

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü

**Alıcı Ortam
Kriterleri Bazında
Deşarj
Standartlarını
Belirleme ve
Uygulama
Yöntemlerinin
Geliştirilmesi**

Sonuç Raporu

ODTÜ, Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

PROJESİ

Sonuç Raporu

Proje Yöneticisi

Prof. Dr. Ülkü Yetiş

Temmuz 2018

ODTÜ

Çevre Mühendisliği Bölümü

Proje Ekibi

ODTÜ GRUBU

Prof. Dr. Filiz B. Dilek
Prof. Dr. Kahraman Ünlü
Dr. Öğr. Üy. Evrim Çelik Madenli
Dr. Elif Küçük
Çevre Y. Müh. Tolga Pilevneli

MUNZUR ÜNİVERSİTESİ GRUBU

Prof. Dr. Ubeyde İpek
Dr. Öğr. Üy. Gökhan Önder Ergüven
Çevre Müh. Baran Yıldırım
Çevre Y. Müh. Deniz Demirbilek
Çevre Müh. Ekrem Aydın
Çevre Y. Müh. İbrahim Ayaz

TÜBİTAK MAM GRUBU

Dr. Oltan Canlı
Çevre Y. Müh. Gülsen Avaz
Elmas Öktem Olgun
Mithat Sinan Binici
Barış Güzel
Hüseyin Demir
Ensar Ay
Baki Kalay

ÖZET

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile ODTÜ Rektörlüğü arasında 7.10.2016 tarihinde imzalan protokol çerçevesinde “Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi Projesi” gerçekleştirilmektedir. Bu rapor, söz konusu proje kapsamında ilgili Teknik Şartnamenin 4.6 nolu maddesi uyarınca hazırlanmıştır.

Raporda, Proje Protokolü ile uyumlu olarak endüstriyel atıksu kaynakları ve kentsel atıksu kaynaklarını karakterize etmeyi amaçlayan mevsimsel izleme çalışmalarına ilişkin sahada yapılan ölçüm sonuçları ile izleme çalışmalarının analiz sonuçları sunulmuştur. Ayrıca grubumuzca yürütülmekte olan “Yeşilirmak Havzası Noktasal ve Yayılı Kirlilik Kaynakları Yönetimi” başlıklı TÜBİTAK projesinin sekiz dönem izleme çalışmalarının sahada yapılan ölçüm sonuçları ve analiz sonuçlarının değerlendirmesi de bu raporda sunulmuştur. Ayrıca tüm havzalarda uygulanabilecek, havzaya özgü belirli kirleticileri tanımlama yöntemleri verilmiş ve bu yöntemlerin pilot havzalarda uygulamasının sonuçları paylaşılmıştır.

Raporda, Çevre Kalite Standartları (ÇKS) bazlı deşarj limiti uygulamaları çalışmaları kapsamında ülkemizde su kaynaklarının mevcut durumlarını ve sanayinin ekonomik koşullarını da göz önüne alarak, uygulanabilecek ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri belirleme yaklaşımı alternatiflerinin değerlendirilmesi ve ülkemiz için tüm havzalara uygulanabilir nitelikte olan ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri belirleme yöntemi oluşturulması çalışmaları kapsamında mevcut yaklaşımlar incelenmiştir. Bu yaklaşımlardan yola çıkarak, ülkemiz için ÇKS bazlı deşarj limiti/standartı belirleme yaklaşımı önerisinde bulunulmuştur. Ayrıca, Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası’nda, ÇKS’ler göz önünde bulundurularak ve noktasal kaynakların alıcı ortamda maruz kaldığı gerçek seyrelmeler baz alınarak, Nilüfer Alt Havzası ve Yeşilirmak Havzası için izleme sonuçları kullanılarak deşarj limitleri belirlenmiştir.

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xxii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Projenin Amaç ve Kapsamı	1
2 YASAL VE İDARİ BOŞLUK ANALİZİ	3
2.1 Ulusal Mevzuat.....	3
2.1.1 Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği	4
2.1.2 Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği	6
2.1.3 Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Taslağı.....	7
2.1.4 Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği.....	8
2.1.5 Hassas Su Kütelleri ile Bu Kütelleri Etkileyen Alanların Belirlenmesi ve Su Kalitesinin İyileştirilmesi Hakkında Yönetmelik.....	11
2.1.6 Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği	11
2.1.7 Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği	12
2.1.8 İyi Tarım Uygulamaları Yönetmeliği.....	13
2.1.9 Sularda Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliğinin Önlenmesine Yönelik İyi Tarım Uygulamaları Kodu Tebliği	14
2.2 Uluslararası Mevzuat.....	15
2.2.1 AB Mevzuatı	15
2.2.1.1 Su Çerçeve Direktifi.....	15
2.2.1.2 Tehlikeli Maddelerin Sucul Ortamda Yol Açtığı Kirlenme Direktifi	17
2.2.1.3 Çevresel Kalite Standartları Direktifi.....	18
2.2.1.4 Su Politikaları Alanında Öncelikli Maddeler Direktifi	20
2.2.1.5 Endüstriyel Emisyonlar Direktifi	20
2.2.1.6 SÇD EK X Ve Öncelikli Maddeler İle İlgili Su Politikası Alanındaki Avrupa Parlamentosu ve Konsey Değişikliği Sonuç Raporu (Com 875 Final 2011).....	21
2.2.1.7 2000/60/EC Su Çerçeve Direktifi ve 2008/105/EC Çevre Kalite Standartları Direktifi’ni Değiştirmeyi Öneren Direktif Teklifi (Com 876 Final 2011).....	21
2.2.1.8 Nitrat Direktifi.....	21
2.2.1.9 Kentsel Atıksuların Arıtımı Direktifi	23
2.2.1.10 AB Mevzuatı’nda Noktasal Kaynakların Kontrolü.....	24

2.2.2	ABD Mevzuatı	25
2.2.2.1	Temiz Su Kanunu (Clean Water Act)	25
2.2.2.2	Su Yasasında Tanımlı Noktasal Kaynakların Kontrolü	26
3	HAVZANIN GENEL DURUMU	31
3.1.	<i>Yeşilırmak Havzası</i>	31
3.2.	<i>Nilüfer Alt Havzası</i>	39
4	BASKILAR VE HAVZA KİRLİLİK PROFİLİ	45
4.1	<i>Baskılar</i>	45
4.1.1	Kentsel Kaynaklı Baskılar	45
4.1.2	Endüstriyel Kaynaklı Baskılar	45
4.1.3	Yayılı Kirleticiler	45
4.2	<i>Havza Kirlilik Profili</i>	46
4.2.1	Havzalar İçin Belirli Kirleticilerin Tespit Edilmesi	46
4.2.2	Tüm havzalarda uygulanabilecek, havzaya özgü belirli kirleticileri tanımlama yöntemi oluşturulması	46
4.2.2.1	Önceliklendirme Yöntemleri	46
4.2.2.2	Risk Bazlı Sıralama Yöntemleri	48
4.2.3	Yeşilırmak Havzası Kirletici Önceliklendirmesi	50
4.2.3.1	Yeşilırmak Havzası Belirli Kirleticileri	63
4.2.4	Nilüfer Alt Havzası Kirletici Önceliklendirmesi	64
4.2.4.1	Nilüfer Alt Havzası Belirli Kirleticileri	78
5	SU KALİTESİ İZLEME VE ANALİZ ÇALIŞMALARI	79
5.1	<i>İzleme Noktalarının Seçimi ve Saha Çalışmaları</i>	79
5.2	<i>İzleme Çalışmalarında Kullanılan Yöntemler ve Cihazlar</i>	84
5.2.1	Numune Alma Koşulları ve Sahada Gerçekleştirilen Analizler	84
5.2.1.1	Debi Ölçümü	85
5.2.2	Alınan Örneklerde Gerçekleştirilen Analizler ve Yöntemleri	86
5.3	<i>İzleme Çalışmalarının Değerlendirilmesi</i>	97
5.3.1	Öncelikli Madde ve Belirli Kirleticiler için Sonuçların Değerlendirilmesi	97
5.3.1.1	Yeşilırmak Havzası	97
5.3.1.1.1	Alıcı Ortam İstasyonları Sonuçları	104
5.3.1.1.2	Endüstriyel İstasyon Sonuçları	106
5.3.1.1.3	Kentsel İstasyon Sonuçları	108
5.3.1.2	Nilüfer Alt Havzası	110

5.3.1.2.1	Alıcı Ortam İstasyonları Sonuçları.....	116
5.3.1.2.2	Endüstriyel İstasyon Sonuçları.....	118
5.3.1.2.3	Kentsel İstasyon Sonuçları.....	120
5.3.2	Konvansiyonel Parametreler Açısından Sonuçlar.....	122
5.3.3	Sahada Yapılan Ölçüm Sonuçları	137
6	ÇKS BAZLI DEŞARJ LİMİTİ UYGULAMASI – DİĞER ÜLKE ÖRNEKLERİ	138
6.1	<i>İngiltere</i>	138
6.1.1	Eleme.....	138
6.1.1.1	Tesis Atık Suyunda Bulunması Muhtemel Kirleticilerin Belirlenmesi.....	138
6.1.1.2	Belirlenen Kirleticilere Ait Verilerin Toplanması	139
6.1.1.3	Alıcı Ortama Bağlı Eleme Testleri.....	139
6.1.2	Modelleme.....	142
6.2	<i>İspanya</i>	142
6.2.1	Deşarjın Yapıldığı Faaliyete Göre (Atıksu Kaynağına Göre).....	143
6.2.2	ÇKS'lere Göre.....	144
6.3	<i>Kanada</i>	146
6.3.1	Alıcı Ortam Bazlı Limitler	147
6.3.2	Deşarj Limitleri	147
6.4	<i>Amerika Birleşik Devletleri (ABD)</i>	150
6.4.1	GMTY Uygulaması.....	155
6.4.2	GMTY Hesaplanması.....	156
6.4.3	GMTY Uygulama Aşamaları	157
6.4.3.1	Modelsiz Yaklaşımlar	159
6.4.3.1.1	Yük süre yaklaşımı.....	160
6.4.3.1.2	Denge hali ya da kütle denge analizi.....	160
6.4.3.1.3	Yüzde azaltım.....	160
6.4.3.1.4	Basit yöntem.....	161
6.4.3.2	Modelleme Yaklaşımları	161
6.4.3.2.1	Statik modellemeler.....	161
6.4.3.2.2	Dinamik modellemeler	162
6.5	<i>Japonya</i>	164
7	NOKTASAL KAYNAKLAR İÇİN ÇKS BAZLI DEŞARJ LİMİTİ UYGULAMASI	166
7.1	<i>Noktasal Deşarj Kontrolü Temel Yaklaşımı</i>	166

7.1.1	Aşamalı Yaklaşım	167
7.1.2	Karışım Bölgesi Yaklaşım	169
7.1.2.1	Deşarj Test Yazılımı.....	170
7.1.3	Karışım Bölgesiz Yaklaşım.....	173
7.1.3.1	Gerçek Seyrelme Faktörü Uygulaması.....	173
7.2	Ülkemiz için Önerilen ÇKS Bazlı Deşarj Standardı/Limiti Belirleme Yaklaşımı	175
7.2.1.	Aşama 2 – SKKY’de Yer Alan Deşarj Standartlarının Revizyonu.....	178
7.2.1.1	METBEL Parametreleri	179
7.2.1.2	Öncelikli Kirleticiler	180
7.2.1.3	Havzalarda Faaliyet Gösteren Tesislere Göre Örnekler.....	181
7.2.1.3.1	Hayvansal Üretim.....	183
7.2.1.3.2	Demir dışı metal cevherleri madenciliği	186
7.2.1.3.3	Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı.....	187
7.2.1.3.4	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması	190
7.2.1.3.5	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı	194
7.2.1.3.6	Süt ürünleri imalatı.....	196
7.2.1.3.7	Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı.....	199
7.2.1.3.8	Diğer gıda maddelerinin imalatı (Maya).....	200
7.2.1.3.9	Şeker İmalatı	204
7.2.1.3.10	Hazır hayvan yemleri imalatı	206
7.2.1.3.11	İçeceklerin imalatı	209
7.2.1.3.12	Tekstil ürünlerinin imalatı.....	212
7.2.1.3.13	Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	214
7.2.1.3.14	Hazır Beton İmalatı	219
7.2.1.3.15	Demir dışı metal cevherleri madenciliği	220
7.2.1.3.16	Motorlu kara taşıtlarının imalatı.....	224
7.2.1.3.17	Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı	226
7.2.1.3.18	Kanalizasyon	229
7.2.1.3.19	Atıkların Toplanması	234
7.2.1.3.20	İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri.....	236
7.2.2.	Aşama 3 – Nehir Havzası Belirli Kirleticileri ve Öncelikli Kirleticiler için Deşarj Limiti Uygulaması.....	242
7.2.2.1	Seyrelme Yaklaşımı Uygulaması: Japonya Modeli veya Gerçek Seyrelme	242
7.2.2.2.	Deşarj Test Yazılımı Uygulaması	243
7.2.2.3	GMTY - Modelsiz yaklaşımlar	244
7.2.2.4	GMTY – Modelli Yaklaşımlar	244

7.3	<i>Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası 'nda ÇKS Bazlı Deşarj Limitlerinin Belirlenmesi</i>	245
7.3.1	Deşarj Test Yazılımı Uygulaması	245
7.3.1.1	Deşarj Test Yazılımı Uygulanabilmesi İçin Sağlanması Gereken Asgari Gereklilikler	247
7.3.2	GMTY Uygulaması.....	248
7.3.2.1	GMTY Uygulanabilmesi İçin Sağlanması Gereken Asgari Gereklilikler ..	252
7.3.3	Seyrelme Faktörü Uygulaması	253
7.3.3.1	Japonya Yaklaşımı	253
7.3.3.2	Gerçek Seyrelme Faktörü Uygulaması.....	256
7.3.3.3	Seyrelme Faktörü Uygulamalarının Karşılaştırması	260
8	SANAYİ KURULUŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	264
8.1	<i>Sanayi tesislerinin ÇKS bazlı deşarj standartlarına/limitlerine ve tedbirlere uyum sağlama ve uygulama kapasitelerinin değerlendirilmesi</i>	264
8.2	<i>Öncelikli sektörler için sektörel bazda uygulanması gereken kirlilik önleme ve kontrol yaklaşımlarının ve Yeşilırmak Havzası ile Nilüfer Alt Havzası 'nda öne çıkan sektörlerle yönelik ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri uygulamasına geçişi sağlamak için gereken yatırım ihtiyaçlarının tespit edilmesi</i>	276
9	EĞİTİM VE ÇALIŞTAYLAR.....	288
9.1	<i>I. Eğitim Çalışması Değerlendirme Raporu</i>	288
9.2	<i>II. Eğitim Çalışması Değerlendirme Raporu</i>	290
9.3	<i>Çalıştay Değerlendirme Raporu</i>	293
10	DÜZENLEYİCİ ETKİ ANALİZİ.....	318
11	KAYNAKLAR.....	326
	EKLER.....	338
	EK-1. Tablolar	340
	EK-2. Kimyasal Maddelerin Sıralanması ve Önceliklendirilmesi	386
	EK-3. Sahada Gerçekleştirilen Ölçüm Sonuçları.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
	EK-4. Noktasal Kaynaklı Baskılar için Önerilen Deşarj Limitleri	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği Ek 1’de Sıralanan Çok Tehlikeli ve Az Tehlikeli Maddeler ve İlişkin Sınırlama Tipleri	5
Tablo 2.2. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği’nde Yer Alan Kirleticiler Parametreler	8
Tablo 2.3. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için BPT Cinsinden Deşarj Sınırlamaları (URL1, 2017)	28
Tablo 2.4. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için BAT Cinsinden Deşarj Sınırlamaları (URL1, 2017)	28
Tablo 2.5. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için NSPS Cinsinden Deşarj Sınırlamaları (URL1, 2017)	28
Tablo 2.6. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için Ön Arıtma Sınırlamaları (Mevcut Tesisler) (URL1, 2017)	29
Tablo 2.7. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için Ön Arıtma Sınırlamaları (Yeni Tesisler) (URL1, 2017)	29
Tablo 3.1. Yeşilirmak Havzası’nın İçindeki İller ve İlçeleri (TÜBİTAK MAM, 2010)	33
Tablo 3.2. Yeşilirmak Havzası’nda Yer Alan HES’ler Listesi (TÜBİTAK MAM, 2010)	39
Tablo 4.1. Norman Metoduna göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları.....	50
Tablo 4.2. COMMPS Metoduna göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları.....	55
Tablo 4.3. Ekotoksisite Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan Kirleticiler Sıralama Sonuçları	60
Tablo 4.4. BCF Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan Kirleticiler Sıralama Sonuçları	61
Tablo 4.5. ÇKS Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan Kirleticiler Sıralama Sonuçları	62
Tablo 4.6. İrdelenen Yöntemlere göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan ÇKS’yi Aşan Belirli Kirleticiler Sıralama Sonuçları	64
Tablo 4.7. Norman Metoduna göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları.....	65
Tablo 4.8. COMMPS Metoduna göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları.....	70
Tablo 4.9. Ekotoksisite Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Kirleticiler Sıralama Sonuçları	75
Tablo 4.10. BCF Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Kirleticiler Sıralama Sonuçları	76

Tablo 4.11. ÇKS Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Kirleticiler Sıralama Sonuçları	77
Tablo 4.12. İrdelenen Yöntemlere göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan ÇKS'yi Aşan Belirli Kirleticiler Sıralama Sonuçları	78
Tablo 5.1. Yeşilirmak Havzası'nda İzlenen Alıcı Ortam Numune Alma İstasyonları, Tanımları Ve Koordinatları.....	79
Tablo 5.2. Yeşilirmak Havzası'nda İzlenen Kentsel AAT İstasyonları ve Koordinatları.....	81
Tablo 5.3. Yeşilirmak Havzası'nda İzlenen Endüstriyel Kaynak İstasyonları, Tanımları ve Koordinatları	81
Tablo 5.4. Yeşilirmak Havzası'nda İzlenen OSB'ler ve Koordinatları	82
Tablo 5.5. Nilüfer Alt Havzası'nda İzlenen Alıcı Ortam Numune Alma İstasyonları Tanımları ve Koordinatları.....	82
Tablo 5.6. Nilüfer Alt Havzası'nda İzlenen Kentsel AAT İstasyonları ve Koordinatları.....	83
Tablo 5.7. Nilüfer Alt Havzası'nda İzlenen Endüstriyel Kaynak İstasyonları, Tanımları ve Koordinatları	83
Tablo 5.8. Nilüfer Alt Havzası'nda İzlenen OSB'ler ve Koordinatları.....	83
Tablo 5.9. Numune Miktarları ve Koruma Yöntemleri.....	84
Tablo 5.10. Sahada Yapılan Analizler ve Analiz Metotları	85
Tablo 5.11. Konvansiyonel Parametrelerin Analizlerinde Kullanılan Yöntemler, Cihazlar ve Ölçüm Tayin Limitleri	87
Tablo 5.12. Öncelikli Maddelerin Analizlerinde Kullanılan Yöntemler, Cihazlar ve Ölçüm Tayin Limitleri	87
Tablo 5.13. Belirli Kirleticilerin Analizlerinde Kullanılan Yöntemler, Cihazlar ve Ölçüm Tayin Limitleri	90
Tablo 5.14. Sekiz Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Yeşilirmak Havzası'nda Tespit Edilen Kirleticiler (Kirleticiler konsantrasyonu $\geq$ LOD)	98
Tablo 5.15. Sekiz Dönem Analiz Sonuçlarına göre Yeşilirmak Havzası'nda ÇKS'yi Aşan Kirleticiler Listesi (Kirleticiler konsantrasyonu $\geq$ ÇKS).....	99
Tablo 5.16. Yeşilirmak Havzası Alıcı Ortam İzleme İstasyonlarında ÇKS'yi Aşan Kirleticiler, Konsantrasyonları ve İstasyon Sayısı.....	101
Tablo 5.17. Sekiz Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Yeşilirmak Havzası'nda Kirleticilerin Alıcı Ortamdaki Kirliliğe Yüzde Katkıları	103
Tablo 5.18. Dört Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Nilüfer Alt Havzası'nda Tespit Edilen Kirleticiler (Kirleticiler konsantrasyonu $\geq$ LOD)	110
Tablo 5.19. Dört Dönem Analiz Sonuçlarına göre Nilüfer Alt Havzası'nda ÇKS'yi Aşan Kirleticiler Listesi (Kirleticiler konsantrasyonu $\geq$ ÇKS).....	111
Tablo 5.20. Nilüfer Alt Havzası Alıcı Ortam İzleme İstasyonlarında ÇKS'yi Aşan Kirleticiler, Konsantrasyonları ve İstasyon Sayısı.....	113

Tablo 5.21. Dört Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Nilüfer Alt Havzası'nda Kirleticilerin Alıcı Ortamdaki Kirliliğe Yüzde Katkıları	115
Tablo 5.22. Su Kalite Sınıfı Renk Kodları (Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği (30/11/2012 Tarih ve RG 28483, Ek 5 Tablo 1).....	122
Tablo 5.23. Yeşilirmak Havzası İzleme İstasyonlarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına göre Kalite Durumu (1-43. istasyonlar).....	124
Tablo 5.24. Yeşilirmak Havzası İzleme İstasyonlarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına göre Kalite Durumu (VI. izleme döneminde eklenen istasyonlar)	131
Tablo 5.25. Nilüfer Alt Havzası İzleme İstasyonlarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına göre Kalite Durumu	134
Tablo 6.1. Fonksiyonel denklemler.....	150
Tablo 7.1. Deşarj Test Yazılımı Çalışma Sayfaları.....	170
Tablo 7.2. Uygulanması Önerilen Aşamalı Deşarj Standardı/Limiti Belirleme Yaklaşımı ...	177
Tablo 7.3 AB Tarafından Yayımlanmış Olan “MET Sonuçları” Kararları	180
Tablo 7.4 Yeşilirmak Havzası'nda Faaliyet Gösteren Endüstriyel Üretim Tesisleri, Atıksu Arıtma Tesisleri ve Organize Sanayi Bölgeleri.....	182
Tablo 7.5 Hayvansal Üretim Sektörü SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları.....	184
Tablo 7.6. Hayvansal Üretim Sektörü İçin İzleme Sonuçları.....	184
Tablo 7.7. Kömür ve linyit çıkartılması sektörü için SKKY alıcı ortama deşarj standartları	186
Tablo 7.8. Kömür ve Linyit Çıkartılması Sektörü İzleme Sonuçları	186
Tablo 7.9. Etin İşlenmesi ve Saklanması ile Et Ürünlerinin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması.....	188
Tablo 7.10. Etin İşlenmesi ve Saklanması ile Et Ürünlerinin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	188
Tablo 7.11. Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması.....	190
Tablo 7.12. Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması Sektörü için İzleme Sonuçları..	191
Tablo 7.13. Bitkisel ve Hayvansal Sıvı ve Katı Yağların İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması.....	194
Tablo 7.14. Bitkisel ve Hayvansal Sıvı ve Katı Yağların İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları	195
Tablo 7.15. Süt Ürünleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması	196
Tablo 7.16. Süt Ürünleri İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	197
Tablo 7.17. Öğütülmüş Tahıl Ürünleri, Nişasta ve Nişastalı Ürünlerin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması	199
Tablo 7.18. Öğütülmüş Tahıl Ürünleri, Nişasta ve Nişastalı Ürünlerin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	200

Tablo 7.19. Diğer Gıda Maddelerinin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması.....	201
Tablo 7.20. Diğer Gıda Maddelerinin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları	201
Tablo 7.21. Şeker İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması.....	204
Tablo 7.22. Şeker İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları	205
Tablo 7.23. Hazır Hayvan Yemleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması.....	206
Tablo 7.24. Hazır Hayvan Yemleri İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları	207
Tablo 7.25. İçeceklerin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması	209
Tablo 7.26. İçeceklerin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	210
Tablo 7.27. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları	212
Tablo 7.28. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	213
Tablo 7.29. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları	215
Tablo 7.30. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması (Ağartılmış Seluloz).....	215
Tablo 7.31. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması (Ağartılmamış Seluloz).....	215
Tablo 7.32. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	216
Tablo 7.33. Beton, Çimento ve Alçıdan Yapılmış Eşyaların İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	219
Tablo 7.34. Beton, Çimento ve Alçıdan Yapılmış Eşyaların İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları.....	219
Tablo 7.35. Demir Dışı Metal Cevherleri Madenciliği Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması.....	221
Tablo 7.36. Demir Dışı Metal Cevherleri Madenciliği Sektörü için İzleme Sonuçları.....	222
Tablo 7.37. Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları	224
Tablo 7.38. Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları	225
Tablo 7.39. Elektrik Enerjisinin Üretimi, İletimi ve Dağıtımı Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları.....	227
Tablo 7.40. Elektrik Enerjisinin Üretimi, İletimi ve Dağıtımı Sektörü için İzleme Sonuçları	227
Tablo 7.41. Kanalizasyon Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları	229
Tablo 7.42. Kanalizasyon Sektörü için İzleme Sonuçları	230
Tablo 7.43. Atıkların Toplanması Sektörü SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları.....	234

Tablo 7.44. Atıkların Toplanması Sektörü için İzleme Sonuçları.....	235
Tablo 7.45. İş ve İşveren Kuruluşlarının Faaliyetleri Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları	237
Tablo 7.46. İş ve İşveren Kuruluşlarının Faaliyetleri Sektörü için İzleme Sonuçları	238
Tablo 7.47. Yeşilirmak Havzası'ndaki GMTY Uygulaması için Belirlenen Su Kütle Grupları ve Karşılık Gelen İzleme İstasyonları	248
Tablo 7.48. Nilüfer Alt Havzası'ndaki GMTY Uygulaması için Belirlenen Su Kütle Grupları ve Karşılık Gelen İzleme İstasyonları	250
Tablo 7.49. Yeşilirmak Havzası'nda Yer Alan Tokat AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri	254
Tablo 7.50. Yeşilirmak Havzası'nda Yer Alan Dimes Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri	254
Tablo 7.51. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Demirtaş OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri	255
Tablo 7.52. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan BUSKİ Batı AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri	256
Tablo 7.53. Yeşilirmak Havzası'nda Yer Alan Tokat AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 14,13)	257
Tablo 7.54. Yeşilirmak Havzası'nda Yer Alan DİMES Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 98,01)	258
Tablo 7.55. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Demirtaş OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 10,03)	259
Tablo 7.56. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan BUSKİ Batı AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,67)	259
Tablo 7.57. Yeşilirmak Havzası'nda Yer Alan Tokat AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri.....	261
Tablo 7.58. Yeşilirmak Havzası'nda Yer Alan Dimes Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri.....	261
Tablo 7.59. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Demirtaş OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri.....	262

Tablo 7.60. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan BUSKİ Batı AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri.....	262
Tablo 8.1. Yeşilırmak Havzası Noktasal Kaynak Deşarjlarında Analiz Çalışmalarının Ortalamasına göre ÇKS'yi Aşan Kirleticiler	265
Tablo 8.2. Nilüfer Alt Havzası Noktasal Kaynak Deşarjlarında Analiz Çalışmalarının Ortalamasına göre ÇKS'yi Aşan Kirleticiler	268
Tablo 8.3. Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası Noktasal Kaynak Deşarjlarında ÇKS'yi Geçen Kirleticilerin Grupları.....	269
Tablo 8.4. Yeşilırmak Havzası Alıcı Ortam ve Noktasal Kaynak Deşarjlarında ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Eşleştirilmesi	270
Tablo 8.5. Nilüfer Alt Havzası Alıcı Ortam ve Noktasal Kaynak Deşarjlarında İlk İki Dönem Analiz Çalışmalarının Ortalamasına göre ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Eşleştirilmesi ...	271
Tablo 8.6. Yeşilırmak Havzası'nda Noktasal Kaynakların Etki Skorları	275
Tablo 8.7. Nilüfer Alt Havzası'nda Noktasal Kaynakların Etki Skorları	275
Tablo 8.8. Mikrokirleticiler için Uygulanabilecek Arıtma Teknolojileri, Kurulum ve İşletilmelerine Yönelik Potansiyel Avantajları ve Zorlukları (Ahmed vd., 2017).....	277
Tablo 8.9. Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda Öne Çıkan Kirleticilerin Özellikleri.....	280
Tablo 8.10. Ülkemiz için Arıtma Tesisi Kapasitesine Bağlı Mikrokirleticiler Giderimi Birim Maliyetleri	286
Tablo 8.11.. Alternatif İleri Arıtma Teknolojilerinin Havza Bazında Kentsel ve Endüstriyel Atıksu Arıtma Tesisleri İçin Yaklaşık Toplam Maliyetleri (İlk Yatırım+İşletme Maliyetleri).....	287
Tablo 9.1. Katılımcı Listesi.....	288
Tablo 9.2. Eğitim Programı.....	290
Tablo 9.3. Katılımcı Listesi.....	291
Tablo 9.4. Eğitim Programı.....	292
Tablo 9.5. II. Çevresel Kalite Standartları ve Uygulaması Eğitimi Genel Değerlendirme Formu	293
Tablo 9.6. Çalıştay Programı.....	294
Tablo 9.7. II. Çevresel Kalite Standartları Bazlı Deşarj Standartlarına Geçiş Çalıştayı Değerlendirme Formu	315
Tablo 10.1. Uygulanması Önerilen Aşamalı Deşarj Standardı/Limiti Belirleme Yaklaşımı.	319
Tablo 10.2. İrdelenen Seçenekler	320
Tablo 10.3. İrdelenen Seçenekler ve Toplam Maliyetler	323
Tablo 10.4. Seçeneklerin Karşılaştırılması	324
Tablo Ek 1. Yeşilırmak Havzası'nda Bulunan AAT'ler	340

Tablo Ek 2. Nilüfer Alt Havzası'nda bulunan AAT'ler	341
Tablo Ek 3. Yeşilırmak Havzası'nda yer alan endüstriyel tesisler listesi	342
Tablo Ek 4. Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan OSB'lerde bulunan tesisler	351
Tablo Ek 5. Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan endüstriyel tesisler.....	379
Tablo Ek 6. Yeşilırmak Havzası aday yayılı kirletici listesi	380
Tablo Ek 7. Susurluk Havzası aday yayılı kirletici listesi.....	383
Tablo Ek 8. Pestisitlerin Sınıflandırılması	390
Tablo Ek 9. Aşma Derecesi Skorları	391
Tablo Ek 10. Mekansal Dağılım Skorları.....	391
Tablo Ek 11. PBT Kriteri Skorları	392
Tablo Ek 12. PNEC Değerini Aşma Derecesi (Fboyut) Skoru	394
Tablo Ek 13. Risk Skoru	394
Tablo Ek 14. Mackay Level I Modeli	395
Tablo Ek 15. Çevresel Kompartmanlar ve Özellikleri	396
Tablo Ek 16. Uçuculuk Potansiyeli	396
Tablo Ek 17. Havadaki ve Sudaki Kalıcılık	397
Tablo Ek 18. Suda Kalma Eğilimi	397
Tablo Ek 19. Toprakta Emilme Potansiyeli	397
Tablo Ek 20. Topraktaki kalıcılık	398
Tablo Ek 21. Biyoakümüleyasyon Potansiyeli (BCF)	398
Tablo Ek 22. Biyoakümüleyasyon Potansiyeli (Kow).....	399
Tablo Ek 23. İnsan Sağlığı için Toksikite Kriterleri, Risk İbareleri ve Skorlar	399
Tablo Ek 24. Çevresel Sıralama Skoru	401
Tablo Ek 25. GHS Sınıflandırma Kriterleri	402
Tablo Ek 26. İnsan Sağlığına Etki Skoru	403
Tablo Ek 27. Kullanım Şekli Skoru	404
Tablo Ek 28. Üretim Miktarı Skoru	404
Tablo Ek 29. Kalıcılık ve Biyoakümüleyasyon Skoru.....	404
Tablo Ek 30. Maruziyet Skoru	405
Tablo Ek 31. Genel Önceliklendirme Skoru	406
Tablo Ek 32. Pestisitlerin Kanseri Tehlike Skorları.....	407
Tablo Ek 33. ERI Kriterleri ve Değerleri	409
Tablo Ek 34. TP Kriterleri ve Değerleri.....	409
Tablo Ek 35. PestScreen Kriterleri ve Değerleri.....	411
Tablo Ek 36. Nihai Etki Sınıflandırması	411
Tablo Ek 37. Tehlike Değerlendirmesi Skorları	413
Tablo Ek 38. PBT Kriterleri Sınıflandırması	414
Tablo Ek 39. Kullanma ve İzleme Bazlı Maruziyet (en yüksek skor alınır).....	414
Tablo Ek 40. Nihai Risk Sıralaması	415

Tablo Ek 41. Kirleticilerin Sınıflandırılması ve Ağırlık Faktörleri	416
Tablo Ek 42. Aşma Derecesi Skorları	417
Tablo Ek 43. EOCSRank sistemde önerilen fonksiyonlar ve değerler ($0 \leq U \leq 1$)	418
Tablo Ek 44. GESAMP Kriterleri ve Dereceler	421
Tablo Ek 45. Toksikite Skoru	423
Tablo Ek 46. Maruziyet Kategorileri	424
Tablo Ek 47. Yeşilirmak Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları Ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (1. İzleme, Ağustos 2016)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 48. Numune alma noktalarının koordinatları ve kaynak başında yapılan analizlerin sonuçları (2. izleme, Ekim 2016)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 49. Yeşilirmak Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (3. dönem, Şubat 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 50. Yeşilirmak Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (4. dönem, Nisan 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 51. Yeşilirmak Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (5. Dönem, Haziran 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 52. Yeşilirmak Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (6. Dönem, Ağustos 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 53. Yeşilirmak Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (7. dönem, Ekim 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 54. Yeşilirmak Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (8. Dönem, Ocak 2018)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 55. Nilüfer Alt Havzası numune alma noktalarının koordinatları ve sahada yapılan analizlerin sonuçları (1. izleme, Şubat 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 56. Nilüfer Alt Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (2. Dönem, Nisan 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo Ek 57. Nilüfer Alt Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (3. Dönem, Ağustos 2017)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

- Tablo Ek 58. Nilüfer Alt Havzası Numune Alma Noktalarının Koordinatları, Yeri ve Kaynak Başında Yapılan Analizlerin Sonuçları (4. Dönem, Aralık 2017) ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 59. Tokat AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 2,4)..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 60. Çorum AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,0) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 61. Merzifon OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 4,8) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 62. Özdemir Antimuan'a Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 504,7) **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 63. Meray Yağ'a Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,0)..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 64. Yemsel Tavukçuluk'a Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,0) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 65. Mecitözü Belediyesi AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,0) ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 66. Yuva Viyol ve Ambalaj'a Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,0) ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 67. Et-Bir Suluova Kesimhane'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 66,0)..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 68. Kozlu Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 2,8)..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 69. Amasya Şeker Fabrikası'na Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 9,6) ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 70. Doğa Su Gıda Maddeleri'ne Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1.0) ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

- Tablo Ek 71. BUSKİ Doğu AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,5) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 72. Yeşil Çevre AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 6,7) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 73. Nestle'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 126,0).... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 74. BUSKİ Batı AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 2,6) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 75. Nilüfer OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 85,0) . **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 76. Bursa OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 2,6)..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 77. Penguen Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,0) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 78. Hasanağa OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 6,3) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 79. Demirtaş OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 9,0) ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- Tablo Ek 80. Bursa Deri İhtisas OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,0) .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Su Çerçeve Direktifi ve İlintili Direktifler (USEPA, 2017-a).....	16
Şekil 2.2. SÇD’ye Göre Yüzey Suyu Kalite Değerlendirmesi.....	17
Şekil 2.3. Temiz Su Kanunu’nun Su Kalitesi Bazlı Yaklaşımı (USEPA, 2017-e)	27
Şekil 3.1. Türkiye Havzalarını ve Yeşilirmak Havzası’nın Konumunu gösteren Harita (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015).....	31
Şekil 3.2. Yeşilirmak Havzası Siyasi Haritası (TÜBİTAK MAM, 2010)	32
Şekil 3.3. Havza İçindeki İllerin Alansal Dağılımı (TÜBİTAK MAM, 2010).....	34
Şekil 3.4. Arazi Kullanım Oranları (TÜBİTAK MAM, 2010)	35
Şekil 3.5. Nilüfer Çayı Alt Havzası Sınırları (Ölmez, 2014)	40
Şekil 3.6. Nilüfer Çayı Alt Havzası Arazi Kullanım Durumu (Ölmez,2014).....	41
Şekil 3.7. Nilüfer Çayı Alt Havzası Arazi Kullanım Yüzdeleri (Ölmez,2014).....	42
Şekil 3.8. Nilüfer Çayı Alt Havzasındaki Organize Sanayi Bölgeleri ve Islah Organize Sanayi Bölgeleri (Ölmez,2014).....	43
Şekil 5.1. Multiliner (Hız Ölçerler) ile Debi Tayini (Fırat Üniv. İnşaat Müh. Bölümü Su Kaynakları Ders Notları, 2012).....	86
Şekil 5.2. Yeşilirmak Havzası Geneline Alıcı Ortamda Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	105
Şekil 5.3. Yeşilirmak Havzası Alıcı Ortam İstasyonlarında Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	106
Şekil 5.4. Yeşilirmak Havzası Geneline Endüstriyel Tesislerde Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	107
Şekil 5.5. Yeşilirmak Havzası Endüstriyel Tesis Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	108
Şekil 5.6. Yeşilirmak Havzası Geneline Kentsel Atıksu Arıtma Tesislerinde Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	109
Şekil 5.7. Yeşilirmak Havzası Kentsel Atıksu Arıtma Tesisi Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	110
Şekil 5.8. Nilüfer Alt Havzası Alıcı Ortam İstasyonlarında Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	117
Şekil 5.9. Nilüfer Alt Havzası Geneline Alıcı Ortamda Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	118
Şekil 5.10. Nilüfer Alt Havzası Geneline Endüstriyel Tesis Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	119
Şekil 5.11. Nilüfer Alt Havzası Endüstriyel Tesis Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	120
Şekil 5.12. Nilüfer Alt Havzası Geneline Kentsel Atıksu Arıtma Tesisi Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı.....	121

Şekil 5.13. Nilüfer Alt Havzası Kentsel Atıksu Arıtma Tesisi Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı	121
Şekil 6.1. Spesifik Atıksu Deşarjları ve Bu Atıksulara İlişkin Yönetmelikler.....	143
Şekil 6.2. Spesifik Yönetmeliklere Sahip Olmayan Deşarjlar	144
Şekil 6.3. Noktasal Kaynak Deşarjı Olan Nehir Kesiti	145
Şekil 6.4. ABD'de Deşarj Limitlerinin Belirlenmesi Yaklaşımı	151
Şekil 6.5. ABD'de Alıcı Ortam Bazlı Deşarj Limiti Belirleme Aşamaları	153
Şekil 6.6. Su Yaşamı Kriterleri için Karışım Bölgeleri (EPA, 2010).	154
Şekil 6.7. Tam Karışım Olmadığı Durumlarda Alıcı Ortam Konsantrasyonu Hesabı Örneği (EPA; 2010).....	154
Şekil 6.8. Basit Kütle Dengesi Hesabı (EPA, 2010)	155
Şekil 6.9. GMTY Yaklaşımı Uygulama Aşamaları	158
Şekil 6.10. GMTY'de Uygulabilecek Modelleme Yaklaşımları ve Modelsiz Yaklaşımlar ..	159
Şekil 7.1. AB Üye Ülkeleri Tarafından Benimsenen Deşarj Limiti Belirleme Metodolojisi	167
Şekil 7.2. AB SÇD Aşamalı Yaklaşım Uygulama Metodolojisi.....	168
Şekil 7.3. Su Kütlesine İlişkin Veriler.....	171
Şekil 7.4. Deşarja İlişkin Veriler	172
Şekil 7.5. Deşarj Test Yazılımı Girdileri Ve Çıktısı	172
Şekil 7.6. Deşarj Test Yazılımı Uygulama Döngüsü	173
Şekil 7.7. Noktasal Kaynaklar için Gerçek Seyrelme Faktörü Yaklaşımı Uygulama Metodolojisi	175
Şekil 7.8. SKKY'de İlk Aşamada Yapılacak Revizyon.....	179
Şekil 7.9. Yeşilırmak Havzası'nda Yer Alan Erbaa AAT'de Floranten için Deşarj Test Yazılımı Çıktısı	246
Şekil 7.10. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Tofaş Türk Oto'da Floranten için Deşarj Test Yazılımı Çıktısı	247
Şekil 7.11. Yeşilırmak Havzası Su Kütle Grupları Kullanılarak Belirlenen GMTY Bağlantı Analizi	250
Şekil 7.12. Nilüfer Alt Havzası Su Kütle Grupları Kullanılarak Belirlenen GMTY Bağlantı Analizi	251
Şekil Ek 1. Uygulanan Risk Değerlendirmesi Özeti	387

1 GİRİŞ

1.1 Projenin Amaç ve Kapsamı

Bu rapor döneminde, proje teknik şartnamesi ile uyumlu olmak üzere aşağıdaki beş başlık altında çalışmalar yürütülmüş ve sonuçları sunulmuştur:

1. Endüstriyel atıksu kaynakları ve kentsel atıksu kaynaklarını karakterize etmeyi amaçlayan mevsimsel izleme çalışmaları,
2. Nehir havzası belirli kirleticilerini belirlemeye yönelik olarak yöntem geliştirilmesi ve geliştirilen yöntemin pilot havzalarda uygulanması
3. Deşarj standartlarının/limitlerinin belirlenmesinde kullanılabilecek yöntem/model belirlenmesi,
4. Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda ÇKS'ler göz önüne alınarak ve en uygun yöntem kullanılarak deşarj standartları/limitleri belirlenmesi,
5. Elde edilen çıktıların mevzuata aktarılması yönünde Düzenleyici Etki Analizi çalışması

Rapor'da, 2. Bölüm'de yasal ve idari boşluk analizi, 3. Bölüm'de havzanın genel durumu, 4. Bölüm'de havzada yer alan baskılar ve havza kirlilik profili belirleme çalışmaları, 5. Bölüm'de havzalarda yürütülen izleme çalışmaları ve analizlerine ilişkin bilgiler, 6. Bölüm'de diğer ülkelerde uygulanan ÇKS bazlı deşarj limiti yaklaşımı örnekleri, 7. Bölüm'de noktasal kaynaklar için ÇKS bazlı deşarj limiti uygulama çalışmaları, 8. Bölüm'de sanayi kuruluşlarının değerlendirilmesi çalışmalarının sonuçları, 9. Bölüm'de proje kapsamında yürütülen eğitimler ve çalıştay değerlendirmesi ve Bölüm 10'da Düzenleyici Etki Analizi çalışmasının özeti sunulmaktadır.

2 YASAL VE İDARİ BOŞLUK ANALİZİ

Bu bölümde; alıcı ortam bazlı deşarj standartları/limitleri uygulamasına yönelik olarak öncelikle ülkemizde, daha sonra AB ve ABD’de var olan yasal düzenlemeler gözden geçirilmektedir.

2.1 Ulusal Mevzuat

Alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulaması halen ülkemizde yürürlükte olmamakla birlikte, ulusal mevzuatta bu uygulama ile ilişkilendirilebilecek çeşitli yasa/yönetmelik/tebliğler yer almaktadır. Çevre Kanunu’nun başı çektiği bu yasal düzenlemeler, su kalitesi korunması hedefine yönelik olmaları nedeniyle bu uygulama ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir.

Konu ile ilgili olduğu tespit edilen, yürürlükte bulunan “Ulusal Çevre Mevzuatı” kapsamındaki düzenlemeler aşağıda liste halinde verilmiştir.

- Su Ürünleri Kanunu (04.04.1971-R.G. 13799)
- Çevre Kanunu (09.08.1983-Kanun No: 2872)
- Su Ürünleri Yönetmeliği (10.03.1995-R.G. 22223)
- Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği (18.02.2004- R.G.25377)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (31.12.2004-R.G.25687)
- İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik (17.02.2005-R.G. 25730)
- Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği (26.11.2005-R.G.26005)
- Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği (08.01.2006-R.G.26047)
- İçme Suyu Elde Edilen ve Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik (9.06.2012-R.G 28338)
- Su Havzaların Korunması ve Yönetim Planlarının Hazırlanması Hakkında Yönetmelik (17.10.2012-R.G.28444)
- Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği(30.11.2012-R.G. 28483)
- Yüzeysel Sular ve Yeraltı Sularının İzlenmesine Dair Yönetmelik (01.02.2014-R.G.28910)
- Yer Üstü Suları, Yer Altı Suları ve Sedimentten Numune Alma ve Biyolojik Örnekleme Tebliği (21.02.2015-R.G.29274)

Bu yasal düzenlemelerden, alıcı ortam bazlı deşarj limiti yaklaşımı ile doğrudan ilişkili olanlar ana hatları ile aşağıda sunulmaktadır.

2.1.1 Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği

76/464/EC Sayılı Tehlikeli Maddeler Direktifi (TMD) ve kardeş direktiflerinin Türk Mevzuatına uyumlaştırılması amacıyla yapılan çalışmalar neticesinde; “Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği (TMSKKY)” hazırlanmıştır.

Bu Yönetmelik, su ve çevresinde tehlikeli maddelerden kaynaklanan kirliliğin tespiti, önlenmesi ve kademeli olarak azaltılması amacıyla, "Çevre Kanunu'nun (09/08/1983-2872 sayı) 8. maddesi ile "Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun"un (01/05/2003-4856 sayı) 2 ve 9. maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır. Söz konusu Yönetmelik, yüzeysel sularda, haliç sularında, bölgesel sularda kirliliğe neden olan tehlikeli maddelerin belirlenmesi, kirlilik azaltma programlarının oluşturulması, kirliliğin önlenmesi ve izlenmesi, suya deşarj edilen tehlikeli maddelerin envanterinin yapılması, deşarj standartları ve kalite kriterlerinin belirlenmesi ile ilgili teknik ve idari esasları kapsamaktadır.

"Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği" ne göre, tehlikeli madde; su çevresi için önemli risk teşkil eden zehirlilik, kalıcılık ve biyolojik birikme özelliğinde olan madde ve madde gruplarını ifade etmektedir. Yönetmeliğe göre çok tehlikeli maddeler, “esas olarak toksisiteleri, kalıcılıkları ve biyolojik birikme özelliklerine dayalı olarak zararsız maddelere dönüşen maddeler hariç” olarak tanımlanmakta ve bu Yönetmeliğin Ek-1 inde yer almakta; “az tehlikeli maddeler” ise “bu Yönetmeliğin Ek-1 inde yer alan tehlikeli maddelere göre daha az tehlikeli olan” maddeler olarak, Yönetmeliğin Ek-2'sinde yer almaktadır.

Ek-1'de yer alan “çok tehlikeli maddeler” Tablo 2.1'de yer alan 14 kimyasal madde olarak sıralanmış olup, yönetmelikte her biri için özel hüküm getirilmiştir. Hükümlerde maddelerin kaynaklanabileceği olası endüstriyel sektörler, bu sektörler için deşarj limitleri ve alıcı ortamlar için deşarj kriterleri verilmiştir. Tablo 2.1'de görüldüğü gibi, bu kirleticilerin tümü için hem deşarj standartları hem de ÇKS değerleri tanımlanmış durumdadır.

Tablo 2.1. Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği Ek 1’de Sıralanan Çok Tehlikeli ve Az Tehlikeli Maddeler ve İlişkin Sınırlama Tipleri

No	Çok Tehlikeli Maddeler	Deşarj standardı	ÇKS
1	Hg	+	+
2	Cd	+	+
3	Hekzoklorosikloheksan (HCH)	+	+
4	Carbontetraklorür (CCl ₄)	+	+
5	DDT	+	+
6	Pentaklorofenol (PCP)	+	+
7	Aldrin	+	+
	Dieldrin	+	+
	Endrin	+	+
	İsodrin	+	+
8	Hekzaklorbenzen (HCB)	+	+
9	Hekzaklorbutadin (HCB ₄ D)	+	+
10	Triklormethan (kloroform)	+	+
11	1,2 Dikloreten (EDC)	+	+
12	Trikloretilen (TRI)	+	+
13	Perkloretilen (PER)	+	+
14	Triklorbenzen (TCB)	+	+
No	Az Tehlikeli Maddeler	Deşarj standardı	ÇKS
1	Aromatik Hidrokarbonlar	-	+
2	Halojenli Hidrokarbonlar	-	-
3	Halojenli Aromatik Hidrokarbonlar	-	-
4	Metalik Bileşikler	-	Kısmen
5	Organik Bileşikler	-	-
6	Polyaromatik Bileşikler	-	-
7	Pestisitler	-	Kısmen
8	Fenoller	-	Kısmen
9	Fitalat esterler	-	-
10	Diğer Öncelikli Maddeler	-	Kısmen

Ek-2 de yer alan “az tehlikeli maddeler” aşağıda sıralanan 10 grup olarak belirtilmiş, yanlarında alt grupları (alt gruplarda toplam 97 adet madde vardır) verilmiştir (Tablo 2.1). Bu parametreler için bu yönetmelikte deşarj kriteri verilmemiş bir kısmı için ÇKS tanımlanmıştır.

Yönetmelik Madde 11, j fıkrasında;

*Bu Yönetmelik ve Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği ile deşarj limit değerleri belirlenmemiş olan ve bu Yönetmeliğin Ek-2 sinde yer alan **tehlikeli maddelerin deşarj izinleri alıcı ortam kalite kriterlerine dayalı olarak ilgili idare/idarelerce yapılır.***

hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, alıcı ortam kalite kriterlerine dayalı olarak deşarj izinlerinin alınacağını belirtmek yoluyla, mevcut projede uygulanacak yaklaşımla en yakından ilgili yasal düzenleme olarak değerlendirilmektedir.

Ek 2’de verilen tabloda (Daha Az Tehlikeli Maddeler) dip not olarak, şu ifade yer almaktadır:

EK-2 de yer alan parametrelerden 31/12/2004 tarihli ve 25687 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Tablo-1 (Kıta içi Su Kaynaklarının Sınıflarına Göre Kalite Kriterleri) inde yer alanlar için Tablo-1 de verilen standart değerler ile Su Ürünleri Yönetmeliğindeki değerlerden en kısıtlayıcı olan geçerli olup; Tabloda yer almayan parametrelerin değerleri envanter çalışması ile belirlenecektir.

Bu dip not, kıta içi su kaynakları için ÇKS değerleri tanımlanmasına ilişkindir. Daha Az Tehlikeli Madde olarak tanımlanan 97 maddenin tümü *Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği ya da Su Ürünleri Yönetmeliği’nde yer almamaktadır*. Dolayısıyla, bu kirleticilerin tümü için Ulusal Mevzuat’ ta deşarj standardı tanımlanmış durumda değildir.

Bu yönetmelikle birlikte ilk olarak, alıcı ortamın kalitesinde ve endüstriyel sektörlerin deşarjında, tehlikeli maddeler için sınır değer getirildiği gözlenmektedir. Ancak yönetmeliğin yürürlüğe girmesini takiben tehlikeli madde envanterinin çıkarılmamış olması, kirlilik azaltım tedbirlerinin hazırlanmamış olması ve kirlilik izleme ağının oluşturulmamış olması gibi teknik ve idari nedenlerle Yönetmeliğin uygulanamadığı tespit edilmektedir.

2.1.2 Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği

31.12.2004 tarihinde yürürlüğe giren 25687 sayılı “Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (SKKY)” ile Ülkemizin yeraltı ve yerüstü su kaynakları potansiyelinin korunması ve en iyi bir biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasların belirlenmesi hedeflenmektedir. Yönetmelikte su ortamlarının kalite sınıflandırmaları ve kullanım amaçları, su kalitesinin korunmasına ilişkin planlama esasları ve yasakları, atıksuların boşaltım ilkeleri ve boşaltım izni esasları, atıksu altyapı tesisleri ile ilgili esaslar ve su kirliliğinin önlenmesi amacıyla yapılacak izleme ve denetleme usul ve esasları yer almaktadır. Yönetmelik 2008 (13.02.2008-R.G.26786), 2010 (30.03.2010-R.G.27537) ve 2016 (10.01.2016-R.G.29589) tarihlerinde revize edilmiştir.

Yönetmeliğe göre; su kirliliği kontrolü açısından her tür noktasal kirlletici kaynağın bir izin belgesine bağlanması, atıksu miktarının ve atıksudaki kirlilik yükünün en aza indirilerek kirliliği kaynağında önleyecek teknoloji ile üretim yapılması, atıksu arıtımında teknik ve ekonomik açıdan uygun arıtma yöntemlerinin seçilmesi ve aynı sektör altında toplanan endüstriler ve yerleşimler için ortak atıksu arıtma tesisi (AAT) kurulması esastır.

Alıcı ortamın su kalite sınıfları ve sınır değerlerini içeren, Yönetmeliğin 3. Bölüm'deki (Su Ortamlarının Kalite Sınıflandırılması Bölümü) maddelerin bir kısmı ve ilgili ekleri (başta Tablo 1: Kıta içi Su Kaynaklarının Sınıflarına Göre Kalite Kriterleri ve Tablo 2: Göller, Göletler, Bataklıklar ve Baraj Haznelerinin Ötrofikasyon Kontrolü Sınır Değerleri, olmak üzere), 30.11.2012 tarih ve 28483 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği (YSKY) ile yürürlükten kaldırılmıştır. Mevcut durumda, iç suların su kalitesi, YSKY Ek 5 dikkate alınarak belirlenmektedir.

SKKY'de evsel ve endüstriyel nitelikli atıksuların alıcı ortama deşarjı ile ilgili 2 saatlik ve 24 saatlik kompozit çıkış suları için deşarj standartları verilmiştir. Yönetmelikte, endüstriyel sektörler Tablo 5 - 20'de sıralanarak, her sektör atıksuyunu karakterize eden kirlletici parametreler ve o parametreler için sınır değerler verilmektedir. Ayrıca, deniz deşarjı ile alıcı ortama verilecek evsel atıksular için de deşarj standartları tanımlanmıştır.

Yönetmelikteki endüstriyel sektörler için belirlenen kirlletici parametreler tehlikeli maddeler açısından değerlendirildiğinde, ancak birkaç endüstriyel sektör için ağır metallere de yer verildiği, deniz deşarjı için "Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik"e atıf yapıldığı ve bu yönetmelikte yer alan parametrelerin kapsandığı görülmektedir. Tablo 2.2'de Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nde geçen tüm kirlletici parametreler listelenmektedir. Konvansiyonel fiziksel, biyokimyasal ve kimyasal parametrelere ek olarak tehlikeli maddelere yönelik olarak balık biyodeneyi yer almaktadır. Ayrıca, çeşitli endüstriyel aktiviteler için çeşitli ağır metaller ile birlikte, hidrokarbonlar, fenoller ve hidrazin de sınırlanan kirlletici parametreler olarak yer almaktadır.

2.1.3 Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Taslağı

Ülkemizde yeraltı ve yerüstü su kaynakları korunması ve en iyi bir biçimde kullanımının sağlanması için, su kirlenmesinin önlenmesini sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirmek üzere gerekli olan hukuki ve teknik esasların belirlenmesi için "Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği" revizyonu için Bakanlıklar tarafından çalışmalar yapılmaktadır. Bu revizyonda da Tablo 2.2'de verilen parametreler yer almaktadır.

Tablo 2.2. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği’nde Yer Alan Kirlетici Parametreler

Fiziksel Parametreler	Kimyasal Parametreler		Biyokimyasal/biyolojik parametreler	Diğer
AKM	KOİ	Ba	BOİ ₅	Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikte yer alan parametreler
Yağ ve Gres	NH ₄ -N	Cr ⁺⁶	Balık Biyodeneyi (ZSF)	
Sıcaklık	NO ₂ -N	Toplam-Cr	EMS olarak toplam ve fekal koliformlar	
Yüzer Maddeler	NO ₃ -N	Cd		
Çökebilir Katı Madde	TKN	Fe		
	Toplam-N	Al		
	Toplam-P	As		
	PO ₄ -P	Pb		
	SO ₄ ⁻²	Cu		
	SO ₃ ⁻²	Zn		
	S ⁻²	Hg		
	Serbest Kükürt	Sn		
	Metilen mavisi ile reaksiyon veren yüzey aktif maddeleri	Ag		
	Klorür	Fe		
	Serbest klor	Ni		
	F ⁻	V		
	Aktif klor	Na		
	Hidrokarbonlar	B		
	Fenoller			
CN ⁻				
Hidrazin	pH			

2.1.4 Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği

30.11.2012 tarih ve 28483 sayılı Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği (YSKY) revize edilerek 10.08.2016 tarih ve 29797 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Yönetmelik, yerüstü suları ile kıyı ve geçiş sularının biyolojik, kimyasal, fiziko-kimyasal ve hidromorfolojik kalitelerinin belirlenmesi, sınıflandırılması, su kalitesinin ve miktarının izlenmesi, bu suların kullanım maksatlarının sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde koruma kullanma dengesi de gözetilerek ortaya konulması, korunması ve iyi su durumuna ulaşılması için

alınacak tedbirlere yönelik usul ve esasların belirlenmesi hedeflenmektedir. Yönetmelik açık deniz haricindeki bütün yerüstü sular ile kıyı ve geçiş sularını kapsamaktadır.

Proje kapsamında sürekli kullanılan terimler olan “çevresel kalite standardı”, “özümleme kapasitesi” ve “tehlike maddeleri” Yönetmelik’te yer alan tanımlar içerisinde yer almaktadır. ÇKS için “belirli bir kirleticinin ya da kirletici gruplarının suda, dip çökeltisinde veya biyotada insan sağlığı ve çevreyi korumak için aşmaması gereken konsantrasyonları” ifadesi kullanılmıştır. Özümleme kapasitesi, “Su kütlesinin kirlenmemiş durumuna dönmek için bütün kirleticileri, su ortamındaki canlılara veya suyu tüketen insanlara zarar vermeden alma kapasitesi” olarak tanımlanmaktadır. Tehlikeli maddeler ise “Su ve çevresi için önemli risk teşkil eden ve zehirlilik, kalıcılık ve biyolojik birikme özelliğinde olan madde veya madde grupları” olarak belirtilmiştir.

Alıcı ortamın korunması ile ilgili olarak Madde 6’da, 1 nolu fıkrada noktasal kaynaklar için;

“Alıcı ortama deşarj kriterleri, sınıflandırması yapılmış ve kalite standartları belirlenmiş olan yerüstü su kütleleri ve bu su kütleleri ile etkileşim içerisinde bulunan evsel ve sanayi kirletici kaynakların bu alanlara olabilecek etkileri, alanın özümleme kapasitesi ve Bakanlıkça belirlenen ÇKS’ler göz önüne alınarak, ilgili kurum ve kuruluşlarca belirlenir.”

ifadesi yer almaktadır. **Bu fıkra, ÇKS’leri göz önüne alarak, noktasal kaynaklar için deşarj limitlerinin/standartlarının belirlenmesini gerektirmektedir.**

Yayılı kaynaklar için ise, 2 nolu fıkrada;

“Alıcı ortama tarımsal faaliyetlerden gelen kirlilikle ilgili gerekli tedbirler çevresel kalite standardı esas alınarak Tarım ve Orman Bakanlığınca (mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) alınır”.

ifadesi bulunmaktadır. Bu düzenleme ile, yayılı kaynaklardan gelen kirliliğin de ÇKS’lerin sağlanması esası temelinde kontrol edilmesi gerekmektedir.

Madde 10’da yer alan “Çevre Kalite Standardı” ile ilgili olarak, Ek-4’te verilen madde ve madde grupları için ÇKS’ler ulusal düzeyde ve ilave olarak her bir havza için o havzaya özgü belirli kirleticiler için çevresel kalite standartlarının havza düzeyinde OSİB tarafından belirleneceği belirtilmiştir. 10.08.2016 tarihinde 29797 sayılı Resmi Gazetede revize edilen YSKY’de ülkemiz için ÇKS değerleri öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler için yayımlanmıştır. Gerçekleşecek izlemeler ve yapılan çalışmalar doğrultusunda belirli kirleticiler için ÇKS değerlerinin havza özelinde belirlenmesi hedeflenmektedir.

Revize YSKY’de Ek-5 Tablo 4’te belirli kirleticiler için ve Ek-5 Tablo 5’te öncelikli maddeler için, nehirler-göller ve kıyı-geçiş sularını kapsayacak şekilde “Yıllık Ortalama ÇKS (YO-ÇKS)” ve “Maksimum ÇKS (MAK-ÇKS)” değerleri verilmiştir. Bunun dışında revize yönetmeliğin yayımlanması ile kıta içi yerüstü suları için fizikokimyasal (konvansiyonel)

parametreler açısından değerlendirme yapılırken Ek-5 Tablo 2'nin, kıyı suları için değerlendirme yapılırken Ek-5 Tablo 3'ün dikkate alınması gerekmektedir.

Yönetmelikte Madde 10'un devamında belirli kirleticiler ile ilgili ÇKS'ler belirlendikten sonra alıcı ortamlara atıksu deşarjları ile ilgili gerekli düzenlemelerin, ilgili kurum/kuruluşlarca yapılacağı belirtilmektedir. Mevcut durumdaki idari yapılanmaya göre, noktasal kaynaklar için deşarj standartlarının belirlenmesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı; özellikle tarımsal faaliyetler başta olmak üzere yayılı kaynaklarda önlem alınması Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) sorumluluklarındadır.

Revize Yönetmeliğin Ek-5 Tablo 4'ünde ulusal düzeyde belirlenmiş olan ve alıcı ortamdaki ekolojik durum üzerinden değerlendirilen belirli kirleticiler sıralanmaktadır. Belirli kireticiler olarak sıralanan 250 parametre için ÇKS değerleri nehirler/göller ve kıyı-geçiş suları için olmak üzere YO-ÇKS ve MAK-ÇKS olarak verilmiştir. Bu parametrelerden metaller/yarı metaller olarak sıralanan 13 parametre için havza bazında arka plan konsantrasyonu belirlenmesi söz konusudur.

Revize Yönetmeliğin Ek-5 Tablo 5'inde AB düzeyinde belirlenmiş olan öncelikli maddeler listelenmektedir. Öncelikli maddeler içerisinde ağır metaller, bitki koruma ürünleri, biyositler, poliaromatik hidrokarbonlar (PAH) ve diğer grup kimyasalları yer almaktadır. Revize Yönetmeliğin Ek-5 Tablo 5'inde 45 parametre olarak listelenen öncelikli maddeler için ÇKS değerleri verilmiştir. Verilen ÇKS değerleri hem nehirler/göller için hem de kıyı-geçiş suları için YO-ÇKS ve MAK-ÇKS olarak sıralanmaktadır.

Yönetmelikte yer alan ve alıcı ortam bazlı deşarj limiti yaklaşımının uygulanması için önem taşıyan "karışım bölgesi" için, revize Yönetmeliğin Ek-7'sinde kıyı ve akarsu için tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlara göre modelleme tekniklerinin yanı sıra basit yaklaşımda kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu yaklaşımda kıyıları için deşarj noktasından itibaren 500 m yarıçapında ve 5 m derinliğindeki yarım dairenin hacmine karşılık gelen bölge karışım bölgesi alınabileceği ifade edilmiştir. Akarsular içinse, karışım bölgesi uzunluğu deşarj noktasından itibaren mansap yönünde "10 x akarsu genişliği", karışım bölgesi genişliğinin ise "akarsu genişliğinin ¼'ü" olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir (genişliği 100 m'den fazla olan akarsularda karışım bölgesi mesafesinin 1000 m'yi geçemeyeceği belirtilmiştir).

Yürürlükteki en güncel yönetmeliklerden olan YSKY, alıcı ortam bazlı deşarj limiti yaklaşımı için önemli bir destekleyici mevzuat niteliği taşımaktadır. Bu düzenlemeler ile alıcı ortam kalitesinin öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından da iyileştirilmesi ve noktasal-yayılı kaynakların kontrol altına alınması sağlanacaktır. Yönetmelik aracılığıyla ÇKS kavramının, ulusal mevzuata aktarılmış olması ile birlikte söz konusu olan tehlikeli maddelerin (belirli kirleticiler ve öncelikli maddeler) ölçülebilmesi, izlenebilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Mevcut durumda ülkemizdeki laboratuvar altyapısının genel olarak bu uygulamaya hazır olmadığı görülmektedir. Dioksinler ve dioksin benzeri bileşiklerin

analizleri yalnızca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Referans ve TÜBİTAK MAM laboratuvarlarında yapılabilmektedir. Bununla birlikte bromür, HBCDD, PFOS, sipermetrin, heptaklor ve heptaklorepoksit, klofibrakasit, siflutrin, teflutrin kirleticilerinin tespit limitleri henüz ÇKS değerlerine kadar düşürülememiştir. Bu durumda olan kirleticilerin analiz sonuçları yalancı pozitif (her durumda ÇKS değerini aşması) çıkmaktadır.

2.1.5 Hassas Su Kütleleri ile Bu Kütleleri Etkileyen Alanların Belirlenmesi ve Su Kalitesinin İyileştirilmesi Hakkında Yönetmelik

Aralık 23 2016 tarihli Resmi Gazete'nin Mükerrer Sayısında yayımlanarak yürürlüğe giren "Hassas Su Kütleleri ile Bu Kütleleri Etkileyen Alanların Belirlenmesi ve Su Kalitesinin İyileştirilmesi Hakkında Yönetmelik", hassas su kütlelerinin ve bu kütleleri etkileyen kentsel ve nitrata hassas alanların tespit edilmesi, buna ilişkin ilke ve esasların ortaya konulması ve hassas su kütlelerinde su kalitesinin iyileştirilmesi için alınması gerekli tedbirlerin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Su İşleri ve Orman Bakanlığı, bu yönetmelik uyarınca, yönetmelik ekinde yer alan su kütlesi belirleme kriterleri esas alınarak hassas su kütlelerinin belirlenmesini, ve su kütlelerine etki eden kentsel ve endüstriyel faaliyetler, tarım, tarım dışı arazi kullanımı vb faaliyetler ile hidromorfolojik baskı unsurlarının ve kirletici yüklerin tespit edilmesini, fizikokimyasal parametreler, biyolojik kalite bileşenleri ve hidromorfolojik kalite bileşenleri cinsinden izleme çalışmalarının yapılmasını ve baskı unsurlarının kirlilik yükleri ile izleme neticelerinin ilişkilendirilmesini gerektirmektedir. Yönetmelik; ötrofikasyonun önlenmesi maksadıyla noktasal ve yayılı kaynaklı kirlilik ile alakalı tedbirler alınmasını, nitrata hassas bölgelerde tarımsal kirliliğin önlenmesi maksadıyla iyi tarım uygulamaları yürütülmesini, kentsel hassas alanlarda endüstriyel tesislerden kaynaklanan besin elementi yükünün azaltılmasına yönelik tedbirler alınmasını gerektirmektedir.

Yönetmelik'te, "Tedbirlerin belirlenmesi" başlığı altında, kentsel hassas alanlarda uygulanacak tedbirleri ihtiva eden eylem planlarının Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı) ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile müştereken 6 ay içinde hazırlanması ve yayımlanması öngörülmektedir. Eylem planlarında yer alan tedbirlerin uygulanmasından Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, nitrata hassas bölgelerde alınacak tedbirlerin uygulanmasından Tarım ve Orman Bakanlığı (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı), erozyon ile alakalı tedbirlerin uygulanmasından ise Tarım ve Orman Bakanlığı'nın (mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı) sorumlu olacağı esası da Yönetmelik'te yer almaktadır.

2.1.6 Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği

8 Ocak 2006 tarih ve 26047 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği (KAAY), ülkemizin AB'ye giriş süreci içerisinde Çevre Kanunu kapsamında "Kentsel Atıksu Arıtımı Direktifi (91/271/EEC)"ni temel alan bir yönetmeliktir.

Söz konusu Yönetmelik, kanalizasyon sistemlerine boşaltılan kentsel ve belirli endüstriyel atıksuların toplanması, arıtılması ve deşarjı, atıksu deşarjının izlenmesi, raporlanması ve denetlenmesi ile ilgili teknik ve idari esasları düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır.

Yönetmelikte kentsel atıksu tanımı “evsel atıksu ya da evsel atıksuyun endüstriyel atıksu ve/veya yağmur suyu ile karışımı” olarak verilmektedir. Yönetmelikte ötrofikasyon durumuna/riskine bağlı olarak “hassas” ve “az hassas” su alanları tanımlanmış olup, Yönetmeliğin Ek-1’inde yer alan kriterlere göre belirlenmektedir. Konuyla ilgili düzenlemeler “Hassas ve Az Hassas Su Alanları Tebliği” kapsamında yürütülmektedir. Az hassas su alanları belirlenirken, deşarj edilen kirlilik yüklerinin, önemli çevre etkilerine neden olabilecek komşu bölgelere taşınabileceği riski de dikkate alınmaktadır.

Yönetmeliğe göre, kentsel atıksu arıtma tesislerinin, Ek-4 Tablo 1’de yer alan BOİ, KOİ ve AKM parametreleri açısından alıcı ortama deşarj konsantrasyonları ve minimum arıtma verimlerini sağlayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Diğer taraftan; ötrofikasyona maruz hassas alanlara yapılan deşarjlarda, kentsel atıksu arıtma tesislerine ek olarak, Ek-4 Tablo 2’de yer alan toplam-P ve toplam-N parametreleri için de belirtilen şartların sağlanması beklenmektedir. Çevrenin atıksu deşarjları kaynaklı olumsuz etkilerden korunması için arıtma tesislerinin, atıksuların ve alıcı ortamın izlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Yönetmelikte kentsel atıksu deşarj noktalarının seçimi ile ilgili, alıcı ortamdaki etki en düşük seviyede olacak şekilde, en uzak noktanın seçilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca kentsel atıksu arıtım sistemlerinin alıcı ortama deşarj izni ile ilgili olarak SKKY 37. maddede yer alan hükümlerin dikkate alınacağı vurgulanmaktadır.

Bu yönetmelikle, noktasal kaynaklı kirleticilerin başında sıralanan kentsel atıksu deşarjları için bir kısıtlama getirilmiş olmakla birlikte, yönetmelikte yer alan BOİ, KOİ, AKM, Toplam-N ve Toplam-P gibi yalnızca konvansiyonel parametrelerin dikkate alınmasının alıcı ortamın korunmasında yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Bunun dışında, ülkemizde yer alan kentsel AAT’lerin neredeyse tamamının biyolojik arıtma yaptığı göz önüne alındığında, oluşan tehlikeli maddelerin mevcut arıtma prosesleri ile giderilemediği, dolayısıyla alıcı ortama ulaştığı, OSİB tarafından yürütülen projeler kapsamında yapılan deşarj ve alıcı ortam su kalitesi izlemelerinde görülmüştür.

2.1.7 Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği

18 Şubat 2004 tarihli ve 25337 sayılı “Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği” ile tarımsal kaynaklı nitratin suda neden olduğu kirlenmenin tespit edilmesi, azaltılması ve önlenmesi hedeflenmektedir. Yönetmelik, yeraltı, yerüstü suları ve topraklarda kirliliğe neden olan azot ve azot bileşiklerinin belirlenmesi, kontrolü ve kirliliğin önlenmesi ile ilgili teknik ve idari esasları kapsamaktadır. Yönetmelikte “kirlenme” olarak tarımsal kaynaklı azot bileşiklerinin canlı kaynaklara, su ürünlerine, su ekosistemlerine ve

suyun diğer meşru kullanımlarına zarar verecek şekilde, doğrudan veya dolaylı olarak suya boşaltımı veya karışması ifade edilmektedir. Ötrofik olduğu belirlenen veya gerekli önlemler alınmazsa yakın gelecekte ötrofik hale gelebilecek doğal tatlı su gölleri, diğer tatlı su kaynakları, haliçler ve kıyı sulara etki eden bölgeler ise “hassas bölge” olarak tanımlanmaktadır.

Yönetmeliğe göre nitrat kirliliği olan ya da olabilecek sular ile bu sulara boşalan havzaların “Nitrata Hassas Bölge” olarak belirlenmesi ve eylem programları hazırlanması gerekmektedir. Bu alanlardaki çiftçilerin eylem programlarına uymaları şarttır. Kirlenmiş ya da kirlenmekte olan suların nasıl belirleneceği, izlemenin ne şekilde yapılacağı Yönetmelik’te verilmiştir. Nitrata hassas bölgelerin dört senede bir güncellenmesi gerekmektedir.

Nitrata hassas bölge belirlenmesinde kriter olarak, 50 mg/L nitrat içeren ya da önlem alınmaması durumunda 50 mg/L nitrat içirme ihtimali olan tüm ve yüzey ve yeraltı suları belirtilmiştir. Aynı şekilde ötrofik olabilecek ya da önlem alınmaması durumunda ötrofik hale gelecek doğal tatlı su gölleri, diğer tatlı su kaynakları, haliçler, kıyı suları ve deniz sularının tespiti de kirlilik kriteridir. Bu kriterler uygulanırken suyun ve toprağın fiziksel ve çevresel özelliklerinin dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir.

Yönetmelikte, yönetmeliğin yayınlanmasının ardından iki yıl içinde (2006 yılında) bütün sular içindeki kirlenmeye karşı genel bir koruma seviyesinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Bu amaçla, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın (mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) koordinasyonu altındaki ilgili kurumlar tarafından iyi tarım uygulamalarının geliştirilmesi vurgulanmaktadır.

Yönetmeliğe göre hassas bölgelerin ilk belirlenmesinden ve yapılacak her bir ilave belirlemeden sonra bir yıl içinde, belirlenmiş farklı hassas bölgelere ilişkin olarak Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) tarafından farklı eylem programları oluşturulması gerekmektedir.

Bu yönetmelikle, yayılı kaynaklı kirleticilerin başında sıralanan tarımsal faaliyetler için bir kısıtlama getirilmiş olmakla birlikte, ötrofikasyon riski üzerinden değerlendirme yapılmakta ve nitrat parametresi üzerinden sınırlamalara gidilmektedir.

2.1.8 İyi Tarım Uygulamaları Yönetmeliği

7 Aralık 2010 tarihli ve 27778 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelik” ve bu yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair 28 Mayıs 2014 tarihli ve 29013 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “İyi Tarım Uygulamaları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar verilmemesini, doğal kaynakların korunmasını, izlenebilir ve sürdürülebilir tarım ve güvenilir ürün taleplerinin sağlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilecek iyi tarım

uygulamalarının usul ve esasları düzenlenmektedir. Yönetmeliğin hükümleri Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) tarafından yürütülmektedir.

İlgili Yönetmelik, iyi tarım uygulamalarının genel kuralları, kontrol ve sertifikasyon sistemi ile komitenin, il müdürlüklerinin, üreticilerin, üretici örgütlerinin, müteşebbislerin, kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının, kontrolörlerin, sertifikelerinin ve iç kontrolörlerin görev ve sorumlulukları ile denetim esaslarını kapsamaktadır.

İyi tarım uygulamaları Bakanlıkça belirlenmiş olan uygunluk kriterleri ve kontrol noktaları doğrultusunda yapılmaktadır. Kontrol ve sertifikasyon Bakanlıkça veya Bakanlığın yetkilendirdiği kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarınca yapılmaktadır. Bu doğrultuda üretilen tarımsal ürünler kontrol edilerek sertifikalandırılmaktadır. İyi tarım uygulamaları, ürünün üreticisinden nihai müşterilerine ulaşıncaya kadar geçen sürenin takip edilebildiği bir sertifikasyon sistemidir.

İyi tarım uygulamaları uygunluk kriterleri ve kontrol noktaları sekiz ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar; izlenebilirlik, üretim materyalleri, saha arazi tarihçesi ve saha arazi yönetimi, toprak yönetimi, gübre kullanımı, sulama/sulu gübreleme, entegre mücadele ve bitki koruma maddeleridir. Bu başlıklarda yer alan uygunluk kriterleri doğrultusunda birinci derece, ikinci derece ve tavsiye olmak üzere üç uygunluk seviyesi yer almaktadır. İyi tarım uygulamalarına göre üretilen ürünler kontrol edilerek sertifikalandırılmaktadır. Hasat ve kesim gibi üretimin tüm aşamalarının kontrolüne izin verecek şekilde kontrol faaliyetleri yürütülmelidir.

2.1.9 Sularda Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliğinin Önlenmesine Yönelik İyi Tarım Uygulamaları Kodu Tebliği

11 Şubat 2017 tarihli ve 29976 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Sularda Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliğinin Önlenmesine Yönelik İyi Tarım Uygulamaları Kodu Tebliği” ile sularda tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan nitrat kirliliğini önlemek veya azaltmak için çiftçiler tarafından uyulması gereken usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Bu Tebliğ, 23 Temmuz 2016 tarihli ve 29779 sayılı “Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği”nin 6. maddesi kapsamında belirlenen nitrata hassas olan ve olmayan bölgelerde, çiftçiler tarafından uyulması ve uygulamada dikkate edilmesi gereken kurallar ve esaslar, söz konusu Tebliğin ekinde verilen iyi tarım uygulamaları kodu, bu Kodu benimseyen tarımsal işletmelerin tespitine ilişkin usul ve esaslar, Kodun uygulanması aşamasında yer alacak personelin yetki ve sorumlulukları ile ilgili hükümleri içerir.

Bu Tebliğ, Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliğinin 7. Maddesi uyarınca hazırlanmıştır. Söz konusu Tebliğin hükümleri Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) tarafından yürütülür.

Tebliğ, iyi tarım uygulamaları kodunun genel kurallarını ve bu kapsamda hayvansal gübre depose ve gübreleme planı yapması gereken tarım işletmelerinin belirlenmesine ilişkin esasları içerir.

Bu Tebliğ ekinde, *İyi Tarım Uygulamaları Kodunun* nitrata hassas bölgeler için zorunlu, nitrata hassas olmayan bölgeler için ise gönüllülük esasına dayalı olduğu ibaresi yer almaktadır. Nitrata hassas bölgeler, Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği'nin 6. maddesi kapsamında belirlenmektedir. Söz konusu Kodun temel amacı, nitrat kirliliğini azaltmaya yönelik olarak, tarım arazisine uygulanacak hayvan gübresi miktarına ve yer altı ve yüzey suyundaki nitrat konsantrasyonuna yönelik olarak belirlenen sınır değerlerin aşılmasının önüne geçmektir.

Temel amacı sularda, tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan nitrat kirliliğini azaltmak olan iyi tarım uygulamaları kodu, ülkemizde yer alan farklı bölgelerin özelliklerini dikkate alarak, gübre uygulamalarına ve tarımsal alan yönetimine ilişkin düzenlemeleri bulundurmaktadır.

2.2 Uluslararası Mevzuat

2.2.1 AB Mevzuatı

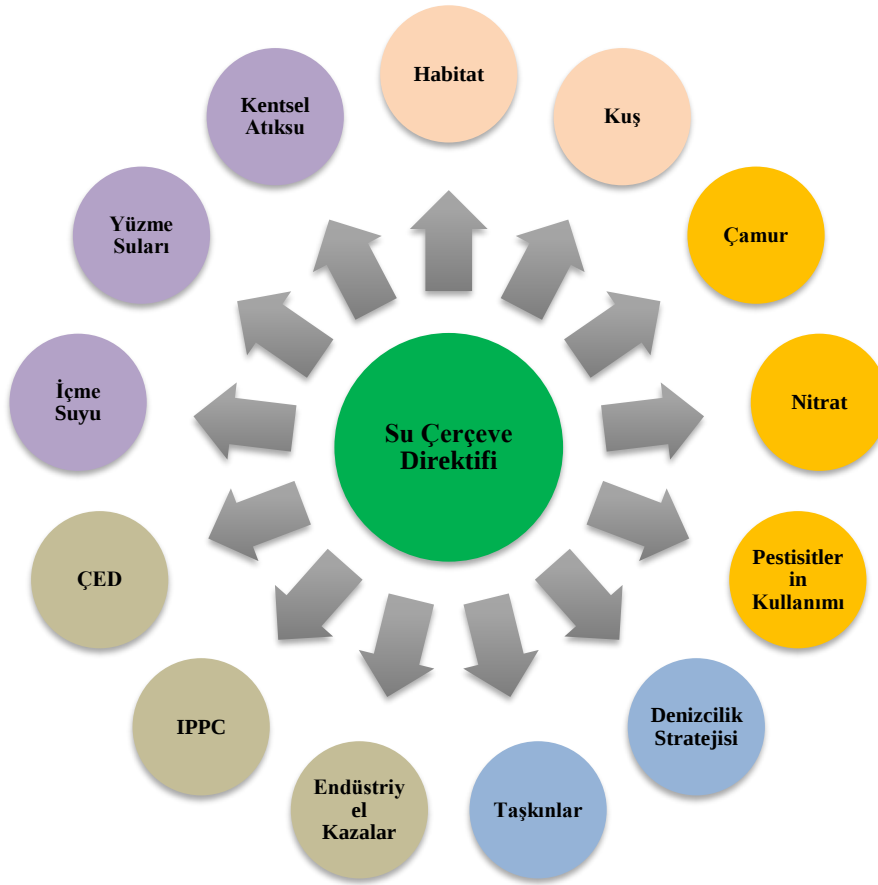
2.2.1.1 Su Çerçeve Direktifi

1990'ların ortasında AB'nin bütününe hitap eden bir su politikası geliştirilmesi gerekliliği, Üye Ülkeler tarafından kabul görmüştür. Bu ihtiyaca istinaden Avrupa Komisyonu tarafından Su Çerçeve Direktifi oluşturma çalışmaları başlatılmış ve 2000 yılında Su Çerçeve Direktifi (SÇD) (2000/60/EC) yayımlanmıştır. Bu direktifin ana amacı AB ülkelerinde “iyi su” durumuna ulaşılmasıdır. Bu hedefe ulaşmada su kaynaklarının havza bazında yönetimi prensibi benimsenmiş ve nehir havzaları bazında hazırlanacak nehir havzası yönetim planları ile çevresel hedeflerin tanımlanması ve çevresel hedeflere ulaşmak için uygulanması gereken tedbirler programının belirlenmesi gereği işaret edilmiştir. SÇD uyarınca hazırlanacak nehir havzası yönetim planların altı senede bir güncellenmesi gerekmektedir.

SÇD'nin esaslarından birisi, suyun siyasi ya da idari sınırlar göz önüne alınarak değil, coğrafi ve hidrolojik veriler göz önüne alınarak, nehir havzası bazında yönetilmesidir. Bir nehir havzası, doğal olarak idari sınırlar çok farklı sınırlara sahip olabilmektedir.

SÇD içinde gerek yerüstü gerekse yeraltı sularının korunmasından ilişkin genel prensipler verilmektedir. Ancak; farklı sü kütleri için kalite değerlendirme kriterleri ve hedef su kalitesinin temin edilmesine ilişkin olarak alınacak tedbirler ise SÇD altında yer alan diğer

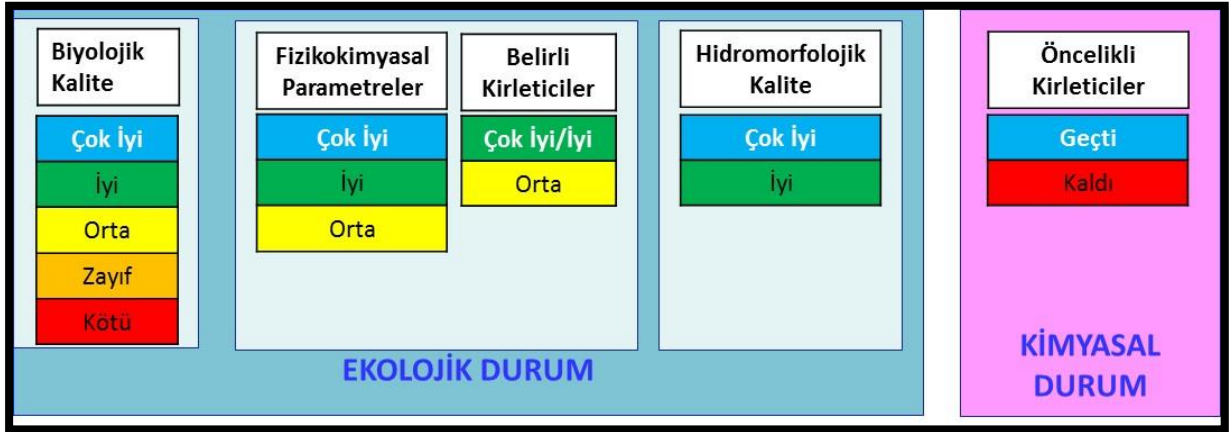
direktiflerde verilmektedir. Yerüstü sularına ilişkin olarak; SÇD’de, suyun kirlenmeye karşı korunmasına ilişkin genel bir strateji verilmekte, hedef su kalitesinin belirlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. SÇD’nin altında çok sayıda “diğer” direktif bulunmakla birlikte, Kentsel Atıksu Arıtımı Direktifi, Nitrat Direktifi, Yüzme Suları Direktifi ve Endüstriyel Emisyonlar (IED), Çevresel Kalite Standartları Direktifi ve İçme Suyu Direktifi öne çıkmaktadır. (Şekil 2.1). Bu direktiflerin tümü, su kalitesi ile ilgisi olan hükümleri içermekte ve SÇD’nin “iyi su kalitesi” hedefine hizmet etmektedir. Ancak, bu direktiflerin sadece bir bölümü proje kapsamı ile ilintili olup, sadece bu direktifler aşağıdaki bölümlerde tartışılmaktadır.

Şekil 2.1. Su Çerçeve Direktifi ve İlintili Direktifler (USEPA, 2017-a)

SÇD’nin öne çıkardığı bir başka unsur karar verme sürecine halkın katılımıdır. Nehir havzası yönetim planlarının hazırlanması ve değerlendirilmesi süreçlerinin halkın katılımına açık olması gerekmektedir.

SÇD’de yüzey suyunun sınıflandırması ekolojik durum ve kimyasal durum değerlendirmesine göre yapılır (Şekil 2.2). Esas olarak iki başlık (ekolojik durum ve kimyasal durum) altında yapılan değerlendirmeler sonucunda, yüzey suyunun durumu, çok iyi, iyi, orta, zayıf ve kötü durum olarak ifade edilir. Doğal su kütleleri için ulaşılmak istenen hedef, en az “iyi su durumu’dur.

Şekil 2.2. SÇD'ye Göre Yüzey Suyu Kalite Değerlendirmesi

SÇD'ye göre, kimyasal durum açısından, “öncelikli kirleticiler” olarak tanımlanan 45 kimyasal madde/madde grubu için AB çapında belirlenmiş ÇKS'lere uyulması gerekmektedir (Ek 3). Ekolojik durum değerlendirmesi ise; biyolojik kalite, hidromorfolojik kalite, fizikokimyasal parametreler ve belirli kirleticiler (river basin specific pollutants) açısından yapılmaktadır. Belirli kirleticilerin hangi kirleticiler olduğunun ve bu kirleticiler için ÇKS'lerin belirlenmesi süreçleri de üye ülkelere bırakılmaktadır.

SÇD, Ek 2'de verilen ÇKS'lerin güncellenmesi ve tehlikeli maddelerin önceliklendirilmesi yoluyla listede yer alan kirleticilerin belirlenmesi için de bir süreç uygulanmasını gerektirmektedir.

2.2.1.2 Tehlikeli Maddelerin Sucul Ortamda Yol Açtığı Kirlenme Direktifi

Suda tehlikeli maddelerin kontrol edilmesine ilişkin 2006/11/EC sayılı (Tehlikeli Maddelerin Sucul Ortamda Yol Açtığı Kirlenme başlıklı) Avrupa Konseyi Direktifi, “76/464/EEC” sayılı “sucul ortamlara bırakılan tehlikeli maddelerin yol açtığı kirlenme hakkındaki” direktifin ve bu direktifin kardeş direktiflerinin revize edilmiş versiyonudur. 2006 yılında yürürlüğe giren bu direktif ile, su kütleleri ve denizel ortamın korunmasına dair SÇD'nin ve uluslararası anlaşmalara ait hükümlerin yasalaştırılması ve kuralların sadeleştirilmesi hedeflemiştir. Bu direktifin amacı, su ve çevresinde, direktifte sıralanan belirli tehlikeli maddelerden kaynaklı kirliliğin tespiti, önlenmesi ve kademeli olarak azaltılmasıdır. Yüzeysel sular, iç sular ve kıyı suları bu direktifin kapsamındaki su ortamlarıdır. Bu direktifin amacı, söz konusu suların kalıcı, toksik ve biyolojik olarak birikebilen maddelere karşı korunmasıdır. Yeraltı sularının yönetimi ise bu direktif kapsamında yer almamakta, “80/68/EEC” nolu “Yeraltı Sularının Tehlikeli Maddelerin Yol Açtığı Kirlilikten Korunması” hakkındaki direktif ile düzenlenmektedir (EU, 2006).

Direktifte toksik, biyolojik bozunmaya dirençli ve biyobirikim yapma özelliklerine sahip maddeler “Liste I”, sağlığa ve sucul ekosisteme zararlı maddeler ise, “Liste II” olarak sınıflandırılmıştır. Toksik, kalıcı ve biyobirikim özelliğine sahip tehlikeli maddeler olarak tanımlanan Liste I’de kirleticilerin deşarjının tamamen önlenmesi; sağlığa ve sucul çevre üzerinde zararlı etkiye sahip maddeler olarak tanımlanan Liste II’deki kirleticilerin ise alıcı ortamlara deşarjlarının en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Avrupa Komisyonu, Liste I ve Liste 2’deki maddeler için deşarj standartları oluşturulmasını ve bu standartlara uymayan atıksulara, deşarj izni verilmemesi kararını almıştır (EU, 2006). Bu karar doğrultusunda kardeş direktifler (5 adet) yayımlanmıştır¹. Ancak, daha sonra SÇD süreci başladığından, diğer öncelikli kirleticiler için kardeş direktifler yayımlanmasına son verilmiş; SÇD ve Endüstriyel Emisyonlar Direktifi kapsamında bu kirleticilerin kontrol edilmesi amaçlanmıştır.

Tehlikeli Maddelerin Sucul Ortamda Yol Açtığı Kirlenme Direktifi’ne göre, üye ülkelerin, tehlikeli maddelere ilişkin deşarj standartlarını belirlemeleri ve standartlarla deşarjları kontrol etmeleri gerekmektedir. Direktifte; su kalitesini kontrol eden otoritenin, yapılan deşarjlarda izin verilen maddelerin maksimum konsantrasyonlarını ve belirli zaman periyotları içerisinde alıcı ortamlardaki düzeylerinin belirlemesi ve standartlara uymayan kuruluşların deşarjlarını yasaklaması uygulaması bulunmaktadır. Bunun yanında üye ülkelerin, mevcut kirliliklerin giderilmesi için belirli tedbirler programları oluşturması gerekmektedir. Avrupa Komisyonu üye ülkelerin uygulamalarını değerlendirmekte ve denetlemektedir. Direktif, Mevcut En İyi Teknikleri (MET) esas alarak kalite hedeflerini ve emisyon limitlerini ortaya koymaktadır (EU, 2006).

AB düzeyinde su ile ilgili temel esasların SÇD’de toplanması sonucu, 2006/11/EC nolu “Suda Tehlikeli Maddeler Direktifi” 2013 yılı itibarıyla yürürlükten kaldırılmıştır (EEA EIONET Reporting Obligations Database, 2016, Orhon Koç, A., 2015).

2.2.1.3 Çevresel Kalite Standartları Direktifi

SÇD’nin su kirliliğinin önlenmesine dair öngördüğü stratejiler ve öncelikli kirleticiler için gerektirdiği ÇKS’ler doğrultusunda 2008/105/EC sayılı Çevresel Kalite Standartları Direktifi hazırlanmıştır. Bu direktif, 2013 yılında “2013/39/EU” nolu direktif ile revize edilmiştir. ÇKS

---

¹ Council Directive **82/176/EEC** on limit values and quality objectives for **mercury** discharges by the **chlor-alkali electrolysis industry**;

Council Directive **83/513/EEC** on limit values and quality objectives for **cadmium** discharges

Council Directive **84/156/EEC** on limit values and quality objectives for **mercury** discharges by sectors other than the chlor-alkali electrolysis industry

Council Directive **84/491/EEC** on limit values and quality objectives for the discharges of **hexachlorocyclohexane**

Council Directive **86/280/EEC** as amended by **88/347/EEC** and **90/415/EEC** on limit values and quality objectives for discharges of **certain dangerous substances** included in List I of the Annex to Directive 76/464/EEC .

direktifin amacı, AB ülkelerinde yüzey sularına önemli derecede olumsuz etkileri olan ve öncelikli maddeler olarak sınıflandırılan kimyasal maddelerin, alıcı ortamdaki değerlerinin sınırlandırılmasına ilişkin ÇKS'leri oluşturmaktır. Bu standartlar, tehlikeli maddelere ait kirlilik azaltımına veya giderimine yöneliktir.

SÇD'nin 16. maddesine göre öncelikli maddeler listesine ilişkin revizyonların ve önemli risklere sahip olduğu belirlenen kirleticilerin öncelikli kirleticiler listesine dahil edilmesinin komisyonca yapılması gerekmektedir. SÇD'nin 16. maddesi, kimyasalların toksisitesi, dirençliliği ve biyolojik birikim yapma özellikleri dikkate alınarak öncelikli tehlikeli maddelerin tanımlarının yapılması ve öncelikli maddelerin deşarjları, emisyonları ve kayıplarının kademeli kontrolü ile öncelikli tehlikeli maddelerin deşarjları, emisyonları ve kayıplarının tamamen kesilmesi veya aşamalı olarak azaltılması ile ilgili teklifler sunulmasını gerektirmektedir (OSİB, 2014).

ÇKS Direktifi, kimyasal kaynaklı kirlenmenin sucul çevreye ve insan sağlığına olan akut ve kronik toksik etkisinin, ekosistemde birikiminin, buna bağlı habitat ve biyoçeşitlilik kaybının önlenmesi için hazırlanmıştır. Kirliliğin kaynağının saptanması ve kaynakta en ekonomik ve çevresel olarak etkin yöntemle önlenmesi hedeflenmektedir.

Direktifin parçası olan Ek I Bölüm A'da 45 öncelikli madde için iç sular ve diğer su kaynaklarına özel belirlenmiş ÇKS değerleri tanımlanmış olup tablo halinde sunulmaktadır. Ek I Bölüm B'de ise ÇKS'lerin uygulama esasları sıralanmaktadır. "2013/39/EU" nolu EU Direktifi'nde yer alan 45 öncelikli madde için tanımlanmış ÇKS'lere üye ülkeler uyum sağlamak zorundadırlar.

ÇKSD'nin 8. madde'si, SÇD'nin Ek-X'unun gözden geçirilmesini ve bunun yanı sıra ÇKSD Ek III'teki maddelerin "öncelikli madde" veya "öncelikli tehlikeli madde" olarak tanımlanması gerekliliğini doğurmaktadır. Bu kapsamda ÇKSD'de, 45 öncelikli maddeden 21 tanesi öncelikli tehlikeli madde olarak sınıflandırılmıştır. Bu maddelere ilişkin ÇKS'lerin belirlenmesi aşamasında su ortamında kimyasal kirliliğin kısa ve uzun vadede yarattığı etkiler ile kirliliğin neden olduğu akut ve kronik etkiler dikkate alınmaktadır. ÇKSD ile öncelikli maddeler için alıcı ortam standartları (ÇKS değerleri) ortaya konulmuştur (OSİB, 2014).

"2013/39/EU" nolu Direktifte, tehlikeli kimyasalların özellikleri ve etkilerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi gereği işaret edilmekte, bu kapsamda 3 kirletici (Diclofenac, 17-beta-estradiol, and 17-alpha-ethinylestradiol), "Gözlenen Kimyasallar Listesi'nde (Watch List)" yer almaktadır. Yakın geçmişte, AB yedi kirleticiyi daha bu listeye eklemiş ve listede "diclofenac, 17-beta-estradiol (E2) and estrone (E1), 17-alpha-ethinylestradiol (EE2), oxadiazon, methiocarb, 2,6-ditert-butyl-4-methylphenol, tri-allate, neonicotinoid insecticides as a group (imidacloprid, thiacloprid, thiamethoxam, clothianidin, acetamiprid), macrolide antibiotics (erythromycin, clarithromycin, azithromycin), ve 2-ethylhexyl-4-methoxycinnamate" isimli kimyasallara yer vermiştir.

ÇKS Direktifi, öncelikli kirleticiler için 2 çeşit ÇKS önermektedir. Bunlar; “yıllık ortalama ÇKS (YO-ÇKS)” ve “maksimum izin verilebilir ÇKS (MAK-ÇKS)” konsantrasyonlar olarak ifade edilmektedir. Öncelikli maddenin yıllık ortalama konsantrasyonunun YO-ÇKS değerini, maksimum konsantrasyonunun da MAK-ÇKS değerini aşmaması gerekmektedir. YO-ÇKS’nin amacı su ortamının kalitesini uzun vadede garanti altına alınması, MAK-ÇKS değerinin amacı ise kısa vadede su kalitesini kontrol edilmesi ya da akut toksisitenin önlemesidir. ÇKS değerleri, iç sular (nehirler ve göller) ve diğer yüzey suları (kıyı ve geçiş suları) için ayrı değerler olarak tayin edilmiştir.

2.2.1.4 Su Politikaları Alanında Öncelikli Maddeler Direktifi

2013/39/EU Sayılı Su Politikaları Alanında Öncelikli Maddeler Direktifi, Su Politikası Alanında Öncelikli Maddeler Açısından 2000/60/EC Sayılı Direktifi ve 2008/105/EC Sayılı “Öncelikli Maddeler Direktifi”ni değiştiren direktif niteliğindedir.

SÇD’nin bir gerekliliği olarak EC, tehlikeli madde listesini 2012 senesinde gözden geçirmiş ve bu kapsamda söz konusu direktiflerde değişiklik yapılması için öneride bulunmuştur. 2013/39/AB sayılı Direktif ile 2006/60/EC Su Çerçeve Direktifi Ek X’da verilen öncelikli maddeler ve 2008/105/EC “Su Politikası Alanında Çevre Kalite Standartları Direktifi” ile belirlenen standartlar kapsamında değişiklik yapılmıştır. Öncelikli maddeler listesi bu revizyon ile değiştirilmiş, halihazırda belirlenmiş olan kirletici sayısı arttırılmış; 33 adet olan öncelikli madde sayısı 45’e çıkarılmıştır (Ek 2). Ayrıca 45 öncelikli madde içerisinde yer alan 11 madde için biyotada ÇKS değerleri öncelikli maddeler tablosuna eklenmiştir. Bazı öncelikli maddeler için ise farklı ÇKS değerleri tanımlanmış ve buna istinaden gerekli idari düzenlemeler yapılmıştır.

2.2.1.5 Endüstriyel Emisyonlar Direktifi

Endüstriyel Emisyonlar Direktifi (21010/75/EU), 2008/01/EC sayılı “Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol Direktifi”nin (IPPC Direktifi) güncellenmiş versiyonudur. Bu direktif, endüstriyel emisyonların kontrol altına alınmasını ve endüstriyel kaynakların yol açtığı kirlenmenin azaltılmasını hedeflemektedir. Direktif, AB Çevre Mevzuatı’nın endüstriyel kirlilik açısından temelini teşkil etmekte olup, endüstriyel faaliyetlerin yol açtığı tüm kirlenmenin bütünsel bir yaklaşımla kontrol edilmesi esasına dayanmaktadır.

Direktif, yüksek seviyede bir çevre korumanın sağlanabilmesi amacıyla, endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan, havaya, suya ve toprağa verilen atıkların önlenmesi, bunun mümkün olmaması durumunda ise azaltılması için alınması gereken önlemleri ortaya koymaktadır. Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol Direktifi, AB’deki sanayi kuruluşlarından kaynaklanan kirliliğin önlenmesini, bu kuruluşların yetkili kurumlardan direktifte belirtilen ölçütler çerçevesinde izin almadan işletilememesini hedeflemektedir.

Endüstriyel kuruluşların hava, su ve toprağa yaptıkları deşarjların entegre bir biçimde kontrol edilmesini ve entegre kirlilik önlemlerinin alınması Direktif'in gereklikleri arasındadır. Endüstriyel kuruluşlara entegre çevre izinleri verilme aşamasında, Mevcut En İyi Teknik (MET) Referans Dokümanlarının (BREF) sonuçlar bölümlerinde verilen MET-bazlı emisyon limit değerlerinin (METBEL) dikkate alınması gerekmektedir. Bu da denetleyici kuruluşun o endüstriyel kuruluş için belirlediği deşarj limitlerine uyulması gerekliliğini doğurmaktadır (ÇSB, 2015), (OSİB, 2014). “Deşarjın yapıldığı alıcı ortamda hedef ÇKS'nin sağlanması” deşarj limitleri belirlenmesine esas teşkil etmektedir. Dolayısıyla, ÇKS'lerin sağlanması için aşağıda listelenen hususların yerine getirilmesi gerekmektedir:

- MET-bazlı emisyon limit değerlerini uyulması,
- Alıcı ortam YO-ÇKS ve MAK-ÇKS değerlerini sağlayacak deşarj limitlerine uyulması, buna yönelik olarak,
  - gereken MET uygulamalarının hayata geçirilmesi,
  - MET uygulamaları yeterli olmuyorsa, MET ötesi tedbirlerin alınması.

YO-ÇKS ve MAK-ÇKS değerlerini sağlayacak deşarj limitleri, alıcı ortam kirleticisi konsantrasyon, debi ve atıksu debisi bilgileri kullanılarak belirlenmektedir.

2.2.1.6 SÇD EK X Ve Öncelikli Maddeler İle İlgili Su Politikası Alanındaki Avrupa Parlamentosu ve Konsey Değişikliği Sonuç Raporu (Com 875 Final 2011)

SÇD'nin 16. maddesi, öncelikli maddeler listesinin düzenli olarak revizyonunu ve önemli risklere sahip olanların tanımlanmasını istemektedir. Bu maddede, öncelikli maddelerin tanımlama kriterleri belirtilir ve Komisyon tarafından toksisitesi, dirençliliği ve birikim yapma özellikleri dikkate alınarak öncelikli tehlikeli maddelerin tanımlarının yapılması ve öncelikli maddelerin deşarjları, emisyonları ve kayıplarının kademeli kontrolü ve öncelikli tehlikeli maddelerin deşarjları, emisyonları ve kayıplarının tamamen kesilmesi veya aşamalı olarak azaltılması ile ilgili teklifler sunulması istenmektedir.

2.2.1.7 2000/60/EC Su Çerçeve Direktifi ve 2008/105/EC Çevre Kalite Standartları Direktifi'ni Değiştirmeyi Öneren Direktif Teklifi (Com 876 Final 2011)

Teklif edilen bu direktif ile 33 adet öncelikli madde yerine 48 adet (45 öncelikli ve 3 gözlem) öncelikli madde içeren bir tablo eklenmiş ve Ek I'de (SÇD Ek X yerine önerilmiş) verilmiştir. Bu maddelerden 21 adet madde öncelikli tehlikeli madde olarak sınıflandırılmıştır (OSİB, 2014).

2.2.1.8 Nitrat Direktifi

Nitrat Direktifi (91/676/EEC), tarımsal kaynaklı nitrat kirliliğinin kontrol altına alınması amacıyla 1991 senesinde yayımlanmıştır. Tarımsal nitrat kirliliğinden etkilenecek suların

belirlenmesi, belirli şartların sağlanması durumunda nitrata hassas bölgelerin ilan edilmesi, sorunun kaynakta çözülebilmesi için eylem planları hazırlanması, uygulanması ve güncellemeler bu direktif ile düzenlenmektedir. Direktif son derece kısa ve özdür, teknik detaylar bulunmamaktadır.

AB Nitrat Direktifi, nitrat kirliliği olan ya da olabilecek sular ile bu sulara boşalan havzaların “nitrata hassas bölge” olarak belirlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Direktif’e göre bu bölgeler için eylem programları hazırlanması gerekmektedir. Bu bölgelerde tarımsal faaliyet gösteren çiftçilerin eylem programlarına uymaları gerekmektedir. Direktif, kirlenmiş ya da kirlenmekte olan suların belirlenmesine ve izlemeye ilişkin esasları özetlemektedir. “Nitrata hassas bölgelerin” dört senede bir güncellenmesi gerekmektedir. Ülke genelinde uygulanacak şekilde eylem programı belirlendiği takdirde, nitrata hassas bölge belirlenmesine ayrıca gerek bulunmamaktadır (OSİB, 2015).

Hem AB, hem de ulusal mevzuatta 50 mg/L nitrat içeren ya da önlem alınmaması durumunda 50 mg/L nitrat içirme ihtimali olan yer altı suları mevzuat kapsamına girmektedir. Bu nedenle nitrata hassas bölgeler belirlenmeden önce, kirlilik tespiti yapılması gerekmektedir. Aynı şekilde ötrofik olabilecek ya da önlem alınmaması durumunda ötrofik hale gelecek doğal tatlı su gölleri, diğer tatlı su kaynakları, haliçler, kıyı suları ve deniz sularının tespiti iki mevzuat için de kirlilik kriteridir ve bu kriterlerin uygulanma aşamasında suyun ve toprağın fiziksel ve çevresel özelliklerinin göz önünde tutulması gerekmektedir (OSİB, 2015).

Nitrat Direktifi’nin uygulama adımları aşağıdaki gibidir:

- Nitrat kirliliğine maruz veya maruz kalabilecek su kaynaklarının tespiti
- Hassas alanların belirlenmesi
- İyi tarımsal uygulama kodları
- Her hassas alan için eylem planının hazırlanması
- Ulusal kirlilik izleme ağının oluşturulması

Yukarıda listelenen uygulama adımları dikkate alındığında, Nitrat Direktifi ile ulusal mevzuatımız arasında farklılıklar bulunduğu görülecektir. Bu farkların temel nedeni Direktif’te Üye Devletlerin zorunluluklarına ilişkin maddelerin bulunmasıdır. Örneğin, Üye Devletler Avrupa Birliği Komisyonu’na rapor vermek zorundadırlar. Fakat ülkemizin AB üyeliği henüz gerçekleşmemiş olduğundan böyle bir zorunluluğu yoktur. Bunun yanında, Nitrat Direktifi Ek III’ünde belirtilen uygulanan gübre miktarı için her bir çiftlik ve canlı çiftlik hayvanı birimi için hektar başına 170 kg’ı aşmama durumu söz konusuysa, Türkiye Mevzuatı’nda uygulanan gübre miktarına ilişkin bir sınırlama bulunmamaktadır. AB Direktifi kriterlerinden bir diğerini ise 75/144/EEC nolu Direktif’te (içme amaçlı kullanmak üzere su

çekilen yüzey sularında 1975 senesinde yayımlanmış olan) verilen nitrat konsantrasyonlarının üzerine çıkmış olması ya da çıkılma ihtimali olması oluşturmaktadır. Bu Direktife göre nitrat miktarları, uygulanan arıtmaya göre değişmektedir. Ulusal yönetmeliğimizde ise 50 mg/L nitrat sınırı hem yeraltı sularında hem de içme suyu amacıyla kullanılan ya da kullanılabilecek yüzey sularında uygulanmaktadır. Ayrıca AB Direktifi azot ve azot bileşikleri konusundaki bilginin sınırlı ve değişikliğe açık olmasını da dikkate almaktadır. AB Direktifi'ne göre nitrata hassas bölgelerin belirlenmesi ve Eylem Programlarının geliştirilmesi aşamasında güncel bilgiler kullanılmalıdır. Ulusal Yönetmeliğimizde ise sadece eylem programlarının oluşturulması ile ilgili 8(b) maddesinde, mevcut bilimsel ve teknik verilerin dikkate alınacağından bahsedilmektedir (OSİB, 2015).

Çiftçilerin iyi tarım uygulamaları konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri Direktif'in en önemli kısmını oluşturmaktadır. Çiftçiler arasında nitrat kirlenmesine ilişkin farkındalık yaratılması Direktif'in uygulanabilirliğini olumlu yönde etkilemektedir (OSİB, 2015).

Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı), yakın geçmişte Nitrat Direktifi'nin gereğini karşılamak üzere, "Sularda Tarımsal Faaliyetlerden Kaynaklanan Nitrat Kirliliğinin Önlenmesine Yönelik İyi Tarım Uygulamaları Kodu Tebliği"² yayımlamıştır. Tebliğin amacı, "sularda tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan nitrat kirliliğini önlemek veya azaltmak için çiftçiler tarafından uyulması gereken usul ve esasları düzenlemek" olarak verilmektedir.

2.2.1.9 Kentsel Atıksuların Arıtımı Direktifi

Kentsel Atıksu Arıtımı Direktifi (97/271/EEC) 1991 senesinde kabul edilmiştir. 1998 senesinde yayımlanan bir değişiklik ile ötrofikasyona maruz kalan hassas alanlara kentsel atıksu arıtma tesislerinden yapılacak deşarjlar ile ilgili uyulması gereken kurallara açıklık getirilmesi amaçlanmıştır. Direktifin temelini hassas alanların tanımlanması oluşturmaktadır. Buna göre hassas alan üç şekilde tanımlanmaktadır:

- Ötrofik olduğu belirlenen ya da gerekli önlemler alınmaz ise yakın gelecekte ötrofik hale gelebilecek tatlısular, haliçler ve kıyı suları,
- İçme suyu olarak kullanılmak amacıyla su çekilen ve 50 mg/L nitrat içeren ya da içirme ihtimali bulunan yüzey suları,
- Başka Direktifler ile uyum sağlanabilmesi için arıtma gereken alanlar.

---

² Resmi Gazete, 11 Şubat 2017, Sayı : 29976.

1991 senesinde hazırlanan plan doğrultusunda, üye ülkelerin 31 Aralık 2005 tarihine kadar 2.000 eşdeğer nüfusa (EN) sahip yerleşim birimlerinden tatlı su kaynaklarına ve iç sulara ve 10.000 EN üzerindeki yerleşim birimlerinden kıyı sularına yapılacak deşarjlarını gerekli arıtmaya tabi tutmuş olmaları gerekmektedir (OSİB, 2015).

Direktifin en önemli maddesi 5. maddedir. 5. maddenin 1. fıkrasına göre hassas alanların belirlenme zorunluluğu vardır. Yine aynı maddenin 2. fıkrası, kentsel atıksuların kanalizasyon sistemleri ile toplandıktan sonra hassas alanlara deşarj edilmeden önce 10.000 EN üzerinde nüfusa sahip bölgeler için ileri arıtmaya tabi tutulma gerekliliğini ortaya koyar. 4. fıkraya göre hassas alana deşarj edilen atıksudaki fosfor ve azot yükleri her biri için %75 oranında azalıyorsa müstakil arıtma tesisleri için Direktif'te verilen şartların uygulanmasına gerek yoktur. 8. fıkra ise bir ülke bütün alanında 5. madde içinde verilen arıtma şartlarını uyguluyorsa, hassas alan tanımlamasına gerek bulunmadığını ifade eder (OSİB, 2015).

2.2.1.10 AB Mevzuatı'nda Noktasal Kaynakların Kontrolü

AB Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC) rehber dokümanlarından "Karışım Bölgesi Sonunda ÇKS Değerinin Sağlanması (CIS-WFD, 2010)", noktasal kaynakların nasıl kontrol edileceğini, deşarj standartları ve ÇKS'lerin nasıl uygulanacağını tarif etmektedir. Önerilen yaklaşım; beş aşamadan oluşmaktadır.

- Aşama 0- Söz konusu kirleticinin varlığının tespiti
- Aşama 1- İlk eleme
- Aşama 2- Karışım bölgesinin belirlenmesine basit yaklaşım
- Aşama 3- Detaylı değerlendirme
- Aşama 4- Araştırma

Aşama 0 olarak değerlendirilen ilk bölümde herhangi bir kirleticinin noktasal kaynak deşarjında ölçülen konsantrasyonunun ÇKS değerinden büyük olup olmadığına bakılır. Analiz sonucunda kirletici konsantrasyonunun ÇKS değerinden büyük olduğu tespit edilirse Aşama 1'e geçilir ve tam deşarj noktasında o kirleticinin nehirdeki konsantrasyonu da göz önünde bulundurularak seyrelmeden sonraki konsantrasyon artışının kabul edilebilir düzeyde olup olmadığına bakılır. Kabul edilebilir konsantrasyon artışı deşarj edilen nehir debisine, genişliğine, derinliğine ve akış hızına bağlı olarak %0,5 ile %8 arasında değişen oranlardır. Kabul edilebilir konsantrasyon artışının üzerinde kalan deşarjlarda Aşama 2'ye geçilir ve karışım bölgesi sonunda kirletici konsantrasyon değerinin, ÇKS altına inip inmediği araştırılır.

Aşama 2'de kullanılan araçların ortak özelliği karışım bölgesi hesaplamalarında kullanılan modellerin basit hesaplamalar kullanmasıdır. Bu aşamada kullanılan modelleme araçları

Discharge Test, CORMIX, QUAL2K ve EPA maruziyet modelleri gibi farklı seçenekler sunmaktadır. Bu modellerin veri gereksinimleri farklılık gösterebildiğinden proje süresince uygulanabilir olanlar kullanılacaktır. Discharge test yazılımı makro tabanlı Microsoft Excel modeli olup, AB tarafından karışım bölgesinin belirlenmesi için hazırlanan teknik rehber dokümanda adı geçmektedir. Üye ülkelerin Aşama 2 kapsamında olan deşarjlarının değerlendirilmesi için kullanılmaktadır. Deşarjın alıcı ortamla karışmasını ve buna bağlı olarak deşarj noktasından belirli bir uzaklığa kadar olan seyrelmeyi hesaplamaktadır. AB’de yaygın olarak kullanılan Discharge Test yazılımı, noktasal deşarj sonrası nehirdeki dağılımı analiz etmekte ve karışım bölgesi sonunda ÇKS’nin aşılmamasını temin edecek kirletici konsantrasyonunu (deşarj limit) belirlemektedir.

Eğer; Aşama 2 değerlendirmenin sonunda ÇKS değeri yine sağlanamıyorsa Aşama 3 değerlendirmeye geçilir. Aşama 2’den farklı olarak burada kullanılan modeller daha detaylı ve hassas çalışmaya olanak sağlamaktadır. 3 boyutlu kompleks modellere ve empirik modellere ek olarak, Aşama 2’de kullanılan CORMIX gibi 2 boyutlu modeller de kullanılabilir. 3 boyutlu kompleks modeller topoğrafya, jeoloji, akım ve yeraltı suyu giriş çıkışları gibi çok fazla veri gerektirdiğinden büyük ölçeklerde kullanılması pek mümkün olmamaktadır. Genellikle belirli bir bölgedeki çevresel sorunların çözümü/değerlendirmesi için kullanılmaktadır. Aşama 3 sonucunda da ÇKS değerleri aşılyorsa Aşama 4’e geçilir ve batimetri, sediman yapısı, kirletici maddenin suda dağılım karakteristikleri alıcı ortam etki alanı gibi paramtereler belirlenebilir. Bunlara ek olarak ekotoksisite testleri, literatür taramaları ve laboratuvar araştırmaları da yapılabilir.

2.2.2 ABD Mevzuatı

2.2.2.1 Temiz Su Kanunu (Clean Water Act)

Temiz Su Kanunu, 1972 yılında ABD Çevre Koruma Teşkilatı (EPA/Environmental Protection Agency) tarafından oluşturulmuş ulusal bir mevzuattır. Temiz Su Kanunu, Amerika’da yüzeysel su kalitesinin korunması için ana yasal dayanaktır. Yasa, su kaynaklarına direkt kirletici deşarjını önlemek ve azaltmak, kentsel atıksu arıtma tesislerini finanse etmek ve kirlenmiş yüzeysel akışı yönetmek için yasal veya teknik pek çok araç kullanmaktadır. Bu araçlar, ulusal su kaynaklarının kimyasal, fiziksel ve biyolojik bütünlüğünü sağlamak ve sürdürmek şeklindeki kapsayıcı hedefleri elde etmek için kullanılır. Böylelikle sudaki canlı yaşamın korunması ve sürdürülmesi hedefi sağlanmaktadır (USEPA, 2017-b, USEPA, 2017-c).

Temiz Su Kanunu’na bağlı olarak program, kaynak veya kirletici odaklı yürütülmeye başlanan düzenlemeler zamanla bütünleşik havza bazlı stratejileri esas almaya başlamıştır. Bu yasa, su kalitesi kontrolünde alıcı ortamı ve sucul yaşamı önceleyen bir yaklaşımı esas almaktadır. Temiz Su Kanunu kapsamında kirleticiler, “toksik kirleticiler”, konvansiyonel

kirleticiler (BOİ, AKM, fekal koliform, yağ-gres, pH) veya konvansiyonel olmayan kirleticiler (konvansiyonel veya öncelikli olmayan kirleticiler) olarak tasnif edilmiştir. Yasa, direkt olarak yeraltısu veya su miktarı ile ilgili değildir (USEPA, 2017-b, USEPA, 2017-c).

Bu yasaya bağlı programlar şu başlıklar altında sıralanabilir;

1. Su kalite standartları
2. Bozulmaya/Kirlenmeye karşı politikalar
3. Su kütlesi izleme ve değerlendirme
4. Ulusal suların durum raporları
5. Günlük maksimum toplam yük (GMTY) yaklaşımı (Bölüm 303 d)
6. Ulusal Kirletici Deşarjı Önleme Programı (NPDES) deşarj izin programı
7. Yayılı kaynaklar için program (Bölüm 319)
8. Sulak alanlara ve diğer sulara dip tarama ve dolgu malzemelerinin deşarjına dair yasal düzenlemeler (Bölüm 404)
9. Su kalite sertifikasyonu ve kirletici kaynaklar için bütçe ve ödenekler (Bölüm 401)

Su kaynağı için stratejiler yürütüldükten sonra koşullar tekrar gözden geçirilmekte ve su kalite standartları ile mukayese edilmektedir. Eğer standartlar sağlanıyorsa aralıklarla izleme programı yürütülmeli, kapsamlı izleme yapılmalı. Bu iteratif yaklaşım standartlar sağlanana kadar tekrarlanmak durumundadır.

2.2.2.2 Su Yasasında Tanımlı Noktasal Kaynakların Kontrolü

Temiz Su Kanunu, ilk olarak direkt ve indirekt noktasal deşarjlara dair düzenlemeler getirmiştir. EPA’da mevcut NPDES Programı (Ulusal Kirletici Deşarjı Önleme Programı) (Temiz Su Kanunu, Bölüm 402’de tanımlanmaktadır) alıcı su ortamına direkt noktasal deşarjları kontrol eder ve ilişkin izinleri düzenler. Direkt deşarjlar, endüstriyel ve kentsel atıksuları ve yağmur suyu ayırık sistemlerini içermektedir. NPDES deşarj izinleri, su kaynağının faydalı kullanımını (sucul hayatın korunması, rekreasyon vb.) sürdürmek amacıyla alıcı ortam bazlı belirlenen limit değerlere dayanmaktadır (USEPA, 2017-c).

Temiz Su Kanunu, ABD Çevre Koruma Teşkilatı’nın aşağıda sıralanan esaslar çerçevesinde deşarj sınırlamaları tanımlamasını gerektirmektedir (USEPA, 2017-d):

- En İyi Konvansiyonel Kirletici Kontrol Teknolojileri

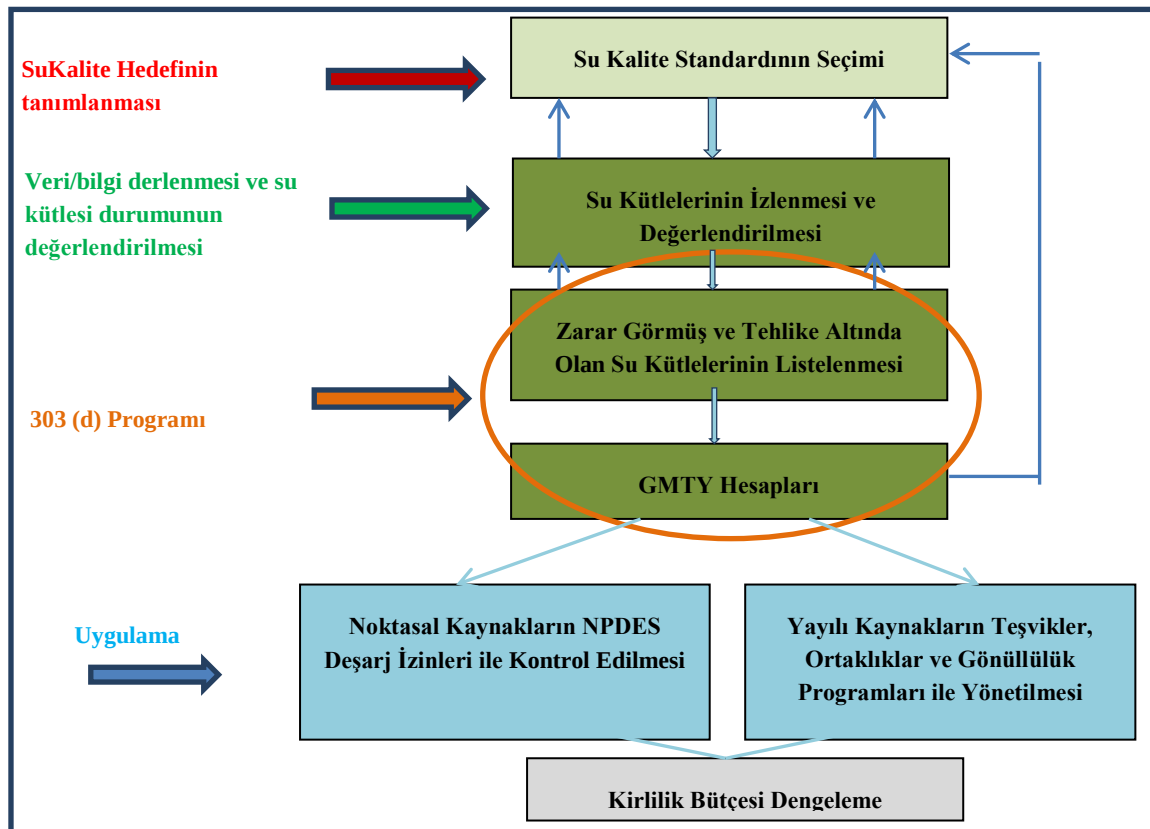

- Konvansiyonel, Toksik ve Konvansiyonel Olmayan Kirleticiler ve Mevcut Deşarjlar için Mevcut En İyi Uygulanabilir Teknolojiler (BPT)
- Toksik ve Konvansiyonel Olmayan Kirleticiler ve Mevcut Deşarjlar için Mevcut En İyi Ekonomik Teknolojiler (BAT)
- Yeni kaynaklar (endüstriler) için Konvansiyonel Kirletici Standartları (NSPS)
- Ön Arıtma Standartları

Temiz Su Kanunu, ulusal suların korunması ve iyileştirilmesi için iki temel yaklaşıma sahiptir;

- *Teknoloji bazlı yaklaşım (Deşarj/Boru sonu yaklaşımı)*; NPDES'nin tanımladığı müsaade edilebilen teknoloji bazlı sınırlamaları ifade etmektedir.
- *Su kalitesi bazlı yaklaşım*; alıcı ortamın faydalı kullanım amaçlarını sağlamaya yöneliktir ve NPDES'nin teknoloji bazlı sınırlamalarına göre daha sıkı limit değerler gerektirmektedir.

EPA'nın su kalitesi bazlı yaklaşım Şekil 2.3'te şematize edilmiştir.

Şekil 2.3. Temiz Su Kanunu'nun Su Kalitesi Bazlı Yaklaşımı (USEPA, 2017-e)

Teknoloji Bazlı Deşarj Sınırlamaları

Temiz Su Yasası, sulara deşarj edilen tüm atıksular için deşarj izni alınmasını (NPDES:National Pollutant Discharge Elimination System, USEPA, 2017-f) gerektirmekte, bu izin de teknoloji bazlı deşarj standartları (USEPA, 2017-f) ile birlikte alıcı ortam kalite standartlarına dayanmaktadır. Temiz Su Kanunu'nun gerektirdiği üzere, çeşitli endüstriyel faaliyetler için farklı teknolojik uygulamalar için farklı deşarj standartları tanımlanmaktadır. Tablo 2.3-Tablo 2.7'de kadmiyum pil endüstrisinde nikel katot imalatı için tanımlanmış olan deşarj sınırlamaları "örnek" olarak sunulmaktadır.

Tablo 2.3. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için BPT Cinsinden Deşarj Sınırlamaları (URL1, 2017)

Kirletici	Günlük maksimum yük, mg/kg	Aylık Ortalama yük, mg/kg
Cd	557,6	246
Ni	3148,8	2082,8
Zn	2394,4	1000,4
Co	344,4	147,6
Yağ ve gres	32800	19680
AKM	67240	31980
pH	7,5-10	7,5-10

Tablo 2.4. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için BAT Cinsinden Deşarj Sınırlamaları (URL1, 2017)

Kirletici	Günlük maksimum yük, mg/kg	Aylık Ortalama yük, mg/kg
Cd	68	30
Ni	384	254
Zn	292	122
Co	42	18

Tablo 2.5. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için NSPS Cinsinden Deşarj Sınırlamaları (URL1, 2017)

Kirletici	Günlük maksimum yük, mg/kg	Aylık Ortalama yük, mg/kg
Cd	40	16
Ni	110	74
Zn	204	84
Co	28	14
Yağ ve gres	2000	2000

Kirletici	Günlük maksimum yük, mg/kg	Aylık Ortalama yük, mg/kg
AKM	3000	3000
pH	7.5-10.0	7.5-10.0

Tablo 2.6. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için Ön Arıtma Sınırlamaları (Mevcut Tesisler) (URL1, 2017)

Kirletici	Günlük maksimum yük, mg/kg	Aylık Ortalama yük, mg/kg
Cd	68	30
Ni	384	254
Zn	292	122
Co	42	18

Tablo 2.7. ABD-EPA Nikel Emdirilmiş Katot İmalatı için Ön Arıtma Sınırlamaları (Yeni Tesisler) (URL1, 2017)

Kirletici	Günlük maksimum yük, mg/kg	Aylık Ortalama yük, mg/kg
Cd	40	16
Ni	110	74
Zn	204	84
Co	28	13

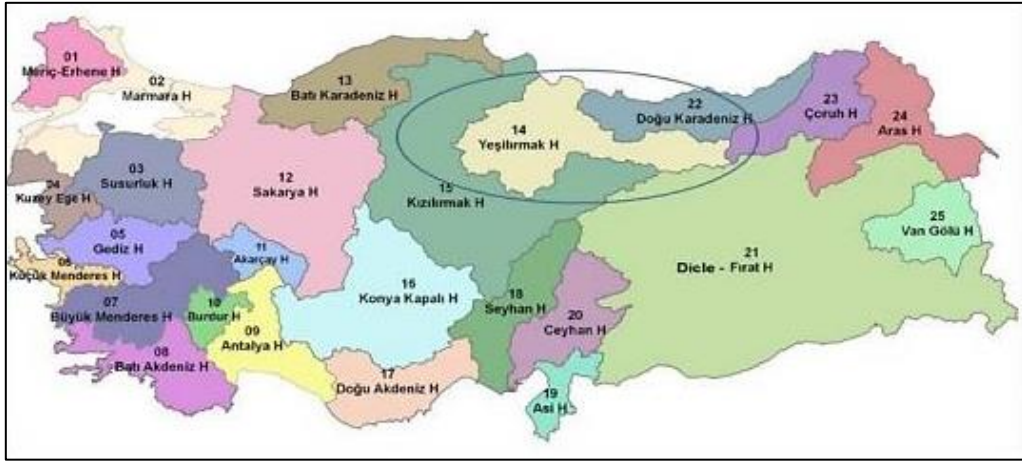
3 HAVZANIN GENEL DURUMU

3.1.Yeşilırmak Havzası

Yeşilırmak Havzası Türkiye'nin 25 havzasından biridir (Şekil 3.1). Anadolu'nun kuzey kesiminde yer almakta olup sularını Karadeniz'e boşaltmaktadır. Havza sınırları batıya doğru Canik, Giresun, Gümüşhane, Pulur, Çimen, Kızıldağ, Köse, Tekeli, Yıldız, Çamlıbel, Akdağlar, Karababa, İnegöl, Kunduz Dağı zirvelerinden geçen su bölüm çizgisi ve Karadeniz ile çevrilmiştir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015).

Yeşilırmak nehri, Sivas ili sınırlarının güneybatısındaki Köse ve Kızıldağ dağlarının yamaçlarından doğmaktadır ve uzunluğu 519 km'dir. Yeşilırmak doğduğu dağlardan batıya doğru akar ve Amasya Ovası'ndan itibaren kuzeye doğru akmaya başlar. Ardından da Çarşamba Ovası'nda geniş delta yaparak Çatlı burnundan Karadeniz'e dökülür. Havzanın en dar yeri Koyulhisar'da 30,5 km genişliğe ve en geniş yeri Ladik-Zile-Akdeğirmenli yönünde 170 km genişliğe sahiptir. Havza ise yaklaşık 39.628 km²'dir ve Türkiye'nin %5'ini kapsamaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Yeşilırmak Havzası'nın yağış alanı 36.129 km² olup m² başına düşen yıllık ortalama yağış miktarı 646 mm'dir (TÜBİTAK MAM, 2010).

Şekil 3.1. Türkiye Havzalarını ve Yeşilırmak Havzası'nın Konumunu gösteren Harita (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015)

Yerleşim Yerleri

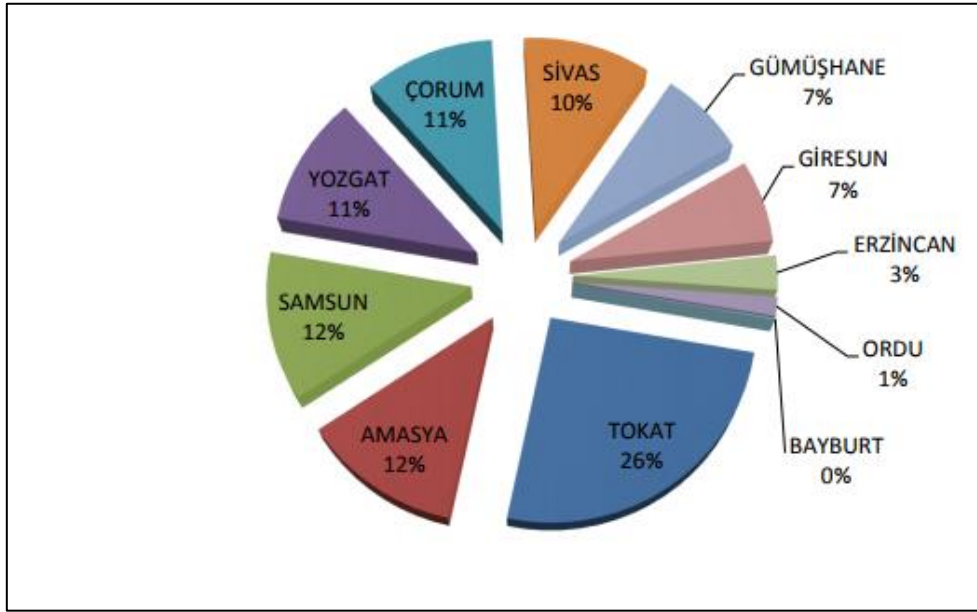
Havza içinde Tokat, Samsun, Amasya, Çorum, Sivas, Yozgat, Gümüşhane, Giresun, Erzincan, Ordu, ve Bayburt illerinin tamamı veya bir kısmı yer almaktadır. Yeşilırmak Havzası'ndaki yerleşim yerleri Şekil 3.2'deki siyasi haritada gösterilmektedir. Tablo 3.1'den

A detailed map of the Samsun region in Turkey. The map shows the provinces of Samsun, Amasya, Tokat, Yozgat, Sivas, Erzurum, Trabzon, and Gümüşhane. Major cities and districts are marked with red dots and labeled. The Black Sea is visible to the north, and the Karadeniz Havzası (Black Sea Basin) is labeled. The map also shows the Kızılırmak Havzası (Kızılırmak Basin) and the Seyhan Havzası (Seyhan Basin). A compass rose is located in the top right corner.

32

Tablo 3.1. Yeşilırmak Havzası'nın İçindeki İller ve İlçeleri (TÜBİTAK MAM, 2010)

İl	İlçe	İl	İlçe	İl	İlçe	
Yozgat	Akdağmadeni	Samsun	Ladik	Tokat	Merkez	
	Saraykent		Kavak		Zile	
	Sorgun		Havza		Yeşilyurt	
	Çekerek		Salıpazarı		Artova	
	Aydıncık		Terme		Pazar	
	Kadışehri		Çarşamba		Almus	
			Ayvacık		Niksar	
					Erbaa	
					Reşadiye	
					Başçiftlik	
					Sulusaray	
					Turhal	
						Asarcık
						İlkadım
			Canık			
Atakum						
Tekkeköy						
Çorum	Merkez	Sivas	Doğanşar	Erzincan	Refahiye	
	Alaca		Yıldızeli			
	Mecitözü		Koyulhisar			
	Ortaköy		Suşehri			
			Akıncılar			
			Gölova			
			Zara			
Amasya	Merkez	Giresun	Alucra	Ordu	Akkuş	
	Göynücek		Şebinkarahisar			
	Suluova		Çamoluk			
	Gümüşhacıköy					
	Taşova					
	Merzifon					
Gümüşhane	Kelkit					
	Köse					
	Şiran					

Şekil 3.3. Havza İçindeki İllerin Alansal Dağılımı (TÜBİTAK MAM, 2010)

Coğrafi Durum

Havza arazisi oldukça engebelidir. Havza içindeki bulunan başlıca dağlar, Tokat ilindeki Canik, Sehnekaya; Samsun ilindeki Çangal, Sıralı, Kocadağ, Akdağ, Kunduz, Hacılar, Nebyan; Amasya ilindeki İnegöl, Tavşan, Cami Tepe, Karaömer; Sivas ilindeki Kızıldağ, Köse, Tekeli, Asmalı, Yıldızdağı, Akdağlar; Yozgat ilindeki Deveci; Gümüşhane ilindeki Gümüşhane; Giresun ilindeki Giresun ve Erzincan ilindeki Refahiye Dağları'dır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Yeşilırmak Havzası içinde çok sayıda verimli ova bulunmaktadır. Bu ovalardan en önemlileri; Çarşamba, Turhal, Erbaa, Niksar, Artova, Zile, Mezifon, Suluova, Geldingen, Gümüş, Çorum, Mecitözü, Seydim, Suşehri, Kelkit ve Şiran ovalarıdır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015).

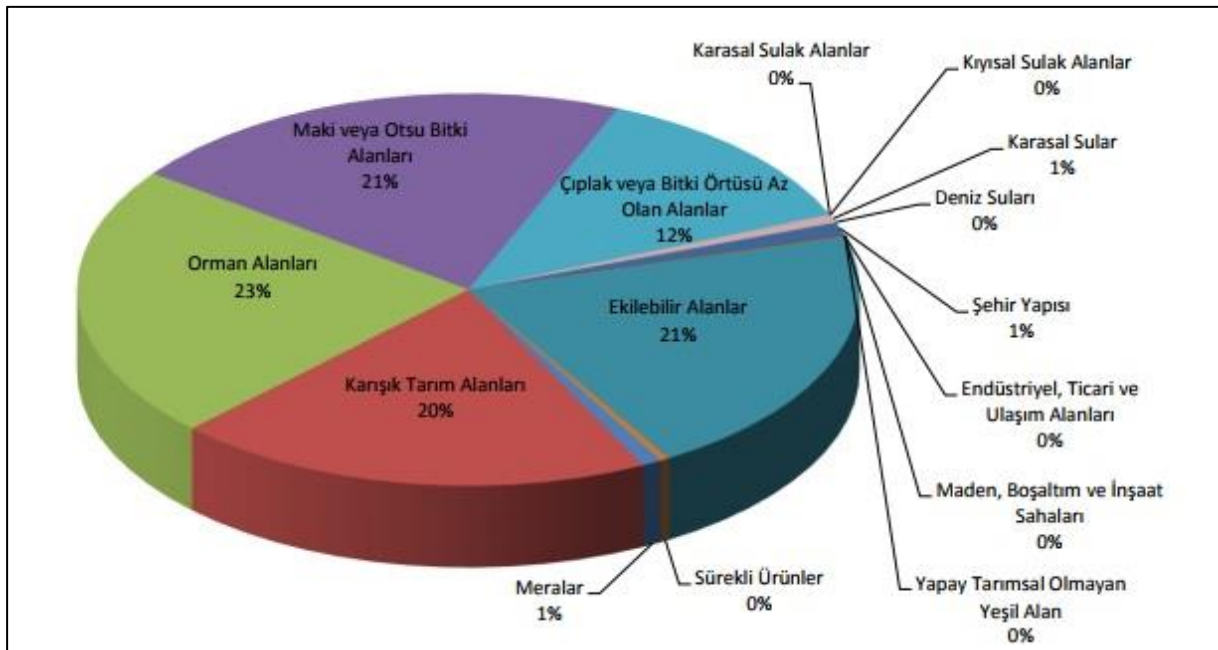
Yeşilırmak batıya ve kuzeye doğru akarken 3 önemli kolları olan Çekerek Suyu, Tersakan Çayı ve Kelkit Çayı ile birleşerek Civa Burnu'nda Karadeniz'e dökülür. Kelkit Çayı Erbaa ovasında Yeşilırmak'a katılır ve Kelkit Çayı üzerinde Kılıçkaya Barajı, Çamlığöze Barajları, Koyulhisar HES, Reşadiye HES, Akıncı HES ve Köklüce HES bulunmaktadır. Çekerek Çayı Mecitözü Deresi'ni alarak Amasya'nın 15 km güneyinde Yeşilırma'a katılır. Tersakan Çayı Ladik Gölü'nün fazla suyunu alarak Amasya ilinde Yeşilırmak'a karışır. Tersakan Çayı üzerinde Yedikır Barajı ve Ladik Gölü çıkışında regülatör vardır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Yeşilırmak Havzası'nın başlıca göllerini ise; Tokat ilindeki Zinav, Göllüköy, Kaz; Samsun ilindeki Ladik, Simenit; Amasya ilindeki Borabay; Sivas ilindeki Kuru Göl, Giresun ilindeki Çorak, Kanlı, ve Süt Gölleri oluşturmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Arazi Kullanımı

Yeşilirmak Havzası arazi kullanım oranları Şekil 3.4'te gösterilmiştir. Yeşilirmak Havzası'nın %56'sını orman ve yarı doğal alanlar kaplamaktadır ve bu alanlar içerisinde; geniş ve ince yapraklı karışık ormanlar, maki ve otsu bitkilerinin kapladığı alanlar, kumsallar, kayalıklar ve yanmış alanlar gibi bölgeler bulunmaktadır. Havza'nın %42'sini tarımsal alanlar kaplamaktadır. Yapay alanlar, ıslak alanlar ve su yüzeyleri Havza'nın %2'sini kapsamaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015). Yapay alanlar, şehir yapısını, endüstriyel, ticari ve ulaşım alanlarını, maden, boşaltım ve inşaat sahalarını ve yapay tarımsal olmayan yeşil alanları kapsamaktadır. Karasal ve kıyusal sulak alanlar ıslak alanları oluşturmaktadır. Deniz suları ve karasal sular ise su yüzeylerini oluşturmaktadır.

Şekil 3.4. Arazi Kullanım Oranları (TÜBİTAK MAM, 2010)

Tarım ve Hayvancılık

Tokat

Tarım ve tarıma dayalı sanayi ekonominin çoğunluğunu kapsamaktadır. Tokat'da yaklaşık 62.000 adet tarım işletmesi bulunmaktadır ve bunların % 78'inde bitkisel, % 22'sinde hayvansal üretim ağırlıktadır. Bölgede ayrıca büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı, su ürünleri yetiştiriliciliği ve arıcılık ile de gelir sağlanmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Samsun

Samsun ilinde tahıl tarımı yoğunluktadır ve % 53'lük paya sahiptir. Tahıl tarımını % 36'lık oran ile meyvecilik takip etmekte ve meyveciliğin büyük oranını da fındık almaktadır.

Bunların yanı sıra plastik sera ve yüksek tünellerde sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bölgede ayrıca büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı, su ürünleri yetiştiriliciliği ve arıcılık ile gelir sağlanmaktadır. Samsun'da ise su ürünleri üretimi açısından önemli bir potansiyel bulunmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Amasya

Tarım Amasya'da önemli bir yer tutmaktadır. Tarımdan elde edilen en önemli ürünler buğday, arpa, çavdar, mısır ve pirinçtir. Bölge hayvancılık yönünden de önemli bir potansiyele sahiptir. Alabalık işletmeleri bölgede su ürünleri üretiminde büyük yer kaplamaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Çorum

Tarım Çorum ilinin ekonomisinin yaklaşık % 21'lik kısmını kapsamaktadır. Tarımsal üretimin % 75'i bitkisel, %25'i hayvansal üretimdir. Tarım arazilerinin %12'si, % 88'i ise kıraçtır. Hayvancılık önemli bir yere sahiptir ve özellikle yumurta tavukçuluğu önemli hale gelmiştir. Çorum'daki yumurta tavukçuluğu Türkiye'nin % 5'ini kapsamaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Sivas

İlde sebze üretimi çok düşük seviyededir. Tarımsal faaliyetlerin büyük bölümünü buğday, arpa ve çavdar ekimi oluşturmaktadır. Meyve üretiminde ise elma ve kayısı çoğunluktadır. Bölgede ayrıca büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı, su ürünleri yetiştiriliciliği ve arıcılık ile de gelir sağlanmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Yozgat

Ekonomi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarımsal üretimin çoğunu da tahıl ürünleri kapsamaktadır. İlın meyve ve sebze üretimi çok azdır. Hatta meyve ve sebze ihtiyacı diğer illerden karşılanmaktadır. Bölgede ayrıca büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı, su ürünleri yetiştiriliciliği ve arıcılık yapılmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Gümüşhane

Gümüşhane ilinin arazisi çoğunlukla engebeli ve dağlıktır. Tarımdan ziyade kuru şartlarda yapılan hububat üretimi yapılmaktadır. Bölgede ayrıca büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı, su ürünleri yetiştiriliciliği ve arıcılık ile de gelir sağlanmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Giresun

Tarımda fındık çok büyük yer kaplamaktadır. Son yıllarda ise kivi yetiştiriciliği ve seracılık önemli olmaya başlamıştır. Bölgede ayrıca büyükbaş, küçükbaş, kümes hayvancılığı, su ürünleri yetiştiriliciliği ve arıcılık da yapılmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Erzincan

Erzincan ilinin sadece Refahiye ili Havza'nın içinde yer almaktadır. Bu yüzden tarımsal açıdan büyük bir etkisi yoktur. Hayvancılık Refahiye'de yapılmaktadır ve genellikle arıcılık yapılmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Ordu

Ordu ilinin de sadece Akkuş ilçesi Havza içinde kalmaktadır. Tarımsal ve hayvancılık açısından büyük etkisi yoktur (TÜBİTAK MAM, 2010).

Sanayi Durumu

Tokat

Sanayi kuruluşlarının büyük bölümü Merkez, Erbaa ve Niksar ilçelerinde bulunmaktadır. Bu işletmeler çoğunlukla gıda, tekstil, konfeksiyon ve deri sanayisi ile taş ve toprağa dayalı sanayisinden oluşmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Samsun

Karadeniz Bölgesi'nin en büyük kentlerinden biri olduğu ve stratejik öneminden dolayı ticaret büyük önem taşımaktadır. Samsun'da ayrıca gıda, ana metal sanayi, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve taşıt, ağaç ve mobilya ile bitkisel üretim sektörleri öne çıkmaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Amasya

Kömür sanayi önemli ve büyük yer tutarken, şeker fabrikasının kurulmasıyla şehirde canlanma başlamıştır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Çorum

İlde sanayi çimento fabrikalarıyla başlamış ve toprak sanayi atılım yapmıştır. Ardından gıda sanayi ikinci büyük sektör haline gelmiştir. Bunun büyük kısmını un fabrikaları kaplamaktadır. Son yıllarda makina sanayiinden yeni yatırımlar yapılmaya başlanmıştır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Sivas

Sivas’da gelişmiş bir sanayi kolu bulunmamaktadır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Yozgat

Sanayi sektörü gıda sanayisinde yoğunlaşmıştır (TÜBİTAK MAM, 2010). Bunun yanında Yozgat maden çeşitliliği yönünden zengin bir ildir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015).

Gümüşhane

İl sanayi yönünden pek gelişmemiş olup bu yüzden en çok göç veren illerden biridir (TÜBİTAK MAM, 2010).

Giresun

Giresun son yıllarda hızla sanayileşmeye başlamıştır. Kağıt fabrikası, fındık işleme fabrikaları büyük sanayi kuruluşlarındandır. Bunun yanında kurşun, çinko, demir, uranyum gibi maden kaynakları vardır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015).

Erzincan

Erzincan sanayi bakımından pek gelişmemiştir. Ayrıca madencilik bakımından da zengin durumda değildir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015).

Korunan Alanlar

Koruma alanlarını, yaban hayatı geliştirme sahası, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, sulak alanlar ve özel avlak alanlar kapsamaktadır. Tabiat parkları arasından Çorum Çatak Tabiat Parkı, Gümüşhane Artabel Gölleri ve Tokat Ballica Mağarası korunan alanlardandır. Samsun’daki Hacıosman Ormanı tabiatı koruma alanı olarak korunmaktadır. Sulak alanlar ise yeryüzünün en zengin ve en üretken ekosistemlerini oluşturmaktadır. Bu yüzden korunmaları çok büyük öneme sahiptir. Yeşilirmak Havzası’nda bulunan ve korunan sulak alanlar Gölova Gölü, Yedikır Barajı ve Yeşilirmak Deltası’dır (TÜBİTAK MAM, 2010).

Su Kaynakları

Yeşilirmak Havzası içinde kalan barajlar Abdal Dereri üzerindeki Çakmak Barajı, Çomar Deresi üzerindeki Çorum Barajı, Ilgınözü Deresi üzerindeki Yenihayat Barajı, Suludere üzerindeki Alaca Barajı, Hatap Çayı üzerindeki Hatap Barajı, Kelkit Çayı üzerindeki Çamlıgöze Barajı, Tersakan Çayı üzerindeki Yedikır Barajı, Boztepe Çayı üzerindeki Boztepe Barajı, Yeşilirmak üzerindeki Suat Uğurlu Barajı, Yeşilirmak üzerindeki Hasan Uğurlu Barajı, Yeşilirmak üzerindeki Almus Barajı, Kelkit Nehri üzerindeki Kılıçkaya Barajı ve Yeşilirmak üzerindeki Ataköy Barajıdır (TÜBİTAK MAM, 2010). Tablo 3.2’de Yeşilirmak Havzası’nda yer alan hidroelektrik santraller listelenmiştir.

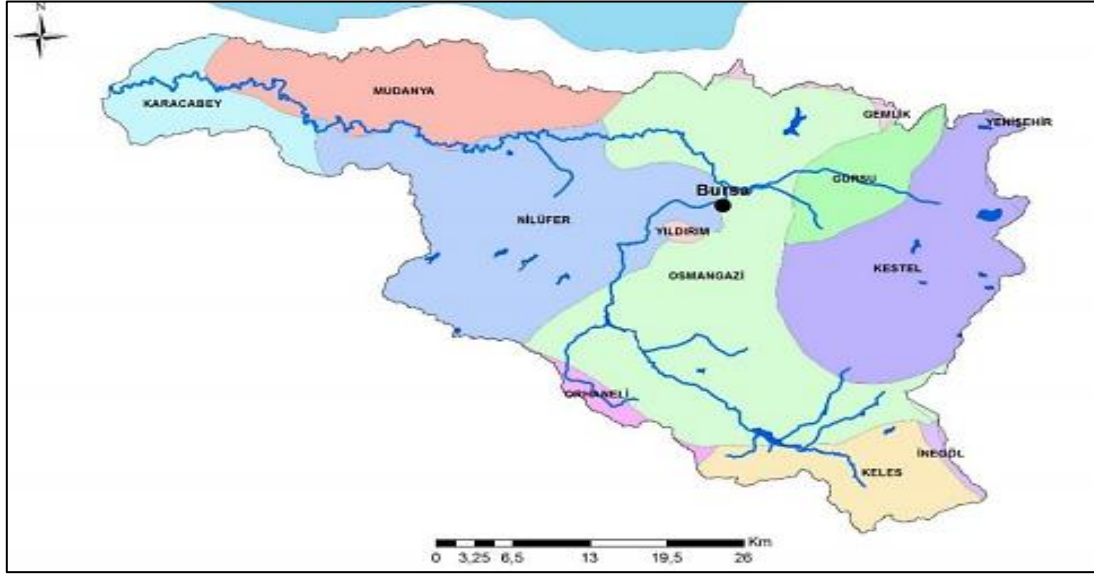
Tablo 3.2. Yeşilırmak Havzası'nda Yer Alan HES'ler Listesi (TÜBİTAK MAM, 2010)

HES Adı	İl	Nehir Adı	Kurulu Güç (MW)
Akören	Giresun	Madenin D.	1,52
Akşar	Sivas	Akşar D.	1,26
Almus	Tokat	Yeşilırmak	27
Avcıoğlu	Samsun	Avcıoğlu D.	0,39
Doğanşar	Sivas	Gevele+Karakaya	2,15
Durucasu	Amasya		0,8
Gemin	Sivas	Gemin D.	2,17
Göçler	Ordu	Koca D.	1,12
Güney	Ordu	Güney + Fartana D.	0,96
Gürgörmez	Tokat	Gürgörmez D.	1,16
Hasan Uğurlu	Samsun	Yeşilırmak	500
Karayonca	Ordu	Karayonca + Karapelit D.	0,92
Kaynar	Tokat	Çanakçı D.	1,29
Kızılören	Tokat	Kızılören D.	0,54
Poyrazlı	Sivas	Gökdere	1,82
Salhan	Amasya	Salhan Ç.	0,79
Say	Giresun	Say D.	1,15
Suat Uğurlu	Samsun	Yeşilırmak	46
Terekeme	Sivas	Alaman Suyu	1,37
Terice	Samsun	Terice D.	0,85
Zinav	Tokat	Zinav D.	4,18

3.2.Nilüfer Alt Havzası

Uludağ'ın güney eteklerinden başlayan Nilüfer Çayı Alt Havzası Bursa ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Nilüfer Çayı Bursa'nın Keleş ilçesinde doğup, doğduğu yerden kuzeybatıya doğru yönelerek Değirmen deresi ile birleşir. Daha sonra yönünü kuzeydoğuya çevirerek Deliçay ve diğer kolları ile su tahliye eder. Bir süre menderes çizerek aktıktan sonra Susurluk Çayı (Simav) ile birleşerek Karacabey boğazından Marmara Denizine dökülür. Nilüfer çayı bir çok kola sahiptir. Ayvalı, Hasanağa, Kaplıkaya, Sultaniye, Panayır, Gökdere, Cilimboz,

Değirmendere, Yaylacıkdere, Kurtkaya, ve Deliçay bu kollardan bazılarıdır (Korkmaz,2011). Hassas bölge olan Nilüfer Çayı endüstriyel, evsel, tarımsal ve mekanik kirliliğe maruz kalmıştır. Marmara denizine dökülen Nilüfer Çayı taşıdığı kirlilik yükü ile Marmara Denizi'nin fiziksel, biyolojik ve kimyasal yapısını tehdit etmektedir (TÜBİTAK MAM,2010). Nilüfer Çayı Alt Havzası sınırları Şekil 3.5'te görülmektedir.

Şekil 3.5 Nilüfer Çayı Alt Havzası Sınırları (Ölmez, 2014)

Nilüfer Çayı alt havzası yaklaşık olarak 1986 km²'lik bir alanı kapsamaktadır. Bölgede Marmara iklimi hakimdir ve yıllık yağış miktarı 716 mm'dir. Bu değer, Uludağ taraflarına doğru gittikçe yoğun kar yağışı ile birlikte artmaktadır (Korkmaz, 2011).

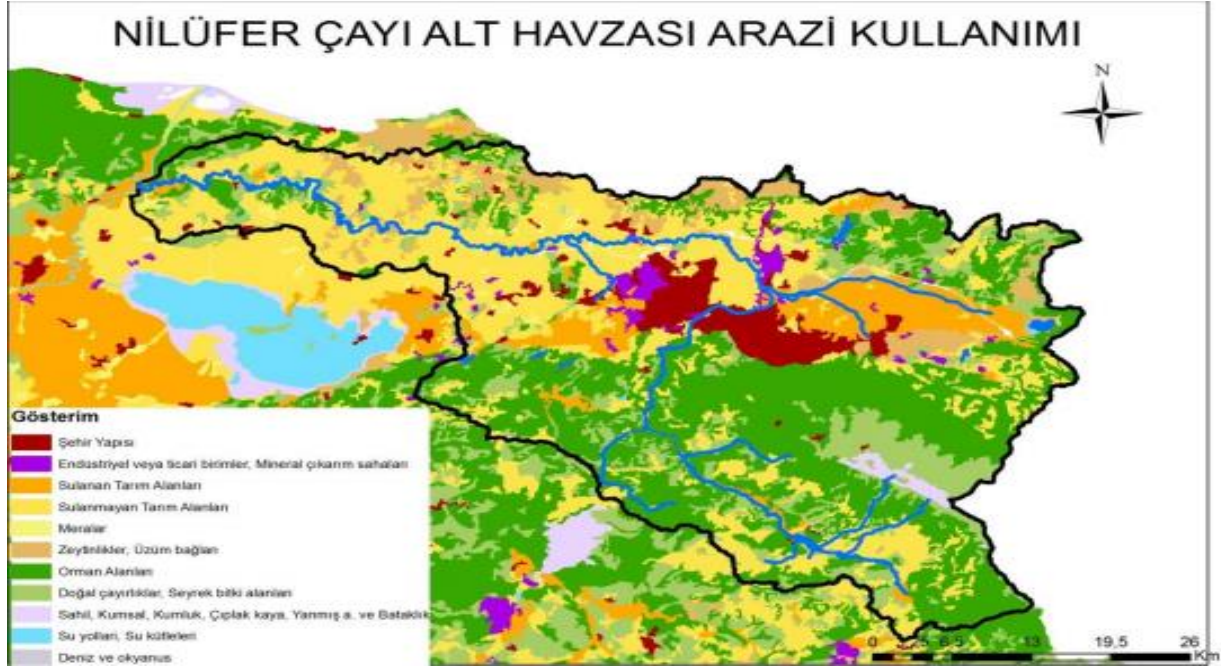
Yerleşim Yerleri

Bursa ilindeki Keleş, Osmangazi, Yıldırım, Nilüfer, Kestel ve Gürsü ilçelerinin tamamı Nilüfer Alt Havzasının Sınırları içinde bulunmaktadır. Karacabey, Mudanya, Inegöl ve Orhaneli ilçelerinin ise bir kısmı nilüfer alt havzasının içindedir. Küçük yerleşim yerleri de dahil edildiğinde, Nilüfer Çayı Alt Havzasında yaklaşık 103 yerleşim yeri mevcuttur. Bursa ilinin geniş bir kısmını içine alan bu havzanın nüfusu ise 2.500.000'dir (Ölmez, 2014).

Arazi Kullanımı

Nilüfer Çayı'nın kaynağına yakın kısımlarında, ormanlık araziler tarım alanlarına kıyasla geniş yer kaplamaktadır. Nilüfer Çayı kaynağından uzaklaşıp yerleşim bölgelerine doğru

yaklaştıkça tarım arazileri artmaktadır. Yerleşim yerlerinin sonrasında yoğun tarımsal faaliyetlere dayalı olarak su kirlilik oranında ve Nilüfer Çayı üzerindeki baskıda artış gözlenmektedir (Ölmez,2014). Şekil 3.6’da Nilüfer Çayı Alt Havzası arazi kullanım dağılımı gösterilmiştir.

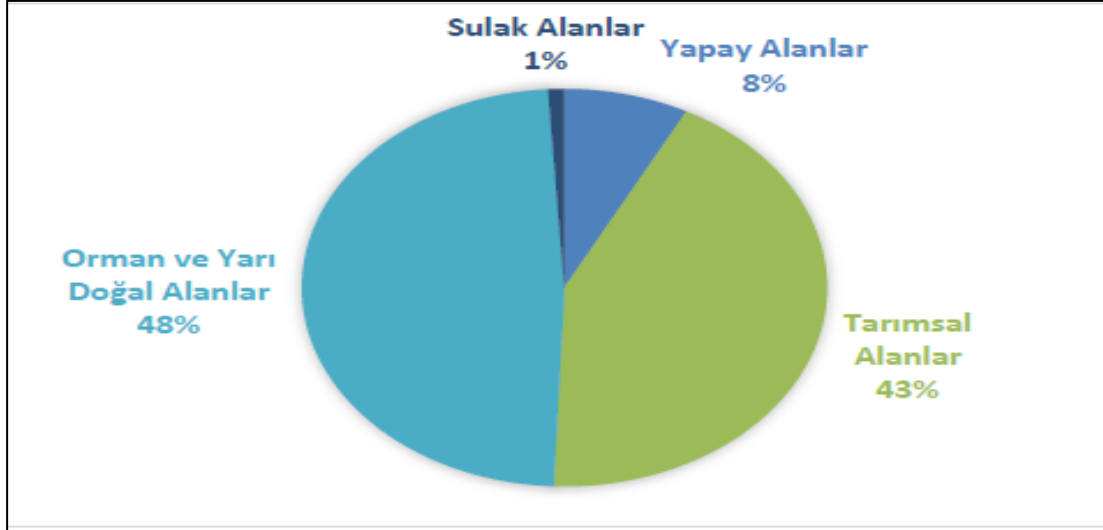
Şekil 3.6. Nilüfer Çayı Alt Havzası Arazi Kullanım Durumu (Ölmez,2014)

Nilüfer Çayı Alt Havzası sınırları içerisinde yer alan Karacabey Ovası tarımsal faaliyetlere elverişli topraklara sahiptir. Bu bölgede gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler tarım ilacı ve gübre kullanıma bağlı olarak Nilüfer Çayı’nı kirliletmekte ve su kalitesini düşürmektedir. Ayrıca tarımsal faaliyetler göz önüne alındığında, Bursa sulaması, Demirtaş sulaması, Bursa Yeraltı sulaması, ve Hasanağa sulama şebekesi Nilüfer Çayı üzerinde baskıya neden olan önemli etkenlerdendir (TÜBİTAK MAM, 2010).

Tarımsal Faaliyetler

Nilüfer Çayı Alt Havzası tarıma elverişli toprakları sayesinde tarımsal faaliyetlerin yoğun şekilde sürdürüldüğü bir bölgedir. Nilüfer Çayı Alt Havzasının membaında ormanlık ve yarı doğal alanlar geniş yer kaplarken, çayın mansabına doğru gidildikçe tarımsal alanlar artmaktadır. Artan tarımsal alanla birlikte Nilüfer çayındaki kirlilik yükü de artış

göstermektedir. Şekil 3.7’de görüldüğü üzere Nilüfer Çayı Alt Havzası’ndaki tarımsal alanlar büyük bir yüzdeyi kapsamaktadır (Ölmez,2014).

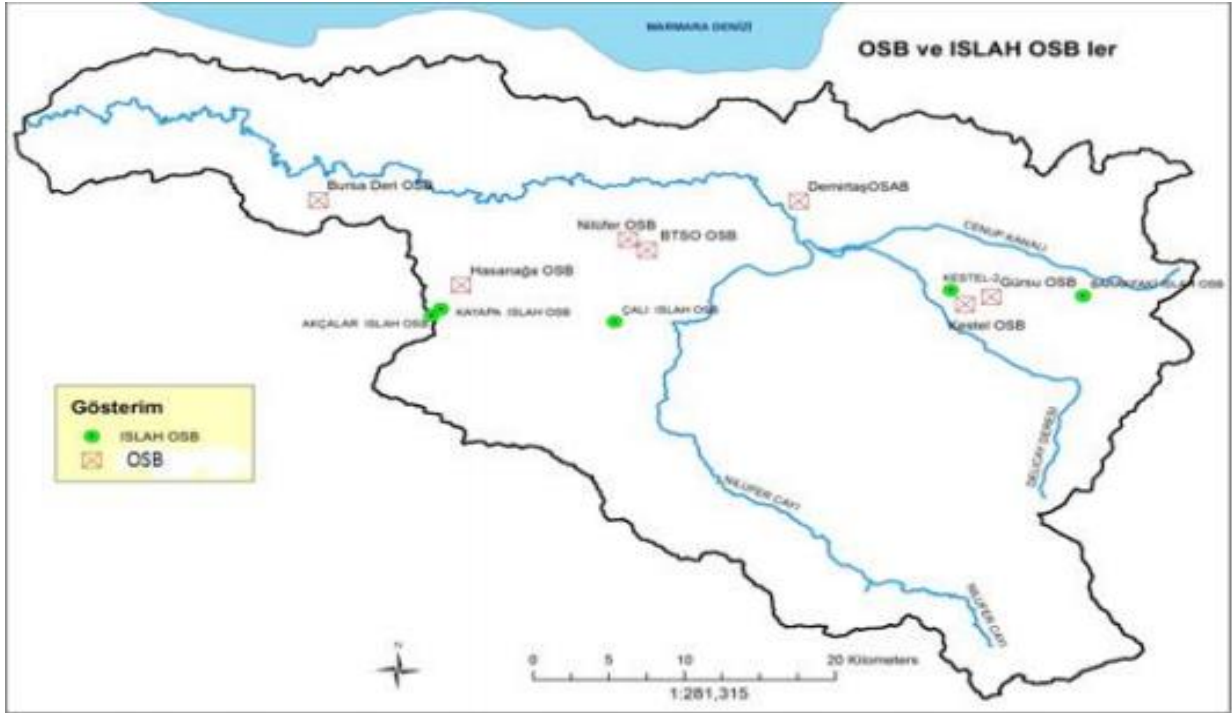
Şekil 3.7. Nilüfer Çayı Alt Havzası Arazi Kullanım Yüzdeleri (Ölmez,2014)

Tarımsal faaliyet kaynaklı kirliliğin başlıca nedenleri gübre ve tarım ilacı kullanımına dayanmaktadır. Nilüfer Çayı Alt Havzasında şeftali yetiştiriciliği yoğun bir şekilde yapılmakta ve üretim aşamasında fazla miktarda bitki koruma ilacı kullanılmaktadır. Bu ilaçlar imidakloprit, asetamiprit, klorpirifos, klofentezin, metomil, karbendazim, tiofonat-metil ve dimetoat olarak belirlenmiştir (Ölmez, 2014).

Sanayi Durumu

Nilüfer Çayı Alt Havzası sanayileşmenin çok yoğun olduğu bir alanı kapsamaktadır. 7 adet OSB, ve 6 adet ıslah OSB olmak için başvurusunu yapmış sanayi bölgesi Nilüfer Çayı Alt Havzasının sınırları içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda bir çok münferit sanayi tesisi de bu bölgede varlığını sürdürmektedir. Havzada yer alan başlıca organize sanayi bölgeleri Nilüfer OSB, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası OSB, Kestel OSB, Bursa Deri İhtisas OSB, Hasanağa OSB, Gürsu OSB ve Demirtaş OSB’dir (Ölmez, 2014). Bu organize sanayi bölgelerinin hepsi atıksu deşarjlarını Nilüfer Çayı’na yapmaktadır. Ancak bunlardan sadece üçü deşarj izin belgesine sahiptir (TÜBİTAK MAM, 2010). Sanayi bölgelerinin Nilüfer Çayı Alt Havzası sınırları içerisindeki dağılımı Şekil 3.8’de gösterilmiştir.

Şekil 3.8. Nilüfer Çayı Alt Havzasındaki Organize Sanayi Bölgeleri ve Islah Organize Sanayi Bölgeleri (Ölmez,2014)

Bu organize sanayi bölgelerinden Kestel ve Gürsu OSB, atıksularını S.S. Yeşil Çevre AAT'ye verir. Burada arıtılan su Nilüfer Çayı'na deşarj edilir. Hasanağa OSB'nin ise yapım aşaması henüz bitmemiş olan bir AAT'si vardır. Nilüfer OSB, Bursa Deri İhtisas OSB ve Demirtaş OSB kendi atıksu arıtma tesislerine sahiptir. Bu tesislerde arıtılan atıksular Nilüfer Çayı'na deşarj edilir (TÜBİTAK MAM, 2010).

Korunan Alanlar

Nilüfer Çayı Alt Havzası sınırları içerisinde çeşitli koruma alanları bulunmaktadır. Nilüfer Çayı üzerinde içme suyu sağlamak amacıyla kurulan Doğancı Barajı ve Nilüfer Barajı koruma altına alınan alanlar arasındadır. Nilüfer Çayı Alt Havzası sınırları içerisinde bulunan bir diğer koruma alanı ise Uludağ Milli Parkıdır. Nilüfer Çayı Uludağ'ın güneyinden başlayıp bir çok dereden su alarak ilerler. Uludağ'da yer alıp Nilüfer Çayı'nı besleyen bu dereler devamlı su bulundurma potansiyeline sahiptir . Bu küçük dereler Uludağ üzerinde çok sayıda çağlayan oluşturmuştur (TÜBİTAK MAM, 2010).

Su Kaynakları

Nilüfer Çayı'nın sularını tahliye eden başlıca kolları Deliçay, Aksu, Kestel, Gökdere, Nazlıdere, Sardere ve Kelesen'dir. Bu derelerden Aksu ve Deliçay tarımsal sulamada aktif biçimde kullanılır. Nilüfer Çayı'na kirlilik taşıyan önemli derelerden biri Deliçay'dır. Bursa ilinin en büyük kentsel atıksu arıtma tesisi olan Doğu AAT çıkış suyunu Deliçay'a deşarj etmektedir. Nilüfer çayı ile birleşerek kirlilik yükünü Nilüfer Çayı'na taşıyan bir diğer su kaynağı ise Ayvalı deresidir. Ayvalı deresi Bursa'nın en büyük kapasiteli ikinci atıksu arıtma tesisi olan Batı AAT'den ve Hamitler Sızıntı Suyu AAT'sinden gelen deşarj suyunu almaktadır. Nilüfer Çayına kolları aracılığıyla taşınan kirlilik yükü dışından doğrudan gelen kirlilik kaynaklarından biri de Karacabey Evsel Atıksu Arıtma Tesisinin deşarj suyudur. Tüm bunlar göz önüne alındığında, Nilüfer Çayı Alt Havzası boyunca ciddi bir kirlilik taşınımı gözlenmektedir (TÜBİTAK MAM, 2010).

Nilüfer Çayı 16.77 m³/s yıllık ortalama debiye sahiptir. Nilüfer barajı ve Doğancı barajı Nilüfer Çayı üzerinde bulunan iki önemli barajdır. Nilüfer barajı 700 m, Doğancı Barajı ise 400 m kota sahiptir ve iki baraj da içme suyu kaynağı olarak kullanılır (Korkmaz, 2011). Doğancı barajı kullanarak Nilüfer Çayı'ndan yıllık 105.000.000 m³ su temin edilmektedir. Nilüfer Çayı üzerindeki Nilüfer barajından ise yıllık 60.000.000 m³ içme suyu sağlanmaktadır (Bursa İli Çevre Durum Raporu, 2016).

4 BASKILAR VE HAVZA KİRLİLİK PROFİLİ

4.1 Baskılar

4.1.1 Kentsel Kaynaklı Baskılar

Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda bulunan atıksu arıtma tesislerinin listesi Tablo Ek 1 ve Tablo Ek 2'de verilmiştir.

4.1.2 Endüstriyel Kaynaklı Baskılar

Noktasal kaynaklarda önemli bir payı olan endüstriyel faaliyetlerden oluşan kirletici kaynaklarının tespiti için Yeşilırmak havza sınırları dâhilindeki Amasya, Bayburt, Çorum, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Samsun, Sivas, Tokat ve Yozgat illerinin ve Nilüfer alt havza sınırları dâhilindeki Bursa ilinin 2011 yılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Kapasite Raporları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Yeşilırmak havza sınırı dâhilinde endüstriyel üretim yapan 239 tesis belirlenmiştir. Bu tesislerden 193 tanesinin üretimleri sırasında atıksu oluşmaktadır. Bu tesisler Tablo Ek 3'te verilmiştir. Nilüfer havzası için ise 1600 tesis belirlenmiştir. Bu tesislerden 1581 tanesi organize sanayi bölgesi dahilinde faaliyet gösteren tesislerdir ve atıksuları organize sanayi bölgesi arıtma tesislerinde toplanmaktadır (Tablo Ek 4). Bu nedenle bu tesisler listelenmemiş fakat organize sanayi bölgeleri dışında yer alan 20 tesis belirlenmiş ve bu tesisler Tablo Ek 5'te verilmiştir.

4.1.3 Yayılı Kirleticiler

Noktasal kaynaklı genel kirletici listesinin oluşturulmasının ardından Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası yayılı kaynakları için kirletici envanteri çalışması yürütülmüştür. Bu kapsamda öncelikle her iki havza için ulaşılan tarımsal üretimde kullanılan faaliyet temelli pestisit listeleri ve "Bitki Koruma Ürünlerinin Kullanımı Neticesinde Meydana Gelen Su Kirliliğinin Tespiti ve Madde veya Madde Grubu Bazında Çevresel Kalite Standartlarının Belirlenmesi Projesi (BIKOP) kapsamında Amasya ili dahilinde kullanıldığı tespit edilen pestisitler kapsanarak yayılı kaynaklar için Yeşilırmak Havza'sında 141 aday kirleticiyi (Tablo Ek 6) ve Susurluk Havza'sında 115 aday kirleticiyi (Tablo Ek 7) içeren bir envanter oluşturulmuştur. Nilüfer Alt Havzası'nda da, Susurluk Havzası'nda belirlenen yayılı kirleticilerin bulunduğu öngörülmektedir.

4.2 Havza Kirlilik Profili

4.2.1 Havzalar İçin Belirli Kirleticilerin Tespit Edilmesi

SÇD’de (2000/60/EC) belirtilen ve ülkemiz Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği’nde adı geçen öncelikli kirleticiler, zehirli, doğada biyolojik birikme potansiyeli bulunan ve kalıcılık özellikleri bulunan madde veya madde grupları olarak tanımlanabilir. Gösterdiği tehlikelilik özellikleri nedeniyle emisyonları ve doğaya deşarjları kontrol altına alınması gereken 45 öncelikli kirleticinin, su kaynaklarında her ay izlenmesi gerekmektedir. Ülkemiz için 250 adet olarak belirlenmiş “belirli kirleticilerin” ise, üç aylık periyotlarla yılda 4 kez izlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, 250 kirleticinin tüm nehir havzalarında yönetmeliklerin gerektirdiği kapsamda izlenmesi, çok ciddi bir maliyete yol açacaktır. Bu nedenle; proje kapsamında, havzada görülen belirli kirleticilerin önceliklendirilmesi ve bir nehir havzasında öne çıkan kirleticilerin o havza için belirli kirleticiler olarak tanımlanmasının doğru olacağı değerlendirilmiş ve bu yönde aşağıda sunulan çalışma gerçekleştirilmiştir.

Kirleticilerin, insan sağlığına ve ekosisteme olan olumsuz etkilerinin önlenmesi açısından üretim miktarları, kullanım miktarları, kalıcılıkları, toksisiteleri, biyobirikim potansiyelleri, uzun menzilli taşınım potansiyelleri ve doğaya olumsuz etkileri göz önüne alınarak önceliklendirilmesi gerekmektedir (Mackay, 2001). Bu kapsamda; Kombine Model Bazlı ve İzleme Bazlı Önceliklendirme (COMMPS), Norman, Toplam Tehlike Skoru (TTS), Toplam Etki Skoru (TES) ve ABD Temiz Su Kanunu Önceliklendirme Yöntemleri, Bölüm 4.2.2.1’de kısaca tanımlanmıştır. Söz konusu önceliklendirme metotlarının uygulanması sırasında kullanılan parametreler detaylı olarak incelenmiştir. Önceliklendirme yöntemlerinin uygulanması sırasında kullanılan parametrelerin detaylı sayısal veri içeriyor olması nedeni ile bu bilgiler EK-2’de verilmiştir. Yukarıda adı geçen önceliklendirme yöntemlerine ek olarak, proje kapsamında havzaya özgü belirli kirleticileri belirlemeye yönelik olarak risk bazlı sıralama çalışması da yapılmıştır. Bu çalışmanın detayları da Bölüm 4.2.2.2’de verilmiştir.

4.2.2 Tüm havzalarda uygulanabilecek, havzaya özgü belirli kirleticileri tanımlama yöntemi oluşturulması

4.2.2.1 Önceliklendirme Yöntemleri

Tüm havzalarda uygulanabilecek, havzaya özgü belirli kirleticileri tanımlama yöntemi oluşturulması çalışmaları kapsamında, tüm havzalarımıza uygulanabileceği düşünülen beş ayrı önceliklendirme yöntemi incelenmiştir. Bu yöntemler kısaca aşağıda özetlenmiştir.

I. COMMPS Yöntemi

AB’de Su Çerçeve Direktifi kapsamında kullanılmakta olan kombine modelleme ve izleme bazlı önceliklendirme metodudur. Bu metoda göre, kirleticilerin sıralanması ya da önceliklendirilmesi için, aday kimyasal listesi belirlendikten sonra, listede yer alan her kimyasal için risk bazlı skor, maruziyet ve etki skorlarının çarpımı sonucu elde edilmekte ve hesaplanan risk skoruna göre kimyasallar sıralanmakta ve öncelikli maddeler belirlenmektedir.

Maruziyet skoru, eldeki mevcut verilere göre modelleme bazlı ya da izleme bazlı olarak iki farklı şekilde hesaplanabilir. Modelleme bazlı maruziyet skoru; emisyon, sucul ortama dağılma ve sucul ortamda bozunma kriterleri temel alınarak hesaplanır. Emisyon değeri için kimyasalın yıllık kullanım değerleri ve kullanım kategorisi, dağılma değeri için Mackay I modeli aracılığıyla denge halindeki kimyasalın su ortamındaki fraksiyonu, bozunma değeri için ise kimyasalın sucul ortamdaki biyolojik olarak bozunurluğu dikkate alınır. İzleme bazlı maruziyet skoru hesaplanırken her bir izleme noktasında, kirleticiye ait ölçüm sonuçları dikkate alınarak hesaplamalar yapılır.

Etki skoru; kimyasalın sucul çevreye olan direkt etkisi, dolaylı etkisi ve insan sağlığına olan etkisi göz önüne alınarak hesaplanır. Direkt etki değeri için kimyasalın standart test organizmaları (balık, omurgasız ve alg) kullanılarak belirlenen akut (LC_{50}) veya kronik toksisite verileri (NOEC, no effect concentration) göz önüne alınır. Dolaylı etki değeri için ise; kimyasalın biyokonsantrasyon faktörü (BCF), molekül ağırlığı (MA) ya da oktanol-su ayrılma katsayısı (K_{ow}) hesaba katılır (Klein, 1999).

II. NORMAN Yöntemi

Veri mevcudiyeti bakımından homojen gruplar elde etmek açısından kimyasallar, izleme, tayin edilme sıklığı ve PNEC (hiçbir etkinin olmadığı varsayılan konsantrasyon) verileri göz önüne alınarak eylem sınıflarına ayrılır. Kimyasal için uygun eylem sınıfı seçildikten sonra önceliklendirme yapılması için maruziyet, tehlike ve risk değerlendirilmesi yapıp elde edilen skorlar toplanır.

Maruziyet skoru kimyasalın ait olduğu eylem sınıfına göre gözlemlenen maruziyet ve/veya tahmin edilen maruziyet olarak hesaplanır. Gözlemlenen maruziyet değeri için tayin limitinin üzerinde ölçüm sıklığı, pozitif ölçüm sonuçları mevcut ülke sayısı, pozitif ölçüm sonuçları, konsantrasyon trendi ve yeraltı suyunda görülme kriterleri göz önüne alınır. Tahmin edilen maruziyet için ise kimyasalın yıllık kullanım/üretim miktarı ve kullanım biçimi kriterleri dikkate alınır.

Tehlike skoru için kimyasalın kalıcılık, biyoakümülyasyon, toksisite (PBT) kriterleri, uzun mesafe taşınım potansiyeli, standart olmayan toksisite ölçüleri, kanserojen, mutajen ve üreme üzerine toksik etkileri, endokrin bozucu özelliği hesaba katılır.

Risk skoru ise kimyasala ait en düşük PNEC değerinin izleme noktalarındaki aşılma sıklığı ve aşılma boyutu hesaba katılarak hesaplanır (Dulio ve Von der Ohe, 2013).

III. TTS Yöntemi

Modelleme bazlı bir önceliklendirme yaklaşımı olan TTS’de toplam skor, tehlike ve maruziyet skorları dikkate alınarak hesaplanır. Tehlike skorunda kimyasalın kalıcılık (yarı ömür), biyoakümülyasyon (BCF), toksisite (NOEC, kanserojen/ mutajen/ üreme üzerinde toksik etki kategorisi) ve endokrin bozuculuk özellikleri puanlandırılır. Maruziyet skorunun hesaplanması için ise kimyasalın toplam üretim miktarı ve kullanım şekli göz önüne alınır (Daginnus, 2011).

IV. TES Yöntemi

Toplam etki skoru, kimyasalın çevresel etkisini ve maruziyet derecesini baz alır. Çevresel etki için toksisite (L(E)C₅₀) ve biyoakümülyasyon (BCF) parametreleri, maruziyet için ise kimyasalın yarı ömrü (t_{1/2}) ve Henry Sabiti (H) değerleri hesaba katılır. Elde edilen skorlara göre kimyasallar düşük, orta ve yüksek etkili olarak sınıflandırılır.

V. ABD Temiz Su Kanunu Önceliklendirme Yöntemi

Toksisite ve maruziyet değerlendirmeleri sonucu kimyasallar aldıkları skorlara göre sıralandırılır. Toksisite analizi için kimyasala ait sucul toksisite verileri (akut (LC₅₀) ve kronik toksisite (MATC- Maksimum izin verilebilir toksik madde konsantrasyonu)), memeliler üzerindeki toksik etkiler (Akut oral (LD₅₀), akut dermal (LD₅₀), kronik/sub-kronik (LD_{Lo}, TD_{Lo})), kanserojen, mutajen, teratojenik özellikler, biyoakümülyasyon verileri (BCF, BAF, Kow) ve kalıcılık değerleri (yarı ömür, hidroliz hızı, Henry sabiti, KD) göz önüne alınır. Maruziyet analizi için ise kimyasala ait ulusal bazda yıllık toplam deşarj miktarı (ton/yıl), tespit edildiği izleme noktası sayısı, alıcı ortamlarda su kolonunda ve sedimanda tespit edilme sıklığı (%), evsel ve endüstriyel deşarjlarda tespit edilme sıklığı (%) verileri hesaba katılır. Sonuç olarak belirli bir puanın üstünde olan kimyasallar öncelikli kirleticiler listesinde yer alır (EPA, 2014).

4.2.2.2 Risk Bazlı Sıralama Yöntemleri

Risk bazlı sıralama yöntemlerinin temel amacı, söz konusu kirleticilerin alıcı ortamdaki konsantrasyonlarının sucul canlılar için risk teşkil edip etmediğini incelemeye yönelik olarak risk değerlendirmesi yapmaktır. Arnot ve Mackay (2008), Bu vd. (2013) ve Johnson vd. (2017), risk bazlı değerlendirmelerin, kimyasalların önceliklendirilmesi çalışmaları için yeni, tarafsız ve gelecek vadeden bir yaklaşım olduğunu öne sürmüştür. Kuzmanović vd. (2015) ise risk bazlı sıralama yaklaşımının nehir havzası yönetim planlarının uygulanmasında ve havzaya özgü belirli kirleticilerin belirlenmesinde uygulanabileceğini söylemiştir. Proje kapsamında, pilot havzalara özgü belirli kirleticileri belirlemeye yönelik üç ayrı sıralama yöntemi incelenmiştir. Bu yöntemler kısaca aşağıda özetlenmiştir.

I. Ekotoksosite Bazlı Sıralama Yöntemi

Ekotoksikolojik veri kullanılarak yapılan risk değerlendirme çalışmasında, söz konusu kimyasalın alıcı ortamda ölçülen konsantrasyonunun, ekotoksosite etki konsantrasyonuna oranı “risk oranı” olarak tanımlanır. Risk oranı arttıkça, kimyasalın sucul canlılar için teşkil ettiği risk de artar. Bu da, kimyasalın sıralamada öne çıkmasına sebep olur. Literatürde bu kapsamda yürütülen çalışmalarda, söz konusu konsantrasyonlar için yaygın olarak medyan değerleri kullanılmakla birlikte, yürütülen çalışmaların kapsamı ve veri mevcudiyetine bağlı olarak farklı değerler de kullanılabilir. En kötü durumu yansıtabilmek adına, bu çalışma kapsamında, maksimum çevresel konsantrasyon ve minimum ekotoksosite etki konsantrasyonu kullanılmıştır. Çevresel konsantrasyon değeri için pilot havzalarda yürütülen izleme çalışmalarının sonuçları kullanırken, etki konsantrasyonu için ise literatürden ve çeşitli veritabanlarından elde edilen, üç farklı trofik seviye (balık, su piresi ve alg) için toksisite (EC_{50} ve LC_{50}) değerleri dikkate alınmıştır.

II. Biyoyöğünlaşma Faktörü (BCF) Bazlı Sıralama Yöntemi

BCF, bir kimyasalın sucul canlılarda birikme eğilimi gösterip göstermediğini ortaya koyan ve risk bazlı değerlendirmelerde kullanılan önemli bir göstergedir (Donnachie vd., 2014; Y. Zhang vd., 2017). Bir kimyasalın biyobirikim özelliği gösterip göstermediği REACH Yönetmeliği (1907/2006) Ek 13'te yer alan kriterlere bağlı olarak değerlendirilebilir. BCF değeri 5000 ve üzeri olan kimyasallar, çok biyoakümülatif olarak tanımlanırken, BCF değeri 2000 ve 5000 arasında olan kimsayallar ise biyoakümülatif olarak sınıflandırılmaktadır. Kimyasalın birikim potansiyeli arttıkça, sucul canlılar için teşkil ettiği risk de artmaktadır. Bu nedenle, literatürde bir çok çalışmada, BCF değerleri kimyasalların sıralanmasında kullanılmıştır (Donnachie vd., 2014; Johnson vd., 2017; Kuzmanović vd., 2015; Y. Zhang vd., 2017). Bu çalışma kapsamında ihtiyaç duyulan BCF değerleri, ekotoksosite etki konsantrasyonunda olduğu gibi literatürden ve çeşitli veritabanlarından elde edilmiştir.

III. ÇKS Bazlı Sıralama Yöntemi

Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler için belirlenmiş olan ÇKS değerleri, alıcı ortamda ölçülen kimyasal konsantrasyonun, sucul canlılar için herhangi bir tehdit oluşturup oluşturmadığını anlamaya yönelik eşik konsantrasyonlar olarak düşünülebilir. Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan teknik rehber dokümanda, kirleticiler için ÇKS hesaplanırken, ilgili veritabanlarından elde edilen akut ve kronik toksisite verilerinin kullanılması önerilmektedir. Kısa dönem (akut) ve uzun dönem (kronik) maruziyete karşı sucul canlıları korumak amacıyla YO-ÇKS ve MAK-ÇKS değerleri belirlenmiştir. Ayrıca, ÇKS Direktifi yılın farklı zamanlarında ölçülen kirleticilerin ortalama konsantrasyonlarının o kirleticiler için belirlenmiş olan YO-ÇKS değerlerini aşmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu kapsamda, ÇKS bazlı sıralama yöntemi ile alıcı ortamdaki ÇKS aşım değerleri değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme için, pilot havzalarda yürütülen izleme çalışmalarında elde edilen ortalama kirletici konsantrasyonunun, YO-ÇKS değerine oranı “risk oranı” olarak tanımlanmakta ve bu oran arttıkça, kimyasalın sucul canlılar için teşkil ettiği risk de artmaktadır.

4.2.3 Yeşilirmak Havzası Kirletici Önceliklendirmesi

Yeşilirmak Havzası belirli kirleticilerini belirlemeye yönelik olarak Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı) tarafından ülkemiz için belirlenmiş olan 250 adet belirli kirletici, NORMAN ve COMMPS önceliklendirme yöntemleri ile sıralamaya tabii tutulmuştur. Bu iki önceliklendirme yöntemine ek olarak, havzada yürütülen izleme çalışmalarının (yedi dönem izleme verisi) sonucuna göre alıcı ortamlarda YO-ÇKS değerini aşan 41 adet kirletici (öncelikli madde ve belirli kirleticiler), ekotoksiste, BCF ve ÇKS bazlı sıralama yöntemleri ile sıralanmıştır. Havzada yürütülen söz konusu çalışmaların çıktıları aşağıda sunulmaktadır.

NORMAN ve COMMPS Yöntemleri

Yeşilirmak Havzası belirli kirleticilerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda, yedi dönem (Ağustos ve Ekim 2016, Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Kasım 2017) izleme verileri kullanılarak, Türkiye için belirlenmiş olan 250 belirli kirletici, COMMPS ve NORMAN yöntemleri uygulanarak sıralamaya tabi tutulmuş ve Tablo 4.1 ve

Tablo 4.2’de sunulan skorlar elde edilmiştir. Tablo 4.1 ve

Tablo 4.2’nin karşılaştırmasından görülebileceği gibi, bu iki yöntemde kullanılan sıralama yaklaşımlarındaki farklılıklardan dolayı farklı sıralamalar elde edilmiştir. Bununla birlikte, her iki sıralamada da ilk 20’de yer alan kimyasalların 7’sinin ortak olduğu görülmüştür. Bu kirleticiler; arsenik, krom, DDT (Toplam), antimon, permetrin, perilen ve fentiyon’dur.

Tablo 4.1. Norman Metoduna göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
1	Arsenik	7440-38-2	231-148-6	2,073
2	Çinko	7440-66-6	231-175-3	2,048
3	Krom	7440-47-3	231-157-5	1,893
4	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	1,772
5	Bakır	7440-50-8	231-159-6	1,768
6	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	1,752
7	Gümüş	7440-22-4	231-131-3	1,702
8	DDT (Toplam)	50-29-3	200-024-3	1,682
9	Demir	7439-89-6	231-096-4	1,627
10	Endrin	72-20-8	200-775-7	1,626
11	Antimon	7440-36-0	231-146-5	1,609

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
12	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	1,602
13	Baryum	7440-39-3	231-149-1	1,577
14	Diflubenzuron	35367-38-5	252-529-3	1,542
15	Siflutrin; beta siflutrin	68359-37-5	269-855-7	1,486
16	Permetrin	52645-53-1	258-067-9	1,469
17	Perilen	198-55-0	205-900-9	1,452
18	Fenitrotiyon	122-14-5	204-524-2	1,417
19	Asetaklor	34256-82-1	251-899-3	1,406
20	Fentiyon	55-38-9	200-231-9	1,405
21	Malation	121-75-5	204-497-7	1,392
22	Klorobenzilat	510-15-6	208-110-2	1,386
23	Dieldrin	60-57-1	200-484-5	1,367
24	PCB 28	7012-37-5	-	1,362
25	Diazinon	333-41-5	206-373-8	1,351
26	Bor	7440-42-8	231-151-2	1,341
27	PCB 138	35065-28-2	-	1,293
28	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	1,285
29	Pendimetalin	40487-42-1	254-938-2	1,251
30	Protiofos	34643-46-4	252-125-7	1,248
31	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	1,246
32	PCB 180	35065-29-3	-	1,244
33	Karbofuran	1563-66-2	216-353-0	1,235
34	Triklosan	3380-34-5	222-182-2	1,233
35	PCB 153	35065-27-1	-	1,206
36	Poliklorlu bifeniller (PCBs)	1336-36-3	215-648-1	1,201
37	Atrazin-desetil	6190-65-4	-	1,199
38	Prometrin	7287-19-6	230-711-3	1,192
39	Terbutilazin	5915-41-3	227-637-9	1,167
40	Metomil	16752-77-5	240-815-0	1,155
41	Kuinalfos	13593-03-8	237-031-6	1,155
42	Fenbutatin oksit	13356-08-6	236-407-7	1,150
43	PCB 52	35693-99-3	-	1,146
44	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	1,135
45	4,4'-DDE	72-55-9	200-784-6	1,126
46	Pirimikarb	23103-98-2	245-430-1	1,117
47	Karbendazim	10605-21-7	234-323-0	1,098
48	Fenarimol	60168-88-9	262-095-7	1,096
49	Etalfluralin	55283-68-6	259-564-3	1,082
50	Azinfos-metil	86-50-0	201-676-1	1,076
51	Metazaklor	67129-08-2	266-583-0	1,067
52	Klordan	57-74-9	200-349-0	1,067
53	Metidation	950-37-8	213-449-4	1,064
54	Kadusafos	95465-99-9	619-129-4	1,060
55	Monokrotofos	6923-22-4	230-042-7	1,060
56	Okzadiazon	19666-30-9	243-215-7	1,058
57	Fludioksonil	131341-86-1	-	1,050
58	Fenantren	85-01-8	201-581-5	1,039
59	Klorotalonil	1897-45-6	217-588-1	1,036
60	Trifloksistrobin	141517-21-7	604-237-6	1,035
61	Fentoat	02597-03-7	219-997-0	1,030
62	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	1,030
63	Propetamfos	31218-83-4	250-517-2	1,025
64	Benzo(e)piren	192-97-2	205-892-7	1,014
65	4,4'-DDD	72-54-8	200-783-0	1,002

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü***Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi***

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
66	PCB 101	37680-73-2	-	0,992
67	Fenamifos	22224-92-6	244-848-1	0,983
68	Tris(nonilfenil) fosfit	26523-78-4	247-759-6	0,975
69	Teflutrin	79538-32-2	616-699-6	0,975
70	Tolklofos-metil	57018-04-9	260-515-3	0,958
71	Tolfenpirad	129558-76-5	-	0,955
72	Kuizalofop-p-etil	100646-51-3	600-119-3	0,950
73	PCB 31	16606-02-3	-	0,950
74	Lindan	58-89-9	210-168-9	0,939
75	1,4-Diklorobenzen	106-46-7	203-400-5	0,933
76	Paration-metil	298-00-0	206-050-1	0,927
77	Piridaben	96489-71-3	405-700-3	0,908
78	Nitrobenzen	98-95-3	202-716-0	0,907
79	Klorantraniliprol	500008-45-7	610-489-8	0,900
80	Piraklostrobin	175013-18-0	605-747-1	0,900
81	Triflururon	64628-44-0	264-980-3	0,900
82	Bis(2-etilhekzil) tereftalat	6422-86-2	229-176-9	0,898
83	Dekametilsiklopentasiloksan; Siloksan-D10	541-02-6	208-764-9	0,888
84	4,5-dikloro-2-oktil-2H-izotiyazol-3-on	64359-81-5	264-843-8	0,875
85	Spiroksamin	118134-30-8	601-505-4	0,875
86	Dietilfitalat	84-66-2	201-550-6	0,871
87	Dibutilfitalat (DBP)	84-74-2	201-557-4	0,864
88	Epoksikonazol	133855-98-8	406-850-2	0,859
89	Piriproksifen	95737-68-1	429-800-1	0,858
90	1-kloro-2,4-dinitrobenzen	97-00-7	202-551-4	0,832
91	1,3-Diklorobenzen	541-73-1	208-792-1	0,831
92	Ksilen (m)	108-38-3	203-576-3	0,828
93	1,1-dikloroetan	75-34-3	200-863-5	0,825
94	Klofibrik asit	882-09-7	212-925-9	0,825
95	Nitrofen	1836-75-5	217-406-0	0,825
96	Trifenilkalay; Fentin	668-34-8	-	0,817
97	Ksilen misk	81-15-2	201-329-4	0,808
98	Difenil eter; difenil oksit	101-84-8	202-981-2	0,808
99	Tetrabromobisfenol A (TBBP-A)	79-94-7	201-236-9	0,805
100	Bifenil	92-52-4	202-163-5	0,800
101	1,2,4,5-tetraklorobenzen	95-94-3	202-466-2	0,792
102	Linuron	330-55-2	206-356-5	0,792
103	2-kloronaftalin	91-58-7	202-079-9	0,785
104	Berilyum	7440-41-7	231-150-7	0,784
105	Floren	86-73-7	201-695-5	0,778
106	Aldrin	309-00-2	206-215-8	0,767
107	Ksilen (o)	95-47-6	202-422-2	0,758
108	Siromazin	66215-27-8	266-257-8	0,750
109	Benzilbutilfitalat (BBP)	85-68-7	201-622-7	0,749
110	Kloroasetik asit	79-11-8	201-178-4	0,742
111	Miklobutanil	88671-89-0	410-400-0	0,741
112	Tebukonazol	107534-96-3	403-640-2	0,737
113	Bisfenol A	80-05-7	201-245-8	0,733
114	Imidakloprid	138261-41-3	428-040-8	0,731
115	4-Kloro-3-metilfenol	59-50-7	200-431-6	0,728
116	Dimetoat	60-51-5	200-480-3	0,726
117	Klorsulfuron	64902-72-3	265-268-5	0,714
118	1-Kloronaftalin	90-13-1	201-967-3	0,713
119	2-Merkaptobenzotiyazol	149-30-4	205-736-8	0,713

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
120	Krisen	218-01-9	205-923-4	0,712
121	Propilbenzen	103-65-1	203-132-9	0,708
122	Piperonil butoksit	51-03-6	200-076-7	0,705
123	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	0,700
124	Metamidofos	10265-92-6	233-606-0	0,692
125	Trikloroetilen (TRI)	79-01-6	201-167-4	0,683
126	2-metil-4,6-dinitro-fenol	534-52-1	208-601-1	0,683
127	Bromopropilat	18181-80-1	242-070-7	0,675
128	2,4,5-triklorofenoksiasetik asit	93-76-5	202-273-3	0,672
129	2,4-d; (2,4-diklorofenoksi)asetik asit	94-75-7	202-361-1	0,672
130	Ometoat	1113-02-6	214-197-8	0,667
131	Bromoksinil	1689-84-5	216-882-7	0,658
132	Tridekan	629-50-5	211-093-4	0,639
133	p-(1,1-dimetilpropil)fenol	80-46-6	201-280-9	0,632
134	Karbontetraklorür	56-23-5	200-262-8	0,625
135	Prosimidon	32809-16-8	251-233-1	0,622
136	Dioktil fitalat (DnOP)	117-84-0	204-214-7	0,620
137	Klopıralid	1702-17-6	216-935-4	0,619
138	İmazalil	35554-44-0	252-615-0	0,610
139	Propikonazol	60207-90-1	262-104-4	0,608
140	Triadimenol	55219-65-3	259-537-6	0,600
141	Tebutiuron	34014-18-1	251-793-7	0,600
142	Lenasil	02164-08-1	218-499-0	0,599
143	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	0,597
144	Dibutılkalay oksit	818-08-6	212-449-1	0,597
145	İzopropilbenzen	98-82-8	202-704-5	0,592
146	Asenaften	83-32-9	201-469-6	0,589
147	Tiakloprid	111988-49-9	-	0,581
148	17-alfa-etinilestradiyol	57-63-6	200-342-2	0,580
149	17-beta-estradiyol	50-28-2	200-023-8	0,580
150	Vinklozolin	50471-44-8	256-599-6	0,580
151	Diklobenil	1194-65-6	214-787-5	0,575
152	Teknazen	117-18-0	204-178-2	0,575
153	Stiren; Vinilbenzen	100-42-5	202-851-5	0,572
154	Siprodinil	121552-61-2	601-785-8	0,565
155	Tribromodifenil eter	49690-94-0	256-431-1	0,560
156	Karbaril	63-25-2	200-555-0	0,560
157	Kaptan	133-06-2	205-087-0	0,558
158	Metolaklor	51218-45-2	257-060-8	0,556
159	Flutriafol	76674-21-0	616-367-0	0,550
160	Pirimetanil	53112-28-0	414-220-3	0,547
161	Pikloram	01918-02-1	217-636-1	0,543
162	İsodrin	465-73-6	207-366-2	0,530
163	N,N,N',N'-tetrametil-4,4'-metilenedianilin	101-61-1	202-959-2	0,525
164	Klorfenapir	122453-73-0	602-782-4	0,523
165	Tributil fosfat	126-73-8	204-800-2	0,522
166	Bentazon	25057-89-0	246-585-8	0,522
167	Piren	129-00-0	204-927-3	0,520
168	Etılentiyoüre (ETU)	96-45-7	202-506-9	0,518
169	Sülfametoksazol	723-46-6	211-963-3	0,518
170	Molınat	2212-67-1	218-661-0	0,511
171	Propazin	139-40-2	205-359-9	0,508
172	Propizamid	23950-58-5	245-951-4	0,505
173	4-Aminoazobenzen	60-09-3	200-453-6	0,500

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
174	Difenokonazol	119446-68-3	-	0,500
175	Metrafenon	220899-03-6	-	0,498
176	2-amino-4-klorofenol	95-85-2	202-458-9	0,497
177	Nikosulfuron	111991-09-4	601-148-4	0,496
178	1-metilnaftalin	90-12-0	201-966-8	0,493
179	Kalay	7440-31-5	231-141-8	0,490
180	Hekzakonazol	79983-71-4	413-050-7	0,490
181	Tribenuron-metil	101200-48-0	401-190-1	0,483
182	Kloridazon; pirazon	1698-60-8	216-920-2	0,481
183	2,4-d isooktil ester	25168-26-7	246-704-3	0,475
184	Hekzitiiazoks	78587-05-0	616-638-3	0,475
185	Penkonazol	66246-88-6	266-275-6	0,462
186	Prokloraz	67747-09-5	266-994-5	0,458
187	Feneksamid	126833-17-8	422-530-5	0,455
188	Dimetomorf	110488-70-5	404-200-2	0,450
189	Mepikuat klorit	24307-26-4	246-147-6	0,446
190	Fluroksipir	69377-81-7	-	0,442
191	Difenilamin	122-39-4	204-539-4	0,437
192	Propamokarb HCL	25606-41-1	247-125-9	0,436
193	Dinobuton	973-21-7	213-546-1	0,430
194	Butralin	33629-47-9	251-607-4	0,425
195	Klofentezin	74115-24-5	277-728-2	0,425
196	Dietofenkarb	87130-20-9	617-968-0	0,425
197	Dimetenamid	87674-68-8	-	0,425
198	Etoprofos	13194-48-4	236-152-1	0,425
199	Flutolanil	66332-96-5	613-921-3	0,425
200	Demeton	8065-48-3	-	0,422
201	4,4'-Dibromodifenil eter	2050-47-7	218-090-7	0,410
202	Trineksapak-etil	95266-40-3	-	0,410
203	Boskalid	188425-85-6	-	0,405
204	Siklanilid	113136-77-9	419-150-7	0,405
205	Fluazifop-p-butil	79241-46-6	274-125-6	0,405
206	Fluopiram	658066-35-4	-	0,400
207	Okzadiksil	77732-09-3	616-492-0	0,400
208	Triasulfuron	82097-50-5	-	0,400
209	Fosetil-al	39148-24-8	254-320-2	0,399
210	Metam potasyum	137-41-7	205-292-5	0,397
211	Metamitron	41394-05-2	255-349-3	0,396
212	n-bütilkalay triklorür	1118-46-3	214-263-6	0,395
213	Tiametokzam	153719-23-4	428-650-4	0,389
214	Diklofenak	15307-79-6	239-348-5	0,388
215	Mesotrion	104206-82-8	609-064-00	0,384
216	Flukinkonazol	136426-54-5	411-960-9	0,375
217	Fostiazat	98886-44-3	-	0,375
218	Tiabendazol	148-79-8	205-725-8	0,375
219	Tiometon	640-15-3	211-362-6	0,375
220	1,2,4-trimetilbenzen	95-63-6	202-436-9	0,372
221	Metalaksil	57837-19-1	260-979-7	0,369
222	Azoksistrobin	131860-33-8	603-524-3	0,360
223	2,6-ksilenol	576-26-1	209-400-1	0,357
224	Karboksın; vitavaks	5234-68-4	226-031-1	0,355
225	Tiofanat-metil	23564-05-8	245-740-7	0,355
226	3,6-dimetilfenantren	1576-67-6	216-409-4	0,353
227	Klotianidin	210880-92-5	606-701-3	0,341

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
228	1,3,5-trimetilbenzen; Mesitilen	108-67-8	203-604-4	0,338
229	Etofumesat	26225-79-6	247-525-3	0,338
230	Buprofezin	69327-76-0	929-167-6	0,338
231	2,4,6-tri-tert-butilfenol	732-26-3	211-989-5	0,333
232	Bromofos-etil	4824-78-6	225-399-0	0,325
233	Metoksifenozyd	161050-58-4	605-245-2	0,305
234	Diizobütil adipat	141-04-8	205-450-3	0,303
235	Bromofos-metil	2104-96-3	218-277-3	0,300
236	Imazapir	81334-34-1	617-219-8	0,300
237	Benzo(a)flore	238-84-6	205-944-9	0,297
238	Profam	122-42-9	204-542-0	0,294
239	Benzil benzoat	120-51-4	204-402-9	0,284
240	2,6-di-ter-butilfenol; 2,6-di-tersiyer-butilfenol	128-39-2	204-884-0	0,283
241	Mandipropamid	374726-62-2	-	0,255
242	Asetamiprid	135410-20-7	603-921-1	0,175
243	Tidiazuron	51707-55-2	257-356-7	0,175
244	2,3,4,5,6-Pentaklorotoluen	877-11-2	-	0,165
245	Dimetilaminosulfanilid	4710-17-2	225-198-8	0,160
246*	Ter-bütil-4-metoksifenol	25013-16-5	246-563-8	-
247*	EDTA	60-00-4	200-449-4	-
248**	Bromür	7726-95-6	231-778-1	-
249**	PH	-	-	-
250**	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	-

*Pilot havzalarda yürütülen izleme çalışmaları kapsamında ölçülmemiştir.

**Organik ve metal dışındaki kimyasal maddeler dahil edilmemiştir.

Tablo 4.2. COMMPS Metoduna göre Yeşilirmak Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
1	Fenarimol	60168-88-9	262-095-7	61,613
2	Perilen	198-55-0	205-900-9	46,962
3	2-kloronaftalin	91-58-7	202-079-9	46,411
4	Arsenik	7440-38-2	231-148-6	46,005
5	Antimon	7440-36-0	231-146-5	44,996
6	Etalfluralin	55283-68-6	259-564-3	44,139
7	Permetrin	52645-53-1	258-067-9	42,060
8	Tris(nonilfenil) fosfit	26523-78-4	247-759-6	42,000
9	Fentiyon	55-38-9	200-231-9	41,244
10	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	40,787
11	2-amino-4-klorofenol	95-85-2	202-458-9	40,306
12	Protiofos	34643-46-4	252-125-7	39,925
13	Krom	7440-47-3	231-157-5	37,731
14	Pliklorlu bifeniller (PCBs)	1336-36-3	215-648-1	37,592
15	DDT (Toplam)	50-29-3	200-024-3	37,116
16	Tridekan	629-50-5	211-093-4	36,823
17	Metam Potasyum	137-41-7	205-292-5	36,402
18	2,4-D, isooktil ester	25168-26-7	246-704-3	36,322
19	4,4'-DDD	72-54-8	200-783-0	35,819
20	Butralin	33629-47-9	251-607-4	35,782
21	Tolfenpirad	129558-76-5	-	35,702
22	Klofibrik asit	882-09-7	212-925-9	35,035

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
23	4,5-dikloro-2-oktil-2H-izotiyazol-3-on	64359-81-5	264-843-8	33,979
24	Piridaben	96489-71-3	405-700-3	33,979
25	Kuinalfos	13593-03-8	237-031-6	33,979
26	Klorobenzilat	510-15-6	208-110-2	33,852
27	Okzadiazon	19666-30-9	243-215-7	33,544
28	Diflubenzuron	35367-38-5	252-529-3	33,506
29	Fenitrotyon	122-14-5	204-524-2	33,480
30	Atrazin-desetil	6190-65-4	-	33,425
31	Dieldrin	60-57-1	200-484-5	33,377
32	Klorotalonil	1897-45-6	217-588-1	33,223
33	Benzo(e)piren	192-97-2	205-892-7	33,018
34	Karbendazim	10605-21-7	234-323-0	32,464
35	Ksilen misk	81-15-2	201-329-4	32,354
36	17-alfa-etinil estradiyol	57-63-6	200-342-2	32,087
37	Fenbutatin oksit	13356-08-6	236-407-7	31,687
38	Siflutrin; beta siflutrin	68359-37-5	269-855-7	30,739
39	Piriproksifen	95737-68-1	429-800-1	30,583
40	Triklosan	3380-34-5	222-182-2	30,577
41	PCB 153	35065-27-1	-	30,542
42	2,3,4,5,6-Pentaklorotoluen	877-11-2	-	30,520
43	Çinko	7440-66-6	231-175-3	30,332
44	Dibutylkalay oksit	818-08-6	212-449-1	30,295
45	Dioktil fitalat (DnOP)	117-84-0	204-214-7	30,129
46	Prokloraz	67747-09-5	266-994-5	29,884
47	Kaptan	133-06-2	205-087-0	29,649
48	Propetamfos	31218-83-4	250-517-2	29,125
49	Triflururon	64628-44-0	264-980-3	29,125
50	Tebukonazol	107534-96-3	403-640-2	29,033
51	Lindan	58-89-9	210-168-9	28,983
52	Bis(2-etilhekzil) tereftalat	6422-86-2	229-176-9	28,977
53	4-Aminoazobenzen	60-09-3	200-453-6	28,866
54	Floren	86-73-7	201-695-5	28,814
55	1-Metilnaftalin	90-12-0	201-966-8	28,749
56	Endrin	72-20-8	200-775-7	28,721
57	Nitrofen	1836-75-5	217-406-0	28,364
58	Trifloksistrobin	141517-21-7	604-237-6	28,343
59	Fentoat	02597-03-7	219-997-0	28,326
60	PCB 180	35065-29-3	-	28,194
61	1-Kloronaftalin	90-13-1	201-967-3	28,176
62	Fenantren	85-01-8	201-581-5	28,128
63	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	27,927
64	17-beta-estradiyol	50-28-2	200-023-8	27,477
65	Paration-metil	298-00-0	206-050-1	27,284
66	Aldrin	309-00-2	206-215-8	27,065
67	Hekzitiiazoks	78587-05-0	616-638-3	26,745
68	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	26,710
69	Pendimetalin	40487-42-1	254-938-2	26,615
70	Benzil benzoat	120-51-4	204-402-9	26,400
71	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	26,184
72	Malation	121-75-5	204-497-7	26,122
73	1,4-Diklorobenzen	106-46-7	203-400-5	26,119
74	Fluazifop-p-butil	79241-46-6	274-125-6	25,807
75	Piren	129-00-0	204-927-3	25,742
76	PCB 28	7012-37-5	-	25,646

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
77	Difenil eter; difenil oksit	101-84-8	202-981-2	25,560
78	Klordan	57-74-9	200-349-0	25,364
79	Boskalid	188425-85-6	-	25,337
80	PCB 101	37680-73-2	-	25,148
81	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	25,110
82	4,4'-DDE	72-55-9	200-784-6	25,048
83	Asetaklor	34256-82-1	251-899-3	25,021
84	Penkonazol	66246-88-6	266-275-6	25,010
85	PCB 52	35693-99-3	-	24,728
86	Dietil fitalat	84-66-2	201-550-6	24,581
87	PCB 138	35065-28-2	-	24,283
88	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	24,195
89	Nitrobenzen	98-95-3	202-716-0	24,157
90	Dibutil fitalat (DBP)	84-74-2	201-557-4	24,029
91	Tolklofos-metil	57018-04-9	260-515-3	23,878
92	3,6-dimetilfenantren	1576-67-6	216-409-4	23,591
93	Karbofuran	1563-66-2	216-353-0	23,435
94	Miklobutanil	88671-89-0	410-400-0	23,183
95	Teflutrin	79538-32-2	616-699-6	23,134
96	Propilbenzen	103-65-1	203-132-9	23,020
97	Azinfos-metil	86-50-0	201-676-1	23,005
98	Piperonil bütoksit	51-03-6	200-076-7	23,004
99	Stiren; Vinilbenzen	100-42-5	202-851-5	22,922
100	Klorfenapir	122453-73-0	602-782-4	22,733
101	Metrafenon	220899-03-6	-	22,690
102	N,N,N',N'-tetrametil-4,4'-metilenedianilin	101-61-1	202-959-2	22,623
103	Vinklozolin	50471-44-8	256-599-6	22,560
104	Piraklostrobin	175013-18-0	605-747-1	22,527
105	Baryum	7440-39-3	231-149-1	22,457
106	Metidation	950-37-8	213-449-4	22,204
107	Fludioksonil	131341-86-1	-	22,191
108	Trikloroetilen (TRI)	79-01-6	201-167-4	22,185
109	Kadusafos	95465-99-9	619-129-4	22,184
110	Krisen	218-01-9	205-923-4	22,022
111	Difenokonazol	119446-68-3	-	22,020
112	Epoksikonazol	133855-98-8	406-850-2	21,982
113	Benzil butil fitalat	85-68-7	201-622-7	21,726
114	Bisfenil	92-52-4	202-163-5	21,707
115	Flutriafol	76674-21-0	616-367-0	21,666
116	Karbon tetraklorür	56-23-5	200-262-8	21,541
117	PCB 31	16606-02-3	-	21,322
118	Bromopropilat	18181-80-1	242-070-7	21,264
119	Etilen tiyoüre (ETU)	96-45-7	202-506-9	21,127
120	Isodrin	465-73-6	207-366-2	20,982
121	Triadimenol	55219-65-3	259-537-6	20,835
122	Buprofezin	69327-76-0	929-167-6	20,819
123	Linuron	330-55-2	206-356-5	20,816
124	Diazinon	333-41-5	206-373-8	20,448
125	Bakır	7440-50-8	231-159-6	20,357
126	Molinat	2212-67-1	218-661-0	20,246
127	Benzo(a)florene	238-84-6	205-944-9	20,177
128	Propazin	139-40-2	205-359-9	20,007
129	Dinobuton	973-21-7	213-546-1	19,978
130	Pirimikarb	23103-98-2	245-430-1	19,919

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
131	1-kloro-2,4-dinitrobenzen	97-00-7	202-551-4	19,902
132	Monokrotofos	6923-22-4	230-042-7	19,896
133	Kuizalofop-p-etil	100646-51-3	600-119-3	19,893
134	Karboksın; vitavaks	5234-68-4	226-031-1	19,811
135	Spiroksamin	118134-30-8	601-505-4	19,760
136	Teknazen	117-18-0	204-178-2	19,631
137	Bromofos-metil	2104-96-3	218-277-3	19,417
138	Dietofenkarb	87130-20-9	617-968-0	19,395
139	Tetrabromobisfenol A (TBBP-A)	79-94-7	201-236-9	19,246
140	Metomil	16752-77-5	240-815-0	19,052
141	Prosimidon	32809-16-8	251-233-1	19,021
142	p-(1,1-dimetilpropil)fenol	80-46-6	201-280-9	18,978
143	1,2,4-trimetilbenzen	95-63-6	202-436-9	18,975
144	Propizamid	23950-58-5	245-951-4	18,865
145	4,4'-Dibromodifenil eter	2050-47-7	218-090-7	18,840
146	Gümüş	7440-22-4	231-131-3	18,811
147	Propikonazol	60207-90-1	262-104-4	18,754
148	Tiakloprid	111988-49-9	-	18,609
149	Klorsulfuron	64902-72-3	265-268-5	18,565
150	Klorantraniliprol	500008-45-7	610-489-8	18,549
151	Diklofenak	15307-79-6	239-348-5	18,530
152	Tebutiuron	34014-18-1	251-793-7	18,380
153	Imazalil	35554-44-0	252-615-0	18,335
154	Siromazin	66215-27-8	266-257-8	18,198
155	Tribenuron-metil	101200-48-0	401-190-1	18,182
156	1,3,5-trimetilbenzen; Mesitilen	108-67-8	203-604-4	18,110
157	Siprodinil	121552-61-2	601-785-8	18,063
158	Nikosulfuron	111991-09-4	601-148-4	17,869
159	1,2,4,5-tetraklorobenzen	95-94-3	202-466-2	17,850
160	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	17,846
161	Bromofos-etil	4824-78-6	225-399-0	17,797
162	Bisfenol A	80-05-7	201-245-8	17,789
163	Karbaril	63-25-2	200-555-0	17,740
164	2,4,5-triklorofenoksiasetik asit	93-76-5	202-273-3	17,439
165	Klofentezin	74115-24-5	277-728-2	17,408
166	Flukinkonazol	136426-54-5	411-960-9	17,327
167	Ometoat	1113-02-6	214-197-8	17,319
168	Bromoksinil	1689-84-5	216-882-7	17,211
169	Imidakloprid	138261-41-3	428-040-8	17,209
170	Metoksifenozyd	161050-58-4	605-245-2	17,015
171	Azoksistrobin	131860-33-8	603-524-3	16,839
172	Hekzakonazol	79983-71-4	413-050-7	16,740
173	Kalay	7440-31-5	231-141-8	16,714
174	Fenamifos	22224-92-6	244-848-1	16,524
175	Tiometon	640-15-3	211-362-6	16,524
176	Demeton	8065-48-3	-	16,477
177	Terbutilazin	5915-41-3	227-637-9	16,370
178	Demir	7439-89-6	231-096-4	16,367
179	2,4,6-tri-tert-butilfenol	732-26-3	211-989-5	16,334
180	Triasulfuron	82097-50-5	-	16,306
181	Etoprofos	13194-48-4	236-152-1	16,219
182	Siklanilid	113136-77-9	419-150-7	16,165
183	Dekametilsiklopentasiloksan; Siloksan-D10	541-02-6	208-764-9	15,959
184	Diizobütil adipat	141-04-8	205-450-3	15,722

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
185	Prometrin	7287-19-6	230-711-3	15,682
186	Kloroasetik asit	79-11-8	201-178-4	15,525
187	Tribromodifenil eter	49690-94-0	256-431-1	15,487
188	Mepikuat klorit	24307-26-4	246-147-6	15,410
189	2,6-ksilenol	576-26-1	209-400-1	15,368
190	Tidiazuron	51707-55-2	257-356-7	15,098
191	Metalaksil	57837-19-1	260-979-7	14,968
192	Profam	122-42-9	204-542-0	14,752
193	1,3-Diklorobenzen	541-73-1	208-792-1	14,660
194	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	14,555
195	Flutolanil	66332-96-5	613-921-3	14,371
196	2-Merkaptobenzotiyazol	149-30-4	205-736-8	14,230
197	Klotianidin	210880-92-5	606-701-3	14,058
198	Asenaften	83-32-9	201-469-6	14,017
199	Lenasil	02164-08-1	218-499-0	14,015
200	2,6-di-ter-butilfenol; 2,6-di-tersiyer-butilfenol	128-39-2	204-884-0	13,874
201	Difenilamin	122-39-4	204-539-4	13,846
202	n-bütilkalay triklörür	1118-46-3	214-263-6	13,461
203	Metamitron	41394-05-2	255-349-3	13,391
204	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	13,333
205	Bor	7440-42-8	231-151-2	13,264
206	1,1-dikloroetan	75-34-3	200-863-5	13,108
207	Feneksamid	126833-17-8	422-530-5	13,045
208	Sülfametoksazol	723-46-6	211-963-3	12,968
209	Metamidofos	10265-92-6	233-606-0	12,941
210	Metazaklor	67129-08-2	266-583-0	12,825
211	Metolaklor	51218-45-2	257-060-8	12,793
212	Tiabendazol	148-79-8	205-725-8	12,723
213	Dimetoat	60-51-5	200-480-3	12,193
214	Ksilen (m)	108-38-3	203-576-3	12,171
215	Kloridazon; pirazon	1698-60-8	216-920-2	12,168
216	2-metil-4,6-dinitro-fenol	534-52-1	208-601-1	12,165
217	Dimetenamid	87674-68-8	-	12,112
218	Pikloram	01918-02-1	217-636-1	11,997
219	Dimetomorf	110488-70-5	404-200-2	11,845
220	Bentazon	25057-89-0	246-585-8	11,604
221	Trifenilkalay; Fentin	668-34-8	-	11,126
222	Etofumesat	26225-79-6	247-525-3	11,074
223	Ksilen (o)	95-47-6	202-422-2	10,945
224	Fluopiram	658066-35-4	-	10,657
225	Fosetil-al	39148-24-8	254-320-2	10,439
226	Mandipropamid	374726-62-2	-	10,402
227	2,4-d; (2,4-diklorofenoksi)asetik asit	94-75-7	202-361-1	10,352
228	Diklobenil	1194-65-6	214-787-5	10,330
229	Izopropilbenzen	98-82-8	202-704-5	10,031
230	4-Kloro-3-metilfenol	59-50-7	200-431-6	9,887
231	Pirimetanil	53112-28-0	414-220-3	9,641
232	Fostiazat	98886-44-3	-	9,594
233	Trineksapap-etil	95266-40-3	-	9,488
234	Tiofanat-metil	23564-05-8	245-740-7	9,484
235	Tributil fosfat	126-73-8	204-800-2	9,048
236	Mesotrion	104206-82-8	609-064-00	8,516
237	Asetamiprid	135410-20-7	603-921-1	8,241
238	Okzadiksil	77732-09-3	616-492-0	8,104

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
239	Tiametokzam	153719-23-4	428-650-4	7,823
240	Imazapir	81334-34-1	617-219-8	7,238
241	Dimetilaminosulfanilid	4710-17-2	225-198-8	6,803
242	Berilyum	7440-41-7	231-150-7	5,612
243	Klopıralid	1702-17-6	216-935-4	5,110
244	Propamokarb HCL	25606-41-1	247-125-9	4,490
245	Fluroksipir	69377-81-7	-	3,957
246*	EDTA	60-00-4	200-449-4	-
247*	Ter-bütıl-4-metoksifenol	25013-16-5	246-563-8	-
248**	Bromür	7726-95-6	231-778-1	-
249**	PH	-	-	-
250**	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	-

*Pilot havzalarda yürütölen izleme çalışmaları kapsamında ölçölmemiştir.

**Organik ve metal dışındaki kimyasal maddeler dahil edilmemiştir.

Ekotoksosite Bazlı Sıralama Yöntemi

Tablo 4.3. Ekotoksosite Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Yeşılırmak Havzası için Yapılan Kirletici Sıralama Sonuçları

Sıralama	Kirletici	CAS No	EC No	Risk Oranı
1	Bifenoks	42576-02-3	255-894-7	260,34
2	Bromür	7726-95-6	231-778-1	98,86
3	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	54,45
4	Bakır	7440-50-8	231-159-6	32,98
5	Çınko	7440-66-6	231-175-3	3,21
6	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	2,71
7	Demir	7439-89-6	231-096-4	2,53
8	Krom	7440-47-3	231-157-5	0,58
9	Diklorvos	62-73-7	200-547-7	0,56
10	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	0,52
11	Kurşun	7439-92-1	231-100-4	0,41
12	Civa	7439-97-6	231-106-7	0,280
13	Kadmiyum	7440-43-9	231-152-8	0,278
14	Nikel	7440-02-0	231-111-4	0,253
15	Bis(2-etilhekzil) tereftalat	6422-86-2	229-176-9	0,121
16	Tridekan	629-50-5	211-093-4	0,109
17	Diflubenzuron	35367-38-5	252-529-3	0,092
18	Etalfluralin	55283-68-6	259-564-3	0,067
19	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	0,033
20	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	0,024
21	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	0,019
22	Protiofos	34643-46-4	252-125-7	0,015
23	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	0,014
24	Hekzakloro-siklohekzan	608-73-1	210-168-9	0,013
25	Trikloro-metan	67-66-3	200-663-8	0,011
26	Fentiyon	55-38-9	200-231-9	0,009

Sıralama	Kirletici	CAS No	EC No	Risk Oranı
27	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	0,008
28	Arsenik	7440-38-2	231-148-6	0,007
29	Fenarimol	60168-88-9	262-095-7	0,006
30	Antimon	7440-36-0	231-146-5	0,0052
31	Nonilfenol	-	-	0,0046
32	Hekzakloro-benzen	118-74-1	204-273-9	0,0033
33	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	0,0028
34	Benzo(a)piren	50-32-8	200-028-5	0,0012
35	Klorfenapir	122453-73-0	602-782-4	0,0006
36	Aklonifen	74070-46-5	277-704-1	0,0004
37	1-Kloronaftalin	90-13-1	201-967-3	0,0003
38	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	0,00002
39	Imidakloprid	138261-41-3	428-040-8	0,000003
40*	Bor	7440-42-8	231-151-2	-
41*	PH	-	-	-

*Ekotoksosite verisi yoktur.

BCF Bazlı Sıralama Yöntemi

Tablo 4.4. BCF Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Yeşilırmak Havzası için Yapılan Kirletici Sıralama Sonuçları

Sıralama	Kirletici	Cas No	EC No	BCF (l/kg)
1	Nikel	7440-02-0	231-111-4	77000
2	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	73300
3	Demir	7439-89-6	231-096-4	49000
4	Hekzakloro-benzen	118-74-1	204-273-9	35000
5	Arsenik	7440-38-2	231-148-6	9000
6	Kurşun	7439-92-1	231-100-4	5600,5
7	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	3400
8	Aklonifen	74070-46-5	277-704-1	2896
9	Klorfenapir	122453-73-0	602-782-4	2136
10	Protiofos	34643-46-4	252-125-7	1509,5
11	Bifenoks	42576-02-3	255-894-7	1500
12	Etalfluralin	55283-68-6	259-564-3	1330
13	Hekzakloro-sikloheksan	608-73-1	210-168-9	1300
14	Diiflufenikan	83164-33-4	617-446-2	1276
15	Nonilfenol	-	-	1250
16	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	1100
17	Benzo(a)piren	50-32-8	200-028-5	480
18	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	428
19	1-Kloronaftalin	90-13-1	201-967-3	403
20	Bis(2-etilheksil) tereftalat	6422-86-2	229-176-9	393

Sıralama	Kirletici	Cas No	EC No	BCF (l/kg)
21	Diflubenzuron	35367-38-5	252-529-3	320
22	Fentiyon	55-38-9	200-231-9	154
23	Antimon	7440-36-0	231-146-5	114
24	Fenarimol	60168-88-9	262-095-7	113
25	Kadmiyum	7440-43-9	231-152-8	48,55
26	Bakır	7440-50-8	231-159-6	21,19
27	Bor	7440-42-8	231-151-2	18
28	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	13,4
29	Trikloro-metan	67-66-3	200-663-8	13
30	Çinko	7440-66-6	231-175-3	3,535
31	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	3,162
32	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	3,162
33	Krom	7440-47-3	231-157-5	1,34
34	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	1,022
35	Imidakloprid	138261-41-3	428-040-8	0,61
36	Diklorvos	62-73-7	200-547-7	0,5
37*	Civa	7439-97-6	231-106-7	-
38*	Tridekan	629-50-5	211-093-4	-
39*	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	-
40*	PH	-	-	-
41*	Bromür	7726-95-6	231-778-1	-

*BCF verisi yoktur.

ÇKS Bazlı Sıralama Yöntemi

Tablo 4.5. ÇKS Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Yeşilırmak Havzası için Yapılan Kirletici Sıralama Sonuçları

Sıralama	Kirletici	CAS No	EC No	Risk Oranı
1	Çinko	7440-66-6	231-175-3	171,27
2	Diklorvos	62-73-7	200-547-7	47,69
3	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	13,46
4	Fenarimol	60168-88-9	262-095-7	12,49
5	Demir	7439-89-6	231-096-4	10,15
6	Benzo(a)piren	50-32-8	200-028-5	5,34
7	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	4,75
8	Kadmiyum	7440-43-9	231-152-8	4,46
9	Kurşun	7439-92-1	231-100-4	4,13
10	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	3,94
11	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	3,36
12	Krom	7440-47-3	231-157-5	2,49
13	Antimon	7440-36-0	231-146-5	2,48
14	Bromür	7726-95-6	231-778-1	2,42

Sıralama	Kirletici	CAS No	EC No	Risk Oranı
15	PH	-	-	2,35
16	Bakır	7440-50-8	231-159-6	2,21
17	Nikel	7440-02-0	231-111-4	1,97
18	Civa	7439-97-6	231-106-7	1,00
19	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	0,87
20	Bifenoks	42576-02-3	255-894-7	0,75
21	Tridekan	629-50-5	211-093-4	0,68
22	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	0,63
23	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	0,58
24	Fentiyon	55-38-9	200-231-9	0,56
25	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	0,53
26	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	0,52
27	Bis(2-etilhekzil) tereftalat	6422-86-2	229-176-9	0,50
28	Protiofos	34643-46-4	252-125-7	0,46
29	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	0,38
30	Diflubenzuron	35367-38-5	252-529-3	0,38
31	Klorfenapir	122453-73-0	602-782-4	0,38
32	Bor	7440-42-8	231-151-2	0,34
33	Hekzakloro-siklohekzan	608-73-1	210-168-9	0,33
34	Arsenik	7440-38-2	231-148-6	0,26
35	Etalfluralin	55283-68-6	259-564-3	0,24
36	Aklonifen	74070-46-5	277-704-1	0,19
37	Nonilfenol	-	-	0,18
38	Hekzakloro-benzen	118-74-1	204-273-9	0,14
39	Imidakloprid	138261-41-3	428-040-8	0,12
40	1-Kloronaftalin	90-13-1	201-967-3	0,05
41	Trikloro-metan	67-66-3	200-663-8	0,03

4.2.3.1 Yeşilirmak Havzası Belirli Kirleticileri

Bölüm 4.2.3'te, Yeşilirmak Havzası'nda uygulanan önceliklendirme ve kirletici sıralama yöntemlerinin ayrı ayrı sonuçları paylaşılmıştır. Ülkemiz için belirlenmiş olan 250 adet belirli kirleticiye uygulanmış olan NORMAN ve COMMPS yöntemleri, ekotoksisite, BCF ve ÇKS bazlı sıralama yöntemleri ile karşılaştırılabilir olması adına revize edilmiştir. Revizyon sonuçları, havzada yürütülen izleme çalışmalarının sonuçlarına göre, sadece alıcı ortamlarda ÇKS'yi aşan belirli kirleticilerin önceliklendirmesini ortaya koyacak şekilde Tablo 4.6'ya dahil edilmiştir. Yine aynı şekilde, havzada ÇKS'yi aşan öncelikli ve belirli kirleticileri sıralayan ekotoksisite, BCF ve ÇKS bazlı sıralama yöntemlerinin sonuçları ise, öncelikli maddelerin sıralamadan çıkarılması ile yeniden gözden geçirilmiş ve Tablo 4.6'ya dahil edilmiştir. İlgili tabloda görüldüğü gibi, farklı yaklaşımları baz alan çalışmaların sonuçları da

farklılık göstermektedir. Tablo 4.6’da yer alan sonuçlar incelendiğinde, metallerin sıralamada öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 4.6. İrdelenen Yöntemlere göre Yeşilırmak Havzası için Yapılan ÇKS’yi Aşan Belirli Kirletici Sıralama Sonuçları

Kirletici	NORMAN Sıralama	COMMPS Sıralama	Ekotoksosite Sıralama	BCF Sıralama	ÇKS Sıralama
Bromür	-	-	1	-	10
Alüminyum	4	21	2	1	2
Bakır	5	20	3	17	12
Çinko	2	11	4	20	1
Fenpropatrin	16	15	5	9	19
Demir	7	23	6	2	4
Krom	3	8	7	23	8
Fenpropimorf	23	6	8	10	15
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	20	12	9	12	20
Tridekan	24	9	10	26	14
Diflubenzuron	10	10	11	13	23
Etalfluralin	18	4	12	7	27
Silisyum	13	25	13	27	6
Diflufenikan	15	14	14	8	18
Kobalt	6	17	15	24	5
Protiofos	14	7	16	6	21
Serbest CN	-	-	17	22	13
Fentiyon	9	5	18	14	17
Vanadyum	11	18	19	4	7
Arsenik	1	2	20	3	26
Fenarimol	17	1	21	16	3
Antimon	8	3	22	15	9
Titanyum	25	24	23	21	22
Klorfenapir	26	19	24	5	24
1-Kloronaftalin	22	13	25	11	29
4-kloroanilin	19	16	26	19	16
Imidakloprid	21	22	27	25	28
Bor	12	26	-	18	25
PH	-	-	-	-	11

4.2.4 Nilüfer Alt Havzası Kirletici Önceliklendirmesi

Nilüfer belirli kirleticilerini belirlemeye yönelik olarak Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı) tarafından ülkemiz için belirlenmiş olan 250 adet belirli kirletici, NORMAN ve COMMPS önceliklendirme yöntemleri ile sıralamaya tabii tutulmuştur. Bu iki önceliklendirme yöntemine ek olarak, havzada yürütülen izleme

çalışmalarının (dört dönem izleme verisi) sonucuna göre alıcı ortamlarda YO-ÇKS değerini aşan 34 adet kirletici (öncelikli madde ve belirli kirletici), ekotoksiste, BCF ve ÇKS bazlı sıralama yöntemleri ile sıralanmıştır. Havzada yürütülen söz konusu çalışmaların çıktıları aşağıda sunulmaktadır.

NORMAN ve COMMPS Yöntemleri

Nilüfer Alt Havzası belirli kirleticilerini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda, dört dönem (Şubat, Nisan, Ağustos, Ekim 2017) izleme verileri kullanılarak, Türkiye için belirlenmiş olan 250 belirli kirletici, COMMPS ve NORMAN yöntemleri uygulanarak sıralamaya tabi tutulmuş ve Tablo 4.7 ve Tablo 4.8’de sunulan skorlar elde edilmiştir. Tablo 4.7 ve Tablo 4.8’in karşılaştırmasından görülebileceği gibi, bu iki yöntemde kullanılan sıralama yaklaşımlarındaki farklılıklardan dolayı farklı sıralamalar elde edilmiştir. Bununla birlikte, her iki sıralamada da ilk 20’de yer alan kimyasalların 6’sının ortak olduğu görülmüştür. Bu kirleticiler; krom, arsenik, alüminyum, antimon, 4,4'-DDE ve perilen’dir.

Tablo 4.7. Norman Metoduna göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
1	Çinko	7440-66-6	231-175-3	2,218
2	Krom	7440-47-3	231-157-5	2,168
3	Arsenik	7440-38-2	231-148-6	2,143
4	Bakır	7440-50-8	231-159-6	2,093
5	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	1,927
6	Demir	7439-89-6	231-096-4	1,777
7	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	1,738
8	Antimon	7440-36-0	231-146-5	1,632
9	4,4'-DDE	72-55-9	200-784-6	1,597
10	Gümüş	7440-22-4	231-131-3	1,588
11	DDT (Toplam)	50-29-3	200-024-3	1,567
12	Baryum	7440-39-3	231-149-1	1,552
13	Endrin	72-20-8	200-775-7	1,517
14	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	1,425
15	Fenitrotiyon	122-14-5	204-524-2	1,417
16	Malation	121-75-5	204-497-7	1,392
17	Dieldrin	60-57-1	200-484-5	1,367
18	Permetrin	52645-53-1	258-067-9	1,356
19	Klorobenzilat	510-15-6	208-110-2	1,350
20	Perilen	198-55-0	205-900-9	1,332
21	PCB 138	35065-28-2	-	1,327
22	Karbendazim	10605-21-7	234-323-0	1,303
23	Fentiyon	55-38-9	200-231-9	1,292
24	Difenokonazol	119446-68-3	-	1,289
25	Diiflufenikan	83164-33-4	617-446-2	1,276
26	PCB 52	35693-99-3	-	1,273
27	Piren	129-00-0	204-927-3	1,246
28	Diazinon	333-41-5	206-373-8	1,242
29	PCB 153	35065-27-1	-	1,236
30	PCB 180	35065-29-3	-	1,236
31	Asetaklor	34256-82-1	251-899-3	1,233

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
32	Triklorsan	3380-34-5	222-182-2	1,233
33	PCB 28	7012-37-5	-	1,219
34	Atrazin-desetil	6190-65-4	-	1,192
35	Prometrin	7287-19-6	230-711-3	1,192
36	Poliklorlu bifeniller (PCBs)	1336-36-3	215-648-1	1,167
37	Terbutilazin	5915-41-3	227-637-9	1,167
38	Metomil	16752-77-5	240-815-0	1,155
39	Kuinalfos	13593-03-8	237-031-6	1,155
40	Fenbutatin oksit	13356-08-6	236-407-7	1,150
41	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	1,147
42	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	1,147
43	Pendimetalin	40487-42-1	254-938-2	1,142
44	Karbofuran	1563-66-2	216-353-0	1,125
45	Bor	7440-42-8	231-151-2	1,123
46	Pirimikarb	23103-98-2	245-430-1	1,117
47	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	1,102
48	1,4-Diklorobenzen	106-46-7	203-400-5	1,090
49	Protiofos	34643-46-4	252-125-7	1,082
50	Azinfos-metil	86-50-0	201-676-1	1,082
51	Kalay	7440-31-5	231-141-8	1,081
52	Diflubenzuron	35367-38-5	252-529-3	1,075
53	Metazaklor	67129-08-2	266-583-0	1,067
54	Klordan	57-74-9	200-349-0	1,067
55	Metidation	950-37-8	213-449-4	1,065
56	Okzadiazon	19666-30-9	243-215-7	1,058
57	Fludioksonil	131341-86-1	-	1,050
58	PCB 101	37680-73-2	-	1,032
59	4,4'-DDD	72-54-8	200-783-0	1,031
60	Fentoat	02597-03-7	219-997-0	1,030
61	Propetamfos	31218-83-4	250-517-2	1,025
62	Siflutrin; beta siflutrin	68359-37-5	269-855-7	1,025
63	Monokrotofos	6923-22-4	230-042-7	1,025
64	Fenamifos	22224-92-6	244-848-1	0,983
65	Tris(nonilfenil) fosfit	26523-78-4	247-759-6	0,975
66	Teflutrin	79538-32-2	616-699-6	0,975
67	Tolklofos-metil	57018-04-9	260-515-3	0,958
68	Fenantren	85-01-8	201-581-5	0,957
69	Tolfenpirad	129558-76-5	-	0,955
70	Kadusafos	95465-99-9	619-129-4	0,950
71	Kuizalofop-p-etil	100646-51-3	600-119-3	0,950
72	PCB 31	16606-02-3	-	0,950
73	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	0,944
74	Lindan	58-89-9	210-168-9	0,940
75	Trifloksistrobin	141517-21-7	604-237-6	0,925
76	Piridaben	96489-71-3	405-700-3	0,908
77	Klorantraniliprol	500008-45-7	610-489-8	0,900
78	Piraklostrobin	175013-18-0	605-747-1	0,900
79	Triflumuron	64628-44-0	264-980-3	0,900
80	Trikloroetilen (TRI)	79-01-6	201-167-4	0,882
81	4,5-dikloro-2-oktil-2H-izotiyazol-3-on	64359-81-5	264-843-8	0,875
82	Spiroksamin	118134-30-8	601-505-4	0,875
83	Berilyum	7440-41-7	231-150-7	0,872
84	Piriproksifen	95737-68-1	429-800-1	0,858
85	Krisen	218-01-9	205-923-4	0,849

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
86	Klofibrik asit	882-09-7	212-925-9	0,825
87	Nitrofen	1836-75-5	217-406-0	0,825
88	Trifenilkalay; Fentin	668-34-8	-	0,817
89	Ksilen (o)	95-47-6	202-422-2	0,813
90	Dekametilsiklopentasiloksan; Siloksan-D10	541-02-6	208-764-9	0,808
91	Ksilen misk	81-15-2	201-329-4	0,808
92	Tetrabromobisfenol A (TBBP-A)	79-94-7	201-236-9	0,805
93	1,3-Diklorobenzen	541-73-1	208-792-1	0,797
94	1,2,4,5-tetraklorobenzen	95-94-3	202-466-2	0,792
95	1-kloro-2,4-dinitrobenzen	97-00-7	202-551-4	0,792
96	Linuron	330-55-2	206-356-5	0,792
97	1,1-dikloroetan	75-34-3	200-863-5	0,776
98	Dibutylfitalat (DBP)	84-74-2	201-557-4	0,772
99	Aldrin	309-00-2	206-215-8	0,767
100	Nitrobenzen	98-95-3	202-716-0	0,767
101	Miklobutanil	88671-89-0	410-400-0	0,752
102	Dietilfitalat	84-66-2	201-550-6	0,750
103	Klopuralid	1702-17-6	216-935-4	0,740
104	Ksilen (m)	108-38-3	203-576-3	0,738
105	2,4,5-triklorofenoksiasetikasit	93-76-5	202-273-3	0,719
106	Paration-metil	298-00-0	206-050-1	0,717
107	Bromopropilat	18181-80-1	242-070-7	0,715
108	Propilbenzen	103-65-1	203-132-9	0,708
109	Klorotalonil	1897-45-6	217-588-1	0,700
110	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	0,699
111	Metamidofos	10265-92-6	233-606-0	0,692
112	Dimetoat	60-51-5	200-480-3	0,689
113	2-kloronaftalin	91-58-7	202-079-9	0,688
114	2-metil-4,6-dinitro-fenol	534-52-1	208-601-1	0,683
115	Siprodinil	121552-61-2	601-785-8	0,675
116	2,4-d; (2,4-diklorofenoksi)asetik asit	94-75-7	202-361-1	0,672
117	Propikonazol	60207-90-1	262-104-4	0,669
118	Floren	86-73-7	201-695-5	0,667
119	Epoksikonazol	133855-98-8	406-850-2	0,667
120	Ometoat	1113-02-6	214-197-8	0,667
121	Karbon tetraklorür	56-23-5	200-262-8	0,665
122	Benzil butil fitalat	85-68-7	201-622-7	0,663
123	Bromoksinil	1689-84-5	216-882-7	0,658
124	4-Kloro-3-metilfenol	59-50-7	200-431-6	0,642
125	Bifenil	92-52-4	202-163-5	0,642
126	Tiakloprid	111988-49-9	-	0,638
127	Dioktil fitalat	117-84-0	204-214-7	0,631
128	Imidakloprid	138261-41-3	428-040-8	0,626
129	Siromazin	66215-27-8	266-257-8	0,625
130	Bisfenol A	80-05-7	201-245-8	0,622
131	Piperonil butoksit	51-03-6	200-076-7	0,621
132	Imazalil	35554-44-0	252-615-0	0,615
133	2-Merkaptobenzotiyazol	149-30-4	205-736-8	0,608
134	Triadimenol	55219-65-3	259-537-6	0,600
135	Tebukonazol	107534-96-3	403-640-2	0,600
136	Tebutiuron	34014-18-1	251-793-7	0,600
137	Dibutylkalay oksit	818-08-6	212-449-1	0,597
138	Izopropilbenzen	98-82-8	202-704-5	0,592
139	Feneksamid	126833-17-8	422-530-5	0,591

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
140	17-alfa-etinilestradiyol	57-63-6	200-342-2	0,580
141	17-beta-estradiyol	50-28-2	200-023-8	0,580
142	Pikloram	01918-02-1	217-636-1	0,580
143	Prosimidon	32809-16-8	251-233-1	0,580
144	Pirimetanil	53112-28-0	414-220-3	0,580
145	Vinklozolin	50471-44-8	256-599-6	0,580
146	Diklobenil	1194-65-6	214-787-5	0,575
147	Teknazen	117-18-0	204-178-2	0,575
148	Stiren; Vinilbenzen	100-42-5	202-851-5	0,572
149	Benzo(e)piren	192-97-2	205-892-7	0,567
150	Tribromodifenil eter	49690-94-0	256-431-1	0,560
151	Etilentiyoüre (ETU)	96-45-7	202-506-9	0,551
152	Fenarimol	60168-88-9	262-095-7	0,550
153	1-kloronaftalin	90-13-1	201-967-3	0,542
154	Asenaften	83-32-9	201-469-6	0,539
155	N,N,N',N'-tetrametil-4,4'-metilenedianilin	101-61-1	202-959-2	0,525
156	Karbaril	63-25-2	200-555-0	0,525
157	Tributil fosfat	126-73-8	204-800-2	0,522
158	Bentazon	25057-89-0	246-585-8	0,522
159	Metolaklor	51218-45-2	257-060-8	0,522
160	Propazin	139-40-2	205-359-9	0,508
161	Propizamid	23950-58-5	245-951-4	0,505
162	4-Aminoazobenzen	60-09-3	200-453-6	0,500
163	Lenasil	02164-08-1	218-499-0	0,500
164	2-amino-4-klorofenol	95-85-2	202-458-9	0,497
165	Tribenuron-metil	101200-48-0	401-190-1	0,483
166	Sülfametoksazol	723-46-6	211-963-3	0,481
167	p-(1,1-dimetilpropil)fenol	80-46-6	201-280-9	0,480
168	Flutolanil	66332-96-5	613-921-3	0,479
169	Hekzitiiazoks	78587-05-0	616-638-3	0,475
170	Molinat	2212-67-1	218-661-0	0,475
171	Fluopiram	658066-35-4	-	0,468
172	1,2,4-Trimetilbenzen	95-63-6	202-436-9	0,461
173	Prokloraz	67747-09-5	266-994-5	0,458
174	Kaptan	133-06-2	205-087-0	0,458
175	Flutriafol	76674-21-0	616-367-0	0,455
176	Hekzakonazole	79983-71-4	413-050-7	0,455
177	Kloridazon; pirazon	1698-60-8	216-920-2	0,451
178	Dimetomorf	110488-70-5	404-200-2	0,450
179	Propamokarb HCL	25606-41-1	247-125-9	0,447
180	Siklanilid	113136-77-9	419-150-7	0,445
181	Isodrin	465-73-6	207-366-2	0,433
182	Tiametokzam	153719-23-4	428-650-4	0,432
183	Dinobuton	973-21-7	213-546-1	0,430
184	Tiofanat-metil	23564-05-8	245-740-7	0,430
185	Butralin	33629-47-9	251-607-4	0,425
186	Klofentezin	74115-24-5	277-728-2	0,425
187	Dietofenkarb	87130-20-9	617-968-0	0,425
188	Dimetenamid	87674-68-8	-	0,425
189	Etalfluralin	55283-68-6	259-564-3	0,425
190	Etoprofos	13194-48-4	236-152-1	0,425
191	Penkonazol	66246-88-6	266-275-6	0,425
192	Demeton	8065-48-3	-	0,422
193	Metam Potasyum	137-41-7	205-292-5	0,421

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü***Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi***

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
194	4,4'-Dibromodifenil eter	2050-47-7	218-090-7	0,410
195	Boskalid	188425-85-6	-	0,405
196	Fluazifop-p-butil	79241-46-6	274-125-6	0,405
197	Difenil eter; difenil oksit	101-84-8	202-981-2	0,400
198	Klorfenapir	122453-73-0	602-782-4	0,400
199	Metrafenon	220899-03-6	-	0,400
200	Nikosulfuron	111991-09-4	601-148-4	0,400
201	Okzadiksil	77732-09-3	616-492-0	0,400
202	Triasulfuron	82097-50-5	-	0,400
203	Diklofenak	15307-79-6	239-348-5	0,397
204	1-metilnaftalin	90-12-0	201-966-8	0,388
205	Metalaksil	57837-19-1	260-979-7	0,386
206	1,3,5-trimetilbenzen; Mesitilen	108-67-8	203-604-4	0,386
207	Etofumesat	26225-79-6	247-525-3	0,379
208	Klorsulfuron	64902-72-3	265-268-5	0,375
209	Flukinkonazol	136426-54-5	411-960-9	0,375
210	Fostiazat	98886-44-3	-	0,375
211	Tiabendazol	148-79-8	205-725-8	0,375
212	Tiometon	640-15-3	211-362-6	0,375
213	Difenilamin	122-39-4	204-539-4	0,358
214	Metamitron	41394-05-2	255-349-3	0,358
215	n-bütilkalay triklorür	1118-46-3	214-263-6	0,355
216	Karboksine; vitavaks	5234-68-4	226-031-1	0,355
217	Fosetil-al	39148-24-8	254-320-2	0,355
218	Fluroksipir	69377-81-7	-	0,350
219	Mepikuat klorit	24307-26-4	246-147-6	0,350
220	Klotianidin	210880-92-5	606-701-3	0,345
221	2,4,6-tri-tert-butilfenol	732-26-3	211-989-5	0,333
222	Trinekapak-etil	95266-40-3	-	0,330
223	Azoksistrobin	131860-33-8	603-524-3	0,325
224	Bromofos-etil	4824-78-6	225-399-0	0,325
225	3,6-dimetilfenantren	1576-67-6	216-409-4	0,312
226	Mesotrion	104206-82-8	609-064-00	0,305
227	Metoksifenozyd	161050-58-4	605-245-2	0,305
228	Bromofos-metil	2104-96-3	218-277-3	0,300
229	Imazapir	81334-34-1	617-219-8	0,300
230	Benzo(a)floren	238-84-6	205-944-9	0,297
231	Mandipropamid	374726-62-2	-	0,255
232	Tridekan	629-50-5	211-093-4	0,250
233	Profam	122-42-9	204-542-0	0,250
234	Buprofezin	69327-76-0	929-167-6	0,240
235	Diizobütil adipat	141-04-8	205-450-3	0,210
236	2,6-di-ter-butilfenol; 2,6-di-tersiyer-butilfenol	128-39-2	204-884-0	0,200
237	Bis(2-etilhekzil) tereftalat	6422-86-2	229-176-9	0,200
238	Asetamiprid	135410-20-7	603-921-1	0,175
239	Tidiazuron	51707-55-2	257-356-7	0,175
240	2,3,4,5,6-Pentaklorotoluen	877-11-2	-	0,165
241	Benzil benzoat	120-51-4	204-402-9	0,160
242	Dimetilaminosulfanilid	4710-17-2	225-198-8	0,160
243	2,6-ksilenol	576-26-1	209-400-1	0,155
244*	Bromür	7726-95-6	231-778-1	-
245*	PH	-	-	-
246*	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	-
247**	EDTA	60-00-4	200-449-4	-

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	NORMAN Skoru
248**	Kloroasetik asit	79-11-8	201-178-4	-
249**	Ter-bütıl-4-metoksifenol	25013-16-5	246-563-8	-
250**	2,4-d isooktil ester	25168-26-7	246-704-3	-

*Organik ve metal dışındaki kimyasal maddeler dahil edilmemiştir.

**Pilot havzalarda yürütülen izleme çalışmaları kapsamında ölçülmemiştir.

Tablo 4.8. COMMPS Metoduna göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Önceliklendirme Sonuçları

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
1	4,4'-DDE	72-55-9	200-784-6	74,315
2	Krom	7440-47-3	231-157-5	59,151
3	Piren	129-00-0	204-927-3	57,034
4	Arsenik	7440-38-2	231-148-6	53,807
5	Antimon	7440-36-0	231-146-5	51,105
6	Tris(nonilfenil) fosfit	26523-78-4	247-759-6	42,000
7	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	41,490
8	4,4'-DDD	72-54-8	200-783-0	40,846
9	Perilen	198-55-0	205-900-9	40,530
10	2-Amino-4-klorofenol	95-85-2	202-458-9	40,306
11	Protiofos	34643-46-4	252-125-7	39,563
12	Metam Potasyum	137-41-7	205-292-5	36,834
13	PCB 101	37680-73-2	-	36,049
14	Fentiyon	55-38-9	200-231-9	35,921
15	Butralin	33629-47-9	251-607-4	35,782
16	Tolfenpirad	129558-76-5	-	35,702
17	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	35,434
18	PCB 52	35693-99-3	-	35,110
19	Klofibrik asit	882-09-7	212-925-9	35,035
20	Atrazin-desetil	6190-65-4	-	34,898
21	Çinko	7440-66-6	231-175-3	34,467
22	4,5-dikloro-2-oktil-2H-izotiyazol-3-on	64359-81-5	264-843-8	33,979
23	Piridaben	96489-71-3	405-700-3	33,979
24	Kuinalfos	13593-03-8	237-031-6	33,979
25	Kalay	7440-31-5	231-141-8	33,657
26	Okzadiazon	19666-30-9	243-215-7	33,544
27	DDT (Toplam)	50-29-3	200-024-3	33,489
28	Fenitrotiyon	122-14-5	204-524-2	33,480
29	Dieldrin	60-57-1	200-484-5	33,377
30	Klorobenzilat	510-15-6	208-110-2	33,209
31	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	32,440
32	Ksilen (misk)	81-15-2	201-329-4	32,354
33	Permetrin	52645-53-1	258-067-9	32,165
34	17-alfa-etinil estradiyol	57-63-6	200-342-2	32,087
35	Fenbutatin oksit	13356-08-6	236-407-7	31,687
36	2-kloronaftalin	91-58-7	202-079-9	31,570
37	Fenarimol	60168-88-9	262-095-7	31,465
38	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	31,197
39	PCB 138	35065-28-2	-	30,613
40	Pyriproxyfen	95737-68-1	429-800-1	30,583
41	Triklolan	3380-34-5	222-182-2	30,577
42	2,3,4,5,6-Pentaklorotoluen	877-11-2	-	30,520
43	1,4-Diklorobenzen	106-46-7	203-400-5	30,409

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
44	Dibutylkalay oksit	818-08-6	212-449-1	30,295
45	Dioktil Fitalat	117-84-0	204-214-7	29,988
46	Prokloraz	67747-09-5	266-994-5	29,884
47	Poliklorlu bifeniller (PCBs)	1336-36-3	215-648-1	29,363
48	Karbendazim	10605-21-7	234-323-0	29,190
49	Propetamfos	31218-83-4	250-517-2	29,125
50	Diflubenzuron	35367-38-5	252-529-3	29,125
51	Triflumuron	64628-44-0	264-980-3	29,125
52	Tridekan	629-50-5	211-093-4	29,085
53	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	28,996
54	4-Aminoazobenzen	60-09-3	200-453-6	28,866
55	Difenokonazol	119446-68-3	-	28,860
56	Trikloroetilen (TRI)	79-01-6	201-167-4	28,816
57	Krisen	218-01-9	205-923-4	28,563
58	Nitrofen	1836-75-5	217-406-0	28,364
59	Fentoat	02597-03-7	219-997-0	28,326
60	PCB 153	35065-27-1	-	28,132
61	Gümüş	7440-22-4	231-131-3	27,736
62	PCB 28	7012-37-5	-	27,641
63	17-beta-estradiyol	50-28-2	200-023-8	27,477
64	Aldrin	309-00-2	206-215-8	27,065
65	1-Metilnaftalin	90-12-0	201-966-8	26,850
66	Hekzitiiazoks	78587-05-0	616-638-3	26,745
67	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	26,715
68	Malation	121-75-5	204-497-7	26,122
69	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	25,850
70	Fluazifop-p-butil	79241-46-6	274-125-6	25,807
71	PCB 180	35065-29-3	-	25,660
72	Pendimetalin	40487-42-1	254-938-2	25,391
73	Trifloksistrobin	141517-21-7	604-237-6	25,391
74	Klordan	57-74-9	200-349-0	25,364
75	Etilentiyoüre (ETU)	96-45-7	202-506-9	25,347
76	Boskalid	188425-85-6	-	25,337
77	3,6-dimetilfenantren	1576-67-6	216-409-4	25,177
78	Asetaklor	34256-82-1	251-899-3	25,021
79	Lindan	58-89-9	210-168-9	24,787
80	Etalfluralin	55283-68-6	259-564-3	24,335
81	Tebukonazol	107534-96-3	403-640-2	24,245
82	Miklobutanil	88671-89-0	410-400-0	24,110
83	Penkonazol	66246-88-6	266-275-6	24,003
84	Demir	7439-89-6	231-096-4	23,945
85	Tolklofos-metil	57018-04-9	260-515-3	23,878
86	Endrin	72-20-8	200-775-7	23,786
87	Azinfos-metil	86-50-0	201-676-1	23,489
88	Siprodinil	121552-61-2	601-785-8	23,445
89	Karbon tetraklorür	56-23-5	200-262-8	23,294
90	Klorotalonil	1897-45-6	217-588-1	23,252
91	Siflutrin; beta siflutrin	68359-37-5	269-855-7	23,134
92	Teflutrin	79538-32-2	616-699-6	23,134
93	Propilbenzen	103-65-1	203-132-9	23,020
94	Stiren; Vinilbenzen	100-42-5	202-851-5	22,922
95	Karbofuran	1563-66-2	216-353-0	22,864
96	N,N,N',N'-tetrametil-4,4'-metilenedianilin	101-61-1	202-959-2	22,623
97	Baryum	7440-39-3	231-149-1	22,615

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
98	Bromopropilat	18181-80-1	242-070-7	22,606
99	1,2,4-Trimetilbenzen	95-63-6	202-436-9	22,604
100	Metidation	950-37-8	213-449-4	22,569
101	Vinklozolin	50471-44-8	256-599-6	22,560
102	Piraklostrobin	175013-18-0	605-747-1	22,527
103	Paration-metil	298-00-0	206-050-1	22,299
104	Fludioksonil	131341-86-1	-	22,191
105	Benzo(e)piren	192-97-2	205-892-7	22,112
106	PCB 31	16606-02-3	-	21,322
107	Kadusafos	95465-99-9	619-129-4	21,309
108	Bakır	7440-50-8	231-159-6	21,250
109	Piperonil bütoksit	51-03-6	200-076-7	21,164
110	Triadimenol	55219-65-3	259-537-6	20,835
111	Linuron	330-55-2	206-356-5	20,816
112	Dibutil Fitalat (DBP)	84-74-2	201-557-4	20,440
113	Benzo(a)floren	238-84-6	205-944-9	20,177
114	Nitrobenzen	98-95-3	202-716-0	20,164
115	Fenantren	85-01-8	201-581-5	20,011
116	Propazin	139-40-2	205-359-9	20,007
117	Dinobuton	973-21-7	213-546-1	19,978
118	Pirimikarb	23103-98-2	245-430-1	19,919
119	Kuizalofop-p-etil	100646-51-3	600-119-3	19,893
120	Karboksin; vitavaks	5234-68-4	226-031-1	19,811
121	Spiroksamin	118134-30-8	601-505-4	19,760
122	Propikonazol	60207-90-1	262-104-4	19,723
123	1,3,5-trimetilbenzen; Mesitilen	108-67-8	203-604-4	19,636
124	Teknazen	117-18-0	204-178-2	19,631
125	Molinat	2212-67-1	218-661-0	19,553
126	Monokrotofos	6923-22-4	230-042-7	19,550
127	Bromofos-metil	2104-96-3	218-277-3	19,417
128	Dietofenkarb	87130-20-9	617-968-0	19,395
129	1-kloronaftalin	90-13-1	201-967-3	19,260
130	Tetrabromobisfenol A (TBBP-A)	79-94-7	201-236-9	19,246
131	Tiakloprid	111988-49-9	-	19,071
132	Metomil	16752-77-5	240-815-0	19,052
133	Flutriafol	76674-21-0	616-367-0	18,996
134	Diklofenak	15307-79-6	239-348-5	18,902
135	Benzil butil fitalat	85-68-7	201-622-7	18,897
136	Propizamid	23950-58-5	245-951-4	18,865
137	4,4'-Dibromodifenil eter	2050-47-7	218-090-7	18,840
138	Imazalil	35554-44-0	252-615-0	18,801
139	Klorfenapir	122453-73-0	602-782-4	18,632
140	Klorantraniliprol	500008-45-7	610-489-8	18,549
141	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	18,461
142	Tebutiuron	34014-18-1	251-793-7	18,380
143	2,4,5-triklorofenoksiasetik asit	93-76-5	202-273-3	18,186
144	Tribenuron-metil	101200-48-0	401-190-1	18,182
145	1,2,4,5-tetraklorobenzen	95-94-3	202-466-2	17,850
146	Bromofos-etil	4824-78-6	225-399-0	17,797
147	Klorsulfuron	64902-72-3	265-268-5	17,446
148	1-kloro-2,4-dinitrobenzen	97-00-7	202-551-4	17,408
149	Klofentezin	74115-24-5	277-728-2	17,408
150	Imidakloprid	138261-41-3	428-040-8	17,346
151	Flukinkonazol	136426-54-5	411-960-9	17,327

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
152	Ometoat	1113-02-6	214-197-8	17,319
153	Bromoksinil	1689-84-5	216-882-7	17,211
154	Bifenil	92-52-4	202-163-5	17,018
155	Metoksifenozyd	161050-58-4	605-245-2	17,015
156	Karbaril	63-25-2	200-555-0	16,860
157	Metalaksil	57837-19-1	260-979-7	16,858
158	Siklanilid	113136-77-9	419-150-7	16,751
159	Fenamifos	22224-92-6	244-848-1	16,524
160	Tiometon	640-15-3	211-362-6	16,524
161	Demeton	8065-48-3	-	16,477
162	Hekzakonazol	79983-71-4	413-050-7	16,399
163	Floren	86-73-7	201-695-5	16,384
164	Terbutilazin	5915-41-3	227-637-9	16,370
165	2,4,6-tri-tert-butilfenol	732-26-3	211-989-5	16,334
166	Triasulfuron	82097-50-5	-	16,306
167	Azoksistrobin	131860-33-8	603-524-3	16,293
168	Siromazin	66215-27-8	266-257-8	16,293
169	Flutolanil	66332-96-5	613-921-3	16,292
170	Nikosulfuron	111991-09-4	601-148-4	16,228
171	Etoprofos	13194-48-4	236-152-1	16,219
172	Epoksikonazol	133855-98-8	406-850-2	16,218
173	Prosimidon	32809-16-8	251-233-1	16,022
174	Kaptan	133-06-2	205-087-0	15,747
175	Prometrin	7287-19-6	230-711-3	15,682
176	Klotianidin	210880-92-5	606-701-3	15,680
177	Buprofezin	69327-76-0	929-167-6	15,670
178	Tribromodifenil eter	49690-94-0	256-431-1	15,487
179	Asenaften	83-32-9	201-469-6	15,344
180	Isodrin	465-73-6	207-366-2	15,119
181	Tidiazuron	51707-55-2	257-356-7	15,098
182	Diazinon	333-41-5	206-373-8	15,002
183	Feneksamid	126833-17-8	422-530-5	14,979
184	p-(1,1-dimetilpropil)fenol	80-46-6	201-280-9	14,387
185	Fluopiram	658066-35-4	-	13,952
186	Metrafenon	220899-03-6	-	13,902
187	Dimetoat	60-51-5	200-480-3	13,888
188	Profam	122-42-9	204-542-0	13,869
189	Berilyum	7440-41-7	231-150-7	13,713
190	1,3-Diklorobenzen	541-73-1	208-792-1	13,418
191	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	13,333
192	Bor	7440-42-8	231-151-2	13,264
193	Dekametilsiklopentasiloksan; Siloksan-D10	541-02-6	208-764-9	13,169
194	Kloridazon; pirazon	1698-60-8	216-920-2	13,119
195	Difenilamin	122-39-4	204-539-4	12,997
196	Metamidofos	10265-92-6	233-606-0	12,941
197	Metamitron	41394-05-2	255-349-3	12,825
198	Metazaklor	67129-08-2	266-583-0	12,825
199	Sülfametoksazol	723-46-6	211-963-3	12,761
200	Tiabendazol	148-79-8	205-725-8	12,723
201	Bis(2-etilheksil) tereftalat	6422-86-2	229-176-9	12,514
202	Diizobütil adipat	141-04-8	205-450-3	12,284
203	Lenasil	02164-08-1	218-499-0	12,245
204	2-metil-4,6-dinitro-fenol	534-52-1	208-601-1	12,165
205	Pikloram	01918-02-1	217-636-1	12,131

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü***Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi***

Sıralama	Belirli Kirleticiler	CAS No	EC No	COMMPS Skoru
206	Dimetenamid	87674-68-8	-	12,112
207	Metolaklor	51218-45-2	257-060-8	12,071
208	Ksilen (o)	95-47-6	202-422-2	11,928
209	1,1-dikloroetan	75-34-3	200-863-5	11,927
210	Dimetomorf	110488-70-5	404-200-2	11,845
211	Etofumesat	26225-79-6	247-525-3	11,651
212	Ksilen (m)	108-38-3	203-576-3	11,649
213	Bentazon	25057-89-0	246-585-8	11,604
214	Benzil benzoat	120-51-4	204-402-9	11,568
215	Trifenilkalay; Fentin	668-34-8	-	11,126
216	Pirimetanil	53112-28-0	414-220-3	10,942
217	Dietilfitalat	84-66-2	201-550-6	10,500
218	n-bütilkalay triklorür	1118-46-3	214-263-6	10,434
219	Mandipropamid	374726-62-2	-	10,402
220	2,4-d; (2,4-diklorofenoksi)asetik asit	94-75-7	202-361-1	10,352
221	Diklobenil	1194-65-6	214-787-5	10,330
222	Tiofanat-metil	23564-05-8	245-740-7	10,307
223	İzopropilbenzen	98-82-8	202-704-5	10,031
224	Bisfenol A	80-05-7	201-245-8	9,906
225	Fosetil-al	39148-24-8	254-320-2	9,821
226	Fostiazat	98886-44-3	-	9,594
227	Mepikuat klorit	24307-26-4	246-147-6	9,358
228	Tiametokzam	153719-23-4	428-650-4	9,158
229	Tributil fosfat	126-73-8	204-800-2	9,048
230	Difenil eter; difenil oksit	101-84-8	202-981-2	8,672
231	Trinekapak-etil	95266-40-3	-	8,500
232	Asetamiprid	135410-20-7	603-921-1	8,241
233	Mesotrion	104206-82-8	609-064-00	8,171
234	Okzadiksil	77732-09-3	616-492-0	8,104
235	2,6-di-ter-butilfenol; 2,6-di-tersiyer-butilfenol	128-39-2	204-884-0	7,964
236	4-Kloro-3-metilfenol	59-50-7	200-431-6	7,341
237	Propamokarb HCL	25606-41-1	247-125-9	7,267
238	Imazapir	81334-34-1	617-219-8	7,238
239	Dimetilaminosulfanilid	4710-17-2	225-198-8	6,803
240	Klopivalid	1702-17-6	216-935-4	6,767
241	2-Merkaptobenzotiyazol	149-30-4	205-736-8	6,726
242	2,6-ksilenol	576-26-1	209-400-1	5,143
243	Fluoksipir	69377-81-7	-	3,297
244*	Bromür	7726-95-6	231-778-1	-
245*	PH	-	-	-
246*	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	-
247**	EDTA	60-00-4	200-449-4	-
248**	Kloroasetik asit	79-11-8	201-178-4	-
249**	Ter-bütül-4-metoksifenol	25013-16-5	246-563-8	-
250**	2,4-D, isooktil ester	25168-26-7	246-704-3	-

*Organik ve metal dışındaki kimyasal maddeler dahil edilmemiştir.

**Pilot havzalarda yürütülen izleme çalışmaları kapsamında ölçülmemiştir.

Ekotoksisite Bazlı Sıralama Yöntemi

Tablo 4.9. Ekotoksisite Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Kirletici Sıralama Sonuçları

Sıralama	Kirletici	CAS No	EC No	Risk Oranı
1	4,4'-DDE	72-55-9	200-784-6	469,62
2	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	153,80
3	Bromür	7726-95-6	231-778-1	82,73
4	Floranten	206-44-0	205-912-4	53,69
5	Bifenoks	42576-02-3	255-894-7	36,64
6	Bakır	7440-50-8	231-159-6	33,83
7	Difenokonazol	119446-68-3	-	19,24
8	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	11,45
9	Demir	7439-89-6	231-096-4	7,25
10	Krom	7440-47-3	231-157-5	6,02
11	Piren	129-00-0	204-927-3	4,42
12	Atrazin-desetil	6190-65-4	-	3,44
13	Çinko	7440-66-6	231-175-3	1,87
14	Ksilen (m)	108-38-3	203-576-3	1,21
15	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	0,45
16	Kurşun	7439-92-1	231-100-4	0,39
17	Benzo(g,h,i)perilen	191-24-2	205-883-8	0,24
18	Civa	7439-97-6	231-106-7	0,22
19	Nikel	7440-02-0	231-111-4	0,075
20	Diklorvos	62-73-7	200-547-7	0,043
21	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	0,040
22	Trikloro-metan	67-66-3	200-663-8	0,035
23	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	0,034
24	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	0,033
25	Kadmiyum	7440-43-9	231-152-8	0,028
26	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	0,014
27	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	0,012
28	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	0,011
29	Antimon	7440-36-0	231-146-5	0,004
30	Benzo(a)piren	50-32-8	200-028-5	0,001
31	Nonilfenol	-	-	0,0003
32	Aklonifen	74070-46-5	277-704-1	0,00004
33	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	0,00002
34*	PH	-	-	-

*Ekotoksisite verisi yoktur.

BCF Bazlı Sıralama Yöntemi

Tablo 4.10. BCF Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Kirletici Sıralama Sonuçları

Sıralama	Kirletici	CAS No	EC No	BCF (l/kg)
1	Nikel	7440-02-0	231-111-4	77000
2	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	73300
3	Demir	7439-89-6	231-096-4	49000
4	Benzo(g,h,i)perilen	191-24-2	205-883-8	28288
5	Kurşun	7439-92-1	231-100-4	5600,5
6	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	3400
7	Aklonifen	74070-46-5	277-704-1	2896
8	4,4'-DDE	72-55-9	200-784-6	1800
9	Floranten	206-44-0	205-912-4	1741,8
10	Bifenoks	42576-02-3	255-894-7	1500
11	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	1276
12	Nonilfenol	-	-	1250
13	Piren	129-00-0	204-927-3	1200
14	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	1100
15	Benzo(a)piren	50-32-8	200-028-5	480
16	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	428
17	Difenokonazol	119446-68-3	-	330
18	Antimon	7440-36-0	231-146-5	114
19	Kadmiyum	7440-43-9	231-152-8	48,55
20	Bakır	7440-50-8	231-159-6	21,19
21	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	13,4
22	Trikloro-metan	67-66-3	200-663-8	13
23	Çinko	7440-66-6	231-175-3	3,535
24	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	3,162
25	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	3,162
26	Krom	7440-47-3	231-157-5	1,34
27	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	1,022
28	Atrazin-desetil	6190-65-4	-	1
29	Diklorvos	62-73-7	200-547-7	0,5
30*	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	-
31*	PH	-	-	-
32*	Civa	7439-97-6	231-106-7	-
33*	Ksilen (m)	108-38-3	203-576-3	-
34*	Bromür	7726-95-6	231-778-1	-

*BCF verisi yoktur.

ÇKS Bazlı Sıralama Yöntemi

Tablo 4.11. ÇKS Bazlı Risk Sıralama Yöntemine göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan Kirletici Sıralama Sonuçları

Sıralama	Kirletici	CAS No	EC No	Risk Oranı
1	Alüminyum	7429-90-5	231-072-3	806,15
2	Floranten	206-44-0	205-912-4	83,16
3	Demir	7439-89-6	231-096-4	77,23
4	Krom	7440-47-3	231-157-5	25,84
5	Çinko	7440-66-6	231-175-3	25,49
6	Bakır	7440-50-8	231-159-6	18,52
7	Kobalt	7440-48-4	231-158-0	12,28
8	PH	-	-	10,96
9	Nikel	7440-02-0	231-111-4	10,26
10	4,4'-DDE	72-55-9	200-784-6	7,84
11	Piren	129-00-0	204-927-3	6,66
12	Kurşun	7439-92-1	231-100-4	4,90
13	Vanadyum	7440-62-2	231-171-1	4,52
14	Benzo(a)piren	50-32-8	200-028-5	4,45
15	Silisyum	7440-21-3	231-130-8	3,46
16	Antimon	7440-36-0	231-146-5	2,58
17	Diklorvos	62-73-7	200-547-7	2,28
18	Bromür	7726-95-6	231-778-1	1,53
19	Kadmiyum	7440-43-9	231-152-8	1,49
20	Titanyum	7440-32-6	231-142-3	1,33
21	Civa	7439-97-6	231-106-7	0,94
22	Serbest CN	57-12-5	200-821-6	0,90
23	Fenpropatrin	39515-41-8	254-485-0	0,72
24	Fenpropimorf	67564-91-4	266-719-9	0,63
25	4-kloroanilin	106-47-8	203-401-0	0,58
26	Diflufenikan	83164-33-4	617-446-2	0,58
27	Atrazin-desetil	6190-65-4	-	0,56
28	Benzo(g,h,i)perilen	191-24-2	205-883-8	0,51
29	Difenokonazol	119446-68-3	-	0,50
30	Bifenoks	42576-02-3	255-894-7	0,25
31	Trikloro-metan	67-66-3	200-663-8	0,13
32	Ksilen (m)	108-38-3	203-576-3	0,12
33	Aklonifen	74070-46-5	277-704-1	0,054
34	Nonilfenol	-	-	0,053

4.2.4.1 Nilüfer Alt Havzası Belirli Kirleticileri

Bölüm 4.2.4'te, Nilüfer Alt Havzası'nda uygulanan önceliklendirme ve kirletici sıralama yöntemlerinin ayrı ayrı sonuçları paylaşılmıştır. Ülkemiz için belirlenmiş olan 250 adet belirli kirleticiye uygulanmış olan NORMAN ve COMMPS yöntemleri, ekotoksisite, BCF ve ÇKS bazlı sıralama yöntemleri ile karşılaştırılabilir olması adına revize edilmiştir. Revizyon sonuçları, havzada yürütülen izleme çalışmalarının sonuçlarına göre, sadece alıcı ortamlarda ÇKS'yi aşan belirli kirleticilerin önceliklendirmesini ortaya koyacak şekilde Tablo 4.12'ye dahil edilmiştir. Yine aynı şekilde, havzada ÇKS'yi aşan öncelikli ve belirli kirleticileri sıralayan ekotoksisite, BCF ve ÇKS bazlı sıralama yöntemlerinin sonuçları ise, öncelikli maddelerin sıralamadan çıkarılması ile yeniden gözden geçirilmiş ve Tablo 4.12'ye dahil edilmiştir. İlgili tabloda görüldüğü gibi, farklı yaklaşımları baz alan çalışmaların sonuçları da farklılık göstermektedir. Tablo 4.12'de yer alan sonuçlar incelendiğinde, metaller ve 4,4'-DDE'nin sıralamada öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 4.12. İrdelenen Yöntemlere göre Nilüfer Alt Havzası için Yapılan ÇKS'yi Aşan Belirli Kirletici Sıralama Sonuçları

Kirletici	NORMAN Sıralama	COMMPS Sıralama	Ekotoksisite Sıralama	BCF Sıralama	ÇKS Sıralama
Çinko	1	8	11	13	4
Krom	2	2	8	16	3
Bakır	3	16	4	11	5
Alüminyum	4	6	2	1	1
Demir	5	15	7	2	2
Kobalt	6	9	15	17	6
Antimon	7	4	20	10	12
4,4'-DDE	8	1	1	4	8
Vanadyum	9	14	17	3	10
Difenokonazol	10	12	5	9	21
Diflufenikan	11	11	14	5	19
Piren	12	3	9	6	9
Atrazin-desetil	13	7	10	18	20
Fenpropatrin	14	10	6	7	16
Silisyum	15	18	16	-	11
4-kloroanilin	16	13	21	12	18
Titanyum	17	17	19	14	14
Ksilen (m)	18	19	12	-	22
Fenpropimorf	19	5	13	8	17
Bromür	-	-	3	-	13
PH	-	-	-	-	7
Serbest CN	-	-	18	15	15

5 SU KALİTESİ İZLEME VE ANALİZ ÇALIŞMALARI

5.1 İzleme Noktalarının Seçimi ve Saha Çalışmaları

Grubumuzca yürütülmekte olan “Yeşilirmak Havzası Noktasal ve Yayılı Kirlilik Kaynakları Yönetimi” başlıklı TÜBİTAK 1003 projesi kapsamında Yeşilirmak Havzası’nda sekiz dönem izleme çalışması (Ağustos 2016, Ekim 2016, Şubat 2017, Nisan 2017, Haziran 2017, Ağustos 2017, Kasım 2017, Ocak 2018) gerçekleştirilmiştir. Bu proje kapsamında Nilüfer Alt Havzası’nda ise dört dönem mevsimlik izleme çalışması (Şubat 2017, Nisan 2017, Ağustos 2017, Aralık 2017) gerçekleştirilmiştir. İzleme çalışmalarında belirlenmiş olan tüm örnekleme noktalarında 45 öncelikli kirletici ve 250 belirli kirleticiye ek olarak konvansiyonel parametrelerin de izlemesi gerçekleştirilmiştir.

Alıcı ortam, kentsel ve endüstriyel izleme istasyonları, OSB’ler ise Yeşilirmak Havzası için Tablo 5.1, Tablo 5.2, Tablo 5.3 ve Tablo 5.4’te, Nilüfer Alt Havzası için ise Tablo 5.5, Tablo 5.6, Tablo 5.7 ve Tablo 5.8’de verilmiştir.

Yeşilirmak Havzası

Tablo 5.1. Yeşilirmak Havzası’nda İzlenen Alıcı Ortam Numune Alma İstasyonları, Tanımları Ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
YESIL-1	DSİ Akım Gözlem İstasyonu	40,190833	39,711389
YESIL-2	DSİ Akım Gözlem İstasyonu	40,108056	39,299167
YESIL-3	OSİB Operasyonel İstasyon	40,137500	38,554722
YESIL-4	Şebinkarahisar-Kılıçkaya Barajı	40,222778	38,398611
YESIL-5	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,226667	38,023333
YESIL-6	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,128889	37,753333
YESIL-7	Reşadiye-3 Barajı Cansuyu	40,382222	37,356389
YESIL-8	Reşadiye Baskı Sonrası	40,394722	37,323333
YESIL-9	Delice Dere Çıkışı	40,401389	37,293333
YESIL-10	OSİB Operasyonel İstasyon	40,475000	37,008611
YESIL-11	OSİB Operasyonel İstasyon	40,350278	36,628333
YESIL-12	Almus Barajı Girişi	40,338056	36,891667
YESIL-13	DSİ Akım Gözlem İstasyonu	40,311667	37,126111
YESIL-14	OSİB Operasyonel İstasyon	40,292500	36,282500
YESIL-15	Süreyyabey Barajı Girişi	39,916944	35,646667
YESIL-16	DSİ Su Kalite İstasyonu	39,995833	36,070833
YESIL-17	Tokat-Turhal Öncesi	40,379167	36,088889

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
YESİL-18	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,421944	36,112778
YESİL-19	DSİ Akım Gözlem İstasyonu	40,619444	35,810556
YESİL-20	OSİB Operasyonel İstasyon	40,675833	35,834167
YESİL-21	Çekerek Çayı-Çorum Çayı-Deliçay Bağlantı Noktası	40,563333	35,761667
YESİL-22	DSİ Akım Gözlem İstasyonu	40,530278	35,638889
YESİL-23	Çekerek Çayı-Çorum Çayı Bağlantı Noktası	40,468056	35,577778
YESİL-24	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,450278	35,416917
YESİL-25	OSİB Operasyonel İstasyon	40,378889	35,057500
YESİL-26	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,339722	35,063889
YESİL-27	DSİ Akım Gözlem İstasyonu	40,226667	35,326944
YESİL-28	DSİ Akım Gözlem İstasyonu	40,105278	34,941944
YESİL-29	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,386667	34,639167
YESİL-30	OSİB Operasyonel İstasyon	40,573611	34,974722
YESİL-31	Merzifon Öncesi	40,780000	35,492500
YESİL-32	OSİB Operasyonel İstasyon	40,765278	35,623889
YESİL-33	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,748333	36,024167
YESİL-34	Taşova Öncesi	40,741389	36,266389
YESİL-35	OSİB Operasyonel İstasyon	40,745833	36,362222
YESİL-36	Hasan Uğurlu Barajı Girişi	40,773889	36,509167
YESİL-37	OSİB Operasyonel İstasyon	40,703056	36,575278
YESİL-39	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,666389	36,696944
YESİL-40	Ladik Gölü Çıkışı	40,925036	36,021111
YESİL-41	OSİB Operasyonel İstasyon	41,270833	36,345278
YESİL-42	OSİB Operasyonel İstasyon	41,228611	36,586389
YESİL-43	OSİB Operasyonel İstasyon	41,203611	36,727222
YEŞİL-95	Tokat AAT - DİMES Gıda Arası	40,341000	36,509389
YEŞİL-97	Merzifon OSB'nin Membası ve Meray Yağ'ın Mansabı	40,805844	35,420706
YEŞİL-98	Meray Yağ Yan Kol	40,805462	35,412894
YEŞİL-99	Özdemir Antimuan Madenleri A.Ş.Mansap	40,432571	36,116737
YEŞİL-102	Meray Yağ Atıksu Arıtma Tesisi Giriş	40,860281	35,431734
YEŞİL-103	Merzifon OSB Atıksu Arıtma Tesisi Giriş	40,858726	35,463237
YEŞİL-104	Tokat AAT Giriş	40,339722	36,473889
YEŞİL-105	Çorum AAT Giriş	40,485000	34,915556
YEŞİL-106	Amasya AAT Giriş	40,679901	35,879433
YEŞİL-109	Havza AAT Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,946983	35,656210
YEŞİL-119	Temiz Et Ürünleri Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,997111	35,662839
YEŞİL-120	Tokat İli Mansabı	40,338333	36,423611

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
YEŞİL-121	Çorum İli Membası	40,559744	34,896728
YEŞİL-122	Kozlu Gıda Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,804444	35,662222
YEŞİL-123	Et Bir Suluova Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,825000	35,620556
YEŞİL-124	Olmuksa Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,694167	34,913611
YEŞİL-125	Bakraç Süt Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,727778	35,770833
YEŞİL-126	Turhal Şeker Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,397778	36,085556
YEŞİL-128	Amasya Şeker Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,833333	35,621111
YEŞİL-132	Doğa Su Deşarj Noktası Öncesi Nehirden	40,893333	36,053333

Tablo 5.2. Yeşilirmak Havzası'nda İzlenen Kentsel AAT İstasyonları ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
YEŞİL-44	Demircili AAT Çıkış	40,502222	37,520833
YEŞİL-45	Tokat AAT Çıkış	40,339722	36,473889
YEŞİL-47	Erbaa AAT Çıkış	40,706667	36,555000
YEŞİL-48	Çorum AAT Çıkış	40,485000	34,915556
YEŞİL-75	Mecitözü Belediyesi AAT Çıkış	40,524933	35,297087
YEŞİL-107	Amasya AAT Çıkış	40,679901	35,879433
YEŞİL-108	Havza AAT Çıkış	40,946983	35,656210

Tablo 5.3. Yeşilirmak Havzası'nda İzlenen Endüstriyel Kaynak İstasyonları, Tanımları ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
YEŞİL-60	DIMES Gıda	40,333411	36,535544
YEŞİL-61	Turhal Şeker Fabrikası	40,394439	36,080337
YEŞİL-62	Özdemir Antimuan Madenleri	40,423440	36,110838
YEŞİL-65	Meray Yağ	40,860281	35,431734
YEŞİL-69	Olmuksa International Paper Sabancı Ambalaj	40,525577	34,914168
YEŞİL-70	Özmaya	40,686941	35,906630
YEŞİL-73	Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık	41,060149	36,094598
YEŞİL-76	Yuva Viyol Ve Ambalaj	40,598739	34,912361
YEŞİL-77	Et-Bir Suluova Kesimhane	40,823054	35,636581
YEŞİL-78	Kozlu Gıda	40,654978	35,840261
YEŞİL-79	Bakraç Süt Ürünleri	40,734038	35,770572
YEŞİL-116	Otat Gıda Sanayi	40,975040	35,687155
YEŞİL-118	Temiz Et Ürünleri	40,997111	35,662839
YEŞİL-127	Amasya Şeker Fabrikası	40,833889	35,640556

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
YEŞİL-129	Aydınoğlu Un Gıda Sanayi	40,981389	35,688889
YEŞİL-131	Doğa Su Gıda Maddeleri	40,900000	36,053333

Tablo 5.4. Yeşilirmak Havzası'nda İzlenen OSB'ler ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
YEŞİL-58	Merzifon OSB	40,858726	35,463237
YEŞİL-59	Samsun Merkez OSB	41,227290	36,425531

Nilüfer Alt Havzası

Tablo 5.5. Nilüfer Alt Havzası'nda İzlenen Alıcı Ortam Numune Alma İstasyonları Tanımları ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
NILUFER-1	Hamitler AAT Öncesi	40,279992	28,984439
NILUFER-4	Hasanağa Barajı Çıkışı	40,165556	28,793611
NILUFER-5	BUSKİ Batı AAT Öncesi	40,231111	28,914722
NILUFER-6	BUSKİ Doğu AAT Öncesi	40,233333	29,090833
NILUFER-7	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,182500	29,195833
NILUFER-8	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,241944	29,063611
NILUFER-9	DSİ Su Kalite İstasyonu	40,217778	29,013889
NILUFER-10	DSİ Su Kalite İstasyonu	39,994444	29,201944
NILUFER-28	Nestle-Erikli Öncesi	40,166944	29,226111
NILUFER-30	Balabancık Sonrası	40,264822	28,807681
NILUFER-31	Nilüfer Havzası Çıkışı	40,302500	28,468333
NILUFER-32	Çayönü Öncesi	40,291667	28,650278
NILUFER-33	Buski Doğu AAT Yan Kol	40,235876	29,093620
NILUFER-34	Bursa Deri Göl Çıkışı	40,257991	28,665816
NILUFER-35	Buski Batı AAT Mansap	40,260687	28,891231
NILUFER-36	Yeşil Çevre AAT Mansap	40,231805	29,135811
NILUFER-37	Yeşil Çevre Mansap Yan Kol	40,234145	29,139655
NILUFER-38	Evciler Memba	40,314401	28,594463
NILUFER-39	Çamlıca Mansap	40,308728	28,517669
NILUFER-40	Çaylı Mansap	40,273214	28,732605
NILUFER-41	Bursa Mansap	40,237810	29,069003
NILUFER-42	Göl Çıkışı	40,222652	29,316198
NILUFER-43	Adakoy Memba	40,214205	29,236635
NILUFER-44	Yeşim Tekstil Desarj Öncesi	-	-
NILUFER-45	Yeşil Çevre AAT Desarj Öncesi	-	-
NILUFER-46	Tofaş Türk Desarj Öncesi	-	-
NILUFER-47	Martaş Desarj Öncesi	-	-
NILUFER-48	Buski Batı AAT Desarj Öncesi	-	-

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
NILUFER-49	NILUFER- OSB Deşarj Öncesi	-	-
NILUFER-51	Bilinmeyen Tesis Deşarj Öncesi	-	-
NILUFER-53	Coca Cola Deşarj Öncesi	-	-
NILUFER-55	Hastavuk Deşarj Öncesi	-	-
NILUFER-57	Sırma Deşarj Öncesi	-	-

Tablo 5.6. Nilüfer Alt Havzası’nda İzlenen Kentsel AAT İstasyonları ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
NILUFER-12	BUSKİ Doğu AAT	40,235278	29,083889
NILUFER-13	Yeşil Çevre AAT	40,230278	29,170000
NILUFER-20	BUSKİ Batı AAT	40,243056	28,918056

Tablo 5.7. Nilüfer Alt Havzası’nda İzlenen Endüstriyel Kaynak İstasyonları, Tanımları ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
NILUFER-11	Yeşim Tekstil	40,198333	29,191667
NILUFER-14	Nestle	40,181111	29,214722
NILUFER-15	Erikli	40,181111	29,214722
NILUFER-16	Tofaş Türk Oto	40,259167	29,063333
NILUFER-17	Martaş	40,270286	29,038619
NILUFER-23	Penguen Gıda	40,223889	28,807778
NILUFER-50	Bilinmeyen Tesis	40,295037	28,507070
NILUFER-52	Coca Cola Fabrika	40,209214	29,297572
NILUFER-54	Hastavuk Gıda Tarım Hayvancılık	40,220781	28,805221
NILUFER-56	Sırma Madensuyu Fabrikası	40,051894	29,056948

Tablo 5.8. Nilüfer Alt Havzası’nda İzlenen OSB’ler ve Koordinatları

Kod	Tanım	Kuzey (K)	Doğu (E)
NILUFER-21	Nilüfer OSB	40,230000	28,932222
NILUFER-22	Bursa OSB	40,228889	28,931667
NILUFER-24	Hasanağa OSB	40,181389	28,788611
NILUFER-25	Demirtaş OSB	40,267222	29,048889
NILUFER-26	Bursa Deri İhtisas OSB	40,242778	28,670278

5.2 İzleme Çalışmalarında Kullanılan Yöntemler ve Cihazlar

5.2.1 Numune Alma Koşulları ve Sahada Gerçekleştirilen Analizler

Arazi çalışmalarına başlamadan önce numune kapları yapılacak analizlere uygun numune saklama şartlarına göre hazırlanmıştır. Numune saklama koşulları ve numune miktarları Tablo 5.9’da verilmektedir. Arazi çalışmaları sırasında sahada yapılan analizler ve analiz metotları Tablo 5.10’da verilmiştir. Alınan numuneler soğutuculu taşıtla taşınarak, yapılacak olan diğer analizler için tarafımızdan TÜBİTAK MAM’a teslim edilmiştir.

Tablo 5.9. Numune Miktarları ve Koruma Yöntemleri

Numune Kabı Cinsi	Numune Miktarı	Adet	Koruma Önlemi	Bakılacak Parametre(ler)	Teslim Süresi	Özel Notlar
Koyu Renkli Cam	2 L	1	1000 ml için 0,1 g sodyum tiyosülfat eklenmeli ve 4°C’de saklanmalı	PAH, Pestisit, Fitalatlar	7 takvim günü	Teflon kapak kullanılmalı. Kap numune ile çalkalanmaz. Ağzı sıkıca kapalı olmalı, tam dolu olmalı.
Koyu Renkli Cam	2 L	1	1000 ml için 0,1 g sodyum tiyosülfat eklenmeli ve 4 °C’de saklanmalı, pH 5-7,5 arasında olmalı.	PCB, dioxin/furan, PBDE analizi	7 takvim günü	Teflon kapak kullanılmalı. Kap numune ile çalkalanmaz. Ağzı sıkıca kapalı olmalı, tam dolu olmamalı.
Koyu Renkli Cam	1 L	1	1000 ml için 0,1 g sodyum tiyosülfat eklenmeli, 4 °C’de saklanmalı, pH <4 olacak şekilde H ₂ SO ₄ ile asitlendirilmeli.	Fenol analizi	7 takvim günü	Teflon kapak kullanılmalı. Kap numune ile çalkalanmaz. Ağzı sıkıca kapalı olmalı, tam dolu olmamalı.
Koyu Renkli Cam	250 ml	1	1000 ml için 0,1 g sodyum tiyosülfat eklenmeli, pH 2’den küçük olacak şekilde H ₂ SO ₄ ile asitlendirilmeli.	VOC analizi	7 takvim günü	Teflon kapak kullanılmalı. Hava boşluğu kalmayacak şekilde örneklenmeli.
Koyu Renkli Cam	1 L	1	pH <2 olacak şekilde H ₂ SO ₄ ve HCl ile asitlendirilmeli.	Petrol HCN	-	-
Plastik şişe	100 ml	1	pH=12 olacak şekilde NaOH eklenmeli.	Serbest siyanür	-	-
Konvansiyonel parametreler için gerekli olan kap ve korumalar						

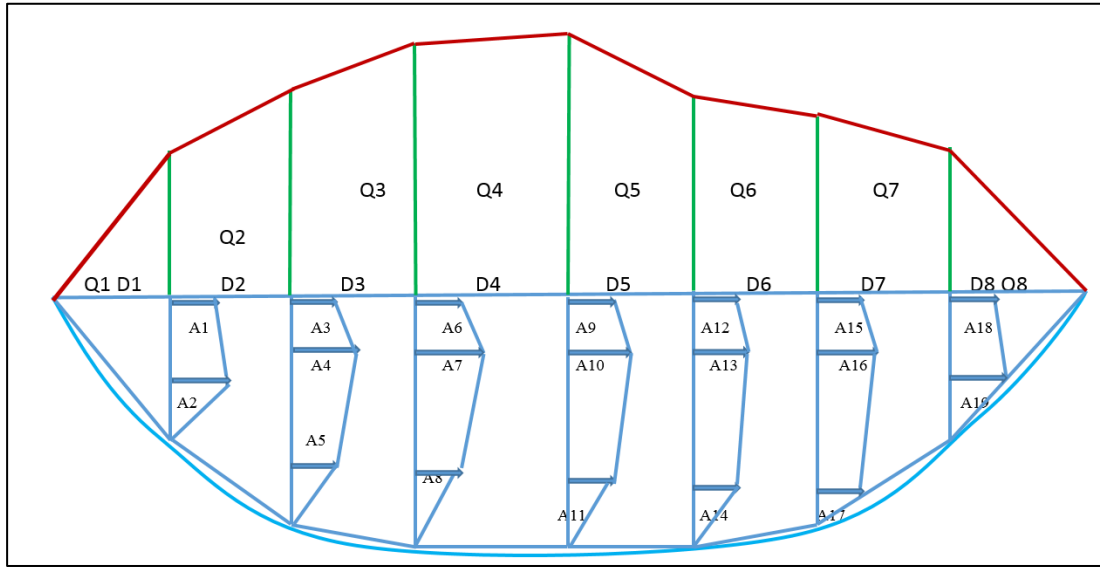
Numune Kabı Cinsi	Numune Miktarı	Adet	Koruma Önlemi	Bakılacak Parametre(ler)	Teslim Süresi	Özel Notlar
Plastik şişe	250 ml	1	pH 2'den küçük olacak şekilde Nitrik Asitle asitlendirilmeli	Metaller	-	-
Plastik şişe	250 ml	1	Dondurarak	Yedek numune	-	-
Plastik şişe	500 ml	2	Dondurarak	AKM, nutrient, TOK	-	-

Tablo 5.10. Sahada Yapılan Analizler ve Analiz Metotları

Parametre	Numune Türü	Analiz Metodu
Debi	Anlık	Multiliner hız ölçümü
Sıcaklık	Anlık	pH metre
pH	Anlık	pH metre
Çözünmüş oksijen	Anlık	Çözünmüş oksijen metre
İletkenlik	Anlık	Kondüktivimetre
TDS (Toplam Çözünmüş Katı Madde)	Anlık	Kondüktivimetre

5.2.1.1 Debi Ölçümü

Debi ölçümleri için düşeylerde hız diyagram alanları belirlenmiştir (Şekil 5.1). Bu alanlar su yüzeyinde gösterilmiş ve bunların uçlarının birleştirilmesi ile elde edilen alanlar yardımıyla kesitten geçen debi hesaplanmıştır.

Şekil 5.1. Multiliner (Hız Ölçerler) ile Debi Tayini (Fırat Üniv. İnşaat Müh. Bölümü Su Kaynakları Ders Notları, 2012)

Hız belirlenirken; Tüm derinliklerde öncelikle yüzeyden hız ölçümü yapılmıştır. Ayrıca; derinliği 50 cm'den fazla olan yerlerde derinliğin %20, %50 ve %80'inde; derinliği 50 cm'den az olan yerlerde ise derinliğin %60'ında da hız ölçümü yapılmıştır.

Derinlik > 50 cm: (Derinlik x 0,20, Derinlik x 0,50, Derinlik x 0,80) derinliklerde hızlar ölçülmüştür.

Derinlik < 50 cm: Derinlik x 0,60 hız ölçümü yapılmıştır.

Debi Hesabı: Kesitte belirtildiği gibi ölçülen hızlara ve derinliğe karşılık alanlar hesaplanmış (A1, A2,...,A19) ve toplanarak (A1 + A2 gibi) üst tarafta gösterilmiştir. Daha sonra bu alanların toplamının uçları birleştirilmiştir. Uçlarının birleştirilmesi ile oluşan alanlar hesaplanmış ve kesitten geçen debiler belirlenmiştir. Son olarak her bir kesitten geçen debiler toplanmış ve toplam debi bulunmuştur.

$$Q_T = Q_1 + Q_2 + \dots + Q_8$$

5.2.2 Alınan Örneklerde Gerçekleştirilen Analizler ve Yöntemleri

Proje kapsamında konvansiyonel parametreler, öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin analizleri için gerçekleştirilen ön işlemler, kullanılan analiz yöntemleri/ cihazlar ve ölçüm tayin limitleri (LOD) sırasıyla Tablo 5.11, Tablo 5.12 ve Tablo 5.13'te verilmiştir.

Tablo 5.11. Konvansiyonel Parametrelerin Analizlerinde Kullanılan Yöntemler, Cihazlar ve Ölçüm Tayin Limitleri

Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (mg/L)
Kimyasal Oksijen İhtiyacı (KOİ)	SM 5220 B Açık Refluks	KOİ Isıtıcı Set, Otomatik Titration Cihazı	3
Amonyum azotu (NH ₄ -N)	S.M. 4500-NH ₃ H:2012	Otanalizör cihazı	0,003
Nitrat / Nitrit Azotu	SM 4500-NO ₃ - I	Otanalizör cihazı	0,003
Nitrat Azotu	SM 4500-NO ₃ - I	Otanalizör cihazı	0,003
Nitrit Azotu	SM 4500-NO ₃ - I	Otanalizör cihazı	0,003
Kjeldahl azotu	SM-4500 N org.	GERHARDT-VAPODEST	0,15
Toplam Fosfor	S.M. 4500 P J	Otanalizör cihazı	0,008

Tablo 5.12. Öncelikli Maddelerin Analizlerinde Kullanılan Yöntemler, Cihazlar ve Ölçüm Tayin Limitleri

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD), (µg/L)
1	Alaklor	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
2	Antrasen	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
3	Atrazin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
4	Benzen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
5	Bromlu difenileter	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	GC-MSMS	0,004
	PBDE 28	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	GC-MSMS	0,004
	PBDE 47	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	GC-MSMS	0,004
	PBDE 99	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	GC-MSMS	0,004
	PBDE 100	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	GC-MSMS	0,004
	PBDE 153	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	GC-MSMS	0,004
	PBDE 154	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	GC-MSMS	0,004
6	C10-13-Kloroalkanlar	Stir Bar Sorptive Extraction (SBSE)	Twister GC-MSMS	0,05
7	Klorfenvinphos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,005
8	Klorpirifos(Klorpirifos-etil)	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
9	1,2-dikloretan	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD), (µg/L)
10	Diklorometan	ISO 15680	P&T GC-MS	2
11	Di(2-etilhekzil)ftalat (DEHP)	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
12	Diuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
13	Endosulfan	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
14	Floranten	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
15	Hekzakloro-benzen	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
16	Hekzakloro-bütadien	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
17	Hekzakloro-sikloheksan	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
18	Isoproturon	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
19	Naftalin	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
20	Nonilfenol (4-Nonilfenol)	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
21	Oktilfenol ((4-(1,1',3,3' - tetrametilbütil)-fenol))	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
22	Pentakloro-benzen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
23	Pentakloro-fenol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
24	Poliaromatik hidrokarbonlar (PAH)	SBSE	Twister GC-MSMS	
	Benzo(a)piren	SBSE	Twister GC-MSMS	0,0001
	Benzo(b)floranten	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
	Benzo(k)floranten	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
	Benzo(g,h,i)perilen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
	Indeno(1,2,3)piren	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
25	Simazin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
26	Tributilkalay bileşikleri (Tributilkalay-katyonu)	SBSE	Twister GC-MSMS	0,0005
27	Trikloro-benzenler	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
	1,2,3-Trikloro-benzenler	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
	1,2,4-Trikloro-benzenler	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
	1,3,5-Trikloro-benzenler	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
28	Trikloro-metan	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
29	Trifluralin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
30	Dikofol	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
31	Perflorooktan sülfonik asit ve türevleri (PFOS)	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
32	Kinoksifen	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD), (µg/L)
33	Dioksin	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	HRGC-HRMS	0,000005
	Dioksin benzeri bileşikler	Sıvı/Sıvı Ekstraksiyon /Silica kolon cleanup	HRGC-HRMS	0,00001
34	Aklonifen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
35	Bifenoks	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
36	Sibutrin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
37	Sipermetrin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
	alfa-Sipermetrin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
	beta-Sipermetrin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
	teta-Sipermetrin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
	zeta-Sipermetrin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
38	Diklorvos	EPA 8270D	GC-MSMS	0,0005
39	Hekzabromo-siklododekan (HBCDD)	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
	1,3,5,7,9,11-Hekzabromo-siklododeka (CAS 25637-99-4)	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
	1,2,5,6,9,10-Hekzabromo-siklododeka	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
	α-Hekzabromo-siklododeka	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
	β-Hekzabromo-siklododeka	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
	γ-Hekzabromo-siklododeka	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
40	Heptaklor ve heptaklor epoksit	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
41	Terbutrin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,001
42	Civa	TS 2537 EN 1483:1999-4	AAS Soğuk Buhar	0,04
43	Kurşun	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,063
44	Nikel	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,076
45	Kadmiyum	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,013

Tablo 5.13. Belirli Kirleticilerin Analizlerinde Kullanılan Yöntemler, Cihazlar ve Ölçüm Tayin Limitleri

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
1	1,1-Dikloroetan	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
2	1,2,4,5-tetraklorobenzen	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
3	1,2,4-trimetilbenzen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
4	1,3,5-trimetilbenzen; Mesitilen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
5	1,3-diklorobenzen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
6	1,4-diklorobenzen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
7	17-alfa-etinilestradiyol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
8	17-beta-estradiyol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,025
9	1-kloro-2,4-dinitrobenzen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,01
10	1-Kloronaftalin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
11	1-metilnaftalin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
12	2,3,4,5,6-Pentaklorotoluen ;Pentaklorotoluen	EPA 8270D	GC-MSMS	0,1
13	2,4,6-tri-tert-butilfenol	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
14	2,6-di-ter-butilfenol;2,6-di- tersiyer-butilfenol	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
15	2,6-ksilenol	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
16	2-amino-4-klorofenol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
17	2-kloronaftalin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
18	3,6-dimetilfenantren	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
19	4,4'-DDD	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
20	4,4'-Dibromodifenil eter	EPA 8270D	GC-MSMS	0,004
21	4,5-dikloro-2-oktil-2H- izotiyazol-3-on	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
22	4-Aminoazobenzen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,1
23	4-Kloro-3-metilfenol; Paraklorometakresol	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
24	4-kloroanilin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
25	Aldrin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
26	Asenaften	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
27	Asetaklor;2-kloro-N- (etoksimetil)-N-(2-etil-6- metilfenil)asetamid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
28	Azinfos-metil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
29	Benzil benzoat	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
30	Benzilbutilfitalat (BBP)	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
31	Benzo(a)flore	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
32	Benzo(e)piren	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
33	Bifenil	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
34	Bis(2-etilhekzil) tereftalat	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
35	Bisfenol-A	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
36	DDT total	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
	p,p'-DDT	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
	p,p'-DDE	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
	o,p'-DDT	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
	p,p'-DDD	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
37	Dekametilsiklopentasiloksan; Siloksan-D5	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
38	Demeton	SBSE	Twister GC-MSMS	0,01
39	Diazinon	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,002
40	Dibutilfitalat (DBP)	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
41	Dibutylkalay oksit	Türevlendirme / SBSE	Twister GC-MSMS	0,01
42	Dieldrin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
43	Dietil Fitalat	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
44	Difenil eter; difenil oksit	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
45	Difenilamin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,002
46	Diizobütil adipat	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
47	Diklofenak	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
48	Dioktil fitalat (DnOP)	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
49	EDTA	Analiz yapılmadı		
50	Endrin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
51	Etilentiyoüre (ETU); İmidazolidin-2-tiyon; Etilentiyoüre (ETU)	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,2
52	Fenantren	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
53	Fenitrotiyon (ISO); O,O-dimetil O-4-nitro-m-tolil fosforotiyoat	EPA 8270D	GC-MSMS	0,5
54	Fentiyon	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
55	Flore	EPA 8270D	GC-MSMS	0,001
56	Izopropilbenzen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
57	Isodrin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
58	Karbontetraklorür	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
59	Klofibril asit	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	1,5
60	Kloroasetik asit	Analizi yapılamıyor		
61	Klorotalonil	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
62	Krisen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
63	Ksilen (m)	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
64	Ksilen (o)	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
65	Ksilen misk	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
66	Linuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
67	Merkaptobenzotiyazol (MBT); Benzotiyazol-2-tiyol; 2-Merkaptobenzotiyazol (MBT)	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
68	N,N,N',N'-tetrametil-4,4'-metilenedianilin (Michler's bazı)	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,005
69	n-bütilkalay triklorür	Türevlendirme / SBSE	Twister GC-MSMS	0,003
70	Nitrobenzen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,2
71	p-(1,1-dimetilpropil)fenol	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
72	Poliklorlubifeniller (PCB'ler)	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
73	PCB 101	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
74	PCB 138	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
75	PCB 153	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
76	PCB 180	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
77	PCB 28	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
78	PCB 31	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
79	PCB 52	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
80	Perilen	SBSE	Twister GC-MSMS	0,01
81	Permetrin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,01
82	Piren	SBSE	Twister GC-MSMS	0,005
83	Piriproksifen	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
84	Prokloraz; N-propil-N-[2-(2,4,6-triklorofenoksi)etil]-1H-imidazol-1-karboksamid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
85	Propetamfos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
86	Propilbenzen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
87	Stiren; Vinilbenzen	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
88	Sülfametoksazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
89	Ter-bütil-4-metoksifenol	Analizi yapılamıyor		
90	Tetrabromobisfenol A (TBBP-A)	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
91	Triadimenol; α-ter-bütıl-β-(4-klorofenoksi)-1H-1,2,4-triazol-1-etanol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
92	Tribromodifenil eter	EPA 8270D	GC-MSMS	0,004
93	Tribütıl fosfat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,001
94	Tridecane	EPA 8270D	GC-MSMS	0,02
95	Trifenilkalay; Fentin	Türevlendirme / SBSE	Twister GC-MSMS	0,0005
96	Trikloroetilen (TRI)	ISO 15680	P&T GC-MS	0,1
97	Triklosan	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
98	Tris(nonilfenil) fosfit	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	1,5
99	Alüminyum	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	2,16
100	Antimon	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,042
101	Arsenik	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,158
102	Bakır	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,03
103	Baryum	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,39
104	Berilyum	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,005
105	Bor	ISO 11885 ICP-OES	ICP-OES	5,17
106	Bromür	SM-4110 B İyon krom.	DIONEX ICS-1000	31
107	Çinko	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,687
108	Demir	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	32,2
109	Gümüş	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	1,5
110	Kalay	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	3
111	Kobalt	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,009
112	Krom	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,145
113	Serbest CN	ISO14403:2002 (E)	Otoanalizör	0,3
114	Silisyum	ISO 11885	ICP-OES	1,57
115	Titanyum	ISO 11885	ICP-OES	2,3
116	Vanadyum	EPA 6020 A ICP-MS	ICP-MS	0,07
117	Petrol Hidrokarbonları	ISO 9377 part4	GC FID	20
118	2,4,5-triklorofenoksiasetikasit (2,4,5-t)	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,5
119	2,4-d isooktil ester	Analiz yapılmadı		
120	2,4-d; (2,4-diklorofenoksi)asetik asit	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,025
121	2-metil-4,6-dinitro-fenol DNOK	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
122	Asetamiprid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
123	Atrazin-desetil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,3
124	Azoksistrobin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
125	Bentazon	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
126	Lindan (γ-bhc, 1α,2α,3β,4α,5α,6β-hekzaklorosikloheksan)	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
127	Boskalid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
128	Bromofos-etil	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
129	Bromofos-metil	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
130	Bromopropilat	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
131	Bromoksinil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
132	Buprofezin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
133	Butralin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
134	Kadusafos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
135	Kaptan	EPA 8270D	GC-MSMS	0,002
136	Karbaril	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
137	Karbendazim	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,002
138	Karbofuran	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
139	Karboksin; vitavaks	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
140	Klorantraniliprol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
141	Klorobenzilat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,5
142	Klordan	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
143	Klorfenapir	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
144	Kloridazon; pirazon	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
145	Klorsulfuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
146	Klofentezin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
147	Klopiralid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,002
148	Klotianidin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
149	Siklanilid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,5
150	Siflutrin; beta siflutrin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
151	Siprodinil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
152	Siromazin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
153	4,4'-dde; 1,1-dikloro-2,2-bis(4-klorofenil) etin	SBSE	Twister GC-MSMS	0,001
154	Diklobenil	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
155	Dietofenkarb	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
156	Difenokonazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
157	Diflubenzuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
158	Diflufenikan	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
159	Dimetenamid	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
160	Dimetoat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,002
161	Dimetomorf	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
162	Dimetilaminosulfanilid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
163	Dinobuton	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
164	Epoksikonazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,005
165	Etalfluralin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,005
166	Etofumesat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
167	Etoprofos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
168	Fenamifos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
169	Fenarimol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
170	Fenbutatin ksit	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
171	Feneksamid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
172	Fenpropatrin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
173	Fenpropimorf	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
174	Fluazifop-p-butil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
175	Fludioksonil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
176	Fluopiram	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
177	Flukinkonazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,025
178	Fluroksipir	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
179	Flutolanil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
180	Flutriafol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
181	Fosetil al	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	2,5
182	Fostiazat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,005
183	Hekzakonazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
184	Hekzitiazoks	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
185	Imazalil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
186	Imazapir	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
187	Imidakloprid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
188	Lenasil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
189	Malation	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
190	Mandipropamid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
191	Mepikuat klorit	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
192	Mesotrion	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
193	Metalaksil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,005
194	Metam potasyum	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
195	Metamitron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
196	Metazaklor	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
197	Metamidofos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
198	Metidation	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
199	Metomil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
200	Metoksifenozid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
201	Metolaklor	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
202	Metrafenon	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
203	Molinat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
204	Monokrotofos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
205	Miklobutanil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
206	Nikosulfuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
207	Nitrofen	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
208	Ometoat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
209	Okzadiazon	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
210	Okzadiksil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
211	Paration-metil	SBSE	Twister GC-MSMS	0,01
212	Penkonazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
213	Pendimetalin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
214	Fentoat	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
215	Pikloram	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
216	Piperonil butoksit	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
217	Pirimikarb	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
218	Prosimidon	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
219	Prometrin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
220	Propamokarb HCL	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,005
221	Propazin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
222	Profam	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
223	Propikonazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
224	Propizamid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
225	Protiofos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
226	Piraklostrobin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
227	Piridaben	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
228	Pirimetanil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
229	Kuinalfos	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
230	Kuizalofop-p-etil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
231	Spiroksamin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
232	Tebukonazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,02
233	Tebutiuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
234	Teknazen	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
235	Teflutrin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
236	Terbutilazin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
237	Tiabendazol	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
238	Tiakloprid	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
239	Tiametokzam	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,002
240	Tidiazuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,1
241	Tiometon	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01

Sıra No	Parametre Adı	Analiz Yöntemi	Analizin Yapıldığı Cihaz	Tayin Limiti (LOD) (µg/L)
242	Tiofanat-metil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
243	Tolklofos-metil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,5
244	Tolfenpirad	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
245	Triasulfuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,01
246	Tribenuron-metil	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,04
247	Trifloksistrobin	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
248	Triflumuron	Doğrudan Enjeksiyon	LC-MSMS	0,05
249	Trineksapak-etil	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01
250	Vinklozolin	EPA 8270D	GC-MSMS	0,01

5.3 İzleme Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Alınan örnekler, proje önerisinde yer aldığı üzere, hem Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği'nde yer alan konvansiyonel parametreler hem de belirli ve öncelikli kirleticiler açısından analiz edilmiştir.

Konvansiyonel parametreler açısından yapılan değerlendirmeler için Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği'nin Ek 5 Tablo 2'sinde yer alan "Kıta içi Yerüstü Su Kaynaklarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına Göre Kalite Kriterleri" esas alınmış ve izleme istasyonlarında elde edilen sonuçlar çerçevesinde su kalite sınıflandırması yapılmıştır.

Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından yapılan değerlendirmeler için Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği'nin Ek 5 Tablo 5'te yer alan "Yerüstü Su Kaynakları için Öncelikli Maddeler ve Çevresel Kalite Standartları" ve Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği'nin Ek 5 Tablo 4'te yer alan "Yerüstü Su Kaynakları için Belirli Kirleticiler ve Çevresel Kalite Standartları" esas alınmış ve izleme istasyonlarında elde edilen sonuçlar çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır.

Aşağıdaki bölümlerde, yapılan bu değerlendirmelerin sonuçları sunulmaktadır.

5.3.1 Öncelikli Madde ve Belirli Kirleticiler için Sonuçların Değerlendirilmesi

5.3.1.1 Yeşilırmak Havzası

Grubumuzca yürütülmekte olan "Yeşilırmak Havzası Noktasal ve Yayılı Kirlilik Kaynakları Yönetimi" başlıklı TÜBİTAK 1003 projesi kapsamında Yeşilırmak Havzası'nda sekiz dönem izleme çalışması yürütülmüştür. Birinci ve ikinci ara raporlarda bu izleme çalışmalarına

ilişkin elde edilen sonuçlar, izleme çalışmalarının tamamlanmamış olması sebebiyle kısmen sunulabilmişti. Raporun bu kısmında, sekiz döneme ait Yeşilirmak Havzası alıcı ortam istasyonlarındaki izleme çalışmalarının sonuçlarına ilişkin genel değerlendirme paylaşılacak olup, havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmektedir.

Sekiz dönem izleme çalışmalarında elde edilen sonuçlara göre, 133 kirleticinin konsantrasyonunun, o kirletici için belirlenmiş olan LOD değerinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5.14). Bu 133 kirleticiden, 42 tanesi ÇKS'yi aşmaktadır. ÇKS'yi aşan 42 kirletici içerisinde 12 öncelikli madde, 21 noktasal belirli kirletici ve 9 yayılı belirli kirletici bulunmaktadır (Tablo 5.15).

Tablo 5.14. Sekiz Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Yeşilirmak Havzası'nda Tespit Edilen Kirleticiler (Kirletici konsantrasyonu $\geq$ LOD)

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Antrasen	4,4'-DDD	PCB 138	Karbendazim
Benzen	4-Kloro-3-metilfenol; Paraklorometakresol	PCB 153	Klorfenapir
Klorfenvinfos	4-kloroanilin	PCB 180	Kloridazon; pirazon
1,2-dikloreten	Asenaften	PCB 28	Klopuralid
Diklorometan	Benzil benzoat	Perilen	Siromazin
DEHP	BBP	Permetrin	Diflubenzuron
Floranten	Benzo(e)piren	Piren	Diflufenikan
Hekzakloro-benzen	Bifenil	Sülfametoksazol	Dimetoat
Hekzakloro-sikloheksan	Bis(2-etilheksil) tereftalat	Ter-bütül-4- metoksifenol	Epoksikonazol
Nonilfenol	Bisfenol-A	Tridecane	Etalfluralin
Oktilfenol	p,p'-DDT	Ag	Fenarimol
Benzo(a)piren	p,p'-DDE	Al	Fenpropatrin
Benzo(b)floranten	Dekametilsiklopentasiloksan; Siloksan-D5	As	Fenpropimorf
Benzo(k)floranten	Diazinon	B	Fluoksipir
Benzo(g,h,i)perilen	DBP	Ba	Flutriafol
Indeno(1,2,3)piren	Dietil Fitalat	Be	Fosetil al
Trikloro-metan	Difenil eter; difenil oksit	Co	Imidakloprid
Dioksin	Difenilamin	Cr	Lenasil
Dioksin benzeri bileşikler	Diizobütül adipat	Cu	Mepikuat klorit
Aklonifen	DnOP	Fe	Metalaksil
Bifenoks	Endrin	Sb	Metrafenon
Diklorvos	Fenantren	Sn	Miklobutanil
Cd	Fentiyon	V	Paration-metil
Ni	Floren	Zn	Pikloram
Pb	Isodrin	Si	Piperonil butoksit

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Hg	Kloroasetik asit	Ti	Prosimidon
1,1-Dikloroetan	Klorotalonil	Serbest CN	Propamokarb HCL
1-kloro-2,4-dinitrobenzen	Krisen	Bromür	Protiofos
1-Kloronaftalin	MBT	PH	Tebukonazol
1-metilnaftalin	n-bütikalay triklorür	2,4-d isooktil ester	Tiaklopid
2,6-di-ter-butilfenol;2,6-di-tersiyer-butilfenol	Nitrobenzen	Lindan	Tiametokzam
2,6-ksilenol	p-(1,1-dimetilpropil)fenol	Buprofezin	Trifloksistrobin
2-kloronaftalin	PCB'ler	Kaptan	Trinezapak-etil
3,6-dimetilfenantren			

Tablo 5.15. Sekiz Dönem Analiz Sonuçlarına göre Yeşilırmak Havzası'nda ÇKS'yi Aşan Kirletici Listesi (Kirletici konsantrasyonu $\geq$ ÇKS)

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Hekzakloro-benzen*	Bis(2-etilhekzil) tereftalat	Si
Hekzakloro-sikloheksan	Fentiyon	Ti
Nonilfenol	Tridekan	Serbest CN
Benzo(a)piren	Al	Bromür
Trikloro-metan	As	PH
Aklonifen	B	Klorfenapir
Bifenoks	Co	Diflubenzuron
Diklorvos	Cr	Diflufenikan
Cd	Cu	Etalfluralin
Ni	Fe	Fenarimol
Pb	Sb	Fenpropatrin
Hg*	Sn	Fenpropimorf
1-Kloronaftalin	V	Imidaklopid
4-kloroanilin	Zn	Protiofos

*Değerlendirmede MAK-ÇKS dikkate alınmıştır.

Tablo 5.15'te verilen Yeşilırmak Havzası alıcı ortam istasyonlarında sekiz dönem izleme çalışmalarının ortalamalarına göre ÇKS'yi aşan 42 kirleticinin, maksimum, minimum ve ortalama konsantrasyonları ve kaç istasyonda ÇKS değerini aştığı Tablo 5.16'da özetlenmektedir. Al, Cu, Pb ve Zn konsantrasyonları, izleme çalışmalarının yürütüldüğü 54 adet alıcı ortam istasyonunun hepsinde, V ve Si ise 53 adet istasyonda ÇKS'yi aşmıştır. Metaller için arkaplan hesaplamaları yapılmış olup, arkaplan konsantrasyonları dikkate alınmasına rağmen metallerin ÇKS'yi ciddi boyutta aştığı görülmektedir.

Tablo 5.16. Yeşilırmak Havzası Alıcı Ortam İzleme İstasyonlarında ÇKS'yi Aşan Kirleticiler, Konsantrasyonları ve İstasyon Sayısı

Kirleticiler	İzlenen İstasyon Sayısı	YO-ÇKS (µg/L)	Minimum Konsantrasyon (µg/L)	Ortalama Konsantrasyon (µg/L)	Maksimum Konsantrasyon (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı
Hekzakloro-benzen	54	0,05	0,000471	0,0061	0,17	1
Hekzakloro-sikloheksan	54	0,02	0,0025	0,0061	0,039	2
Nonilfenol	54	0,3	0,0005	0,046	0,37	1
Benzo(a)piren	54	0,00017	0,00005	0,00079	0,037	4
Trikloro-metan	54	2,5	0,05	0,37	2,825	1
Aklonifen	54	0,12	0,0025	0,020	0,13	2
Bifenoks	54	0,012	0,0025	0,0081	0,046	11
Diklorvos	54	0,0006	0,00025	0,026	0,37	41
Cd	54	0,08	0,030	0,35	8,94	17
Ni	54	4	1,21	9,79	86,28	35
Pb	54	1,2	1,25	5,67	50,90	54
Hg	54	0,07	0,065	0,070	0,15	8
1-Kloronaftalin	54	0,7	0,0025	0,031	1,31	1
4-kloroanilin	54	0,005	0,0022	0,0029	0,0072	4
Bis(2-etilheksil) tereftalat	54	0,1	0,0005	0,041	0,76	4
Fentiyon	54	0,05	0,024	0,027	0,073	3
Tridekan	54	0,05	0,009	0,031	0,55	5
Al	54	48,07	50,16	1235,57	23681,11	54
As	54	53	0,64	12,87	242,63	3
B	54	707	45,42	248,34	926,97	1
Co	54	0,3	0,069	2,10	23,43	45
Cr	54	1,6	0,59	5,90	59,49	38
Cu	54	12,99	13,17	32,03	418,49	54
Fe	54	95,22	63,61	1818,62	34806,93	52

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Kirleticiler	İzlenen İstasyon Sayısı	YO-ÇKS (µg/L)	Minimum Konsantrasyon (µg/L)	Ortalama Konsantrasyon (µg/L)	Maksimum Konsantrasyon (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı
Sb	54	7,8	0,30	14,45	543,06	7
Sn	54	13	5,00	5,22	13,28	1
V	54	1,6	1,45	7,19	80,59	53
Zn	54	5,9	7,73	690,93	33519,99	54
Si	54	1830	976,20	7693,56	31986,67	53
Ti	54	26	3,84	19,95	337,55	4
Serbest CN	54	1,2	0,5	1,08	8,31	6
Bromür	54	31	15,00	74,48	575,03	30
PH	54	96	12,50	219,11	361,8	49
Klorfenapir	54	0,007	0,0025	0,0026	0,008	1
Diflubenzuron	54	0,13	0,025	0,046	0,33	2
Diflufenikan	54	0,01	0,0042	0,0052	0,012	1
Etalfluralin	54	0,3	0,0025	0,062	0,43	2
Fenarimol	54	0,07	0,023	0,75	39,41	1
Fenpropatrin	54	0,01	0,005	0,0051	0,012	1
Fenpropimorf	54	0,1	0,05	0,061	0,27	4
Imidaklopid	54	0,14	0,01	0,016	0,15	1
Protiofos	54	0,1	0,023	0,043	0,55	3

Yapılan değerlendirmelerde, kirletici konsantrasyonlarının ÇKS'yi aşıp aşmama durumlarının değerlendirilmesine ek olarak, ÇKS'si aşılacak kirleticiler için ÇKS'nin hangi düzeyde aşılmakta olduğu ya da o parametre açısından kirlenmenin hangi düzeyde olduğu değerlendirmesi de yapılmış ve bu şekilde havzalar açısından önemli olan kirleticiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Yeşilırmak Havzası için önemli kirleticiler; diğer bir deyişle alıcı ortamdaki kirliliğe önemli boyutta katkıda bulunan kirleticiler belirlenirken, her istasyonda ÇKS'si aşılacak kirleticinin konsantrasyonunun, ÇKS'nin yüzde kaç oranında aşıldığı değerlendirilmiştir (Tablo 5.17). Bu değerlendirmede aşağıda verilen hesaplama yaklaşımı uygulanmıştır.

$$\%ÇKS = \frac{C}{C_{ÇKS}} * 100$$

Burada:

% ÇKS: Analiz sonucunun ÇKS cinsinden yüzde değeri

C: Alıcı ortam analiz sonucu (µg/L)

C_{ÇKS}: Alıcı ortam Çevresel Kalite Standardı (µg/L)

Yüzde artışın yüksek oluşu, o kirletici açısından kirlenmenin daha ciddi boyutta olduğunu göstermektedir. Tablo 5.17'de gösterilen minimum, ortalama ve maksimum yüzde değerler, alıcı ortam konsantrasyonu ÇKS'yi aştığı tespit edilen her bir kirletici için numune alınan 54 istasyonda tespit edilen minimum, maksimum ve ortalama yüzde ÇKS aşım değerleridir. Bu değerler dikkate alınarak alıcı ortamdaki kirliliğe önemli boyutta katkıda bulunan kirleticilerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Sekiz dönem izleme çalışmaları sonuçlarına göre alıcı ortamdaki kirliliğe en yüksek oranda katkıda bulunan kirleticilerin ilk dördü Diklorvos, Al, Fe ve Zn'dir. Bu dört kirletici de ortalama 50 ölçüm istasyonunda ÇKS değerlerinin üzerinde tespit edilmiştir. Yani bu dört kirletici tüm nehirde yaygın kirleticiler olarak görülmektedir.

Tablo 5.17. Sekiz Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Yeşilırmak Havzası'nda Kirleticilerin Alıcı Ortamdaki Kirliliğe Yüzde Katkıları

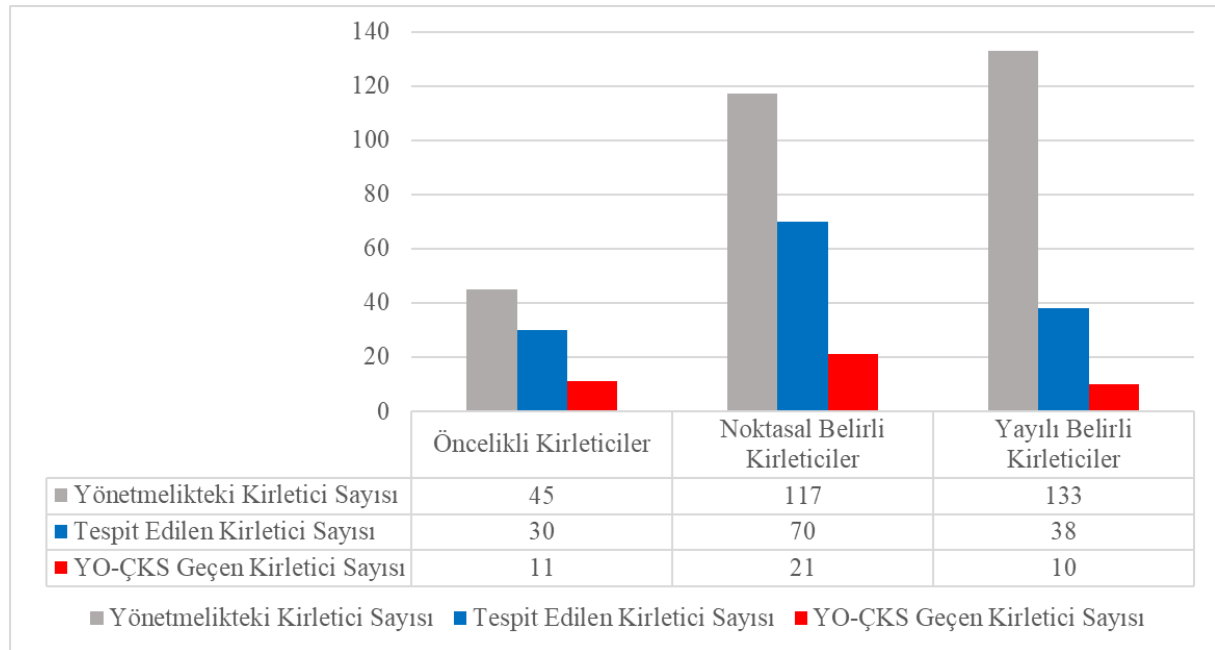
Kirleticiler	YO-ÇKS (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı	Min.	Ort.	Mak.
Hekzakloro-benzen	0,05	1	0,942	12,12	345,62
Hekzakloro-sikloheksan	0,02	2	12,5	30,46	197,22
Nonilfenol	0,3	1	0,17	15,50	124,22
Benzo(a)piren	0,00017	4	29,41	462,31	21830,02
Trikloro-metan	2,5	1	2,00	14,93	113,00
Aklonifen	0,12	2	2,08	16,59	109,16
Bifenoks	0,012	11	20,83	67,24	381,37
Diklorvos	0,0006	41	41,67	4270,98	62304,77

Kirleticiler	YO-ÇKS (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı	Min.	Ort.	Mak.
Cd	0,08	17	36,88	438,35	11180,84
Ni	4	35	30,37	244,65	2157,01
Pb	1,2	54	104,19	472,42	4241,38
Hg	0,07	8	92,86	100,25	214,29
1-Kloronaftalin	0,7	1	0,36	4,42	186,82
4-kloroanilin	0,005	4	44,87	57,12	143,86
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	0,1	4	0,50	41,00	756,88
Feniyon	0,05	3	47,55	54,93	145,74
Tridekan	0,05	5	18,00	61,83	1103,15
Al	48,07	54	104,34	2570,35	49263,81
As	53	3	1,21	24,27	457,80
B	707	1	6,42	35,13	131,11
Co	0,3	45	22,95	701,05	7809,40
Cr	1,6	38	36,97	368,79	3717,83
Cu	12,99	54	101,38	246,55	3221,60
Fe	95,22	52	66,81	1909,91	36554,22
Sb	7,8	7	3,80	185,21	6962,27
Sn	13	1	38,46	40,14	102,16
V	1,6	53	90,78	449,40	5036,71
Zn	5,9	54	130,93	11710,72	568135,38
Si	1830	53	53,34	420,41	1747,91
Ti	26	4	14,75	76,72	1298,27
Serbest CN	1,2	6	41,67	88,75	692,50
Bromür	31	30	48,39	240,24	1854,92
PH	96	49	13,02	232,63	376,88
Klorfenapir	0,007	1	35,71	37,54	109,82
Diflubenzuron	0,13	2	19,23	35,48	250,71
Diflufenikan	0,01	1	42,098	52,15	118,99
Etalfluralin	0,3	2	0,83	20,58	142,55
Fenarimol	0,07	1	33,11	1077,56	56297,94
Fenpropatrin	0,01	1	50	51,31	120,59
Fenpropimorf	0,1	4	50	61,05	271,16
Imidakloprid	0,14	1	7,14	11,18	108,48
Protiofos	0,1	3	23,15	43,01	548,85

5.3.1.1.1 Alıcı Ortam İstasyonları Sonuçları

Yeşilırmak Havzası alıcı ortam izleme çalışmaları kapsamında 54 istasyonda izleme çalışması yapılmıştır. Bu istasyonların her birinde şimdiye kadar gerçekleştirilen izleme çalışmaları kapsamında 45 öncelikli kirletici, 117 noktasal belirli kirletici ve 133 yayılı belirli kirletici için analiz çalışması yürütülmüştür. Yeşilırmak Havzası alıcı ortam istasyonlarında

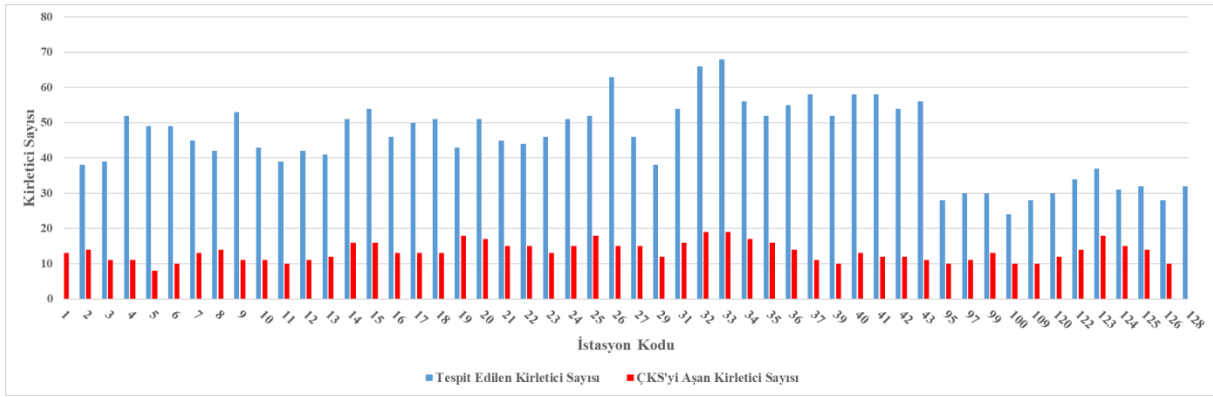
gerçekleştirilen bu analiz çalışmalarının ortalama sonuçlarına göre hazırlanan ve bu istasyonlarda tespit edilen ve ÇKS değerini aşan kirleticilerin toplam sayısını gösterir grafik Şekil 5.2’de verilmiştir. 54 alıcı ortam izleme istasyonunda 30 farklı öncelikli kirletici, 70 farklı noktasal belirli kirletici ve 38 farklı yayılı belirli kirletici tespit edilirken, bu istasyonlarda 11 farklı öncelikli kirletici, 21 farklı noktasal belirli kirletici ve 10 farklı yayılı belirli kirletici ÇKS değerini aşmıştır. Bu sonuçlara göre öncelikli kirleticilerin %24’ü ve belirli kirleticilerin %12’si Yeşilirmak Havzası alıcı ortam izleme çalışmalarında ÇKS’yi aşmış görünmektedir.

Şekil 5.2. Yeşilirmak Havzası Geneline Alıcı Ortamda Tespit Edilen ve ÇKS’yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

Alıcı ortam izleme istasyonları özelinde yapılan değerlendirme çalışmalarının sonuçları ise Şekil 5.3’te verilmiştir. Her bir alıcı ortam izleme istasyonunda tespit edilen toplam öncelikli ve belirli kirletici sayısı ile ÇKS değerini aşan toplam kirletici sayısı hesaplanarak değerlendirilmede kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre ÇKS değerinin en fazla aşıldığı YEŞİL-19, YEŞİL-25, YEŞİL-32, YEŞİL-33 ve YEŞİL-123 kodlu istasyonlar en kirli bölgeler olarak tespit edilirken, ÇKS değerinin en az aşıldığı YEŞİL-5, YEŞİL-6, YEŞİL-11, YEŞİL-28, YEŞİL-30, YEŞİL-39, YEŞİL-95, YEŞİL-100, YEŞİL-109 ve YEŞİL-126 kodlu istasyonlar en az kirletilmiş bölgeler olarak tespit edilmiştir. Bu istasyonlardan kirlilik seviyesinin yüksek olduğu YEŞİL-25 kodlu istasyon endüstriyel faaliyetlerin yüksek olduğu Çorum ili mansabında yer alırken, YEŞİL-19 kodlu istasyon da bu kolun devamında yer almakta olup, Çekerek Çayı’ndan gelen kol ile Çorum Çayı’nın birleşiminden sonra Amasya ili mansabında yer alırken, kirlilik yükünün yüksek olduğu bir diğer istasyon olan YEŞİL-33 Amasya ili mansabında yer almaktadır. YEŞİL-32 kodlu istasyon ise havzanın kirlilik yükü

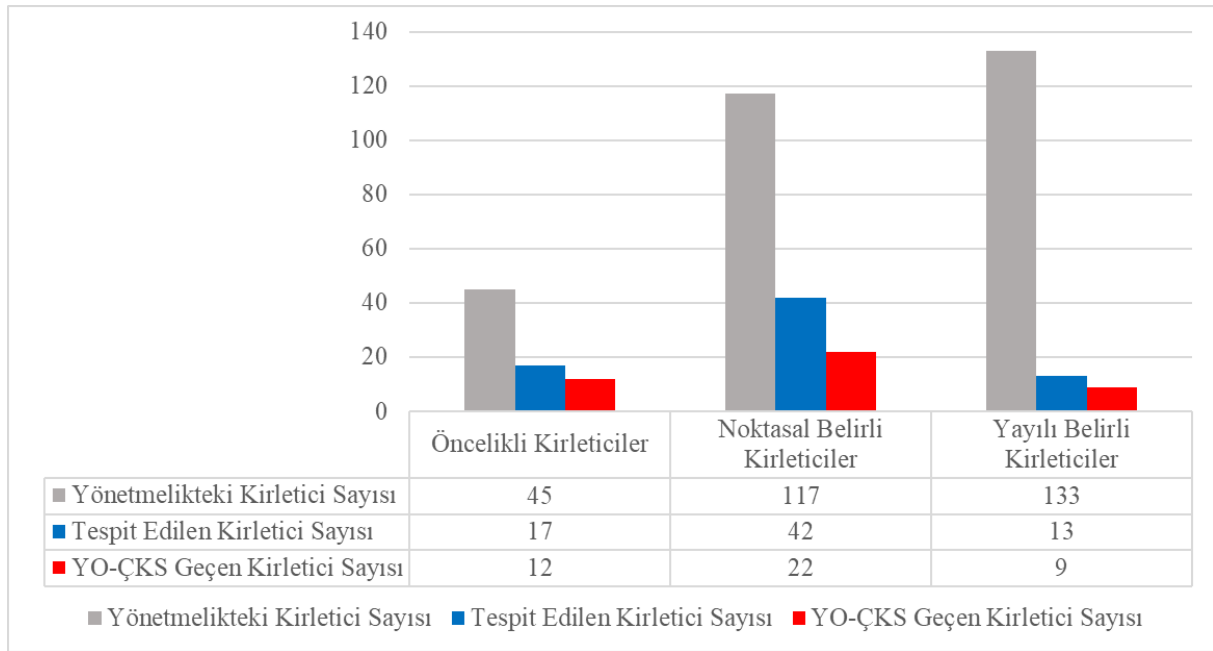
en yüksek kollarından biri olan Tersakan Çayı mansabında yer almaktadır. Benzer şekilde YEŞİL-123 kodlu istasyon da Tersakan Çayı üzerinde Suluova ilçe merkezinin güneyinde yer almaktadır. Kirlilik seviyesinin nispeten az ölçüldüğü YEŞİL-5 ve YEŞİL-6 kodlu istasyonlar ise Kelkit Çayı havzalarında yer almakta olup, noktasal kaynakların etkisinde olmayan bölgelerde yer almaktadır. YEŞİL-11 kodlu istasyon Tokat ili membasında, YEŞİL-30 kodlu istasyon Çorum ili membasında ve YEŞİL-39 kodlu istasyon Erbaa ilçesi membasında yer almaktadır. YEŞİL-28 kodlu istasyon Yukarı Yeşilirmak Havzası'nda noktasal kaynaklı baskıların yer almadığı memba istasyonudur. Bu istasyonlardaki kirleticiler incelendiğinde ağırlıklı olarak metaller ve kısmi olarak yayılı kirleticiler ÇKS değerinin üzerinde tespit edilmektedir.

Şekil 5.3. Yeşilirmak Havzası Alıcı Ortam İstasyonlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

5.3.1.1.2 Endüstriyel İstasyon Sonuçları

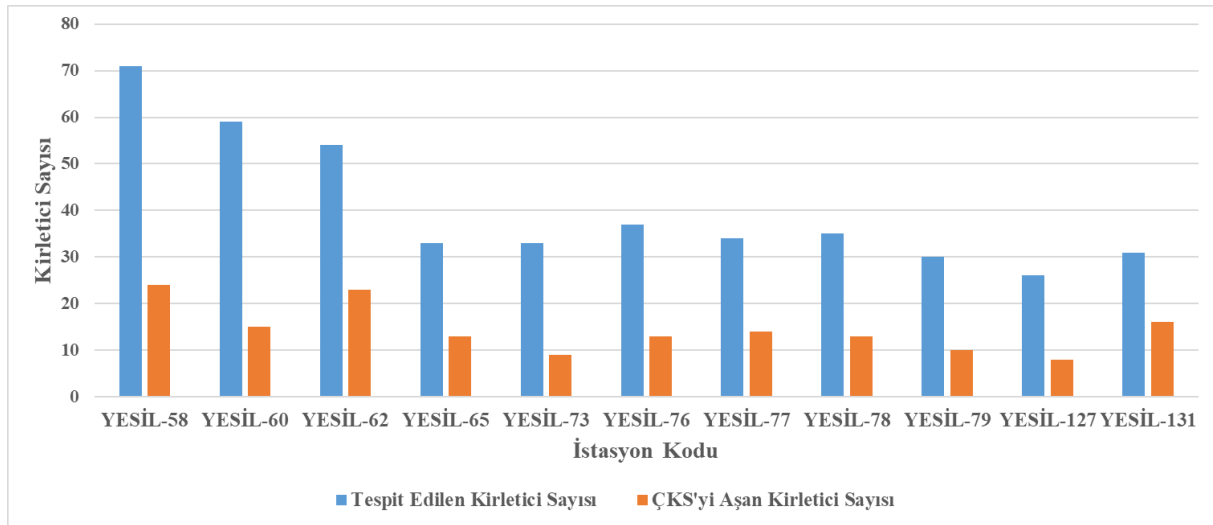
Yeşilirmak Havzası noktasal kaynak izleme çalışmaları kapsamında 14 istasyondaki izleme çalışmaları tamamlanmıştır. Bu istasyonların her birinde şimdiye kadar gerçekleştirilen izleme çalışmaları kapsamında 45 öncelikli kirleticisi, 117 noktasal belirli kirleticisi ve 133 yayılı belirli kirleticisi için analiz çalışması yürütülmüştür. Yeşilirmak Havzası noktasal kaynak istasyonlarında gerçekleştirilen bu analiz çalışmalarının ortalama sonuçlarına göre hazırlanan ve bu istasyonlarda tespit edilen ve ÇKS değerini aşan kirleticilerin toplam sayısını gösterir grafik Şekil 5.4'te verilmiştir. 14 noktasal kaynak izleme istasyonunda 28 farklı öncelikli kirleticisi, 66 farklı noktasal belirli kirleticisi ve 31 farklı yayılı belirli kirleticisi tespit edilirken, bu istasyonlarda 7 farklı öncelikli kirleticisi, 27 farklı noktasal belirli kirleticisi ve 4 farklı yayılı belirli kirleticisi ÇKS değerini aşmıştır. Bu sonuçlara göre öncelikli kirleticilerin %15'i ve belirli kirleticilerin %12'si Yeşilirmak Havzası noktasal kaynak izleme çalışmalarında ÇKS'yi aşmış görünmektedir.

Şekil 5.4. Yeşilirmak Havzası Genelinde Endüstriyel Tesislerde Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

Noktasal kaynak izleme istasyonları özelinde yapılan değerlendirme çalışmalarının sonuçları ise Şekil 5.5'te verilmiştir. Her bir noktasal kaynak izleme istasyonunda tespit edilen toplam öncelikli ve belirli kirletici sayısı ile ÇKS değerini aşan toplam kirletici sayısı hesaplanarak değerlendirmede kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre deşarjında ÇKS değerinin 24 farklı kirleticide aşıldığı tespit edilen Merzifon OSB havzadaki en problemlili noktasal kaynak olurken, onu izleyen tesisler ÇKS'yi sırasıyla 23 ve 20 farklı kirleticide aşan Özdemir Antimuan Madenleri A.Ş. ve Olmuksa International Paper olmuştur. ÇKS değerini aşan kirletici sayısı ile beraber noktasal kaynaklar için kirlilik yükünü belirleyen en önemli faktörler deşarj ve alıcı ortam debileridir. Bu nedenle deşarj ve alıcı ortam debisinden bağımsız olarak yalnızca ÇKS'yi aşan kirleticiler kullanılarak bir değerlendirme yapmak çok doğru değildir. Noktasal kaynaklar ile ilgili olarak deşarj debilerinin ve alıcı ortamda yarattıkları etkileri bir bütün halinde Bölüm 7– Noktasal Kaynaklar İçin ÇKS Bazlı Deşarj Limiti Uygulaması bölümünde yer almaktadır.

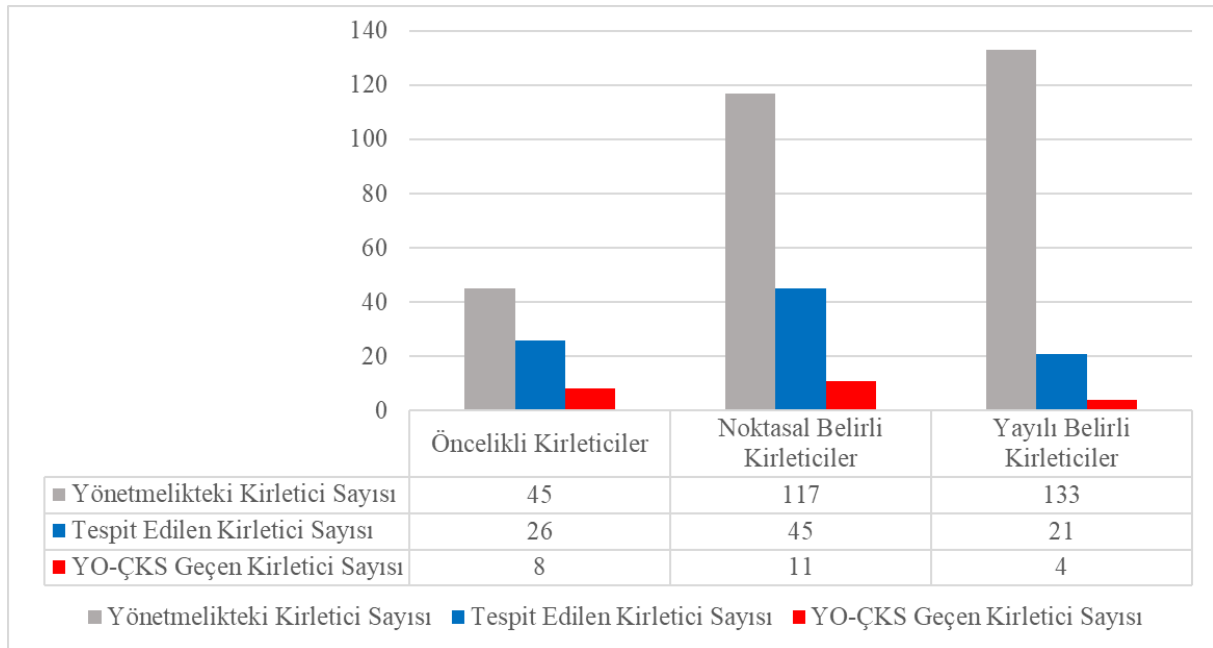

Şekil 5.5. Yeşilirmak Havzası Endüstriyel Tesis Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirlenicilerin Sayısı

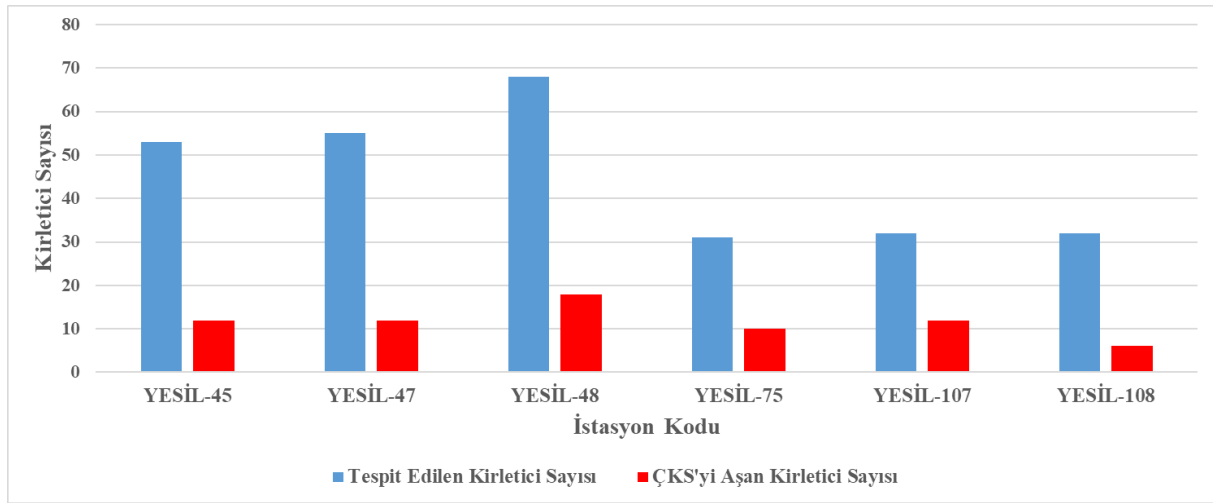
5.3.1.1.3 Kentsel İstasyon Sonuçları

Yeşilirmak Havzası kentsel atıksu arıtma tesisi izleme çalışmaları kapsamında altı istasyondaki izleme çalışmaları tamamlanmıştır. Bu istasyonların her birinde şimdiye kadar gerçekleştirilen izleme çalışmaları kapsamında 45 öncelikli kirlenici, 117 noktasal belirli kirlenici ve 133 yayılı belirli kirlenici için analiz çalışması yürütülmüştür. Yeşilirmak Havzası kentsel atıksu arıtma tesisi istasyonlarında gerçekleştirilen bu analiz çalışmalarının ortalama sonuçlarına göre hazırlanan ve bu istasyonlarda tespit edilen ve ÇKS değerini aşan kirlenicilerin toplam sayısını gösterir grafik Şekil 5.6'da verilmiştir. Altı kentsel atıksu arıtma tesisi izleme istasyonunda 26 farklı öncelikli kirlenici, 45 farklı noktasal belirli kirlenici ve 21 farklı yayılı belirli kirlenici tespit edilirken, bu istasyonlarda 8 farklı öncelikli kirlenici, 11 farklı noktasal belirli kirlenici ve 4 farklı yayılı belirli kirlenici ÇKS değerini aşmıştır. Bu sonuçlara göre öncelikli kirlenicilerin %17'si ve belirli kirlenicilerin %6'sı Yeşilirmak Havzası kentsel atıksu arıtma tesisi izleme çalışmalarında ÇKS'yi aşmış görünmektedir.

Şekil 5.6. Yeşilirmak Havzası Geneline Kentsel Atıksu Arıtma Tesislerinde Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirlenicilerin Sayısı

Kentsel atıksu arıtma tesisi izleme istasyonları özelinde yapılan değerlendirme çalışmalarının sonuçları ise Şekil 5.7'de verilmiştir. Her bir kentsel atıksu arıtma tesisi izleme istasyonunda tespit edilen toplam öncelikli ve belirli kirlenici sayısı ile ÇKS değerini aşan toplam kirlenici sayısı hesaplanarak değerlendirmede kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre deşarjında ÇKS değerinin 18 farklı kirlenicide aşıldığı tespit edilen Çorum AAT havzadaki en problemli kentsel atıksu arıtma tesisi olurken, onu izleyen tesisler ÇKS'yi 12 farklı kirlenicide aşan Tokat AAT, Erbaa AAT ve Amasya AAT olmuştur. Noktasal kaynaklar ile benzer şekilde kentsel AAT'lerin değerlendirmesi, deşarj debileri ve alıcı ortamda yarattıkları etkileri ile bir bütün halinde Bölüm 7 – Noktasal Kaynaklar İçin ÇKS Bazlı Deşarj Limiti Uygulaması bölümünde yer almaktadır.

Şekil 5.7. Yeşilirmak Havzası Kentsel Atıksu Arıtma Tesisi Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirlenicilerin Sayısı

5.3.1.2 Nilüfer Alt Havzası

Proje kapsamında Nilüfer Alt Havzası'nda dört dönem izleme çalışması yürütülmüştür. Birinci ve ikinci ara raporlarda bu izleme çalışmalarına ilişkin elde edilen sonuçlar, izleme çalışmalarının tamamlanmamış olması sebebiyle kısmen sunulabilmişti. Raporun bu kısmında, dört döneme ait Nilüfer Alt Havzası alıcı ortam istasyonlarındaki izleme çalışmalarının sonuçlarına ilişkin genel değerlendirme paylaşılacak olup, havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmektedir.

Dört dönem izleme çalışmalarında elde edilen sonuçlara göre, 100 kirlenicinin konsantrasyonunun, o kirlenici için belirlenmiş olan LOD değerinin üzerinde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5.18). Bu 100 kirleniciden, 34 tanesi ÇKS'yi aşmaktadır. ÇKS'yi aşan 34 kirlenici içerisinde 12 öncelikli madde, 16 noktasal belirli kirlenici ve 6 yayılı belirli kirlenici bulunmaktadır (Tablo 5.22).

Tablo 5.18. Dört Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Nilüfer Alt Havzası'nda Tespit Edilen Kirleniciler (Kirlenici konsantrasyonu $\geq$ LOD)

Kirleniciler	Kirleniciler	Kirleniciler	Kirleniciler
Antrasen	1,2,4-trimetilbenzen	Piren	Kloridazon; pirazon
Benzen	1,3,5-trimetilbenzen; Mesitilen	TRI	Klopıralid
Klorfenvinfos	1,4-diklorobenzen	Ag	Klotianidin
1,2-dikloreten	2,6-di-ter-butilfenol;2,6-di-tersiyer-butilfenol	Al	Siprodinil
Diklorometan	3,6-dimetilfenantren	As	4,4'-DDE
DEHP	4,4'-DDD	B	Difenokonazol
Floranten	4-kloroanilin	Ba	Dişlufenikan

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Nonilfenol	Asenaften	Be	Dimetoat
Oktilfenol	p,p'-DDT	Co	Epoksikonazol
Benzo(a)piren	p,p'-DDE	Cr	Feneksamid
Benzo(b)floranten	DBP	Cu	Fenpropatrin
Benzo(k)floranten	Diklofenak	Fe	Fenpropimorf
Benzo(g,h,i)perilen	DnOP	Sb	Fluopiram
Indeno(1,2,3)piren	ETU	Sn	Flutolanil
Trikloro-metan	Fenantren	V	Fosetil al
Dioksin	Karbontetraklorür	Zn	Imidakloprid
Dioksin benzeri bileşikler	Krisen	Si	Metalaksil
Aklonifen	Ksilen (m)	Ti	Miklobutanil
Bifenoks	Ksilen (o)	Serbest CN	Pikloram
Diklorvos	PCB 101	Bromür	Piperonil butoksit
Cd	PCB 138	PH	Propamokarb HCL
Ni	PCB 153	2,4-d isooktil ester	Protiofos
Pb	PCB 180	Atrazin-desetil	Pirimetanil
Hg	PCB 28	Lindan	Tiakloprid
1,1-Dikloroetan	PCB 52	Karbendazim	Tiametokzam

Tablo 5.19. Dört Dönem Analiz Sonuçlarına göre Nilüfer Alt Havzası'nda ÇKS'yi Aşan Kirletici Listesi (Kirletici konsantrasyonu $\geq$ ÇKS)

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Floranten	4-kloroanilin	Si
Nonilfenol	Ksilen (m)	Ti
Benzo(a)piren	Piren	Serbest CN
Benzo(g,h,i)perilen*	Al	Bromür
Trikloro-metan	Co	PH
Aklonifen	Cr	Atrazin-desetil
Bifenoks	Cu	4,4'-DDE
Diklorvos	Fe	Difenokonazol
Cd	Sb	Diflufenikan
Ni	V	Fenpropatrin
Pb	Zn	Fenpropimorf
Hg*		

*Değerlendirmede MAK-ÇKS dikkate alınmıştır.

Tablo 5.19'da verilen Nilüfer Alt Havzası alıcı ortam istasyonlarında dört dönem izleme çalışmalarının ortalamalarına göre ÇKS'yi aşan 34 kirleticinin, maksimum, minimum ve ortalama konsantrasyonları ve kaç istasyonda ÇKS değerini aştığı Tablo 5.20'de

özetlenmektedir. Al, Cu ve Fe konsantrasyonları, izleme çalışmalarının yürütüldüğü 30 adet alıcı ortam istasyonunun hepsinde, Si ise 29, Zn, Bromür ve PH 28 adet istasyonda ÇKS'yi aşmıştır. Metallerin ÇKS'yi ciddi boyutta aştığı görülmektedir.

Tablo 5.20. Nilüfer Alt Havzası Alıcı Ortam İzleme İstasyonlarında ÇKS'yi Aşan Kirleticiler, Konsantrasyonları ve İstasyon Sayısı

Kirleticiler	İzlenen İstasyon Sayısı	YO-ÇKS (µg/L)	Minimum Konsantrasyon (µg/L)	Ortalama Konsantrasyon (µg/L)	Maksimum Konsantrasyon (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı
Floranten	30	0,0063	0,0005	0,52	9,66	3
Nonilfenol	30	0,3	0,0005	0,016	0,47	1
Benzo(a)piren	30	0,00017	0,00005	0,00076	0,0069	7
Benzo(g,h,i)perilen	30	0,0082	0,0005	0,0042	0,032	5
Trikloro-metan	30	2,5	0,05	0,32	2,87	1
Aklonifen	30	0,12	0,0025	0,0065	0,12	1
Bifenoks	30	0,012	0,0025	0,0029	0,016	1
Diklorvos	30	0,0006	0,00025	0,0014	0,0067	7
Cd	30	0,08	0,021	0,11	0,24	8
Ni	30	4	0,69	23,66	66,97	10
Pb	30	1,2	0,66	4,64	9,93	12
Hg	30	0,07	0,065	0,067	0,091	1
4-kloroanilin	30	0,005	0,0025	0,0029	0,0075	1
Ksilen (m)	30	24	0,05	2,93	67,49	1
Piren	30	0,1	0,0025	0,67	19,80	1
Al	30	2,2	25,61	1773,53	8234,13	30
Co	30	0,3	0,060	3,68	12,67	26
Cr	30	1,6	0,36	41,34	328,76	26
Cu	30	1,6	15,18	29,64	60,74	30
Fe	30	36	37,57	2780,42	13070,82	30
Sb	30	7,8	0,42	20,15	123,62	17
V	30	1,6	0,39	7,23	25,81	25

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Kirleticiler	İzlenen İstasyon Sayısı	YO-ÇKS (µg/L)	Minimum Konsantrasyon (µg/L)	Ortalama Konsantrasyon (µg/L)	Maksimum Konsantrasyon (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı
Zn	30	5,9	4,75	150,39	852,28	28
Si	30	1830	1631,5	6324,22	19240	29
Ti	30	26	2,15	34,66	165,79	15
Serbest CN	30	1,2	0,5	1,08	5,07	8
Bromür	30	31	30	59,19	190	28
PH	30	96	69	1052,5	16580	28
Atrazin-desetil	30	0,3	0,048	0,17	0,35	2
4,4'-DDE	30	0,02	0,0005	0,16	2,03	1
Difenokonazol	30	0,2	0,025	0,099	0,32	4
Diflufenikan	30	0,01	0,0043	0,0058	0,017	1
Fenpropatrin	30	0,01	0,005	0,0072	0,044	2
Fenpropimorf	30	0,1	0,05	0,063	0,36	2

Yapılan değerlendirmelerde, kirletici konsantrasyonlarının ÇKS'yi aşıp aşmama durumlarının değerlendirilmesine ek olarak, ÇKS'si aşılacak kirleticiler için ÇKS'nin hangi düzeyde aşılmakta olduğu ya da o parametre açısından kirlenmenin hangi düzeyde olduğu değerlendirmesi de yapılmış ve bu şekilde havzalar açısından önemli olan kirleticiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Nilüfer Alt Havzası için önemli kirleticiler; diğer bir deyişle alıcı ortamdaki kirliliğe önemli boyutta katkıda bulunan kirleticiler belirlenirken, her istasyonda ÇKS'si aşılacak kirleticinin konsantrasyonunun, ÇKS'nin yüzde kaç oranında aşıldığı değerlendirilmiştir (Tablo 5.21). Bu değerlendirmede aşağıda verilen hesaplama yaklaşımı uygulanmıştır.

$$\%ÇKS = \frac{C}{C_{ÇKS}} * 100$$

Burada:

% ÇKS: Analiz sonucunun ÇKS cinsinden yüzde değeri

C: Alıcı ortam analiz sonucu (µg/L)

C_{ÇKS}: Alıcı ortam Çevresel Kalite Standardı (µg/L)

Yüzde artışın yüksek oluşu, o kirletici açısından kirlenmenin daha ciddi boyutta olduğunu göstermektedir. Tablo 5.21'de gösterilen minimum, ortalama ve maksimum yüzde değerler, alıcı ortam konsantrasyonu ÇKS'yi aştığı tespit edilen her bir kirletici için numune alınan 30 istasyonda tespit edilen minimum, maksimum ve ortalama yüzde ÇKS aşım değerleridir. Bu değerler dikkate alınarak alıcı ortamdaki kirliliğe önemli boyutta katkıda bulunan kirleticilerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Dört dönem izleme çalışmaları sonuçlarına göre alıcı ortamdaki kirliliğe en yüksek oranda katkıda bulunan kirleticilerin ilk beşi Al, Cu, Fe, Zn ve PH'dır. Bu beş kirletici de ortalama 29 ölçüm istasyonunda ÇKS değerlerinin üzerinde tespit edilmiştir. Yani bu beş kirletici tüm nehirde yaygın kirleticiler olarak görülmektedir.

Tablo 5.21. Dört Dönem Analiz Sonuçlarının Ortalamasına göre Nilüfer Alt Havzası'nda Kirleticilerin Alıcı Ortamdaki Kirliliğe Yüzde Katkıları

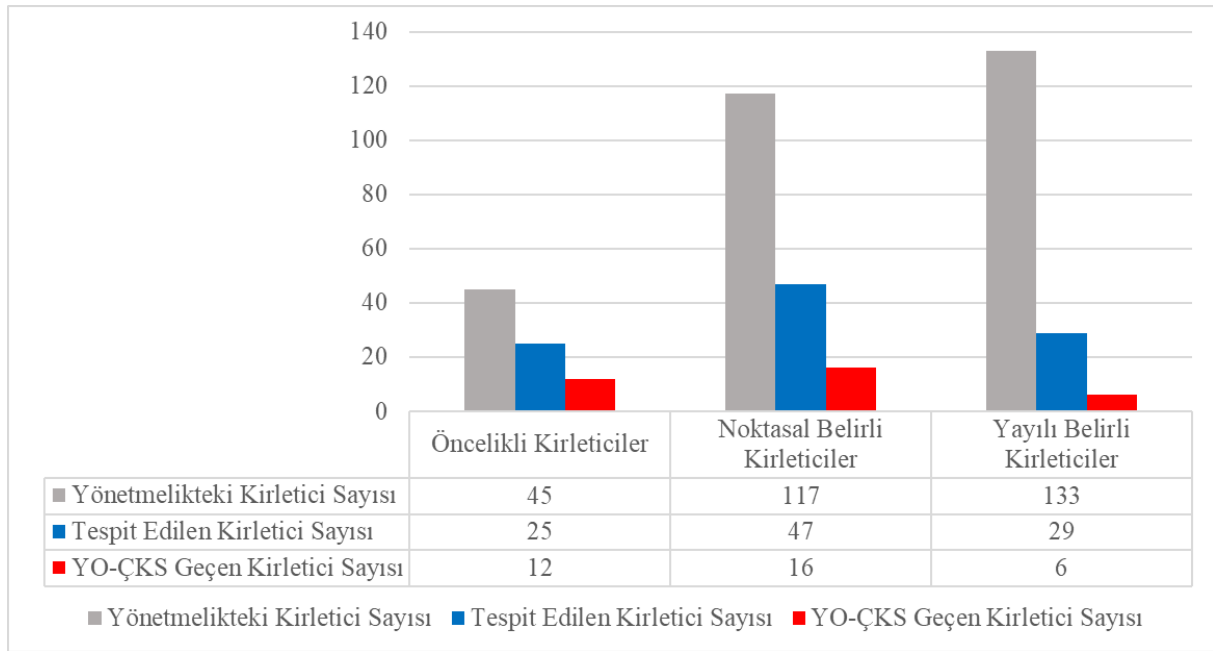
Kirleticiler	YO-ÇKS (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı	Min.	Ort.	Mak.
Floranten	0,0063	3	7,94	8908,94	153335,32
Nonilfenol	0,3	1	0,17	5,71	155,35
Benzo(a)piren	0,00017	7	29,41	474,38	4087,16
Benzo(g,h,i)perilen	0,0082	5	6,10	54,14	394,78
Trikloro-metan	2,5	1	2,00	13,57	114,80
Aklonifen	0,12	1	2,08	5,65	102,05
Bifenoks	0,012	1	20,83	24,79	131,73
Diklorvos	0,0006	7	41,67	241,04	1114,58

Kirleticiler	YO-ÇKS (µg/L)	YO-ÇKS'yi Aşan İstasyon Sayısı	Min.	Ort.	Mak.
Cd	0,08	8	26,59	139,93	294,76
Ni	4	10	17,29	591,57	1674,30
Pb	1,2	12	54,79	386,73	827,13
Hg	0,07	1	92,86	95,74	130,36
4-kloroanilin	0,005	1	50,00	58,94	150,56
Ksilen (m)	24	1	0,21	13,08	281,21
Piren	0,1	1	2,50	713,12	19802,13
Al	2,2	30	1164,29	85468,27	374278,81
Co	0,3	26	20,14	1286,40	4222,98
Cr	1,6	26	22,46	2742,43	20547,78
Cu	1,6	30	948,90	1894,16	3796,25
Fe	36	30	104,36	8192,56	36307,82
Sb	7,8	17	7,60	276,05	1584,88
V	1,6	25	24,58	473,34	1612,84
Zn	5,9	28	80,52	2489,07	14445,42
Si	1830	29	89,15	348,13	1051,37
Ti	26	15	8,26	140,72	637,67
Serbest CN	1,2	8	41,67	93,29	422,50
Bromür	31	28	96,77	190,76	612,90
PH	96	28	71,88	1160,86	17270,83
Atrazin-desetil	0,3	2	16,04	56,87	117,69
4,4'-DDE	0,02	1	2,50	784,36	10166,67
Difenokonazol	0,2	4	12,50	52,19	160,15
Diflufenikan	0,01	1	42,97	58,13	169,46
Fenpropatrin	0,01	2	50,00	73,34	436,20
Fenpropimorf	0,1	2	50,00	63,94	361,68

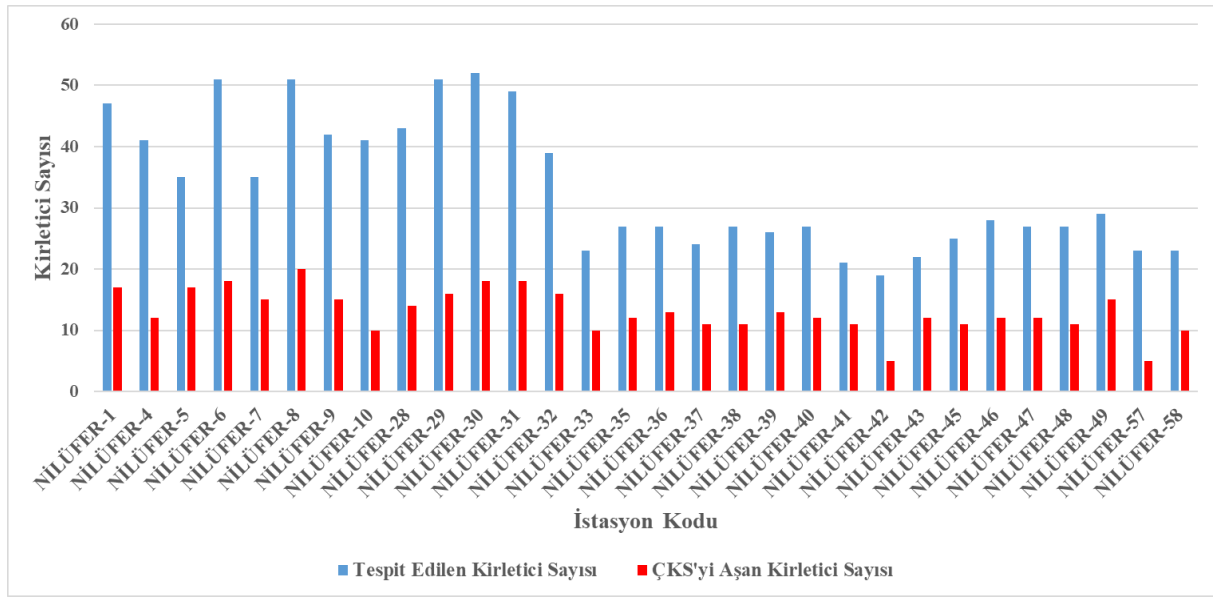
5.3.1.2.1 Alıcı Ortam İstasyonları Sonuçları

Nilüfer Alt Havzası alıcı ortam izleme çalışmaları kapsamında 30 istasyonda izleme çalışması yapılmıştır. Bu istasyonların her birinde şimdiye kadar gerçekleştirilen izleme çalışmaları kapsamında 45 öncelikli kirletici, 117 noktasal belirli kirletici ve 133 yayılı belirli kirletici için analiz çalışması yürütülmüştür. Nilüfer Alt Havzası alıcı ortam istasyonlarında gerçekleştirilen bu analiz çalışmalarının ortalama sonuçlarına göre hazırlanan ve bu istasyonlarda tespit edilen ve ÇKS değerini aşan kirleticilerin toplam sayısını gösterir grafik Şekil 5.8'de verilmiştir. 30 alıcı ortam izleme istasyonunda 25 farklı öncelikli kirletici, 47 farklı noktasal belirli kirletici ve 29 farklı yayılı belirli kirletici tespit edilirken, bu istasyonlarda 12 farklı öncelikli kirletici, 16 farklı noktasal belirli kirletici ve 6 farklı yayılı belirli kirletici ÇKS değerini aşmıştır. Bu sonuçlara göre öncelikli kirleticilerin %26'sı ve belirli kirleticilerin %8'i Nilüfer Alt Havzası alıcı ortam izleme çalışmalarında ÇKS'yi aşmış görünmektedir.

Şekil 5.8. Nilüfer Alt Havzası Alıcı Ortam İstasyonlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

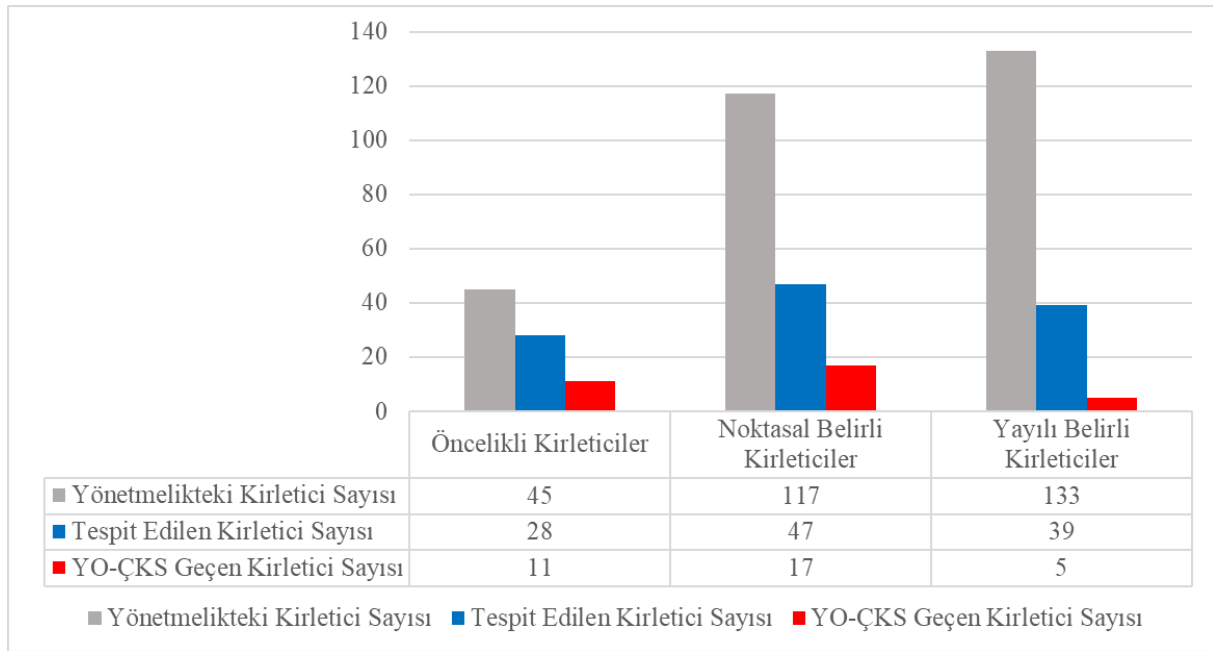
Alıcı ortam izleme istasyonları özelinde yapılan değerlendirme çalışmalarının sonuçları ise Şekil 5.9'da verilmiştir. Her bir alıcı ortam izleme istasyonunda tespit edilen toplam öncelikli ve belirli kirletici sayısı ile ÇKS değerini aşan toplam kirletici sayısı hesaplanarak değerlendirmede kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre ÇKS değerinin en fazla aşıldığı NİLÜFER-6, NİLÜFER-8, NİLÜFER 30 ve NİLÜFER-31 kodlu istasyonlar en kirli bölgeler olarak tespit edilirken, ÇKS değerinin en az aşıldığı NİLÜFER-42 ve NİLÜFER-57 kodlu istasyonlar en az kirlenmiş bölgeler olarak tespit edilmiştir. Bu istasyonlardan kirlilik seviyesinin yüksek olduğu NİLÜFER-6 ve NİLÜFER-8 kodlu istasyonlar endüstriyel faaliyetlerin yüksek olduğu Kestel ve Gürsu ilçeleri mansabında yer alırken, NİLÜFER-30 kodlu istasyon da Nilüfer Çayı ana kolunda bu örnekleme istasyonlarının devamında yer almaktadır. NİLÜFER-31 kodlu istasyon ise havza çıkışında yer almakta olup, tüm havzanın yüküyle birlikte geniş bir alana yayılmış tarımsal faaliyetlerin baskısı altındadır. Kirlilik seviyesinin nispeten az olduğu NİLÜFER-57 kodlu istasyon Uludağ Milli Parkı'ndan doğup, Bursa'ya doğru akan kol üzerinde yer alan memba istasyonudur. Benzer şekilde NİLÜFER-42 kodlu istasyon Kestel ilçesinde yer alan Gölbaşı Gölü'nün Nilüfer Havzası'na dökülen bölümünde yer alan memba istasyonudur.

Şekil 5.9. Nilüfer Alt Havzası Genelinde Alıcı Ortamda Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

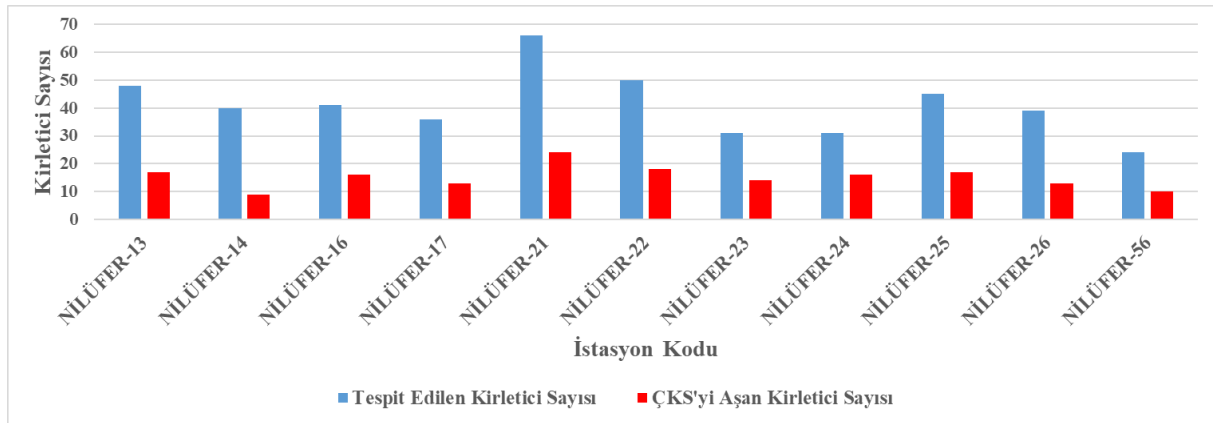
5.3.1.2.2 Endüstriyel İstasyon Sonuçları

Nilüfer Alt Havzası noktasal kaynak izleme çalışmaları kapsamında 11 istasyonda izleme çalışmaları yapılmıştır. Bu istasyonların her birinde şimdiye kadar gerçekleştirilen izleme çalışmaları kapsamında 45 öncelikli kirlenici, 113 noktasal belirli kirlenici ve 117 yayılı belirli kirlenici için analiz çalışması yürütülmüştür. Nilüfer Alt Havzası noktasal kaynak istasyonlarında gerçekleştirilen bu analiz çalışmalarının ortalama sonuçlarına göre hazırlanan ve bu istasyonlarda tespit edilen ve ÇKS değerini aşan kirleticilerin toplam sayısını gösterir grafik Şekil 5.10'da verilmiştir. 11 noktasal kaynak izleme istasyonunda 28 farklı öncelikli kirlenici, 47 farklı noktasal belirli kirlenici ve 39 farklı yayılı belirli kirlenici tespit edilirken, bu istasyonlarda 11 farklı öncelikli kirlenici, 17 farklı noktasal belirli kirlenici ve 5 farklı yayılı belirli kirlenici ÇKS değerini aşmıştır. Bu sonuçlara göre öncelikli kirleticilerin %24'ü ve belirli kirleticilerin %9'u Nilüfer Alt Havzası noktasal kaynak izleme çalışmalarında ÇKS'yi aşmış görünmektedir.

Şekil 5.10. Nilüfer Alt Havzası Geneline Endüstriyel Tesis Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

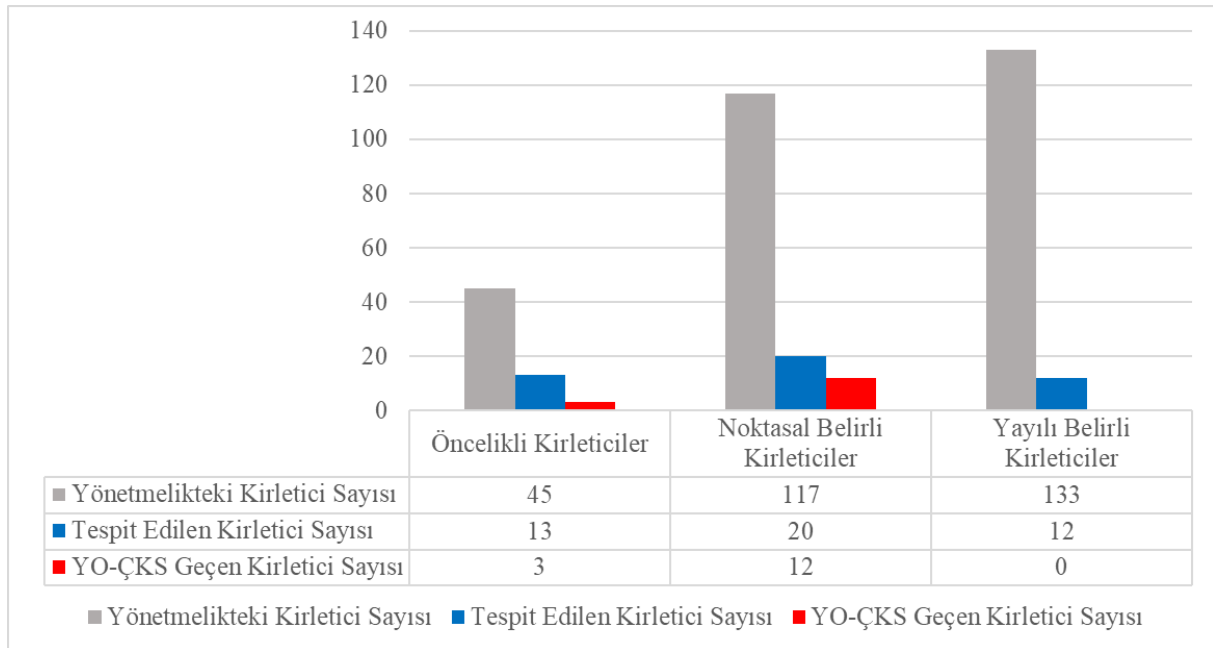
Noktasal kaynak izleme istasyonları özelinde yapılan değerlendirme çalışmalarının sonuçları ise Şekil 5.11'de verilmiştir. Her bir noktasal kaynak izleme istasyonunda tespit edilen toplam öncelikli ve belirli kirleticiler ile ÇKS değerini aşan toplam kirleticiler hesaplanarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlara göre deşarjında ÇKS değerinin 24 farklı kirleticide aşıldığı tespit edilen Nilüfer OSB havzadaki en problemlili noktasal kaynak olurken, onu izleyen tesisler ÇKS'yi sırasıyla 18 ve 17 farklı kirleticide aşan Bursa OSB ve Yeşil Çevre AAT olmuştur. ÇKS değerini aşan kirleticiler sayısı ile beraber noktasal kaynaklar için kirlilik yükünü belirleyen en önemli faktörler deşarj ve alıcı ortam debileridir. Bu nedenle deşarj ve alıcı ortam debisinden bağımsız olarak yalnızca ÇKS'yi aşan kirleticiler kullanılarak bir değerlendirme yapmak çok doğru değildir. Noktasal kaynaklar ile ilgili olarak deşarj debilerinin ve alıcı ortamda yarattıkları etkileri bir bütün halinde Bölüm 7 – Noktasal Kaynaklar İçin ÇKS Bazlı Deşarj Limiti Uygulaması bölümünde yer almaktadır.

Şekil 5.11. Nilüfer Alt Havzası Endüstriyel Tesis Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirlenicilerin Sayısı

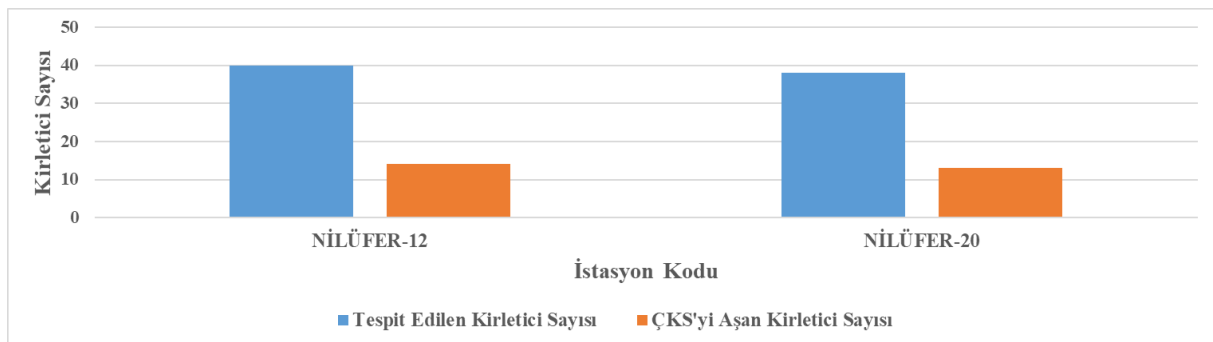
5.3.1.2.3 Kentsel İstasyon Sonuçları

Nilüfer Alt Havzası kentsel atıksu arıtma tesisi izleme çalışmaları kapsamında iki istasyonda izleme çalışması yapılmıştır. Bu istasyonların her birinde şimdiye kadar gerçekleştirilen izleme çalışmaları kapsamında 45 öncelikli kirlenici, 117 noktasal belirli kirlenici ve 113 yayılı belirli kirlenici için analiz çalışması yürütülmüştür. Nilüfer Alt Havzası kentsel atıksu arıtma tesisi istasyonlarında gerçekleştirilen bu analiz çalışmalarının ortalama sonuçlarına göre hazırlanan ve bu istasyonlarda tespit edilen ve ÇKS değerini aşan kirlenicilerin toplam sayısını gösterir grafik Şekil 5.12'de verilmiştir. İki kentsel atıksu arıtma tesisi izleme istasyonunda 13 farklı öncelikli kirlenici, 20 farklı noktasal belirli kirlenici ve 12 farklı yayılı belirli kirlenici tespit edilirken, bu istasyonlarda 3 farklı öncelikli kirlenici ve 12 farklı noktasal belirli kirlenici ÇKS değerini aşmıştır. Bu sonuçlara göre öncelikli kirlenicilerin %7'si ve belirli kirlenicilerin %4'ü Nilüfer Alt Havzası kentsel atıksu arıtma tesisi izleme çalışmalarında ÇKS'yi aşmış görünmektedir.

Şekil 5.12. Nilüfer Alt Havzası Geneline Kentsel Atıksu Arıtma Tesisi Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

Kentsel atıksu arıtma tesisi izleme istasyonları özelinde yapılan değerlendirme çalışmalarının sonuçları ise Şekil 5.13'te verilmiştir. Her bir kentsel atıksu arıtma tesisi izleme istasyonunda tespit edilen toplam öncelikli ve belirli kirleticisi sayısı ile ÇKS değerini aşan toplam kirleticisi sayısı hesaplanarak değerlendirilmede kullanılmıştır. Bu sonuçlara göre BUSKİ Doğu AAT deşarjında 14, BUSKİ Batı AAT deşarjında 13 kirleticisi ÇKS değerini aşmıştır. Noktasal kaynaklar ile benzer şekilde kentsel AAT'lerin değerlendirmesi, deşarj debileri ve alıcı ortamda yarattıkları etkileri ile bir bütün halinde Bölüm 7 – Noktasal Kaynaklar İçin ÇKS Bazlı Deşarj Limiti Uygulaması bölümünde yer almaktadır.

Şekil 5.13. Nilüfer Alt Havzası Kentsel Atıksu Arıtma Tesisi Deşarjlarında Tespit Edilen ve ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Sayısı

5.3.2 Konvansiyonel Parametreler Açısından Sonuçlar

Konvansiyonel parametreler açısından yapılan analizlerin sonuçları esas alınarak Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası izleme istasyonlarının su kalite sınıfları Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği'nin Ek 5 Tablo 2'sinde yer alan "Kıtaıçi Yerüstü Su Kaynaklarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına Göre Kalite Kriterleri"ne göre belirlenmiştir. Su kalite sınıflarının gösteriminde Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği Ek 5 Tablo 1'de yer alan "Su kalite sınıfı renk kodları" dikkate alınmıştır (Tablo 5.22).

Tablo 5.23'te Yeşilirmak Havzası izleme istasyonlarının, Tablo 5.24'te VI. dönemde eklenen Yeşilirmak Havzası izleme istasyonlarının, Tablo 5.25'te ise Nilüfer Alt Havzası izleme istasyonlarının genel kimyasal ve fizikokimyasal parametreler açısından sınıflarına göre kalite durumu verilmektedir.

Tablo 5.22. Su Kalite Sınıfı Renk Kodları (Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği (30/11/2012 Tarih ve RG 28483, Ek 5 Tablo 1)

Su Kalitesi	Renk
Sınıf I	Mavi
Sınıf II	Yeşil
Sınıf III	Sarı
Sınıf IV	Kırmızı

Gerçekleştirilen su kalitesi sınıflandırma sonuçlarına göre Yeşilirmak Havzası'nda 1-17 ve 28-30 numaralı istasyonlarda her ne kadar izleme dönemleri arasında su kalitesi sınıflandırmaları açısından fark olsa da iletkenlik ve TKN parametreleri açısından iyi (II. Sınıf) diğer parametreler açısından çok iyi (I: sınıf), 21-23, 26, 27, 36-43 numaralı istasyonlar ise iyi (II. Sınıf) olarak sınıflandırılmıştır. Diğer taraftan 20, 24, 25 ve 32 numaralı istasyonlar ise KOİ, TKN, TN, TP ve Ortofosfat Fosforu parametreleri açısından zayıf (IV. Sınıf) olarak tespit edilmiştir. 17-19, 31, 33-35 numaralı istasyonların sınıfları ise iletkenlik, TP ve Ortofosfat Fosforu parametreleri açısından orta (III. Sınıf) olarak tespit edilmiştir.

VI. izleme döneminde eklenen istasyonlardan YEŞİL-96, YEŞİL-111, YEŞİL-113, YEŞİL-115, YEŞİL-117, YEŞİL-119, YEŞİL-121 ve YEŞİL-130 numaralı istasyonlardan numune alınamamıştır. Bu nedenle su kalite sınıfları belirlenememiştir. Her ne kadar izleme dönemleri arasında su kalitesi sınıflandırmaları açısından fark olsa da 80-92, 95, 97, 99, 102, A01, A02, A04 numaralı istasyonlar iyi (II. Sınıf) su olarak sınıflandırılmıştır. 122-126, 128A numaralı istasyonlar ise KOİ, NH₄-N, TKN ve TP parametreleri açısından zayıf (IV. Sınıf) olarak sınıflandırılmıştır.

Nilüfer Alt Havzası'nda gerçekleştirilen su kalitesi sınıflandırma sonuçlarına göre ise 1, 6, 8, 29, 30, 31 ve 32 numaralı istasyonlarda her ne kadar izleme dönemleri arasında su kalitesi sınıflandırmaları açısından fark olsa da, bu istasyonlar Çözünmüş Oksijen (ÇO), KOİ, NH₄-N, TKN, Ortofosfat Fosforu ve TP parametreleri açısından zayıf (IV. Sınıf) olduğu görülmektedir. NİLÜFER-2 ve NİLÜFER-3 numaralı istasyonlardan izleme dönemlerinde kuru olmaları sebebiyle numune alınamamıştır. Bu nedenle su kalite sınıfları belirlenememiştir. 4, 7, 10 ve 28 numaralı istasyonlar iyi (II. Sınıf) olarak sınıflandırılırken 5 ve 9 numaralı istasyonlar ise orta (III. Sınıf) olarak sınıflandırılmıştır. Numune alınan neredeyse bütün istasyonlar renk parametresi açısından zayıf (IV. Sınıf) olarak sınıflandırılmıştır.

Nilüfer Alt Havzası'na 4. izleme döneminde yeni eklenen tesislerden NİLÜFER-34, NİLÜFER-44, NİLÜFER-51, NİLÜFER-53, NİLÜFER-55 numaralı istasyonlardan numune alınamamıştır. Bu nedenle su kalite sınıfları belirlenememiştir. 4. izleme döneminde eklenen 35, 39, 40, 48, 49 ve 58 numaralı istasyonlar KOİ, NH₄-N, TKN, Ortofosfat Fosforu, TP ve renk parametreleri açısından zayıf (IV. Sınıf) olduğu görülmektedir. 37 numaralı istasyon ise nispeten iyi durumdadır. 37, 41-43, 47 ve 57 numaralı istasyonlar iyi (II. Sınıf) olarak sınıflandırılırken 33, 36, 38, 45 ve 46 numaralı istasyonlar orta (III. Sınıf) olarak sınıflandırılmıştır..

Tablo 5.23. Yeşilirmak Havzası İzleme İstasyonlarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına göre Kalite Durumu (1-43. istasyonlar)

İstasyon Kodu	YESİL-1	YESİL-2	YESİL-3	YESİL-4	YESİL-5	YESİL-6	YESİL-7	YESİL-8	YESİL-9	YESİL-10	YESİL-11	YESİL-12	YESİL-13	YESİL-14	YESİL-15	YESİL-16	YESİL-17	YESİL-18	YESİL-19	YESİL-20	YESİL-21	YESİL-22	YESİL-23	YESİL-24	YESİL-25	YESİL-26	YESİL-27	YESİL-28	YESİL-29	YESİL-30	YESİL-31	YESİL-32	YESİL-33	YESİL-34	YESİL-35	YESİL-36	YESİL-37	YESİL-39	YESİL-40	YESİL-41	YESİL-42	YESİL-43		
ÇÖ I.Dönem																																												
ÇÖ II.Dönem																																												
ÇÖ III.Dönem																																												
ÇÖ IV.Dönem																																												
ÇÖ V.Dönem																																												
ÇÖ VI.Dönem																																												
ÇÖ VII.Dönem																																												
ÇÖ VIII.Dönem																																												
İletkenlik I.Dönem																																												
İletkenlik II.Dönem																																												
İletkenlik III.Dönem																																												
İletkenlik IV.Dönem																																												
İletkenlik V.Dönem																																												
İletkenlik VI.Dönem																																												
İletkenlik VII.Dönem																																												
İletkenlik VIII.Dönem																																												
KOI I.Dönem																																												

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	YESİL-1	YESİL-2	YESİL-3	YESİL-4	YESİL-5	YESİL-6	YESİL-7	YESİL-8	YESİL-9	YESİL-10	YESİL-11	YESİL-12	YESİL-13	YESİL-14	YESİL-15	YESİL-16	YESİL-17	YESİL-18	YESİL-19	YESİL-20	YESİL-21	YESİL-22	YESİL-23	YESİL-24	YESİL-25	YESİL-26	YESİL-27	YESİL-28	YESİL-29	YESİL-30	YESİL-31	YESİL-32	YESİL-33	YESİL-34	YESİL-35	YESİL-36	YESİL-37	YESİL-39	YESİL-40	YESİL-41	YESİL-42	YESİL-43		
KOİ II.Dönem																																												
KOİ III.Dönem																																												
KOİ IV.Dönem																																												
KOİ V.Dönem																																												
KOİ VI.Dönem																																												
KOİ VII.Dönem																																												
KOİ VIII.Dönem																																												
NH4-N I.Dönem																																												
NH4-N II.Dönem																																												
NH4-N III.Dönem																																												
NH4-N IV.Dönem																																												
NH4-N V.Dönem																																												
NH4-N VI.Dönem																																												
NH4-N VII.Dönem																																												
NH4-N VIII. Dönem																																												
NO3-N I.Dönem																																												
NO3-N II.Dönem																																												
NO3-N III.Dönem																																												
NO3-N IV.Dönem																																												

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	YESİL-1	YESİL-2	YESİL-3	YESİL-4	YESİL-5	YESİL-6	YESİL-7	YESİL-8	YESİL-9	YESİL-10	YESİL-11	YESİL-12	YESİL-13	YESİL-14	YESİL-15	YESİL-16	YESİL-17	YESİL-18	YESİL-19	YESİL-20	YESİL-21	YESİL-22	YESİL-23	YESİL-24	YESİL-25	YESİL-26	YESİL-27	YESİL-28	YESİL-29	YESİL-30	YESİL-31	YESİL-32	YESİL-33	YESİL-34	YESİL-35	YESİL-36	YESİL-37	YESİL-39	YESİL-40	YESİL-41	YESİL-42	YESİL-43		
NO3-N V.Dönem																																												
NO3-N VI.Dönem																																												
NO3-N VII.Dönem																																												
NO3-N VIII.Dönem																																												
TKN I.Dönem																																												
TKN II.Dönem																																												
TKN III.Dönem																																												
TKN IV.Dönem																																												
TKN V.Dönem																																												
TKN VI.Dönem																																												
TKN VII.Dönem																																												
TKN VIII: Dönem																																												
TN I.Dönem																																												
TN II.Dönem																																												
TN III.Dönem																																												
TN IV.Dönem																																												
TN V.Dönem																																												
TN VI.Dönem																																												

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	YESİL-1	YESİL-2	YESİL-3	YESİL-4	YESİL-5	YESİL-6	YESİL-7	YESİL-8	YESİL-9	YESİL-10	YESİL-11	YESİL-12	YESİL-13	YESİL-14	YESİL-15	YESİL-16	YESİL-17	YESİL-18	YESİL-19	YESİL-20	YESİL-21	YESİL-22	YESİL-23	YESİL-24	YESİL-25	YESİL-26	YESİL-27	YESİL-28	YESİL-29	YESİL-30	YESİL-31	YESİL-32	YESİL-33	YESİL-34	YESİL-35	YESİL-36	YESİL-37	YESİL-39	YESİL-40	YESİL-41	YESİL-42	YESİL-43		
TN VII.Dönem																																												
TN VII.Dönem																																												
TP I.Dönem																																												
TP II.Dönem																																												
TP III.Dönem																																												
TP IV.Dönem																																												
TP V.Dönem																																												
TP VI.Dönem																																												
TP VII.Dönem																																												
TP VIII.Dönem																																												
Ortofosfat fosforu I.Dönem																																												
Ortofosfat fosforu II.Dönem																																												
Ortofosfat fosforu III.Dönem																																												
Ortofosfat fosforu IV.Dönem																																												
Ortofosfat fosforu V.Dönem																																												
Ortofosfat fosforu VI.Dönem																																												

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	YESİL-1	YESİL-2	YESİL-3	YESİL-4	YESİL-5	YESİL-6	YESİL-7	YESİL-8	YESİL-9	YESİL-10	YESİL-11	YESİL-12	YESİL-13	YESİL-14	YESİL-15	YESİL-16	YESİL-17	YESİL-18	YESİL-19	YESİL-20	YESİL-21	YESİL-22	YESİL-23	YESİL-24	YESİL-25	YESİL-26	YESİL-27	YESİL-28	YESİL-29	YESİL-30	YESİL-31	YESİL-32	YESİL-33	YESİL-34	YESİL-35	YESİL-36	YESİL-37	YESİL-39	YESİL-40	YESİL-41	YESİL-42	YESİL-43		
Ortofosfat fosforu VII.Dönem																																												
Ortofosfat fosforu VIII.Dönem																																												
Mangan I.Dönem																																												
Mangan II.Dönem																																												
Mangan III.Dönem																																												
Mangan IV.Dönem																																												
Mangan V.Dönem																																												
Mangan VI.Dönem																																												
Mangan VII.Dönem																																												
Mangan VIII.Dönem																																												
Se I.Dönem																																												
Se II.Dönem																																												
Se III.Dönem																																												
Se IV.Dönem																																												
Se V.Dönem																																												
Se VI.Dönem																																												
Se VII.Dönem																																												

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu		YESİL-1	YESİL-2	YESİL-3	YESİL-4	YESİL-5	YESİL-6	YESİL-7	YESİL-8	YESİL-9	YESİL-10	YESİL-11	YESİL-12	YESİL-13	YESİL-14	YESİL-15	YESİL-16	YESİL-17	YESİL-18	YESİL-19	YESİL-20	YESİL-21	YESİL-22	YESİL-23	YESİL-24	YESİL-25	YESİL-26	YESİL-27	YESİL-28	YESİL-29	YESİL-30	YESİL-31	YESİL-32	YESİL-33	YESİL-34	YESİL-35	YESİL-36	YESİL-37	YESİL-39	YESİL-40	YESİL-41	YESİL-42	YESİL-43	
Se VIII.Dönem																																												
Sülfür I.Dönem																																												
Sülfür II.Dönem																																												
Sülfür III.Dönem																																												
Sülfür IV.Dönem																																												
Sülfür V.Dönem																																												
Sülfür VI.Dönem																																												
Sülfür VII.Dönem																																												
Sülfür VIII.Dönem																																												
Florür I.Dönem																																												
Florür II.Dönem																																												
Florür III.Dönem																																												
Florür IV.Dönem																																												
Florür V.Dönem																																												
Florür VI.Dönem																																												
Florür VII.Dönem																																												
Florür VIII.Dönem																																												
V. D.	RE S4 36																																											

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu		YESİL-1	YESİL-2	YESİL-3	YESİL-4	YESİL-5	YESİL-6	YESİL-7	YESİL-8	YESİL-9	YESİL-10	YESİL-11	YESİL-12	YESİL-13	YESİL-14	YESİL-15	YESİL-16	YESİL-17	YESİL-18	YESİL-19	YESİL-20	YESİL-21	YESİL-22	YESİL-23	YESİL-24	YESİL-25	YESİL-26	YESİL-27	YESİL-28	YESİL-29	YESİL-30	YESİL-31	YESİL-32	YESİL-33	YESİL-34	YESİL-35	YESİL-36	YESİL-37	YESİL-39	YESİL-40	YESİL-41	YESİL-42	YESİL-43	
	RE S5 25																																											
	RE S6 20																																											
VI . D.	RE S4 36																																											
	RE S5 25																																											
	RE S6 20																																											
VI II. D.	RE S4 36																																											
	RE S5 25																																											
	RE S6 20																																											

Tablo 5.24. Yeşilirmak Havzası İzleme İstasyonlarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına göre Kalite Durumu (VI. izleme döneminde eklenen istasyonlar)

İstasyon Kodu	YESİL-80	YESİL-81	YESİL-82	YESİL-83	YESİL-84	YESİL-85	YESİL-86	YESİL-87	YESİL-88	YESİL-89	YESİL-90	YESİL-91	YESİL-92	YESİL-95	YESİL-96	YESİL-97	YESİL-99	YESİL-111	YESİL 113	YESİL-115	YESİL-117	YESİL-119	YESİL-120	YESİL-121	YESİL-122	YESİL-123	YESİL-124	YESİL-125	YESİL-126	YESİL-128A	YESİL-130	A01	A02	A03	A04
ÇO VI. Dönem																																			
ÇO VII. Dönem																																			
ÇO VIII. Dönem																																			
İletkenlik VI. Dönem																																			
İletkenlik VII. Dönem																																			
İletkenlik VIII. Dönem																																			
KOİ VI. Dönem																																			
KOİ VII. Dönem																																			
KOİ VIII. Dönem																																			
NH4-N VI. Dönem																																			
NH4-N VII. Dönem																																			
NH4-N VIII. Dönem																																			
NO3-N VI. Dönem																																			
NO3-N VII. Dönem																																			
NO3-N VIII. Dönem																																			
TKN VI. Dönem																																			

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	YEŞİL-80	YEŞİL-81	YEŞİL-82	YEŞİL-83	YEŞİL-84	YEŞİL-85	YEŞİL-86	YEŞİL-87	YEŞİL-88	YEŞİL-89	YEŞİL-90	YEŞİL-91	YEŞİL-92	YEŞİL-95	YEŞİL-96	YEŞİL-97	YEŞİL-99	YEŞİL-111	YEŞİL 113	YEŞİL-115	YEŞİL-117	YEŞİL-119	YEŞİL-120	YEŞİL-121	YEŞİL-122	YEŞİL-123	YEŞİL-124	YEŞİL-125	YEŞİL-126	YEŞİL-128A	YEŞİL-130	A01	A02	A03	A04
TKN VII. Dönem																																			
TKN VIII. Dönem																																			
TN VI. Dönem																																			
TN VII. Dönem																																			
TN VIII. Dönem																																			
TP VI. Dönem																																			
TP VII. Dönem																																			
TP VIII. Dönem																																			
Orto fosfat fosforu VI. Dönem																																			
Orto fosfat fosforu VII. Dönem																																			
Orto fosfat fosforu VIII. Dönem																																			
Mangan VI. Dönem																																			
Mangan VII. Dönem																																			
Mangan VIII. Dönem																																			
Se VI. Dönem																																			
Se VII. Dönem																																			
Se VIII. Dönem																																			
Sülfür VI. Dönem																																			

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	YESİL-80	YESİL-81	YESİL-82	YESİL-83	YESİL-84	YESİL-85	YESİL-86	YESİL-87	YESİL-88	YESİL-89	YESİL-90	YESİL-91	YESİL-92	YESİL-95	YESİL-96	YESİL-97	YESİL-99	YESİL-111	YESİL 113	YESİL-115	YESİL-117	YESİL-119	YESİL-120	YESİL-121	YESİL-122	YESİL-123	YESİL-124	YESİL-125	YESİL-126	YESİL-128A	YESİL-130	A01	A02	A03	A04
Sülfür VII. Dönem																																			
Sülfür VIII. Dönem																																			
Florür VI. Dönem																																			
Florür VII. Dönem																																			
Florür VIII. Dönem																																			
V. D.	RES 436																																		
	RES 525																																		
	RES 620																																		
VI. D.	RES 436																																		
	RES 525																																		
	RES 620																																		
VIII. D.	RES 436																																		
	RES 525																																		
	RES 620																																		

Tablo 5.25. Nilüfer Alt Havzası İzleme İstasyonlarının Genel Kimyasal ve Fizikokimyasal Parametreler Açısından Sınıflarına göre Kalite Durumu

İstasyon Kodu	NİL ÜFER-1	NİL ÜFER-2	NİL ÜFER-3	NİL ÜFER-4	NİL ÜFER-5	NİL ÜFER-6	NİL ÜFER-7	NİL ÜFER-8	NİL ÜFER-9	NİL ÜFER-10	NİL ÜFER-28	NİL ÜFER-29	NİL ÜFER-30	NİL ÜFER-31	NİL ÜFER-32	NİL ÜFER-33	NİL ÜFER-34	NİL ÜFER-35	NİL ÜFER-36	NİL ÜFER-37	NİL ÜFER-38	NİL ÜFER-39	NİL ÜFER-40	NİL ÜFER-41	NİL ÜFER-42	NİL ÜFER-43	NİL ÜFER-44	NİL ÜFER-45	NİL ÜFER-46	NİL ÜFER-47	NİL ÜFER-48	NİL ÜFER-49	NİL ÜFER-51	NİL ÜFER-53	NİL ÜFER-55	NİL ÜFER-57	NİL ÜFER-58
İletkenlik I. Dönem																																					
İletkenlik II. Dönem																																					
İletkenlik III. Dönem																																					
İletkenlik IV. Dönem																																					
ÇO I. Dönem																																					
ÇO II. Dönem																																					
ÇO III. Dönem																																					
ÇO IV. Dönem																																					
KOİ I. Dönem																																					
KOİ II. Dönem																																					
KOİ III. Dönem																																					
KOİ IV. Dönem																																					
NH4-N I. Dönem																																					
NH4-N II. Dönem																																					
NH4-N III. Dönem																																					
NH4-N IV. Dönem																																					

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	NİL ÜFER-1	NİL ÜFER-2	NİL ÜFER-3	NİL ÜFER-4	NİL ÜFER-5	NİL ÜFER-6	NİL ÜFER-7	NİL ÜFER-8	NİL ÜFER-9	NİL ÜFER-10	NİL ÜFER-28	NİL ÜFER-29	NİL ÜFER-30	NİL ÜFER-31	NİL ÜFER-32	NİL ÜFER-33	NİL ÜFER-34	NİL ÜFER-35	NİL ÜFER-36	NİL ÜFER-37	NİL ÜFER-38	NİL ÜFER-39	NİL ÜFER-40	NİL ÜFER-41	NİL ÜFER-42	NİL ÜFER-43	NİL ÜFER-44	NİL ÜFER-45	NİL ÜFER-46	NİL ÜFER-47	NİL ÜFER-48	NİL ÜFER-49	NİL ÜFER-51	NİL ÜFER-53	NİL ÜFER-55	NİL ÜFER-57	NİL ÜFER-58
TKN I. Dönem																																					
TKN II. Dönem																																					
TKN III. Dönem																																					
TKN IV. Dönem																																					
TP I. Dönem																																					
TP II. Dönem																																					
TP III. Dönem																																					
TP IV. Dönem																																					
Ortofosfat Fosforu I. Dönem																																					
Ortofosfat Fosforu II. Dönem																																					
Ortofosfat Fosforu III. Dönem																																					
Ortofosfat Fosforu IV. Dönem																																					
Mangan I. Dönem																																					
Mangan II. Dönem																																					
Mangan III. Dönem																																					
Mangan IV. Dönem																																					

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

İstasyon Kodu	NİL ÜFER-1	NİL ÜFER-2	NİL ÜFER-3	NİL ÜFER-4	NİL ÜFER-5	NİL ÜFER-6	NİL ÜFER-7	NİL ÜFER-8	NİL ÜFER-9	NİL ÜFER-10	NİL ÜFER-28	NİL ÜFER-29	NİL ÜFER-30	NİL ÜFER-31	NİL ÜFER-32	NİL ÜFER-33	NİL ÜFER-34	NİL ÜFER-35	NİL ÜFER-36	NİL ÜFER-37	NİL ÜFER-38	NİL ÜFER-39	NİL ÜFER-40	NİL ÜFER-41	NİL ÜFER-42	NİL ÜFER-43	NİL ÜFER-44	NİL ÜFER-45	NİL ÜFER-46	NİL ÜFER-47	NİL ÜFER-48	NİL ÜFER-49	NİL ÜFER-51	NİL ÜFER-53	NİL ÜFER-55	NİL ÜFER-57	NİL ÜFER-58
Selenyum I. Dönem																																					
Selenyum II. Dönem																																					
Selenyum III. Dönem																																					
Selenyum IV. Dönem																																					
Florür I. Dönem																																					
Florür II. Dönem																																					
Florür III. Dönem																																					
Florür IV. Dönem																																					
Sülfür I. Dönem																																					
Sülfür II. Dönem																																					
Sülfür III. Dönem																																					
Sülfür IV. Dönem																																					
Renk I. Dönem																																					
Renk II. Dönem																																					
Renk III. Dönem																																					
Renk IV. Dönem																																					

5.3.3 Sahada Yapılan Ölçüm Sonuçları

Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda gerçekleştirilmiş olan izleme çalışmalarının sahada yapılan ölçüm sonuçları **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'te verilmiştir.

6 ÇKS BAZLI DEŞARJ LİMİTİ UYGULAMASI – DİĞER ÜLKE ÖRNEKLERİ

ÇKS bazlı deşarj limiti belirleme çalışmalarına yol gösterici olması açısından ABD, Kanada, İngiltere, İspanya ve Japonya’da uygulanmakta olan deşarj limiti belirleme yöntemleri incelenmiştir.

6.1 İngiltere

İngiltere kirleticilerin deşarj limitlerinin belirlenmesi kapsamında 2010 yılından beri ÇKS’leri baz alan Su Çerçeve Direktifi (WFD) ve benzeri yerel yönetmelikleri kapsayan Çevre İzin Yönetmelikleri’ni (Environmental Permitting Regulations, 2016) uygulamaktadır. Çevre izinlerinin alınması Çevre, Gıda ve Köy İşleri Bakanlığı tarafınca desteklenen bağımsız bir kamu kuruluşu olan Çevre Ajansı tarafından yürütülmektedir. Yüzey ve yeraltı sularına yapılan atıksu deşarjlarında çevre izni alınması zorunludur. Deşarj izinlerinin verilmesi iki aşamada gerçekleştirilmektedir;

- Eleme
- Modelleme.

6.1.1 Eleme

Eleme, yüzey sularına deşarj edilmesi söz konusu olan her bir kirleticinin belirlenmesi ve konsantrasyonunun ölçülmesi ve ardından, çevre için risk oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi amacıyla uygulanır. Eğer yeni bir çevre izni için başvuruluyor ise, deşarj edilen kirleticilerin sayısı ve/veya miktarında artış olması öngörülüyor ya da planlanıyor ise veya deşarj suyundaki kirleticiler 2010 yılından beri incelenmediyse, eleme testlerinin uygulanması zorunludur.

Bu eleme süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar;

- Tesis atıksuyunda bulunması muhtemel kirleticilerin belirlenmesi,
- Belirlenen kirleticilere ait verilerin toplanması,
- Alıcı ortama bağlı olarak bu kirleticilere eleme testlerinin uygulanmasıdır.

6.1.1.1 Tesis Atık Suyunda Bulunması Muhtemel Kirleticilerin Belirlenmesi

Eleme testlerinin uygulanabilmesi için öncelikle deşarj suyunda bulunması muhtemel kimyasalların listesinin hazırlanması gerekmektedir. Deşarj suyunda gözlenmesi beklenen kirleticiler; tesis içerisinde kullanılan/üretilen ve deşarj edilmesine izin verilen kirleticiler, deşarj suyuna sonradan eklenen kirleticiler (suyun arıtımı için tesis içinde kullanılması planlanan kirleticiler gibi) ve yapılan kimyasal analizler sonrasında belirlenen kirleticilerdir.

Deşarj suyundan alınan örneklerin kimyasal analizleri Birleşik Krallık Akreditasyon Servisi (UKAS) tarafından yapılmaktadır.

6.1.1.2 Belirlenen Kirleticilere Ait Verilerin Toplanması

Deşarj edilmesi öngörülen muhtemel kirleticiler belirlendikten sonra, her bir kirletici için aşağıda verilen bilgilerin/verilerin sağlanması gerekmektedir.

- Analiz edilecek kirleticinin kimyasal adı ve ölçüm birimi,
- Maksimum, minimum ve ortalama deşarj konsantrasyonları,
- Maksimum ve ortalama atıksu deşarj debileri,
- Tatlı sular için – kirleticilerin ortalama memba konsantrasyonları ve nehir debisinin 95 persentili,
- Kıyı ve geçiş suları için – deşarj noktasına ait geçmiş konsantrasyonlar,
- Toplam metal verisi (ve modelleme gerekmesi ihtimaline karşı çözünmüş metal verisi),
- En az 12 su örneği (ideal sayı 36’dır),
- Ölçüm limiti (LOD),
- Kirleticilerin belirlenmiş ÇKS değerleri.

6.1.1.3 Alıcı Ortama Bağlı Eleme Testleri

Deşarj suyunda bulunması muhtemel kirleticilerin belirlenmesi ve ilgili verilerin toplanmasının ardından, bu kirleticiler deşarj ortamlarına bağlı olarak bir dizi eleme testinden geçirilmektedir. Bu ön eleme sonucunda, çevreye risk taşımadığı belirlenen kirleticiler elenmekte, geriye kalanların modellenmesi yapılarak deşarj limitleri belirlenmektedir. Bu eleme testleri tatlı su deşarjları, kıyı ve geçiş suyu deşarjları ve öncelikli tehlikeli kirleticiler için olmak üzere aşağıda özetlenmiştir.

Tatlısu deşarjları

Tatlısulara deşarj edilen kirleticilerin çevreye risk oluşturup oluşturmadığını kontrol etmek amacıyla bir dizi test uygulanır. Her testte bir öncekinden daha fazla veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Eğer kirleticiler herhangi bir test adımında elenirse, bu kirleticiler için geriye kalan testlerin uygulanması gerekmez.

Test 1 için, deşarj edilen kirleticinin konsantrasyonunun belirlenen ÇKS değerinin %10’undan fazla olup olmadığını kontrol edilir; az ise bu test sonucunda elenmiş kabul edilir.

Test 2 kapsamında alıcı ortamda oluşabilecek olan seyrelme göz önüne alınır. Buna bağlı olarak kirleticinin seyreltilmiş konsantrasyonu aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanır. Sonrasında hesaplanan PC değerinin o kirleticinin belirlenen ÇKS değerinin %4’ünden fazla olup olmadığı kontrol edilir; az ise bu kirletici bu test sonucunda elenmiş sayılır.

$$PC = \frac{(EFR \times RC)}{(EFR + RFR)}$$

PC: Seyreltilmiş mansap konsantrasyonu

EFR: Çıkış suyu debisi

RC: Çıkış/deşarj suyu konsantrasyonu

RFR: Nehir akış debisi

Test 3 kapsamında kirleticilerin alıcı ortamın mansap tahmini çevresel konsantrasyonu, seyreltilmiş konsantrasyon ve memba konsantrasyonu verilerine bağlı olarak aşağıdaki formüllere göre belirlenir. Hesaplamalarda eğer nehir akış debisi deşarj debisinin 10 katından fazla ise, Formül 1 diğer durumlarda Formül 2 kullanılır. Bu test sonucunda BC ve PEC değerleri arasındaki farkın o kirletici için belirlenen ÇKS değerinin %10'undan fazla olup olmadığı kontrol edilir; az ise Test 4 uygulanır, fazla ise modellemesi yapılması gerekmektedir.

$$PEC = PC + BC \quad \text{Formül - 1}$$

$$PEC = \frac{(EFR \times RC) + (RFR \times BC)}{(EFR + RFR)} \quad \text{Formül - 2}$$

PEC: Tahmini çevresel konsantrasyon

RC: Çıkış/deşarj suyu konsantrasyonu

BC: Memba konsantrasyonu

Test 4 kapsamında, kirletici için hesaplanan PEC değerinin o kirletici için belirlenen ÇKS değerinden fazla olup olmadığı kontrol edilir; az ise kirletici bu test sonunda elenir, fazla ise o kirletici için modelleme yapılması gerekmektedir.

Kıyı ve geçiş suyu deşarjları

Kıyı ve geçiş sularına deşarj edilen kirleticilerin çevreye risk oluşturup oluşturmadığını kontrol etmek amacıyla bir dizi test uygulanır. Her testte bir öncekinden daha fazla veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Eğer kirleticiler herhangi bir test adımında elenirse, bu kirleticiler için geriye kalan testlerin uygulanması gerekmez.

Test 1 kapsamında, deşarj edilen kirletici konsantrasyonunun o kirleticinin her iki ÇKS değerinden de (yıllık ortalama ve maksimum izin verilen) fazla olup olmadığı kontrol edilir; az ise kirletici bu test sonucunda elemiş olur.

Test 2'de deşarjın direk olarak düşük seviyeli su kanallarına yapılıp yapılmadığı kontrol edilir; yapılıyor ise Tatlısu deşarjında kullanılan eleme testleri Test 2'den itibaren uygulanır, ancak kirletici ÇKS değerleri olarak kıyı ve geçiş suyu deşarjları için olan alınır. Kirleticinin deşarjı direk olarak düşük seviyeli su kanallarına yapılmıyor ise Test 3 uygulanır.

Test 3 için, alıcı ortamın seyrelme ve dispersiyon açısından kısıtlı olup olmadığı Çevre Ajansı'ndan sağlanan bilgilerle kontrol edilir; kısıtlı ise modelleme yapılması gerekmektedir, değil ise Test 4 uygulanır.

Test 4 kapsamında atık suyun deşarj edildiği nokta ile deniz haritalarında su derinliğinin sıfır gösterildiği yerler (referans çizgisi olarak da bilinir) arasındaki minimum uzaklık ölçülmeli, bu ölçümlerden sonra; eğer kirleticilerin deşarj konsantrasyonları ÇKS değerinin üzerinde ise ve/veya deşarjın yapıldığı noktanın deniz yatağı, referans çizgisinden 1 m aşağıda ya da deşarj yapılan nokta deniz yatağının referans çizgisi üzerinde bulunduğu yere 50 m'den daha yakın ise modelleme yapılması gerekmektedir, diğer koşullarda eleme testleri uygulanmaya devam edilmektedir.

Test 5 sadece deşarj yoğunluğunun deniz suyu yoğunluğundan düşük olduğu durumlarda uygulanabilmektedir. Eğer değil ise modelleme yapılması gerekmektedir. Bu test kapsamında aşağıda verilen formüle göre hesaplanan efektif debinin izin verilen sınırlar içerisinde olup olmadığı kontrol edilir.

$$EVF = \frac{(EFR \times RC)}{(\text{ÇKS} - BC)}$$

EVF: Efektif debi

EFR: Çıkış suyu debisi

RC: Çıkış/deşarj suyu konsantrasyonu

BC: Memba konsantrasyonu

ÇKS: Çevresel Kalite Standardı

Uygulanabilecek maksimum efektif debi, su derinliği ile doğru orantılıdır (örneğin, su derinliğinin referans noktasının 2 m altında olduğu yerlerde uygulanabilecek maksimum efektif debi 2 m³/sn'dir). Test sonucunda efektif debi uygulanabilecek maksimum debiden az ise kirletici elenmiş kabul edilir, aksi durumlarda modelleme yapılması gerekmektedir.

Öncelikli Tehlikeli Kirleticiler için Eleme Testleri

Öncelikli tehlikeli kirleticiler, alıcı ortam eleme testleri sonucunda çevre için risk oluşturmadaıkları belirlense dahi ayrı bir teste daha tabii tutulmaktadırlar. Bu testte kirleticilerin yıllık ortalama deşarj yükü değeri hesaplanır ve belirlemiş olan yıllık kirlilik yükü değerinden fazla olup olmadığı kontrol edilir; fazla ise kirletici için modelleme yapılması gerekmektedir. Eğer hesaplanan kirlilik yükü izin verilenden az ise ve bu kirletici alıcı ortam eleme testlerinden elenmiş ise, kirleticinin çevre için risk taşımadığına karar verilir. Bu test sonucunda çevreye zararsız olduğu ortaya çıkan kirleticinin alıcı ortam eleme testleri sonucunda çevre için risk taşıdığı belirlenmiş ise kirletici riskli kabul edilir, ve modelleme yapılması gerekmektedir.

6.1.2 Modelleme

Eleme testleri sonucunda çevresel açıdan risk taşıdıkları belirlenen kimyasalların kirliliğe sebep olup olmayacakları yapılan modellemeler sonucunda belirlenir. Kirliliğe sebep oluşturan kimyasallar belirlendikten sonra, yine modelleme kullanılarak bu kirleticilerin deşarj limitleri oluşturulur. Kıyı sularına ve durgun su ortamlarına yapılan deşarjların modellemesinin başvuran kişi/şirket tarafından bir danışman yardımıyla yapılması beklenir. Modelleme için gereken veriler başvurulması durumunda Çevre Ajansı tarafından sağlanmaktadır. Nehir deşarjlarının modellemeleri Çevre Ajansı tarafından “Monte Carlo Nehir Kalitesi Planlaması (RQP)” programı kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Monte Carlo Simülasyonu her bir kirletici için nehir akış debisinin ortalama ve %95’lik dilim değerleri, memba nehir kalitesinin ortalama ve standard sapma değerleri, çıkış/deşarj suyunun ortalama ve standard sapma değerleri ve çıkış/deşarj suyu kalitesinin ortalama ve standard sapma değerlerini kullanır. Bu simülasyon sonucunda kirleticilerin her iki ÇKS değeri için de kirlilik riski oluşturup oluşturmadığı kontrol edilir. Simülasyonun sonunda deşarj konsantrasyonlarının %5’i veya daha fazlası ÇKS standartlarının üzerinde çıkıyorsa, kirliliğe sebep olacağına karar verilir ve o kirletici için deşarj limiti yine simülasyon kullanılarak ve ters işlem uygulanarak belirlenmektedir.

6.2 İspanya

İspanya Çevre Bakanlığı’nın yayımladığı “Manual para la gestion de vertidos: Autorizacion de vertido (Deşarj yönetimi el kitabı: Deşarj izinleri) (Ruza Rodriguez vd., 2007)” dokümanın “Emisyon Sınır Değerlerinin (ESD) Oluşturulması” isimli yedinci bölümünde emisyon sınır değerlerinin, diğer bir deyişle deşarj sınırlamalarının nasıl belirleneceği detaylarıyla verilmektedir.

İspanya’da SÇD’de belirtilen “bütünleşik yaklaşım³” gereğince, ESD’lerin belirlenmesi için öncelikle MET’lerin uygulanması ve ardından MET’lerin alıcı ortamda ÇKS’lere ulaşması için yeterli olup olmadıklarının analiz edilmesi gerekmektedir. Eğer MET’ler ÇKS’lere ulaşması için yeterli değilse, daha sıkı deşarj limitleri belirlenmesi söz konusu olmaktadır.

Bu çerçevede İspanya’da ESD’lerin belirlenmesinde aşağıdaki iki yaklaşım öngörülmektedir:

- Deşarjın yapıldığı faaliyete göre (teknoloji bazlı deşarj standartları)
- ÇKS’lere göre (alıcı ortam bazlı deşarj limitleri)

---

³ Öncelikle teknoloji bazlı deşarj standartlarının, daha sonra ÇKS bazlı deşarj limitlerinin uygulanması.

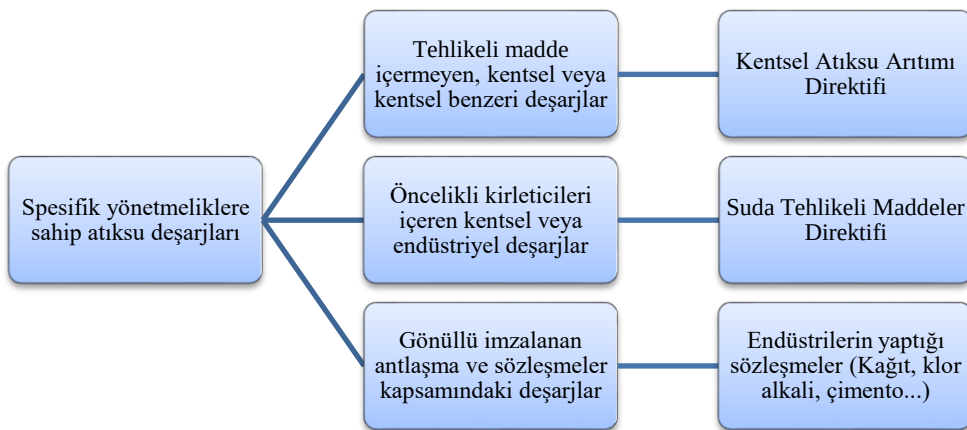
6.2.1 Deşarjın Yapıldığı Faaliyete Göre (Atıksu Kaynağına Göre)

Atıksu deşarjları kaynaklarına göre üç türe ayrılmakta ve her deşarj için sınırlama getirilecek karakteristik parametreler belirlenmektedir:

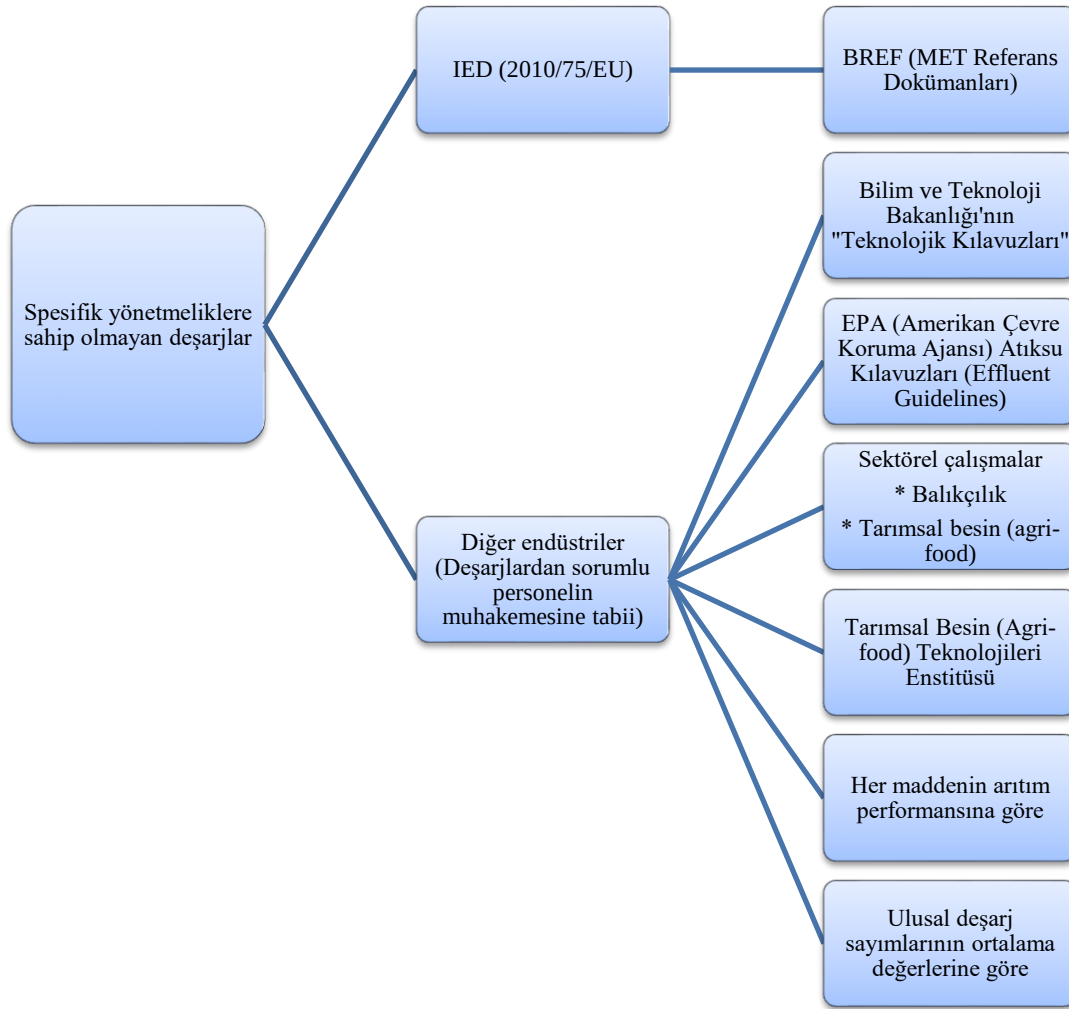
- Endüstriyel bileşeni olmayan kentsel atıksu deşarjları: Bu atıksular için, ESD'lerin yalnızca tipik evsel kirlenmeden kaynaklanan parametreler (çözünmüş oksijen, BOİ, KOİ, AKM ve azot ve/veya fosfor) göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir.
- Endüstriyel deşarjlar: ESD'ler yalnızca çeşitli endüstriyel prosesler ve faaliyetler sonucunda çıkan deşarjların içeriğinden elde edilen parametreler için belirlenecektir. Bu parametreler her endüstriyel sektöre ve üretim prosesine özel olmaktadır.
- Endüstriyel bileşeni olan kentsel deşarjlar: ESD'ler hem evsel kaynaklı genel parametreleri hem de atıksu toplama sisteminden gelen endüstriyel faaliyet kaynaklı deşarlara ait spesifik parametreleri göz önünde bulundurarak belirlenecektir.

İspanya'da, endüstriyel sektör ve üretim proseslerine özel olarak spesifik parametreleri bilme sorumluluğu deşarj sahibine yüklenmiştir.

Farklı sektörel deşarjlar için, "faaliyet bazlı" ESD'lerin bir kısmı yönetmeliklerce belirlenmiş olup geri kalanları için, BREF dokümanları, bilimsel araştırmalar gibi farklı yollardan yararlanılmaktadır. Spesifik yönetmeliklere sahip deşarjlar ve spesifik yönetmelikler gerektirmeyen deşarjlar için izlenmesi gereken yaklaşım Şekil 6.1 ve Şekil 6.2'de verilmiştir.

Şekil 6.1. Spesifik Atıksu Deşarjları ve Bu Atıksulara İlişkin Yönetmelikler

Şekil 6.2. Spesifik Yönetmeliklere Sahip Olmayan Deşarjlar

6.2.2 ÇKS'lere Göre

Çevresel kalite standartlarına göre ESD'lerin belirlenebilmesi için, deşarja sebep olan tesisin yetkililerinin, kendi tesislerinden kaynaklı emisyonların yanı sıra deşarj ettikleri alıcı ortamın koşullarını da dikkate alarak önlem almaları gerekmektedir.

Bunun gerçekleşebilmesi için hem tesislerin beyan ettikleri bilgilerin doğru olmasına, hem de alıcı ortama ilişkin uzun dönem izleme verilerinin mevcut olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan bu veriler değerlendirilerek deşarjın alıcı ortamdaki kirliliğe olan yüzde katkı değerleri hesaplandıktan sonra, karışım bölgesinin belirlenmesine ilişkin hazırlanan teknik rehber dokümanda verilen sınır değerleri aşan kirleticiler için ESD belirlenmektedir. ESD'lerin ÇKS'lere uygunluğu basit kütle dengesi yaklaşımı ya da matematiksel modeller ile kontrol edilmektedir.

Kütle Dengesi ile Emisyon Sınır Değeri Hesaplama Uygulaması

Kütle dengesi kullanılarak,

- Alıcı ortam üzerindeki belirli bir bölgede yer alan mevcut veya planlanan deşarjın etkisini değerlendirilebilmekte,
- Bir deşarj için izin verilebilecek maksimum ESD'ler hesaplanabilmekte,
- Bir deşarj için beyan edilen veriler kullanılarak, bu deşarjın alıcı ortama etkisi hesaplanabilmektedir.

Bu hesaplama yöntemi, kütle korunumu yasasına dayanmakta olup aşağıda verilen varsayımları esas almaktadır:

- Noktasal deşarjların alıcı ortamda tam karışıma uğradığı,
- Kirleticilerin alıcı ortamda bozunmadığı,
- Alıcı ortam konsantrasyonunu etkileyen tek faktörün seyrelme olduğu (çökeltme, tortulaşma, buharlaşma, adsorpsiyon vb. ihmal edilebilir).

Bu yaklaşımın temel prensibi, Şekil 6.3'te gösterildiği üzere memba, noktasal kaynak ve mansap debileri ve kirletici konsantrasyonlarının bir bütün halinde değerlendirilip, söz konusu kirleticinin herhangi bir bozunmaya uğramadığı varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşımı esas alarak kütle dengesi yöntemi ile ÇKS bazlı deşarj limiti belirleme yaklaşımı uygulanan bir noktasal kaynak için kullanılan matematiksel denklem verilmiştir.

$$Q_s \times C_s + \sum (Q_d \times C_d) = Q_r \times C_r$$

Burada:

Q_s : Memba debisi

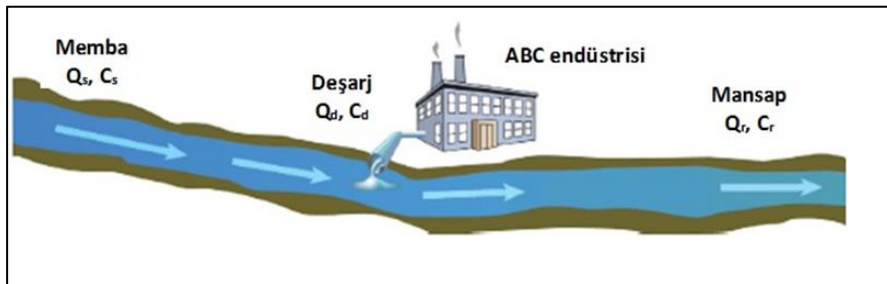
C_s : Memba kirletici konsantrasyonu

Q_d : Noktasal kaynak debisi

C_d : Noktasal kaynak kirletici konsantrasyonu

Q_r : Karışım sonrası alıcı ortam debisi

C_r : Karışım sonrası alıcı ortam kirletici konsantrasyonu (ÇKS)

Şekil 6.3. Noktasal Kaynak Deşarjı Olan Nehir Kesiti

Matematiksel Simülasyon modeli

Matematiksel simülasyon modelleri hem nehir ve göllerdeki su kalitesinin ortaya konmasında hem de nehir havzası için izin verilebilir deşarjların belirlenmesinde kullanılmaktadır. Modelin doğru seçimi ve kullanımı, deşarj izinlerinde, yetkililere, gerçekçi deşarj limitlerinin tespit edilmesinde yardımcı olmaktadır. Bu da, söz konusu modellerin, su kütlesi ve çevre koşullarını ve kirleticilerin özelliklerini göz önünde bulundurabilmesi ile sağlanmaktadır. Gerçekçi deşarj limitleri sağlamalarının yanında, her durumda maalesef matematiksel modeller kullanılamamaktadır. Bunun en önemli sebebi ise hem modellenecek kirleticinin akıbetinin biliniyor olması gerekliliği hem de çevre ve su kalitesi koşullarını ortaya çıkaracak ölçüde uzun dönem izleme verisi ihtiyacıdır. Modele girilen veriler ne kadar varsayımlardan uzaksa, elde edilen sonuçlar da o kadar gerçeği yansıtmaktadır. ESD'lerin belirlenmesi için İspanya tarafından tercih edilen belirli bir model olmamakla birlikte, su kalitesi ve havza modellenmesinde QUAL2K, CORMIX, BASINS, WASP, HPSF, TMDL, vb. modeller kullanılmaktadır. Tercih edilen model seçimi modellenecek kirleticinin ne olduğuna, alıcı ortam karakterizasyonuna, mevcut veriye ve çalışma alanının boyutuna bağlıdır.

6.3 Kanada

Birçok Kanada eyaletinde ABD'de kullanılan yöntemlere benzer çevresel risk temelli yaklaşımlar kullanılmaktadır. Örneğin Kanada'nın Alberta bölgesi için su kütlelerinde alıcı ortam bazlı limit değerleri geliştirilerek su kalitesinin en yüksek seviyede korunması sağlanmaktadır.

Kanada'da ilk olarak, atıksu deşarjının içerdiği kirleticiler nedeniyle alıcı ortamda su kalite limitlerinin (ÇKS) aşılma ihtimalinin olup olmadığı değerlendirilmektedir. Eğer beklenen bir aşım yok ise, mevcut olan kirlilik kontrolüne ve azaltıcı önlemlere bağlı olarak konulan limitlerin (teknoloji bazlı deşarj standartlarının) çevreyi korumak adına yeterli olduğu sonucuna varılmaktadır. Fakat eğer bir aşım olması bekleniyor ise, ikinci prosedür olan atık yükü paylaşımı modeli uygulanmaktadır. Bu ABD'de uygulanan GMTY yaklaşımı esaslı bir yaklaşımdır. Bu modelleme ile çeşitli koşullar altında çıkış suyunun etkisi analiz edilmekte ve izin verilebilecek maksimum çıkış yükü hesaplanmaktadır.

Son aşamada ise, izin verilebilecek kirletici yükünden hareketle, boru sonu deşarj limiti belirlenmektedir. Bu limit değerlerin belirlenmesinde, işletmede söz konusu olabilecek salınımlar hesaba katılır. Hedef her koşulda su kalitesinin korunmasıdır.

Yukarıda işaret edilen üç adım, oldukça açık ve anlaşılır proseslerden oluşmaktadır. Bununla birlikte, doğal olarak sulara bulunabilecek kirleticiler için doğal arka plan konsantrasyonlarının hesaplanmış olması gerekmektedir. Ayrıca, çoklu deşarjların söz konusu olduğu durumlarda ya da alıcı ortamlarda, hesaplar karmaşıklaşmaktadır.

Alıcı ortam bazlı deşarj limitlerinin hesaplanması için birçok yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler daha az veri ve hesaplama gerektiren modellerden başlayarak çok daha kapsamlı veri ve yoğun hesaplama gerektiren yöntemlere kadar birçok metodu içermektedir. Birçok durumda, basitleştirilmiş yöntemler daha zorlayıcı sonuçlar üretmektedir. Zira, basit yöntemlerde kabul edilen kararlı durum, suya atılan kirleticinin olduğu gibi kaldığını, bozulmadığını, uçmadığını, çökelmediğini vs kabul etmektedir. Dolayısıyla, kararlı durum metodu uygulandığında, daha karmaşık olan dinamik modellemelere göre daha zorlayıcı deşarj kısıtlamaları (limit değerleri) elde edilmektedir. Karmaşık modeller daha doğru sonuç verdikleri için tercih edilmektedir. Ancak, bu modellerin gerektirdiği kapsamlı veri her zaman sağlanamamaktadır.

6.3.1 Alıcı Ortam Bazlı Limitler

Deşarj limitlerinin belirlenmesi ile uygun kirlilik önleme ve kontrol teknolojilerinin tesis tarafından uygulanması ve alıcı ortamın korunmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kirlilik önleme ve kontrol teknolojilerinin teknoloji bazlı limitler ile sağlanacağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte, çevresel kısıtlamalar daha sıkı deşarj limitlerinin belirlenmesini gerektirebilmektedir. Bu durumda tesisin daha komplike ve pahalı kirlilik önleme ve kontrol yöntemleri geliştirme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle su kalite bazlı deşarj limitlerine gerek duyulmaktadır. Su kalitesini olumsuz yönde etkilemesi mümkün bir durum söz konusu ise alıcı ortam bazlı deşarj limitleri geliştirilmektedir.

Alıcı ortam bazlı limitler genellikle en kötü koşullar için varsayımda bulunularak geliştirilirler. Hesaplamalarda karışım bölgeleri, kimyasalların ve bütün deşarjın toksisitesi, biyolojik unsurlar ve ekolojik koruma gibi unsurlar dikkate alınır.

6.3.2 Deşarj Limitleri

Boru sonu deşarj limitleri maksimum günlük limit (MDL) ve ortalama aylık limit (AML) değerlerinden oluşmaktadır.

İstatistik ve dağılımlar

Gerçekçi boru sonu limitlerinin oluşturulması değişkenliğe neden olan durumları inceleyerek istatistiksel prosedürlerin uygulanmasını gerektirmektedir. Deşarj, debi ve içeriğindeki maddelerin konsantrasyonları operasyonel kontroldeki değişimlerden, endüstrilerin üretim döngüsündeki değişikliklerden, arıtma sisteminin performansındaki dalgalanmalardan ve iklim değişikliklerinden etkilenecek değişim göstermektedirler.

Frekansa karşı konsantrasyon grafiği çizildiğinde istatistiksel dağılımın türü tanımlanmaktadır. Arıtılmış deşarj suyundaki çoğu madde lognormal dağılımı izler. Aksini ispat eden bir durum olmadıkça bu yaklaşım yüzde hesaplarken uygun bir varsayım olacaktır. Log normal dağılımın kullanımının önerilmesi teorik yaklaşımlardan ziyade günlük ölçümlere dayanan pratiklere dayanmaktadır. İç akışlar da genellikle lognormal olarak dağılmaktadır.

Bir tesisin deşarj verisi kirletici için ortalama veya uzun dönem ortalama gibi istatistiksel standart tanımlayıcılarla tanımlanmaktadır. Değişim katsayısı bir dağılım veya kümenin göreceli varyasyonların standart bir istatistiksel ölçüsü olup standart sapmanın ortalamaya oranı olarak tanımlanır. Lognormal dağılım gibi istatistiksel bir model kullanılarak verilerin genel dağılımı eldeki sınırlı veri ile tahmin edilebilir ve limitler belirli bir olayın olma olasılığına ayarlanabilir.

Yüzdelikler

Boru sonu limitlerinin çıkarılması yüzdeliklerin uygulanmasını gerektirir. Yüzdelikler dağılımları tahmin etmeyi sağlayan istatistiksel noktalardır. Yüzdelikler için kullanılan istatistiksel denklemler aşağıdaki gibidir:

$$X_{\text{yüzdelik}} = \text{Ortalama} + z (\sigma)$$

σ : standart sapma

z: normal dağılım için z skor

Bu yüzdelik değerler, limitler belirlenirken temel olarak kullanılan önemli istatistiksel olasılıklardır. Bu limitlerin belirlenmesindeki amaç, yetkililerin normal değişkenlikle yeterli bir şekilde işletilen atıksu arıtma tesisleri ile kötü işletilen arıtma tesislerinin ayrımını yapabilmektir. Bu yüzdelerin kullanılması yetkili kişiye bazı durumlarda boru sonu limitlerine uyulmamasına izin verebileceğini ima etmez.

Maksimum Günlük Limit (MDL)

Maksimum günlük limit, bir tesisin bir gün içerisinde alıcı ortama deşarj edebileceği mutlak maksimum izin verilen yük veya konsantrasyonu temsil eder. Bu limit su kalitesi kısıtlamalarına, sektörel veya duruma özel teknolojiye bağlı olabilir. Bu değer mevcut veya istenen performansın %99'unu temsil eder. Normal dağılım için genel denklem:

$$\text{MDL} = \text{LTA} + z (\sigma)$$

MDL: Maksimum günlük limit

LTA: Uzun dönem ortalama

σ : standart sapma

Z: normal dağılım için z skor = 2,236 (%99 güven düzeyi için)

Yukarıdaki denklem, MDL hesaplamasında lognormal dağılımlar haricindeki durumlar için kullanılır. Lognormal dağılım için denklem aşağıdaki şekle dönüşür:

$$MDL = LTA * e^{(z\sigma - 0,5\sigma^2)}$$

$$\sigma = \ln (CV^2 + 1)$$

Bu denklemler temel olarak atık yük tahsisi değerlerini belirlemek için kullanılır.

Ortalama Aylık Limit

Deşarjların maksimum günlük limiti aşıp aşmadığını kontrol etmek için sürekli izlenmesinin zor hatta bazı durumlarda imkansız olmasından dolayı ortalama aylık limit kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Ortalama aylık limit, bir tesisin belirlenmiş bir süre içerisinde alıcı ortama deşarj edebileceği maksimum ortalama yük veya konsantrasyonu temsil eder. Bu değer mevcut veya istenen performansın %95'lik kısmını temsil eder. Ortalama aylık limit değeri ayrıca deşarjın ne sıklıkla izlendiğine de bağlı bir parametredir.

Ortalama limit değeri, alınan numune sayısı ve verilerin değişkenlikleriyle ilişkilidir. Ne kadar çok numune alınırsa, sonuç popülasyon (veya doğru) ortalamaya daha yakın olur. Benzer şekilde, veri değişkenliği ne kadar düşükse, sonuç uzun dönemli ortalama değere daha yakın olur. Bu ilişkiler ortalama aylık limit hesaplamalarında kullanılmaktadır.

Ortalama aylık limit değeri hesaplama için genel denklemler:

$$AML = LTA + \left(\frac{\sigma^2}{n}\right)^{1/2}$$

AML: Ortalama Aylık Limit

LTA: Uzun dönem ortalama

σ : standart sapma

n: her ay için alınan numune sayısı

z: normal dağılım için z skor = 1,64 (%95 güven düzeyi için)

Yukarıdaki denklem, AML hesaplamasında lognormal dağılımlar haricindeki durumlar için kullanılır. Lognormal dağılım için denklem aşağıdaki şekle dönüşür:

$$AML = LTA + e^{(z\sigma_n - 0,5\sigma_n^2)}$$

$$\sigma_n^2: \ln (CV^2/n + 1)$$

z: normal dağılım için z skor = 1,64 (%95 güven düzeyi için)

Uzun Dönem Ortalama (LTA)

Boru sonu limit değerlerinin hesaplanması için atık yükü tahsisi aşağıdaki şekilde kullanılmaktadır:

$$LTA = WLA - z(\sigma)$$

LTA: Uzun dönem ortalama

WLA: Atık yük tahsisi

σ : standart sapma

n: her ay için alınan numune sayısı

z: normal dağılım için z skor = 1,64 (%95 güven düzeyi için)

Bu varsayımlar standart sapma yerine CV (Standart sapmanın ortalamaya bölünmesiyle) kullanılarak normalize edilir ve önceki denklemlerde olduğu gibi lognormal dağılım olduğu kabul edilir. Fonksiyonel denklemler Tablo 6.1’de verilmiştir (AEP, 1995).

Tablo 6.1. Fonksiyonel denklemler

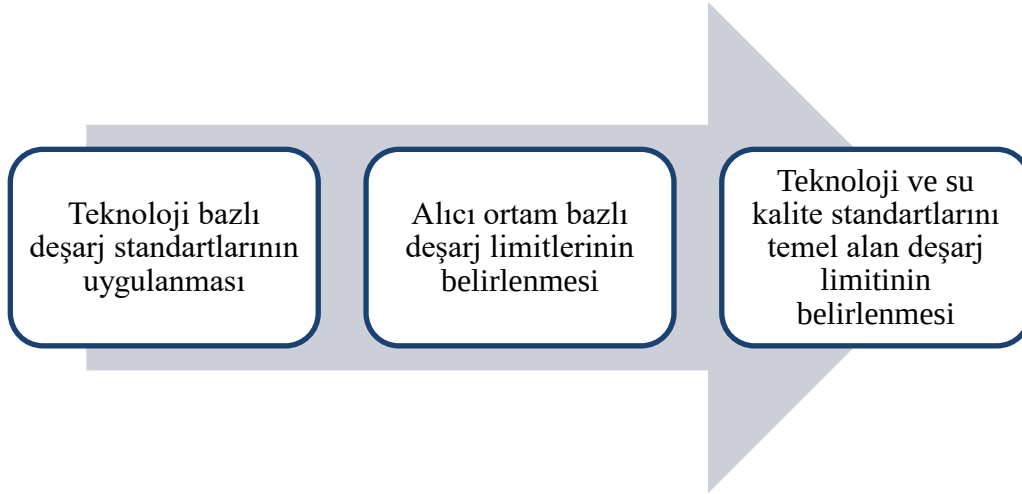
Uzun dönem ortalama (akut n=1, kronik n=4)	Ortalama Aylık Limit (1<n<30)	Maksimum günlük limit
$LTA: WLA * e^{(0,5\sigma_n^2 - z\sigma_n)}$ $\sigma_n^2: \ln((CV^2/n) + 1)$ z: 2,236 (%99 güven düzeyi için)	$AML: LTA + e^{(z\sigma_n - 0,5\sigma_n^2)}$ $\sigma_n^2: \ln((CV^2/n) + 1)$ z: 1,64 (%95 güven düzeyi için)	$MDL: LTA * e^{(z\sigma - 0,5\sigma^2)}$ $\sigma: \ln(CV^2 + 1)$ z: 2,236 (%99 güven düzeyi için)

6.4 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD’de Temiz Su Kanunu kapsamında hem teknoloji bazlı hem de alıcı ortam bazlı deşarj limitleri uygulanmaktadır. Her eyalet kendi teknoloji bazlı deşarj limitlerini uygulamaktadır. Temiz Su Kanunu’na göre 3 yılda bir deşarj limitlerin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Güncellenen limitler daha sonra Çevre Koruma Ajansı tarafından incelenmektedir.

ABD’de deşarj izinlerinin kontrolü Çevre Koruma Ajansı (EPA)’nın bünyesindeki Ulusal Kirleticilerin Salımının Engellenmesi Programı (National Pollutant Discharge Elimination System – NPDES) ile yapılmaktadır. Temiz Su Kanunu’na göre alıcı ortama kirleticiler deşarjı olan her bir faaliyet, deşarjında bu kirleticilere ilişkin limitleri sağladığına dair deşarj izni almak durumundadır. NPDES tarafından noktasal kaynaklar için verilen izinler, neyin deşarj edilebileceği, izleme ve raporlama gereklilikleri ile deşarjın alıcı ortama ve insan sağlığına zarar vermemesini temin etmek için gereken tüm önlemleri içermektedir.

Su kalite standardı aşılmayan kirleticiler için teknoloji bazlı deşarj limitlerinin uygulanırken, su kalite standardı aşılacak parametreler için alıcı ortam bazlı deşarj limitleri uygulanmaktadır. ABD deşarj limiti belirleme yaklaşımı Şekil 6.4'te gösterilmektedir.

Şekil 6.4. ABD’de Deşarj Limitlerinin Belirlenmesi Yaklaşımı

Teknoloji bazlı deşarj standartları, uygulanacak üretim teknikleri ve atıksu arıtma teknikleri bazında ulaşılabilecek arıtım seviyesine göre belirlenmektedir. Bu sınırlamalar genel olarak EPA tarafından oluşturulan yönergeleri ve standartlarını kullanarak belirlenmektedir.

Alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulaması, toksisite esaslı deşarj sınırlamasıdır. Yani; alıcı ortam bazlı deşarj limitinin gerekliliğine karar verilmesi aşamasında atıksu deşarjının yol açacağı toksisite değerlendirilmektedir. Atıksu ile çeşitli seyrelmelerde toksisite testi yapılarak, alıcı ortamdaki atıksuyun yol açacağı toksisite ile su kalite standartları karşılaştırılmaktadır. EPA, herhangi bir noktasal deşarja izin verilirken, bazı parametreler için teknoloji bazlı, bazı parametreler için alıcı ortam kalitesi (ÇKS) bazlı sınırlamalar konulabileceğini belirtmektedir.

Toksisite testi akut ve kronik toksisite olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Akut toksisite, genellikle LC_{50} ile ifade edilirken, kronik toksisite de NOEL (hiçbir ters etkinin gözlenmediği en yüksek düzey), LOEL (en düşük ters etki düzeyi), IC (inhibe edici konsantrasyon) ile ifade edilmektedir. Toksisite değerleri, “toksisite birimi, TU (toxicity unit)” ile de ifade edilmektedir. TU hesabı için akut ve kronik toksisite konsantrasyonları “yüzde” olarak hesaplanmaktadır. Diğer bir deyişle, LC_{50} ’ye (organizmaların %50’sinin ölümüne sebep olan konsantrasyon) karşılık gelen atıksu seyrelme gereksinimi hesaplanmaktadır. Daha sonra, aşağıdaki formül kullanılarak TU belirlenir;

$$\text{Akut TU} = 100 / LC_{50}$$

$$\text{Kronik TU} = 100 / NOEC$$

Örneğin, eğer akut toksisite testi sonucu LC₅₀'ye karşılık gelen atıksuyun seyrelme yüzdesi %60 ise;

$$TU_a = 100/60 = 1,7$$

olarak hesaplanır.

Eğer kronik toksisite testi sonucu IC₂₅'e karşılık gelen atıksuyunun seyrelme yüzdesi %40 ise;

$$TU_c = 100/40 = 2,5$$

olarak hesaplanır.

EPA, akut toksisite (TU_a) ve kronik toksisite (TU_c) limitlerini sırasıyla 0,3 ve 1,0 olarak belirlemiştir.

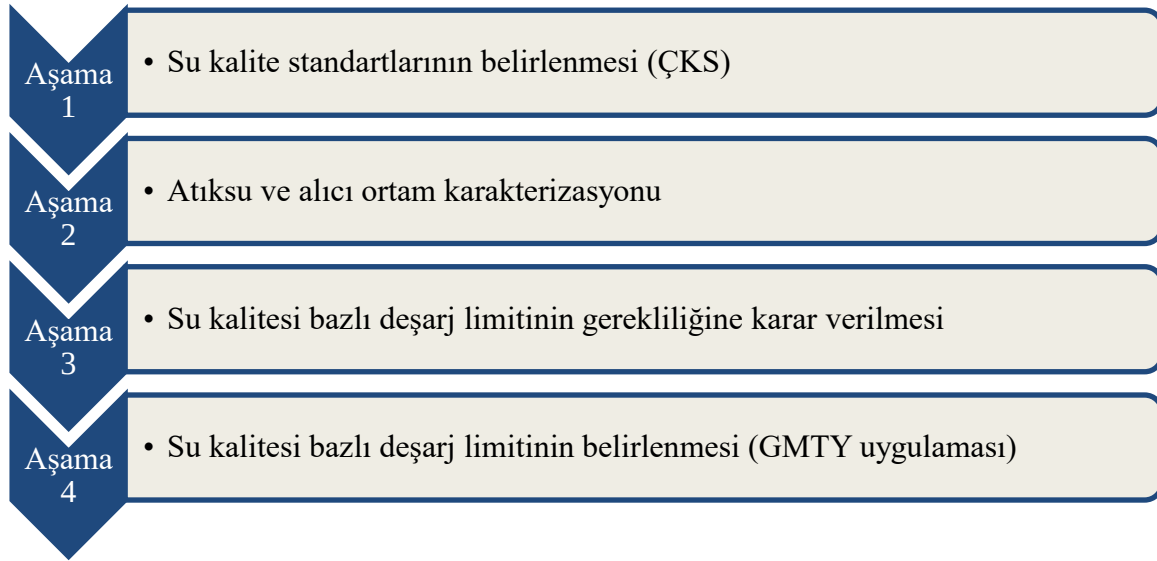
Yukarıdaki akut toksisite testi sonucu LC₅₀'ye karşılık gelen atıksuyun seyrelme yüzdesi %60 olarak verilen örnekte akut toksisite değeri 1,7 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, EPA tarafından belirlenen 0,3 TU_a limitini aştığı için, EPA alıcı ortam bazlı deşarj limiti hesabı yapılmasını önermektedir.

Alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulaması, kirletici parametre bazında olabildiği gibi, toplam toksisite bazında da olabilmektedir.

Yukarıda işaret edildiği üzere, alıcı ortam bazlı atıksu deşarj limitleri, teknoloji bazlı deşarj standartlarının yetersiz olduğu koşullarda uygulanmaktadır.

Alıcı ortam bazlı atıksu deşarj limitleri, günlük maksimum toplam yük (GMTY) (Total maximum daily load, TMDL) esaslı deşarj limiti belirlenmesi yaklaşımını gerektirmektedir. Bu yaklaşımla; bir su kütleline, istenen su kalitesinin sağlanmasını temin edecek biçimde yapılabilecek en yüksek kirletici yük miktarını ve bu kirletici yükün noktasal ve yayılı kaynaklar arasındaki dağılımını belirlenmektedir. NPDES'e göre, noktasal kaynaklar için, eyaletler ya da EPA tarafından belirlenen GMTY'ler temel alınarak, havza bazında deşarj izinleri verilmektedir. ABD'de her eyalet kendi alıcı ortam standardını uygulamaktadır. Ayrıca, Temiz Su Kanunu'na göre 3 yılda bir bu standartlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Revize edilen standartlar daha sonra EPA tarafından incelenmektedir.

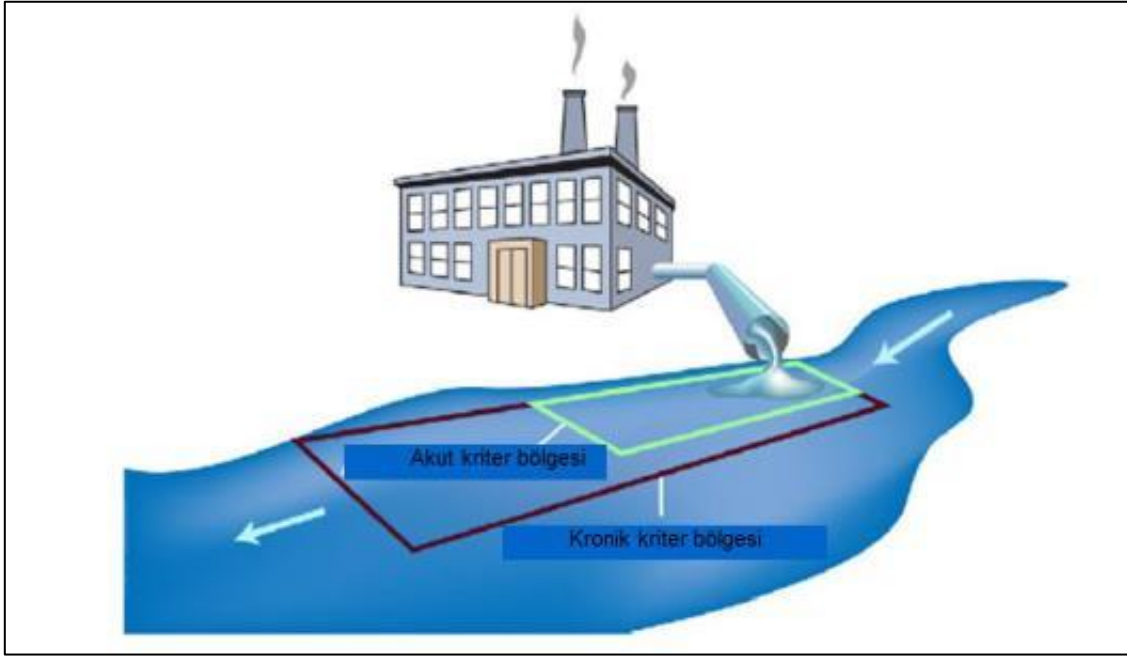
Alıcı ortam bazlı deşarj limiti belirleme aşamaları Şekil 6.5'te gösterilmektedir. Bir su kütleline uygulanacak ÇKS'ler belirlendikten sonra, deşarj edilecek atıksu ve alıcı ortam karakterize edilmelidir. Bu karakterizasyon sonucuna göre alıcı ortam bazlı atıksu limitlerinin uygulanmasının gerekli olup olmadığı belirlenmektedir. Eğer alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulanması gerekliyse bu bilgiler alıcı ortam bazlı atıksu deşarj limitlerini hesaplamak için kullanılmaktadır.

Şekil 6.5. ABD’de Alıcı Ortam Bazlı Deşarj Limiti Belirleme Aşamaları

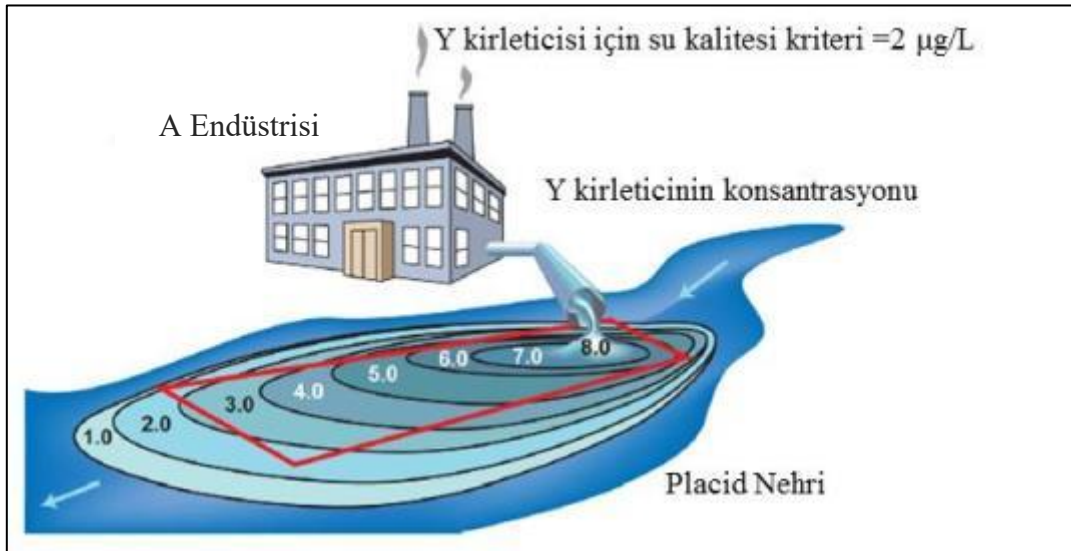
Atıksu ve alıcı ortamın karakterizasyonunda, ortamın durumuna göre farklı yöntemler kullanılabilir. Eğer alıcı ortam tam karışım değilse karışım bölgesi analizi önerilmektedir. Fakat deşarj noktası yakınında tam karışım oluyorsa taşınım modellemelerini de içeren tam karışım analizi önerilmektedir.

Tam karışımın olmadığı durumlarda, her kirlenici madde için su kalite standartlarına göre seyrelme payı veya karışım bölgesi oluşturulabilir. Modellemede kullanılan seyrelme payı ve karışım bölgesi, alıcı ortamdaki karışım tipine bağlı olarak değişmektedir. Şekil 6.6’da akut ve kronik kriterler baz alınarak iki farklı karışım bölgesi gösterilmektedir. Yeşil çizgi ile belirtilmiş olan akut karışım bölgesinin sonunda akut kriterler karşılanırken, kronik kriterler karşılanmayabilir. Kronik kriterler bordo çizgi ile belirtilmiş olan kronik karışım bölgesinin sonunda karşılanmalıdır. Akut karışım bölgesi geçiş organizmalarının ölümünü engelleyecek şekilde, kronik karışım bölgesi ise suyun bir bütün olarak ekolojisini koruyacak şekilde boyutlandırılmaktadır. Akut kriterleri belirlemek için yapılan akut toksisite testi genelde kısa sürede (96 saat veya daha kısa bir sürede) gerçekleştirilir. Kronik toksisite testi, gübreleme, büyüme ve çoğalma gibi etkilerin de ölçülmekte olduğu uzun vadeli bir test olarak tanımlanır. Genel olarak, kronik test tam yaşam döngüsü testi olarak bilinen yaklaşık 30 günlük testtir.

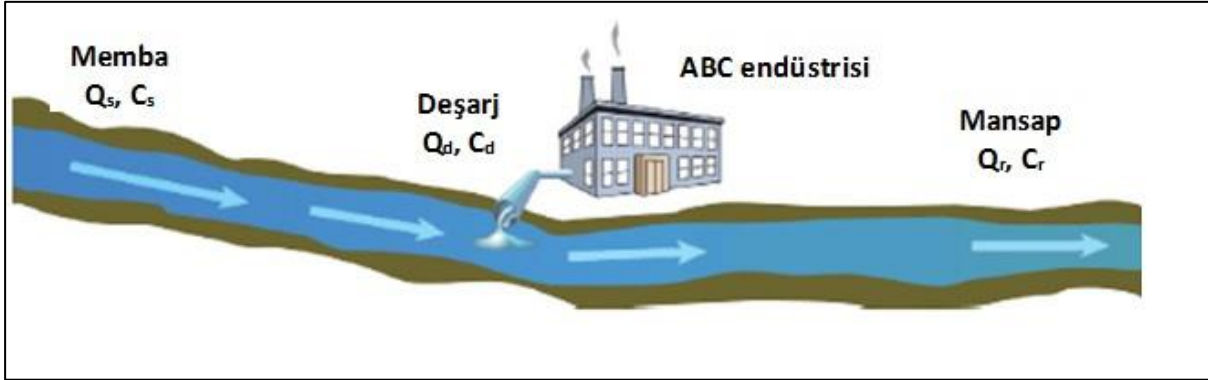
Şekil 6.6. Su Yaşamı Kriterleri için Karışım Bölgeleri (EPA, 2010).

Kirliliğin konsantrasyonu, deşarj noktasından tam karışım olana kadar kademeli bir şekilde azalır. Örneğin, Şekil 6.7’de gösterilen A endüstrisinden çıkan Y kirliliği için su kalitesi kriteri $2 \mu\text{g/L}$ ’dir. Kırmızı ile işaretlenen alanın içerisindeki kirlenici konsantrasyonu $2 \mu\text{g/L}$ ’yi aştığı için bu kirlenici için alıcı ortam bazlı deşarj limiti hesabı gerekmektedir.

Şekil 6.7. Tam Karışım Olmadığı Durumlarda Alıcı Ortam Konsantrasyonu Hesabı Örneği (EPA; 2010)

Alıcı ortamda tam karışımın olduğu durumlarda, atıksuyun alıcı ortamdaki konsantrasyonu, statik ve dinamik modellemeler içeren tam karışım analizi uygulanarak hesaplanır. Atıksu ve alıcı ortam modellemesinde, eğer sadece birkaç deşarjın ölçüm verileri varsa veya alıcı ortamın günlük debi ölçüm verileri mevcut değilse basit kütle dengesi denklemleri kullanılabilir. Şekil 6.8’de basit kütle dengesi hesabı ile alıcı ortamdaki atıksu konsantrasyonu hesabı gösterilmiştir.

Şekil 6.8. Basit Kütle Dengesi Hesabı (EPA, 2010)

$$C_r = \frac{(Q_d)(C_d) + (Q_s)(C_s)}{Q_r}$$

Burada:

Q_s : Deşarj öncesi nehir debisi

Q_d : Deşarj debisi,

Q_r : Deşarj sonrası nehir debisi

C_s : Deşarj öncesi nehir konsantrasyonu

C_d : Deşarj konsantrasyonu

C_r : Deşarj sonrası nehir konsantrasyonu

6.4.1 GMTY Uygulaması

GMTY, bir su kaynağında hedef su kalitesinin korunması ya da sağlanması; diğer bir deyişle ÇKS'nin sağlanması için, o su kütlesinin kendi kendini temizleme kapasitesine ve mevcut kalitesine bağlı olarak tanımlanması gereken, hem yayılı hem de noktasal kaynaklar için izin verilebilir toplam kirletici yüküdür. Bu uygulama; noktasal ve yayılı kaynaklar için alıcı ortam standartları ile deşarj standartlarının entegre bir biçimde uygulanması anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım; bir su kaynağına kirletici deşarjı yapan tüm kaynaklar için, kirletici bazında verilebilecek yükün ve devamında bu yükün kaynaklar arasında dağıtımıyla; noktasal

kaynaklar için “deşarj standartlarının ya da deşarj limitlerinin” yayılı kaynaklar için ise bir dizi “en iyi uygulamaların” belirlenmesine ya da hayata geçirilmesine dayanmaktadır.

6.4.2 GMTY Hesaplanması

Temel olarak GMTY hesaplanırken, tüm noktasal kaynaklara ait tekil kirlilik yükü payları (TKYP), yayılı kaynaklara ait yük payları (YKYP), su kütlesindeki arka plan kirletici miktarları toplanarak ve bu hesaba emniyet payı eklenir. Arka plan kirletici miktarları, yayılı kaynaklara dahil edilmektedir.

$$GMTY = YK = \sum TKYP + \sum YKYP + \text{emniyet payı}$$

GMTY = günlük maksimum toplam yük

YK = kirletici yükleme kapasitesi

TKYP = tekil kirlilik yükü payları ya da GMTY’nin mevcut veya gelecekteki tekil kaynaklara ait kirletici yük payı

YKYP = yayılı kaynak yük payları ya da GMTY’nin mevcut veya gelecekteki yayılı kaynak ve arka plan miktarlarına ait kirletici yük payı

Emniyet payı = kirlilik yükü ve alıcı ortam kalitesi arasındaki ilişkiden kaynaklanan belirsizlik. Emniyet payı analitik varsayımlarla elde edilebilir veya yükleme kapasitesinin belirli yüzdesi emniyet payı olarak hesaplanabilir..

GMTY uygulaması, aşağıdaki adımları içermektedir:

- Kirlilikten etkilenmiş su kütlesi ve ait olduğu havzanın karakterize edilmesi
- Kirletici kaynakların tanımlanması
- Su kütlesi için kalite hedeflerinin belirlenmesi (ÇKS’ler)
- Su kalitesi ve kirletici yük arasındaki ilişkinin analizi ile su kütlesinde ÇKS’lerin aşılmayacağı kirletici yükünün hesaplanması
- Hesaplanan kabul edilebilir kirletici yükün, kirletici kaynaklar arasında paylaşılması
- GMTY raporlarının hazırlanması
- Paydaşların koordine edilmesi.

GMTY, havza bazlı ya da su kütlesi bazlı uygulanabilmektedir. Havza bazlı GMTYler;

- Farklı su kütlelerinde; aynı kirletici için yük tanımlanması
- Farklı su kütleleri için; benzer kirleticiler için yük tanımlanması (azot ve fosfor)
- Farklı su kütleleri için; birbiri ile ilintili kirleticiler için yük tanımlanması (krom ve E-coli)

ile oluşturulabilmektedir.

GMTY'nin havza bazında belirlendiği durumda, su kütlelerinin münferit olarak incelenmesi yerine akarsu, nehir, göl ve kıyılar gibi hidrolojik olarak birbiriyle bağlantılı tüm kesitlerin, bütünsel bir yaklaşım içerisinde bir arada ele alınması gerekmektedir. Havza bazlı GMTY uygulamasının en önemli avantajı, kirlilikten etkilenmiş bütün sistemin ÇKS'leri sağlar duruma getirilebilmesi için, noktasal ve yayılı kaynaklar için belirlenecek yük azaltımına yönelik en ekonomik seçeneklerin belirlenebilmesidir. Noktasal ve yayılı kaynaklar için kirlletici yük paylarının belirlenmesi ve kontrol edilmesi aşamasında, bu bütünsel yaklaşımın uygulanması büyük oranda esneklik sağlamaktadır.

6.4.3 GMTY Uygulama Aşamaları

GMTY'lerin hesaplanması temel olarak kirlilikten etkilenmiş su kütlelerinin ya da havzanın tanımlanması, kontrol altına alınmak istenen kirlletici ile alıcı ortam arasındaki ilişkinin anlaşılması ve alıcı ortama deşarj yapan noktasal ve yayılı kaynaklar arasında kirlilik yükünün paylaşılması aşamalarını içermektedir. İdeal olarak, GMTY çalışmalarının başlangıcından sonuç raporunun hazırlanması ve sunulmasına kadar tüm aşamalarda paydaşların sürece katılımı sağlanmalıdır. GMTY uygulaması aşamaları Şekil 6.9'da verilmiştir.

Paydaş katılımının en önemli getirisi, GMTY'lerin uygulama sürecinin başarısını artırmasıdır. Projeyle ilintili, ya da o su kütlesi ile bağlantılı paydaşların sürece dahil edilmesi ile proje çıktılarının ve en önemlisi kirlletici yük paylaşımına dair verilen kararlarının paydaşlar tarafından daha kolay kabul edildiği görülmektedir. Paydaş katılımı, ideal olarak GMTY projelerinin kapsamının belirlendiği ilk aşamalarda başlamalı ve yük paylaşımı ve nihai uygulama fazlarına kadar devam etmelidir.

Havzanın karakterize edilmesi	Yükleme Kapasitesinin hesaplanması için bağlantı analizi	Paylaşım analizi	GMTY raporunun hazırlanması
• Alıcı ortam ve havza hakkında veri toplanması ve analizi • Su kütlesinin durumu ve kirlilikten etkilenme boyutlarının tanımlanması • Su kütlesi ve havzanın kirlilikten etkilenmesine neden olan özelliklerin anlaşılması • Su kalitesi standartları ve diğer GMTY hedeflerinin belirlenmesi • Olası kirlletici kaynakların belirlenmesi	• Kirlletici yüklemesi ve su kalitesi arasındaki ilişkinin belirlenmesinde kullanılacak olan yaklaşımın seçimi ve uygulanması • Mevcut kaynak yüklerinin öngörülmesi • Kabul edilebilir yüklem kapasitesinin hesaplanması	• GMTY uygulamasının başarılı olabilmesi için gerekli paylaşımların coğrafi, kaynak ve zamana bağlı kapsamının seçilmesi • Kirlilik yüklerinin azaltımına dair çeşitli kombinasyonlardan oluşan paylaşım senaryolarının değerlendirilmesi • En uygun paylaşım senaryosunun seçilmesi	• GMTY raporunun hazırlanması • GMTY hesaplamalarının tüm unsurlarının kayıt altına alınması • Yönetici kayıtlarının oluşturulması

Şekil 6.9. GMTY Yaklaşımı Uygulama Aşamaları

GMTY projeleri ile ilgili olası paydaşlar; bakanlıklar, belediyeler, üniversiteler, çalışılan su havzası ile ilgili faaliyet gösteren kurumlar, endüstriyel tesisler ya da tarım alanları gibi noktasal ve yayılı kaynaklardan sorumlu kişiler, ilgili sivil toplum kuruluşları, kirlilikten etkilenen halk ve projeye ilgi duyan diğer taraflardır. Bu paydaşların projeye katkıları çeşitli seviyelerde olabilir. Paydaş katılımı, en basit düzeyde halkı bilgilendirme toplantılarına katılım, orta seviyede bilgi toplama faaliyetlerine katkı ya da en üst seviyede yük paylaşımı gibi uygulama kararlarının verilmesine destek şeklinde sağlanabilir.

Havza bazlı yürütülen GMTY belirleme projelerinde, projeye dahil edilmesi gereken paydaş sayısı, münferit su kütlelerine ilişkin olarak yürütülen GMTY’lerdekinden daha fazla olacağı için, havza bazlı projelerde paydaş katılımının dikkatli bir şekilde planlanması ve katılımcı sayısının, gerektiği biçimde sınırlandırılması gerekmektedir.

GMTY sürecinin ilk aşaması; havzanın karakterize edilmesini içermektedir. Havzanın karakterize edilmesi; (i) çevresel kirliliğin ve tüm kirlletici kaynakların tanımlanmasını, (ii) bunların kirlletici etkilerinin, (iii) varsa o havzaya özgü ÇKS’lerin, (vi) bununla uyumlu olmak üzere GMTY hedeflerinin, ve (v) bu hedeflere ulaşabilmek için gerekli iyileştirme seviyesinin belirlenmesini içermektedir.

İkinci aşama olan “bağlantı analizi”, kirlletici kaynaklar ile su kütlesinde görülen kirlilik arasındaki sebep – sonuç ilişkisinin ortaya konulması anlamına gelmektedir. Bu ilişkinin

tanımlanmasında, su kütlesinin tipine, kirletici türüne, veri mevcudiyetine ve konumsal/zamansal gereksinimlere bağlı olmak üzere farklı yaklaşımlar uygulanabilmektedir. Bu yaklaşımlar, modelleme içerip içermemelerine göre ikiye ayrılmaktadır:

- Matematiksel modeller
- Modelsiz yaklaşımlar

Matematiksel modeller kullanılması yaklaşımında, havza içindeki kirletici kaynakları ve etkilerini membadan mansaba doğru inceleyen su kalite modelleri ya da havza modelleri kullanılabilmektedir. Bu modellerle, kirletici yüklerin memba-mansap ilişkileri dinamik modelleme teknikleri kullanılarak belirlenir. Modelsiz yaklaşımlarda ise Şekil 6.10'da işaret edilen yaklaşımlar kullanılabilmektedir.

Şekil 6.10. GMTY’de Uygulabilecek Modelleme Yaklaşımları ve Modelsiz Yaklaşımlar

6.4.3.1 Modelsiz Yaklaşımlar

Modelsiz yaklaşımlar için genel olarak, çevresel verilerin istatistiksel analizi ya da arazi kullanımına bağlı empirik hesaplamalar kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlarda; havzada ve/veya su kütlesinde söz konusu prosesler, modelleme yaklaşımlarına göre çok daha basit bir şekilde temsil edilmektedir. Bu yaklaşımlarda, modelleme yaklaşımlarına göre daha basit olmakla birlikte, havza bazında uygulanması ve kirliliğe katkıda bulunan tüm kaynakların göz önüne alınması ile bütünsel bir bakış açısı uygulanmaktadır.

Modelsiz yaklaşımları ikiye ayırmak mümkündür:

1. Arazi bazlı hesaplamalar: bu metotlar, yağış ve havzayı temsil edecek koşullara ait varsayımlar yardımıyla, yüzey akışıyla su kütlelerine taşınan arazi bazlı kirliliği belirlemektedir.

2. Su kütlesi bazlı hesaplamalar: Bu yaklaşımda su kütlelerine karışan yükleri, su kütlelerinin koşullarını, gözlem verilerini ya da yüklere ait varsayımları kullanarak yük süre yaklaşımı veya kütle dengesi analizi ile hesaplamaktadır.

6.4.3.1.1 Yük süre yaklaşımı

Yük süre yaklaşımında, geçmişe ait uzun dönemli debi-kirletici yükü verileri ve hedef kirletici konsantrasyonu kullanılarak, kirlilik yükünü gösteren bir eğri (akış-süre eğrisi) oluşturulur. Bu eğri, izin verilen yüklerin, günlük akış bazında dağılımını içererek, su kütlelerinin yükleme kapasitesini verir. Bu metot tüm akış koşullarına ait mevcut ve izin verilen kirletici yüklerini kapsadığı için, kritik koşullardaki ve kirlilik yük ve akışını da göz önünde bulundurur. Ancak, değerlendirmeler gözlemlenen akış koşulları ile yapıldığı için, bu yöntem kirlilik kaynaklarının yükleri hakkında kısıtlı bilgi sağlamaktadır. Bu nedenle, kaynak bazlı değerlendirmelerin yapılması için ilave analizlere ihtiyaç duyulmaktadır. Havza bazlı çalışmalarda, bu yöntemin her bir su kesiti için ayrı ayrı uygulanması önerilmektedir.

6.4.3.1.2 Denge hali ya da kütle denge analizi

Kütle dengesi bazlı analizler, su kütlesi içinde “kütlenin korunumu” varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, su kütlelerine karışan yayılı ve noktasal kirletici yüklerinin korunduğu basit yaklaşımıyla, alıcı ortamda oluşacak kirletici konsantrasyonlarını belirler. Bu aşamada, genel olarak bozunum ve çökelme gibi proseslerden kaynaklanan kayıplar ve girdiler göz ardı edilir. Yayılı kirleticiler için ihraç katsayıları kullanılır. Noktasal kaynaklar için ise, tüm kaynakların göz önüne alınması ile belirlenen su kalitesi hedefine (ÇKS) ulaşılması için izin verilen yükler hesaplanarak deşarj limiti belirlenir. Bu yöntem, havza bazında uygulanırken çoklu kaynakların göz önünde bulundurulabilmesi ve bir kesitten diğerine geçen kirlilik miktarının takip edilmesi gibi avantajlara sahiptir.

6.4.3.1.3 Yüzde azaltım

Yüzde azaltım yaklaşımı, yükleme kapasitesinin belirlenmesi sırasında yüzey suyu konsantrasyonları ile kirletici yüklerinin bire bir orantılı olduğunu kabul eder. Mevcut kirlilik konsantrasyonları ÇKSler ile karşılaştırılarak gerekli yüzde azaltım miktarı hesaplanır. Bu yüzde, daha sonra mevcut durumda deşarj edilen yüklere oranlanarak, yükleme kapasitesi belirlenir. Mevcut yükler gözlem verileri kullanılarak bulunabilir.

Bu yöntem uygulamada çok basit olmakla beraber, havza içindeki kaynaklar, kirliliğin birden fazla etkisi ya da kirlenmiş kesitler arasındaki ilişkiler konusunda çok kısıtlı bilgi sağlamaktadır. Ayrıca, kütle denge analizinde olduğu gibi statik koşullar (kritik koşullar ya da uzun süreli ortalamalar) dikkate alınarak hesaplanma yapıldığı için su kütlelerindeki çeşitliliği yansıtmamaktadır.

6.4.3.1.4 Basit yöntem

Basit yöntem, kirlетici yüklerini, drenaj alanı, kirlетici konsantrasyonları, yüzey akışı katsayısı ve yağışı temel alan empirik denklemlerle hesaplamaktadır. Genel olarak GMTY çalışmalarında, yüzde azaltım gibi diğer metotlarla bir arada kullanılır. Bu denklemde yüzey akışı, drenaj alanının geçirimsizliğine bağlıdır. Havza bazında uygulamalarda her su kesiti için ayrı ayrı hesap yapılır. Yüzey akışının sadece geçirimsiz yüzeylerden kaynaklandığı varsayımından dolayı, tarımsal alanlar, sızıntı yapan septik tanklar ya da doğrudan deşarjların değerlendirilmesi için uygun değildir.

6.4.3.2 Modelleme Yaklaşımları

6.4.3.2.1 Statik modellemeler

Statik modellemede, deşarj debisinin ve yükün, taşınım proseslerinin ve reaksiyonların zamana göre değişmediği varsayılır. Statik modellemelerin bazıları basit kütle denklemleri içerirken bazıları bilgisayar programlarından oluşabilir. Streeter-Phelps denklemleri ve modifikasyonları statik modellemeye örnektir.

EPA'nın örneklerinden birine göre, Oregon'daki Tualatin Nehri'nde, GMTY hesabı aşağıdaki formülle yapılmıştır.

$$GMTY = \text{ÇKS} * (Q_t + Q_s)$$

ÇKS: Çevresel Kalite Standardı

Q_t : Deşarj edilen atıksu debileri

Q_s : Alıcı ortam debisi

GMTY, noktasal kaynaklı kirlетicileri, yayılı kaynaklı kirlетicileri, arka plan konsantrasyonlarını içerir. Hesaplanan GMTY'den atık yükü paylaşımı hesaplanmasında farklı metotlar kullanılabilir. Yine EPA'nın örneklerinden birinde atık yükü tahsisi hesabı aşağıdaki formülle hesaplanmıştır. Bu formülde atık yükü paylaşımı hesaplanırken deşarj edilen kirlетici yükleri baz alınmıştır.

$$WLA = (GMTY - LA - \%10 \text{ GMTY}) * \text{kirlетici yükü oranı} / Q_e$$

WLA: atık yükü paylaşımı

GMTY: Nehire deşarj edilen toplam günlük yük

LA: Tesise özel yük

Q_e : Atıksu debisi

%10 GMTY: Güvenlik payı

6.4.3.2.2 Dinamik modellemeler

Dinamik modelleme, değişen alıcı ortam debisinin ve deşarj debisinin etkilerini açık bir şekilde ortaya koyduğu için tercih edilmelidir. EPA, WLA hesabında üç farklı dinamik model önermektedir. Bunlar;

- Sürekli simülasyon,
- Monte Carlo simülasyonu,
- Log-normal olasılık modellemesidir.

Bu metotlarla, tek bir alıcı ortam konsantrasyonu (en kötü senaryonun dikkate alınması) yerine alıcı ortam konsantrasyonunun olasılık dağılımını hesaplanabilmektedirler.

Sürekli Simülasyon Modeli

Sürekli simülasyon modelinde, günlük deşarj debisi, konsantrasyon, günlük alıcı ortam debisi ve arka plan konsantrasyonları kullanılır. Model, bu konsantrasyonları giriş verileriyle aynı kronolojik sırada hesaplar. Sonrasında zaman gözetilmeksizin günlük alıcı ortam konsantrasyonu küçükten büyüğe sıralanır. Elde edilen bu sıralanmış verilerden bir olasılık grafiği çizilebilir ve ilgilenilen herhangi bir günlük konsantrasyon değerinin sıklığı tespit edilebilir. Sürekli simülasyon modelinin avantajları şöyledir:

- Toksik konsantrasyonların alıcı ortamdaki sıklıkları ve süreleri öngörülebilir.
- pH, debi, sıcaklık, kirlilik deşarjı ve diğer parametrelerin zamana bağlı çapraz ilinti ve etkileşimi tespit edilebilir.
- Yağış ve buharlaşma verileri kullanılarak uzun dönem akarsu debisi kayıtları sentezlenebilir.
- Uzun simülasyon zamanları, modelde kullanılan başlangıç verisinin taşınım proseslerinin kalibrasyonundan gelen etkisini önleyebilir.

Statik modellerin aksine, sürekli simülasyon modelinin uygulanabilmesi, kalibre edilebilmesi ve doğrulanabilmesi için zamana bağlı çok miktarda veri gerektirmektedir.

Monte Carlo Simülasyon Modeli

Monte Carlo simülasyon modelinde probabilistik ve deterministik metotlar birlikte kullanılır. Çünkü bu model, istatistiksel olarak tanımlanmış verilerle matematiksel taşınım modelinin uygulanmasıdır. Sürekli simülasyon modelindeki izin verilebilir kirlilik yükü dağılımı hesabı yaklaşımıyla Monte Carlo simülasyonundaki yaklaşım aynıdır. Monte Carlo simülasyonunun avantajları aşağıdaki gibidir:

- Toksik konsantrasyonların alıcı ortamdaki sıklıkları ve süreleri öngörülebilir.
- Model, belirli kirleticilerin akıbetleri için statik veya sürekli simülasyon modeliyle birlikte kullanılabilir.
- Model, göl ve nehirlerin transport proseslerini de içerecek şekilde statik veya sürekli simülasyon modeliyle birlikte kullanılabilir.
- Model, tekil veya çoğul kirletici kaynağı için statik veya sürekli simülasyon modeliyle birlikte kullanılabilir.
- Model, zamana bağlı bir veri kümesi gerektirmemektedir.
- Model, spesifik istatistiksel dağılım veya fonksiyon için başlangıç verisi gerektirmemektedir.
- Uzun simülasyon zamanları modelde kullanılan başlangıç verisinin taşınım proseslerinin kalibrasyonundan gelen etkisini önleyebilir.

Modelin başlıca dezavantajı, statik modele göre daha fazla başlangıç, kalibrasyon ve doğrulama verisi gerektirmesidir.

Lognormal Olasılık Seyrelme Modeli

Bu metot çıkış değişkenlerinin olasılık dağılımlarını hesaplayabilmek için giriş değişkenlerinin lognormal şekilde dağılıma sahip olduğunu varsayar. Diğer bir deyişle, sürekli simülasyon modelinde olduğu gibi gerçek zamana bağlı veri yerine sadece giriş değişkenlerinin gerekli istatistiksel değerleri (medyan ve değişim kat sayısı) kullanır. Lognormal olasılık seyrelme modeli avantajları aşağıdaki gibidir:

- Toksik konsantrasyonların alıcı ortamdaki sıklıkları ve süreleri öngörülebilir.
- Model, zamana bağlı veri seti gerektirmemektedir.
- Uzun simülasyon zamanları modelde kullanılan başlangıç verisinin transport proseslerinin kalibrasyonundan gelen etkisini önleyebilir.

Bu modelin dezavantajları aşağıdaki gibidir:

- Statik modellemeye göre daha fazla veri gerekir.
- Model, akıbet prosesleri içermemektedir.
- Model, birden fazla kirletici kaynağı için yanlış sonuçlar verebilir.
- Model, lognormal dağılım elde edilebilmesi için giriş verisi gerektirmektedir.

İstatistiksel dağılım

Akut ve kronik kriterlere dayanan atık yükü paylaşımları belirlendikten sonra log normal dağılım ile her ikisi için uzun dönem ortalama konsantrasyonlar belirlenir. Uzun dönem ortalama konsantrasyonlar atık yükünden küçük olmalıdır. Deşarj limiti hesabı için uzun dönem ortalama değerin en düşüğü seçilmelidir ki tesisten çıkan atıksu konsantrasyonu

hesaplanan atık yükü paylaşımı değerinin altında kalsın. Bu hesaplamalardan sonra aylık ortalama ve günlük maksimum limit hesaplanır..

Uzun dönem ortalama (LTA), maksimum günlük limit (MDL) ve ortalama aylık limit (AML) için aşağıdaki formüller uygulanmaktadır.

$$LTA=WLA*\exp[0,5\sigma^2-z\sigma] \quad ; \sigma^2=\ln[CV^2+1]$$

$$MDL=LTA*\exp[z\sigma-0,5 \sigma^2] \quad ; \sigma^2=\ln[CV^2+1]$$

$$AML=LTA*\exp[z\sigma_n-0,5 \sigma_n^2] \quad ; \sigma^2=\ln[CV^2/n+1] \quad n=\text{numune sayısı}$$

6.5 Japonya

Japonya’da evsel ve endüstriyel atıksular farklı şekillerde kontrol edilmektedir. Ancak her şart altında, ulusal su kütlelerinin durumunu değerlendirmek için ÇKS tabloları vardır. Bu tablolar iki bölüme ayrılmıştır. İlk kısmı insan sağlığının olumsuz etkilenmemesi için gereken sınır değerleri içermekte, ikinci tablo ise sulara yaşayan canlılar ve ekolojik dengenin korunmasına yönelik belirlenmiş değerleri içermektedir (Wako, 2012).

Ülkede 50 m³/gün ve üzerinde atıksu üreten her endüstrinin uyması gereken ulusal emisyon sınır değerleri (ESD) tabloları mevcuttur. Bu tablolarda verilen sınır değerler ÇKS tablolarındaki kardeş değerlerinin 10 katı olacak şekilde belirlenmiştir. Bu durum ise, alıcı ortamda yaklaşık 10 kat seyrelme gerçekleşeceği varsayımına dayanmaktadır.

Bu ulusal EDS’lere ek olarak, valiler uygun gördükleri takdirde vilayetleri için ulusal sınır değerlerden daha düşük sınır değerler belirleme, ulusal listede bulunmayan parametreler için sınır değerler ekleme ve deşarj iznine tabii olma sınırını 50 m³/gün seviyesinin altına çekme yetkisine sahiptirler (Wako, 2012; Office of Environmental Management of Enclosed Coastal Seas, 2011).

Japonya’da ayrıca TPLCS (Toplam Kirlilik Yüğü Kontrol Sistemi) adlı bir sistem kurulmuş ve başarıyla kullanılmaktadır. Bu sistem, hassas alan konumundaki iç denizlerdeki aşırı kirliliği azaltma ve böyle denizlerde su kalitesini iyileştirme amaçlı kurulmuştur.

Japon TPLCS, ismen ABD’nin TMDL (Toplam Maksimum Günlük Yüğü) mantığıyla benzer gibi görünse de aslında yaklaşım bakımından oldukça farklıdır. Temel olarak TMDL yaklaşımında, ÇKS’lerden yola çıkılarak bir günde bir su kütleline verilebilecek maksimum kirlilik yüğü hesaplanır ve bu yüğü, deşarj yapan çeşitli noktalar arasında dağıtılır (WLA – Atık Yüğü Tahsisi). Böylece deşarjlar gerçekleştiğinde ÇKS sağlanmış olacaktır. Öte yandan TPLCS mantığında ÇKS’lere ulaşmak adım adım ilerlenen bir süreç olarak kurgulanmıştır. Bunun için mevcut durumda bir su kütleline tüm noktasal ve yayılı kirlilik kaynaklarından ulaşan bir parametreye dair aylık veya yıllık toplam yüğü hesaplanır. Daha sonra bu mevcut yüğü üzerinden “gerçekçi” bir azaltım hedefi belirlenir ve bu belirlenen hedef üzerinden tüm

kaynaklara yük dağıtımı yapılır. Japon kaynakları, kirlilik yükünün ciddi manada yüksek olduğu su kütleleri için böyle tedbirli bir yönetim biçiminin daha başarılı olabileceğini kaydetmişlerdir (Office of Environmental Management of Enclosed Coastal Seas, 2011).

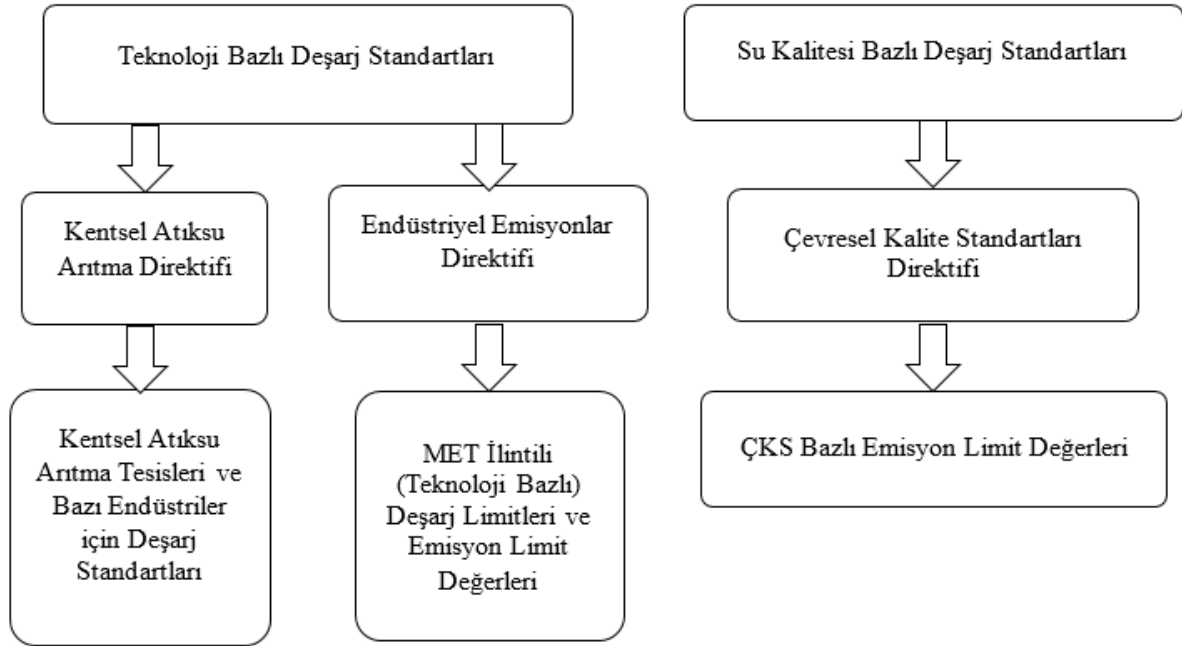
7 NOKTASAL KAYNAKLAR İÇİN ÇKS BAZLI DEŞARJ LİMİTİ UYGULAMASI

Noktasal kirletici kaynakların deşarjlarının kontrolünde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bununla birlikte gerek ABD’de gerekse AB’de öncelikle teknoloji bazlı deşarj kısıtlamaları uygulanmaktadır. Eğer teknoloji bazlı deşarj kısıtlamaları uygulanmasına rağmen hedef alıcı ortam kalitesi sağlanamıyorsa, o zaman alıcı ortam kalitesi bazlı ya da ÇKS bazlı deşarj limitlerinin belirlenmesi yoluna gidilmektedir.

Ülkemizde bilindiği üzere, gerek endüstriyel gerekse kentsel deşarjların kontrolünde deşarj standartları uygulanmakta, yeni yasal düzenlemelerle birlikte alıcı ortam kalitesi bazlı deşarj kontrolüne geçiş planlanmaktadır. Bu aşamada; bu geçişe yönelik olarak bir öneri geliştirebilmek amacıyla noktasal deşarj kontrolünde temel yaklaşımlar irdelenmiş ve bu yaklaşımlardan yola çıkarak ülkemiz için ÇKS bazlı deşarj standardı/limiti belirleme yöntemi oluşturulmuştur.

7.1 Noktasal Deşarj Kontrolü Temel Yaklaşımı

Su kalitesindeki bozulmaya ilişkin problemleri anlama ve yönetme zorluğu arttığı ve geçmiş yaklaşımlar yetersiz kaldığı için yeni çözümler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ülkeler su kalitesinin mevcut durumunu korumak ve/veya iyileştirmek için farklı farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir. Örneğin, son yıllarda alıcı ortam su kalitesini dikkate alan yaklaşımlar önem kazanmıştır. Gerek SÇD gerekse Temiz Su Yasası, kirlilik önleme ve kontrolünün hem emisyon sınır değerlerini hem de alıcı ortam standartlarını sağlayan kombine bir yaklaşıma dayalı olmasını şart koşmaktadır. Birincil amaç MET veya En İyi Yönetim Uygulamaları (BMP) aracılığıyla kirlilik kaynaklarında teknoloji bazlı deşarj standartlarını sağlamak için önlemler almaktır. Fakat teknoloji bazlı deşarj standartları uygulandığı halde alıcı ortam standartları sağlanamıyorsa, bu durumda su kalitesi bazlı deşarj limitlerinin uygulanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. AB üye ülkeleri tarafından benimsenen deşarj limiti belirleme metodolojisi Şekil 7.1’de verilmektedir. Şekil 7.1’de de görüldüğü üzere, alıcı ortam standartlarının ve deşarj standartlarının koordineli uygulanması gerekmektedir.

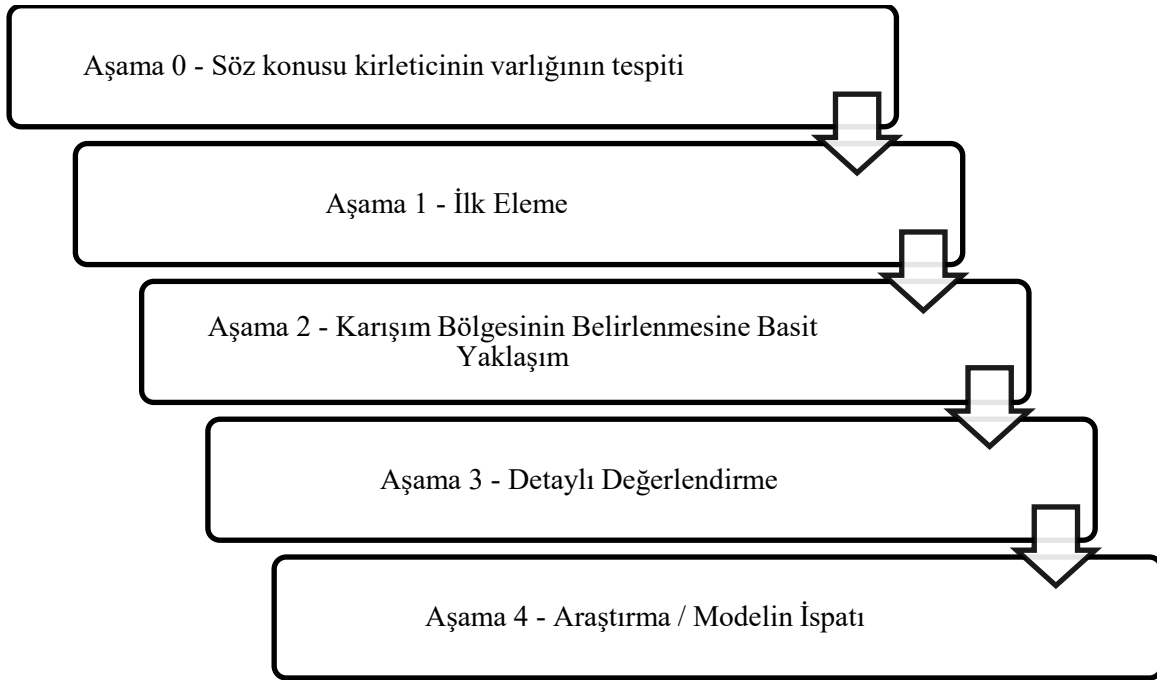

Şekil 7.1. AB Üye Ülkeleri Tarafından Benimsenen Deşarj Limiti Belirleme Metodolojisi

Her ne kadar uygulamalarda farklılık varsa da, yukarıda da behsedildiği gibi ABD ve AB’de noktasal kaynakların kontrolünde benzer esasları takip etmektedir. AB mevzuatında alıcı ortam bazlı deşarj limitleri belirlenirken aşamalı yaklaşım stratejisi takip edilirken, ABD’de GMTY yaklaşımı önerilmektedir. Su kalitesi bazlı yaklaşımın temel adımları GMTY uygulaması gerektiren su kalitesi açısından kötü durumdaki suların belirlenmesi, bu suların önceliklendirilmesi ve GMTY geliştirilmesidir. Hem aşamalı yaklaşımın hem de GMTY yaklaşımının detayları takip eden bölümlerde verilmektedir.

7.1.1 Aşamalı Yaklaşım

AB Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC) ortak uygulama strateji dökümanlarından “ÇKS Direktifi Uyarınca Karışım Bölgelerinin Belirlenmesine İlişkin Esaslar - Guidelines for the identification of Mixing Zones under the EQS Directive”a göre hazırlanan “Karışım Bölgesi Sonunda ÇKS Değerinin Sağlanması (CIS-WFD, 2010)” başlıklı teknik dökümanda noktasal kaynakların nasıl kontrol edileceği, deşarj standartları ve alıcı ortam standartlarının (ÇKS) nasıl uygulanacağını tarif edilmektedir. Tarif edilen aşamalı yaklaşım stratejisi uygulama olarak 5 adımdan oluşmaktadır (Şekil 7.2).

Şekil 7.2. AB SÇD Aşamalı Yaklaşım Uygulama Metodolojisi

Bu yaklaşımın temel hedefi deşarj limiti belirlenmesi gereken noktasal kaynakların durumlarını basitten komplekse göre irdeleyerek, alıcı ortam koşullarına en uygun çözümü sunmaktır. Aşama 0’da alıcı ortama bakılmaksızın, noktasal kaynağın deşarjının söz konusu kirleticiyi (öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler) içerip içermediğine bakılır. İçerdiği durumda, kirleticinin noktasal kaynağın deşarjındaki konsantrasyonunun ÇKS ile karşılaştırılması yapılır. Söz konusu kirleticinin ÇKS’den düşük olduğu deşarjlar dikkate alınmazken, söz konusu kirleticiyi içeren ve bu kirleticinin deşarjdaki konsantrasyonunun ÇKS’den yüksek olduğu deşarjlar bir sonraki aşama (Aşama 1) kapsamında değerlendirilir.

Aşama 1, kirleticinin alıcı ortamda maruz kalacağı seyrelmeyi göz önünde bulundurarak yapılan ikinci değerlendirme yöntemidir. Bu aşamada noktasal kaynağın deşarjında YO-ÇKS değerini aşan kirleticinin alıcı ortama deşarj olduğu noktada maruz kalacağı seyrelmeden sonraki konsantrasyon değeri hesaplanır. Hesaplanan bu değere proses katkısı “PC ya da PK” adı verilmiştir. Proses katkısı belirlenmesinde kullanılan hesaplama aşağıda verilmiştir.

$$Proses\ Katkısı(PK) = \frac{Q_{noktasal} * C_{noktasal}}{Q_{noktasal} + Q_{nehir}}$$

Burada:

$Q_{noktasal}$: Noktasal kaynak deşarj debisi ($m^3/gün$)

Q_{nehir} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam nehir debisi ($m^3/gün$)

$C_{noktasal}$: Noktasal kaynak deşarj konsantrasyonu ($\mu g/L$)

Bir sonraki aşamada PK değerinin hesaplanan kirleticinin ÇKS değerinin yüzde kaçına denk geldiği hesaplanmaktadır.

$$\%ÇKS = \frac{PK}{YO - ÇKS} * 100$$

Burada:

PK: Proses katkısı (µg/L)

YO-ÇKS: Yıllık ortalama ÇKS (µg/L)

Yapılan bu hesaplamalar sonucunda noktasal kaynak deşarjlarında görülen kirleticilerin alıcı ortamda ÇKS'ye göre ne kadarlık bir artışa sebep olacakları hesaplanmaktadır. Metodolojiye göre bu değerler teknik dökümanda verilen “izin verilebilir yüzde artış değerleri” ile karşılaştırılarak, belli bir limitin üzerinde artışa sebep olan kirleticiler Aşama 2'ye dahil edilir. “İzin verilebilir yüzde artış değeri”, yine teknik dökümana göre nehir ve kanalların, genişlik, derinlik ve debilerine göre %0,5 ile %8 arasında bir değerdir. Ayrıca geçiş sularında uygulanan limit değerler, tatlı su limit değerlerine göre farklılık göstermektedir.

Aşama 2'de noktasal kaynak deşarj konsantrasyonunun kabul edilebilir olup olmadığının tespiti için karışım bölgesi hesaplaması yapılması gerekmektedir. Çeşitli matematiksel modellerle (tek boyutlu modeller, Deşarj Test vb.) hesaplanan karışım bölgesi sonunda ÇKS değeri sağlanamazsa, Aşama 3'e geçilmesi gerekmektedir.

Aşama 3, Aşama 2'de uygulanan yöneme göre çok daha karmaşık matematiksel modeller kullanılarak daha detaylı bir değerlendirme yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Aşama 3 sonunda hala ÇKS değerini sağlamayan deşarjlar için ise Aşama 4 dahilinde daha detaylı saha ve literatür/laboratuvar çalışmaları gerçekleştirilerek deşarjın makul seviyelerde olup olmadığı incelenmektedir.

7.1.2 Karışım Bölgesi Yaklaşım

Bölüm 7.1'de de vurgulandığı gibi, teknoloji bazlı deşarj standartları uygulandığı halde öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler için belirlenmiş olan ÇKS'ler sağlanamadığı durumlarda, teknoloji bazlı deşarj standartlarının ötesinde tedbirler almak gerekmektedir. Bu durumda, AB, ÇKS Direktifi'nde yer alan karışım bölgesi tanımıyla üye ülkelere kolaylık sağlamaktadır. Bu kapsamda, hem AB tarafından belirlenmiş olan öncelikli maddeler hem de üye ülkeler tarafından belirlenmiş olan belirli kirleticilerin konsantrasyonlarının hemen deşarj noktasında değil de belirli bir karışım bölgesi sonunda ÇKS'yi sağlaması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aynı Direktif, üye ülkelere kendi su kütleleri için karışım bölgesi tanımlamalarına izin vermektedir. Bu nedenle üye ülkeler karışım bölgesinin boyutunun belirlenmesinde farklı yaklaşımları benimsemişlerdir. Örneğin, Danimarka'nın da içinde

bulunduğu bazı üye ülkeler, ilk seyrelme bölgesinden sadece küçük bir mesafe ötede karışım bölgesi uygulamaktadır. Kıyı sularında bu, deşarj noktasından 50 ile 100 metre uzaklıktadır. Diğer üye ülkelerde, kabul edilebilir karışım bölgesinin maksimum boyutu, su kütlesinin genişliğiyle doğru orantılıdır ve seçilen sabit maksimum değer ile sınırlandırılmıştır. Hollanda’da maksimum 1000 metre olmak koşuluyla, su kütlesi genişliğinin 10 katına eşittir. Avusturya’da 100 metre genişliğine kadar olan su kütleleri için, uzunluk 1000 metre ile sınırlandırılırken, genişliği 100 metreden fazla olanlar içinse uzunluk genişliğin 10 katı olarak belirlenmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi ÇKS’lerin alıcı ortama deşarjın gerçekleştiği noktadan sonra üye ülkelerin belirlemiş olduğu belirli bir “karışım bölgesi” sonunda sağlanması gerekmektedir. Aşamalı yaklaşım adımları takip edilerek Aşama 2 kapsamında değerlendirilen deşarjlar için karışım bölgesinin boyutlarının belirlenmesi gerekmektedir. “ÇKS Direktifi Uyarınca Karışım Bölgelerinin Belirlenmesine İlişkin Esaslar - Guidelines for the identification of Mixing Zones under the EQS Directive” adlı dokümanda farklı su kütleleri için karışım bölgesi boyutunun nasıl belirleneceğine ilişkin detaylar verilmektedir. Yine bu dokümanda ÇKS’nin ne kadar aşıldığının belirlenmesi amacıyla deşarj test yazılımını önerilmektedir.

7.1.2.1 Deşarj Test Yazılımı

Deşarj test yazılımı, makro tabanlı Microsoft Excel modeli olup, “ÇKS Direktifi Uyarınca Karışım Bölgelerinin Belirlenmesine İlişkin Esaslar - Guidelines for the identification of Mixing Zones under the EQS Directive” dokümanında adı geçmektedir. Üye ülkelerin Aşama 2 kapsamında olan deşarjlarının değerlendirilmesi için kullanılmaktadır. Yazılım birden fazla çalışma sayfasından oluşmaktadır ve buna ilişkin açıklamalar Tablo 7.1’de gösterilmiştir. Deşarj test yazılımı, deşarjın alıcı ortamla karışmasından sonraki belirli bir uzaklığa kadar olan seyrelmeyi dikkate almakta ve uzaklığa bağlı seyrelmeyi Fischer denklemi kullanarak hesaplamaktadır .

Tablo 7.1. Deşarj Test Yazılımı Çalışma Sayfaları

Çalışma Sayfası	Amaç/Fonksiyon
1-Deşarj test	Su kütlesi, deşarj bilgileri, kirletici seçimi ve genel değerlendirme sonuçları
2-Karışım hesaplaması	Hesaplamalara ilişkin detaylar
3-Standart	Kirletici listesi ve ÇKS değerleri
4-Lejand	Parametre listesi
5-Gelgit suyunda karışım	Gelgit suyu hesaplamaları

$$\phi(x, y) = \frac{W}{a \times u \times \sqrt{\pi} \times K_y \times \frac{x}{u}} \times \sum_{n=-\infty}^{n=\infty} \exp \left[-\frac{(y - 2 \times n \times B^2)}{4 \times K_y \times \frac{x}{u}} \right]$$

Burada:

$\phi(x, y)$: ilgilenilen maddenin deşarj noktasından yatayda x uzaklığında ve nehir kıyısından y uzaklığındaki konsantrasyonu

W: deşarj edilen maddenin yükü (g/s)

a: alıcı ortam derinliği (m)

B: alıcı ortam genişliği (m)

u: hız (m/s)

n: noktasal kaynak sayısı

K_y : y yönündeki transversal dispersiyon katsayısı

Yazılım tatlı sular için geliştirilmiştir. Hesaplamalar 4 farklı su kütlesi tipi için yapılabilmektedir. Alıcı ortam memba debisi, kirletici memba konsantrasyonu, su kütlesinin boyutları ve yatak pürüzlülüğüne ilişkin verilerin girilmesi gerekmektedir. Su kütlesine ilişkin veri ihtiyacı Şekil 7.3'te verilmiştir. Deşarja ilişkin istenilen veriler ise deşarj debisi, kirletici konsantrasyonu ve deşarj boru çapıdır (Şekil 7.4). Yazılımın veri ihtiyacı ve girilen bu verilerle elde edilen nihai çıktı Şekil 7.5'te özetlenmiştir.

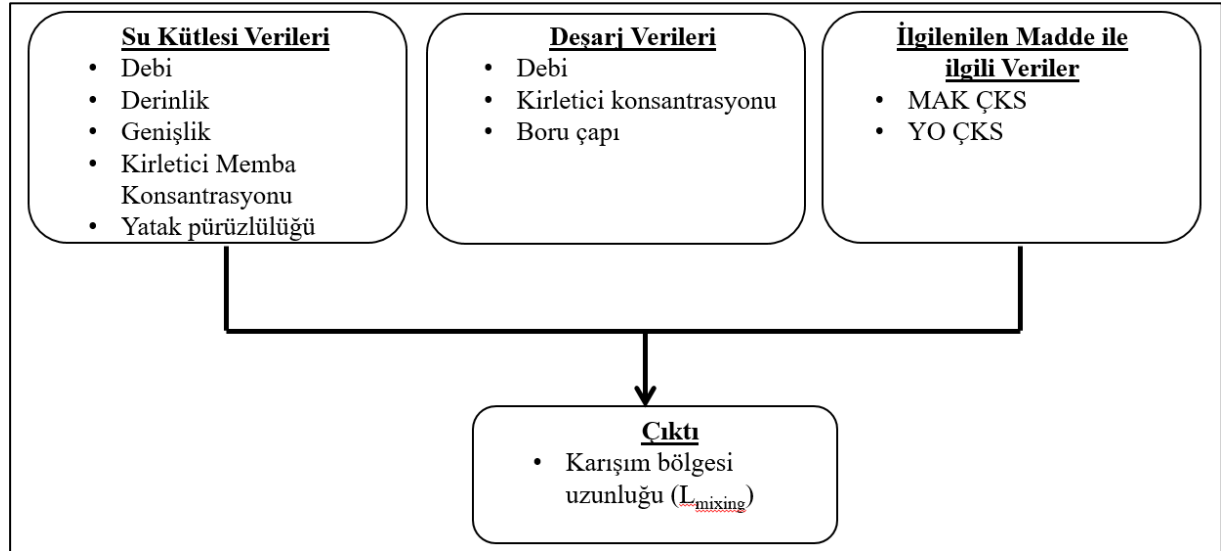
INPUT DATA SURFACE WATER				
		river canal ditch or small canal lake		
flow	Q opp.	1.00		m3/s
depth	h	2.6		m
width	b	50		m
upstreamconc.	C _w	10.000000		µg/l
L	=	500		m

Şekil 7.3. Su Kütlesine İlişkin Veriler

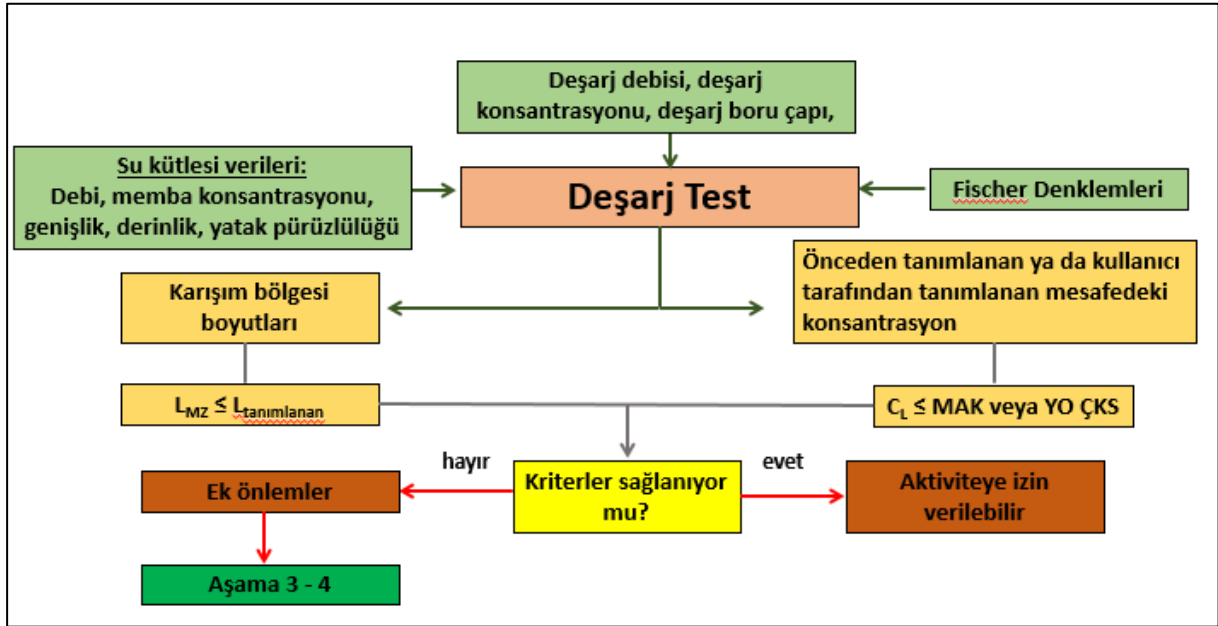
INPUT DATA DISCHARGE		
existing discharge reduced discharge		
flow Q discharge	25.2	m ³ /hr
diameter pipe D	0.1	m
substance	tributyltin compounds	
effluent concentration C _e	200.0	µg/l

Şekil 7.4. Deşarja İlişkin Veriler

Şekil 7.5. Deşarj Test Yazılımı Girdileri Ve Çıktısı

Şekil 7.6'da deşarj test yazılımının çalışma prensibi verilmiştir. Buna göre, yazılıma su kütlesine ve deşarja ilişkin veriler girilip, kirletici seçildikten sonra, yazılım Fischer denklemini baz alarak hesaplama yapmaktadır. Bu hesaplama sonucuna göre hem karışım bölgesinin boyutunu maksimum sınır değerle hem de karışım bölgesi sonundaki kirletici konsantrasyonunu ÇKS değeri ile karşılaştırmaktadır. Kriterlerin sağlandığı durumda aktiviteye izin verilirken, sağlanamadığı durumlarda ek önlemlerin alınması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Şekil 7.6. Deşarj Test Yazılımı Uygulama Döngüsü

7.1.3 Karışım Bölgesiz Yaklaşım

Karışım bölgesiz yaklaşımda alıcı ortama gerçekleşecek her deşarjın, hemen deşarj noktasında ÇKS değerini sağlaması gerekmektedir. Karışım bölgesi yaklaşım alıcı ortamda ÇKS değerinin belirli bir karışım bölgesi sonunda sağlanması imkanını ortaya koyarken, karışım bölgesiz yaklaşımda hemen deşarj noktasında ÇKS'nin sağlanması gerekmektedir. GMTY ve deşarjın alıcı ortamda maruz kaldığı seyrelme faktörünü dikkate alarak yapılan hesaplamalar bu yaklaşım kapsamında değerlendirilmektedir. GMTY ve Japonya yaklaşımı (seyrelmeyi baz alan) Bölüm 6.4 ve 6.5'te detaylı olarak açıklanmıştır. İlerleyen bölümde ise gerçek seyrelme faktörü uygulaması hakkında detaylı bilgi verilmektedir.

7.1.3.1 Gerçek Seyrelme Faktörü Uygulaması

Ülkemiz için uygulanabilecek deşarj limiti hesaplama yöntemi belirleme çalışmaları kapsamında, Japonya'da uygulanan seyrelme faktörlü yaklaşımdan esinlenen yeni bir yaklaşım geliştirilmiştir. Japonya yaklaşımına göre deşarj limiti hesaplaması yapılırken her bir kirleticinin ÇKS değerinin 10 katı deşarj limiti olarak kabul edilmektedir. Japonya yaklaşımında kullanılan bu prensibin ana kaynağı tüm noktasal kaynak deşarjlarının alıcı ortama deşarj oldukları noktada 10 kat seyreltiği varsayımdır. Bu yaklaşımdan yola çıkarak, Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası koşullarını dikkate alabilmek amacıyla, havzalardaki noktasal kaynaklar için alıcı ortam ve deşarj debileri kullanılarak, seyrelme faktörü hesaplanmıştır. Ayrıca, hesaplanan seyrelme faktörleri kullanılarak noktasal kaynaklar

için deşarj limiti belirlenmiştir. Bu uygulamada, deşarjın alıcı ortamda maruz kaldığı seyrelme faktörü dikkate alınmıştır.

Noktasal kaynaklar için deşarj limiti belirlenmesinde kullanılan gerçek seyrelme faktörünün ve deşarj limitinin hesapları aşağıda verilmiştir.

$$\text{Gerçek Seyrelme Faktörü}(SF) = \frac{Q_{noktasal} + Q_{memba}}{Q_{noktasal}}$$

Burada:

SF: Gerçek seyrelme faktörü

$Q_{noktasal}$: Noktasal kaynak deşarj debisi ($m^3/gün$)

Q_{memba} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam memba debisi ($m^3/gün$)

$$\text{Deşarj Limiti} = SF * \text{ÇKS}_{Kirletici}$$

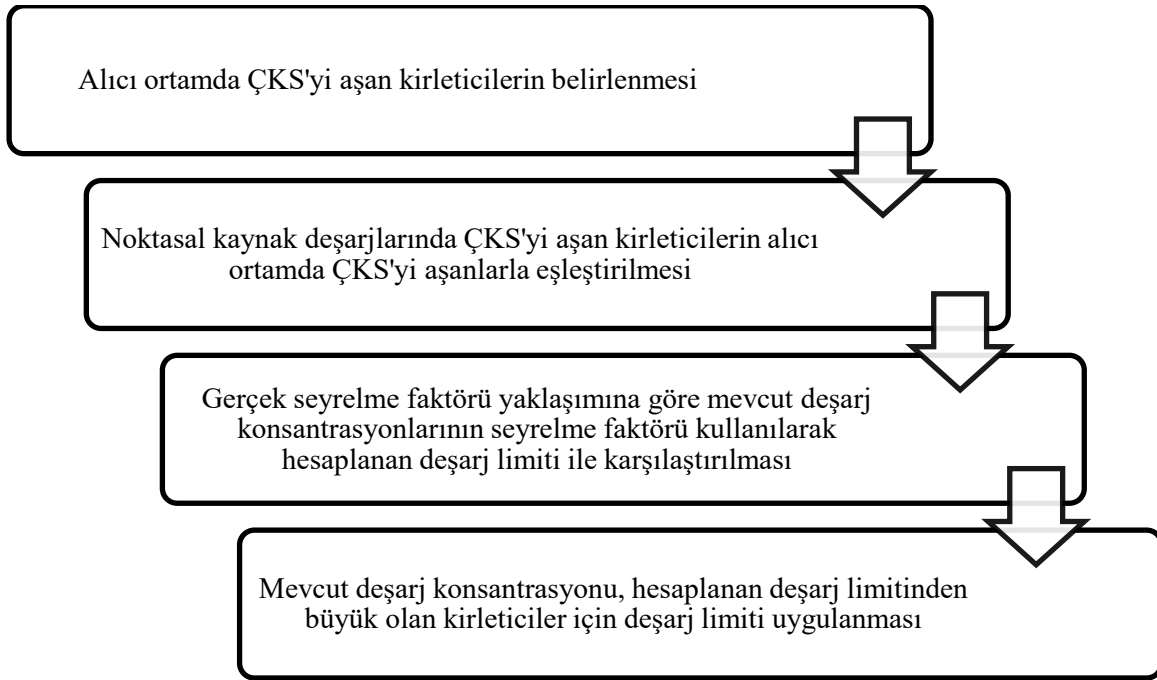
Burada:

SF: Noktasal kaynaklar için hesaplanan gerçek seyrelme faktörü

$\text{ÇKS}_{Kirletici}$: Deşarj limiti hesaplanan kirleticinin ÇKS değeri

En kötü durumu yansıtmak için “Gerçek Seyrelme Faktörü” hesaplamalarında, alıcı ortam (membra) debisi için gerçekleştirilen izleme çalışmalarında ölçülen minimum debi dikkate alınmıştır. Noktasal kaynak debileri için ise, ortalama debi dikkate alınmıştır.

İlgili tablolardaki kirleticiler belirlenirken izlenen yöntem Şekil 7.7’de özetlenmiştir.

Şekil 7.7. Noktasal Kaynaklar için Gerçek Seyrelme Faktörü Yaklaşımı Uygulama Metodolojisi

7.2 Ülkemiz için Önerilen ÇKS Bazlı Deşarj Standardı/Limiti Belirleme Yaklaşımı

Ülkemiz için uygulanabilir bir deşarj standardı/limiti belirleme yöntemi geliştirilmesi aşamasında temel olarak aşağıdaki faktörler göz önüne alınmıştır:

- Su kaynaklarımızın mevcut durumu,
- Sanayinin ve kentlerin daha sıkı deşarj sınırlamalarına uyabilme kabiliyeti,
- Sanayinin ve kentlerin ekonomik koşulları,
- Mevcut ilişkin idari yapılanma,
- Mevcut laboratuvar altyapısı.

Su kaynaklarımızın mevcut kalitesinin önemli bir faktör olduğu, daha önce Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı) tarafından Gediz Havzası'nda yürütülen "Günlük Maksimum Yük Yaklaşımının Gediz Havzası'nda Uygulanması" projesinde ortaya çıkmış, ABD tarafından uygulanmakta olan günlük maksimum yük yaklaşımının, en azından, su kalitesi belirli bir düzeyde iyileşmeden uygulanamayacağı anlaşılmıştır. Bu uygulamaya ancak su kalite izleme çalışmalarının muntazam olarak yürütülmesi, bunun sonucunda kapsamlı veri oluşması sonrasında, kademeli olarak geçilebileceği anlaşılmıştır. Benzer şekilde AB tarafından uygulanan "Deşarj Test" yazılımının da aynı gerekçe nedeniyle kısa/orta dönemde uygulanamayacağı görülmüştür.

Ülkemiz koşullarında uygulanabilir bir ÇKS bazlı deşarj standardı/limitleri belirleme yaklaşımı oluşturulurken, bir diğer faktör olarak sanayi kuruluşlarının ve kent yönetimlerinin daha sıkı deşarj standartlarına uyum sağlayabilmede teknik kabiliyetleri göz önüne alınmıştır. Çok sayıda yeni parametre için deşarj sınırlaması getirilmesi halinde gerek atıksu arıtma tesisi iyileştirme/kurma, gerekse işletme aşamasında yine kısa/orta vadede yetersizlikler söz konusu olabileceği değerlendirilmesi yapılmıştır.

Diğer önemli bir faktör olarak, gerek belediyelerin gerekse sanayi kuruluşlarının ekonomik koşullarının göz önüne alınması gereği düşünülmüştür. Kısa vadede, hem öncelikli hem de belirli kirleticiler açısından getirilecek sıkı deşarj sınırlamalarının, atıksu arıtma tesislerinde çok ciddi yatırım ve işletme maliyeti getirebileceği değerlendirilmiştir.

Göz önüne alınan bir diğer faktör de; noktasal deşarjları denetleyen idari yapının (ÇŞB İl Müdürlükleri) eleman sayısı ve diğer altyapı olanakları açısından ne derece yeterli olabileceği olmuştur. Mevcut kadronun yeni getirilecek deşarj sınırlaması uygulamasının gerektireceği ruhsat, denetim, izleme vb. faaliyetleri yürütmekte sayıca yetersiz olacağı öngörülmüş, kapasite artırımı gerekeceği, bunun da zaman alacağı düşünülmüştür.

Göz önüne alınan bir diğer husus, Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği'nde yer alan öncelikli ve belirli kirleticilerin istenen seviyede analiz edilebilmesi için gerekli olan laboratuvar altyapısıdır. Ülkemizde gerek kamuda gerekse özel sektörde bulunan laboratuvar altyapısının, tüm bu kirleticilerin analizi için yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Hiç şüphesiz, yönetmeliklerin yeni kirleticiler için deşarj sınırlaması içerecek şekilde değişmesi ile birlikte, bu yönde gerekli laboratuvar altyapısı da zaman içerisinde oluşacaktır. Ancak, bu sürecin çok kısa olmayabileceği, zaman alabileceği düşünülmektedir.

Yukarıda işaret edilen faktörler göz önünde bulundurularak, gerçekçi bir ÇKS bazlı deşarj standardı/limitleri belirleme yaklaşımı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu sırada, söz konusu faktörlere ek olarak, daha önce yürütülen bu konudaki projelerden elde edinilen deneyim değerlendirilmeye çalışılmış, diğer ülke örnekleri göz önünde bulundurulmuş ve ülkemiz koşullarında tüm havzalara uygulanabilir nitelikte olan ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri belirleme yöntemi ya da yaklaşımı oluşturulmuştur.

Önerilen yaklaşımın ana hatları Tablo 7.2'de sunulmaktadır. Bu yaklaşımın uygulanmasında başlangıç noktasını ya da ilk aşamasını, halen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından revizyonu tamamlanma aşamasına gelmiş SKKY'nin uygulanması teşkil etmektedir. Bu aşamanın, yaklaşık 2025 yılına kadar uygulanabileceği düşünülmektedir.

Bir sonraki aşamayı ise, SKKY'nin öncelikli kirleticiler (+METBEL'ler) açısından revize edilerek kullanılması teşkil etmektedir. SKKY'nin sektörel deşarj standartları tablolarına; o sektör için söz konusu olan METBEL parametrelerinin ve yine o sektör için söz konusu olan öncelikli kirleticilerin ülkemiz koşulları için belirlenecek deşarj standartları ile dahil edilmesi

önerilmektedir. Bu deşarj standartlarının belirlenmesinde; uygulanabilecek atıksu arıtma prosesleri, bu proseslerin verimleri ve ülkemiz koşullarında gerek teknik açıdan gerekse ekonomik açıdan uygulanabilirliği değerlendirilecektir. Deşarj standartları uygulanması biçiminde olacak bu uygulamada; doğal olarak AB Mevzuatı'nda söz konusu olan karışım bölgesi göz önüne alınmayacaktır.

Yaklaşımın 3. aşaması ise; belirli kirleticilerin de resme dahil edilmesi ve ÇKS bazlı deşarj limiti uygulamasına geçilmesi şeklinde şekillendirilmektedir. Sektörel olarak deşarj sınırlaması uygulanacak belirli kirleticiler, tercihen o havzaya özgü olarak belirlenmiş “belirli kirleticiler” olacaktır. Bu sırada; havza düzeyinde uygulanacak ÇKS'ler, o havza için söz konusu arka plan konsantrasyonları dikkate alınarak yapılacaktır.

Tablo 7.2. Uygulanması Önerilen Aşamalı Deşarj Standardı/Limiti Belirleme Yaklaşımı

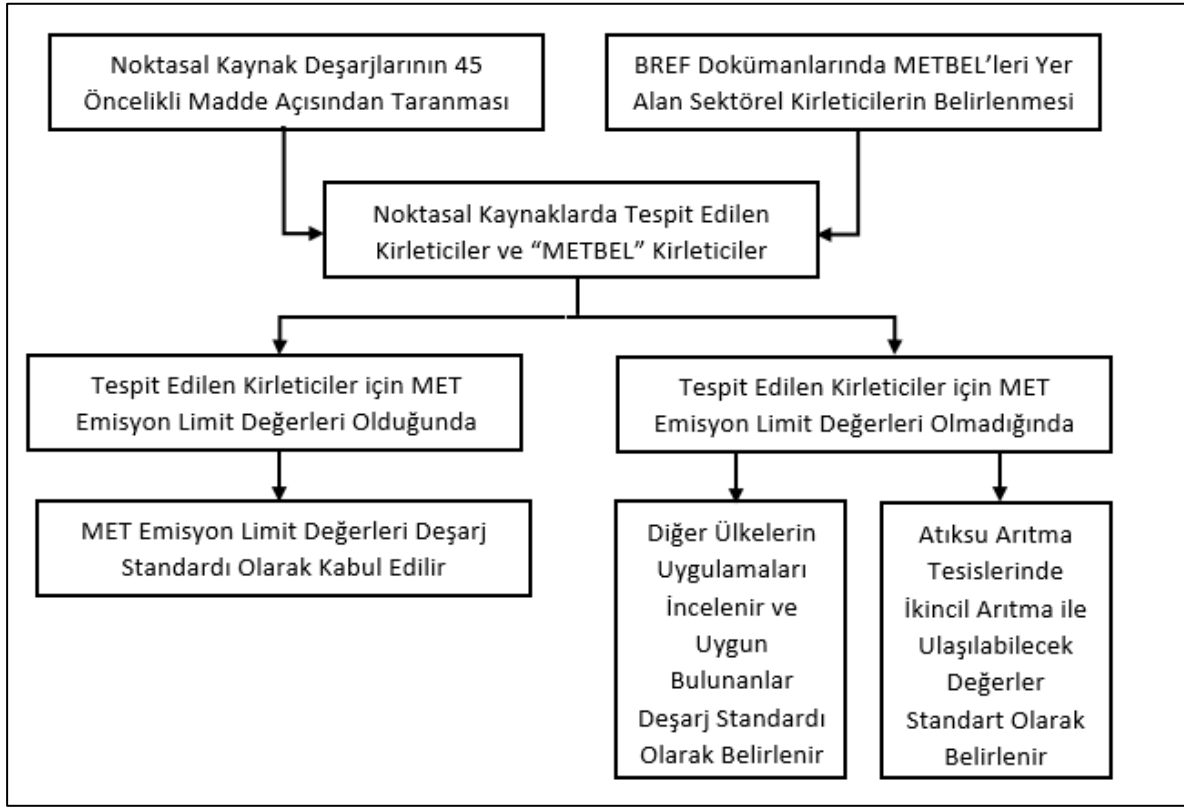
Aşama	Yaklaşım	Önerilen uygulama başlangıcı	Deşarj Limiti/Standardı	Karışım Bölgesinin Göz Önüne Alınması
1	Revize SKKY'nin uygulanması			
	Halen tamamlanma aşamasına gelmiş revizyonun uygulanması	2018	Deşarj Standardı	Hayır
2	SKKY'de Yer Alan Deşarj Standartlarının Revizyonu			
	SKKY'de bulunan sektörel tablolara yeni parametrelerin (METBEL parametreleri + 45 parametreden mevcut olanlar) eklenmesi	2025	Deşarj Standardı	Hayır
3	Nehir Havzası Belirli Kirleticileri ve Öncelikli Kirleticiler için Deşarj Limiti Uygulaması			
	3.1. Seyrelme Yaklaşımı (Gerçek Seyrelme)	2025+5 yıl	Deşarj Limiti	Hayır
	3.2. Deşarj Test Yazılımı	2025+10 yıl	Deşarj Limiti	Evet
	3.3. GMTY (Modelsiz yaklaşımlar)	2025+ >20 yıl	Deşarj Limiti	Hayır
	3.4. GMTY (Modelleme yaklaşımı)	2025+ >> 20 yıl	Deşarj Limiti	Hayır

7.2.1. Aşama 2 – SKKY’de Yer Alan Deşarj Standartlarının Revizyonu

Bu başlık altında gerçekleştirilecek çalışmalar, SKKY’de bulunan sektörel tablolara hangi yeni parametrelerin (METBEL parametreleri + 45 parametreden mevcut olanlar) ekleneceğinin belirlenmesine yöneliktir. Bu aşamada, aşağıdaki işlerin gerçekleştirilmesi gerekecektir.

- AB Sektörel BREF Dokümanları incelenerek, “sonuçlar” bölümlerinden METBEL’leri verilen parametreler ve o parametreler için METBEL (deşarj standartları) değerlerinin derlenmesi. Bu sırada; sektörel BREF dokümanlarında yer alan METBEL parametreleri ve karşılık gelendeşarj standartlarının belirlenmesi ve değerlerinin, SKKY’de yer alan alt sektörlere dağıtılması, hangi SKKY tablosuna hangi METBEL’in ekleneceğinin belirlenmesi.
- SKKY’dedeşarj standartları verilen her sektör/alt sektör için 45 öncelikli kirleticinin (mevcut analitik imkanlarla ölçülemeyenler, dioksinler ve METBEL’leri belli olan parametreler hariç) hangilerinin bulunduğu araştırılması.
- Tespit edilen öncelikli kirleticilerden halen SKKY’de yer almayanlar ve METBEL değerleri BREF dokümanlarında bulunmayanlar için bir değerlendirme yapılarak, bu kirleticilerin hangi konsantrasyonlarda bulunduklarının tespiti.
- SKKY’de sektörel tablolara eklenmesi karar verilen öncelikli kirleticiler için uygulanması gereken arıtma teknolojileri değerlendirilmesi ve buna göre teknoloji bazlıdeşarj standartlarının belirlenmesi.

Bu işlerin tamamlanmasını takiben, SKKY’nin revize edilmesi ve 2023 sonrasında revize SKKY’nin yürürlüğe girmesi önerilmektedir. Şekil 7.8’de Aşama 2 kısaca özetlenmektedir. Aşağıda, kısa-orta vadede SKKY’ye eklenmesi önerilen parametre gruplarına ilişkin tanımlamalar sunulmaktadır.

Şekil 7.8. SKKY’de İlk Aşamada Yapılacak Revizyon

7.2.1.1 METBEL Parametreleri

Bilindiği üzere, sektörel BREF dokümanları çok kapsamlı sektörel dokümanlar olup, AB üyesi ülkelerin ortak çabaları ile geliştirilmiş ve bu dokümanların “Sonuçlar” bölümlerinde, o sektör için önemli/öncelikli olan parametreler ve o parametreler için MET bazlı deşarj standartlarına yer verilmiştir.

AB, Endüstriyel Emisyonlar Direktifi’nin 2010 yılında yayımlanması ile birlikte, BREF dokümanlarının sonuçlar bölümlerine yasal nitelik kazandırılması, diğer bir deyişle bu bölümlerde verilen MET bazlı emisyon sınırlamalarının zorunluluk haline getirilmesi esasını benimsemiştir. Paralel olarak, BREF dokümanlarının sonuçlar bölümlerinin yasal düzenleme (Decision) haline getirilmesi süreci başlatılmış ve bu kapsamda bugüne kadar Tablo 7.3’te belirtilen yasal düzenlemeler AB tarafından yayımlanmıştır.

Ülkemiz için önerilen ÇKS bazlı deşarj standardı/limiti belirleme yaklaşımında, ilk aşamada; öncelikle bu kararlarda verilen METBEL parametrelerinin SKKY’ye aktarılması, yani METBEL’i verilen su kirliliği parametrelerinin o sektör için SKKY’de yer alan parametrelere eklenmesi önerilmektedir. Kararları yayımlanmamış diğer sektörler için ise, BREF dokümanlarında yer alan METBEL parametrelerinin benimsenmesi önerilmektedir. Bu sırada

akılda bulundurulması gereken önemli bir husus; METBEL’i tanımlanmış parametrelerin; öncelikli kirleticisi, belirli kirleticisi ya da konvansiyonel parametre gruplarından olabileceğidir.

METBEL parametrelerinin SKKY’ye aktarımında önemli bir husus, o parametreler için verilen deşarj standartlarının aynen benimsenip benimsenmemesi hususudur. Bilindiği üzere, METBEL değeri verilen parametreler için BREF dökümanlarında tanımlanmış olan deşarj standartları oldukça sıkı standartlardır. Bu standartların mutlaka değerlendirilmesi ve ülkemiz koşullarında ulaşılabilirliğinin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Herne kadar, söz konusu deşarj standartları, MET’ler uygulandığında ulaşılabilen deşarj konsantrasyonları olduğundan bir bakıma standart olması ya da ülkeden ülkeye değişiklik göstermemesi beklenen değerler olsa da, ülkemiz koşullarına ne derece uygun olduklarının değerlendirilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

Tablo 7.3 AB Tarafından Yayımlanmış Olan “MET Sonuçları” Kararları

Referans Doküman	Komisyon Uygulama Kararı (CID)
Yoğun kümes hayvancılığı ve domuz yetiştiriciliği	2017/302/EU (02.2017)
Kimya sektöründe yaygın atıksu ve atık gaz arıtımı / yönetimi sistemleri	2016/902/EU (06.2016)
Demir dışı metal sanayi	2016/1032/EU (06.2016)
Büyük Hacimli Organik Kimyasalların Üretimi	2017/2117/EU(12.2017)
Büyük Yakma Tesisleri	2017/1442/EU(08.2017)
Ağaç bazlı panel	2015/2119/EU (11.2015)
Mineral yağ ve gazın rafinasyonu	2014/738/EU (10.2014)
Selüloz, kağıt ve karton üretimi	2014/687/EU (09.2014)
Klor-alkali üretimi	2013/732/EU (12.2013)
Çimento kireci ve magnezyum oksit üretimi	2013/163/EU (03.2013)
Deri tabaklama	2013/84/EU (02.2013)
Cam üretimi	2012/134/EU (02.2012)
Demir, çelik üretimi	2012/135/EU (02.2012)

7.2.1.2 Öncelikli Kirleticiler

İlk aşamada SKKY’de yapılacak revizyonun bir diğer bileşeni, SKKY’de yer alan sektörel tablolara, o sektör için söz konusu öncelikli kirleticilerin eklenmesidir. Bu sırada; sektör ya da alt sektör bazında 45 öncelikli kirleticiden hangilerinin bulunduğu belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için sektörel bazda bir çalışma yapılması ve yeterli sayıda sanayi

kuruluşunda yapılacak örneklemelerle, her sektör/alt sektör için söz konusu olan öncelikli parametrelerin belirlenmesi önerilmektedir.

Parametrelerin belirlenmesi çalışmalarının; belirlenen parametreler için deşarj standardı belirleme çalışmaları ile eş zamanlı götürülmesi ve belirlenen öncelikli kirleticiler için (METBEL tanımlanmamış öncelikli kirleticiler için) teknoloji bazlı deşarj standartlarının oluşturulması gerekmektedir.

Teknoloji bazlı deşarj standartları olan METBEL'ler; belirli bir proseste kullanılan, fayda/maliyet açısından değerlendirmeleri yapılmış, sektörde kullanılabilir potansiyele sahip ve çevresel açıdan en iyi sonucu verecek üretim ve atıksu arıtım yöntemlerinin kullanılmasına/uygulanmasına karşılık gelen deşarj standartlarıdır. Dolayısıyla METBEL'ler, sanayi tesislerinde BREF dokümanlarında yer alan proses içi MET'lerin ve atıksu arıtma için önerilen MET'lerin uygulanmasıyla ulaşılabilen deşarj değerleridir.

Eğer herhangi bir sektör/alt sektör için, analizler sonucu o sektör atıksuyunda var olduğu belirlenen bir öncelikli bir parametre için, MET uygulanarak ulaşılabilecek emisyon limit değerleri (METBEL) mevcutsa, öncelikle bu değer in ülkemiz koşullarında deşarj standardı olarak alınıp alınamayacağı değerlendirilmelidir. Ülkemizde söz konusu teknik ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak, ulaşılması ekonomik olmayacak METBEL değerlerinin ülkemize adapte edilerek mevzuata aktarımının doğru olacağı düşünülmektedir. Bu sırada, o sektör/alt sektörde faaliyet gösteren olabildiğinde çok sayıda sanayi kuruluşlarının AAT'lerinde uyguladıkları prosesler, o proseslerle ulaştıkları deşarj konsantrasyonları bilgisi toplanmalı ve değerlendirilmelidir. Bu bilgi, ayrıca, her sektör için uygulanabilir olduğu değerlendirilen arıtma prosesleri ve bu prosesler ile ulaşılabilecek deşarj konsantrasyonu bilgisi ile desteklenmelidir.

Herhangi bir öncelikli kirletici için, o sektörde MET uygulanarak ulaşılabilecek emisyon limit değerleri bulunmuyorsa, benzer şekilde o sektör/alt sektörde faaliyet gösteren olabildiğinde çok sayıda sanayi kuruluşlarının AAT'lerinde uyguladıkları prosesler, o proseslerle ulaştıkları deşarj konsantrasyonları bilgisi değerlendirilmeli ve atıksu arıtma tesislerinde hangi konsantrasyonlara ulaşılabileceği değerlendirmesi yapılmalıdır.

7.2.1.3 Havzalarda Faaliyet Gösteren Tesislere Göre Örnekler

Yeşilirmak Havzası'nda proje çalışmalarımız kapsamında 178 adet tekil endüstriyel kuruluş tespit edilmiştir (Tablo Ek 3). Benzer şekilde Nilüfer Alt Havzası'nda 20 adet tekil tesis tespit edilmiştir (Tablo Ek 5). Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan ve projemiz kapsamında örneklemeye çalışmaları yapılan tekil endüstriyel tesisler, atıksu arıtma tesisleri, katı atık düzenli depolama tesisleri ve organize sanayi bölgeleri Tablo 7.4'te verilmiştir.

Tablo 7.4 Yeşilırmak Havzası'nda Faaliyet Gösteren Endüstriyel Üretim Tesisleri, Atıksu Arıtma Tesisleri ve Organize Sanayi Bölgeleri

No	Tesis Adı	NACE kodu
1	Kazova Vasfı Diren Tarım İşl. San. Tic. A.Ş.	01-4
2	Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık	01-4
3	Dem-Ak Madencilik	05-2
4	Et-Bir Suluova Kesimhane	10-1
5	Temiz Et Ürünleri Tic. ve San. Ltd. Şti.	10-1
6	Dimes Gıda San. Tic. A.S.	10-3
7	Martaş Tarımsal Ürünleri Değerlendirme A.Ş.	10-3
8	Penguen Gıda	10-3
9	Meray Yağ San. ve Tic. A.Ş.	10-4
10	Bakraç Süt Ürünleri	10-5
11	Otat Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.	10-5
12	Sütaş Gıda San. ve Tic. A.Ş.	10-5
13	Aydınoğlu Un Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	10-6
14	Özmaya Sanayi Anonim Şirketi	10-81
15	Amasya Şeker Fabrikası A.Ş.	10-81
16	Turhal Şeker Fabrikası	10-89
17	Kozlu Gıda	10-9
18	Coca-Cola	11-0
19	Doğa Su	11-0
20	Nestle Waters Gıda	11-0
21	Sırma Maden Suyu Fabrikası	11-0
22	Yeşim Tekstil	13-2
23	Olmuksa International Paper Sabancı Ambalaj	17-0
24	Yuva Viyol ve Ambalaj San. ve Tic. Ret. Ltd.Şti.	17-0
25	Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	23-6
26	Eti-Bakır Anonim Şirketi	24-4
27	Özdemir Antimuan Madenleri A.Ş.	24-4
28	Tofaş Türk Oto	29-1
29	EÜAŞ Doğalgaz Kombine Çevirim Santrali	35-1
30	Ağcagüney Atıksu Arıtma Tesis	37-0
31	Amasya Atıksu Arıtma Tesis	37-0
32	Büyükhırka Atıksu Arıtma Tesis	37-0
33	Büyükhırka Atıksu Arıtma Tesis	37-0
34	Çaylı Atıksu Arıtma Tesis	37-0

No	Tesis Adı	NACE kodu
35	Çorum Atıksu Arıtma Tesis	37-0
36	Erbaa Atıksu Arıtma Tesis	37-0
37	Havza Atıksu Arıtma Tesis	37-0
38	Mecitözü Belediyesi Atıksu Arıtma Tesis	37-0
39	Oluközü Atıksu Arıtma Tesis	37-0
40	Ozan Atıksu Arıtma Tesis	37-0
41	Terme Atıksu Arıtma Tesis	37-0
42	Tokat Atıksu Arıtma Tesis	37-0
43	Buski Batı Atıksu Arıtma Tesis	37-0
44	Buski Batı Atıksu Arıtma Tesis	37-0
45	Yeşil Çevre Atıksu Arıtma Tesis	37-0
46	Amasya Katı Atık Düzenli Depolama Tesis	38-1
47	Samsun Katı Atık Düzenli Depolama Tesis	38-1
48	Merzifon OSB	94-11
49	Samsun Merkez OSB	94-11
50	Bursa Deri İhtisas OSB	94-11
51	Bursa OSB	94-11
52	Demirtaş OSB	94-11
53	Hasanağa OSB	94-11
54	Nilüfer OSB	94-11

Havzalarda izlenen tesislere yönelik METBEL parametreleri ile SKKY alıcı ortama deşarj standartlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Ayrıca her sektör için izleme sonuçları da değerlendirilerek aşağıda verilmiştir.

7.2.1.3.1 Hayvansal Üretim

01-4 NACE kodlu Hayvansal Üretim sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.15” ile kontrol edilmekte olmasına rağmen Avrupa Birliği METBEL parametreleri bulunmamaktadır. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.5’te verilmiştir.

Tablo 7.5 Hayvansal Üretim Sektörü SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	SKKY Tablo 5.15 (Kompozit Numune 24 Sa)
KOİ (mg/L)	400
AKM (mg/L)	150
pH	6-9
NH ₄ -N (mg/L)	15
PO ₄ -P (mg/L)	2
Parametre Sayısı	5

Hayvansal üretim sektöründe faaliyet gösteren Yemsel Tavukçuluk hayvancılık ve Kazova Vasfı Diren, projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.6’da verilmiştir. Hayvansal üretim sektörü için elde edilen izleme sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.6’da gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Hayvansal üretim sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 40 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Dieldrin, Nitrofen, Al, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Zn, Si, Br, Petrol Hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.6. Hayvansal Üretim Sektörü İçin İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Chlorfenvinphos	0,10	0,05	0,05	0,05
1,2-dichloroe-an	10,00	0,81	0,81	0,81
Diklorometan	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
DEHP	10,0000	0,8100	0,8100	0,8100
Trikloro-metan	20	5,7800	5,7800	5,7800
1,1-Dikloroetan	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
1-Kloronaftalin	2,5000	0,2600	1,8200	1,0925
1-metilnaftalin	1000	0,8800	0,8800	0,8800
2-kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
Asenaften	1,5000	0,0500	0,2500	0,0900
Dekametilsiklopentasiloksan	1,6000	0,0500	0,2500	0,0900
Diazinon	6,0000	0,0155	0,0155	0,0155
Dieldrin	0,6000	0,1028	0,1028	0,1028
Buprofezin	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Karbendazim	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Diflubenzuron	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Epoksikonazol	2,7000	0,0117	0,0117	0,0117
Etalfluralin	0,1300	0,1210	0,1210	0,1210
Metrafenon	0,8000	0,1921	0,1921	0,1921
Nitrofen	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Tiametokzam	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Ag (µg/L)	1,50	0,06	2,12	0,75
Al (µg/L)	2,20	25,27	159,38	75,20
As (µg/L)	53,00	0,32	3,71	1,53
B (µg/L)	707,00	107,65	582,70	276,51
Ba (µg/L)	680,00	46,26	84,04	61,26
Cd (µg/L)	0,25	0,07	0,09	0,08
Co (µg/L)	0,30	0,26	1,46	0,61
Cr(µg/L)	1,60	0,26	7,50	2,83
Cu (µg/L)	1,60	13,20	23,23	18,51
Fe (µg/L)	36,00	99,25	332,58	209,69
Ni (µg/L)	4,00	2,31	7,19	4,20
Pb (µg/L)	1,20	0,89	3,14	1,59
Sb (µg/L)	7,80	0,38	3,81	2,05
V (µg/L)	1,60	0,28	3,65	1,41
Zn (µg/L)	5,90	3,67	184,28	77,82
Si (µg/L)	1830,00	6004,00	8820,00	7197,40
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,00	1,00
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	88,00	47,42
Petrol Hidrokarbonları (µg/L)	96,00	59,00	223,00	133,50

Bu sonuçlara göre “Hayvansal Üretim” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.15’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak hayvansal üretim sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenmesi ile elde edilecek parametresi eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; N ve Pb parametrelerinin eklenmesi.*

7.2.1.3.2 Demir dışı metal cevherleri madenciliği

05-0 NACE kodlu Kömür ve linyit çıkartılması sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 7.2 Maden Sanayii (Kömür Üretimi ve Nakli ” ile kontrol edilmekte olmasına rağmen Avrupa Birliği METBEL parametreleri bulunmamaktadır. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.7’de verilmiştir.

Tablo 7.7. Kömür ve linyit çıkartılması sektörü için SKKY alıcı ortama deşarj standartları

Parametre	SKKY Tablo 7.2 (Kompozit Numune 24 Saatlik)
KOI (mg/L)	100
AKM (mg/L)	100
pH	6-9
Parametre Sayısı	3

Kömür ve linyit çıkartılması sektöründe faaliyet gösteren Dem-Ak Madencilik projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.8’de verilmiştir. Kömür ve linyit çıkartılması sektörü için elde edilen izleme sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.8’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Kömür ve linyit çıkartılması sektörü çıkış öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 24 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Benzo(a)piren, Trikloro-metan, Sibutrin, Bis(2-etilhekzil) tereftalat, Nitrofen parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.8. Kömür ve Linyit Çıkartılması Sektörü İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,1000	0,0215	0,0215	0,0215
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
Diklorometan	20,0000	3,4100	3,4100	3,4100
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0474	0,0474	0,0474
Trikloro-metan	2,5000	3,8900	3,8900	3,8900
Sibutrin	0,0025	0,0069	0,0069	0,0069
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,0500	0,0500
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,0500	0,0500
Asenaften	6,0000	0,0100	0,0100	0,0100

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Benzo(e)piren	0,6000	0,0092	0,0092	0,0092
Bifenil	46,0000	0,0357	0,0357	0,0357
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	0,1000	6,1790	6,1790	6,1790
Fenantren	1,4000	0,1186	0,1186	0,1186
Floren	3,4000	0,0259	0,0259	0,0259
Krisen	1,9000	0,0169	0,0169	0,0169
p-(1,1-dimetilpropil)fenol	9,0000	0,1050	0,1050	0,1050
Piren	0,1000	0,0964	0,0964	0,0964
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Metrafenon	12,0000	1,2967	1,2967	1,2967
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Piperonil butoksit	3,3000	0,0982	0,0982	0,0982
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200

Bu sonuçlara göre “Kömür ve linyit çıkartılması sektörü” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 7.2’ye getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak kömür ve linyit çıkarılması sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenmesi ile elde edilecek parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Benzo(a)piren, Trikloro-metan, Sibutrin parametrelerinin eklenmesi.*

7.2.1.3.3 Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı

10-1 NACE kodlu Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.6 Gıda Sanayii (Mezbahalar ve Entegre Et Tesisleri)” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.9’da verilmiştir. Etin işlenmesi ve saklanması sektörü için SKKY’de sadece KOİ, pH ve yağ ve gres parametreleri için sınır değerler verilmiş olmasına karşın METBEL’ler arasında pH için herhangi bir sınır değer almadıkça KOİ, yağ ve grese ek olarak BOİ₅, askıda katı madde, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için de sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.9. Etin İşlenmesi ve Saklanması ile Et Ürünlerinin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL	SKKY Tablo 5.6 (Kompozit Numune 24 Sa)
BOİ ₅ (mg/L)	10-40	-
KOİ (mg/L)	25-125	160
AKM (mg/L)	5-60	-
T. N (mg/L)	15-40	-
T. P (mg/L)	2-5	-
pH	-	6-9
Yağ ve Gres (mg/L)	2,6-15	20
Parametre Sayısı	6	3

Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı sektöründe faaliyet gösteren Et Bir Suluova Kesimhane ve Temiz Et Ürünleri tesisleri projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli ve belirli kirletici parametreler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.10'da verilmiştir. Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı sektörü için elde edilen izleme sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.10'da gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS'nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 40 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Trikloro-metan, Bis(2-etilhekzil) tereftalat, Dieldrin, Nitrofen, Al, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, V, Zn, Si, Serbest CN, Br ve Petrol Hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.10. Etin İşlenmesi ve Saklanması ile Et Ürünlerinin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
Diklorometan	20,0000	2,2900	2,2900	2,2900
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Trikloro-metan	2,5000	0,9500	5,0900	2,5000
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,2500	0,1167
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,1167
Asenaften	6,0000	0,0179	0,0179	0,0179
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	0,1000	1,0889	1,0889	1,0889

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Imidakloprid	0,1400	0,1010	0,1010	0,1010
Metalaksil	17,0000	0,0136	0,1538	0,0837
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Prosimidon	12,0000	0,0273	0,0273	0,0273
Tebukonazol	23,0000	0,0252	0,0252	0,0252
Ag (µg/L)	1,50	0,04	0,19	0,09
Al (µg/L)	2,20	26,72	221,46	109,89
As (µg/L)	53,00	0,63	2,47	1,74
B (µg/L)	707,00	18,86	142,91	86,44
Ba (µg/L)	680,00	10,23	151,00	63,43
Cd (µg/L)	0,25	0,08	0,22	0,14
Co (µg/L)	0,30	0,04	2,47	0,73
Cr(µg/L)	1,60	0,26	1,60	0,95
Cu (µg/L)	1,60	15,05	31,18	23,86
Fe (µg/L)	36,00	57,56	510,34	228,67
Ni (µg/L)	4,00	0,70	16,33	4,45
Pb (µg/L)	1,20	1,01	3,69	2,02
Sb (µg/L)	7,80	0,30	2,35	1,29
V (µg/L)	1,60	0,32	5,38	2,40
Zn (µg/L)	5,90	3,11	197,96	79,42
Si (µg/L)	1830,00	1503,00	11420,00	6207,00
Ti (µg/L)	26,00	12,92	12,92	12,92
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	4,60	1,72
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	161430,00	32472,74
Petrol Hidrokarbonları (µg/L)	96,00	50,00	231,00	140,50

Bu sonuçlara göre “Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.6’ya getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak BOİ₅, AKM, T. Azot ve T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Trikloro-metan, Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.4 Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması

10-3 NACE kodlu Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.9 Gıda Sanayii (Sebze, Meyva Yıkama ve İşleme Tesisleri)” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.11’de verilmiştir. Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması sektörü için TOK, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için ek sınır değerler yer alırken KOİ ve AKM için ise daha sıkı sınır değerler yer almaktadır.

Tablo 7.11. Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.9 (Kompozit Numune 24 Sa)
TOK (mg/L)	10-33	-
KOİ (mg/L)	30-100	100
AKM (mg/L)	4-65	100
T. N (mg/L)	2-20	-
T. P (mg/L)	0,2-6	
pH	-	6-9
Parametre Sayısı	5	3

Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması sektöründe faaliyet gösteren Martaş, Penguen Gıda ve Dimes projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.12’de verilmiştir. Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.12’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 99 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Benzo(a)piren, Bis(2-etilhekzil) tereftalat, DDT, Dieldrin, Tridecane, Atrazin-desetil, Siflutrin, Difenokonazol, Fenbutatin ksit, Fenpropatrin, Fenpropimorf, Nitrofen, Protifos, Al, Cd, Co,

Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, V, Zn, Si, Serbest CN, Br ve Petrol Hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.12. Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,1000	0,0059	0,0080	0,0069
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
1,2-dichloro-e-an	10,0000	0,1800	0,8600	0,5200
Diklorometan	20,0000	3,0800	3,0800	3,0800
DEHP	1,3000	0,0010	0,2700	0,0842
Floranten	0,0063	0,0043	0,0043	0,0043
Hekzakloro-benzen		0,0029	0,0029	0,0029
Nonilfenol	0,3000	0,2917	0,2917	0,2917
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0010	0,0010	0,0010
Benzo(b)floranten		0,0014	0,0018	0,0016
Trikloro-metan	2,5000	0,1500	1,3000	0,7700
Dioksin		0,000005	0,000140	0,000024
Dioksin benzeri bileşikler		0,000001	0,000129	0,000023
1,1-Dikloroetan	1000	0,1900	0,6900	0,5100
17-beta-estradiyol	0,5000	0,1000	0,1000	0,1000
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,2500	0,0682
1-metilnaftalin	1,5000	0,0062	0,2500	0,0630
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,0962
Benzil benzoat	1000	0,0342	0,0342	0,0342
Bifenil	46,0000	0,0058	0,0058	0,0058
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	0,1000	0,5000	1,0407	0,7703
Bisfenol-A	6,5000	0,0273	0,0273	0,0273
DDT toplam	0,0100	0,0439	0,1808	0,1124
p,p'-DDT		0,0012	0,1808	0,0569
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Difenil eter	6,0000	0,2435	0,2435	0,2435
Difenilamin	37,0000	0,0030	0,0030	0,0030
Dioktil fitalat	1680	0,7997	0,7997	0,7997
Dioksin		0,000005	0,000140	0,000024
Dioksin benzeri bileşikler		0,000001	0,000129	0,000023
Etilentiyoüre	248,0000	0,5323	0,5323	0,5323
Fenantren	1,4000	0,1184	0,1184	0,1184

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Floren	3,4000	0,0308	0,0308	0,0308
Krisen	1,9000	0,0015	0,0025	0,0020
Merkaptobenzotiyazol	50,0000	0,2030	0,2030	0,2030
p-(1,1-dimetilpropil)fenol	9,0000	0,1048	0,1048	0,1048
PCB 28	0,0100	0,0014	0,0024	0,0019
PCB 52	0,0100	0,0014	0,0014	0,0014
Piren	0,1000	0,0064	0,1830	0,0763
Tridecane	0,0500	0,0848	0,0848	0,0848
Trikloroetilen	177,0000	0,1500	0,1500	0,1500
Atrazin-desetil	0,3000	0,3035	0,3035	0,3035
Lindan	1,4000	0,0960	0,1621	0,1291
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0248	0,0112
Kaptan	1,6000	0,4520	0,4520	0,4520
Karbendazim	2,7000	0,0113	0,5853	0,2180
Kloridazon; pirazon	6,0000	0,0786	0,2268	0,1343
Klopiralid	200,0000	0,0775	0,1833	0,1480
Siflutrin;	0,0010	0,0561	0,0561	0,0561
Siprodinil	4,3000	0,0141	0,0228	0,0184
Difenokonazol	0,2000	0,6156	0,6156	0,6156
Dimetomorf	3,5000	0,1039	0,1039	0,1039
Etofumesat	48,0000	0,0932	0,1947	0,1413
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,5368	0,2934
Fenbutatin ksit	0,1000	0,3098	0,3098	0,3098
Fenpropatrin	0,0100	0,0992	0,0992	0,0992
Fenpropimorf	0,1000	1,1742	1,1742	1,1742
Fluopiram	50,0000	0,0178	0,3604	0,1891
Fosetil al	25,0000	2,5000	2,5000	2,5000
Imazapir	1900	0,0765	0,0765	0,0765
Imidakloprid	0,1400	0,0438	0,1964	0,1056
Lenasil	1,0000	0,0907	0,0907	0,0907
Mepikuat klorit	20,0000	0,0875	0,0875	0,0875
Metalaksil	17,0000	0,0235	0,3108	0,1516
Metam potasyum	24,0000	0,1787	0,1787	0,1787
Metamidofos	0,2000	0,0101	0,0101	0,0101
Metoksifenozyd	11,0000	0,1101	0,1101	0,1101
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Pirimikarb	3,3000	0,1499	0,1499	0,1499
Prosimidon	12,0000	0,1725	0,1725	0,1725
Propamokarb HCL	2240	0,0119	0,0223	0,0171
Protiofos	0,1000	0,1222	0,2154	0,1688
Pirimetanil	12,0000	0,0201	0,0430	0,0282
Tebukonazol	23,0000	0,1576	0,1576	0,1576
Tiakloprid	0,1300	0,0891	0,0891	0,0891
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0612	0,0390
Tiofanat-metil	42,0000	0,0111	0,5109	0,1489
Ag (µg/L)	1,50	0,03	9,71	1,04
Al (µg/L)	2,20	27,81	1014,11	141,37
As (µg/L)	53,00	0,42	8,87	1,75
B (µg/L)	707,00	180,15	345,42	243,55
Ba (µg/L)	680,00	33,42	135,37	89,11
Cd (µg/L)	0,25	0,06	0,41	0,27
Co (µg/L)	0,30	0,10	1,88	0,75
Cr(µg/L)	1,60	0,82	10,95	3,01
Cu (µg/L)	1,60	12,09	49,61	21,67
Fe (µg/L)	36,00	73,58	2468,49	498,57
Ni (µg/L)	4,00	0,83	18,07	5,04
Pb (µg/L)	1,20	0,83	11,61	3,43
Sb (µg/L)	7,80	0,19	1,57	0,54
V (µg/L)	1,60	0,49	8,05	2,54
Zn (µg/L)	5,90	17,41	426,16	88,58
Si (µg/L)	1830,00	355,00	11530,00	6697,50
Ti (µg/L)	26,00	21,08	21,08	21,08
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	5,26	1,34
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	680,00	164,17
Petrol Hidrokarbonları	96,00	50,00	682,00	340,75

Bu sonuçlara göre “Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.9’a getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak TOK, T. Azot, T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması

- Öncelikli 45 kirletici arasından; Benzo(a)piren, Ni, Pb, Cd parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.5 Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı

10-4 NACE kodlu Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.4 Gıda Sanayii (Yağlı Tohumlardan Yağ Çıkarılması ve Sıvı Yağ Rafinasyonu – Zeytinyağı Hariç)” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.13’te verilmiştir. Bitkisel ve hayvansal yağların imalatı için SKKY’de sadece KOİ, yağ ve gres ve pH için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde TOK, KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.13. Bitkisel ve Hayvansal Sıvı ve Katı Yağların İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.4 (Kompozit Numune 24 Sa)
TOK (mg/L)	10-33	-
KOİ (mg/L)	30-100	170
AKM (mg/L)	4-65	-
T. N (mg/L)	2-20	-
T. P (mg/L)	0,2-6	-
pH	-	6-9
Yağ ve Gres (mg/L)	-	30
Parametre Sayısı	5	3

Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı sektöründe faaliyet gösteren Meray Yağ projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.14’te verilmiştir. Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.14’te gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 44 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Diklorvos, Dieltrin ve Nitrofen, Ag, Al, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Sb, V, Zn, Si, ve Br parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.14. Bitkisel ve Hayvansal Sıvı ve Katı Yağların İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Trikloro-metan	2,5000	0,2800	1,9800	1,1300
Diklorvos	6×10^{-4}	0,0335	0,0409	0,0372
1,1-Dikloroetan	1000	0,4600	0,6000	0,5300
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,2500	0,1167
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,1500
4-Kloro-3-metilfenol	37,0000	0,1582	0,1582	0,1582
Asenaften	6,0000	0,0171	0,0171	0,0171
Bisfenol-A	6,5000	0,0490	0,0490	0,0490
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000010	0,000010	0,000010
p-(1,1-dimetilpropil)fenol	9,0000	3,6407	3,6407	3,6407
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Etofumesat	48,0000	0,0853	0,0853	0,0853
Metalaksil	17,0000	0,0649	0,0649	0,0649
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Pikloram	55,0000	0,6935	0,6935	0,6935
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200
Tetrabutyltin		0,0168	0,0168	0,0168
Ag (µg/L)	1,50	0,03	0,10	0,05
Al (µg/L)	2,20	49,66	309,70	131,23
As (µg/L)	53,00	3,32	5,30	4,24
B (µg/L)	707,00	96,26	192,72	150,79
Ba (µg/L)	680,00	36,53	76,24	58,43
Cd (µg/L)	0,25	0,10	0,10	0,10
Co (µg/L)	0,30	0,25	0,94	0,52
Cr(µg/L)	1,60	2,15	5,49	3,56
Cu (µg/L)	1,60	13,42	21,31	16,80
Fe (µg/L)	36,00	130,08	483,30	244,28

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Ni (µg/L)	4,00	6,08	16,41	9,77
Pb (µg/L)	1,20	1,09	3,48	2,34
Sb (µg/L)	7,80	0,35	26,51	9,98
V (µg/L)	1,60	3,61	18,33	8,91
Zn (µg/L)	5,90	22,71	178,49	71,65
Si (µg/L)	1830,00	9522,00	15380,00	13078,00
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,71	1,18
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	100,00	56,80
Petrol Hidrokarbonları (µg/L)	96,00	50,00	165,00	88,33

Bu sonuçlara göre “Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.4’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak TOK, AKM, T. Azot ve T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Diklorvos, Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi*

7.2.1.3.6 Süt ürünleri imalatı

10-5 NACE kodlu Süt ürünleri imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.3 Gıda Sanayii (Süt ve Süt Ürünleri)” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.15’te verilmiştir. Süt ürünleri imalatı için SKKY’de sadece KOİ, yağ ve gres ve pH için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde TOK, KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.15. Süt Ürünleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.3 (Kompozit Numune 24 sa)
TOK (mg/L)	10-33	-
KOİ (mg/L)	30-100	160
AKM (mg/L)	4-65	-
T. N (mg/L)	2-20	-

T. P (mg/L)	0,2-6	
pH	-	6-9
Yağ ve Gres (mg/L)	-	30
Parametre Sayısı	5	3

Süt ürünleri imalatı sektöründe faaliyet gösteren Bakraç Süt Ürünleri, Sütaş ve Otat Gıda Sanayi projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.16’da verilmiştir. Süt ürünleri imalatı sektörü için elde edilen izleme sonuçlarına göre LOD’nin üzerinde kalan ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.16’da gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Süt ürünleri imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 46 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Dieldrin, Nitrofen, Ag, Al, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, V, Zn, Hg, Si, Serbest CN, Br ve Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.16. Süt Ürünleri İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
1,2-dichloroe-an	10,0000	0,9100	0,9100	0,9100
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Trikloro-metan	2,5000	0,4600	1,7700	1,0250
1,1-Dikloroetan	1000	0,1700	0,1700	0,1700
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,2500	0,0900
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,0900
Asenaften	6,0000	0,0136	0,0136	0,0136
Diazinon	0,9000	0,0020	0,0200	0,0140
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Diklofenak	100	0,1000	0,1000	0,1000
n-bütikalay triklorür	1,2000	0,0127	0,0127	0,0127
Trikloroetilen	177,0000	0,7100	0,7100	0,7100
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Karbendazim	2,7000	0,0391	0,0391	0,0391
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Imidakloprid	0,1400	0,0370	0,0370	0,0370
Lenasil	1,0000	0,0212	0,0212	0,0212

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Mesotrion	44,0000	0,4148	0,4148	0,4148
Metalaksil	17,0000	0,0225	0,0225	0,0225
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Tiametokzam	20,0000	0,0103	0,0695	0,0300
Ag (µg/L)	1,50	0,03	0,91	0,20
Al (µg/L)	2,20	27,55	3474,49	872,84
As (µg/L)	53,00	0,29	10,11	3,11
B (µg/L)	707,00	142,26	257,55	184,84
Ba (µg/L)	680,00	3,90	126,01	56,05
Be (µg/L)	2,50	0,04	0,12	0,07
Cd (µg/L)	0,25	0,06	0,12	0,08
Co (µg/L)	0,30	0,30	9,53	2,40
Cr(µg/L)	1,60	0,91	45,53	7,49
Cu (µg/L)	1,60	13,48	36,33	24,02
Fe (µg/L)	36,00	1331,81	158955,77	23031,59
Ni (µg/L)	4,00	2,81	34,56	13,35
Pb (µg/L)	1,20	1,08	5,82	3,10
Sb (µg/L)	7,80	0,21	2,87	1,32
V (µg/L)	1,60	0,82	5,70	2,42
Zn (µg/L)	5,90	21,66	807,21	295,29
Hg (µg/L)		0,18	0,18	0,18
Si (µg/L)	1830,00	2417,00	11460,00	5734,11
Ti (µg/L)	26,00	12,47	36,70	23,80
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	3,86	1,60
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	418,60	146,92
Petrol Hidrokarbonları	96,00	50,00	505,00	142,67

Bu sonuçlara göre “Süt ürünleri imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.3’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak TOK, AKM, T. Azot, T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Ni, Pb, Hg parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.7 Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı

10-6 NACE kodlu Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.1 Gıda Sanayii (Un ve Makarna Üretimi) ” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.17’de verilmiştir. Öğütülmüş tahıl ürünleri imalatı için SKKY’de sadece KOİ, AKM ve pH için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde TOK, KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ ve AKM için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.17. Öğütülmüş Tahıl Ürünleri, Nişasta ve Nişastalı Ürünlerin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.1 (Kompozit Numune 24 sa)
TOK (mg/L)	10-33	-
KOİ (mg/L)	30-100	200
AKM (mg/L)	4-65	100
T. N (mg/L)	2-20	-
T. P (mg/L)	0,2-6	
pH	-	6-9
Parametre Sayısı	5	3

Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı sektöründe faaliyet gösteren Aydınolu Un Gıda Sanayii projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.18’de verilmiştir. Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.18’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 19 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Nitrofen, Al, Cd, Co, Cu, Cr, Fe, Ni, Pb, Zn, Si Serbets CN ve Br parametresinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.18. Öğütülmüş Tahıl Ürünleri, Nişasta ve Nişastalı Ürünlerin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Benzen	10,0000	0,2200	0,2200	0,2200
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
DEHP	1,3000	0,0010	0,0500	0,0255
Oktilfenol	0,1000	0,0107	0,0107	0,0107
Trikloro-metan	2,5000	2,1000	2,5300	2,3150
1,2,4-trimetilbenzen	7,4000	0,1200	0,1200	0,1200
1,4-diklorobenzen	38,0000	0,3700	0,3700	0,3700
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,0500	0,0500
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,0500	0,0500
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Piren	0,1000	0,0109	0,0109	0,0109
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Klotianidin	1,2000	0,0682	0,0682	0,0682
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Piperonil butoksit	3,3000	0,0230	0,0361	0,0296
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200

Bu sonuçlara göre “Öğütülmüş tahıl ürünleri, nişasta ve nişastalı ürünlerin imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.1’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak TOK, T. Azot ve T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması

7.2.1.3.8 Diğer gıda maddelerinin imalatı (Maya)

10-8 NACE kodlu Diğer gıda maddelerinin imalatı sektörü alt sektörü olan maya imalatı için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.2 Gıda Sanayii (Maya Üretimi)” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.19’da verilmiştir. Maya üretimi için SKKY’de KOİ, AKM, yağ ve gres ve pH için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde TOK, KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için

sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ ve AKM için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.19. Diğer Gıda Maddelerinin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.2 (Kompozit Numune 24 sa)
TOK (mg/L)	10-33	-
KOİ (mg/L)	30-100	1000
AKM (mg/L)	4-65	100
T. N (mg/L)	2-20	-
T. P (mg/L)	0,2-6	-
Yağ ve Gres (mg/L)	-	30
pH	-	6-9
Parametre Sayısı	5	4

Diğer gıda maddelerinin imalatı sektöründe faaliyet gösteren Özmaya projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.20’de verilmiştir. Diğer gıda maddelerinin imalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.20’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Diğer gıda maddelerinin imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 86 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Diklorometan, Floranten, Oktifenol, 4-Kloroanilin, Dieldrin, Isodrin, PCB 130, 153, 180, Piren, 4,4’-DDE, Metamitron, Nitrofen, Al, B, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Zn, Si, Serbets CN ve Br parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.20. Diğer Gıda Maddelerinin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,1000	0,0082	0,0648	0,0365
Benzen	10,0000	3,7700	3,7700	3,7700
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
1,2-dichloroe-an	10,0000	0,8500	0,8500	0,8500
Diklorometan	20,0000	25,2000	25,2000	25,2000
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Floranten	0,0063	0,8071	0,8071	0,8071
Hekzakloro-benzen		0,0169	0,0169	0,0169

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Nonilfenol	0,3000	7,7076	7,7076	7,7076
Oktilfenol	0,1000	0,3072	0,3072	0,3072
Benzo(b)floranten		0,0297	0,0297	0,0297
Benzo(k)floranten		0,0298	0,0298	0,0298
Benzo(g,h,i)perilen		0,0051	0,0051	0,0051
Indeno(1,2,3)piren		0,0049	0,0049	0,0049
Trikloro-metan	2,5000	0,1000	7,1900	2,3575
1-kloro-2,4-dinitrobenzen	5,0000	3,4149	3,4149	3,4149
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0429	0,0500	0,0476
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,8573	0,3018
2,6-ksilenol	54,0000	0,1345	0,1345	0,1345
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,1500
3,6-dimetilfenantren	2,0000	0,2160	0,2160	0,2160
4,4'-DDD	0,0250	0,0945	0,0945	0,0945
4-Kloro-3-metilfenol	37,0000	0,2360	0,2360	0,2360
4-kloroanilin	0,0050	0,1062	0,1062	0,1062
Asenaften	6,0000	0,0220	0,0220	0,0220
Benzil benzoat	1000	0,6573	0,6573	0,6573
Benzo(e)piren	0,6000	0,0055	0,0055	0,0055
Bifenil	46,0000	0,0201	0,0526	0,0363
Bisfenol-A	6,5000	0,0931	0,0931	0,0931
p,p'-DDT		0,0290	0,0290	0,0290
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Difenil eter	6,0000	1,5975	1,5975	1,5975
Difenilamin	37,0000	0,0548	0,0548	0,0548
Diizobütil adipat	8,7000	0,1912	0,1912	0,1912
Diklofenak	100,0000	0,2163	0,2163	0,2163
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000010	0,000010	0,000010
Fenantren	1,4000	0,0235	0,7604	0,3919
Floren	3,4000	0,1136	0,1136	0,1136
Fosetil al	25,0000	2,5000	2,5000	2,5000
Isodrin	0,0100	0,0309	0,0309	0,0309
Krisen	1,9000	0,0666	0,0666	0,0666
Merkaptobenzotiyazol	50,0000	1,4394	1,4394	1,4394
p-(1,1-dimetilpropil)fenol	9,0000	3,4503	3,4503	3,4503

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
PCB 101	0,2500	0,0258	0,0258	0,0258
PCB 138	0,0100	0,0450	0,0450	0,0450
PCB 153	0,0100	0,0586	0,0586	0,0586
PCB 180	0,0100	0,0167	0,0167	0,0167
PCB 28	0,0100	0,0082	0,0082	0,0082
PCB 52	0,0100	0,0064	0,0064	0,0064
Piren	0,1000	0,6985	0,6985	0,6985
Tridecane	0,0500	16,7839	16,7839	16,7839
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Kaptan	1,6000	0,7129	0,7129	0,7129
4,4'-dde	0,0200	0,0650	0,0650	0,0650
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Metamitron	2,0000	3,7912	3,7912	3,7912
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Piperonil butoksit	3,3000	0,0749	0,0749	0,0749
Prosimidon	12,0000	0,0303	0,0303	0,0303
Propamokarb HCL	2240	0,0174	0,0174	0,0174
Tiakloprid	0,1300	0,0679	0,0679	0,0679
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200
Trinekezapak-etil	13,0000	0,0293	0,0293	0,0293
Vinklozolin	1,1000	0,0851	0,0851	0,0851
Ag (µg/L)	1,50	0,06	0,33	0,16
Al (µg/L)	2,20	102,18	229,70	152,84
As (µg/L)	53,00	0,49	1,36	0,91
B (µg/L)	707,00	80,83	236,76	175,95
Ba (µg/L)	680,00	36,16	86,60	56,77
Cd (µg/L)	0,25	0,08	0,53	0,31
Co (µg/L)	0,30	0,28	0,75	0,55
Cr(µg/L)	1,60	2,28	4,73	3,08
Cu (µg/L)	1,60	14,20	69,09	29,99
Fe (µg/L)	36,00	95,18	632,29	357,46
Ni (µg/L)	4,00	2,70	6,80	4,14
Pb (µg/L)	1,20	1,23	14,84	4,59
Sb (µg/L)	7,80	0,30	8,47	6,13
V (µg/L)	1,60	0,57	2,19	1,06
Zn (µg/L)	5,90	10,94	470,16	141,37

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Si (µg/L)	1830,00	2094,00	8579,00	5297,80
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	9,46	2,85
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	480,00	223,76
Petrol Hidrokarbonları	96,00	50,00	105,00	84,00

Bu sonuçlara göre “Diğer gıda maddelerinin imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.2’ye getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak TOK, T. Azot ve T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Diklorometan, Floranten, Oktifenol, Ni, Cd, Pb parametrelerinin eklenmesi.

7.2.1.3.9 Şeker İmalatı

10-81 NACE kodlu Şeker İmalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.11a Gıda Sanayii (Şeker Üretimi ve Benzerleri)” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.21’de verilmiştir. Şeker imalatı için SKKY’de sadece KOİ ve AKM için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde TOK, KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ ve AKM için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.21. Şeker İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.11.a (Kompozit Numune 24 Sa)
TOK (mg/L)	10-33	-
KOİ (mg/L)	30-100	450
AKM (mg/L)	4-65	80
T. N (mg/L)	2-20	-
T. P (mg/L)	0,2-6	-
Parametre Sayısı	5	2

Şeker İmalatı sektöründe faaliyet gösteren Amasya Şeker Fabrikası ve Turhal Şeker Fabrikası, projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler

ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.22’de verilmiştir. Şeker İmalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.22’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Şeker İmalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 34 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Bis(2-etilhekzil) tereftalat, Nitrofen, Al, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, V, Zn, Si, Serbest CN ve Br parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.22. Şeker İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Trikloro-metan	2,5000	2,1500	2,1500	2,1500
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,0500	0,0500
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,0500	0,0500
Asenaften	6,0000	0,0167	0,0167	0,0167
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	0,1000	1,1547	1,1547	1,1547
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Diizobütil adipat	8,7000	0,0514	0,0514	0,0514
Fenantren	1,4000	0,0451	0,0451	0,0451
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200
Ag (µg/L)	1,50	0,15	0,22	0,19
Al (µg/L)	2,20	38,62	115,84	82,26
As (µg/L)	53,00	3,94	15,44	9,94
B (µg/L)	707,00	90,77	432,57	290,86
Ba (µg/L)	680,00	69,46	326,03	192,49
Cd (µg/L)	0,25	0,07	0,17	0,12
Co (µg/L)	0,30	0,52	9,35	5,10
Cr(µg/L)	1,60	0,74	5,38	2,86
Cu (µg/L)	1,60	12,96	18,90	15,04
Fe (µg/L)	36,00	285,79	552,49	375,71
Ni (µg/L)	4,00	2,25	34,57	18,51
Pb (µg/L)	1,20	0,78	7,12	4,02

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Sb (µg/L)	7,80	1,34	2,94	2,14
V (µg/L)	1,60	1,36	32,24	14,91
Zn (µg/L)	5,90	6,99	9,04	8,00
Si (µg/L)	1830,00	4950,00	14340,00	10853,33
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	3,18	1,73
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	67,80	46,03
Petrol Hidrokarbonları (µg/L)	96,00	64,00	131,00	87,00

Bu sonuçlara göre “Şeker İmalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.11’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak TOK, T. Azot, T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.10 Hazır hayvan yemleri imalatı

10-9 NACE kodlu Hazır hayvan yemleri imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 5.10 Gıda Sanayii (Bitki İşleme Tesisleri ve Benzerleri)” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.23’te verilmiştir. Hazır hayvan yemleri imalatı için SKKY’de sadece KOİ, balık biyodeneyi ve pH için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde TOK, KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.23. Hazır Hayvan Yemleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.10 (Kompozit Numune 24 Sa)
TOK (mg/L)	10-33	
KOİ (mg/L)	30-100	150
AKM (mg/L)	4-65	
T. N (mg/L)	2-20	
T. P (mg/L)	0,2-6	
Balık Biyodeneyi		3
pH		6-9

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 5.10 (Kompozit Numune 24 Sa)
Parametre Sayısı	5	3

Hazır hayvan yemleri imalatı sektöründe faaliyet gösteren Kozlu Gıda, projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.24'te verilmiştir. Hazır hayvan yemleri imalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.24'te gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS'nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Hazır hayvan yemleri imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 46 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Dieldrin, Nitrofen, Al, Co, Cu, Cr, Fe, Ni, Pb, V, Zn, Si, Ti, Br, Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.24. Hazır Hayvan Yemleri İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,1000	0,0079	0,0079	0,0079
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Trikloro-metan	2,5000	0,1000	1,4000	0,5250
1,2,4-trimetilbenzen	7,4000	1,6500	1,6500	1,6500
1,3,5-trimetilbenzen	9,0000	0,2300	0,2300	0,2300
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,2500	0,1167
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,1167
Asenaften	6,0000	0,0172	0,0172	0,0172
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	0,1000	1,7393	1,7393	1,7393
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Dietil Fitalat	72,0000	1,5636	1,5636	1,5636
Difenilamin	37,0000	0,0317	0,0317	0,0317
Ksilen (m)	24,0000	0,2000	0,2000	0,2000
Ksilen (o)	24,0000	0,1100	0,1100	0,1100
Sülfametoksazol	5,0000	0,1751	0,1751	0,1751
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Piperonil butoksit	3,3000	0,0701	0,5518	0,3110
Tebukonazol	23,0000	0,0422	0,2017	0,1129
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200
Ag (µg/L)	1,50	0,02	0,17	0,10
Al (µg/L)	2,20	21,09	1127,92	417,98
As (µg/L)	53,00	5,16	8,21	6,21
B (µg/L)	707,00	303,04	432,62	365,45
Ba (µg/L)	680,00	53,31	128,49	86,65
Be (µg/L)	2,50	0,04	0,04	0,04
Cd (µg/L)	0,25	0,07	0,08	0,07
Co (µg/L)	0,30	0,12	1,49	0,65
Cr(µg/L)	1,60	3,02	21,93	8,61
Cu (µg/L)	1,60	17,70	28,78	21,44
Fe (µg/L)	36,00	69,35	1194,73	574,20
Ni (µg/L)	4,00	1,57	7,05	4,28
Pb (µg/L)	1,20	1,58	7,33	3,31
Sb (µg/L)	7,80	1,68	2,98	2,51
V (µg/L)	1,60	10,31	33,50	19,47
Zn (µg/L)	5,90	52,54	541,41	232,32
Si (µg/L)	1830,00	11350,00	17830,00	13865,00
Ti (µg/L)	26,00	33,13	33,13	33,13
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,19	1,05
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	259,80	139,03
Petrol Hidrokarbonları	96,00	104,00	366,00	235,00

Bu sonuçlara göre “Hazır hayvan yemleri imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 5.10’a getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak TOK, AKM, T. Azot, T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.11 İçeceklerin imalatı

11-0 NACE kodlu İçeceklerin imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 6 İçki Sanayii” ile Avrupa Birliği’nde ise Gıda, İçecek ve Süt Endüstrileri İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.25’te verilmiştir. Tabloda gösterildiği gibi ülkemizde içeceklerin imalatı sektörü alkollü ve alkolsüz içecekler, malt üretimi gibi alt gruplara ayrılarak inceleniyor olmasına rağmen METBEL’de bütün gıda ve içecek sektörü için tek bir standart önerilmektedir. İçeceklerin imalatı için SKKY’de sadece KOİ ve pH için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde TOK, KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.25. İçeceklerin İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre	METBEL (Günlük Ort)	SKKY Tablo 6.1 (KN 24 Sa)	SKKY Tablo 6.2 (KN 24 Sa)	SKKY Tablo 6.3 (KN 24 Sa)	SKKY Tablo 6.4 (KN 24 Sa)
TOK (mg/L)	10-33	-	-	-	-
KOİ (mg/L)	30-100	110	200	100	400
AKM (mg/L)	4-65	-	-	-	-
T. N (mg/L)	2-20	-	-	-	-
T. P (mg/L)	0,2-6	-	-	-	-
pH	-	6-9	6-9	6-9	-
Par. Sayısı	5	2	2	2	1

6.1 Alkolsüz İçkiler Meşrubat Üretimi ve Benzerleri, 6.2 Alkol, Alkollü İçki Üretimi ve Benzerleri, 6.3 Malt Üretimi, Bira İmalı ve Benzerleri, 6.4 Melastan Alkol Üretimi

İçeceklerin imalatı sektöründe faaliyet gösteren Doğa Su, Coca Cola, Nestle, Sırma Maden Suyu Fabrikası, projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.26’da verilmiştir. İçeceklerin imalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.26’da gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan İçeceklerin imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 70 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Endosulfon, Floranten, Benzo(a)piren, Trikloro-metan, Fentiyon, Difenokonazol, Diflufenikan, Fenbutatin ksit, Fenpropatrin, Nitrofen, Protiofos, Al, Cd, Co,

Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, V, Zn, Si, Ti, Br ve Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.26. İçeceklerin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Benzen	10,0000	0,2500	0,2500	0,2500
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
1,2-dichloroe-an	10,0000	0,3400	0,9400	0,6400
Diklorometan	20,0000	2,9700	2,9700	2,9700
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Endosulfan	0,0050	0,2305	0,2305	0,2305
Floranten	0,0063	46,9860	46,9860	46,9860
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0010	0,0010	0,0010
Benzo(b)floranten		0,0032	0,0032	0,0032
Benzo(g,h,i)perilen		0,0036	0,0036	0,0036
Trikloro-metan	2,5000	0,2200	38,5000	10,4075
1,1-Dikloroetan	1000	0,8400	1,0500	0,9450
1,4-diklorobenzen	38,0000	1,3000	1,3000	1,3000
17-beta-estradiyol	0,5000	0,1000	0,1000	0,1000
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,0500	0,0500
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,0500	0,0500
p,p'-DDT		0,0017	0,0048	0,0033
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000001	0,000025	0,000008
Fentiyon	0,0500	0,0755	0,0755	0,0755
Krisen	1,9000	0,0014	0,0025	0,0020
Piren	0,1000	0,0129	0,0203	0,0164
Trikloroetilen	177,0000	0,1400	0,1400	0,1400
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0230	0,0119
Karbendazim	2,7000	0,0355	0,0399	0,0377
Klopiralid	200,0000	0,1833	0,1833	0,1833
Difenokonazol	0,2000	0,6156	0,6156	0,6156
Diflufenikan	0,0100	0,0105	0,0105	0,0105
Dimetomorf	3,5000	0,0105	0,0105	0,0105
Epoksikonazol	0,8000	0,1664	0,1664	0,1664
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Etofumesat	48,0000	0,3398	0,3398	0,3398
Fenbutatin ksit	0,1000	0,1639	0,1639	0,1639
Fenpropatrin	0,0100	0,2184	0,2242	0,2213
Flutolanil	55,0000	0,1611	0,1611	0,1611
Fosetil al	25,0000	2,5000	2,5000	2,5000
Hekzakonazol	11,0000	0,3041	0,3041	0,3041
Imazalil	50,0000	0,4054	0,4054	0,4054
Metam potasyum	24,0000	0,1167	0,1167	0,1167
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nikosulfuron	0,0500	0,0290	0,0290	0,0290
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Propamokarb HCL	2240	0,3020	0,3020	0,3020
Protiofos	0,1000	0,1081	0,1706	0,1430
Pirimetanil	12,0000	0,0264	0,0264	0,0264
Tiametokzam	20,0000	0,0131	0,1476	0,0603
Tiofanat-metil	42,0000	0,0122	0,0573	0,0348
Ag (µg/L)	1,50	0,03	0,57	0,26
Al (µg/L)	2,20	73,17	2937,19	932,00
As (µg/L)	53,00	0,22	241,56	41,46
B (µg/L)	707,00	17,97	10584,17	1238,32
Ba (µg/L)	680,00	9,84	463,49	73,55
Be (µg/L)	2,50	0,35	0,35	0,35
Cd (µg/L)	0,25	0,07	6,38	2,38
Co (µg/L)	0,30	0,08	107,70	12,18
Cr(µg/L)	1,60	1,21	510,23	59,43
Cu (µg/L)	1,60	14,12	73,30	29,63
Fe (µg/L)	36,00	88,24	13654,43	1857,91
Ni (µg/L)	4,00	1,31	623,63	72,00
Pb (µg/L)	1,20	1,04	27,37	5,98
Sb (µg/L)	7,80	0,01	21,38	3,17
V (µg/L)	1,60	0,90	235,70	27,52
Zn (µg/L)	5,90	4,87	273,52	128,76
Si (µg/L)	1830,00	1813,00	8776,00	5127,22
Ti (µg/L)	26,00	11,28	330,63	123,07
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,99	1,11
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	260,00	80,60
Petrol Hidrokarbonları	96,00	92,00	1565,00	408,78

Bu sonuçlara göre “İçeceklerin imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 6’ya getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak TOK, AKM, T. Azot ve T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi
- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Endosulfon, Floranten, Benzo(a)piren, Trikloro-metan, Cd, Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.12 Tekstil ürünlerinin imalatı

13-0 NACE kodlu Tekstil ürünlerinin imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 10 Tekstil Sanayii” ile kontrol edilmesine rağmen Avrupa Birliği METBEL parametreleri bulunmamaktadır. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.27’de verilmiştir.

Tablo 7.27. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	SKKY (Kompozit Numune 2 Saat) Tablo						
	10.1	10.2	10.3	10.4	10.5	10.6	10.7
KOİ, mg/L	350	400	250	400	300	300	400
AKM mg/L	-	140	160	400	-	160	-
Yağ ve Gres	10		10	200	10	10	-
Zn, mg/L	-	-	-	-	-	-	12
Serbest Cl,mg/L	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	
pH	6-9	6-9	6-9	6-9	6-9	6-9	6-9
Fenol, mg/L	-	1	-	-	1	1	1
T. Krom, mg/L	-	2	2	2	2	2	-
NH ₄ -N, mg/L	5	5	5	5	5	5	-
S ²⁻ , mg/L	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Sülfit, mg/L	1	1	1	1	1	1	
ZSF	4	4	4	4	4	4	3

10.1 Açık Elyaf, İplik Üretimi ve Terbiye, 10.2 Dokunmuş Kumaş Terbiyesi ve Benzerleri, 10.3 Pamuklu Tekstil ve Benzerleri, 10.4 Yün Yıkama, Terbiye, Dokuma ve Benzerleri, 10.5 Örgü Kumaş Terbiyesi ve Benzerleri, 10.6 Halı Terbiyesi ve Benzerleri, 10.7 Sentetik Tekstil Terbiyesi ve Benzerleri

Tekstil ürünlerinin imalatı sektöründe faaliyet gösteren Yeşim Tekstil, projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.28’de verilmiştir. Tekstil ürünlerinin imalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.28’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre

ÇKS'nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Tekstil ürünlerinin imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 44 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Benzo(a)piren, Heptaklor, Nitrofen, Al, As, B, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Sb, V, Zn, Si, Serbest CN, Br ve Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.28. Tekstil Ürünlerinin İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Diuron	0,2000	0,0550	0,0742	0,0646
Oktilfenol	0,1000	0,0214	0,0214	0,0214
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0010	0,0010	0,0010
Benzo(b)floranten		0,0020	0,0020	0,0020
Trikloro-metan	2,5000	0,1100	0,1100	0,1100
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000001	0,000040	0,000017
Heptaklor ve heptaklor epoksit	2×10^{-7}	0,0500	0,0500	0,0500
17-beta-estradiyol	0,5000	0,1000	0,1000	0,1000
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,0500	0,0500
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,0500	0,0500
Benzil benzoat	1000	0,0165	0,0165	0,0165
Dioktil fitalat	1780	0,1828	0,1828	0,1828
Fenantren	1,4000	0,0130	0,0141	0,0135
Trikloroetilen	177,0000	0,4700	0,4700	0,4700
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Karbendazim	2,7000	0,0249	0,0489	0,0369
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200
Ag (µg/L)	1,50	0,17	0,80	0,37
Al (µg/L)	2,20	105,01	376,17	186,86
As (µg/L)	53,00	35,37	150,52	119,75
B (µg/L)	707,00	578,03	1291,83	1001,66
Ba (µg/L)	680,00	77,89	151,12	123,81
Be (µg/L)	2,50	0,08	0,08	0,08
Cd (µg/L)	0,25	0,14	0,45	0,29

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Co (µg/L)	0,30	0,37	1,61	1,14
Cr(µg/L)	1,60	4,34	7,58	5,98
Cu (µg/L)	1,60	12,68	21,94	17,05
Fe (µg/L)	36,00	91,37	282,54	189,67
Ni (µg/L)	4,00	1,66	6,36	4,91
Pb (µg/L)	1,20	0,89	9,15	3,21
Sb (µg/L)	7,80	14,63	20,08	17,76
V (µg/L)	1,60	27,26	68,77	51,79
Zn (µg/L)	5,90	31,66	57,28	41,88
Si (µg/L)	1830,00	6,48	7905,00	5314,37
Ti (µg/L)	26,00	9,20	9,20	9,20
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	3,03	1,60
Bromür (µg/L)	31,00	80,00	170,00	137,50
Petrol Hidrokarbonları	96,00	185,00	743,00	465,75

Bu sonuçlara göre “Tekstil ürünlerinin imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 10’a getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak tekstil sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenmesi ile elde edilecek parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Benzo(a)piren, Heptaklo, Cdi Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi*

7.2.1.3.13 Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı

17-0 NACE kodlu Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 13 Selüloz, Kağıt, Karton ve Benzetleri Sanayiler ” ile Avrupa Birliği’nde ise “Selüloz, Kağıt ve Karton Üretimi İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2010) ile kontrol edilmektedir. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları ile Avrupa Birliği METBEL parametreleri Tablo 7.29,

Tablo 7.30 ve Tablo 7.31’de verilmiştir. Tablolarda gösterildiği gibi ülkemizde kağıt üretimi sektörü yarı selüloz, saf selüloz, nişasta katkısız kağıt vb. birçok alt başlıkta inceleniyor olmasına rağmen METBEL’de sadece ağartılmış ve ağartılmamış selüloz olmak üzere iki temel grupta incelenmektedir. Ağartılmış selüloz için SKKY’de KOİ, debi, AKM ve balık biyodeneyi için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor ve adsorplanabilir halojenler (AOX) parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ ve

AKM için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür. Ağartılmamış selüloz için SKKY’de KOİ, debi, AKM ve balık biyodeneyi için sınır değerler verilmiş olmasına rağmen METBEL’lerde KOİ, AKM, toplam azot ve toplam fosfor parametreleri için sınır değerler yer almaktadır. Ayrıca SKKY ve METBEL’de yer alan ortak parametre olan KOİ ve AKM için de METBEL’lerde verilmiş olan sınır değerler daha düşüktür.

Tablo 7.29. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	SKKY (Kompozit Numune 24 Saat) Tablo.13/								
	13.1	13.4	13.5	13.6	13.7	13.8	13.9	13.10	13.11
Debi, m ³ /t	100	230	100	100	120	75	100	120	100
KOİ, mg/L	800	1500	-	-	-	-	-	-	-
AKM mg/L	50	50	-	-	-	-	-	-	-
ZSF	8	8	-	-	-	-	-	-	-

13.1 Yarı Selüloz Üretimi, 13.4 Saf Selüloz Üretimi, 13.5 Nişasta Katkısız Kağıt, 13.6 Nişasta Katkılı, 13.7 Saf Selülozdan Elde Edilen Çok İnce Dokul Kağıt, 13.8 Yüzey Kaplamalı, Dolgulu Kağıt, 13.9 % 5 ten Fazla Odun Lifleri İhtiva Eden Ancak Kırpıntı Kağıt Yüzdesi Yüksek Olmayan Kağıt, 13.10 Kırpıntı Kağıttan İmal Edilen Kağıt, 13.11 Parşömen Kağıdı

Tablo 7.30. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması (Ağartılmış Selüloz)

Parametre	MET-BEL (Yıllık Ortalama)	SKKY Tablo 13.2 (KN 24 Sa)
KOİ	7-20 kg/adt	1000 mg/L
Debi	-	200 m ³ /t
AKM	0,3-1,5 kg/adt	50 mg/L
Toplam Azot	0,05-0,25 kg/adt	-
Toplam Fosfor	0,01-0,03 kg/adt	-
AOX	0-0,2 kg/adt	-
ZSF	-	8
Parametre Sayısı	5	4

Tablo 7.31. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması (Ağartılmamış Selüloz)

Parametre	MET-BEL (Yıllık Ortalama)	SKKY Tablo 13.2 (KN 24 Sa)
KOİ	2.5-8 kg/adt	870 mg/L
Debi	-	150 m ³ /t
AKM	0.3-1.0 kg/adt	80 mg/L
Toplam Azot	0.1-0.2 kg/adt	-
Toplam Fosfor	0.01-0.02 kg/adt	-

Parametre	MET-BEL (Yıllık Ortalama)	SKKY Tablo 13.2 (KN 24 Sa)
ZSF	-	8
Parametre Sayısı	4	4

Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı sektöründe faaliyet gösteren Yuva Viyol ve Ambalaj ve Olmuksa International Paper Sabancı Ambalaj, projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.32’de verilmiştir. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.32’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 85 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Floranten, Nonilfenol, Benzo(a)piren, Diklorvos, 4-kloranilin, Dieldrin, Endrin, Klorotalonil, PCB 28, PCB 52, Tridecane, Kadusafos, Klorfenapir, Fenpropimorf, Nitrofen, Al, B, Co, Cu, Fe, Ni, Pb, V, Zn, Si, Serbest CN, Br, Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.32. Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,1000	0,0071	0,0632	0,0351
Atrazin	0,6000	0,1421	0,1421	0,1421
Benzen	10,0000	0,2200	0,2200	0,2200
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
1,2-dichloro-e-an	10,0000	0,4000	0,4000	0,4000
Diklorometan	20,0000	4,3600	18,6900	11,5250
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Floranten	0,0063	0,0271	0,0271	0,0271
Hekzakloro-benzen		0,0037	0,0037	0,0037
Nonilfenol	0,3000	1,2268	1,2268	1,2268
Oktilfenol	0,1000	0,0080	0,0080	0,0080
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0165	0,0165	0,0165
Benzo(g,h,i)perilen		0,0064	0,0064	0,0064
Trikloro-metan	2,5000	2,3900	2,3900	2,3900
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000010	0,000010	0,000010
Diklorvos	6×10^{-4}	0,0125	0,0271	0,0198
1,1-Dikloroetan	1000	0,3200	0,3200	0,3200

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
1,4-diklorobenzen	38,0000	0,2200	0,2200	0,2200
1-kloro-2,4-dinitrobenzen	5,0000	0,0384	0,0384	0,0384
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0293	0,0500	0,0459
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	2,7204	0,5284
2,4,6-tri-tert-butilfenol	0,0600	0,0015	0,0015	0,0015
2,6-ksilenol	54,0000	0,0771	0,0771	0,0771
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,1167
3,6-dimetilfenantren	2,0000	0,0624	0,0624	0,0624
4-Kloro-3-metilfenol	37,0000	0,0392	0,0392	0,0392
4-kloroanilin	0,0050	0,1554	0,1554	0,1554
Asenaften	6,0000	0,0119	0,0218	0,0172
Azinfos-metil	0,0500	0,5898	0,5898	0,5898
Benzil benzoat	1000	0,0993	0,0993	0,0993
Bifenil	46,0000	0,0168	0,0228	0,0198
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Difenilamin	37,0000	0,0141	0,0141	0,0141
Diizobütil adipat	8,7000	0,1050	0,1050	0,1050
Endrin	0,0100	0,3057	0,3057	0,3057
Fenantren	1,4000	0,3825	0,3825	0,3825
Floren	3,4000	0,0674	0,0674	0,0674
Klorotalonil	0,3000	0,3733	0,3733	0,3733
Krisen	1,9000	0,0073	0,0073	0,0073
PCB 28	0,0100	0,0110	0,0110	0,0110
PCB 52	0,0100	0,0232	0,0232	0,0232
Piren	0,1000	0,0420	0,0420	0,0420
Tridecane	0,0500	0,1330	0,1330	0,1330
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Kadusafos	0,0100	0,0106	0,0106	0,0106
Kaptan	1,6000	1,5810	1,5810	1,5810
Karbaril	9,0000	0,0374	0,0374	0,0374
Karbendazim	2,7000	0,0173	0,0299	0,0233
Klorfenapir	0,0070	0,1527	0,1527	0,1527
Klopiralid	200,0000	0,2056	0,2056	0,2056
Dinobuton	0,0500	0,0162	0,0162	0,0162
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Etofumesat	48,0000	0,0723	0,0723	0,0723

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Fenpropimorf	0,1000	1,0324	1,0324	1,0324
Fosetil al	25,0000	2,5000	2,5000	2,5000
Metam potasyum	24,0000	0,1913	0,1913	0,1913
Metamitron	2,0000	0,1021	0,1021	0,1021
Metidation	42,0000	0,0571	0,0571	0,0571
Metrafenon	12,0000	0,7998	1,0000	0,8999
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Piperonil butoksit	3,3000	0,0190	0,0190	0,0190
Prosimidon	12,0000	0,5810	0,5810	0,5810
Tiametokzam	20,0000	0,0173	0,0200	0,0191
Trinekezapak-etil	13,0000	0,0822	0,0822	0,0822
Ag (µg/L)	1,50	0,03	0,81	0,16
Al (µg/L)	2,20	50,38	1468,75	290,88
As (µg/L)	53,00	0,74	3,15	1,98
B (µg/L)	707,00	492,94	929,52	730,59
Ba (µg/L)	680,00	22,37	208,05	86,10
Cd (µg/L)	0,25	0,08	0,44	0,18
Co (µg/L)	0,30	0,43	0,88	0,65
Cr(µg/L)	1,60	0,65	1,94	1,18
Cu (µg/L)	1,60	13,52	31,21	19,63
Fe (µg/L)	36,00	87,74	905,75	323,76
Ni (µg/L)	4,00	3,45	8,44	5,64
Pb (µg/L)	1,20	1,19	3,99	2,50
Sb (µg/L)	7,80	0,50	21,19	6,25
V (µg/L)	1,60	4,54	18,36	8,55
Zn (µg/L)	5,90	14,77	245,93	64,69
Si (µg/L)	1830,00	1372,00	14140,00	9491,86
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	3,97	1,53
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	522,10	358,65
Petrol Hidrokarbonları	96,00	95,00	476,00	208,20

Bu sonuçlara göre “Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 13’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- METBEL parametresi olarak ağırtılmış seluloz için T. Azot, T. Fosfor ve AOX, ağırtılmamış seluloz için T. Azot ve T. Fosfor parametrelerinin eklenmesi

- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Floranten, Nonilfenol, Benzo(a)piren, Diklorvos, Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.14 Hazır Beton İmalatı

23-6 NACE kodlu Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 7.5 Maden Sanayii (Çimento, Taş Kırma, Karo, Plaka İmalatı, Mermer İşleme, Toprak Sanayi ve Benzerleri” ile kontrol edilmektedir. Avrupa Birliği çimento üretimi için METBEL’ler olmasına rağmen Hazır beton üretimi için METBEL bulunmamaktadır. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.33’te verilmiştir.

Tablo 7.33. Beton, Çimento ve Alçıdan Yapılmış Eşyaların İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Parametre	SKKY Tablo 7.5 (KN 2 Sa)
AKM (mg/L)	100
Cr (mg/L)	0,3
Yağ ve Gres (mg/L)	10
pH	6-9

Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı sektöründe faaliyet gösteren Akçansa Çimento Sanayi, projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.34’te verilmiştir. Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.34’te gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 25 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen bunlardan sadece Al, As, B, Ba, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Sb, Sn, V, Zn, Si, Ti, Br ve Serbest CN parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.34. Beton, Çimento ve Alçıdan Yapılmış Eşyaların İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Etalfluralin	0,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Ag (µg/L)	1,50	0,45	0,45	0,45

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Al (µg/L)	2,20	720,83	720,83	720,83
As (µg/L)	53,00	230,05	230,05	230,05
B (µg/L)	707,00	12629,49	12629,49	12629,49
Ba (µg/L)	680,00	719,51	719,51	719,51
Be (µg/L)	2,50	0,11	0,11	0,11
Cd (µg/L)	0,25	0,35	0,35	0,35
Co (µg/L)	0,30	46,52	46,52	46,52
Cr (µg/L)	1,60	245,18	245,18	245,18
Cu (µg/L)	1,60	61,76	61,76	61,76
Fe (µg/L)	36,00	3211,31	3211,31	3211,31
Ni (µg/L)	4,00	276,86	276,86	276,86
Pb (µg/L)	1,20	11,60	11,60	11,60
Sb (µg/L)	7,80	10,97	10,97	10,97
Sn (µg/L)	13,00	31,30	31,30	31,30
V (µg/L)	1,60	202,38	202,38	202,38
Zn (µg/L)	5,90	136,27	136,27	136,27
Si (µg/L)	1830,00	5723,00	5723,00	5723,00
Ti (µg/L)	26,00	434,15	434,15	434,15
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,00	1,00
Bromür (µg/L)	31,00	288,60	288,60	288,60
Petrol Hidrokarbonları	96,00	84,00	109,00	96,50

Bu sonuçlara göre “Beton, çimento ve alçıdan yapılmış eşyaların imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 7.5’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak hazır beton sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenmesi ile elde edilecek parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Cd, Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi*

7.2.1.3.15 Demir dışı metal cevherleri madenciliği

Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası’nda öne çıkan sektörlerden biri 24-4 NACE kodlu Demir Dışı Metal Cevherleri Madenciliği Sektörü’dür. Bu kapsamda Avrupa Birliği “Demir Dışı Metal Endüstrisi İçin En İyi Teknikler Referans Dokümanı” (European Commission, 2017) ile birlikte “SKKY Tablo 15.15 Demir Dışı Metal Üretimi atıksularının alıcı ortama deşarj standartları” incelenmiştir. Bu sektörde yer alan, bakır, kurşun, kalay, çinko,

kadmiyum, değerli metaller, nikel, kobalt ve demir alaşımları üretimi alt sektörleri için geçerli olan doğrudan atıksu deşarjı METBEL’lerin, bu sektör için SKKY’de yer alan alıcı ortama deşarj standartları karşılaştırması Tablo 7.35’te verilmiştir. Tabloda gösterildiği gibi ülkemizde demir dışı metallerin hepsi için tek bir standart olmasına rağmen METBEL’de bütün demir dışı metaller için ayrı standartlar önerilmektedir. METBEL ve SKKY karşılaştırmasına göre gümüş ve kobalt dışında METBEL tanımlanmış neredeyse bütün metaller için SKKY’de deşarj standartları yer almasına karşın, izin verilen seviyeler (deşarj standartları) METBEL’lere göre yüksektir. SKKY’de yer alan AKM, toplam siyanür, demir, pH, KOİ, yağ ve gres için ise METBEL değerleri bulunmamaktadır.

Tablo 7.35. Demir Dışı Metal Cevherleri Madenciligi Sektörü için METBEL ve SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları Karşılaştırması

Parametre (mg/L)	METBEL (Günlük Ortalama)						SKKY 15.15 (KN 2 Sa)
	Cu	Pb/Sn	Zn /Cd	Değerli Metaller	Ni/Co	Demir Alaşımları	
KOİ	-	-	-	-	-	-	100
AKM,	-	-	-	-	-	-	125
YağGres	-	-	-	-	-	-	20
Cd	0,02-0,1	≤ 0,1	≤ 0,1	≤ 0,05	≤ 0,1	≤ 0,05	0,5
Zn	≤ 1	≤ 1	≤ 1	≤ 0,4	≤ 1	≤ 1	5
Pb	≤ 0,5	≤ 0,5	≤ 0,2	≤ 0,5	≤ 0,5	≤ 0,2	2
Cu	0,05-0,5	≤ 0,2	≤ 0,1	≤ 0,3	≤ 0,5	≤ 0,5	2
Fe	-	-	-	-	-	-	10
Cr	-	-	-	-	-	≤ 0,2	2
Cr ⁺⁶	-	-	-	-	-	≤ 0,05	0,5
Co	-	≤ 0,01	-	-	0,1-0,5	-	-
Ag	-	-	-	≤ 0,6	-	-	-
Hg	0,005-0,02	≤ 0,05	≤ 0,05	≤ 0,05	≤ 0,05	≤ 0,05	-
As	≤ 0,1	≤ 0,1	≤ 0,1	≤ 0,1	≤ 0,3	≤ 0,1	0,1
Ni	≤ 0,5	≤ 0,5	≤ 0,1	≤ 0,5	≤ 2	≤ 2	3
CN ⁻	-	-	-	-	-	-	0,1
pH	-	-	-	-	-	-	6-9
Par. Say.	7	8	7	8	8	9	14

Bu sektörde yer alan, Eti Bakır AŞ ve Özdemir Antimuan Maden İşletmesi projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış suyu 45 öncelikli parametre ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.36’da verilmiştir. Bu sonuçlara göre Demir dışı metal cevherleri madenciligi sektörü için 69 parametre tespit

edilmiş olmasına rağmen bunlardan 25 tanesi (Nonilfenol, Dieldrin, Klorotalonil, Nitrofen, Ag, Al, As, B, Ba, Be, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Sb, Sn, V, Zn, Si, Ti, Br, Petrol hidrokarbonları) parametreleri ÇKS'nin üzerindedir.

Tablo 7.36. Demir Dışı Metal Cevherleri Madenciliği Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,1000	0,0266	0,0266	0,0266
Chlorfenvinphos	0,1000	0,0500	0,0500	0,0500
1,2-dichloroe-an	10,0000	0,8000	0,8900	0,8450
DEHP	1,3000	0,0500	0,0500	0,0500
Floranten	0,0063	0,0061	0,0061	0,0061
Hekzakloro-benzen		0,0055	0,0055	0,0055
Nonilfenol	0,3000	0,6855	0,6855	0,6855
Oktilfenol	0,1000	0,0059	0,0059	0,0059
Trikloro-metan	2,5000	0,5800	1,6900	1,1350
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000006	0,000010	0,000008
1-kloro-2,4-dinitrobenzen	5,0000	0,0184	0,0184	0,0184
1-Kloronaftalin	0,7000	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,5000	0,0500	0,2500	0,1072
2,6-ksilenol	54,0000	0,0048	0,0048	0,0048
2-kloronaftalin	1,6000	0,0500	0,2500	0,1357
4,4'-DDD	0,0250	0,0015	0,0015	0,0015
4-Kloro-3-metilfenol	37,0000	0,0460	0,0460	0,0460
Asenaften	6,0000	0,0122	0,0178	0,0151
Benzil benzoat	1000	0,0805	0,0805	0,0805
Bifenil	46,0000	0,0895	0,0895	0,0895
Diazinon	0,9000	0,0200	0,0200	0,0200
Dieldrin	0,0200	0,0500	0,0500	0,0500
Difenil eter	6,0000	11,0107	11,0107	11,0107
Difenilamin	37,0000	0,0057	0,0057	0,0057
Fenantren	1,4000	0,2165	0,2165	0,2165
Floren	3,4000	0,0832	0,0832	0,0832
Klorotalonil	0,3000	0,4559	0,4559	0,4559
p-(1,1-dimetilpropil)fenol	9,0000	0,1562	0,3390	0,2476
PCB 28	0,0100	0,0050	0,0050	0,0050
PCB 52	0,0100	0,0022	0,0022	0,0022
Tridecane	0,0500	1,3206	1,3206	1,3206

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Buprofezin	3,5000	0,0100	0,0100	0,0100
Kloridazon; pirazon	6,0000	0,0920	0,0920	0,0920
Dimetoat	15,0000	0,3273	0,3273	0,3273
Etalfluralin	0,3000	0,0500	15,8723	5,3241
Flutriafol	25,0000	0,2019	0,2019	0,2019
Fosetil al	25,0000	2,5000	2,5000	2,5000
Metalaksil	17,0000	0,1204	0,1204	0,1204
Metam potasyum	24,0000	0,1148	0,1148	0,1148
Metidation	42,0000	0,0714	0,0714	0,0714
Metrafenon	12,0000	1,0000	1,1371	1,0685
Nitrofen	0,2000	1,0000	1,0000	1,0000
Tiakloprid	0,1300	0,1053	0,1053	0,1053
Tiametokzam	20,0000	0,0200	0,0200	0,0200
Trinekapak-etil	13,0000	0,0447	0,0447	0,0447
Tetrabutyltin		0,0133	0,0133	0,0133
Ag (µg/L)	1,50	0,04	21,37	4,36
Al (µg/L)	2,20	57,99	2595028,37	324488,76
As (µg/L)	53,00	0,74	481299,09	60349,31
B (µg/L)	707,00	27,39	10978,16	1829,12
Ba (µg/L)	680,00	3,51	22508,73	2835,23
Be (µg/L)	2,50	0,05	77,91	26,00
Cd (µg/L)	0,25	0,06	6,35	1,34
Co (µg/L)	0,30	0,07	3184,32	399,25
Cr(µg/L)	1,60	0,52	7444,40	931,69
Cu (µg/L)	1,60	10,95	5042,60	649,18
Fe (µg/L)	36,00	101,53	5768657,97	722006,69
Ni (µg/L)	4,00	1,34	13176,40	1723,19
Pb (µg/L)	1,20	2,35	26942,35	3392,39
Sb (µg/L)	7,80	1,60	600822,49	76714,65
Sn (µg/L)	13,00	96,79	96,79	96,79
V (µg/L)	1,60	0,36	5911,25	739,82
Zn (µg/L)	5,90	9,82	6509,93	841,86
Si (µg/L)	1830,00	1546,00	172300,00	26056,00
Ti (µg/L)	26,00	3209,85	3209,85	3209,85
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,69	1,12
Bromür (µg/L)	31,00	30,00	100,00	46,04
Petrol Hidrokarbonları	96,00	50,00	554,00	198,17

Bu sonuçlara göre “diğer metaller üretimi” alt sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 15.15’e getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak civa, gümüş ve kobalt parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Nonilfenol parametresinin eklenmesi*

7.2.1.3.16 Motorlu kara taşıtlarının imalatı

29-0 NACE kodlu Motorlu kara taşıtlarının imalatı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 18.2 Taşıt Fabrikaları (Otomobil, Kamyon, Trantör, Minibüs, Bisiklet, Motosiklet ve Benzeri Taşıt Aracı Üreten Fabrikalar” ile kontrol edilmesine rağmen Avrupa Birliği METBEL paraametreleri bulunmamaktadır. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.37’de verilmiştir.

Tablo 7.37. Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	SKKY Tablo 18.2 (Kompozit Numune 2 Sa)
KOI, mg/L	400
AKM, mg/L	80
Yağ ve Gres, mg/L	20
NH ₄ -N, mg/L	100
NO ₂ -N, mg/L	5
CN ⁻ , mg/L	0,05
Cr, mg/L	0,5
Cr ⁺⁶ , mg/L	0,05
Ni, mg/L	1
Cd, mg/L	0,05
Fe, mg/L	3
Al, mg/L	3
Pb, mg/L	0,3
Cu, mg/L	0,3
Zn, mg/L	2
Hg, mg/L	0,005
F ⁻ , mg/L	5
ZSF	8
pH	6-9
Renk, Pt-Co	280

Motorlu kara taşıtlarının imalatı sektöründe faaliyet gösteren Tofaş Türk Oto, projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.38’de verilmiştir. Motorlu kara taşıtlarının imalatı sektörü için elde ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.38’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Motorlu kara taşıtlarının imalatı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 45 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Benzo(a)piren, Heptaklor, Nitrofen, Al, B, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Sn, V, Zn, Hg, Si, Br, Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.38. Motorlu Kara Taşıtlarının İmalatı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,10	0,0157	0,0157	0,0157
Chlorfenvinphos	0,10	0,0500	0,0500	0,0500
Diklorometan	20,00	5,5700	5,5700	5,5700
DEHP	1,30	0,0500	0,0500	0,0500
Diuron	0,20	0,0101	0,0101	0,0101
Isoproturon	0,30	0,2748	0,2748	0,2748
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0010	0,0010	0,0010
Benzo(b)floranten		0,0015	0,0015	0,0015
Benzo(g,h,i)perilen		0,0017	0,0092	0,0055
Indeno(1,2,3)piren		0,0014	0,0014	0,0014
Trikloro-metan	2,50	0,2500	0,8200	0,5350
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000001	0,000072	0,000028
Heptaklor ve heptaklor epoksit	2×10^{-7}	0,0500	0,0500	0,0500
17-beta-estradiyol	0,50	0,1000	0,1000	0,1000
1-Kloronaftalin	0,70	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,50	0,0500	0,0500	0,0500
2-kloronaftalin	1,60	0,0500	0,0500	0,0500
Buprofezin	3,50	0,0100	0,0100	0,0100
Karbendazim	2,70	0,0212	0,0240	0,0226
Metalaksil	17,00	0,0578	0,0578	0,0578
Metrafenon	12,00	1,0000	1,0000	1,0000
Nitrofen	0,20	1,0000	1,0000	1,0000
Tiametokzam	20,00	0,0200	0,0200	0,0200
Ag (µg/L)	1,50	0,02	0,15	0,06

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Al (µg/L)	2,20	107,96	162,59	140,38
As (µg/L)	53,00	1,17	2,24	1,50
B (µg/L)	707,00	6892,64	15640,81	9502,97
Ba (µg/L)	680,00	37,15	67,31	54,38
Cd (µg/L)	0,25	0,08	0,11	0,10
Co (µg/L)	0,30	0,59	0,78	0,64
Cr(µg/L)	1,60	2,80	4,66	3,92
Cu (µg/L)	1,60	16,96	20,64	19,31
Fe (µg/L)	36,00	95,50	112,27	104,75
Ni (µg/L)	4,00	322,65	399,87	378,79
Pb (µg/L)	1,20	1,59	2,66	2,20
Sb (µg/L)	7,80	3,02	3,02	3,02
Sn (µg/L)	13,00	15,34	32,26	27,77
V (µg/L)	1,60	1,81	6,67	3,75
Zn (µg/L)	5,90	96,54	293,56	147,53
Hg (µg/L)		0,15	0,15	0,15
Si (µg/L)	1830,00	1064,00	11120,00	6011,75
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,00	1,00
Bromür (µg/L)	31,00	80,00	150,00	105,00
Petrol Hidrokarbonları (µg/L)	96,00	328,00	578,00	457,75

Bu sonuçlara göre “Motorlu kara taşıtlarının imalatı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 18.2’ye getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak Motorlu kara taşıtlarının imalatı sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenerek gerekli parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Benzo(a)piren, Heptaklor, Ni, Pb, Hg parametrelerinin eklenmesi*

7.2.1.3.17 Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı

35-1 NACE kodlu Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 9 Kömür Hazırlama, İşleme ve Enerji Üretme Tesisleri” ile kontrol edilmesine rağmen Avrupa Birliği METBEL parametreleri bulunmamaktadır. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.39’da verilmiştir.

Tablo 7.39. Elektrik Enerjisinin Üretimi, İletimi ve Dağıtımı Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	SKKY (Kompozit Numune 24 Saat) Tablo.9/							
	9.1	9.2	9.3	9.4	9.5	9.6	9.7*	9.8**
KOİ, mg/L	100	100	30	-	30	-	40	-
AKM mg/L	100	-	100	-	-	100	100	-
Yağ ve Gres (mg/L)	10	10	10	-	10	10	-	-
CN ⁻ , mg/L	0,5	0,5	0,5	-	0,5	-	-	-
Sıcaklık, °C	30	30	35	30	35	30	-	-
pH	6-9	6-9	6-9	-	6-9	6-9	-	-
Fenol, mg/L	-	0.5	-	-	-	-	-	-
Serbest Klor, mg/L	-	-	-	-	-	-	0,3	-
Toplam Fosfor, mg/L	-	-	-	-	-	-	5,0	-
Zn, mg/L	-	-	-	-	-	-	4,0	-
Çökebilir Katı Madde, mg/L	-	-	-	-	-	-		0,3
Hidrazin, mg/L	-	-	-	-	-	-		5

* Kompozit numune 2 saat, ** anlık numune

9.1 Taşkömürü ve Linyit Kömürü Hazırlama, 9.2 Kok ve Havagazı Üretimi ve Benzerleri, 9.3 Termik Santraller ve Benzerleri, 9.4 Nükleer Santraller, 9.5 Jeotermal Kaynaklar ve Çeşitli Amaçlarla Kullanılan Sıcak Sular, 9.6 Soğutma Suyu ve Benzerleri, 9.7 Kapalı Devre Çalışan Endüstriyel Soğutma Suları, 9.9 Fuel-Oil ve Kömürle Çalışan Buhar Kazanları Soğutma Suları

Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı sektöründe faaliyet gösteren EÜAŞ Doğalgaz Kombine Çevirim Santrali, projemiz kapsamında izlenmiş olan bir tesistir. Bu tesisin çıkış suyunun öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.40'ta verilmiştir. Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.40'ta gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS'nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 32 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Trikloro-metan, Difenokonazol, Tiaklopid, Al, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Zn, Si, Br, Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS'nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.40. Elektrik Enerjisinin Üretimi, İletimi ve Dağıtımı Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Trikloro-metan	2,50	4,3300	4,3300	4,3300
Dioksin		0,000005	0,000005	0,000005
Dioksin benzeri bileşikler		0,000055	0,000055	0,000055

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
1-Kloronaftalin	0,70	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,50	0,0500	0,0500	0,0500
2-kloronaftalin	1,60	0,0500	0,0500	0,0500
Buprofezin	3,50	0,0100	0,0100	0,0100
Kloridazon; pirazon	6,00	0,0607	0,0607	0,0607
Klopinalid	200,00	0,1833	0,1833	0,1833
Difenokonazol	0,20	0,6156	0,6156	0,6156
Fosetil al	25,00	2,5000	2,5000	2,5000
Mepikuat klorit	20,00	0,0507	0,0507	0,0507
Propamokarb HCL	2240,00	1,0590	1,0590	1,0590
Tiakloprid	0,13	0,5661	0,5661	0,5661
Ag (µg/L)	1,50	0,12	0,12	0,12
Al (µg/L)	2,20	189,08	189,08	189,08
As (µg/L)	53,00	1,26	1,26	1,26
B (µg/L)	707,00	198,66	198,66	198,66
Ba (µg/L)	680,00	87,77	87,77	87,77
Cd (µg/L)	0,25	0,10	0,10	0,10
Co (µg/L)	0,30	0,43	0,43	0,43
Cr(µg/L)	1,60	9,27	9,27	9,27
Cu (µg/L)	1,60	19,27	19,27	19,27
Fe (µg/L)	36,00	381,51	381,51	381,51
Ni (µg/L)	4,00	20,97	20,97	20,97
Pb (µg/L)	1,20	2,12	2,12	2,12
V (µg/L)	1,60	1,10	1,10	1,10
Zn (µg/L)	5,90	8530,82	8530,82	8530,82
Si (µg/L)	1830,00	4330,00	4330,00	4330,00
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	1,00	1,00
Bromür (µg/L)	31,00	1750,00	1750,00	1750,00
Petrol Hidrokarbonları	96,00	630,00	630,00	630,00

Bu sonuçlara göre “Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 9’a getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak Elektrik enerjisinin üretimi, iletimi ve dağıtımı sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenerek gerekli parametrelerinin eklenmesi*

- Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması
- Öncelikli 45 kirletici arasından; Triklorometan, Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi

7.2.1.3.18 Kanalizasyon

37-0 NACE kodlu Kanalizasyon sektörü için deşarj standartları ülkemizde Bölüm 2.1.6’da verilmiş olan Kentsel Atıksuların Arıtımı Yönetmeliği ile kontrol ediliyor olmasına rağmen, bu bölümde “SKKY Tablo 21 Evsel Nitelikli Atıksular” tablosu verilmiştir (Tablo 7.41). AB üye ülkelerinde Kentsel Atıksu Arıtma Direktifi (1991) ile kontrol edilmektedir.

Tablo 7.41. Kanalizasyon Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	21.1	21.2	21.3	21.4	21.5
KOİ, mg/L	120	110	100	90	120
AKM mg/L	45	30	30	25	150
BOİ ₅ , mg/L	45	45	45	35	50
pH	6-9	6-9	6-9	6-9	6-9

21.1 Sınıf 1: Kirlilik Yükü Ham BOİ Olarak 5-120 Kg/Gün Arasında, Nüfus =84- 2000, 21.2 Sınıf 2: Kirlilik Yükü Ham BOİ Olarak 120-600 Kg/Gün, Nüfus= 2000-1000, 21.3 Sınıf 3: Kirlilik Yükü Ham BOİ Olarak 600-6000 Kg/Gün’den Büyük, Nüfus=10000-100000, 21.4 Sınıf 4: Kirlilik Yükü Ham BOİ Olarak 6000 Kg/Gün’de nBüyük, Nüfus > 100000, 21.5 Eşdeğer Nüfusun Ne Olduğuna Bakılmaksızın Doğal Arıtma (Yapay Sulak Alan) ve Stabilizasyon Havuzları Sistemiyle Biyolojik Arıtma Yapan Kentsel Atıksu Arıtma Tesisleri İçin)

Bu sektör için Avrupa Birliği Kentsel Atıksu Arıtma Direktifi’ne göre eşdeğer nüfus 2000’den az ise uygun arıtma uygulanmalı, eşdeğer nüfus 2000’den büyük ise ikincil (biyolojik) arıtma uygulanması önerilmektedir.

Kanalizasyon sektöründe faaliyet gösteren Ağcagüney Atıksu Arıtma Tesisi, Amasya Atıksu Arıtma Tesisi, Aydıncık Atıksu Arıtma Tesisi, Büyükhırka Atıksu Arıtma Tesisi, Çaylı Atıksu Arıtma Tesisi, Çorum Atıksu Arıtma Tesisi, Erbaa Atıksu Arıtma Tesisi, Havza Atıksu Arıtma Tesisi, Mecitözü Belediyesi Atıksu Arıtma Tesisi, Oluközü Atıksu Arıtma Tesisi, Ozan Atıksu Arıtma Tesisi, Terme Atıksu Arıtma Tesisi, Tokat Atıksu Arıtma Tesisi, BUSKI BATI Atıksu Arıtma Tesisi, BUSKI DOĞU Atıksu Arıtma Tesisi, Yeşil Çevre Atıksu Arıtma Tesisi, projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.42’de verilmiştir. Kanalizasyon sektörü için elde ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.42’de gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan kanalizasyon sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 137 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Floranten, Oktifenol, Benzo(a)piren, Diklorvos, Heptaklor, Azinfos-metil, Bis(2-etilhekzil) tereftalat, Dieldrin, Klorotalonil, Tridecane, Atrazin-desetil, Klorfenapir, Difenokonazol, Diflufenikan,

Etalfuralin, Fenpropimorf, Imidakloprid, Nikosulfuron, Nitrofen, Tiakloprid, Al, Cd, Co, Cu, Cr, Fe, Ni, Pbi Sb, V, Zn, Si, Serbest CN, Br ve Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS'nin üzerinde olduğu görülmektedir

Tablo 7.42. Kanalizasyon Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,10	0,0046	0,0257	0,0158
Benzen	10,00	0,2500	1,3200	0,6633
Chlorfenvinphos	0,10	0,0115	0,0500	0,0462
1,2-dichloroe-an	10,00	0,7100	0,9100	0,8133
Diklorometan	20,00	2,2600	15,1000	6,3500
DEHP	1,30	0,0500	0,0500	0,0500
Diuron	0,20	0,0100	0,0499	0,0272
Floranten	0,01	0,0058	0,0325	0,0210
Hekzakloro-benzen		0,0011	0,0042	0,0027
Isoproturon	0,30	0,0963	0,0963	0,0963
Naftalin	2,00	0,1300	0,4137	0,2380
Nonilfenol	0,30	0,2552	2,6861	1,0088
Oktilfenol	0,10	0,0107	0,8430	0,2738
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0010	0,0010	0,0010
Benzo(b)loranten		0,0013	0,0164	0,0061
Benzo(k)loranten		0,0014	0,0164	0,0108
Benzo(g,h,i)perilen		0,0018	0,0108	0,0059
Indeno(1,2,3)piren		0,0014	0,0093	0,0050
Simazin	1,00	0,0542	0,0542	0,0542
Trikloro-metan	2,50	0,2200	14,9600	2,0420
Dioksin		0,000005	0,000157	0,000013
Dioksin benzeri bileşikler		0,000001	0,000084	0,000017
Diklorvos	6×10^{-4}	0,0282	0,0552	0,0417
Heptaklor ve heptaklor epoksit	2×10^{-7}	0,0500	0,0500	0,0500
Terbutrin	0,07	0,0298	0,0298	0,0298
1,1-Dikloroetan	1000,00	0,1100	1,4400	0,7750
1,4-diklorobenzen	38,00	0,1200	0,4000	0,2259
17-beta-estradiyol	0,50	0,1000	0,1000	0,1000
1-kloro-2,4-dinitrobenzen	5,00	0,0115	0,1703	0,0780
1-Kloronaftalin	0,70	0,0500	0,2500	0,0731
1-metilnaftalin	1,50	0,0384	0,4063	0,1180
2,6-ksilenol	54,00	0,0174	0,0522	0,0348

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
2-kloronaftalin	1,60	0,0500	0,2500	0,1405
3,6-dimetilfenantren	2,00	0,0254	0,0350	0,0306
4,4'-DDD	0,03	0,0021	0,0021	0,0021
4-Kloro-3-metilfenol	37,00	0,0390	0,2009	0,0970
4-kloroanilin	0,01	0,0055	0,0126	0,0090
Asenaften	6,00	0,0072	0,0670	0,0206
Azinfos-metil	0,05	0,0547	0,0670	0,0608
Benzil benzoat	1000,00	0,0440	0,2060	0,1139
Benzo(e)piren	0,60	0,0058	0,0088	0,0071
Bifenil	46,00	0,0109	0,1920	0,0680
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	0,10	0,4900	0,5500	0,5133
Bisfenol-A	6,50	0,0057	2,5934	0,4047
p,p'-DDT		0,0028	0,0028	0,0028
p,p'-DDE		0,0125	0,0125	0,0125
o,p'-DDT		0,0119	0,0119	0,0119
Diazinon	0,90	0,0132	0,0200	0,0190
Dieldrin	0,02	0,0500	0,0500	0,0500
Difenil eter	6,00	0,4064	16,5465	4,5140
Difenilamin	37,00	0,0021	0,0102	0,0052
Diizobütil adipat	8,70	0,1091	0,1091	0,1091
Dioktil fitalat	1680,00	0,7794	0,7794	0,7794
Fenantren	1,40	0,0116	0,3007	0,1764
Floren	3,40	0,0070	0,0705	0,0345
Klorotalonil	0,30	0,3194	0,4091	0,3524
Krisen	1,90	0,0018	0,0440	0,0137
Ksilen (o)	24,00	0,3400	0,3400	0,3400
Merkaptobenzotiyazol	50,00	0,0855	7,6057	2,0441
p-(1,1-dimetilpropil)fenol	9,00	0,0315	1,2062	0,3390
PCB 28	0,01	0,0018	0,0055	0,0036
PCB 52	0,01	0,0024	0,0110	0,0067
Permetrin	0,12	0,0203	0,0289	0,0245
Piren	0,10	0,0104	0,0342	0,0206
Sülfametoksazol	5,00	0,1359	1,8453	0,5539
Tetrabromobisfenol A	2,00	0,6530	0,6530	0,6530
Tridecane	0,05	0,1485	4,2857	1,4800
2,4,5-triklorofenoksiasetikasit	400,00	0,5535	6,9648	3,7592
Atrazin-desetil	0,30	0,3089	0,4274	0,3681

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Lindan	1,40	0,0430	0,0430	0,0430
Buprofezin	3,50	0,0100	0,0100	0,0100
Kaptan	1,60	0,1556	0,3176	0,2474
Karbendazim	2,70	0,0112	0,0871	0,0356
Karbofuran	2,30	0,1229	0,3105	0,2167
Klorfenapir	0,01	0,0215	0,0215	0,0215
Kloridazon; pirazon	6,00	0,1021	0,1504	0,1262
Klopiralid	200,00	0,0709	0,1833	0,1072
Klotianidin	1,20	0,1150	0,1150	0,1150
Siprodinil	4,30	0,0235	0,0235	0,0235
Siromazin	0,20	0,0646	0,1369	0,1008
4,4'-dde	0,02	0,0010	0,0010	0,0010
Difenokonazol	0,20	0,6156	0,6156	0,6156
Diflubenzuron	0,13	0,0547	0,0850	0,0698
Diflufenikan	0,01	0,0147	0,0151	0,0149
Dimetoat	15,00	0,0409	0,3475	0,1634
Dinobuton	0,05	0,0129	0,0375	0,0244
Epoksikonazol	0,80	0,0135	0,2271	0,1202
Etalfluralin	0,30	0,0112	8,5446	1,5276
Etofumesat	48,00	0,0810	0,0810	0,0810
Feneksamid	28,00	0,0579	0,1901	0,0942
Fenpropimorf	0,10	0,1700	0,3234	0,2467
Fluopiram	50,00	0,0256	0,0282	0,0269
Flutriafol	25,00	0,1982	0,2317	0,2149
Fosetil al	25,00	2,5000	2,5000	2,5000
Imidakloprid	0,14	0,0258	0,7570	0,1536
Mepikuat klorit	20,00	0,0600	0,2023	0,1424
Metalaksil	17,00	0,0164	0,1148	0,0758
Metam potasyum	24,00	0,1224	0,2516	0,1730
Metamidofos	0,20	0,0117	0,0117	0,0117
Metidation	42,00	0,0636	0,0636	0,0636
Metrafenon	12,00	1,0000	1,0000	1,0000
Miklobutanil	9,60	0,1640	0,3675	0,2657
Nikosulfuron	0,05	0,8114	0,8114	0,8114
Nitrofen	0,20	1,0000	1,0000	1,0000
Pikloram	55,00	0,2299	0,3910	0,3156
Piperonil butoksit	3,30	0,0217	0,2647	0,1057

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Pirimikarb	3,30	0,2165	0,2165	0,2165
Prosimidon	12,00	0,0380	0,0414	0,0397
Propamokarb HCL	2240,00	0,0144	0,1710	0,0927
Propikonazol	0,70	0,0649	0,0649	0,0649
Pirimetanil	12,00	0,0727	0,0727	0,0727
Tebukonazol	23,00	0,0344	1,5146	0,3549
Tiakloprid	0,13	0,0579	0,4412	0,2496
Tiametokzam	20,00	0,0120	0,0563	0,0272
Tiofanat-metil	42,00	0,1598	0,1598	0,1598
Trinekezapak-etil	13	0,0127	0,0423	0,0308
Ag (µg/L)	1,50	0,02	0,50	0,10
Al (µg/L)	2,20	26,34	1422,23	179,47
As (µg/L)	53,00	0,34	22,79	3,77
B (µg/L)	707,00	7,91	564,51	237,31
Ba (µg/L)	680,00	19,52	215,98	58,65
Be (µg/L)	2,50	0,04	0,07	0,05
Cd (µg/L)	0,25	0,06	4,97	0,43
Co (µg/L)	0,30	0,09	20,65	1,00
Cr(µg/L)	1,60	0,29	49,86	5,49
Cu (µg/L)	1,60	10,72	72,92	20,35
Fe (µg/L)	36,00	49,64	2037,74	331,43
Ni (µg/L)	4,00	0,66	38,22	7,59
Pb (µg/L)	1,20	0,71	6,74	2,29
Sb (µg/L)	7,80	0,01	177,23	15,54
V (µg/L)	1,60	0,40	8,22	2,38
Zn (µg/L)	5,90	6,87	492,47	88,59
Si (µg/L)	1830,00	5020,00	13960,00	7689,48
Ti (µg/L)	26,00	24,00	24,00	24,00
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	6,13	1,25
Bromür (µg/L)	31,00	28,10	864,80	100,50
Petrol Hidrokarbonları (µg/L)	96,00	50,00	1203,00	272,66

Bu sonuçlara göre “Kanalizasyon” sektörü için; öncelikli 45 kirletici arasından; Floranten, Oktifenol, Benzo(a)piren, Diklorvos, Heptaklor, Cd, Ni, Pb parametreleri tespit edilmiştir.

7.2.1.3.19 Atıkların Toplanması

38-1 NACE kodlu Atıkların Toplanması sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 20.6 Katı Atık Değerlendirme ve Bertaraf Tesisleri” ile kontrol edilmesine rağmen Avrupa Birliği METBEL parametreleri bulunmamaktadır.. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.43’te verilmiştir.

Tablo 7.43. Atıkların Toplanması Sektörü SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	Kompozit Numune 2 Saatlik
KOİ, mg/L	700
T. Kjeldahl-Azotu, mg/L	20
AKM, mg/L	200
Yağ ve Gres, mg/L	20
T. Fosfor, mg/L	2
Toplam Krom, mg/L	2
Cr ⁺⁶ , mg/L	0,5
Pb, mg/L	2
CN ⁻ , mg/L	1
Cd, mg/L	0,1
Fe, mg/L	10
F ⁻ , mg/L	15
Cu, mg/L	3
Zn, mg/L	5
ZSF	10
pH	6-9
Renk, Pt-Co	280

Atıkların Toplanması sektöründe faaliyet gösteren Amasya Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi ve Samsun Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi, projemiz kapsamında izlenmiş olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.44’te verilmiştir. Atıkların Toplanması sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.44’te gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan Atıkların Toplanması sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 54 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Benzen, Diklorometan, Benzo(a)piren, Trikloro-metan, Bis(2-etilhekzil) tereftalat, Nitrofen, Al, As, B, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Sb, Sn, V, Zn, Si, Ti, Serbest CN, Br, Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.44. Atıkların Toplanması Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Benzen	10,00	14,0100	14,0100	14,0100
Chlorfenvinphos	0,10	0,0500	0,0500	0,0500
Diklorometan	20,00	3,3200	77,5740	44,4147
DEHP	1,30	0,0500	0,0500	0,0500
Hekzakloro-sikloheksan	0,02	0,0101	0,0101	0,0101
Nonilfenol	0,30	0,0552	0,0552	0,0552
Oktilfenol	0,10	0,0379	0,0379	0,0379
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0182	0,0182	0,0182
Trikloro-metan	2,50	3,9000	20,4800	11,6333
1,1-Dikloroetan	1000,00	13,7900	13,7900	13,7900
1-Kloronaftalin	0,70	0,0500	0,0500	0,0500
1-metilnaftalin	1,50	0,0500	0,0545	0,0515
2-kloronaftalin	1,60	0,0500	0,0500	0,0500
Asenaften	6,00	0,0117	0,0117	0,0117
Benzo(e)piren	0,60	0,0045	0,0045	0,0045
Bifenil	46,00	0,0210	0,0210	0,0210
Bis(2-etilheksil) tereftalat	0,10	5,0460	5,0460	5,0460
Diazinon	0,90	0,0200	0,0200	0,0200
Dibutilfitalat	16,00	0,3338	0,3338	0,3338
Difenil eter	6,00	0,0525	0,0525	0,0525
Difenilamin	37,00	0,0252	0,0252	0,0252
Dioktil fitalat	1680,00	0,3611	0,3611	0,3611
Fenantren	1,40	0,0639	0,0639	0,0639
Floren	3,40	0,0075	0,0075	0,0075
Krisen	1,90	0,0097	0,0097	0,0097
Piren	0,10	0,0490	0,0490	0,0490
Buprofezin	3,50	0,0100	0,0100	0,0100
Etalfluralin	0,30	0,0500	0,0500	0,0500
Metrafenon	12,00	0,4683	0,4683	0,4683
Nitrofen	0,20	1,0000	1,0000	1,0000
Piperonil butoksit	3,30	0,0232	0,0232	0,0232
Tiametokzam	20,00	0,0200	0,0200	0,0200
Ag (µg/L)	1,50	0,27	0,40	0,34
Al (µg/L)	2,20	654,42	3114,34	1884,38
As (µg/L)	53,00	215,53	240,28	227,90

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
B (µg/L)	707,00	10,23	11232,99	5030,49
Ba (µg/L)	680,00	427,36	485,29	456,32
Be (µg/L)	2,50	0,10	0,39	0,24
Cd (µg/L)	0,25	0,44	0,91	0,68
Co (µg/L)	0,30	56,77	101,04	78,91
Cr(µg/L)	1,60	220,14	431,76	325,95
Cu (µg/L)	1,60	90,97	110,96	100,96
Fe (µg/L)	36,00	4,12	20802,33	6426,16
Ni (µg/L)	4,00	278,53	531,41	404,97
Pb (µg/L)	1,20	15,58	27,55	21,57
Sb (µg/L)	7,80	16,60	33,38	24,99
Sn (µg/L)	13,00	21,88	22,78	22,33
V (µg/L)	1,60	0,02	193,81	118,23
Zn (µg/L)	5,90	0,67	616,28	255,40
Si (µg/L)	1830,00	14500,00	23650,00	18355,00
Ti (µg/L)	26,00	339,58	449,27	394,43
Serbest CN (µg/L)	1,20	27,08	1739,00	680,46
Bromür (µg/L)	31,00	1680,00	3860,00	2713,00
Petrol Hidrokarbonları	96,00	50,00	501,00	297,50

Bu sonuçlara göre “Atıkların Toplanması” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 20.6’ya getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak Atıkların Toplanması sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenerek gerekli parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Benzen, Diklorometan, Benzo(a)piren, Trikloro-metan, Cd, Ni, Pb parametrelerinin eklenmesi*

7.2.1.3.20 İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri

94-11 NACE kodlu İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri sektörü için deşarj standartları ülkemizde “SKKY Tablo 19 Karışık Endüstriyel Atıksular” ile kontrol edilmesine rağmen Avrupa Birliği METBEL parametreleri bulunmamaktadır. Bu sektör için ülkemiz deşarj standartları Tablo 7.45’te verilmiştir.

Tablo 7.45. İş ve İşveren Kuruluşlarının Faaliyetleri Sektörü için SKKY Alıcı Ortama Deşarj Standartları

Parametre	Kompozit Numune 2 Saatlik	Kompozit Numune 24 Saatlik
KOİ, mg/L	400	300
AKM, mg/L	200	100
Yağ ve Gres, mg/L	20	10
T. Fosfor, mg/L	2	1
T. Krom, mg/L	2	1
Cr ⁺⁶ , mg/L	0.5	0,5
Pb, mg/L	2	1
CN ⁻ , mg/L	1	0.5
Cd, mg/L	0.1	-
Fe, mg/L	10	-
F ⁻ , mg/L	15	-
Cu, mg/L	3	-
Zn, mg/L	5	-
Hg, mg/L	-	0,05
SO ₄ , mg/L	1500	1500
T. Kjeldahl-Azotu, mg/L	20	15
ZSF	10	10
pH	6-9	6-9
Renk, Pt-Co	280	260

İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri sektöründe faaliyet gösteren Yemsel Tavukçuluk hayvancılık ve Kazova Vasfi Diren, projemiz kapsamında izlenmekte olan tesislerdir. Bu tesislerin çıkış sularının öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar Tablo 7.46’da verilmiştir. İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri sektörü için elde edilen ölçüm sonuçlarının minimum, maksimum ve ortalama değerleri Tablo 7.46’da gösterilmektedir. Aynı zamanda izleme sonuçlarına göre ÇKS’nin üzerinde bulunan parametreler mavi hücrelerle işaretlenmiştir. Projemiz kapsamında izlenmiş olan İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri sektörü çıkış sularında öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler arasından 151 parametre tespit edilmiş olmasına rağmen sadece Floranten, Nonilfenol, Benzo(a)piren, Dikofol, Bifenoks, Diklorvos, Heptaklor, 4-kloroanilin, PCB 52, Propilbenzen, Tetrabromobisfenol A, Tridecane, Atrazin-desetil, Kadusafos, Klorfenapir, Siflutrin, Difenokonazol, Fenbutatin ksit, Fenpropatrin, Fenpropimorf, Nitrofen, Protiofos, Al, B, Cd, Co, Cr, Cu, Fe, Ni, Pb, Sb, V, Zn, Hg, Si, Ti, Serbest CN, Br, Petrol hidrokarbonları parametrelerinin ÇKS’nin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 7.46. İş ve İşveren Kuruluşlarının Faaliyetleri Sektörü için İzleme Sonuçları

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Antrasen	0,10	0,0038	0,0891	0,0557
Atrazin	0,60	0,1450	0,1872	0,1661
Benzen	10,00	0,1400	5,6200	1,9560
Chlorfenvinphos	0,10	0,0361	0,0500	0,0480
1,2-dichloroe-an	10,00	0,1200	0,5100	0,2550
Diklorometan	20,00	2,1200	81,0700	19,3725
DEHP	1,30	0,0500	0,0500	0,0500
Diuron	0,20	0,0110	0,1579	0,0595
Floranten	0,01	0,0372	0,1025	0,0630
Hekzakloro-benzen		0,0068	0,0088	0,0078
Isoproturon	0,30	0,0591	0,0591	0,0591
Naftalin	2,00	0,2200	3,7900	1,6197
Nonilfenol	0,30	1,4982	4,5613	3,0298
Oktilfenol	0,10	0,0301	0,1501	0,0734
Benzo(a)piren	$1,7 \times 10^{-4}$	0,0010	0,0010	0,0010
Benzo(b)floranten		0,0013	0,0118	0,0054
Benzo(k)floranten		0,0010	0,0080	0,0049
Benzo(g,h,i)perilen		0,0028	0,0405	0,0128
Indeno(1,2,3)piren		0,0018	0,0406	0,0168
Trikloro-metan	2,50	0,1700	3,3700	1,2860
Dikofol	$1,3 \times 10^{-3}$	0,0776	0,0776	0,0776
Dioksin		0,000001	0,000021	0,000006
Dioksin benzeri bileşikler		0,000001	0,000068	0,000017
Bifenoks	0,01	0,2419	0,2419	0,2419
Diklorvos	6×10^{-4}	0,0110	0,0110	0,0110
Heptaklor ve heptaklor epoksit	2×10^{-7}	0,0500	0,0500	0,0500
1,1-Dikloroetan	1000,00	0,1100	0,2200	0,1650
1,2,4-trimetilbenzen	7,40	0,2300	1,5000	0,8600
1,3,5-trimetilbenzen	9,00	0,1300	0,8500	0,3400
1,4-diklorobenzen	38,00	0,2400	0,3600	0,3133
17-beta-estradiyol	0,50	0,1000	0,1000	0,1000
1-kloro-2,4-dinitrobenzen	5,00	0,0694	0,0694	0,0694
1-Kloronaftalin	0,70	0,0056	0,0500	0,0465
1-metilnaftalin	1,50	0,0500	0,9185	0,1062
2,4,6-tri-tert-butilfenol	0,06	0,0024	0,0033	0,0029

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
2,6-di-ter-butilfenol	7,60	0,0641	0,0641	0,0641
2,6-ksilenol	54,00	2,0685	2,0685	2,0685
2-kloronaftalin	1,60	0,0500	6,3100	0,3111
3,6-dimetilfenantren	2,00	0,0152	0,1610	0,0662
4,4'-DDD	0,03	0,0029	0,0144	0,0087
4-Kloro-3-metilfenol	37,00	0,1370	0,5670	0,3520
4-kloroanilin	0,01	0,0081	0,0896	0,0310
Asenaften	6,00	0,0110	0,0472	0,0331
Benzil benzoat	1000,00	0,1901	0,3611	0,2756
Benzo(e)piren	0,60	0,0051	0,0051	0,0051
Bifenil	46,00	0,0401	0,4315	0,2358
Bisfenol-A	6,50	0,4088	3,8907	2,1497
DDT toplam	0,01	0,0000	0,0034	0,0015
p,p'-DDT		0,0016	0,0060	0,0031
p,p'-DDE		0,0016	0,0016	0,0016
Demeton	20,00	0,0143	0,0143	0,0143
Diazinon	0,90	0,0200	0,0200	0,0200
Dibutilfitalat	16,00	0,3200	0,3200	0,3200
Dieldrin	0,02	0,0500	0,0500	0,0500
Difenil eter	6,00	3,5572	47,0218	25,2895
Difenilamin	37,00	0,0155	0,0286	0,0220
Diizobütil adipat	8,70	0,2556	0,2556	0,2556
Diklofenak	100,00	0,4199	0,4199	0,4199
Dioktil fitalat	1680,00	0,2500	0,2500	0,2500
Etilentiyoüre	248,00	0,4267	1,2262	0,8265
Fenantren	1,40	0,4060	0,7494	0,5777
Floren	3,40	0,1304	0,1936	0,1620
Krisen	1,90	0,0026	0,0598	0,0163
Ksilen (m)	24,00	0,1800	2,7800	1,4800
Ksilen (o)	24,00	0,7700	2,5900	1,6800
Ksilen misk	5,60	5,3700	5,3700	5,3700
p-(1,1-dimetilpropil)fenol	9,00	0,0966	0,7652	0,5158
PCB 101	0,25	0,0060	0,0060	0,0060
PCB 138	0,01	0,0040	0,0073	0,0052
PCB 153	0,01	0,0035	0,0082	0,0052
PCB 180	0,01	0,0040	0,0081	0,0061
PCB 28	0,01	0,0017	0,0243	0,0067

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
PCB 52	0,01	0,0030	0,0210	0,0112
Permetrin	0,12	0,0107	0,0107	0,0107
Piren	0,10	0,0095	0,0780	0,0451
Propilbenzen	0,20	0,1800	0,2600	0,2200
Stiren	6,30	1,5400	1,5400	1,5400
Tetrabromobisfenol A	2,00	3,2060	3,2060	3,2060
Tridecane	0,05	0,6385	8,8279	4,7332
Trikloroetilen	177,00	0,2200	14,1700	6,8467
2,4,5-triklorofenoksiasetikasit (2,4,5-t)	400,00	0,5021	0,6331	0,5676
Atrazin-desetil	0,30	0,5170	0,6882	0,6092
Azoksistrobin	0,20	0,1450	0,1450	0,1450
Lindan	1,40	0,0020	0,0020	0,0020
Buprofezin	3,50	0,0100	0,0539	0,0125
Kadusafos	0,01	0,0353	0,0353	0,0353
Kaptan	1,60	0,0953	0,6488	0,3286
Karbendazim	2,70	0,0288	0,0363	0,0325
Klordan	42,00	0,0092	0,0244	0,0168
Klorfenapir	0,01	0,0260	0,0469	0,0365
Kloridazon; pirazon	6,00	0,0607	0,0836	0,0687
Klopiralid	200,00	0,0582	0,1833	0,1302
Siflutrin	0,001	1,0102	1,0102	1,0102
Siprodinil	4,30	0,0186	0,0186	0,0186
Difenokonazol	0,20	0,6156	0,6156	0,6156
Epoksikonazol	0,80	0,0381	0,0381	0,0381
Etalfluralin	0,30	0,0500	7,7047	4,7706
Etofumesat	48,00	0,0504	0,6873	0,3077
Fenbutatin ksit	0,10	0,1390	0,1390	0,1390
Feneksamid	28,00	0,0549	0,2346	0,1069
Fenpropatrin	0,01	0,0505	0,0505	0,0505
Fenpropimorf	0,10	0,6207	0,8173	0,6986
Fluopiram	50,00	0,0238	0,0286	0,0262
Flutolanil	55,00	0,1462	0,1462	0,1462
Fosetil al	25,00	0,8221	2,5000	2,4068
Imazalil	50,00	0,0257	0,6797	0,3522
Imazapir	1900,00	0,0585	0,0585	0,0585
Imidakloprid	0,14	0,0270	0,0660	0,0419

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Mepikuat klorit	20,00	0,0507	30,6810	6,2000
Mesotrion	44,00	0,0780	0,1483	0,1131
Metalaksil	17,00	0,0215	0,0352	0,0284
Metam potasyum	24,00	2,1539	2,1539	2,1539
Metamitron	2,00	0,0760	0,6339	0,4063
Metamidofos	0,20	0,0107	0,0729	0,0331
Metidation	42,00	0,0571	0,1356	0,0925
Metrafenon	12,00	1,0000	1,0000	1,0000
Miklobutanil	9,60	0,2228	0,8316	0,5272
Nikosulfuron	0,05	0,0404	0,0404	0,0404
Nitrofen	0,20	1,0000	1,0000	1,0000
Pikloram	55,00	0,1047	0,2795	0,1643
Piperonil butoksit	3,30	0,1293	0,4225	0,2759
Prosimidon	12,00	0,4959	0,4959	0,4959
Propamokarb HCL	2240,00	0,0155	0,1810	0,0982
Propikonazol	0,70	0,0633	0,0633	0,0633
Protiofos	0,10	0,1243	0,1243	0,1243
Pirimetanil	12,00	0,1187	0,1187	0,1187
Tiakloprid	0,13	0,1124	0,5661	0,3392
Tiametokzam	20,00	0,0200	0,0915	0,0598
Tiofanat-metil	42,00	0,0117	0,9260	0,3607
Trinekezapak-etil	13,00	0,0919	0,3549	0,2234
Ag (µg/L)	1,50	0,02	0,81	0,24
Al (µg/L)	2,20	60,59	4447,26	813,45
As (µg/L)	53,00	1,03	19,41	5,20
B (µg/L)	707,00	101,92	13303,84	1738,49
Ba (µg/L)	680,00	11,38	264,49	76,89
Cd (µg/L)	0,25	0,07	4,38	0,52
Co (µg/L)	0,30	0,35	567,09	90,44
Cr(µg/L)	1,60	6,68	2060,83	154,78
Cu (µg/L)	1,60	16,67	1203,74	104,02
Fe (µg/L)	36,00	175,38	8489,72	1385,82
Ni (µg/L)	4,00	4,07	6637,77	592,90
Pb (µg/L)	1,20	0,73	21,90	4,33
Sb (µg/L)	7,80	0,01	446,72	70,98
V (µg/L)	1,60	1,66	14,99	5,16
Zn (µg/L)	5,90	11,55	14000,32	1968,82

Kirleticiler	ÇKS (µg/L)	Min (µg/L)	Max (µg/L)	Ort. (µg/L)
Hg (µg/L)		0,20	0,21	0,21
Si (µg/L)	1830,00	377,00	15000,00	6858,07
Ti (µg/L)	26,00	9,24	80,00	42,27
Serbest CN (µg/L)	1,20	1,00	45,68	4,72
Bromür (µg/L)	31,00	40,00	15380,00	933,51
Petrol Hidrokarbonları (µg/L)	96,00	120,00	4180,00	596,96

Bu sonuçlara göre “İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri” sektörü için; önerilen deşarj standardı uygulama yaklaşımının SKKY Tablo 19’a getireceği değişiklik şunlar olacaktır:

- *METBEL parametresi olarak İş ve işveren kuruluşlarının faaliyetleri sektörü için uygulanabilecek mevcut en iyi tekniklerin incelenerek gerekli parametrelerinin eklenmesi*
- *Tabloda yer alan tüm parametreler için daha sıkı deşarj standardı tanımlanması*
- *Öncelikli 45 kirletici arasından; Floranten, Nonilfenol, Benzo(a)piren, Dikofol, Bifenoks, Diklorvos, Heptaklor, Cd, Ni, Pb, Hg parametrelerinin eklenmesi*

Alıcı ortam kalitesi bazlı deşarj limitlerine geçişte uygulanması önerilen kısa-orta vadeli geçiş planına örnek olarak Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası’nda izlenmiş olan sektörler incelenmiştir. İncelenen sektörlerden elde edilen bilgiler ışığında sektöre ait mevcut SKKY deşarj standartlarına ortalama birkaç METBEL parametresi ile birlikte atıksuda tespit edilen birkaç öncelikli kirletici için deşarj standartları eklenerek mevcut deşarj standartlarının revizyonu gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bölümde örnek olarak verilen çalışmaların, benzer şekilde diğer sektörler için de uygulanması ve SKKY deşarj standartlarının bu uygulamalara göre revizye edilmesi ihtiyacı doğmuştur.

7.2.2. Aşama 3 – Nehir Havzası Belirli Kirleticileri ve Öncelikli Kirleticiler için Deşarj Limiti Uygulaması

Kısa ve orta vadeli stratejilerin uygulanması sonucunda alıcı ortamda hedeflenen su kalitesinin sağlanamadığı durumda uzun vadeli stratejilerin uygulanması önerilmektedir. Bu kapsamda noktasal kaynak deşarjlarında 2013/39/EC Direktifi’nde yer alan 45 öncelikli kirleticiye ek olarak Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Orman Su İşleri Bakanlığı) tarafından yayımlanan Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği Ek 5 Tablo 4’te yer alan 250 belirli kirleticiden hangilerinin var olduğuna dair atıksuda tarama yapılması ve atıksuda tespit edilen kirleticiler için, ÇKS bazlı deşarj limiti belirlenmesi uygulamasına gidilmesi önerilmektedir.

7.2.2.1 Seyrelme Yaklaşımı Uygulaması: Japonya Modeli veya Gerçek Seyrelme

Bilindiği üzere, Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı) 250 adet kirleticiyi belirli kirletici olarak tanımlamış ve Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği’ne dahil

etmiştir. Sayıca çok olan bu kirleticilerin tümünün, tüm havzalarda kontrol ediliyor olmasının ekonomik olmayacağı, yapılabiliğinin düşük olduğu değerlendirilmektedir. (Bu çerçevede; projemizde, Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası için “nehir havzası belirli kirleticilerinin” belirlenmesi çalışmaları yürütülmüştür). Her nehir havzası için belirlenecek kirletici parametreler açısından, o havzada yer alan endüstriyel ve kentsel atıksu deşarjlarının kontrol edilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, İngiltere’de uygulandığı üzere, deşarj izni için başvuran her kuruluşun, atıksuyunu “belirli kirleticiler” cinsinden analiz ettirmesi ve tespit edilen kirleticiler için deşarj sınırlaması uygulanması uygun olacaktır. Ülkemiz için önerilen uygulama; bu yaklaşımın modifiye edilmesi ve her havza için belirlenmiş nehir havzası belirli kirleticileri için atıksuların analiz edilmesi ve tespit edilen belirli kirleticiler için deşarj limiti uygulamasına geçilmesidir.

İlk dönemde seyrelme yaklaşımı ile nehir havzası belirli kirleticileri için deşarj limitlerinin belirlenmesi önerilmektedir. Seyrelme yaklaşımı, İdare’nin tercihi doğrultusunda, Japonya yaklaşımı (10 kat seyrelme) ya da gerçek seyrelme oranı esaslı olabilecektir.

Japonya yaklaşımı, deşarj noktasında nehir debisinin bilinmesini gerektirmeyecek; deşarj limiti belirlenecek ya da deşarj sınırlanacak belirli kirleticiler için deşarj limiti, o parametre için verilen ÇKS değerinin 10 katı olacaktır. Her parametre için yıllık ortalama ve maksimum ÇKS’ye karşılık gelmek üzere, iki limit değeri belirlenecektir. Bu yaklaşımla belirlenen deşarj standartları, sektörel bir farklılık göstermeyecek, her parametre için tüm alıcı ortamlarda aynı limitler uygulanacaktır.

İkinci seçenek olan gerçek seyrelme oranı uygulamasında; alıcı ortama göre farklılaşacak ve her noktasal deşarj için alıcı ortamda gerçekleşecek seyrelmeyi esas alacak deşarj limiti belirleme yaklaşımının uygulanması önerilmektedir. Burada, noktasal deşarj debisinin hangi memba debisi ile karıştığı esas alınarak gerçekleşecek seyrelme belirlenecek ve bu seyrelme sonrası, alıcı ortamda oluşacak konsantrasyonun parametrelerin ÇKS değerini aşmaması gerektiği esası uygulanacaktır. Hem yıllık ortalama hem de maksimum ÇKS cinsinden limit uygulanabilecektir. Bu yaklaşım ile her deşarj için gerçek seyrelme esas alınarak deşarj limiti belirleneceğinden, her noktasal deşarja özgü deşarj limiti belirlenmiş olacaktır. Bu yaklaşımda, tam deşarj noktasında ÇKS’nin sağlanması esas alınacak, karışım bölgesi büyüklüğüne göre değerlendirme yapılmayacaktır. Ayrıca, memba kirletici düzeyinden bağımsız olarak deşarj standardı/limiti belirlenecektir.

7.2.2.2. Deşarj Test Yazılımı Uygulaması

Yüzey sularının kalitesinde önceki aşamada sağlanacak iyileşme sonrası, AB tarafından geliştirilmiş olan Deşarj Test yazılımının kullanımı ile deşarj limit uygulamasının mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu yazılım, her noktasal deşarjı kendi öncesindeki (membra) kirletici düzeyinden bağımsız olarak ele almakla birlikte, esasen memba kirliliğini yok ya da minimum düzeyde kabul etmektedir. Bu yazılımın uygulaması ile, karışım bölgesi sonunda

ÇKS'lerin sağlanması noktasından hareketle, her noktasal deşarj için kendine özgü deşarj limitleri belirlenmiş olacaktır. Bu deşarj limitleri, hem maksimum hem de yıllık ortalama ÇKS değerlerinin sağlanmasına yönelik olarak belirlenecektir.

Deşarj Test yazılımı, Su Çerçeve Direktifi'nin rehber dokümanında verilen karışım bölgesi belirlenmesi yaklaşımını uygulamaktadır. Karışım Bölgesi yaklaşımı, deşarj noktasından başlayarak alıcı ortamda oluşacak karışım bölgesi sonunda ÇKS'nin sağlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, tam deşarj noktasında ÇKS'lerin sağlanmasını gerektirmeyerek, bir ölçüde esneklik tanımaktadır.

7.2.2.3 GMTY - Modelsiz yaklaşımlar

SKKY'de öncelikli kirleticiler ve METBEL'ler açısından yapılacak revizyonun ve ardından Deşarj Test yazılımının uygulanması ile su kalitesinde iyileşme sağlanacağı ve İdare'nin elinde daha nitelikli ve kapsamlı su kalite ve debi verisinin bulunacağı öngörülmektedir. Paralel olarak, kurumsal altyapının da daha da güçlenmesiyle –gerekli görülen yüzey sularında - GMTY uygulamasına geçilebilecektir.

GMTY uygulamasında; modelleme çalışması için yeterli veri bulunan su kaynaklarında, su kalite modeli yazılabilecek kirleticiler için modelleme yapılabileceği, bu çerçevede özümleme kapasitesini esas alacak şekilde deşarj limitlerinin belirlenebileceği öngörülmektedir. Bu sırada havza modelleri ya da su kalite modellerinin kullanılabilmesi mümkün olabilecektir.

Modellenmesi mümkün olamayan (sudaki akıbeti hakkında yeterli veri bulunmayan dolayısıyla modeli kurulamayan) kirleticiler için ise, daha basit olan modelsiz yaklaşımların uygulanması mümkün olabilecektir. Bu sırada aşağıdaki yaklaşımlar uygulanabilecektir:

- **Yük süre yaklaşımı** (yükleme kapasiteleri eğrisinin elde edilmesi için gözlemlenen akış koşulları ve su kalitesi kriterlerini kullanmaktadır),
- **Denge hali ya da kütle denge analizi** (su kütlesi içinde kütlenin korunumu varsayımına dayanan, su kütlesine karışan yükleri ve daha sonra kirleticilerin akıbeti ve taşınımlarını basit bir şekilde ele alan)
- **Yüzde azaltım** (yükleme kapasitesinin mevcut kirletici konsantrasyonları ve ÇKSleri karşılaştırılarak gerekli yüzde azaltım miktarı olarak hesaplanması)

7.2.2.4 GMTY – Modelli Yaklaşımlar

Bu yaklaşımda, havza içindeki kirletici kaynakları ve etkilerini membadan mansaba doğru inceleyen modeller kullanılır. Bu kapsamda kirletici yüklerin etkileri dinamik modelleme kullanılarak belirlenir. Dinamik modellerle, mansaba taşınan kirlilik yüklerinin akıbetinin takip edilmesi mümkündür. Bu yaklaşımda, havza modelleri ya da alıcı ortam modelleri kullanılabilir.

Havza modelleri, havza genelindeki tüm kaynakların göreceli etkilerini göz önüne alan ve kirleticili yük paylaşımlarını gerçekleştiren modellerdir. Genellikle havza hidrolojisi ve su kalitesini göz önünde bulundururken, yüzey akışı ve erozyon gibi prosesleri de dahil eden daha kompleks modeller de bulunmaktadır. Bu tür modeller ile çeşitli arazi kullanım senaryoları için, birden fazla havza alt-sistemlerinden kaynaklanan kirleticiler kapsanıp, simülasyonlar gerçekleştirilebilir.

Alıcı ortam modelleri, havza modellerinden farklı olarak sadece nehir ya da rezervuar gibi su kütleleri içindeki koşulları temsil etmektedir. Kararlı ya da dinamik koşullara göre geliştirilebilen bu modeller, havza modellerinde genel olarak mevcut olmayan akış içi prosesleri (örn. çözünmüş oksijenin besin döngüsü üzerindeki etkisi) temsil edebilir.

7.3 Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda ÇKS Bazlı Deşarj Limitlerinin Belirlenmesi

Bölüm 7.1'de bahsedildiği gibi, AB Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC), teknoloji bazlı deşarj kriterlerinin ve toksisite bazlı alıcı ortam standartlarının eş zamanlı olarak uygulanmasını gerektirmektedir. Direktif öncelikli olarak kirleticili kaynakların deşarjında teknoloji-bazlı deşarj standartlarının uygulanmasını, hedef alıcı ortam su kalitesinin sağlanamaması halinde, alıcı ortam standardı bazlı deşarj limitlerinin uygulanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, öncelikli maddeler için AB tarafından tanımlanmış ÇKS değerlerinin ve belirli kirleticiler için de ülkelerin kendi tanımlayacakları ÇKS değerlerinin alıcı ortamda aşılması gerekmektedir.

Projede uygulanacak deşarj standardı/limiti belirleme yaklaşımının ikinci aşaması, SKKY'de yer alan sektörel tablolardaki deşarj standartları verilen parametrelere, ilgili sektöre ait METBEL parametrelerinin ve 45 öncelikli kirleticiden tespit edilenlerin eklenmesidir. Deşarj standardı/limiti belirleme yaklaşımının üçüncü aşamasını ise nehir havzası belirli kirleticileri ve öncelikli kirleticiler için alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulaması oluşturmaktadır. Raporun ilerleyen bölümlerinde, deşarj limiti belirlemeye yönelik yaklaşımın üçüncü aşamasında yer alan uygulama adımlarına (seyrelme yaklaşımı, deşarj test yazılımı ve GMTY) ilişkin örnek hesaplamalar verilmektedir. Bu örneklerde alıcı ortam istasyonlarında ÇKS'yi aştığı belirlenen kirleticiler dikkate alınmıştır

7.3.1 Deşarj Test Yazılımı Uygulaması

Bölüm 7.1.2.1'de de bahsedildiği gibi, deşarj test yazılımını kullanabilmek için çeşitli verilerin yazılıma girilmesi gerekmektedir. Yazılımın kullanılmasında ilk adım, deşarj limiti hesaplanacak kirleticinin seçilmesidir. Kirleticili seçildikten sonra yazılım o kirleticili için belirlenmiş olan ÇKS değerini otomatik olarak çekmektedir ve karışım bölgesi sonunda bu değerin sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmektedir. Daha sonra, su kütlesi seçilmeli ve bu su

kütlesine ilişkin yine Bölüm 7.1.2.1’de verilen veriler girilmelidir. Son olarak, noktasal deşarj debi ve konsantrasyon bilgileri ve deşarj boru çapı ilgili hücrede belirtilmelidir.

Deşarj test yazılımı Yeşilırmak Havzası'nda yer alan Erbaa AAT'de floranten için deşarj limiti belirlemek amacıyla çalıştırılmıştır. Erbaa AAT membasında yer alan alıcı ortam istasyonu verileri ve Erbaa AAT deşarj verileri yazılıma girilerek hesaplamalar yapılmıştır. Yazılımın genel değerlendirme sonuçları Şekil 7.9'da verilmiştir. Alıcı ortam kirletici konsantrasyonu ÇKS değerinin üzerinde olduğu için deşarj test yazılımı anlamlı sonuç vermemektedir.

INPUT DATA SURFACE WATER			
flow	Q _{opp}	15.40	m ³ /s
depth	h	2.6	m
width	b	100	m
upstream conc.	C _w	0.015800	µg/l
L	=	1000	m

INPUT DATA DISCHARGE			
existing discharge			
reduced discharge			
flow Q discharge		416.5	m ³ /hr
diameter pipe	D	0.87	m
substance		Fluoranthene	
effluent concentration	C _e	0.0	µg/l
MAC	=	0.120000	µg/l
EQS	=	0.006300	µg/l
NR	=	0.005000	µg/l

LIST OF SUBSTANCES			
Zink			
Naftalene			
Anthracene			
Phenanthrene			
Fluoranthene			
Benzo(a)pyreen			
Chryseen			

M25 (C _e /delta C25)	3.6
delta C 25	0.0 µg/l
C 25	0.0 µg/l
M _L (= C _e /delta C _L)	23.4
delta C _L	0.0 µg/l

Delta C after complete mixing: -1.8 % of EQS

10

DISCHARGE-TEST EXISTING DISCHARGE		Fluoranthene
step 1	C _e >= EQS?	→ NO → STOP
	C 25 > MAC?	→ NO
		MAC criteria can be met!
		Length MAC-mz: 5 m < L-mac: 25 m
		(rough) estimate of available space downstream on water body or river basin level based on complete mixing: -2549 comparable discharges
		Water body: C-compl-mix. > EQS!
		EQS cannot be met! C _w >= EQS : L is unlimited!
		C _w >= EQS!

Şekil 7.9. Yeşilirmak Havzası'nda Yer Alan Erbaa AAT'de Floranten için Deşarj Test Yazılımı Çıktısı

Deşarj test yazılımı Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan Tofaş Türk Oto'da floranten için deşarj limiti belirlemek amacıyla çalıştırılmıştır. Tofaş Türk Oto membasında yer alan alıcı ortam istastonu verileri ve Tofaş Türk Oto deşarj verileri yazılıma girilerek hesaplamalar yapılmıştır. Yazılımın genel değerlendirme sonuçlar Şekil 7.10'da verilmiştir. Alıcı ortam kirletici konsantrasyonu ÇKS değerinin üzerinde olduğu için deşarj test yazılımı anlamlı sonuç vermemektedir.

INPUT DATA SURFACE WATER			
flow	Q _{opp.}	7.09	m ³ /s
depth	h	2.6	m
width	b	100	m
upstream conc.	C _{up}	19.320000	µg/l
L	=	1000	m

INPUT DATA DISCHARGE			
existing discharge			
reduced discharge			
flow	Q discharge	75.97	m ³ /hr
diameter pipe	D	0.37	m
substance		Fluoranthene	
effluent concentration	C _e	0.0	µg/l

LIST OF SUBSTANCES			
Zink			
Naftalene			
Anthracene			
Phenanthrene			
Fluoranthene			
Benzo(a)pyrene			
Chrysene			

MAC	=	0.120000	µg/l
EQS	=	0.006300	µg/l
NR	=	0.005000	µg/l

M25 (C _e /delta C25)	8.9
delta C25	0.0 µg/l
C25	17.4 µg/l
M _L (= C _e /delta C _L)	59.1
delta C _L	0.0 µg/l

Delta C after complete mixing: -910 % of EQS

DISCHARGE-TEST EXISTING DISCHARGE			
step 1	C _e >= EQS?	NO	STOP
	C25 > MAC?	YES	MAC criteria cannot be met! (acute toxic effects?)
		attention CL > EQS!	criteria of EQS mixing zone cannot be met
			(rough) estimate of available space downstream on water body or river basin level based on complete mixing: -13016459 comparable discharges
			Water body: C-compl-mix. > EQS!
			EQS cannot be met! C _w >= EQS : L is unlimited!
			C _w >= EQS!

Şekil 7.10. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Tofaş Türk Oto'da Floranten için Deşarj Test Yazılımı Çıktısı

7.3.1.1 Deşarj Test Yazılımı Uygulanabilmesi İçin Sağlanması Gereken Asgari Gereklikler

Deşarj test yazılımı hem karışım bölgesinin boyutunu maksimum sınır değerle hem de karışım bölgesi sonundaki kirlenici konsantrasyonunu ÇKS değeri ile karşılaştırmaktadır. Kriterlerin sağlandığı durumda aktiviteye izin verilirken, sağlanamadığı durumlarda ek önlemlerin alınması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu nedenle Deşarj Test yazılımı uygulanabilmesi için sağlanması gereken asgari gereklilik alıcı ortam kirlenici konsantrasyonlarının ÇKS değerinin altına düşürülmesidir. Alıcı ortam kirlenici konsantrasyonu ÇKS değerinin altına düştüğünde yazılımın çalıştırılabilmesi için her bir noktasal kaynak deşarjında aşağıdaki bilgilere ihtiyaç duymaktadır.

- Alıcı ortam memba debisi
- Kirlenici memba konsantrasyonu
- Deşarj edilen su kütlesinin genişliği, derinliği, yatak pürüzlülüğü
- Deşarj debisi, konsantrasyonu, boru çapı

Bu nedenle noktasal kaynakların bulunduğu alıcı ortamlarda uzun dönem izleme çalışmalarının ve debi ölçümlerinin sonuçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca deşarj edilen noktalardaki yatak karakterlerinin belirlenmiş olması gerekmektedir. Endüstriyel deşarjlar için de hangi kirleticilerin izleme çalışmalarına dahil edileceğinin belirlenmesi ve düzenli olarak izlenerek yıllık ortalama konsantrasyonlarının saptanması gerekmektedir.

7.3.2 GMTY Uygulaması

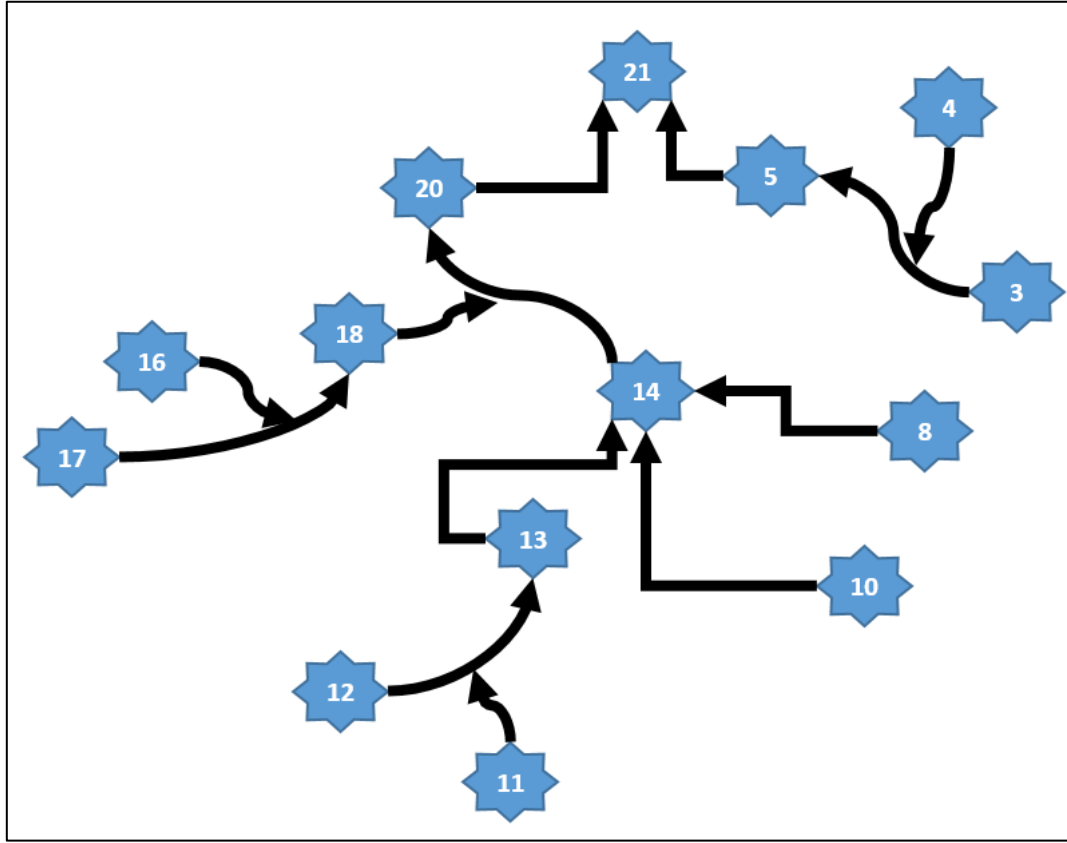
Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan alıcı ortam ve noktasal kaynaklara ilişkin izleme istasyonları dikkate alınarak ve havza karakterizasyonu yapılarak, havzalarda membadan mansaba bağlantı analizi kurulmuştur. Bağlantı analizi GMTY hesaplamaları için kullanılan bir akarsu üzerindeki noktasal kirleticilerin akış yönündeki sırasını gösteren yapıdır. Bu amaçla, havzalarda su kütle grupları oluşturulmuş ve bu su kütle gruplarına karşılık gelen izleme istasyonları belirlenmiştir. Tablo 7.47'de Yeşilirmak Havzası GMTY uygulaması için belirlenen su kütle grupları ve karşılık gelen izleme istasyonları, Şekil 7.11'de de bu su kütle gruplarının havzadaki yerleşiminin basit çizimi verilmiştir. Şekil 7.11'de görüldüğü gibi havzanın kuzeydoğusunda yer alan 3 numaralı su kütle grubu üzerindeki istasyonlar akış yönünde sırasıyla YEŞİL-5, YEŞİL-7 ve YEŞİL-8'dir. SK-3'e 4 numaralı su kütle grubu karışarak 5 numaralı su kütle grubuna bağlanmaktadır. Diğer su kütle grupları da benzer metodoloji ile belirlenmiştir. GMTY yaklaşımının temeli olan kütle dengesi kurulduğunda, SK-3'ün mansabında yer alan YEŞİL-8 numaralı istasyon ile SK-4'ün mansabında yer alan YEŞİL-9 numaralı istasyonlardaki debilerin ve kirleticili yüklerin toplamı SK-5'in membasında yer alan YEŞİL-10 numaralı istasyonda görülmelidir. GMTY hesaplama örneklerinde esas alınan temel yöntem budur. Nilüfer Alt Havzası için bu kapsamda belirlenmiş olan su kütle grupları, karşılık gelen istasyonlar ve GMTY bağlantı analizi Tablo 7.48 ve Şekil 7.12'de sırasıyla verilmiştir. İzleme verileri kullanılarak mevcut yükü hesaplanmış ve hedef kalitenin sağlanması için müsaade edilebilir yük belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 7.47. Yeşilirmak Havzası'ndaki GMTY Uygulaması için Belirlenen Su Kütle Grupları ve Karşılık Gelen İzleme İstasyonları

Su Kütle Grubu	İstasyon Kodu	Su Kütle Grubu	İstasyon Kodu
SK-1	YEŞİL-1	SK-13	YEŞİL-24
	YEŞİL-2	SK-14	YEŞİL-22
	YEŞİL-3		YEŞİL-21
SK-2	YEŞİL-4		YEŞİL-19
SK-3	YEŞİL-5	SK-15	YEŞİL-96
	YEŞİL-7		YEŞİL-65
	YEŞİL-8		YEŞİL-97
SK-4	YEŞİL-44		YEŞİL-58
	YEŞİL-9	SK-16	YEŞİL-40

Su Kütle Grubu	İstasyon Kodu
SK-5	YEŞİL-10
	YEŞİL-39
	YEŞİL-37
	YEŞİL-47
SK-6	YEŞİL-6
	YEŞİL-13
SK-7	YEŞİL-12
SK-8	YEŞİL-11
	YEŞİL-65
	YEŞİL-95
	YEŞİL-122
	YEŞİL-60
	YEŞİL-120
	YEŞİL-100
	YEŞİL-17
	YEŞİL-18
	YEŞİL-62
	YEŞİL-99
	YEŞİL-16
SK-9	YEŞİL-15
	YEŞİL-52
SK-10	YEŞİL-27
	YEŞİL-23
	YEŞİL-26
SK-11	YEŞİL-76
SK-12	YEŞİL-69
	YEŞİL-48
	YEŞİL-25

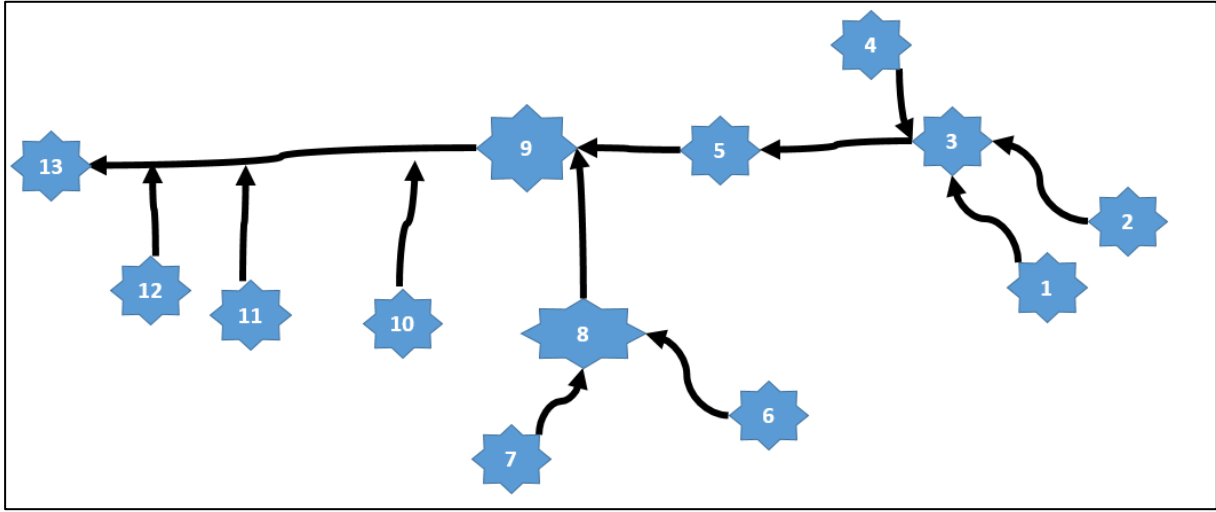
Su Kütle Grubu	İstasyon Kodu
	YEŞİL-117
	YEŞİL-116
	YEŞİL-119
	YEŞİL-118
	YEŞİL-109
	YEŞİL-108
	YEŞİL-113
	YEŞİL-112
	YEŞİL-111
	YEŞİL-110
	YEŞİL-115
	YEŞİL-114
	YEŞİL-77
	YEŞİL-32
SK-17	YEŞİL-31
SK-18	YEŞİL-79
	YEŞİL-20
SK-19	YEŞİL-19
SK-20	YEŞİL-107
	YEŞİL-70
	YEŞİL-33
	YEŞİL-34
SK-21	YEŞİL-35
	YEŞİL-36

Şekil 7.11. Yeşilırmak Havzası Su Kütle Grupları Kullanılarak Belirlenen GMTY Bağlantı Analizi

Tablo 7.48. Nilüfer Alt Havzası’ndaki GMTY Uygulaması için Belirlenen Su Kütle Grupları ve Karşılık Gelen İzleme İstasyonları

Su Kütle Grubu	İstasyon Kodu	Su Kütle Grubu	İstasyon Kodu
SK-1	NİLÜFER-10	SK-6	NİLÜFER-22
	NİLÜFER-9		NİLÜFER-21
SK-2	NİLÜFER-28	SK-7	NİLÜFER-5
	NİLÜFER-14	SK-8	NİLÜFER-20
	NİLÜFER-7	SK-9	NİLÜFER-30
	NİLÜFER-11	SK-10	NİLÜFER-4
	NİLÜFER-13		NİLÜFER-24
	NİLÜFER-6		NİLÜFER-29
	NİLÜFER-12		NİLÜFER-23
	NİLÜFER-8	SK-11	NİLÜFER-2
SK-3	NİLÜFER-16		NİLÜFER-27
	NİLÜFER-25	SK-12	NİLÜFER-3
	NİLÜFER-17		NİLÜFER-26
SK-4	NİLÜFER-19	SK-13	NİLÜFER-32
SK-5	NİLÜFER-1		NİLÜFER-31

Şekil 7.12. Nilüfer Alt Havzası Su Kütle Grupları Kullanılarak Belirlenen GMTY Bağlantı Analizi

Yeşilirmak Havzası'nda floranten için GMTY yaklaşımı uygulanmış ve SK-3, SK-4 ve SK-5 arasında yapılan hesaplamalara dair örnekler raporun bu kısmında sunulmaktadır. Bağlantı analizi kapsamında, SK-3'ün mansabında yer alan YEŞİL-8 numaralı istasyondaki floranten yükü ve alıcı ortam debisi ile SK-4'ün mansabında yer alan YEŞİL-9 numaralı istasyondaki floranten yükü ve alıcı ortam debisinin toplamı SK-5'in membasında yer alan YEŞİL-10 numaralı istasyondaki floranten yüküne ve alıcı ortam debisine eşit olması gerekmektedir. Fakat, mevcut durumda debiler arasında kütle dengesi prensibinin çalışmadığı görülmüştür. Aynı şekilde, kirletici yükleri açısından bakıldığında da kütlenin korunumu sağlanamamaktadır. Bir diğer deyişle, korunmayan kütle ile korunmalı kütle dengesini esas alan yaklaşım sergilenmeye çalışılmaktadır. SK-5'te yer alan Erbaa AAT'de (YEŞİL-47) floranten açısından GMTY uygulaması ile deşarj limiti hesaplaması yapıldığında ise deşarj öncesi (YEŞİL-37) kirletici konsantrasyonunun ÇKS'den yüksek olması sebebiyle anlamlı olmayan (eksi kirletici yükü) kirletici yükü söz konusu olmuştur. Uygulamaya ilişkin detaylı hesaplamalar aşağıda verilmiştir.

$$Q_{YEŞİL-8} + Q_{YEŞİL-9} = Q_{YEŞİL-10}$$

$$45773,89 \frac{m^3}{saat} + 2280,88 \frac{m^3}{saat} \neq 9854,42 \frac{m^3}{saat}$$

$$Q_{YEŞİL-37} \times C_{YEŞİL-37} + Q_{ERBAA AAT} \times C_{ERBAA AAT} = (Q_{YEŞİL-37} + Q_{ERBAA AAT}) \times \text{ÇKS}$$

$$55440,48 \frac{m^3}{saat} \times 0.016 \frac{\mu g}{L} + 416,5 \frac{m^3}{saat} \times C_{ERBAA AAT}$$

$$= (55440,48 + 416,5) \frac{m^3}{saat} \times 0,0063$$

$$C_{ERBAA AAT} = -1,25 \frac{\mu g}{L}$$

Nilüfer Alt Havzası'nda floranten için GMTY yaklaşımı uygulanmış ve SK-3'te yer alan izleme istasyonları arasında yapılan hesaplamalara dair örnekler raporun bu kısmında sunulmaktadır. Bağlantı analizi kapsamında, kirletici yükleri açısından bakıldığında kütlenin korunumu sağlanamamaktadır. Bir diğer deyişle, korunmayan kütle ile korunmalı kütle dengesini esas alan yaklaşım sergilenmeye çalışılmaktadır. SK-3'te yer alan Tofaş Türk Oto'da (NİLÜFER-16) floranten açısından GMTY uygulaması ile deşarj limiti hesaplaması yapıldığında ise deşarj öncesi (NİLÜFER-8) kirletici konsantrasyonunun ÇKS'den yüksek olması sebebiyle anlamlı olmayan (eksi kirletici yükü) kirletici yükü söz konusu olmuştur. Uygulamaya ilişkin detaylı hesaplamalar aşağıda verilmiştir.

$$Q_{NİLÜFER-8} \times C_{NİLÜFER-8} + Q_{TOFAŞ TÜR K OTO} \times C_{TOFAŞ TÜR K OTO}$$

$$= (Q_{NİLÜFER-8} + Q_{TOFAŞ TÜR K OTO}) \times \text{ÇKS}$$

$$612947,5 \frac{m^3}{gün} \times 19,32 \frac{\mu g}{L} + 1823,3 \frac{m^3}{gün} \times C_{TOFAŞ TÜR K OTO}$$

$$= (612947,5 + 1823,3) \frac{m^3}{gün} \times 0,0063$$

$$C_{TOFAŞ TÜR K OTO} = -4,37 \frac{\mu g}{L}$$

7.3.2.1 GMTY Uygulanabilmesi İçin Sağlanması Gereken Asgari Gereklilikler

GMTY, bir su kütlesinin istenen su kalitesini sağlayacak biçimde alabileceği en fazla kirletici yük miktarını ve bu kirletici yükün noktasal ve yayılı kaynaklar arasındaki dağılımını belirtmektedir. Bu nedenle GMTY uygulanabilmesi için sağlanması gereken asgari gereklilik alıcı ortam kirletici konsantrasyonlarının ÇKS değerinin altına düşürülmesidir. Alıcı ortam kirletici konsantrasyonu ÇKS değerinin altına düştüğünde, her bir nehir kolu üzerinde GMTY uygulaması prensibince bağlantı analizi kurularak noktasal kaynakların deşarjlarından gelen yükler, nehir kolu mansabındaki konsantrasyon ÇKS'yi aşmayacak şekilde paylaştırılmalıdır. Havza bütünü düşünüldüğünde, havza mansabından membasına doğru yük paylaşımı yapılmalı ve havza çıkışındaki konsantrasyonlar ÇKS'yi aşmayacak şekilde yan kollara ve bu

kollar üzerindeki noktasal kaynaklara yük paylaşımı yapılmalıdır. Alıcı ortam kirletici konsantrasyonu ÇKS değerinin altına düştüğünde GMTY uygulanabilmesi için aşağıdaki bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır:

- Su bütçesi (Havza bütünü)
- Alıcı ortam kirletici konsantrasyonu (Havza bütünü)
- Havzaya deşarj eden her tesisin deşarj debisi, konsantrasyonu

Alıcı ortam debisinin havza genelinde su bütçesini sağlayacak şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir. İki farklı koldan gelen akarsu debisinin birleştiği yerde ölçülen debinin, bu iki kolun toplam debisine eşit çıkması gerekmektedir. Eşitliğin sağlanamadığı durumlarda yeraltı suyuna karışan ya da yeraltı suyundan gelen kaynakların yeri belirlenmeli, tarımsal sulama ya da endüstriyel tesisler tarafından kullanılan yüksek debili ihtiyaçların nereler olduğu belirlenmelidir. Yüzeysel sulara karışan her bir kaynağın debisinin ve kirletici yüklerinin uzun dönem izleme sonuçları tutulmalıdır. Endüstriyel deşarjlar için de hangi kirleticilerin izleme çalışmalarına dahil edileceğinin belirlenmesi ve düzenli olarak izlenerek yıllık ortalama konsantrasyonlarının ve debilerinin saptanması gerekmektedir.

7.3.3 Seyrelme Faktörü Uygulaması

7.3.3.1 Japonya Yaklaşımı

Japonya, alıcı ortam bazlı deşarj limitleri belirlerken, deşarjın alıcı ortamda maruz kaldığı seyrelmeyi temel almakta ve her deşarjın 10 kez seyreltiğini kabul etmektedir. Bu durumda, bir noktasal kaynaktan herhangi bir parametre için deşarj limiti, o kirletici parametre için ÇKS'nin on katı olarak kabul edilmektedir. Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda Japonya'da uygulanan seyrelme faktörünü baz alan yaklaşım kullanılarak her iki havzada da ikişer örnek noktasal kaynak için deşarj limiti belirlenmiş ve ilgili tablolarda verilmiştir. Deşarj limiti hesaplamaları alıcı ortamda ÇKS değerini aşan kirleticiler dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 7.49 ve Tablo 7.50'de örnek olarak Yeşilirmak Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklardan Tokat AAT'ye ve Dimes Gıda'ya ait öncelikli maddeler ve belirli kirleticilere ilişkin deşarj limiti hesaplamaları verilmiştir. Ayrıca tesislere ait izlemelerde tespit edilen kirletici konsantrasyonları ve önerilen deşarj limitleri dikkate alınarak gereken azaltımlar belirlenmiştir.

Tokat AAT için Tablo 7.49'da verilen kirleticilerden dikofol için örnek hesaplama aşağıda verilmiştir. Mevcut deşarj konsantrasyonu hesaplanan deşarj limitinden küçük olan kirleticiler ilgili tablolara dahil edilmemiştir.

Dikofol

ÇKS = 0,0013 µg/L

Japonya yaklaşımına göre deşarj limiti = ÇKS * 10 = 0,0013 * 10 = 0,013 µg/L

İzlemeler sonucu tespit edilen ortalama deşarj konsantrasyonu = 1,88 µg/L

$$\text{Gereken azaltım} = \frac{(1,88 - 0,013)}{1,88} \times 100 = \%99,31$$

Tablo 7.49. Yeşılırmak Havzası'nda Yer Alan Tokat AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg/L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg/L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)	Gereken Azaltım (%)
Dikofol	0,0013	1,88	0,013	99,31
Al	2,2	111,98	22	80,35
Cu	1,6	20,18	16	20,71
Tributil fosfat	53	571,84	530	7,32
İmidakloprid	0,14	25,54	1,4	94,52

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

Tokat AAT'ye ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri aşılacak beş kirleticiden biri öncelikli madde, üçü noktasal belirli ve yine biri yayılı belirli kirleticidir. Noktasal belirli kirleticilerden iki tanesi metaldir. Metaller için arka plan konsantrasyonları dikkate alındığında bu durumun değişeceği düşünülmektedir. Mevcut duruma göre dikofol, Al ve imidakloprid için %80'in üzerinde azaltım gerekirken, Cu için %21 ve tributil fosfat için %7 azaltım gerekmektedir.

Tablo 7.50. Yeşılırmak Havzası'nda Yer Alan Dimes Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg/L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg/L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)	Gereken Azaltım (%)
Floranten	0,0063	0,12	0,063	47,5
Sibutrin	0,0025	0,60	0,025	95,83
Tributil fosfat	53	584,50	530	9,32
Al	2,2	41,25	22	46,67

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

Dimes Gıda'ya ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri aşılacak dört kirleticiden ikisi öncelikli madde ve diğer ikisi noktasal belirli kirleticidir. Mevcut duruma göre sibutrin için %96, floranten ve Al için yaklaşık %50 azaltım gerekirken, tributil fosfat için gerekli azaltım %9'dur.

Yukarıda da bahsedildiği gibi deşarj limiti hesaplamaları alıcı ortamda ÇKS değerini aşan kirleticiler dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Bölüm 6.5'te verilen Japonya yaklaşımı uygulama metodolojisi Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklara ilişkin deşarj limiti hesaplamasında da kullanılmıştır. Bu kapsamda, Tablo 7.51 ve Tablo 7.52'de örnek olarak Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklardan Demirtaş OSB ve BUSKİ Batı AAT'ye ait öncelikli maddeler ve belirli kirleticilere ilişkin deşarj limiti hesaplamaları verilmiştir. Ayrıca tesislere ait izlemelerde tespit edilen kirletici konsantrasyonları ve önerilen deşarj limitleri dikkate alınarak gereken azaltımlar belirlenmiştir.

Demirtaş OSB için Tablo 7.51'de verilen kirleticilerden floranten için örnek hesaplama aşağıda verilmiştir. Mevcut deşarj konsantrasyonu hesaplanan deşarj limitinden küçük olan kirleticiler, ilgili tablolara dahil edilmemiştir.

Floranten

$$\text{ÇKS} = 0,0063 \text{ } \mu\text{g/L}$$

$$\text{Japonya yaklaşımına göre deşarj limiti} = \text{ÇKS} * 10 = 0,0063 * 10 = 0,063 \text{ } \mu\text{g/L}$$

$$\text{İzlemeler sonucu tespit edilen ortalama deşarj konsantrasyonu} = 18,62 \text{ } \mu\text{g/L}$$

$$\text{Gereken azaltım} = \frac{(18,62 - 0,063)}{18,62} \times 100 = \%99,66$$

Tablo 7.51. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Demirtaş OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS ($\mu\text{g/L}$)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler ($\mu\text{g/L}$)	Önerilen Deşarj Limiti ($\mu\text{g/L}$)	Gereken Azaltım (%)
Floranten	0,0063	18,62	0,063	99,66
Ni	4	135,66	40	70,51
Al	2,2	751,60	22	97,07
Co	0,3	3,96	3	24,24
Cr	1,6	65,74	16	75,66
Cu	1,6	33,96	16	52,89
Sb	7,8	220,95	78	64,70
Zn	5,9	427,89	59	86,21

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

Demirtaş OSB'ye ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri aşılacak sekiz kirleticiden ikisi öncelikli madde ve altısı noktasal belirli kirleticidir. Noktasal belirli kirleticilerin tamamı metaldir. Metaller için arka plan konsantrasyonları dikkate alındığında bu durumun değişeceği düşünülmektedir. Mevcut duruma göre floranten için %99'un üzerinde azaltım gerekirken, metaller için %24 ile %97 arasında değişen oranlarda azaltım gerekmektedir.

Tablo 7.52. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan BUSKİ Batı AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg /L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg /L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg /L)	Gereken Azaltım (%)
Floranten	0,0063	132,54	0,063	99,95
Al	2,2	184	22	88,04
Cu	1,6	17,97	16	10,96
Zn	5,9	182,95	59	67,75

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

BUSKİ Batı AAT'ye ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri aşılacak dört kirleticiden biri öncelikli madde, üçü noktasal belirli kirleticidir. Noktasal belirli kirleticilerin tamamı metaldir. Metaller için arka plan konsantrasyonları dikkate alındığında bu durumun değişeceği düşünülmektedir. Mevcut duruma göre floranten için %99'un üzerinde azaltım gerekirken, metallerden Al için %88, Zn için %68 ve Cu için de %11 azaltım gerekmektedir.

7.3.3.2 Gerçek Seyrelme Faktörü Uygulaması

Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası alıcı ortam istasyonlarında ÇKS'yi aşan kirleticiler için, bu kirleticileri deşarj eden noktasal kaynakların kontrol edilmesi; noktasal kaynaklarda tespit edilenler için yukarıda verilen seyrelme faktörü hesabı kullanılarak deşarj limiti belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Tablo 7.53 ve Tablo 7.54'de örnek olarak Yeşilırmak Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklardan Tokat AAT'ye ve Dimes Gıda'ya ait öncelikli maddeler ve belirli kirleticilere ilişkin deşarj limiti hesaplamaları verilmiştir. Ayrıca tesislere ait izlemelerde tespit edilen kirletici konsantrasyonları ve önerilen deşarj limitleri dikkate alınarak gereken azaltımlar belirlenmiştir. İzleme çalışmalarının tamamlanması ve deşarj limiti belirleme yönteminin

netleştirilmesi ile birlikte her iki havzadaki tüm noktasal kaynaklar için nihai deşarj limitleri belirlenecek ve izleyen dönemde sunulacaktır.

Tokat AAT için Tablo 7.53'te verilen kirleticilerden dikofol için örnek hesaplama aşağıda verilmiştir. Mevcut deşarj konsantrasyonu hesaplanan deşarj limitinden küçük olan kirleticiler ilgili tablolara dahil edilmemiştir.

Dikofol

ÇKS = 0,0013 µg/L

$$\text{Gerçek Seyrelme Faktörü}(SF) = \frac{Q_{\text{noktasal}} + Q_{\text{memba}}}{Q_{\text{noktasal}}} = \frac{123,2 + 1617,12}{123,2} = 14,13$$

Gerçek seyrelme faktörü yaklaşımına göre deşarj limiti = ÇKS * 14,13 = 0,0013 * 14,13 = 0,018 µg/L

İzlemeler sonucu tespit edilen ortalama deşarj konsantrasyonu = 1,88 µg/L

$$\text{Gereken azaltım} = \frac{(1,88 - 0,018)}{1,88} \times 100 = \%99,04$$

Tablo 7.53. Yeşilırmak Havzası'nda Yer Alan Tokat AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 14,13)

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg/L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg/L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)	Gereken Azaltım (%)
Dikofol	0,0013	1,88	0,018	99,04
Al	2,2	111,98	31,07	72,25
İmidakloprid	0,14	25,54	1,98	92,25

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

Tokat AAT'ye ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri aşılan üç kirleticiden biri öncelikli madde, biri noktasal belirli ve yine biri yayılı belirli kirleticidir. Mevcut duruma göre dikofol, ve imidakloprid için %90'ın üzerinde azaltım gerekirken, Al için %72 azaltım gerekmektedir.

Tablo 7.54. Yeşilırmak Havzası'nda Yer Alan DİMES Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 98,01)

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg/L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg /L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg /L)	Gereken Azaltım (%)
Sibutrin	0,0025	0,60	0,25	58,33

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

Dimes Gıda'ya ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri yalnızca bir öncelikli kirleticiler için aşılmıştır. Mevcut duruma göre sibutrin için yaklaşık %60 azaltım gerekmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi deşarj limiti hesaplamaları alıcı ortamda ÇKS değerini aşan kirleticiler dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Şekil 7.7'de verilen gerçek seyrelme yaklaşımı uygulama metodolojisi Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklara ilişkin deşarj limiti hesaplamasında da kullanılmıştır. Bu kapsamda, Tablo 7.55 ve Tablo 7.56'da örnek olarak Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklardan Demirtaş OSB ve BUSKİ Batı AAT'ye ait öncelikli maddeler ve belirli kirleticilere ilişkin deşarj limiti hesaplamaları verilmiştir. Ayrıca tesislere ait izlemelerde tespit edilen kirleticiler konsantrasyonları ve önerilen deşarj limitleri dikkate alınarak gereken azaltımlar belirlenmiştir.

Demirtaş OSB için Tablo 7.55'te verilen kirleticilerden floranten için örnek hesaplama aşağıda verilmiştir. Mevcut deşarj konsantrasyonu hesaplanan deşarj limitinden küçük olan kirleticiler ilgili tablolara dahil edilmemiştir.

Floranten

ÇKS = 0,0063 µg/L

$$\text{Gerçek Seyrelme Faktörü}(SF) = \frac{Q_{\text{noktasal}} + Q_{\text{mamba}}}{Q_{\text{noktasal}}} = \frac{47516,67 + 428889,6}{47516,67} = 10,03$$

Gerçek seyrelme faktörü yaklaşımına göre deşarj limiti = ÇKS * 10,03 = 0,0063 * 10,03 = 0,063 µg/L

İzlemeler sonucu tespit edilen ortalama deşarj konsantrasyonu = 18,62 µg/L

$$\text{Gereken azaltım} = \frac{(18,62 - 0,063)}{18,62} \times 100 = \%99,66$$

Tablo 7.55. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Demirtaş OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 10,03)

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg /L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg/L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)	Gereken Azaltım (%)
Floranten	0,0063	18,62	0,063	99,66
Ni	4	135,66	40,10	70,44
Al	2,2	751,60	22,06	97,06
Co	0,3	3,96	3	24,24
Cr	1,6	65,74	16,04	75,60
Cu	1,6	33,96	16,04	52,77
Sb	7,8	220,95	78,20	64,61
Zn	5,9	427,89	59,15	86,18

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

Demirtaş OSB'ye ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri aşılacak sekiz kirleticiden ikisi öncelikli madde ve altısı noktasal belirli kirleticidir. Noktasal belirli kirleticilerin tamamı metaldir. Metaller için arka plan konsantrasyonları dikkate alındığında bu durumun değişeceği düşünülmektedir. Mevcut duruma göre floranten için %99'un üzerinde azaltım gerekirken, metaller için %24 ile %97 arasında değişen oranlarda azaltım gerekmektedir.

Tablo 7.56. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan BUSKİ Batı AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Önerilen Deşarj Limitleri (Seyrelme Faktörü = 1,67)

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg /L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg /L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg /L)	Gereken Azaltım (%)
Floranten	0,0063	132,54	0,01	99,99
Ni	4	23,19	6,69	71,15
Al	2,2	184	3,68	98,00
Co	0,3	1,67	0,5	70,06
Cr	1,6	13,16	2,68	79,64

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	ÇKS (µg /L)	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg /L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg /L)	Gereken Azaltım (%)
Cu	1,6	17,97	2,68	85,09
Fe	36	136,45	60,24	55,85
Zn	5,9	182,95	9,87	94,61
Si	1830	6795	3062	54,94
PH	96	554	160,63	71,01

*Havzalarda yürütülen izleme çalışmalarına ait analiz sonuçları ve analiz sonuçlarına ilişkin detaylı hesaplamalar elektronik kopya olarak verilmiştir.

BUSKİ Batı AAT'ye ait hesaplama sonuçlarına göre, ÇKS değeri aşılacak on kirleticiden ikisi öncelikli madde, sekizi noktasal belirli kirleticidir. Noktasal belirli kirleticilerin tamamına yakını metaldir. Metaller için arka plan konsantrasyonları dikkate alındığında bu durumun değişeceği düşünülmektedir. Mevcut duruma göre floranten için %99'un üzerinde azaltım gerekirken, metaller için %55 ile %98 arasında azaltım gerekmektedir. Petrol hidrokarbonları için %71 azaltıma ihtiyaç duyulmaktadır.

7.3.3.3 Seyrelme Faktörü Uygulamalarının Karşılaştırması

Önceki bölümlerde Japonya yaklaşımı ve gerçek seyrelme faktörü yaklaşımı ile noktasal kaynaklar için deşarj limiti hesaplamaları detaylı bir şekilde verilmiştir. Raporun bu kısmında her iki yaklaşım kullanılarak örnek noktasal kaynaklar için hesaplanmış olan deşarj limitleri karşılaştırılmalı olarak verilmektedir.

Tablo 7.57'de Yeşilırmak Havzası'nda yer alan Tokat AAT'ye ait sonuçlar verilmektedir. Bu sonuçlar incelendiğinde Japonya yaklaşımına göre 10 kabul edilen seyrelme faktörünün gerçekte yaklaşık 14 olması sebebiyle gerçek seyrelme faktörü kullanılarak hesaplanan deşarj limitlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, deşarj limiti hesaplanacak kirletici sayısında da azalma olmaktadır. Gerçek seyrelme faktörlü yaklaşımda seyrelmenin Japonya yaklaşımına göre daha yüksek olması sebebiyle, tributil fosfat ve imidakloprid konsantrasyonları önerilen deşarj limitini aşmadığından bu kirleticiler için deşarj limiti önerilmemiştir.

Tablo 7.57. Yeşilırmak Havzası'nda Yer Alan Tokat AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg/L)	Japonya Yaklaşımı	Gerçek Seyrelme Faktörü
		Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)
Dikofol	1,88	0,013	0,018
Al	111,98	22	31,07
Cu	20,18	16	-
Tributil fosfat	571,84	530	-
İmidakloprid	25,54	1,4	1,98

Tablo 7.58'de Yeşilırmak Havzası'nda yer alan Dimes Gıda'ya ait sonuçlar verilmektedir. Bu sonuçlar incelendiğinde Japonya yaklaşımına göre 10 kabul edilen seyrelme faktörünün gerçekte yaklaşık 100 olması sebebiyle gerçek seyrelme faktörü kullanılarak hesaplanan deşarj limitlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca, deşarj limiti hesaplanacak kirleticilerde sayısında da azalma olmaktadır. Gerçek seyrelme faktörlü yaklaşımda seyrelmenin Japonya yaklaşımına göre daha yüksek olması sebebiyle, tributil fosfat, Al ve floranten konsantrasyonları önerilen deşarj limitini aşmadığından bu kirleticiler için deşarj limiti önerilmemiştir.

Tablo 7.58. Yeşilırmak Havzası'nda Yer Alan Dimes Gıda'ya Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg/L)	Japonya Yaklaşımı	Gerçek Seyrelme Faktörü
		Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)
Floranten	0,12	0,063	-
Sibutrin	0,60	0,025	0,25
Tributil fosfat	584,50	530	-
Al	41,25	22	-

Tablo 7.59'da Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan Demirtaş OSB'ye ait sonuçlar verilmektedir. Bu sonuçlar incelendiğinde Japonya yaklaşımına göre 10 kabul edilen seyrelme faktörünün gerçekte de yaklaşık 10 olması sebebiyle her iki yaklaşımla hesaplanan deşarj limitlerinde

kaydadeğer bir fark gözlenmemektedir. Ayrıca, deşarj limiti hesaplanacak kirletici sayısında da değişiklik olmamaktadır.

Tablo 7.59. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan Demirtaş OSB'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg/L)	Japonya Yaklaşımı	Gerçek Seyrelme Faktörü
		Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg/L)
Floranten	18,62	0,063	0,063
Ni	135,66	40	40,10
Al	751,60	22	22,06
Co	3,96	3	3
Cr	65,74	16	16,04
Cu	33,96	16	16,04
Sb	220,95	78	78,20
Zn	427,89	59	59,15

Tablo 7.60'da Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan BUSKİ Batı AAT'ye ait sonuçlar verilmektedir. Bu sonuçlar incelendiğinde Japonya yaklaşımına göre 10 kabul edilen seyrelme faktörünün gerçekte yaklaşık iki olması sebebiyle gerçek seyrelme faktörü kullanılarak hesaplanan deşarj limitlerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca, deşarj limiti hesaplanacak kirletici sayısında da artış olmaktadır. Japonya yaklaşımında seyrelmenin gerçek seyrelme faktörlü yaklaşıma göre daha yüksek olması sebebiyle, Ni, Co, Cr, Fe, Si ve PH konsantrasyonları önerilen deşarj limitini aşmadığından bu kirleticiler için deşarj limiti önerilmemiştir.

Tablo 7.60. Nilüfer Alt Havzası'nda Yer Alan BUSKİ Batı AAT'ye Ait Öncelikli Maddeler ve Belirli Kirleticiler için Mevcut Deşarj Konsantrasyonları ve Japonya Yaklaşımı ve Gerçek Seyrelme Faktörü Kullanılarak Hesaplanan Deşarj Limitleri

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler (µg /L)	Japonya Yaklaşımı	Gerçek Seyrelme Faktörü
		Önerilen Deşarj Limiti (µg /L)	Önerilen Deşarj Limiti (µg /L)
Floranten	132,54	0,063	0,01
Al	184	22	3,68
Cu	17,97	16	2,68

YO-ÇKS Değerini Aşan Parametreler	İzlemeler Sonucu Tespit Edilen Değerler ($\mu\text{g/L}$)	Japonya Yaklaşımı	Gerçek Seyrelme Faktörü
		Önerilen Deşarj Limiti ($\mu\text{g/L}$)	Önerilen Deşarj Limiti ($\mu\text{g/L}$)
Zn	182,95	59	9,87
Ni	23,19	-	6,69
Co	1,67	-	0,5
Cr	13,16	-	2,68
Fe	136,45	-	60,24
Si	6795	-	3062
PH	554	-	160,63

Tablo 7.57, Tablo 7.58, Tablo 7.59 ve Tablo 7.60’da görüldüğü üzere, Japonya yaklaşımı gerçek seyrelme faktörü yerine tüm noktasal kaynakların 10 kat seyreltiğini varsaydığından, seyrelme faktörünün 10’dan az olduğu durumlarda alıcı ortam su kalitesinin korunmasında ya da iyileşmesinde problem yaratabilmektedir. Gerçek seyrelme faktörünün 10’dan fazla olduğu durumlarda ise noktasal kaynaklara uygulanması gereken deşarj limitlerinin gereğinden fazla sıkı olmasına sebep olmaktadır. Bu durum göstermektedir ki gerçek seyrelme faktörü kullanılarak hesaplanan deşarj limitleri hem havzalardaki gerçek durumu yansıtmakta hem de alıcı ortam su kalitesinin korunmasına ya da iyileşmesine daha fazla olanak sağlamaktadır.

Tablo 7.2’de görüldüğü üzere deşarj standardı/limiti belirleme yaklaşımının üçüncü aşaması dört farklı uygulamayı içermektedir. Deşarj Test yazılımı ve GMTY yaklaşımlarının uygulanması için alıcı ortam su kalitesinde iyileşme sağlanmış olması gerekmektedir. Bu iyileşme süreci tamamlanıncaya kadar seyrelme yaklaşımı kullanılarak deşarj limitlerinin belirlenmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda her deşarj için hemen deşarj noktasında ÇKS değerlerinin aşılmıyor olmasını teminen, deşarj noktasında her bir noktasal kaynak için ayrı ayrı hesaplanan gerçek seyrelme üzerinden deşarj limiti belirleme yaklaşımının uygulanması önerilmektedir. Bu kapsamda pilot havzalarda yer alan noktasal kaynaklara ilişkin hesaplanan seyrelme faktörleri ve deşarj limitleri EK-4’te sunulmaktadır.

8 SANAYİ KURULUŞLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

8.1 Sanayi tesislerinin ÇKS bazlı deşarj standartlarına/limitlerine ve tedbirlere uyum sağlama ve uygulama kapasitelerinin değerlendirilmesi

Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda yürütülen izleme çalışmalarının sonuçlarına göre ideal şartlarda beklenen durum alıcı ortamda görülen kirleticiler ile noktasal kaynakların deşarjında görülen kirleticilerin, yayılı kirleticiler hariç olmak üzere, büyük oranda eşleşmesidir. Bu sebeple alıcı ortam ve noktasal kaynak deşarjlarında görülen kirleticiler için eşleştirme çalışması yapılmıştır.

Bu eşleştirme yapılırken izlenen yöntem “aşağıdan yukarı” yaklaşımının uygulanması ve izleme çalışmaları neticesinde elde edilen bulguların bir arada değerlendirilmesidir. İzleme çalışmalarında elde edilen ilk veri seti alıcı ortamda görülen ve ÇKS'yi aşan kirleticilerdir. Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası alıcı ortamında öne çıkan kirleticiler Tablo 5.15 ve Tablo 5.19'da verilmiştir. İzleme çalışmalarından elde edilen ikinci veri seti ise noktasal kaynakların deşarjlarında görülen ve ÇKS'yi aşan kirleticilerdir. Yeşilırmak Havzası noktasal kaynaklarında ÇKS'yi aşan kirleticilerin listesi Tablo 8.1'de ve Nilüfer Alt Havzası noktasal kaynaklarında ÇKS'yi aşan kirleticilerin listesi Tablo 8.2'de verilmiştir.

Mevcut analiz çalışmalarına göre belirlenen sonuçlar incelendiğinde havzalardaki kirleticilerin çoğunlukla belirli kirletici grubuna dahil olduğu görülmektedir. Noktasal kaynak deşarjlarında ÇKS'yi aşan kirleticilerin grupları ve kaç tane olduğu Tablo 8.3'de verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde tüm kirleticilerin ortalama %80'inin metaller olduğu görülmektedir. Yine tüm kirleticiler içinde öncelikli kirleticilerin oranının %2 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar bize arka plan konsantrasyonlarının dahil edilmesiyle birlikte havzalarda yer alan öncelikli sektörlerde ve bu sektörlerde uygulanması gereken kirlilik önleme ve kontrol yaklaşımlarında değişiklik olacağını göstermektedir. Tablo 8.1 ve Tablo 8.2'de yer alan sonuçlar incelendiğinde ise her iki havzadaki noktasal deşarjlarda en çok rastlanılan kirletici türünün Pb, Al, Co, Cr, Cu, Fe, Zn, Si ve Br, PH ve Ni olduğu görülmektedir.

Tablo 8.1. Yeşilırmak Havzası Noktasal Kaynak Deşarjlarında Analiz Çalışmalarının Ortalamasına göre ÇKS'yi Aşan Kirleticiler

Kirleticiler	Tokat AAT	Erbaa AAT	Çorum AAT	Merzifon/Amasya	DİMES	Turhal Şeker Fabrikası	Ozdemir Antıman	Meray Yag	Olmuksan	Özmaya	Yensel Tavukçuluk	Mecitözü Bel. AAT	Yuva Viol	Et-Bir Kesimhane	Kozlu Gıda	Bakraç Süt Ürünleri	Amasya AAT	Havza AAT	Amasya Şeker Fabrikası	Doğa Su
Floranten										+										
Nonilfenol			+	+						+										
Oktilfenol			+																	
Benzo(a)piren			+	+									+							
Trikloro-metan											+									
Diklorvos			+					+	+				+							
Cd			+	+	+	+	+			+			+	+						+
Ni			+	+		+	+	+	+	+	+			+	+	+				+
Pb	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+
Hg				+												+				
4-kloroanilin				+					+	+										
Azinfos-metil									+											
Bis(2-etilhekzil) tereftalat					+									+	+				+	
Difenil eter				+																
Endrin									+											

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

Kirleticiler	Tokat AAT	Erbaa AAT	Çorum AAT	Merzifon/Amasya	DİMES	Turhal Şeker Fabrikası	Ozdemir Antimuan	Meray Yag	Olmuksan	Özmaya	Yemsel Tavukçuluk	Mecitözü Bel. AAT	Yuva Viol	Et-Bir Kesimhane	Kozlu Gıda	Bakraç Süt Ürünleri	Amasya AAT	Havza AAT	Amasya Şeker Fabrikası	Doğa Su
PCB 153										+										
Piren										+										
Tridecane	+			+			+			+										
Ag							+													
Al	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+
As							+													+
B				+			+		+											+
Ba							+													
Be							+													
Co	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+
Cr	+	+	+	+	+	+	+	+		+					+		+			+
Cu	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+
Fe	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Sb							+	+	+											+
Sn							+													
V		+		+	+	+	+	+	+			+	+	+	+		+			+
Zn	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

Kirleticiler	Tokat AAT	Erbaa AAT	Çorum AAT	Merzifon/Amasya	DİMES	Turhal Şeker Fabrikası	Ozdemir Antimuan	Meray Yag	Olmuksan	Özmaya	Yemsel Tavukçuluk	Mecitözü Bel. AAT	Yuva Viol	Et-Bir Kesimhane	Kozlu Gıda	Bakraç Süt Ürünleri	Amasya AAT	Havza AAT	Amasya Şeker Fabrikası	Doğa Su
Si	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Ti				+			+													+
Serbest CN			+	+	+	+			+	+				+			+			
Bromür	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
PH	+	+	+	+	+	+	+		+		+		+	+	+		+			+
Klorfenapir									+											
Etalfluralin			+	+		+	+													
Fenpropimorf				+	+				+											
Imidakloprid	+	+																		
Nikosulfuron		+																		

Tablo 8.2. Nilüfer Alt Havzası Noktasal Kaynak Deşarjlarında Analiz Çalışmalarının Ortalamasına göre ÇKS'yi Aşan Kirleticiler

Kirleticiler	BUSKİ Doğu AAT	Yeşil Çevre AAT	Nestle	Tofaş Türk Oto	Martaş	BUSKİ Batı AAT	Nilüfer OSB	Bursa OSB	Penguen Gıda	Hasanağa OSB	Demirtaş OSB	Bursa Deri İhtisas OSB	Sırma Madensuyu
Endosulfan													+
Floranten			+			+	+	+			+		
Benzo(g,h,i)perilen											+		
Trikloro-metan							+						
Dikofol										+			
Bifenoks							+						
Diklorvos								+					
Cd		+			+		+		+	+			
Ni	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Pb	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Hg				+			+						
4-kloroanilin		+					+				+		
Ag									+				
Al	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
B				+			+	+		+		+	
Co	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cr	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Cu	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Fe	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Sb	+	+					+	+			+	+	
Sn				+									
V	+	+		+		+	+	+	+	+	+	+	
Zn	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Si	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+		+
Serbest CN	+	+					+	+		+			
Bromür	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
PH	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kadusafos							+						

Kirleticiler	BUSKİ Doğu AAT	Yeşil Çevre AAT	Nestle	Tofaş Türk Oto	Martaş	BUSKİ Batı AAT	Nilüfer OSB	Bursa OSB	Penguen Gıda	Hasanağa OSB	Demirtaş OSB	Bursa Deri İhtisas OSB	Sırma Madensuyu
Fenpropatrin		+		+			+				+		
Fenpropimorf							+	+					
Tiakloprid					+								

Tablo 8.3. Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası Noktasal Kaynak Deşarjlarında ÇKS'yi Geçen Kirleticilerin Grupları

İstasyon	Noktasal Kaynak Adı	Öncelikli Kirletici	Belirli Kirletici	Metaller*	Toplam**
NİLÜFER-13	Yeşil Çevre AAT	3	14	14	17
NİLÜFER-14	Nestle	2	7	7	9
NİLÜFER-16	Tofaş Türk Oto	3	13	14	16
NİLÜFER-17	Martaş	3	10	11	13
NİLÜFER-21	Nilüfer OSB	7	17	16	24
NİLÜFER-22	Bursa OSB	4	14	14	18
NİLÜFER-23	Penguen Gıda	3	11	13	14
NİLÜFER-24	Hasanağa OSB	4	12	14	16
NİLÜFER-25	Demirtaş OSB	4	13	12	17
NİLÜFER-26	Bursa Deri İhtisas OSB	2	11	12	13
NİLÜFER-56	Sırma Madensuyu	1	9	8	10
NİLÜFER-12	BUSKİ Doğu AAT	2	12	13	14
NİLÜFER-20	BUSKİ Batı AAT	3	10	11	13
YESİL-45	Tokat AAT	1	11	9	12
YESİL-47	Erbaa AAT	1	11	9	12
YESİL-48	Çorum AAT	7	11	12	18
YESİL-75	Mecitözü AAT	2	8	9	10
YESİL-107	Amasya AAT Çıkış	1	11	11	12
YESİL-108	Havza AAT	0	6	6	6
YESİL-58	Merzifon/Amasya	6	18	16	24
YESİL-60	DİMES	2	13	12	15
YESİL-61	Turhal Şeker Fabrikası	3	12	13	15

İstasyon	Noktasal Kaynak Adı	Öncelikli Kirleticisi	Belirli Kirleticisi	Metaller*	Toplam**
YESİL-62	Ozdemir Antimuan	3	20	20	23
YESİL-65	Meray Yag	3	10	12	13
YESİL-69	Olmuksa	3	17	13	20
YESİL-70	Özmaya	5	13	12	18
YESİL-73	Yemsel Tavukçuluk	2	7	8	9
YESİL-76	Yuva Viyol.	4	9	10	13
YESİL-77	Et-Bir Kesimhane	3	11	12	14
YESİL-78	Kozlu Gıda	2	11	11	13
YESİL-79	Bakraç Süt Ürünleri	3	7	10	10
YESİL-127	Amasya Şeker Fabrikası	1	7	7	8
YESİL-131	Doğa Su	3	13	15	16

*Metaller öncelikli kirleticisi ve belirli kirleticisi gruplarındaki sayılara dahildir

** Öncelikli kirleticisi ve belirli kirleticisi sayıları toplamı

Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası alıcı ortamında öne çıkan kirleticiler (Tablo 5.15 ve Tablo 5.19) ve Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası noktasal kaynaklarında ÇKS'yi aşan kirleticilerin listesi (Tablo 8.1 ve Tablo 8.2) birleştirilerek Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası için Tablo 8.4 ve Tablo 8.5'te özetlenmiştir.

Tablo 8.4. Yeşilirmak Havzası Alıcı Ortam ve Noktasal Kaynak Deşarjlarında ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Eşleştirilmesi

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Floranten	B	Endrin
Hekzakloro-benzen	Ba	Fentiyon
Hekzakloro-sikloheksan	Be	PCB 153
Nonilfenol	Co	Piren
Oktilfenol	Cr	Tridecane
Benzo(a)piren	Cu	Ag
Trikloro-metan	Fe	Al
Aklonifen	Sb	As
Bifenoks	Sn	Etalfluralin
Diklorvos	V	Fenarimol
Cd	Zn	Fenpropatrin
Ni	Si	Fenpropimorf
Pb	Ti	Imidakloprid

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Hg	Serbest CN	Nikosulfuron
1-Kloronaftalin	Bromür	Protiofos
4-kloroanilin	PH	Difenil eter
Azinfos-metil	Klorfenapir	Diflufenikan
Bis(2-etilhekzil) tereftalat	Diflubenzuron	

* Hem alıcı ortam hem de noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticiler koyu renk ile gösterilmiştir. Yalnızca noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticiler koyu renk ve italik karakter ile gösterilmiştir.

Tablo 8.5. Nilüfer Alt Havzası Alıcı Ortam ve Noktasal Kaynak Deşarjlarında İlk İki Dönem Analiz Çalışmalarının Ortalamasına göre ÇKS'yi Aşan Kirleticilerin Eşleştirilmesi

Kirleticiler	Kirleticiler	Kirleticiler
Endosulfan	4-kloroanilin	Zn
Floranten	Ksilen (m)	Si
Nonilfenol (4-Nonilfenol)	Piren	Ti
Benzo(a)piren	Ag	Serbest CN
Benzo(g,h,i)perilen	Al	Bromür
Trikloro-metan	As	PH
Dikofol	B	Atrazin-desetil
Aklonifen	Co	Kadusafos
Bifenoks	Cr	4,4'-dde
Diklorvos	Cu	Difenokonazol
Cd	Fe	Diflufenikan
Ni	Sb	Fenpropatrin
Pb	Sn	Fenpropimorf
Hg	V	Tiakloprid

* Hem alıcı ortam hem de noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticiler koyu renk ile gösterilmiştir. Yalnızca noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticiler koyu renk ve italik karakter ile gösterilmiştir.

Tablo 8.4 ve Tablo 8.5’de verilen eşleştirme çalışmasının sonuçları noktasal kaynakların deşarjında ve alıcı ortamda görülen kirleticilerin birbiriyle ilişkili olmalarına rağmen sonuçların birebir aynı olmadığını göstermektedir. Elde edilen bu sonuç beklenen bir çıktı olup temel olarak iki sebebi vardır. Bunlardan ilki noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticilerin alıcı ortama karışmaları sırasında ya da alıcı ortam yüzey sularına yan kollardan

gelen temiz suların karışması neticesinde oluşacak seyrelmelerin, noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticilerin alıcı ortamda tespit edilememesine sebep olmasıdır. İkincisi ise bunun tam tersi bir durumdur. Alıcı ortamda tespit edilen ancak o kol üzerindeki herhangi bir noktasal kaynaktan tespit edilemeyen kirleticilerin olmasının sebebi, tüm noktasal kaynakların izlenememesinden kaynaklı bir problemdir. İzleme çalışmalarının sonuçlarına ve daha önceki çalışmalardan elde edilen tecrübelerle göre aynı alanda faaliyet gösteren noktasal kaynakların deşarjlarında görülen öncelikli ve belirli kirleticilerin hem çeşitlerinde hem de konsantrasyonlarında farklılık olabilmektedir.

Bu nedenlerden ötürü sanayi tesislerinin ÇKS bazlı deşarj standartlarına/limitlerine ve tedbirlerine uyum sağlama kapasitelerinin değerlendirilebilmesi için uygulanması gereken yöntem her ne kadar alıcı ortamda görülen kirleticilerin ve noktasal kaynak deşarjlarında görülen kirleticilerin beraber değerlendirilmesi olsa bile, havzalarda yer alan tüm noktasal kaynakların izlenememesi ve yayılı kirliliğin deşarj limiti belirleme çalışmalarına dahil edilememesi sebebiyle bu çalışmada yalnızca noktasal kaynak deşarjlarında ÇKS değerini aşan kirleticiler üzerinden yapılmıştır.

Kısa, orta ve uzun vadede yapılması gerekenlerin belirlenmesi için atılması gereken ilk adım Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklardan ilk olarak hangilerinin kontrolüne yönelik çalışma yapılmasının belirlenmesidir. Buna bağlı olarak, yukarıda da açıklanan sebepler de dikkate alındığında, noktasal kaynaklara karşı alınacak önlemlerin tekil olarak değil, sektörel olarak ele alınması gerekmektedir.

Öncelikli sektörlerin belirlenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalardan ilki, noktasal kaynakların deşarj ettikleri alıcı ortam üzerinde neden oldukları baskıların tespit edilmesidir. Bir noktasal kaynağın alıcı ortam üzerinde yarattığı baskının tanımı en yalın haliyle alıcı ortamdaki kirletici konsantrasyonunu ne kadar arttırdığı ile alakalıdır. Noktasal kaynakların alıcı ortamda yarattığı baskı aşağıdaki şekilde formülize edilebilir.

$$\text{Alıcı Ortamdaki Konsantrasyon Artışı} = \frac{Q_{\text{noktasal}} * (C_{\text{noktasal}} - C_{\text{memba}})}{Q_{\text{noktasal}} + Q_{\text{memba}}}$$

Burada:

Q_{noktasal} : Noktasal kaynak deşarj debisi

C_{noktasal} : Noktasal kaynaktaki kirletici konsantrasyonu

Q_{memba} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam memba debisi

C_{memba} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam kirletici konsantrasyonu

Konsantrasyon artışı hesaplanırken alıcı ortam memba konsantrasyonunun kullanılması yanlış olmamakla birlikte beraberinde bazı sakıncalar yaratmaktadır. Bunlardan bir tanesi hali hazırda kirlenmiş ve yüksek kirletici konsantrasyonuna sahip alıcı ortamlar üzerindeki

noktasal kaynakların baskılarını hesaplarken, ortam kirliliği arttıkça noktasal kaynağın etkisinin azalmasıdır. Oysa, Gerek AB SÇD (2000/60/EC), gerekse Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği (RG:29797) tanımlarına göre alıcı ortam su kalitesinin korunmasına yönelik olarak öncelikle teknoloji-bazlı deşarj standartlarının uygulanması, istenen alıcı ortam su kalitesinin sağlanamaması halinde ise alıcı ortam standardı bazlı ya da çevresel kalite standardı (ÇKS) bazlı deşarj limitlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle bir noktasal kaynağın alıcı ortamdaki etkisini hesaplarken alınması gereken referans konsantrasyon alıcı ortam memba konsantrasyonu değil, ÇKS olmalıdır. Bir noktasal kaynağın alıcı ortamda sebep olduğu konsantrasyon artışı formülünü, ÇKS değeri üzerinde ne kadar artışa sebep olduğunu hesaplamak için yeniden düzenlersek aşağıdaki formülü elde etmiş oluruz.

$$\text{Noktasal Kaynağın ÇKS Sınır Değerine Etkisi} = \frac{Q_{\text{noktasal}} * (C_{\text{noktasal}} - C_{\text{ÇKS}})}{Q_{\text{noktasal}} + Q_{\text{membra}}}$$

Burada:

Q_{noktasal} : Noktasal kaynak deşarj debisi

C_{noktasal} : Noktasal kaynaktaki kirletici konsantrasyonu

Q_{membra} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam memba debisi

$C_{\text{ÇKS}}$: Alıcı ortam ÇKS

Konsantrasyon artışının ÇKS sınır değerine göre yeniden düzenlenmiş hali tüm noktasal kaynaklar için kullanılabilir ve alıcı ortamda yarattıkları baskıları referans konsantrasyona (ÇKS) göre hesaplayabilir niteliktedir. Ancak formülde kullanılan konsantrasyon farkı terimi nedeniyle noktasal kaynak deşarj konsantrasyonunun ÇKS değerine eşit ya da küçük olduğu zamanlarda basitçe kıyaslanabilir mantıklı bir sonuç verememesidir. Bu sebeple noktasal kaynakların alıcı ortam üzerinde yarattıkları baskıları yorumlayabilmek için ÇKS ve alıcı ortam konsantrasyonlarından bağımsız, seyrelmeleri göz önünde bulunduran ve tüm noktasal kaynakların kıyaslanabileceği bir yöntem ihtiyacı duyulmuştur.

AB’de farklı isimler altında çeşitli uygulamaları bulunmakla birlikte, noktasal kaynakların deşarj limitlerini hesaplamada AB SÇD (2000/60/EC) rehber dokümanlarından “Karışım Bölgesi Sonunda ÇKS Değerinin Sağlanması” (CIS-WFD, 2010) temel baz alınarak kullanılmaktadır. İlgili rehber dokümanda noktasal kaynakların alıcı ortamda yarattığı etki “Proses Katkısı” olarak tanımlanarak şu şekilde formülize edilmiştir.

$$\text{Proses Katkısı (PK)} = \frac{Q_{\text{noktasal}} * C_{\text{noktasal}}}{Q_{\text{noktasal}} + Q_{\text{membra}}}$$

Burada:

Q_{noktasal} : Noktasal kaynak deşarj debisi

$C_{noktasal}$: Noktasal kaynaktaki kirletici konsantrasyonu

Q_{memba} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam memba debisi

Proses katkısını hesapladıktan sonra, proses katkısını herhangi bir kirleticinin ÇKS'si ile ilişkilendirebilmek için o kirleticinin ÇKS'sinin yüzde kaçına denk geldiği hesaplanmaktadır.

$$\%ÇKS \text{ Değeri} = \frac{PK}{ÇKS} * 100$$

Burada:

PK : Proses katkısı değeri

ÇKS: Alıcı ortam ÇKS

Proses katkısı ve yüzde ÇKS hesaplamalarını tek bir formülde birleştirerek herhangi bir noktasal kaynağın deşarjında görülen herhangi bir kirleticinin alıcı ortamda yaratacağı baskıyı, diğer noktasal kaynakların alıcı ortamda yarattığı baskı ile karşılaştırabilir nitelikte bir sonuç elde etmek mümkündür.

Noktasal Kaynak Deşarjlarında Görülen Kirleticilerin ÇKS cinsinden etki değerleri

$$= \frac{Q_{noktasal} * C_{noktasal}}{Q_{noktasal} + Q_{memba}} * \frac{100}{ÇKS}$$

Burada:

$Q_{noktasal}$: Noktasal kaynak deşarj debisi

$C_{noktasal}$: Noktasal kaynaktaki kirletici konsantrasyonu

Q_{memba} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam memba debisi

$C_{ÇKS}$: Alıcı ortam ÇKS

Öncelikli sektörlerin belirlenmesinde kullanılan yöntemde, her bir noktasal kaynağın deşarjında alıcı ortam üzerinde yarattığı toplam etki değeri hesaplanarak belirlenmiştir. Toplam etki değeri hesaplamasında tüm öncelikli ve belirli kirleticilerin eşit değerde tehlikeli oldukları varsayımı yapılmıştır. Bunun nedeni bu kirleticilerin tehlikelilik değerlerinin kıyaslanmasında kullanılabilecek tek referansın ÇKS değeri olmasıdır. Bu nedenle her bir noktasal kaynaktaki öncelikli ve tehlikeli kirleticilerin deşarj konsantrasyonunun yüzde ÇKS değeri hesaplanarak etki skorları oluşturulmuştur. Noktasal kaynakların deşarjlarında görülen kirleticilerin etki skorlarının toplamı, o noktasal kaynağa ait toplam etki değerini vermektedir. Noktasal kaynakların toplam etki değerleri birbiriyle kıyaslanarak Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan öncelikli sektörler belirlenmiştir (Tablo 8.6, Tablo 8.7).

$$\text{Toplam Etki Değeri} = \frac{Q_{noktasal}}{Q_{noktasal} + Q_{memba}} * \left[\frac{C_1 * 100}{ÇKS_{C_1}} + \frac{C_2 * 100}{ÇKS_{C_2}} + \dots + \frac{C_n * 100}{ÇKS_{C_n}} \right]$$

Burada:

Q_{noktasal} : Noktasal kaynak deşarj debisi

C_{1-n} : Noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticilerin konsantrasyonu

Q_{memba} : Noktasal kaynağın deşarj edildiği alıcı ortam memba debisi

ÇKS_{C1-Cn} : Noktasal kaynak deşarjında görülen kirleticilerin alıcı ortam ÇKS'leri

Tablo 8.6. Yeşılırmak Havzası'nda Noktasal Kaynakların Etki Skorları

İstasyon Kodu	Tesis Adı	Etki Skoru
YESİL-131	Doğa Su	67527,64
YESİL-58	Merzifon/Amasya	12038,35
YESİL-48	Çorum AAT	10494,66
YESİL-76	Yuva Viyol	9930,45
YESİL-62	Özdemir Antimuan	8240,47
YESİL-65	Meray Yağ	6730,84
YESİL-78	Kozlu Gıda	3503,62
YESİL-73	Yemsel Tavukçuluk	3318,21
YESİL-75	Mecitözü Belediyesi AAT	2505,74
YESİL-77	ET-BİR SULUOVA Kesimhane	2041,81
YESİL-45	Tokat AAT	1621,45
YESİL-127	Amasya Şeker Fabrikası	284,11
YESİL-69	Olmuksa	183,04
YESİL-61	Turhal Şeker Fabrikası	173,17
YESİL-47	Erbaa AAT	163,82
YESİL-107	Amasya AAT	133,00
YESİL-79	Bakraç Süt Ürünleri	125,43
YESİL-60	DIMES	80,09
YESİL-108	Havza AAT	36,25
YESİL-70	Özmaya	20,44

Tablo 8.7. Nilüfer Alt Havzası'nda Noktasal Kaynakların Etki Skorları

İstasyon Kodu	Tesis Adı	Etki Skoru
NİLÜFER-26	Bursa Deri İhtisas OSB	75032,06
NİLÜFER-23	Penguen Gıda	20218,58
NİLÜFER-22	Bursa OSB	10261,08
NİLÜFER-24	Hasanağa OSB	7738,57
NİLÜFER-25	Demirtaş OSB	6138,94

İstasyon Kodu	Tesis Adı	Etki Skoru
NİLÜFER-12	BUSKİ Doğu AAT	4677,37
NİLÜFER-20	BUSKİ Batı AAT	4555,36
NİLÜFER-21	Nilüfer OSB	4073,80
NİLÜFER-13	Yeşil Çevre AAT	4048,95
NİLÜFER-14	Nestle	1927,85
NİLÜFER-16	Tofaş Türk Oto	47,29
NİLÜFER-56	Sırma Madensuyu Fabrikası	38,52
NİLÜFER-17	Martaş	1,97

Yeşilirmak Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklar hesaplanan etki skorları yönünden değerlendirildiğinde Doğa Su, Merzifon/Amasya, Çorum AAT, Yuva Viyol, Özdemir Antimuan ve Meray Yağ'ın öne çıkan tesisler olduğu tespit edilmiştir. Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan noktasal kaynaklar hesaplanan etki skorları yönünden değerlendirildiğinde ise Bursa Deri İhtisas OSB, Penguen Gıda, Bursa OSB, Hasanağa OSB, Demirtaş OSB öne çıkmaktadır. Nilüfer Alt Havzası'nda elde edilen sonuçlara göre OSB'lerin etki skorları yüksektir.

8.2 Öncelikli sektörler için sektörel bazda uygulanması gereken kirlilik önleme ve kontrol yaklaşımlarının ve Yeşilirmak Havzası ile Nilüfer Alt Havzası'nda öne çıkan sektörlerle yönelik ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri uygulamasına geçişi sağlamak için gereken yatırım ihtiyaçlarının tespit edilmesi

Öncelikli ve belirli kirleticilerin giderimine yönelik olarak çeşitli yayınlardan derlenmiş, güncel en yeni prosesler ile etkinlikleri kanıtlanmış temel proseslerin bir arada verildiği çalışmanın özeti Tablo 8.8'de yer almaktadır. İlgili tabloda konvansiyonel arıtma yöntemleri olarak biyolojik aktif karbon, mikro alg ve aktif çamur prosesleri verilirken, konvansiyonel olmayan yöntemlerden sulak alanlar ve MBR teknikleri verilmiştir. Öncelikli ve belirli kirleticilerin arıtımına yönelik olarak verilen ileri arıtma teknolojileri ise kimyasal prosesler ve fiziksel proses alt başlıklarında gruplanmıştır. Koagülasyon, aktif karbon, ozonlama, ileri oksidasyon, fotokataliz ve fenton prosesleri bu alanda kullanılan en yaygın kimyasal proseslere örnek teşkil etmektedir. Fiziksel proses olarak ise ultrafiltrasyon, nanofiltrasyon ve ters osmoz prosesleri verilmiştir. Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda öne çıkan kirleticilerin özellikleri ve uygulanabilir giderim yöntemleri ise Tablo 8.9'da verilmiştir

Tablo 8.8. Mikrokirleticiler için Uygulanabilecek Arıtma Teknolojileri, Kurulum ve İşletilmelerine Yönelik Potansiyel Avantajları ve Zorlukları (Ahmed vd., 2017)

Arıtma Prosesi	Avantajları	Zorlukları
Konvansiyonel prosesler		
Biyolojik aktif karbon	• Birçok mikrokirleticinin giderimi için uygun olması • Dezenfeksiyon ve oksidasyon kaynaklı kalıntıların uzaklaştırılması • Aktif toksit madde oluşumunun olmaması	• Bakım ve işletme maliyetlerinin yüksek olması • Çok miktarda çamur oluşması sebebiyle bertaraf ve geri kazanım problemleri • Çamur işleme maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle toplam maliyette %60'a varan artış
Mikro alg	• Alglerin geri kazanım ile gübre olarak değerlendirilebilmesi • Alglerin mikrokirleticilerin yol açtığı akut toksisiteden etkilenmemesi ve çıkış suyu kalitesinin yüksek olması	• Soğuk havalarda proses veriminin düşük olması • Endokrin bozucu kimyasalların tam olarak parçalanamaması
Aktif çamur	• İleri oksidasyon proseslerine kıyasla düşük yatırım ve işletim maliyeti	• Farmasötikler üzerindeki verimin düşük olması • Yüksek miktarda çamur • 4000 mg/L'den yüksek KOİ içeren atıksularda kullanılmaya uygun olmaması
Konvansiyonel olmayan		
Yapay sulak alanlar	• İşletme ve bakım maliyetlerinin düşük olması • Düşük enerji tüketimi • Östrojenlerin, pestisitlerin, patojenlerin ve kişisel bakım ürünlerinin gideriminin yüksek olması	• Tıkanma, katı sıkışımı ve çökelti oluşumu • Biyofilm oluşumu ve kimyasal maddelerin çökmesi • Sıcaklığa bağlı olarak veriminin değişmesi • Alan ve bekletme süresi ihtiyacının yüksek olması
MBR	• Biyolojik olarak zor giderilen kirleticilerin ve mikrokirleticilerin etkili şekilde giderimi • Düşük ayakizi	• Yüksek enerji tüketimi ve tıkanma problemleri • Isı ve kütle transferi kontrolünde zorluklar yaşanması • Havalandırma maliyetlerinin yüksek olması • Membran pürüzlülüğü • Farmasötikler üzerindeki verimin düşük olması

Arıtma Prosesi	Avantajları	Zorlukları
Kimyasal prosesler		
Koagülasyon	- Askıda inorganik ve organik maddelerden kaynaklı bulanıklılığın azalması - Askıda katı madde oluşması ile çökelme veriminin artması	- Düşük mikro kirletici giderim verimi - Çamur miktarının yüksek olması
Aktif Karbon*	- Mikrokirletici arıtımında seçici olmaması, her türlü kirleticiyi yüksek performansla arıtabilmesi - İşletme maliyetlerinin ısınım proseslerine oranla düşük maliyetli olması - Kirleticiler adsorb olduklarından arıtma yan ürünleri oluşturmaması	- Kurulum maliyetlerinin ve geri dönüşüm maliyetlerinin yüksek olması - Bazı mikrokirleticilerin arıtımında ozonlama ve ısınım proseslerine göre veriminin düşük olması
Ozonlama	Mikrokirleticilerin H_2O_2'ye kimyasal eğiliminin yüksek olması	- Enerji tüketiminin yüksek olması ve oksidasyon kaynaklı yan ürünler oluşturması - Radikal tutucularla etkileşimin yüksek olması
İleri oksidasyon prosesi	- Seçici oksidasyon olması sebebiyle dezenfeksiyon ve sterilizasyonun etkili olması - Endokrin bozucular, farmasötikler, kişisel bakım ürünleri ve pestisitlerin gideriminde olumlu etkisinin olması - Bozunma süresinin kısa olması	- Enerji tüketiminin yüksek olması - İşletme ve bakım maliyetinin yüksek olması - Toksik dezenfeksiyon yan ürünlerinin oluşumu - Radikal tutucularla etkileşimin yüksek olması
Fenton ve foto-fenton	Mikro kirleticilerin bozunması ve mineralizasyonu	OH^- oluşturan kloro ve sulfato-Fe(III) komplekslerinin azalması
Fotokataliz	- UV ışığı yerine güneş ışığı kullanılabilmesi - Kalıcı organik kirleticilerin bozunması - Kataliz kullanarak reaksiyon hızının artırılması TiO_2'nin maliyetinin ve kimyasal stabilitesinin düşük, geri kazanımının kolay olması	- Yüksek hacimli atıksuların arıtılmasının zorluğu - Yapay UV lambaların ve elektrik tüketim maliyetinin yüksek olması - Fotokatalitik partiküllerin sulu çamurdan ayrılıp yeniden kullanılmasının zorluğu

Arıtma Prosesi	Avantajları	Zorlukları
Fiziksel prosesler		
Mikro veya ultra filtrasyon	• Patojen giderilebilmesi	• Gözenek açıklığının mikrokirleticilerden 100-1000 kat büyük olması sebebiyle veriminin düşük olması
Nanofiltrasyon	• Ağır metallerin gideriminde uygulanabilir olması • Tuzlu su ve atıksu arıtımında kullanışlı olması • Boya ve pestisitleri arıtılabilmesi	• Yüksek işletme maliyeti • Yüksek enerji ihtiyacı, membran tıkanması gibi problemler • Farmasötiklerin giderimi için sınırlı uygulama
Ters osmoz	• Tuzlu su ve atıksu arıtımı için kullanışlı olması • Kişisel bakım ürünlerinin, endokrin bozucuların ve farmasötiklerin gideriminde kullanılabilmesi	• Yüksek enerji ihtiyacı, membran tıkanma ve bertaraf problemleri • Çıkış suyunun aşındırıcı özellikte olması • Farmasötik gideriminde uygulanabilirliğinin kısıtlı olması

* Aktif karbon ile ilgili bilgiler için Kovalova vd. (2013) tarafından yürütülen çalışmanın sonuçları kullanılmıştır.

Tablo 8.9. Yeşilırmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda Öne Çıkan Kirleticilerin Özellikleri

Kirletici Adı	CAS No	Dahil Olduğu Sınıf	Kullanım Alanı	Risk Faktörleri	Giderim Yöntemleri	Referans
4,4'-DDE	72-55-9	Organoklor - Metabolit, ara ürün	Tarım kimyasalları üretimi	H: 302/311/315/331/332-400/410	Adsorpsiyon (AC, kitosan, manyetik nanokompozitler), İleri oksidasyon (O ₃ , Cl), Fenton reaksiyonu	Ormad vd. 2008; Lu vd. 2011; Tian vd. 2015; Purnomo vd. 2010
4,4'-DDD	72-54-8	Organoklor - Biyosit, insektisit	Tarım, tekstil ve kimya endüstrisi	R: 21-25-40-50/53 H: 351-410	Adsorpsiyon (AC, kitosan, manyetik nanokompozitler), İleri oksidasyon (O ₃ , Cl), Fenton reaksiyonu	Ormad vd. 2008; Lu vd. 2011; Tian vd. 2015; Purnomo vd. 2010
4-kloroanilin	106-47-8	Organoklor - Biyosit	Tarım, kozmetik, kimya, ilaç ve boya endüstrisi	R: 23/24/25-33?-36-43-45-50/53 H: 350-410	Adsorpsiyon (polimetrik sorbent, Fe ₃ O ₄ /grafen, halosit), Fenton reaksiyonu, Biyodegradasyon (bakteri, SBR)	Szczepanik vd. 2014; Chang vd. 2012; Zheng vd. 2007; Diao vd. 2016; Zhang vd. 2010; Zhu vd. 2011
Aklonifen	74070-46-5	Difenil eter - Herbisit	Tarım	R: 50/53 H: 317/351-400/410	Biyodegradasyon (bakteri ve mantar)	Ergüven vd., 2016
Antrasen	120-12-7	Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar	Tarım, kimya, boya, metal ve plastik endüstrisi	H: 304/315/317/350/361-412	Adsorpsiyon (AC, rGO, zeolite, biyosorbent, biyoçar, lakkaz), İleri oksidasyon (O ₃ , O ₃ /H ₂ O ₂ , UV, UV/TiO ₂ , UV/H ₂ O ₂), Fenton reaksiyonu, Ultrasound, Elektrokimyasal oksidasyon, Biyodegradasyon (fungi)	Lamichhane vd. 2016; Rubio-Clemente vd. 2014; Ye vd. 2011; Kadri vd. 2017
Asenaften	83-32-9	Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar	Kentsel AAT, tekstil, kimya, boya ve plastik endüstrisi	R: 21?-33?-36/37/38-40?-50/53 H: 319-400/410	Adsorpsiyon (AC, biyosorbent, biyoçar), İleri oksidasyon (O ₃ /H ₂ O ₂ , UV, UV/H ₂ O ₂), Fenton reaksiyonu, Ultrasound, Elektrokimyasal oksidasyon, Biyodegradasyon (fungi)	Lamichhane vd. 2016; Thines vd. 2017; Zhou vd. 2015; Rubio-Clemente vd. 2014; Kadri vd. 2017
Atrazin-desetil	6190-65-4	Triazin - Metabolit, ara ürün		H: 302/319/332	Adsorpsiyon (AC), İleri oksidasyon (UV, UV/H ₂ O ₂), Fenton reaksiyonu	Frangos vd. 2016; Jiang ve Adams 2006; Moreira vd. 2016
Azinfos-metil	86-50-0	Organofosfat - Biyosit, insektisit, akarisit	Tarım	R: 24-26/28-43-50/53, H: 300/311/317/330-400/410	İleri oksidasyon (H ₂ O ₂ , UV), Fenton reaksiyonu, Ultrasound, Elektrokimyasal oksidasyon, Yapay sulak alan arıtımı	Özcan vd. 2013; Agarwal vd. 2016; Lazarevic-Pasti vd. 2011; Yaesmin vd. 2009; Vymazal ve Brezinova, 2015

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

Kirletici Adı	CAS No	Dahil Olduğu Sınıf	Kullanım Alanı	Risk Faktörleri	Giderim Yöntemleri	Referans
Benzo(a)piren	50-32-8	Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar	Petrol, kimya ve boya endüstrisi	H: 317/340/350/360 FD-400/410	Adsorpsiyon (AC, kum, biyoçar, lakkaz), İleri oksidasyon (Cl, O3, O3/H2O2, UV, UV/O3, UV/H2O2), Fenton reaksiyonu, Ultrasound, Elektrokimyasal oksidasyon, Flokülasyon-sedimentasyon-filtrasyon, Biyodegradasyon (bakteri, fungi, mikroalg)	Lamichhane vd. 2016; Rubio-Clemente vd. 2014; Kadri vd. 2017; García de Llasera vd. 2017
Bifenoks	42576-02-3	Difenil eter - Herbisit	Tarım	R: 22-53	Adsorpsiyon (sediment ve 0-değerlikli demir tozu), İleri oksidasyon (UV/TiO2)	Gaoa vd. 1998; Young-Soo ve Qing 2004; Roy vd. 2007
Difenokonazol	119446-68-3	Triazol - Fungisit	Tarım	R: 22-50/53 H: 302-400/410	Adsorpsiyon (AC, siklodekstrin (CD) bazlı malzeme), İleri oksidasyon (UV/ZnO kaplı manyetik parçacıklar), Biyodegradasyon (mantar)	Crini vd. 2017; Fenoll vd. 2017; Pinto vd. 2012
Diflufenikan	83164-33-4	Karboksamit - Herbisit	Tarım	R: 52/53 H: 412	Yapay sulak alan arıtımı	Vymazal ve Brezinova, 2015
Diklorvos	62-73-7	Organofosfat - Herbisit, insektisit, akarisit	Tarım, kozmetik endüstrisi	R: 24/25-26-43-50, H: 301-311-317-330-400	Adsorpsiyon (AC, metaloksit kompozitleri), İleri oksidasyon (UV/TiO2), Membran filtrasyon (poli(vinil alkol)/poliamid), Utrasound	Kiso vd. 2000; Gimba vd. 2010; Titus vd. 2016; Golash ve Gogate 2012; Evgenidou vd. 2006; Sahithya vd. 2015
Fenpropimorf	67564-91-4	Fungisit	Tarım	R: 22-38-51/53-63, H: 302/315/361d-411	Yapay sulak alan arıtımı	Vymazal ve Brezinova, 2015
Floranten	206-44-0	Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar	Tarım kimyasalları üretimi, kimya, boya ve ilaç endüstrisi		Adsorpsiyon (AC, biyoçar), İleri oksidasyon (O3, O3/H2O2, UV, UV/O3, UV/H2O2), Fenton reaksiyonu, Elektrokimyasal oksidasyon, Biyodegradasyon	Rubio-Clemente vd. 2014; Lamichhane vd. 2016; Kadri vd. 2017
Fosetil al	39148-24-8	Organofosfat - Fungisit	Tarım	R: 41	Biyodegradasyon	Massot vd. 2012
Kadusafos	95465-99-9	Organofosfat - İnsektisit, nematisit	Tarım	R: 25-26/27-50/53	---	
Krisen	218-01-9	Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar	Kentsel AAT, kimya ve boya endüstrisi	R: 21?-45-50/53-68 H: 341/351-400/410	Adsorpsiyon (AC, kum, biyoçar, lakkaz), İleri oksidasyon (O3, H2O2, UV, UV/O3, UV/H2O2), Fenton reaksiyonu, Elektrokimyasal oksidasyon, Biyodegradasyon (fungi)	Lamichhane vd. 2016; Rubio-Clemente vd. 2014; Kadri vd. 2017

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

Kirletici Adı	CAS No	Dahil Olduğu Sınıf	Kullanım Alanı	Risk Faktörleri	Giderim Yöntemleri	Referans
Lindan	58-89-9	Organoklor - İnsektisit, akarisit	Tarım, kozmetik endüstrisi	R: 20/21-48/22-25-50/53-64 H: 301/312/332/362/373-400/410	Adsorpsiyon (AC, biyosorbent, biyoçar), İleri oksidasyon (UV, UV/HSO ₅ , UV/Fe/HSO ₅ , UV/TiO ₂), Biomimetik yağ hücresi (BFC), Yapay sulak alan arıtımı	Ali vd. 2012; Aksu 2005; Khan vd. 2017; Rani vd. 2017; Liyan vd. 2007; Vymazal ve Brezinova, 2015
Naftalin	91-20-3	Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar	Tarım kimyasalları üretimi, tekstil, kimya ve boya endüstrisi	R: 22-40-50/53 H: 302/351-400/410	Adsorpsiyon (AC, Grafen, CNTs, biyosorbent, biyoçar), İleri oksidasyon (UV, UV/TiO ₂), Fenton reaksiyonu, Ultrasound, Elektrokimyasal oksidasyon, Biyodegradasyon (fungi), Yapay sulak alan arıtımı	Lamichhane vd. 2016; Rubio-Clemente vd. 2014; Thines vd. 2017; Zhou vd. 2015; Kadri vd. 2017; Gorito vd. 2017
Oktilfenol	140-66-9	Fenolik Bileşikler	Petrol, kimya ve plastik endüstrisi	H: 312/314/318-400/410	Adsorpsiyon (biosorbent), İleri oksidasyon (UV, UV/H ₂ O ₂ , FeO ₄ , UV/TiO ₂), Fenton reaksiyonu, Biyodegradasyon (MBR)	Huang vd. 2013; Bledzka vd. 2010; Wu vd. 2012; Ahmed vd. 2017
PCB 52	35693-99-3	Poliklorlu Bifeniller	Metal endüstrisi		Biyodegradasyon (MBR, anaerobik)	Jelic vd. 2015; El-Hadj vd. 2007
Piren	129-00-0	Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar	Kentsel AAT, boya ve plastik endüstrisi	R: 21/22?-40?-50/53-68? H: 315/319/335-400/410	Adsorpsiyon (AC, rGO, CNTs, Fe/Silika kompositi, zeolit, kuvars, biyosorbent, biyoçar), İleri oksidasyon (O ₃ , O ₃ /H ₂ O ₂ , UV, UV/O ₃ , UV/ H ₂ O ₂ , UV/TiO ₂), Fenton reaksiyonu, Ultrasound, Elektrokimyasal oksidasyon, Biyodegradasyon (bakteri, fungi)	Lamichhane vd. 2016; Thines vd. 2017; Zhou vd. 2015; Kadri vd. 2017; Granclement vd. 2017
Propilbenzen	103-65-1	Aromatik Hidrokarbon	Petrol, tekstil, boya ve plastik endüstrisi	R: 10-20?-22?-28?-33?-37-51/53-65-66?-67 H: 304/335-411	Adsorpsiyon (oktadesiltri-klorosilan/titanateNT, zeolit)	Chao vd. 2012; Chao vd. 2013
Siklanilid	113136-77-9	Malonatlar - Bitki büyüme düzenleyici	Tarım, tekstil endüstrisi	R: 22-51/53 H: 302-411	---	
TBBP-A	79-94-7	Fenolik Bileşikler	Kentsel AAT, tekstil ve plastik endüstrisi	R: 50/53 H: 332/351/360/362-410/411	Adsorpsiyon (GO, CNTs, metaloksit kompozitleri, biyoçar), İleri oksidasyon (O ₃ , UV, UV/BiOBr), Fenton reaksiyonu, Biyodegradasyon (CAS, anaerobik, MBR, BES)	Zhang vd. 2013; Shen vd. 2017; Zhang vd. 2009; He vd. 2017; Malkoske vd. 2016; Potvin vd. 2012; Fan vd. 2017

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

Kirletici Adı	CAS No	Dahil Olduğu Sınıf	Kullanım Alanı	Risk Faktörleri	Giderim Yöntemleri	Referans
Tiakloprid	111988-49-9	Neonikotinoidler - İnsektisit	Tarım	R: 20/22- 52/53 H: 301/332-400/410	Adsorpsiyon (manyetik grafen nanoparçacıkları), İleri oksidasyon (UV/ZnO, UV/H ₂ O ₂ , UV/O ₃ /TiO ₂), Fenton reaksiyonu (Fe/TiO ₂), Yapay sulak alan arıtımı	Wang vd. 2012; Barbosa vd. 2016; Černigoj vd. 2007; Banic vd. 2011; Vymazal ve Brezinova, 2015
Trikloro-metan	67-66-3	Uçucu Organik Bileşikler	Kimya endüstrisi	H: 302/315/319/351/373	Adsorpsiyon (AC, biyosorbent), İleri oksidasyon (UV/H ₂ O ₂), Fenton reaksiyonu (UV/Fe ⁰ /H ₂ O ₂), Elektrokimyasal oksidasyon, Biyodegradasyon	Saleh vd. 2015; Adachi vd. 2002; Jo vd. 2011; Liao vd. 2004; Li vd. 2016; Shan vd. 2010; Wahman vd. 2011

Öncelikli sektörler için uygulanması gereken kirlilik önleme ve kontrol yaklaşımlarını belirlemeden önce sanayi tesislerinde kısa, orta ve uzun vadede kurumsal ve teknik açıdan yapılması gerekenlerin belirlenmesi gerekmektedir. Noktasal kaynaklarda öncelikli ve belirli kirleticilerin giderimine yönelik olarak alınabilecek ek önlemler ve iyileştirmeler gerek ilk kurulum maliyetleri, gerekse işletme maliyetleri düşünüldüğünde kısa vadeli ihtiyaçların çözümlerine uygun görülmemektedir.

Yeşilirmak Havzası ile Nilüfer Alt Havzasında öne çıkan sektörlerle yönelik ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri uygulamasına geçişi sağlamak için gereken yatırım ihtiyaçlarının tespiti idareye sunulmuş olan Maliyet Analizi Raporu'nda detaylı olarak açıklanmıştır. Söz konusu raporda, proje protokolü ile uyumlu olarak sanayi sektörlerinin mali kapasiteleri değerlendirilerek ÇKS'lere bağlı olarak oluşturulacak deşarj standartlarına/limitlerine geçişi sağlamak için gereken yatırım ihtiyaçları tespit edilerek sunulmuştur.

Raporda, proje kapsamında yürütülen izleme çalışmalarında analiz edilen 45 öncelikli ve 250 belirli kirletici grubunun dahil olduğu mikrokirleticiler ve çevresel etkileri hakkında literatürde yer alan bilgiler özetlenerek sunulmuştur. Ayrıca, bu kirleticilere ilişkin Avrupa Birliği, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'nın mevcut yasal düzenlemeleri özetlenmiştir. Yine bu kirleticilerin noktasal kaynaklardan alıcı ortama deşarjlarını azaltmaya yönelik olarak literatürde yürütülen çalışmaların sonuçları derlenerek mikrokirleticiler için uygulanabilecek arıtma teknolojilerinin avantajları, dezavantajları, çevresel ve teknolojik açıdan karşılaştırılmaları ilgili tablolarda sunulmuştur. Yasal düzenlemelerle su kaynaklarında mikrokirletici kontrolünü hedefleyen ülkelerin uygulamalarından, yürütülen çalışmalardan örnekler verilerek bahsedilmiştir.

Bu raporda ayrıca, Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda gerçekleştirilen izleme çalışmalarının sonuçları değerlendirilerek, çevresel kalite standartları bazlı deşarj standartları/limitleri uygulamasına geçişi sağlamak için gereken yatırım ihtiyaçlarının tespitine yönelik yöntem belirlenmiştir. Havzalarda çevresel kalite standartlarını aşan kirleticilerin arıtılabilirliklerine yönelik literatürde yer alan çalışmalar özet olarak sunulmuştur. Her bir noktasal kaynağın deşarjında çevresel kalite standartlarını aşan kirleticiler, mevcut deşarj konsantrasyonları, gereken ek giderim ihtiyacı ve uygun görülen arıtma teknolojilerinin sağlayabilecekleri arıtma verimi tablolar halinde sunulmuştur. Yatırım ihtiyaçlarının tespitine yönelik belirlenen yöntem ve çevresel kalite standartlarını aşan kirleticilerin arıtımına ilişkin seçilen teknoloji kullanılarak, maliyet analizi yapılmıştır.

Bu raporun sonuçlarına göre:

- Kentsel atıksu arıtma tesislerinin deşarjlarında ÇKS değerini aşan kirleticiler incelendiğinde öncelikli organik kirleticiler (Dikofol, Klorpirifos, HBCDD, Nonilfenol, Oktilfenol, Benzo(a)piren, Sipermetrin, Diklorvos, Trikloro-metan) ve noktasal belirli kirleticilerden metallerin (Al, Co, Cr, Cu, Fe, Zn, Si, Br, V) ağırlıklı

olarak bulunduğu görülmektedir. Bu kirleticilerin haricinde yayılı belirli kirleticiler (İmidakloprid, Flutriafol, Klopivalid, Etalfluralin, Tidiazuron, Difenokonazol) ve bazı öncelikli metaller de (Pb, Cd, Ni) tespit edilmiştir. Önerilen yaklaşımın ilk aşamasında (Aşama 1) sadece 45 öncelikli madde ve o sektör için halihazırda tanımlanmış mevcut en iyi teknik bazlı emisyon limiti (METBEL) bulunan kirleticiler dikkate alınmaktadır. Aşama 1'e dahil olan kirletici grubu içerisinde ise Aşama 2 kapsamında değerlendirilen kirleticiler grubunda yer alan metal sayısından daha az sayıda metal bulunmaktadır. Ayrıca, organik mikrokirleticileri gidermek için önerilen ileri arıtma teknolojileri bu esnada mevcut metal konsantrasyonlarında da azalma sağlamaktadır. Bu durumlar dikkate alındığında, kentsel atıksu arıtma tesislerinin deşarjında metallerin kontrolüne yönelik olarak herhangi bir tedbir alınması gerekli görülmemektedir. Adsorpsiyon ve ozonlama teknolojilerinin arıtma verimleri organik kirleticiler için benzer seviyelerdedir. Bu nedenle kentsel atıksu arıtma tesislerinde her iki arıtma teknolojisi için de maliyet hesaplamaları yapılarak ilgili bölümde sunulmaktadır.

- Organize sanayi bölgelerinin atıksu arıtma tesislerinin deşarjlarında ÇKS değerini aşan kirleticiler incelendiğinde öncelikli organik kirleticiler (Floranten, Benzo(g,h,i)perilen), öncelikli metaller (Cd, Ni, Pb), noktasal belirli kirleticilerden metaller (Al, B, Co, Cr, Cu, Fe, Sb, V, Zn, Si, Br) ve yayılı belirli organik kirleticiler (Difenokonazol, Fenpropatrin, Fenpropimorf) ağırlıklı olarak görülmektedir. Bu kirleticilerin haricinde birçok öncelikli ve belirli kirletici bu tesislerin deşarjında tespit edilmiştir. Organize sanayi bölgelerinin yapısı incelendiğinde birçok sektörden çok sayıda endüstrinin bir araya gelmesi ile oluşmuş özel alanlar olduğu görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak bu tarz karma atıksu arıtma tesislerinin deşarjında çok sayıda kirleticiye rastlanılmaktadır. Kentsel atıksu arıtma tesislerinde olduğu gibi, organize sanayi bölgelerinde de yoğun olarak metallere rastlanılmaktadır. Kentsel atıksu arıtma tesisleri ile karşılaştırıldığında deşarjlarındaki ortalama metal konsantrasyonunun çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Organize sanayi bölgelerinin deşarjlarındaki kirleticiler ağırlıklı olarak metaller (öncelikli ve belirli) ve organik kirleticiler olduğundan, tüm bu kirleticilerin etkin bir şekilde arıtılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Hem ozonlama hem de adsorpsiyon ile organik kirleticilerin giderimi mümkünken, metallerin gideriminde ozonlama etkin bir yaklaşım olamamaktadır. Eldeki mevcut veriler değerlendirildiğinde Yeşilırmak ve Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan organize sanayi bölgesi atıksu arıtma tesislerinde kullanılması önerilen ileri arıtım teknolojisi adsorpsiyon olmakla beraber, metaller için arka plan konsantrasyonları belirlendikten sonra ozonlama teknolojisinin de uygunluğu değerlendirilecektir.
- Tekil endüstriyel kaynaklara ilişkin kirleticiler, bu kirleticilerin arıtılabilirlik çalışmalarının sonuçları ve deşarj konsantrasyonları incelendiğinde, bu tesisler için ileri arıtım teknolojisi olarak aktif karbon adsorpsiyon önerilmektedir. Fakat yapılan

değerlendirmeler kısıtlı verilere dayanmaktadır. Bu nedenle her ne kadar tekil endüstriyel kaynaklar için adsorpsiyon öneriliyor olsa da, literatürde yürütülen çalışmalar da göz önüne alınarak ozonlama için de maliyet hesaplamaları yapılmıştır.

Maliyet Analizi Raporu'nda önerilen arıtma teknolojileri, Türkiye'de atıksu arıtımından ziyade genellikle endüstriyel ön arıtma tesislerinde kullanma ve proses suyu elde etmek amacıyla kurulan su arıtma tesislerinde tercih edilmektedir. Bu nedenle bu teknolojilere yönelik atıksu arıtma ünitelerinin maliyetleri ülkemiz koşullarında bulunamamaktadır. İsviçre noktasal kaynaklarda mikrokirletici kontrolünü hedefleyen ve bu kapsamda yasal düzenlemeler ile yaptırımlar getiren ilk ülke olmuştur. İsviçre'de uygulanan arıtma teknolojileri, su kaynaklarında mikrokirletici kontrolünü hedefleyen Almanya, Hollanda gibi diğer ülkeler tarafından da örnek olarak alınmıştır. Bu ülkelerde tercih edilen arıtma teknolojileri de ozonlama ve aktif karbon adsorpsiyonu olarak belirlenmiştir. Mulder vd. (2015) Hollanda için atıksu arıtma tesislerinde mikrokirletici gideriminde bu iki teknoloji için maliyet hesaplaması çalışması yürütmüştür. Bu çalışmada maliyetler hesaplanırken Almanya ve İsviçre'deki mikrokirletici giderimine yönelik ozonlama ve aktif karbon adsorpsiyon ünitelerini bulunduran atıksu arıtma tesislerinin işletme ve kurulum verilerinden faydalanılmıştır. Tablo 8.10'da ülkemiz için arıtma tesisi kapasitesine bağlı mikrokirletici giderimi birim maliyetleri verilmektedir. Verilen birim maliyetler 30 yıllık tasarım ömrü üzerinden hesaplanmış olup, ilk kurulum ve işletme maliyetlerini içermektedir.

Tablo 8.10. Ülkemiz için Arıtma Tesisi Kapasitesine Bağlı Mikrokirletici Giderimi Birim Maliyetleri

Türkiye (45 gr BOİ/kişi/gün)			
Eşdeğer Nüfus	14.000	70.000	210.000
Debi (m ³ /saat)	140	700	2.100
Ozonlama + Kum Filtresi (€/m ³)	€ 0,22 ± 0,04	€ 0,18 ± 0,03	€ 0,16 ± 0,03
TAK + Kum Filtresi (€/m ³)	€ 0,26 ± 0,04	€ 0,20 ± 0,03	€ 0,18 ± 0,03
Türkiye (60 gr BOİ/kişi/gün)			
Eşdeğer Nüfus	10.600	53.000	159.000
Debi (m ³ /saat)	106	530	1.590
Ozonlama + Kum Filtresi (€/m ³)	€ 0,22 ± 0,04	€ 0,18 ± 0,03	€ 0,16 ± 0,03
TAK + Kum Filtresi (€/m ³)	€ 0,26 ± 0,04	€ 0,20 ± 0,03	€ 0,18 ± 0,03

Tablo 8.11'de alternatif ileri arıtma teknolojilerinin havzalar bazında kentsel ve endüstriyel atıksu arıtma tesisleri (AAT) için yaklaşık toplam maliyetleri verilmektedir. İlgili tabloda görüldüğü gibi, her iki havzada da hesaplanan yaklaşık maliyetlerde kentsel AAT'lerin

payının endüstriyel AAT'lere oranla maliyet yükü açısından daha yüksek olduğu görülmektedir. Havzalar arasındaki hesaplanan maliyet farklılıklarına bakılacak olursa, beklendiği gibi Nilüfer Alt Havzası'nda endüstriyel faaliyetler daha yaygın olguğu için kentsel AAT'ler için tercih edilen ileri arıtma teknolojilerinin getirdiği maliyet, endüstriyel AAT'ler ile daha yakındır. Yeşilirmak Havzası'nda endüstriyel faaliyetlerin yaygın olmaması sebebiyle kentsel AAT'ler ve endüstriyel AAT'ler için hesaplanan maliyetler arasında ciddi fark vardır.

Tablo 8.11.. Alternatif İleri Arıtma Teknolojilerinin Havza Bazında Kentsel ve Endüstriyel Atıksu Arıtma Tesisleri İçin Yaklaşık Toplam Maliyetleri (İlk Yatırım+İşletme Maliyetleri)

Havza		TAK		Ozonlama	
		Yaklaşık Maliyet Alt Sınırı (€/yıl)	Yaklaşık Maliyet Üst Sınırı (€/yıl)	Yaklaşık Maliyet Alt Sınırı (€/yıl)	Yaklaşık Maliyet Üst Sınırı (€/yıl)
Yeşilirmak Havzası	Kentsel AAT	5.139.372	7.256.685	4.454.122	6.571.435
	Endüstriyel AAT	261.241	356.237	249.257	344.254
	TOPLAM	5.400.612	7.612.922	4.703.379	6.915.689
Nilüfer Alt Havzası	Kentsel AAT	14.989.674	20.985.544	12.991.051	18.986.920
	Endüstriyel AAT	10.856.516	15.250.871	9.426.366	13.796.777
	TOPLAM	25.846.190	36.236.415	22.417.416	32.783.697

Havzalarda yürütülen izleme çalışmaları sırasında toplanan verilerin uzun dönemli olmaması, mevsimsel izlemelerde elde edilen atıksu karakteristiklerinin buna bağlı olarak çok fazla değişkenlik göstermesi ve sektörel envanter oluşturmak için yeterli sayıda tesis izlenememesi nedeniyle izlenen noktasal kaynak deşarjlarında kullanılacak teknolojiye yönelik net bir karar verilememektedir. Hem bu kararı net bir şekilde ortaya koymak hem de daha gerçekçi maliyet hesaplamaları yapabilmek için uzun dönem ve farklı sektörlerde yeterli sayıda noktasal kaynağı içeren izleme çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir.

9 EĞİTİM VE ÇALIŞTAYLAR

9.1 I. Eğitim Çalışması Değerlendirme Raporu

Projemiz kapsamında 04-05 Nisan 2017 tarihleri arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kültür ve Kongre Merkezi'nde "Çevresel Kalite Standartları ve Uygulaması" başlıklı eğitim çalışması gerçekleştirilmiştir. Eğitim çalışmalarına Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan, havzada yer alan illerde bulunan Çevre İl Müdürlüklerinden, TÜBİTAK'tan ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden toplam 36 kişi katılmıştır. Katılımcı listesi Tablo 9.1'de verilmiştir.

Düzenlenmiş olan eğitim çalışmasında Suda Tehlikeli Maddeler ve Etkileri, AB SÇD, Kirleticilerin Önceliklendirilmesi, Çevresel Kalite Standartları ve Belirlenmesi, Yayılı Kirleticiler, Yayılı Kirleticilerin Kontrolü, Noktasal Kaynaklar-Deşarj Limiti Belirleme Yaklaşımları ve Ülke Örnekleri, Endüstriyel Emisyonlar Direktifi-Çevresel Kalite Standartları, Noktasal Kaynaklar-Deşarj Limiti Belirleme Uygulama Örneği, Öncelikli Kirleticilere Yönelik Arıtma Teknolojileri, Temiz Üretim, Mevcut En İyi Teknikler ve Emisyon Limit Değerleri başlıklarında sunumlar düzenlenmiştir. Yapılmış olan eğitim çalışmasının programı Tablo 9.2'de verilmiştir.

Tablo 9.1. Katılımcı Listesi

No	Ad-Soyadı	Ünvanı	Birimi
1	M. Şükran ARCAN	Şube Müdür V.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
2	Halime BEDİRHANOĞLU YILDIZ	Çevre ve Şeh. Uzmanı	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
3	Ayşe ÖZYER	Çevre Yük. Mühendisi	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
4	A.Hakan BALMAN	Çevre ve Şeh. Uzmanı	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
5	Engin AYAR	Çevre Yük. Mühendisi	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
6	Ece SARAOĞLU	Çevre ve Şeh. Uzmanı	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
7	Sema ARAS SULU	Şehir Plancısı	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
8	M. Barış PEKCAN	Çevre Mühendisi	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
9	Yılmaz ŞENGÜL	Çevre Mühendisi	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
10	Barış Ecevit AKGÜN	Çevre Mühendisi	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
11	Teoman ATILGAN	Çevre Mühendisi	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
12	Ebru OLGUN AKER	Çevre ve Şeh. Uzmanı	ÇED, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
13	Çiğdem ÇEP AĞIR	Çevre Mühendisi	Deniz ve Kıyı Yön. Dai. Başkanlığı
14	Ezgi Nazan TOPAL	Çevre Mühendisi	Erzincan Çevre ve Şehircilik İl

No	Ad-Soyadı	Ünvanı	Birimi
			Müdürlüğü
15	Ersil Sinan ÖZTÜRK	Çevre Mühendisi	Giresun Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
16	Erkan KAYA	Çevre Mühendisi	Giresun Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
17	Tutku ALPER	Çevre Mühendisi	Gümüşhane Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
18	Dr. Semin ALTUNTAŞ	Kimya Mühendisi	Samsun Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
19	İbrahim KAYA	Şube Müdürü V.	Sivas Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
20	Pınar ALKAŞDERE	Çevre Mühendisi	Tokat Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
21	Sevim SÖKÜT	Şube Müdürü V.	Amasya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
22	Serhan AKAR	Çevre Mühendisi	Bursa Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
23	Oğuzhan ÖZEV	Çevre Mühendisi	Yozgat Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
24	Erdem ÖNAL	Çevre Mühendisi	Çorum Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
25	Gülşen AVAZ		TÜBİTAK-MAM
26	Oltan CANLI		TÜBİTAK-MAM
27	Elmas ÖKTEM		TÜBİTAK-MAM
28	Barış GÜZEL		TÜBİTAK-MAM
29	Ubeyde İPEK	Prof. Dr.	Munzur Üniversitesi
30	Ülkü YETİŞ	Prof. Dr.	ODTÜ
31	Filiz B. DİLEK	Prof. Dr.	ODTÜ
32	Kahraman ÜNLÜ	Prof. Dr.	ODTÜ
33	Evrin ÇELİK MADENLİ	Yrd. Doç. Dr.	ODTÜ
34	Tolga PİLEVNELİ	Çevre Yük. Mühendisi	ODTÜ
35	Elif KÜÇÜK	Çevre Yük. Mühendisi	ODTÜ
36	Dilara DANACI	Çevre Mühendisi	ODTÜ

Tablo 9.2. Eğitim Programı

4 Nisan 2017 Salı	
10:00-10:30	Açılış Konuşmaları ve Proje Tanıtımı
10:30-11:15	Suda Tehlikeli Maddeler ve Etkileri
11:15-12:00	AB Su Çerçeve Direktifi
12:00-13:30	Yemek
13:30-14:15	Kirleticilerin Önceliklendirilmesi
14:15-15:00	Çevresel Kalite Standartları ve Belirlenmesi
15:00-15:15	Çay, Kahve Molası
15:15-15:45	Yayılı Kirleticiler
15:45-16:30	Yayılı Kirleticilerin Kontrolü
5 Nisan 2017 Çarşamba	
10:00-11:00	Noktasal Kaynaklar-Deşarj Limiti Belirleme Yaklaşımları ve Ülke Örnekleri I
11:00-12:00	Noktasal Kaynaklar-Deşarj Limiti Belirleme Yaklaşımları ve Ülke Örnekleri II
12:00-13:30	Yemek
13:30-14:15	Endüstriyel Emisyonlar Direktifi-Çevresel Kalite Standartları
14:15-15:15	Noktasal Kaynaklar-Deşarj Limiti Belirleme Uygulama Örneği
15:15-15:30	Çay, Kahve Molası
15:30-16:00	Öncelikli Kirleticilere Yönelik Arıtma Teknolojileri
16:00-16:30	Temiz Üretim, Mevcut En İyi Teknikler ve Emisyon Limit Değerleri

9.2 II. Eğitim Çalışması Değerlendirme Raporu

Projemiz kapsamında 22-23 Şubat tarihleri arasında Bursa Ağaoğlu My Mountain Otel’de “Çevresel Kalite Standartları Bazılı Deşarj Standartlarının Uygulanması” başlıklı eğitim çalışması gerçekleştirilmiştir. Eğitim çalışmalarına Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ndan, havzada yer alan illerde bulunan Çevre İl Müdürlüklerinden, ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nden toplam 27 kişi katılmıştır. Katılımcı listesi Tablo 9.3’te verilmiştir.

Düzenlenmiş olan eğitim çalışmasında Suda Tehlikeli Maddeler ve Etkileri, AB SÇD, Kirleticilerin Önceliklendirilmesi, Çevresel Kalite Standartları ve Belirlenmesi, Yayılı Kirleticiler, Yayılı Kirleticilerin Kontrolü, Noktasal Kaynaklar-Deşarj Limiti Belirleme Yaklaşımları ve Ülke Örnekleri, Endüstriyel Emisyonlar Direktifi-Çevresel Kalite Standartları, Noktasal Kaynaklar-Deşarj Limiti Belirleme Uygulama Örneği, Öncelikli Kirleticilere Yönelik Arıtma Teknolojileri, Temiz Üretim, Mevcut En İyi Teknikler ve

Emisyon Limit Değerleri başlıklarında sunumlar düzenlenmiştir. Yapılmış olan eğitim çalışmasının programı Tablo 9.4’te verilmiştir.

Tablo 9.3. Katılımcı Listesi

No	Ad-Soyadı	Ünvanı	Birimi
1	M. Şükran ARCAN	Şube Müdür V.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
2	Ayşe ÖZYER	Çevre Yük. Müh.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
3	A.Hakan BALMAN	Çevre ve Şeh. Uzm.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
4	M. Barış PEKCAN	Çevre Mühendisi	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
5	Engin AYAR	Çevre Yük. Müh.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
6	Elif ŞAHİN	Çev. ve Şeh. Uzm.Y.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
7	Halil ODABAŞI	Mühendis	ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
8	Fatma ERDEM	Şube Müdür V.	ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
9	Filiz KORKMAZ	Biyolog	ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
10	Aslı TOPALAK	Çevre ve Şeh. Uzm.	Deniz ve Kıyı Yön. Dai. Başkanlığı
11	Fatih KARGIN	Çevre ve Şeh. Uzm.	Deniz ve Kıyı Yön. Dai. Başkanlığı
12	Metin İNCİ	Tekniker	Yozgat Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
13	Ozan Emrah KEKEÇ	Şehir Plancısı	Çorum Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
14	Burçin TANDOĞAN	Çevre Mühendisi	Erzincan Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
15	Muhittin Gürsel TURAN	Çevre Mühendisi	Samsun Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
16	Mustafa BAŞ	Şube Müdürü	Giresun Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
17	İbrahim KAYA	Şube Müdür V.	Sivas Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
18	Ali YILMAZ	İl Müdürü	Tokat Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
19	Çağlar KUTLU	İl Müdür Yard.	Tokat Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
20	Tamer KÜTÜK	Çevre Mühendisi	Bursa Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
21	Tutku ALPER	Çevre Mühendisi	Gümüşhane Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
22	Sevim SÖKÜT	Şube Müdürü	Amasya Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
23	Birol DAŞKIN	Çevre Mühendisi	Ordu Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
24	Ülkü YETİŞ	Prof. Dr.	ODTÜ
25	Evrin ÇELİK MADENLİ	Yard. Doç. Dr.	ODTÜ
26	Elif KÜÇÜK	Dr.	ODTÜ
27	Tolga PİLEVNELİ	Çevre Yük. Müh.	ODTÜ

Tablo 9.4. Eğitim Programı

22 Şubat 2018 Perşembe	
09:30-10:00	Açılış Konuşmaları ve Proje Tanıtımı
10:00-10:45	Noktasal Kirlenici Kaynaklarının Kontrolü – Mevcut Durum ve AB Yaklaşımı
10:45-11:00	Çay-Kahve Molası
11:00-11:30	Noktasal Kaynak Kontrolü – Diğer Ülke Örnekleri
11:30-12:00	Mevcut En İyi Teknikler (METler) ve MET Bazlı Emisyon Limit Değerleri
12:00-14:00	Yemek ve Dinlenme
14:00-14:45	Proje Kapsamında Yapılmakta Olan İzleme Çalışmalarının Sonuçları
14:45-15:30	Pilot Havzalarda Öncelikli Maddeler ve Spesifik Kirleniciler Çerçevesinde Yapılan Çalışmalar
15:30-16:00	Planlanan Noktasal Kaynak Kontrolü Yaklaşımı
16:00-16:30	Soru – Cevap
23 Şubat 2018 Cuma	
09:30-10:00	Deşarj Limiti Belirleme Yaklaşımları – Seyrelme Yaklaşımı
10:00-10:30	Deşarj Limiti Belirleme Yaklaşımları – Deşarj Test Yazılımı
10:30-10:50	Çay-Kahve Molası
10:50-11:20	Deşarj Limiti Belirleme Yaklaşımları – GMTY Yaklaşımı
11:20-12:00	Pilot Havzalarda Deşarj Limiti Belirleme Uygulamaları
12:00-14:00	Yemek ve Dinlenme
14:00-14:30	Çevresel Kalite Standartları Bazlı Deşarj Limiti Belirleme Amacıyla Yapılması Gereken Çalışmalar
14:30-15:00	Soru – Cevap

Eğitim sonunda eğitim katılımcılarına, soruları Tablo 9.5’te verilen anketler uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre ankete katılanların %77’si eğitimin amaçları konusunda eğitim öncesi bilgilendirildiğini belirtirken %15’i bilgilendirilmediğini belirtmiştir. Ankete katılanların %92’si eğitime katılma nedenlerini bildiklerini belirtmiştir. Ankete katılanların %92’si etkinlik organizasyonunun, etkinliğin konumunun, salonun ışıklandırmasının, havalandırmasının, akustiğinin, ısıtmasının ve ikram servislerinin iyi olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %92’si eğiticilerin eğitim konusundaki birikimlerinin yeterli olduğunu, kullanılan metotların başarılı olduğunu ve zamanın etkili kullanıldığını belirtmiştir. Eğitime katılanların %82’si oturumlarda konsantrasyonlarını kaybetmeyerek aktif katılım sağladıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %85’i eğitimin bilgi ve fikirlerini genişlettiğini ve işlerinde faydalı olacağını ayrıca eğitim dokümanlarının da faydalı olduğunu belirtmiştir. Eğitimde öğrendiklerini iş arkadaşlarıyla paylaşacağını ve bu tip eğitimlere katılmak istediklerini belirten katılımcı sayısı ise %77’dir. Çevresindeki insanları bu tip eğitimlere katılmaya teşvik edeceğini belirtenlerin oranı %85’tir. Ankete katılanların %92’si eğitime katıldıkları için mutlu olduklarını belirtmiştir.

Tablo 9.5. II. Çevresel Kalite Standartları ve Uygulaması Eğitimi Genel Değerlendirme Formu

Sorular	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
Eğitimin amaçları konusunda eğitim öncesi bilgilendirilmiştim.					
Eğitime neden katıldığımı biliyorum.					
Genel olarak eğitimin organizasyonu başarılıydı.					
Etkinliğin konumu iyi seçilmişti.					
Etkinliğin yapıldığı mekanın ışıklandırması uygun ve yeterliydi.					
Etkinliğin yapıldığı yerin ısıtma ve havalandırması uygun ve yeterliydi.					
Salonun akustiği uygun ve yeterliydi.					
Salonun olanakları genel olarak iyiydi.					
İkram servisi iyiydi.					
Eğiticiler eğitim konusu hakkında yeterli bilgi birikimine sahipti ve kendi konularında yetkindi.					
Eğiticiler zamanı efektif kullandılar.					
Eğiticilerin kullandığı metod etkili ve başarılıydı.					
Oturumlarda sıkılmadım ve konsantrasyonumu kaybetmedim.					
Genel olarak eğitim programına soru ve yorumlarımla aktif katılım sağladım.					
Eğitim genel olarak bilgi ve fikirlerimi genişletti.					
Bu eğitimde öğrendiklerim işimde faydalı olacak.					
Dağıtılan eğitim dokümanları faydalıydı.					
Bu eğitimde öğrendiğim konuları iş arkadaşlarımla da paylaşacağım.					
Bu tip eğitim programlarına mümkün olduğunca katılmak isterim.					
Çevremdeki insanları bu tip eğitimlere katılmaları konusunda teşvik edeceğim.					
Bu eğitime katıldığım için mutluyum.					

9.3 Çalıştay Değerlendirme Raporu

19-20 Nisan 2018 tarihlerinde Ankara Grand Otel’de gerçekleştirilen çalıştay ile “Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi Projesi” kapsamında önerilen uygulama planı, bu planı hayata geçirirken karşılaşılabilecek teknik, mali ve idari zorluklar tartışılmıştır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü koordinasyonunda gerçekleştirilen çalışmaya, proje yararlanıcısı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü başta olmak üzere, diğer kamu kuruluşlarından, üniversitelerden ve Yeşilirmak Havzası ve Nilüfer Alt Havzası'nda faaliyet gösteren sektörlerden geniş çaplı katılım gerçekleşmiştir.

Saygı duruşu ve İstiklal Marşının ardından, proje yürütücüsü Prof. Dr. Ülkü Yetiş ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı Sn. Recep Akdeniz'in açılış konuşmalarıyla başlayan çalıştayda, birinci gün öğleden önce gerçekleşen oturumda katılımcılara proje tanıtımı yapılmış ve önerilen uygulama planı anlatılmıştır. Çalıştay programı Tablo 9.6'da verilmiştir.

Tablo 9.6. Çalıştay Programı

19 Nisan 2018 Perşembe	
09:30-10:00	Kayıt
10:00-10:30	Açılış Konuşması
10:30-11:30	Proje Tanıtımı ve Önerilen Uygulama Planı
11:30-12:00	Çalıştay Planı
12:00-13:30	Yemek
13:30-15:00	Uygulama Planı (Ülkemiz için önerilen alıcı ortam kriterleri bazında deşarj limiti belirleme yaklaşımının tartışılması)
15:00-15:15	Çay, Kahve Molası
15:15-16:45	Teknik Zorluklar (Önerilen deşarj limiti belirleme yaklaşımında ilgili paydaşların karşı karşıya kalacağı teknik zorlukların tartışılması)
20 Nisan 2018 Cuma	
10:00-11:20	İdari ve Mali Zorluklar (Önerilen deşarj limiti belirleme yaklaşımında ilgili paydaşların karşı karşıya kalacağı idari ve mali zorlukların tartışılması)
11:20-11:30	Çay, Kahve Molası
11:30-12:30	Sunum Hazırlıkları
12:30-14:00	Yemek
14:00-15:45	Grup Sunumları
15:45-16:00	Çay, Kahve Molası
16:00-16:30	Çalıştay Çıktıları, Kapanış

Yuvarlak masa çalışma düzeni esas alınarak, her grupta akademi, idare ve özel sektörden en az birer uzmanın yer alması göz önünde bulundurularak, dokuz farklı çalışma grubu

oluşturulmuştur. Birinci gün öğleden sonra gerçekleştirilen ilk oturumda ülkemiz için önerilen alıcı ortam kriterleri bazında deşarj limiti belirleme yaklaşımı uygulama planı tartışılmıştır. Bu oturumda katılımcılara yol gösterici sorular dağıtılarak tartışmaların verimli geçmesi hedeflenmiştir. Birinci oturumun hedefi doğrultusunda hazırlanan sorular ile önerilen kademeli geçiş sisteminin ve önerilen geçiş sürelerinin, endüstriler için ilave parametreler getirilmesinin ve bu parametreler için teknoloji bazlı deşarj standartları uygulanmasının, önerilen uygulama planının sanayi ve kentsel atıksu arıtma tesislerine uygulanabilirliğinin tartışılması hedeflenmiştir. Katılımcılara dağıtılan sorular aşağıda yer almaktadır:

- Deşarj standardı uygulamasına kademeli geçiş uygun mudur?
- Önerilen geçiş takvimini nasıl buluyorsunuz? Süreler uygun mudur?
- Sizce, deşarj standardı uygulaması ile 10-12 yıl içerisinde su kalitesinde iyileşme sağlanabilir mi?
- Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'ne endüstriler için ilave parametreler gelmesine nasıl bakıyorsunuz?
- Mevcut En İyi Teknik bazlı deşarj limiti uygulamalarına nasıl bakıyorsunuz? Sanayi tarafından uygulanabilir buluyor musunuz? Uygulamada sektörel farklılıklar olacağını düşünüyor musunuz?
- Çevresel Kalite Standardı bazlı deşarj limiti uygulamasının uygulanabilirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Sanayi kuruluşlarının deşarj öncesi alıcı ortam debisini belirlemeleri konusunda güçlük olacağını düşünüyor musunuz?
- Kentsel atıksu arıtma tesisleri için ilave sınırlamaları uygulanabilir buluyor musunuz?
- Yayılı kaynakların alıcı ortam kirliliğindeki rolü ve kontrol edilebilirliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Birinci gün öğleden sonra gerçekleştirilen ikinci oturumda ise önerilen deşarj limiti belirleme yaklaşımında ilgili paydaşların karşı karşıya kalacağı teknik zorluklar tartışılmıştır. Birinci oturumda olduğu gibi katılımcılara yol gösterici sorular dağıtılarak tartışmaların verimli geçmesi hedeflenmiştir. İkinci oturumun hedefi doğrultusunda dağıtılan sorular ile izleme ve analiz alt yapısının yeterliliği ile bu çalışmaları gerçekleştirmesi beklenen kalifiye personelin yeterliliği, mevcut sanayi ve kentsel atıksu arıtma tesislerine yönelik envanter ihtiyacı ve bu tesislerin geçiş sürecine uyum sağlama potansiyelinin tartışılması sağlanmaya çalışılmıştır. Katılımcılara dağıtılan sorular aşağıda yer almaktadır:

- Kapsamlı veri oluşturmak için öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin düzenli aralıklarla izlenmesini uygulanabilir buluyor musunuz?
- Söz konusu kirleticileri izlemek ve analizlerini gerçekleştirmek için mevcut kalifiye personelin ve teknik altyapının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Ülkemizde kamuda ve özel sektörde bulunan laboratuvar altyapısının söz konusu kirleticilerin analizi için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

- Sanayi kuruluşlarının ve kent yönetimlerinin daha sıkı deşarj standartlarına uyum sağlayabileceklerini düşünüyor musunuz?
- Atıksu oluşturan tüm noktasal kaynaklara ait mevcut envanterin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulamasına geçmek için söz konusu envanterin gerekliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Sanayi kuruluşlarının deşarj öncesi alıcı ortam debisini belirlemeleri konusunda güçlük olacağını düşünüyor musunuz?
- Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'ne yeni eklenecek parametrelere ait deşarj standartlarının sağlanmasını temin edecek ileri arıtım teknolojilerini sanayide uygulanabilir buluyor musunuz?
- Atıksu arıtma tesislerindeki mevcut personelin, iyileştirilen atıksu arıtma tesislerini işletecek derecede kalifiye olduğunu düşünüyor musunuz?
- Seçilen ileri arıtım teknolojilerinde tüm kirleticiler için aynı arıtma performansının elde edilememesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

İkinci gün sabahında gerçekleştirilen üçüncü oturumda ise önerilen deşarj limiti belirleme yaklaşımında ilgili paydaşların karşı karşıya kalacağı idari ve mali zorluklar tartışılmıştır. Birinci ve ikinci oturumda olduğu gibi bu oturumda da katılımcılara yol gösterici sorular dağıtılmıştır. Üçüncü oturum kapsamında idari yapının kapasitesinin, projenin çıktılarının birden çok idari yapılanmanın ortak çalışma alanı olmasının getireceği zorlukların ve ileri arıtım teknolojilerinde kullanılan ekipman ve sarf malzemenin getireceği maddi yüklerin karşılanıp karşılanamayacağını tartışılması hedeflenmiştir. Katılımcılara dağıtılan sorular aşağıda yer almaktadır:

- Noktasal deşarjları denetleyen idari yapının (ÇŞB İl Müdürlükleri) altyapı olanakları ve personel sayısı açısından yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Mevcut idari yapının, yeni getirilecek deşarj sınırlaması uygulamasının gerektireceği ruhsat, denetim, izleme vb. faaliyetleri yürütmek için kapasite artırımına gitmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?
- Mevcut atıksu arıtma tesislerinin işletimindeki yetersizliklerin tespit edilebildiğini düşünüyor musunuz?
- Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği Ek-5 Tablo 4 ve Tablo 5'te yer alan öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin AB tarafından belirlenmiş periyotlar içerisinde güncellenecek olmasının ne gibi zorluklar getireceğini düşünüyorsunuz?
- Alıcı ortam çevresel kalite standartlarının ve noktasal kaynak deşarj standartlarının/limitlerinin iki farklı idari yapılanma tarafından belirleniyor olmasının ne gibi zorluklar getireceğini düşünüyorsunuz?
- Bazı kirleticiler için belirlenen çevresel kalite standartlarının "İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik'te verilen standartlardan daha düşük olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından getirilecek sıkı deşarj sınırlamalarının, gerek belediyelerin gerekse sanayi kuruluşlarının atıksu arıtma tesislerine çok ciddi yatırım ve işletme maliyeti getireceğini düşünüyor musunuz?
- İleri arıtma teknolojilerinde kullanılan ekipman ve sarf malzemelerinin temininde yurtdışı kaynaklara bağlılığın ne gibi zorluklara yol açacağını düşünüyorsunuz?
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin tayininde kullanılan cihazların ve sarf malzemelerin maliyetinin yüksek olmasının uygulamada zorluk getireceğini düşünüyor musunuz?

İkinci gün sabah gerçekleşen dördüncü oturumda, oluşturulan çalışma grupları iki gün boyunca belirledikleri öneri ve tespitleri diğer gruplar ile paylaşabilmek için sunum hazırlamışlardır. İkinci gün öğleden sonra gerçekleştirilen son oturumda ise grup temsilcileri diğer katılımcıların huzurunda öneri ve tespitlerini çalıştaya katılan tüm gruplar ile paylaşmıştır. Her bir çalışma grubunda yer alan katılımcılar ve grup çalışması çıktıları sırasıyla aşağıda verilmektedir.

Grup 1

İsim	Ünvan	Kurum
Niğmet UZAL	Doç. Dr.	Abdullah Gül Üniversitesi
Kumru KOCAMAN		ODTÜ
Tamer KÜTÜK	Çevre Müh.	Bursa Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Ayşegül TOPALOĞLU	Şube Müd.	ASKİ
Hasbi Tamer ERDOĞAN	Mühendis	Dimes Gıda San. Tic. A.Ş.
Meftun TAYAN	Çevre Danışmanı	Bursa İhtisas Deri Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü
Meral TURAN AKIRMAK	Çevre Koord.	Otomotiv Sanayii Derneği
A. Hakan BALMAN	Uzman	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
Elif AYTİŞ		TÜBİTAK
Halil ODABAŞI	Makina Müh.	ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü

Çıktılar

- MET’ler referans alınarak deşarj standardı uygulamasına kademeli geçiş uygundur. Fakat, BREF’lerin Türkiye’de sektörler bazında ayrı ayrı değerlendirilmesi/çalışılması gerekmektedir.
- METBEL uygulamasının 2025 öncesinde yapılması ve ilgili sektörler ve paydaşların bu konuda bir an önce bilgilendirilmesi gerekmektedir. Fakat uygulanabilirliğinin daha uzun süre alabileceği öngörülmektedir.
- Süreçlerin iyi denetlenmesi ile önerilen deşarj standardı uygulaması sayesinde 10-12 yıl içerisinde su kalitesinde iyileşme sağlanacağı düşünülmektedir.

- SKKY'ye endüstriler için ilave parametreler gelmesinin uygun olduğu düşünülmektedir.
- Küçük işletmelerden kaynaklanan atıksuların çok ciddi çevresel sorunlara yol açmaları sebebiyle bu işletmelerin gözden kaçırılmaması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu süreçte REACH listesinden yararlanılabileceği düşünülmektedir.
- Bazı sektörlerin ÇKS bazlı deşarj limiti uygulamasına üretim koşulları sebebiyle uyum sağlamalarının zor olduğu, özellikle küçük işletmelerin bu konuda sıkıntı yaşayacağını düşünüldüğü vurgulanmaktadır.
- Akıllı gözlem istasyonu sayısının özellikle noktasal deşarj noktaları göz önüne alınarak artırılması ile sanayi kuruluşlarının deşarj öncesi alıcı ortam debisini belirlemesinin kolaylaşacağına inanılmaktadır.
- Kentsel atıksu arıtma tesisleri için ilave sınırlamaların yeni kurulacak tesislere şimdiden uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Yayılı kaynakların alıcı ortam kirliliğine katkılarının çok yüksek fakat kontrollerinin oldukça güç olduğunun üzerinde durulmaktadır.
- Kapsamlı veri oluşturmak için öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin düzenli aralıklarla izlenmesi, kaynak yetersizliği nedeniyle uygulanabilir bulunmamaktadır.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticileri izlemek ve analizlerini gerçekleştirmek için mevcut personelin ve teknik altyapının yeterli olmadığı düşünülmektedir.
- Ülkemizde bulunan laboratuvar altyapısının öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin analizi için yeterli olmadığı düşünülmektedir.
- Sanayi kuruluşlarının ve kent yönetimlerinin daha sıkı deşarj sınırlamalarına zamanla ve bir plan dahilinde uyum sağlayabileceklerine inanılmaktadır. Bu kapsamda, yeni kurulacak atıksu arıtma tesislerinin mikrokirleticileri arıtmaya yönelik teknolojilerle donatılması gerekmektedir.
- Atıksu oluşturan noktasal kaynaklara ait mevcut envanterin kapsamlı ve güncel olduğu düşünülmektedir.
- Alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulamasına geçmek için noktasal kaynaklara ilişkin envanterin vazgeçilmez bir ön şart olduğu düşünülmektedir.
- SKKY'ye yeni eklenecek parametrelere ait deşarj standartlarının sağlanmasını temin edecek ileri arıtım teknolojilerinin sanayide uygulanabilir olduğu düşünülmektedir.
- Atıksu arıtma tesislerindeki mevcut personelin, iyileştirilen atıksu arıtma tesislerini işletecek derecede kalifiye olmaları için sektör bazlı teknik personelin yetiştirilmesi gerekmektedir.
- Söz konusu kirleticileri gidermeye yönelik seçilen ileri arıtım teknolojilerinin sektörel bazda değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Noktasal deşarjları denetleyen idari yapının (ÇŞB İl Müdürlükleri) altyapı olanakları ve personel sayısı açısından yeterli olmadığı düşünülmektedir.

- Mevcut idari yapının, yeni getirilecek deşarj sınırlaması uygulamasının gerektirdiği ruhsat, denetim, izleme vb. faaliyetleri yürütmek için kapasite artırımına gitmesi gerektiğine inanılmaktadır.
- Mevcut atıksu arıtma tesislerinin işletmedeki yetersizliklerin tam anlamıyla tespit edilebildiği düşünülmemektedir.
- Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği Ek-5 Tablo 4 ve Tablo 5’te yer alan öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin AB tarafından belirlenmiş periyotlar içerisinde güncellenirken sektör gerçeklerinin de göz önüne alınması gerektiği vurgulanmaktadır.
- Alıcı ortam çevresel kalite standartlarının ve noktasal kaynak deşarj standartlarının/limitlerinin iki farklı idari yapılanma tarafından belirleniyor olmasının sıkıntı yarattığı ve ilgili süreçlere paydaşların katılımının sağlanması gerektiğinin üzerinde durulmaktadır.
- Bazı kirleticiler için belirlenen çevresel kalite standartlarının ‘İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik’te verilen standartlardan daha düşük olması sonucu ortaya çıkan uyumsuzluğun, iki mevzuatın da gözden geçirilerek ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu aşamada kirleticilerin ölçülebilirliği ve arıtılabilirliğinin de dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından getirilecek sıkı deşarj sınırlamalarının, gerek belediyelerin gerekse sanayi kuruluşlarının atıksu arıtma tesislerine çok ciddi yatırım ve işletme maliyeti getireceği düşünülmektedir.
- İleri arıtım teknolojilerinde kullanılan ekipman ve sarf malzemelerinin temininde yurtdışı kaynaklara bağlılığın işletmenin sürdürülebilirliği açısından sıkıntı oluşturduğu düşünülmektedir.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin tayininde kullanılan cihazların ve sarf malzemelerin maliyetinin yüksek olmasının uygulamada zorluk getireceği düşünülmektedir.

Grup 2

İsim	Ünvan	Kurum
Gökşen ÇAPAR	Doç. Dr.	Ankara Üniversitesi
Ceren AYYILDIZ		ODTÜ
SümeYYe YILMAZ	Çevre Müh.	Çorum Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Ceyda KAZANCIOĞLU	Çevre Müh.	Amasya Belediyesi
Ayhan ÇELİK	Arıtma Tesisi Birim Yöneticisi	Lesaffre Turquie Mayacılık
Çağrı POLGA	Başkan	Bursa İhtisas Deri Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü
Dursun KARAKUŞ	Çevre Yük. Müh.	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Ayşe ÖZYER	Çevre Yük. Müh.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
Elmas ÖKTEM	Araştırmacı	TÜBİTAK
İbrahim KAYA	Şb. Müd.	Sivas Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Cıktılar

- Önerilen uygulama planındaki kademeli geçişin uygun olduğu düşünülmektedir.
- Önerilen uygulama planına geçiş sürecinin öngörülen takvimden daha uzun olabileceği düşünülmektedir. Bu durumun da YSKY’nde revizyon ihtiyacına sebep olduğu vurgulanmaktadır.
- Alıcı ortam su kalitesini etkileyen diğer unsurların varlığına rağmen, önerilen deşarj standardı uygulaması sayesinde 10-12 yıl içerisinde su kalitesinde iyileşme sağlanacağı düşünülmektedir.
- SKKY’ye endüstriler için ilave parametrelerin gelmesinin gerekliliği olduğu düşünülmektedir. Fakat bu ilave parametreler için sınır değerleri belirlenirken, sektör yetkilileri ve idarenin beraber karar vermesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır.
- MET bazlı deşarj standardı uygulamasının sektörlere yol gösterici olacağı düşünülmektedir.
- ÇKS bazlı deşarj limiti uygulamasının sanayinin yatırımları açısından uygulanabilirliğinin zor olduğuna inanılmaktadır.
- Sanayi kuruluşlarının deşarj öncesi alıcı ortam debisini belirlemesinin önemli bir zorluk olduğu düşünülmemektedir.
- Kentsel atıksu arıtma tesisleri için ilave sınırlamalar uygulanabilir bulunmaktadır.
- Yayılı kaynakların alıcı ortam kirliliğine katkılarının çok yüksek fakat kontrollerinin oldukça güç olduğunun üzerinde durulmaktadır. Yayılı kirlilik kaynaklarının kontrolüne yönelik olarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile işbirliğinin önemi vurgulanmaktadır. İyi tarım uygulamalarının önemi üzerinde durulmaktadır.
- Kapsamlı veri oluşturmak için öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin düzenli aralıklarla izlenmesinin, her havzada personel, laboratuvar ve ekipman içeren bir sistem kurulursa uygulanabilir olacağı düşünülmektedir. Ancak tüm kimyasalların takibinin oldukça zor olduğu vurgulanmıştır. Bu parametrelerinin izlenme maliyetinin yüksek olması sebebiyle altyapı kurulursa ve mali zorluklar aşılabirise uygulanabilir olacağına inanılmaktadır.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticileri izlemek ve analizlerini gerçekleştirmek için mevcut personelin ve teknik altyapının yeterli olmadığı düşünülmektedir.
- Ülkemizde bulunan laboratuvar altyapısının öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin analizi için yeterli olmadığı düşünülmektedir.
- Kent yönetimlerinin daha sıkı deşarj sınırlamalarına uyum sağlayabilecekleri düşünülürken, sanayi kuruluşlarının ilave yatırım ihtiyacı nedeniyle uyum sağlamanın zor olacağına inanılmaktadır.
- Atıksu oluşturan noktasal kaynaklara ait mevcut envanterin kapsamlı ve güncel olduğu düşünülmemektedir.

- Alıcı ortam bazlı deşarj limiti uygulamasına geçmek için noktasal kaynaklara ilişkin envanterin kesinlikle gerekli olduğu düşünülmektedir.
- SKKY'ye yeni eklenecek parametrelere ait deşarj standartlarının sağlanmasını temin edecek ileri arıtım teknolojilerinin sanayide uygulanabileceği fakat yüksek maliyetler sebebiyle çekinceler yaratabileceği düşünülmektedir.
- Atıksu arıtma tesislerindeki mevcut personelin, iyileştirilen atıksu arıtma tesislerini işletecek derecede kalifiye olmaları için eğitim almaları gerekliliği vurgulanmaktadır.
- Noktasal deşarjları denetleyen idari yapının (ÇŞB İl Müdürlükleri) altyapı olanakları ve personel sayısı açısından yeterli olmadığı düşünülmektedir.
- Mevcut idari yapının, yeni getirilecek deşarj sınırlaması uygulamasının gerektirdiği ruhsat, denetim, izleme vb. faaliyetleri yürütmek için kapasite artırımına gitmesi gerektiğine inanılmaktadır.
- Mevcut atıksu arıtma tesislerinin işletmedeki yetersizliklerin kısmen tespit edilebildiği düşünülmektedir.
- Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği Ek-5 Tablo 4 ve Tablo 5'te yer alan öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin AB tarafından belirlenmiş periyotlar içerisinde güncellenecek olması, hem izleme çalışmaları hem de işletmeciler açısından yeni zorluklar getireceğine inanılmaktadır.
- Alıcı ortam çevresel kalite standartlarının ve noktasal kaynak deşarj standartlarının/limitlerinin iki farklı idari yapılanma tarafından belirleniyor olması, koordinasyonun sağlanmadığı durumlarda zorluklar çıkarmaktadır. Denetim ve izleme gibi birimlerin idareler arasında paylaşılması gerekmektedir.
- Bazı kirleticiler için belirlenen çevresel kalite standartlarının 'İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik'te verilen standartlardan daha düşük olmasının, standartlar belirlenirken dikkate alınan canlıların birbirinden farklı olmasının doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından getirilecek sıkı deşarj sınırlamalarının, gerek belediyelerin gerekse sanayi kuruluşlarının atıksu arıtma tesislerine çok ciddi yatırım ve işletme maliyeti getireceği düşünülmektedir.
- İleri arıtım teknolojilerinde kullanılan ekipman ve sarf malzemelerinin temininde yurtdışı kaynaklara bağılılığın işletmenin sürdürülebilirliği açısından sıkıntı oluşturduğu düşünülmektedir. Fakat, bu durumun Türkiye'de yeni pazar olanağı ortaya çıkarabileceği ve işletmelerin yerli malların kullanımı konusunda desteklenmesi ile söz konusu zorluğun ortadan kalkacağı düşünülmektedir.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin tayininde kullanılan cihazların ve sarf malzemelerin maliyetinin yüksek olmasının uygulamada mali zorluk getireceği düşünülmektedir.

Grup 3

İsim	Ünvan	Kurum
Nuray ATEŞ	Doç. Dr.	Erciyes Üniversitesi
Elif ERDEM		ODTÜ
Sevim SÖKÜT	Şube Müd.	Amasya Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
Mehmet AKBAŞ	Şube Müd.	ASKİ
Cansu ÜRESİN	Çevre Müh.	Bursa Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü
Sibel GÜLBAY	Mühendis	Avrupa Birliği ve Projeler Şube Müdürlüğü
Elif Şahin		Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
Gülşen AVAZ	Çevre Yük. Müh.	TÜBİTAK

Çıktılar

- Önerilen uygulama planındaki kademeli geçişin uygun olduğu düşünülmektedir.
- Kirliliğin ciddi boyutlarda olduğu havzalara öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- MET bazlı deşarj standartlarının mevcutta iyi uygulama örneklerinin olduğu belirtilmektedir.
- ÇKS bazlı deşarj limiti in mevcut takvim dahilinde uygulanabilir olduğuna inanılmaktadır.
- Bu süreçte, yayılı kaynak kirliliğinin de göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.
- İzlenmesi gereken belirli kirleticiler sayısının azaltılması gerektiği düşünülmektedir.
- İzleme altyapısının güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Noktasal kaynaklara ilişkin mevcut envanterin ve kurumlar arası bilgi paylaşımının yetersiz olduğu düşünülmektedir.
- Kalifiye teknik personelin yetersiz olduğu düşünülmektedir.
- Denetimi gerçekleştiren personelin sayısının yetersiz olduğu belirtilmektedir.
- İlave parametrelerin maliyeti artıracak ve uygulamayı zorlaştıracakı düşünülmektedir.
- Bazı kirleticiler için belirlenen çevresel kalite standartlarının ‘‘İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik’’te verilen standartlardan daha düşük olması sonucu ortaya çıkan uyumsuzluğun, iki mevzuatın da gözden geçirilerek ortadan kaldırılması gerekmektedir.
- Yerli arıtma teknolojilerinin desteklenmesi ile dışa bağılılığın azaltılması gerekmektedir.

Grup 4

İsim	Ünvan	Kurum
İrem İNCE		ODTÜ
Emre ÖĞ	Çevre Müh.	BUSKİ
Özcan MERT	Mühendis	Olmuksan International Paper Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.
Emine SOYLU TAŞKIN	Teknik Danışman	Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği
Erkan HANGÜN	Çevre Müh.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
Mehmet DİLAVER	Uzm. Araştırmacı	TÜBİTAK
Ezgi Nazan TOPAL		Erzincan Çevre ve Şehir. İl Müdürlüğü
Zeynep MALKAZ	Çevre Müh.	Türkiye Çelik Üreticileri Derneği

Çıktılar

- Kademeli geçiş için önerilen 2025 yılında eklenecek olan yeni parametrelerin gerekli altyapı hazırlığı için öncesinde bildirilmesi ya da bu tarih sonrasında bir geçiş süresi tanınması gerektiği düşünülmektedir.
- Önerilen deşarj standardı uygulaması sayesinde, 10-12 yıl içerisinde su kalitesinde iyileşme sağlanabileceği ancak bu iyileşmelerin iklim, coğrafya ve alıcı ortam su kalitesine göre farklılık göstereceği vurgulanmaktadır.
- MET bazlı deşarj standartları sektörlerde uyulabilir olduğu düşünülmektedir. Proses içi iyileştirme her zaman kolaylık sağlamaktadır. Yeni deşarj limitlerinin yük esaslı olması ile küçük işletmelerin maliyet açısından zorlanmayacağı sınır değeri belirlenmiş olmaktadır.
- Geçiş döneminde yeni parametrelerin eklenmesiyle gelecek olan analiz ve cihaz altyapısının kurulabilmesi için, devletin en azından geçiş döneminde teşvik vermesi gerekmektedir.
- ÇKS bazlı deşarj limitlerinin uygulanması önemli olmakla birlikte uygulama açısından zor olması ve tesislerin konumlarının önem kazanması sebebiyle, memba-mansap adaletinin sağlanması gerekmektedir. tesislerin daha temiz kaynağa deşarj etmek için taşınmaya başvuracakları düşünülmektedir.
- Tesislerin deşarj öncesi alıcı ortam debisini ölçmesinin zor olmadığı düşünülmektedir. Çevre izni alınırken alıcı ortam debisine bakılması önerilmektedir.
- Mevcut durumda konvansiyonel parametrelerin gideriminde sorun yaşanırken, mikrokirleticilerin gideriminin beklenmesi bir çok arıtma tesisi için zorlayıcı olmaktadır.
- Yayılı kaynaklı kirliliğin tespiti zor olmakla beraber özellikle iyi tarım uygulamaları ve düzensiz depolama alanlarının kontrol altına alınması ile önemli ölçüde yayılı kaynaklı kirliliğin kontrol edilebileceğine inanılmaktadır.

- Alıcı ortamda öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin düzenli olarak izlenmesi alıcı ortam bazlı deşarj limitlerinin belirlenmesi için önem teşkil etmektedir. Ancak 25 havzada bu izlemeleri yapabilecek gereksinimleri karşılayabilecek yeterli altyapı bulunmamaktadır. Kalifiye eleman ve söz konusu analizleri yapabilecek laboratuvarların sayısı oldukça azdır.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın çevre kimlik belgesi kapsamında yeterli veri bulunduğu ancak diğer kurumlardaki verilerin de ihtiyaca göre ortak bir formatta ve ortak bir sistemde olması gerekmektedir. Böylece veri gerksinimi de ortaya çıkmaktadır.
- Kurulacak olan ileri arıtım teknolojileri ile su ve değerli hammadde geri kazanımı da tesislere fayda sağlayabilmektedir. Proses içi iyileştirmeler de benzer şekilde fayda sağlayabilmektedir.
- ÇŞB'nin arıtma tesislerinde çalışacak nitelikli personeli tanımlayan tebliğ hazırlığı ile yetersiz kalifiye personel sorununun da ortadan kalkacağı düşünülmektedir.
- Her kirletici için spesifik arıtma prosesi uygulanamayacağından, birden fazla kirleticinin gideriminin gerekliliği durumunda, alternatif arıtma teknolojilerinden en uygun olanının seçilmesi gerekmektedir.
- Denetimi gerçekleştiren personelin sayısının yetersiz olduğu belirtilmektedir.
- Mevcut idari yapının, yeni getirilecek deşarj sınırlaması uygulamasının gerektirdiği ruhsat, denetim, izleme vb. faaliyetleri yürütmek için kapasite artırımına gitmesi gerektiğine inanılmaktadır.
- Çalışanların bu konular hakkında bilgilendirilmesi için eğitimler gerekmektedir. Geçiş süresinde bütün paydaşlara, il müdürlüklerinin bilgilendirme yapması gerekmektedir.
- Mevcut atıksu arıtma tesislerinin işletmedeki yetersizliklerin saptanması için denetimlerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.
- Parametre sayısının artması ile ilave maliyetler ortaya çıkmaktadır.
- Alıcı ortam çevresel kalite standartlarının ve noktasal kaynak deşarj standartlarının/limitlerinin iki farklı idari yapılanma tarafından belirleniyor olması, koordinasyonun sağlanmadığı durumlarda zorluklar çıkarmaktadır.
- Bazı kirleticiler için belirlenen çevresel kalite standartlarının ‘İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik’te verilen standartlardan daha düşük olmasının, standartlar belirlenirken dikkate alınan canlıların birbirinden farklı olmasının doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler açısından getirilecek sıkı deşarj sınırlamalarının, gerek belediyelerin gerekse sanayi kuruluşlarının atıksu arıtma tesislerine çok ciddi yatırım ve işletme maliyeti getireceği düşünülmektedir. Fakat alıcı ortamın kalitesine ve noktasal deşarjın konumuna bağlı olarak yatırım ve işletme maliyetlerinde farklılıklar olacağı belirtilmektedir.

- İleri arıtım teknolojilerinde kullanılan ekipman ve sarf malzemelerinin temininde yurtdışı kaynaklara bağılılığın, teknoloji temininde sıkıntı olmayacağı ancak maliyette kura bağılı olarak sıkıntı yaşama ihtimali olduğu vurgulanmaktadır.

Grup 5

İsim	Ünvan	Kurum
Gülfem BAKAN	Prof. Dr.	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Büşra SÖNMEZ		ODTÜ
Zehra KÜÇÜKCİNGÖZ		İSKİ
Abdurrahman KIVRAK	Çevre Yöneticisi	Penguen Gıda San.A.Ş.
Selen TUNÇMAN	Şef Yard.	Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi
Hande MERTYÜREK		Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
Halime BEDİRHAN OĞLU YILDIZ	Uzman	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
Şebnem AYNUR		TÜBİTAK
Mustafa BAŞ	Şube Müd.	Giresun Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü

Çıktılar

- Uygulama planının makul süreler içerisinde planlandığı düşünülmektedir.
- Yeni kurulacak tesisler için MET bazlı uygulamaların 2025'ten önceye alınması gerektiği belirtilmektedir.
- Kentsel ve endüstriyel atıksu arıtma tesislerine kapasite ve nüfus dikkate alınarak kademeli geçiş sürecinin uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır.
- Noktasal kaynakların yanı sıra, yayılı kaynaklar için alınacak önlemlerle alıcı ortam su kalitesinde iyileştirmelerin sağlanabileceği düşünülmektedir.
- ÇKS bazlı deşarj limitinin uygulanabilirliği için arka plan konsantrasyonlarını belirlemek, uzun vadeli ve düzenli izleme sistemini oluşturmak ve mevcut ÇKS'leri revize etmek gerekmektedir.
- Düzenli ve etkin bir izin-izleme-denetim ağının ilgili kamu kurumları tarafından yapılabilmesi için havza bazlı yönetim anlayışının idari ve teknik yapı çerçevesinde oluşturulması gerekmektedir.
- Söz konusu kirleticileri izlemek için alt yapı gereksinimlerinin, ölçüm cihazları, teknik personel, laboratuvar sayısı bazında eksikliklerin belirlenmesine ve giderilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- Düzenli bir izleme ağının yanı sıra noktasal kaynaklara ilişkin envanter sisteminin de oluşturulması gerekmektedir.
- Deşarj öncesi alıcı ortam debisinin belirlenmesi konusunda sorunların önüne geçmek amacıyla, izlemenin kamu tarafından yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

- Daha sıkı deşarj standartlarına uyum konusunda bazı sektörlerin zorluk yaşayacağı öngörülmektedir. Ancak, üretim kapasitelerinin dikkate alınması ve geçiş süreci tanınması ile uyum kolaylaşmaktadır.
- SKKY'ye yeni eklenecek parametrelerin sanayide uygulanmasının maliyet ve zaman gerektireceği düşünülmektedir. İhtisas organize sanayi şeklinde, benzer üretim yapan tesislerin bir araya getirilmesi, endüstriyel simbiyoz uygulamalarını yaygınlaştıracak şekilde sanayi planlamaları yapılması ile uygulama sürecinin kolaylaşacağına inanılmaktadır.
- Hem kamu kurumunda hem özel sektörlerde kalifiye elemanların çalıştırılmasının yaygınlaştırılması ve mevzuata aktarılması gerekmektedir.
- Temiz üretim ile kirleticileri kaynağında gidermek ve üretim teknolojilerinin MET'lere paralel olarak iyileştirilmesi, böylelikle atık yükü ve arıtım maliyetinin azaltılması gerekmektedir.
- Mevcut arıtma tesislerinin işletilmesinde karşılaşılan sorunların giderilmesi için teknik personelin sürekli eğitilmesi, proseslerin revizyon ihtiyaçlarının tespit edilmesi gerekmektedir.
- Yerüstü Su Kalitesi Yönetmeliği Ek-5 Tablo 4 ve Tablo 5'te yer alan öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin AB tarafından belirlenmiş periyotlar içerisinde güncelleniyor olmasının, ilave idari zorluklar getireceği ve maliyet artışına sebep olacağı düşünülmektedir.
- Önerilen yaklaşımın uygulanabilir olması için mevzuat düzenleyici ve uygulayıcı idari yapıların tek bir çatı altında olması gerekmektedir.
- MET uygulamalarıyla birlikte uzun vadede yatırım maliyeti amorti edilerek, kara geçileceği düşünülmektedir.
- Ekipman ve sarf malzeme temininde yurtdışı kaynaklara bağımlılık kur değişimlerinden etkilenmektedir. Kamunun yerli üretimi destekleyici tedbirler almasının bu durumun önüne geçeceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, yerli üretici teşvik edilmeli, kamu bünyesinde bölgesel laboratuvarlar kurulmalıdır.

Grup 6

İsim	Ünvan	Kurum
Yasemin Dilşad YILMAZEL	Dr. Öğr. Üy.	ODTÜ
Büşra Selin YANAR		ODTÜ
Kemal YILDIZ	Topograf	Ordu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Mustafa ERENOĞLU	Çevre Müh.	İZSU
Atakan AYLAR		Yuva Viol ve Ambalaj San. Tic. Ltd. Şti.
Yusuf ÖZYÜREK		Merzifon Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü
Engin AYAR	Çevre Yük. Müh.	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
Bariş GÜZEL	Araştırmacı	TÜBİTAK
Yasemin ÇOBAN	Birlik Müd.	Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği

Cıktılar

- Kademeli geçiş uygun bulunmaktadır. Ancak 7 yıllık araştırma süresinin kısaltılıp, yatırım süresinin uzatılmasının yatırımcılar açısından belirsizliği azaltacağı düşünülmektedir.
- İlgili otorite tarafından denetimler ve yaptırımlar ile METBEL’ler etkin bir biçimde uygulanırsa bir çok bölgede su kalitesinde iyileşme olacağı öngörülmektedir. Ancak atıksu debisinin alıcı ortam debisinden fazla olduğu su kütlelerinde iyileşme sağlanabilmesi için özel programlar geliştirilmesi gerekmektedir.
- SKKY’ye ilave parametreler eklenirken, ilave parametrelerin ve sınır değerlerinin çok iyi belirlenmesi gerekmektedir. Yeter sayıda ve sürede (sürekliliği olan) gözlemlenmiş parametrelerin eklenmesi gerekmektedir.
- Yayılı kaynakların etkisini azaltabilmek adına çeşitli eğitimler ya da kamu spotlarıyla çiftçilerin, tarım ilacı kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca zirai ilaçların kime satıldığının belirlenmesine dair bir uygulamanın Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından geliştirilmesi gerekmektedir. İyi tarım uygulamaları desteklenmelidir.
- Alıcı ortam bazlı deşarj limiti belirlenmesi gereken parametre sayısının çok fazla olması uygulanabilirliğini olumsuz etkilemektedir.
- Kentsel atıksu arıtma tesislerinde sanayi yükü arttırılmazsa ve bunun için yasal düzenlemeler güçlendirilirse, ilave sınırlamalar uygulanabilir görülmektedir.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin analizleri yapılarak, bir sonraki izleme dönemine kadar tespit edilenlerin izlenmesi uygulanabilir görülmektedir.
- ÇKS bazlı deşarj limitlerine geçebilmek için noktasal kaynaklara ilişkin kapsamlı ve sürdürülebilir envanter ihtiyacı ortaya konulmaktadır.
- Kademeli geçişin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için laboratuvarlara uygun ekipman ve personel sağlama gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bakanlık tarafından bölgesel laboratuvarların kurulabileceği önerilmektedir. Laboratuvar alt yapısı mevcut durumda gelişmekte olmakla birlikte yeterli olduğu düşünülmemektedir. Bu sorunun kademeli geçiş sürecinin 1. aşamasında çözülmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Mevcut idari yapının, yeni getirilecek deşarj sınırlaması uygulamasının gerektirdiği ruhsat, denetim, izleme vb. faaliyetleri yürütmek için kapasite artırımına gitmesi gerektiğine inanılmaktadır.
- Mevcut atıksu arıtma tesislerinin işletiminde, öncelikle nitelikli iş gücünün arttırılması gerekmektedir. Yetersizliklerin tespit edilebildiği ancak çözüme ulaştırılmasında sorunlar yaşandığı düşünülmektedir.
- Yerli ekipman ve malzemelerin ülkemizde üretimi önem arz etmektedir. Bakım-onarım ve servis hizmetleri yatırımcıya yüksek maliyetler getirmektedir. Dışa bağıllığın azaltılması gerektiği düşünülmektedir.

Grup 7

İsim	Ünvan	Kurum
Zöhre KURT	Dr. Öğr. Üy.	ODTÜ
Emre ERCİYAS		ODTÜ
Aydın KAYA	Şb. Müd.	Gümüşhane Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Faruk KARABAL	Md. Yrd.	Sivas Belediye Başkanlığı Sıbeski Müdürlüğü
Barış Ecevit AKGÜN	Çevre Müh.	ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
Elif ÖZCAN	Şb. Md. V.	Atıksu Teknolojileri ve Proje Şube Müdürlüğü
Pelin Topçu		Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği (TGSD)
Oltan CANLI	Dr. Başuzm. Araş.	TÜBİTAK

Çıktılar

- Ülkemizin mevcut durumu göz önüne alındığında deşarj standardı uygulamasında kademeli geçişin en uygulanabilir yöntem olduğu düşünülmektedir.
- Proje takviminde önerilmekte olan 1. ve 2. aşamalarda yer alan uygulamaların etkin bir şekilde yapılabilmesi durumunda su kalitesinde iyileşmenin sağlanabileceği düşünülmektedir.
- Temiz üretime geçiş konusunda sanayicinin teşvik edilmesiyle (MET'lerin uygulanması), METBEL'lerin uygulanabilirliği artarak ilave parametrelerin problem olmaktan çıkacağı düşünülmektedir. Bu da ÇKS bazlı deşarj limiti uygulamasına geçişte altyapı sağlayacaktır.
- İşletme cinsinin, öngörülen parametrenin atıksu muhteviyatında bulunup bulunmadığının, söz konusu parametrelerin deşarj edilen alıcı ortamdaki konsantrasyonunun farklılığının, sektörel farklılıklar yaratacağı öngörülmektedir.
- Ülke geneli için laboratuvar olanakları, kalifiye personel ve teknik altyapı yeterli olmadığı için öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin izlenmesinde zorluklar yaşanacağına inanılmaktadır.
- Deşarj standartlarına uyumda kent yönetimlerine kıyasla sanayi tesislerinin daha büyük zorluk yaşayacağı değerlendirilmektedir.
- Noktasal kaynaklara ait mevcut envanterin yeterli olduğu düşünülmektedir.
- Deşarj standartlarının, geçiş sürecinde konsantrasyon ya da yıllık arıtma verimi üzerinden belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Mevcut arıtma tesislerinde konvansiyonel parametrelerin gideriminde bile zorluk yaşanması, ileri arıtma teknolojilerinin verimli bir şekilde işletilebileceğine dair endişe yaratmaktadır.
- Belirli kirleticilerin ülkemiz şartlarına göre revize edilmesi, çevresel risk tabanlı denetim programının 2022 yılında 81 İl Müdürlüğü'nde uygulanabilir hale getirilmesi ile uygulamadaki idari zorlukların aşılabileceği değerlendirilmektedir.

- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler AB tarafından belirlenmiş periyotlar içerisinde güncellenecek olmasına rağmen, kademeli geçiş sürecinde ya da tam üyelik süreci tamamlanıncaya kadar güncellemelerin ülkemizde yapılmaması gerektiği belirtilmektedir.
- Önerilen yaklaşımın uygulanabilir olması için mevzuat düzenleyici ve uygulayıcı idari yapıların tek bir çatı altında olması gerekmektedir.
- Bazı kirleticiler için belirlenen çevresel kalite standartlarının ‘‘İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik’’te verilen standartlardan daha düşük olmasının, standartlar belirlenirken dikkate alınan canlıların birbirinden farklı olmasının doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir.
- Gerek arıtma teknolojileri gereksede kirleticilerin tayininde kullanılan cihazların ve sarf malzemelerinin temininde yurtdışına bağlılığı azaltacak şekilde teşvikler sağlanarak yaşanabilecek zorlukların aşılabileceğine inanılmaktadır.
- Başlangıçta maaliyetlerin yüksek olması muhtemelse de önerilen uygulamaya geçişte kararlılık gösterilirse, piyasanın kendini arzını yaratacağı ve maaliyetlerin karşılanabilir hale geleceği değerlendirilmektedir.
- İşletme cinsi, öngörülen parametrenin alıcı ortamdaki konsantrasyonu ve arıtma tesislerine ilave ünite eklenmesine ihtiyaç duyulup duyulmayacağına göre yatırım ve işletme maaliyetlerinin tesisten tesise farklılık göstereceği değerlendirilmektedir.

Grup 8

İsim	Ünvan	Kurum
Ubeyde İPEK	Prof. Dr.	Munzur Üniversitesi
Tuğba H. BAYRAMOĞLU	Doç. Dr.	ODTÜ
Sarp ÇELEBİ		ODTÜ
Nazım YAKUT	İl Müd.	Sivas Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Alim ÇİĞDEM	Çevre Müh.	Tokat Belediyesi
Aybala KOÇ ORHON	Uzman	Tarım ve Orman Bakanlığı
Filiz KORKMAZ	Biyolog	ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
Sema ARAS SULU	Şehir Plancısı	Su ve Toprak Yön. Dai. Başkanlığı
Sevilay AYDIN CİFCİ		Deniz ve Kıyı Yönetimi Dairesi

Çıktılar

- Uygulama planı ve kademeli yaklaşım uygun görünmektedir.
- Uygulama takvimi açısından ÇŞB ve OSİB arasında tutarsızlık olduğu vurgulanmaktadır. İki bakanlık arasında bu hususta mutabakat sağlanamı gerekmektedir.
- Alıcı ortam su kalitesinde istenilen iyileşmeyi sağlayabilmek için, METBEL'lerin uygulanmasına ek olarak yayılı kaynaklı kirliliğin kontrolü için de stratejilerin ve uygulama planlarının geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

- Öncelikli havzalar ve öncelikli sektörler belirlendikten sonra 45 öncelikli maddenin SKKY'ye entegrasyonu sağlanmalıdır.
- İlave parametrelerin küçük işletmeciler için zorlayıcı olduğu düşünülmektedir. Sektörel ya da kapasiteye bağlı önceliklendirme gerekmektedir. İlave parametrelerin mevzuatta yerini bulmasıyla, sanayicilerin de gerekli yatırımı baştan ve geleceğe yönelik olarak yapması, iki aşamalı bir yatırım yapmalarından daha kolay olacağı yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır.
- SKKY'ye endüstriler için ilave parametreler gelmesinin uygun olduğu düşünülmektedir.
- Uygulanabilirliğin artırılması için denetimin güçlendirilmesi ve cezai yaptırımların artırılması gerekmektedir.
- Seyrelme yaklaşımının uygulanması mümkün görünürken, deşarj test ve GMTY yaklaşımlarının yakın gelecekte kullanımı zor görülmektedir.
- ÇŞB il müdürlükleri tarafından deşarj öncesi alıcı ortam debi ölçümlerinin yapılmasının daha objektif olacağı düşünülmektedir. Ancak il müdürlüklerinin şu anki kapasiteleri bunu yapmaya mümkün görünmemektedir. Debi ölçümleri, çevre izni alma sürecine dahil edilebilir.
- Kentsel arıtma tesisleri için belirli bir eşdeğer nüfusun aşıldığı atıksu arıtma tesislerine ilave parametrelere ilişkin sınırlamaların getirilmesinin uygulanabilirliği artıracığına inanılmaktadır.
- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticilerin düzenli aralıklarla deşarjlarda izlenmesi uygulanabilir görülmektedir. Bazı parametreler şu anda yalnızca bazı laboratuvarlarda ölçülebilmektedir. Parametre sayısı ileriki dönemde azalırsa daha uygulanabilir hale gelebileceği düşünülmektedir. Tesisin üretim potansiyeline bakılarak, hangi kirleticileri ürettiği belirlenerek, yalnızca o kirleticiler için parametre takibinin uygulaması daha kolay bulunmaktadır. Yine de, sektörler için sağlıklı bir envanter üretilmesi amacıyla uzun vadeli izleme verisi ihtiyacı ortaya koyulmaktadır.
- Kentsel atıksu arıtma tesisleri için envanterler yeterli durumda olmasına rağmen endüstriyel tesisler için kapsamlı envanter bulunmamaktadır.
- Kentsel ve endüstriyel tesislere ilişkin envanter, alıcı ortam bazlı deşarj limitlerine geçilmesi için olmazsa olmaz bir ihtiyaç olarak görülmektedir.
- Gerekli mali ve teknik destek sağlandığı takdirde, daha sıkı deşarj standartlarına uyumun mümkün olduğuna inanılmaktadır.
- Teknik altyapı ve mali yetersizliklerin üstesinden gelinebilirse, ileri arıtma teknolojileri uygulanabilir olarak değerlendirilmektedir.
- Atıksu arıtma tesislerinde çalışan personelin teknik yeterliliğinin, ÇŞB tarafından taslağı hazırlanan tebliğ gereği, idare tarafından kontrol edilmesi öngörülmektedir.
- İl müdürlüklerinin personel sayısı çok yeterli görünmemektedir. Özellikle sanayisi yoğun olan illerde personel eksiklikleri görülebilmektedir. Denetimler, eğitimler, projeler, vb. birçok iş kalemi sebebiyle personel yetersizliği yaşanmaktadır.

- Öncelikli maddeler ve belirli kirleticiler AB tarafından belirlenmiş periyotlar içerisinde güncellenecek olması, teknolojik ve finansal külfetler yaratabilmektedir.
- Alıcı ortam çevresel kalite standartlarının ve noktasal kaynak deşarj standartlarının/limitlerinin iki farklı idari yapılanma tarafından belirleniyor olması, ilgili tesislere yaptırım uygulanması ve gerekli tedbirlerin alınmasının sağlanması aşamasında süreci uzatmaktadır.
- Bazı kirleticiler için belirlenen çevresel kalite standartlarının ‘‘İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik’’te verilen standartlardan daha düşük olmasının, standartlar belirlenirken dikkate alınan canlıların birbirinden farklı olmasının doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir.
- Söz konusu tüm kirleticiler yerine, sektöre özel olanlara dair sınırlamalara uyulmasının istenmesi, yatırım ve işletme maliyetlerinin yükselmesini engellemektedir.
- İhtiyaç arttıkça Türkiye’de ileri arıtma teknolojilerinin üretilmesinin önünün açılacağı düşünülmektedir.
- İleri arıtım teknolojilerinde kullanılan ekipman ve sarf malzemelerinin temininde yurtdışı kaynaklara bağılılığın işletmenin sürdürülebilirliği açısından sıkıntı oluşturduğu düşünülmektedir.
- Bazı Avrupa Birliği üye ülkelerinde, alıcı ortam izlemelerinde, belirli bir süre boyunca analizlerde tespit edilmeyen kirleticiler, sonraki izleme aşamalarından çıkarılabilmektedir. Ülkemizde yeterli düzeyde veri toplandıktan sonra, tespit edilmeyen kirleticilerin elenmesi yöntemi ile analiz maliyetlerinin düşürülebileceğine inanılmaktadır.

Grup 9

İsim	Ünvan	Kurum
Filiz B. DİLEK	Prof. Dr.	ODTÜ
Muhittin Gürsel TURAN	Çevre Müh.	Samsun Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Hamide GÜVEN	Çevre Müh.	Yozgat Belediyesi
M. Çağatay ÇETİNKAYA	İşletme Sorumlusu	Yeşil Çevre
Kemal Berk ORHON	Uzman	Tarım ve Orman Bakanlığı
Gökşin Gizem ARSLAN	Çevre Müh.	ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü
Çağlar KUTLU	Müdür Yard.	Tokat Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
Dilek GÜLER	Biyolog	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

Cıktılar

- Birden ÇKS bazlı alıcı ortam kriterleri getirilmesi uygun bulunmazken, METBEL parametrelerin SKKY'ye eklenmesi, mevcut olan parametrelerin limit değerlerinin gözden geçirilmesi, 45 öncelikli maddeden uygun olanların listelere eklenmesi uygun bulunmaktadır.
- YSKY'de yer alan alıcı ortam bazlı deşarj limitlerine geçiş takvimini dikkate almak gerekmektedir.
- Uygulama takviminin uzun bulunduğu belirtilmektedir. Sanayiciye kademeli geçiş için zaman tanınmasının önemi belirtilmektedir.
- Sanayi atıksu arıtma teknolojilerine yönelik ulusal kapasitenin geliştirilmesi ve milli arıtma teknolojilerinin kullanılması önem arz etmektedir.
- Analiz altyapısının durumu incelenerek, revize SKKY'nin yürürlüğe girmeden güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Revize SKKY yürürlüğe girmeden, sanayicinin bilgilendirilmesinin ve sürece hazırlanmasının önemi vurgulanmaktadır.
- Denetim ve yaptırım ile önerilen deşarj standardı uygulaması sonucu su kalitesinde iyileşme beklenmektedir.
- SKKY'ye endüstriler için ilave parametrelerin gelmesine olumlu bakılmaktadır.
- Sanayide MET bazlı deşarj standartlarının uygulanması yerinde bulunmaktadır.
- ÇKS bazlı deşarj limiti uygulaması mevcut durumda uygulanabilir bulunmamaktadır. Bu kapsamda envanter ve altyapı geliştirilmesi gerektiği ortaya koyulmaktadır.
- Sanayi kuruluşlarının eşarj öncesi alıcı ortam debilerini belirlememeleri gerektiği düşünülmektedir.
- Kentsel atıksu arıtma tesisleri için ilave sınırlamalar uygulanabilir bulunmaktadır.
- Noktasal kaynakların az çok kontrol altında olduğu düşünülmektedir. Fakat yayılı kaynakların su kirliliğindeki rolleri çok olmasına rağmen kontrolleri çok kolay olmamaktadır. Bu kapsamda, iyi tarım uygulamalarının benimsenmesi gerekmektedir.
- Kapsamlı envanter oluşturmak amacıyla kirleticilerin düzenli aralıklarla izlenmesi, laboratuvar yeterliliği ve altyapı sorunları nedeniyle uygulanabilir bulunmamaktadır.
- İzleme ve analiz çalışmalarını yürütecek yeterli altyapının mevcut olmadığı ve kalifiye personel ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.
- Ülkemizde gerek kamuda gerekse özel sektörde bulunan laboratuvar altyapısının tüm bu kirleticilerin analizi için yeterli olmadığı vurgulanmaktadır.
- Sanayi kuruluşlarının ve kent yönetimlerinin daha sıkı deşarj standartlarına uyum sağlarken teknik zorluklarla karşılaşabileceği öngörülmektedir. Fakat uyum sağlayabilecekleri değerlendirilmektedir.
- SKKY'ye yeni eklenecek parametrelere ait deşarj standartlarının sağlanmasını temin edecek atıksu arıtma teknolojileri, büyük ölçekli tesislerde ve organize sanayi

bölgelerinde uygulanabilir olarak değerlendirilmektedir.fakat küçük işletmelerde zorluklar beklenmektedir.

- İyileştirilen atıksu arıtma tesislerini işletecek personelin kalifiye olduğu düşünülmemektedir.
- Denetleyen idari yapının altyapı olanakları ve personel açısından halihazırda yeterli olduğu düşünülmemektedir. Yeni getirilecek sınırlamalar ile online izlemelerin de yetersiz kalacağı düşünülmektedir.
- Mevcut idari yapının, yeni getirilecek deşarj sınırlaması uygulamasının gerektirdiği ruhsat, denetim, izleme vb. faaliyetleri yürütmek için kapasite artırımına gitmesi gerektiğine inanılmaktadır.
- Mevcut atıksu arıtma tesislerinin işletimindeki yetersizlikler tespit edilebilmekte ancak idari, teknik ve mali yetersizlikler yüzünden sorunlar giderilememektedir.
- Yerüstü su kalite yönetmeliği Ek 5 tablo 4 ve 5 de yer alan kirleticilerin AB tarafından belirlenmiş periyotlarda güncellenmesinin, mevcut öncelikli kirleticiler açısından uyum sağlanması halinde, çok fazla sorun teşkil etmeyeceği vurgulanmaktadır.
- Alıcı ortam çevresel kalite standartlarının ve noktasal kaynak deşarj standartlarının/limitlerinin iki farklı idari yapılanma tarafından belirleniyor olması, ilgili tesislere yaptırım uygulanması ve gerekli tedbirlerin alınmasının sağlanması aşamasında süreci uzatmaktadır. Ayrıca kurumlar arası koordinasyon eksikliğine sebep olmaktadır.
- Öncelikli kirleticiler ve belirli kirleticilerin için getirilecek sıkı deşarj sınırlamaları belediyeler ve sanayii kuruluşları atıksu arıtma tesislerine ciddi yatırım ve işletme maliyeti getireceği düşünülmektedir.
- Klasik atıksu arıtma tesislerinde dahi yurtdışı kaynaklara bağıllık çok ciddi maliyet ve zaman kaybına neden olurken, ileri arıtmada söz konusu sorun daha da ciddi boyuta ulaşmaktadır. Pahalı ve uzmanlık gerektiren teknolojiler olması, bakımlarının dahi yurtdışına bağlı olması ciddi ek zorluklar getirmektedir.

Proje yürütücüsü Prof. Dr. Ülkü Yetiş'in çalıştay çıktılarını değerlendirdiği kapanış konuşması ile "Çevresel Kalite Standartları Bazlı Deşarj Standartlarına Geçiş Çalıştayı" sonlandırılmıştır. Bu çalıştayta elde edilen kazanımlar ve öneriler aşağıda özetlenmiştir.

Çalıştay Çıktıları

1. Tüm gruplar nezdinde aşamalı geçiş için önerilen uygulama takvimi uygun bulunmakla birlikte, öngörülen geçiş tarihlerinin öne alınması gerekliliği tavsiye edilmiştir. Geçiş sürecinin kademeli olarak yapılmasının uygulamada kolaylık sağlayacağı, yeni tesisler kolaylıkla adapte olabileceken, eski tesislere zaman tanınmasının gerektiği vurgulanmıştır.

2. Büyük tesisler ya da kirliliğin yoğun olarak görüldüğü öncelikli havzalar için, çevresel kalite standartları bazlı deşarj limitlerine geçiş sürecinin öne alınmasının daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır.
3. Küçük tesislerde ve kuru derelere deşarj eden tesislerde çevresel kalite standartları bazlı deşarj standartlarının uygulanmasında zorluk yaşanacağı belirtilmiştir.
4. Noktasal kaynakların kirliliğe yaptıkları katkıya ek olarak, yayılı kaynakların da önemli bir etkiye sahip olduğu, yayılı kaynakların ihmal edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.
5. İzleme ve denetimleri iyileştirebilmek için İl Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri'nin mevcut personel ve alt yapı kapasitelerinin güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
6. İzleme ve analiz çalışmalarını gerçekleştirmek için bölgesel teşkilatların kurulabileceği tavsiye edilmiştir.
7. Yeni atıksu arıtma tesisi gereksinimlerinin ortaya çıkacağı, bu gereksinimlerin getireceği mali zorlukları karşılayabilmek için çeşitli teşvik mekanizmalarının fayda sağlayacağı vurgulanmıştır.
8. Farklı idari yapılanmaların ortak çalışma alanlarına girdiği için, diğer ilgili kuruluşların da sürece dâhil edilerek eşgüdüm sağlanmasının önemi vurgulanmıştır.
9. İzleme ve denetimler için daha kapsamlı ve güncel bir atıksu arıtma tesisi envanteri oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.
10. Belirli kirleticilerin sayısı genel olarak yüksek bulunmuştur. Belirli kirleticilerin ölçülebilir parametrelerle sınırlandırılmasının ya da sayısını azaltabilmek için nehir havzası bazında kirleticilerin belirlenmesine yönelik ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.
11. Öncelikli maddelerin ve belirli kirleticilerin analizlerini gerçekleştirebilecek altyapı imkanlarının mevcut durumda sınırlı olduğu, önlem alınmadığı takdirde bunun ilerleyen dönemde süreci tıkayabileceği vurgulanmıştır.
12. Noktasal kaynakların deşarj ettikleri noktada nehir debisini ölçmelerinin uygulanabilir olduğu, ancak bunun çevre izni sürecine dâhil edilerek yasal zemine oturtulması gerektiği belirtilmiştir.
13. İleri arıtma teknolojilerinde ihtiyaç duyulan sarf malzemelerin ve ekipmanların birçoğu yurt dışından temin edildiği için, ithalatı azaltıcı önlemler alınması gerektiği belirtilmiştir. Özel sektörün zaman içerisinde arz-talep dengesini sağlayacağı öngörülmüştür.
14. Tüm endüstriyel tesislerin temiz üretim sürecine dâhil edilmeleri gerektiği, uygulamaların yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmıştır.
15. Atıksu arıtma tesislerinin işletmenlerine eğitim verilmesi gerektiği, gerekirse sertifikasyon yolu ile yasal zemine oturtulmasının önemi vurgulanmıştır.
16. Çevresel kalite standartları bazlı deşarj standartlarına geçiş sürecinde endüstriyel tesislere ön bilgilendirme yapılarak, süreç hakkında bilgilendirilmeleri ve gerekli hazırlıkları yapmalarının sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

17. İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik'te verilen içme suyu standartlarının yeniden gözden geçirilmesi gereği işaret edilmiştir.

Çalıştay sonunda eğitim katılımcılarına, soruları Tablo 9.7'de verilen anketler uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre ankete katılanların tamamı eğitimcilerin çalıştay konusunda yeterli bilgi birikimine sahip olduğunu düşündüklerini, çalıştayın genel olarak fikirlerini genişlettiğini, çalıştayda öğrendiklerini iş arkadaşlarıyla paylaşacaklarını, bu tip çalıştaylara katılmak istediklerini ve çalışmaya katıldıkları için mutlu olduklarını belirtmiştir. Ankete katılanların %90'ından fazlası çalışmaya neden katıldıklarını bildiklerini, organizasyonun başarılı olduğunu, etkinliğin konumunun iyi olduğunu, salonun olanaklarının iyi olduğunu, eğitimcilerin kullandığı metotları başarılı bulduklarını, oturumlara sıkılmadan aktif katılım sağladıklarını, çalıştayda öğrendiklerinin işlerinde faydalı olacağını ve çevrelerindeki insanları bu tip çalıştaylara katılma konusunda teşvik edeceklerini belirtmiştir. Çalışmaya katılanların sadece %73'ü çalıştay konusunda önceden bilgilendirildiklerini ve %68'i etkinliğin yapıldığı yerin ısıtma ve havalandırmasının yeterli olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Etkinliğin yapıldığı mekanın ışıklandırmasının, akustiğinin ve ikram servislerinin iyi olduğunu düşünen katılımcıların oranı ise yaklaşık %85 civarındadır.

Tablo 9.7. II. Çevresel Kalite Standartları Bazlı Deşarj Standartlarına Geçiş Çalıştayı Değerlendirme Formu

Sorular	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
Çalıştayın amaçları konusunda çalıştay öncesi bilgilendirilmiştim.					
Çalışmaya neden katıldığımı biliyorum.					
Genel olarak çalıştay organizasyonu başarılıydı.					
Etkinliğin konumu iyi seçilmişti.					
Etkinliğin yapıldığı mekanın ışıklandırması uygun ve yeterliydi.					
Etkinliğin yapıldığı yerin ısıtma ve havalandırması uygun ve yeterliydi.					
Salonun akustiği uygun ve yeterliydi.					
Salonun olanakları genel olarak iyiydi.					
İkram servisi iyiydi.					
Eğitici çalıştay konusu hakkında yeterli bilgi birikimine sahipti ve kendi konularında yetkindi.					
Eğiticilerin kullandığı metod etkili ve başarılıydı.					
Oturumlarda sıkılmadım ve konsantrasyonumu kaybetmedim.					
Genel olarak çalıştay programına soru ve yorumlarımla aktif katılım sağladım.					

Sorular	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
Çalıştay genel olarak bilgi ve fikirlerimi genişletti.					
Bu çalıştayda öğrendiklerim işimde faydalı olacak.					
Bu çalıştayda öğrendiğim konuları iş arkadaşlarımla da paylaşacağım.					
Bu tip çalıştay programlarına mümkün olduğunca katılmak isterim.					
Çevremdeki insanları bu tip çalıştaylara katılmaları konusunda teşvik edeceğim.					
Bu çalıştaya katıldığım için mutluyum.					

10 DÜZENLEYİCİ ETKİ ANALİZİ

Proje kapsamında Düzenleyici Etki Analizi (DEA) çalışması da yapılmıştır. Çalışmanın amacı; Proje kapsamında önerilen alıcı ortam kriterleri ya da ÇKS bazında noktasal kirleticiler (kentsel ve endüstriyel deşarjlar) için deşarj limitlerinin uygulamasına geçişten kaynaklanacak etkilerin değerlendirilmesi; uygulamanın muhtemel fayda ve maliyetlerinin neler olduğu; sosyal, ekonomik ve ticarî hayata, çevreye ve ilgili kesimlere etkilerinin neler olacağı; uygulama konusunda paydaş görüşlerinin neler olduğunu, vb, konuların irdelenmesidir. DEA Raporu İdareye ayrıca sunulmuştur.

AB SÇD, pek çoğu mikrokirletici ya da endokrin bozucu madde (EDC) olarak bilinen, noktasal ve yayılı kaynaklardan açığa çıkan 45 tehlikeli madde ve madde grubunu “öncelikli” ve “öncelikli tehlikeli” madde olarak sınıflandırılmakta ve bunlar için SÇD’de verilen ÇKS’lerin sağlanmasını beklemektedir. SÇD, ek olarak ülkelerin kendileri için nehir havzası spesifik kirleticilerini (belirli kirletici) ve bu kirleticiler için ÇKS’leri belirlemelerini gerektirmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı (mülga Orman ve Su İşleri Bakanlığı), ülkemiz için belirli kirleticileri ve bu kirleticiler için ÇKS değerlerini belirlemiş ve yakın geçmişte Yerüstü Su Kalitesi Yönetimi Yönetmeliği’ni bu doğrultuda revize etmiştir. Bu yönetmeliğin 10. Maddesi, alıcı ortamlarda öncelikli ve belirli kirletici düzeylerinin, yönetmelikte tanımlanmış olan ÇKS’leri aşmayacak şekilde kontrol edilmesine 2019 yılı sonu itibarıyla geçileceğini belirtmektedir.

Projede, ülkemizde ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri uygulamasına geçiş için gerçekçi bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılmış ve ülkemiz koşullarında uygulanabilir nitelikte olduğu düşünülen bir “ÇKS bazlı deşarj standartları/limitleri uygulamasına geçiş stratejisi” oluşturulmuştur (Tablo 10.1). Önerilen yaklaşımın ilk aşamasını, halen ÇŞB tarafından revizyonu tamamlanma aşamasına gelmiş Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (SKKY)’nin uygulanması teşkil etmektedir.

İkinci aşamada, SKKY’nin sektörel deşarj standardı tablolarının öncelikli kirleticiler ve METBEL açısından revize edilerek kullanılması teşkil etmektedir. SKKY’nin sektörel deşarj standartları tablolarına; o sektör için söz konusu olan METBEL parametrelerinin ve yine o sektör için söz konusu olan öncelikli kirleticilerin ülkemiz koşulları için belirlenecek deşarj standartları ile dahil edilmesi önerilmektedir. Yaklaşımın 3. aşaması ise; belirli kirleticilerin de deşarj sınırlamalarına dahil edilmesi ve ÇKS bazlı deşarj limiti uygulamasına geçilmesi şeklinde şekillendirilmektedir. Sektörel olarak deşarj sınırlaması uygulanacak belirli kirleticiler, tercihen o havzaya özgü olarak belirlenmiş “belirli kirleticiler” olacaktır.

Tablo 10.1. Uygulanması Önerilen Aşamalı Deşarj Standardı/Limiti Belirleme Yaklaşımı

Aşama	Yaklaşım	Önerilen uygulama başlangıcı	Deşarj Limiti/Standardı	Karışım Bölgesinin Göz Önüne Alınması
1	Revize SKKY'nin uygulanması			
	Halen tamamlanma aşamasına gelmiş revizyonun uygulanması	2018	Deşarj Standardı	Hayır
2	SKKY'de Yer Alan Deşarj Standartlarının Revizyonu			
	SKKY'de bulunan sektörel tablolara yeni parametrelerin (METBEL parametreleri + 45 parametreden mevcut olanlar) eklenmesi	2025	Deşarj Standardı	Hayır
3	Nehir Havzası Belirli Kirleticileri ve Öncelikli Kirleticiler için Deşarj Limiti Uygulaması			
	3.1. Seyrelme Yaklaşımı (Gerçek Seyrelme)	2025+5 yıl	Deşarj Limiti	Hayır
	3.2. Deşarj Test Yazılımı	2025+10 yıl	Deşarj Limiti	Evet
	3.3. GMTY (Modelsiz yaklaşımlar)	2025+ >20 yıl	Deşarj Limiti	Hayır
	3.4. GMTY (Modelleme yaklaşımı)	2025+ >> 20 yıl	Deşarj Limiti	Hayır

Yukarıda işaret edilen yasal düzenleme; gerek sanayi kuruluşları gerekse kentler ya da belediyeler için ek arıtma prosesleri, dolayısıyla çeşitli ekonomik maliyetler getirecektir. İlgili maliyetlerin finansmanı gerek özel sektör gerekse kamu sektörü için zorlu bir görev olacaktır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ise, söz konusu düzenlemenin uygulanması noktasında bazı idari sorunlarla karşılaşabilecektir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın il teşkilatlarının insan kaynakları ve teknik kapasite anlamında iyileştirilmesi gerekebilecektir. Daha çok sayıda parametre için daha sıkı deşarj sınırlaması anlamına gelen bu düzenleme, bir yandan ciddi bir laboratuvar altyapısı (özel ya da kamu) gerektirecek, diğer yandan da gerek sanayi kuruluşları gerekse belediyelerin yeterli teknik bilgiye sahip olmamaları nedeniyle, ilk aşamada uygulamada aksaklıklar yaşanabilecektir. Ancak, önerilen geçişin kademeli oluşu, nispeten süreci kolaylaştıracaktır.

Noktasal kaynaklı kirliliğin kontrolü için önerilen aşamalı deşarj standardı/limiti belirleme yaklaşımının uygulanması, hiç şüphesiz, tek başına yeterli olmayacaktır. Gübre ve biosit kullanımından kaynaklanan kirlenme de su kaynakları açısından önemlidir. Nitekim, noktasal kaynakların kontrolü için uygulanabilir bir yöntem geliştirmek amacıyla yürütülen “Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi” projesi kapsamında pilot havzalarda gerçekleştirilen alıcı ortam su kalitesi izleme çalışmalarında tespit edilen kirleticilerin önemli bir kısmını pesitisitlerin oluşturduğu

görülmüştür. Bu nedenle, bu DEA'nın konusu olan düzenlemeye, yayılı kirletici kaynakların da dahil edilmesi düşünülmüş ve bu çerçevede seçenekler geliştirilmiştir (Tablo 10.2). İlk seçenek mevcut durumun devam ettirilmesi olarak ele alınırken, 2. Seçenekte sadece noktasal kaynakların Tablo 10.2'de belirtilen kapsamda kontrolü, 3. Seçenekte ise tüm noktasal ve yayılı kaynakların kontrolü düşünülmüştür.

Bu DEA çalışmasında Tablo 10.1'de belirtilen geçiş süreci ele alınırken, esasen Aşama 2 ve Aşama 3 değerlendirilmiş ve bu aşamaların belediyelere ve sanayi kuruluşlarına getireceği ilave arıtma gereksiniminin aynı olacağı kabul edilmiştir. Bu kabul; Aşama 2'de ve Aşama 3'te giderilmesi gereken kirleticilerin ve bu kirleticiler için gereken arıtım düzeylerinin pek çok alıcı ortam su kütlesi için aynı olacağı ve öncelikli kirleticilerin giderimini sağlayacak yatırımların, belirli kirleticileri de zaten giderebileceği hususundan kaynaklanmaktadır. Bu kabullerin çok büyük oranda doğru olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 10.2. İrdelenen Seçenekler⁴

Seçenek No	Noktasal Kaynakların Kontrolü		Yayılı Kaynakların Kontrolü
	Kentsel AAT	Endüstriyel AAT	
Seçenek 0 - Düzenleme Yapmama			
Seçenek 1 - Sadece Noktasal Kaynakların Kontrolü			
1.1.	≥50000 E.N.*	Debi ≥250 m³/gün	Yok
1.2	≥50000 E.N.	Debi ≥500 m³/gün	Yok
Seçenek 2 - Noktasal Kaynakların ve Yayılı Kaynakların Kontrolü			
2.1	≥50000 E.N.	Debi ≥250 m³/gün	Var
2.2	≥50000 E.N.	Debi ≥500 m³/gün	Var
Seçenek 3 - Tüm Noktasal Kaynakların ve Yayılı Kaynakların Kontrolü			
3.1	Tümü	Tümü	Var

*E.N.: Eşdeğer Nüfus

DEA, iyi bir yasal düzenlemenin temel unsurlarından olup, mevcut ya da yeni çıkarılacak bir yasal düzenlemenin muhtemel fayda ve maliyetleri ile olumlu ve olumsuz etkilerinin sistematik olarak incelenmesini amaçlayan bir yönetim aracıdır. Bu araç, analize esas yasal düzenlemenin altında yatan sorunların anlaşılabilmesi, ilişkin seçeneklerin belirlenebilmesi ve seçeneklerden en uygun olanının işaret edilmesinin içermektedir.

Bu DEA'da ele alınan ana seçenekler; düzenleme yapmama, sadece noktasal kirlilik kaynakları için önerilen düzenlemenin uygulanması, hem noktasal hem yayılı kirlilik

⁴ Seçenekler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilileri ile yapılan değerlendirmeler neticesinde belirlenmiştir.

kaynakları için sınırlama uygulanmasıdır. Bu seçeneklerin etkileri analiz edilmekte ve olası maliyetleri karşılaştırılmaktadır. Yapılacak yasal düzenlemenin seçenekler üzerinden fayda-maliyet analizine bağlı olarak incelenmesi, uygulamanın olası etkileri ya da hayata geçirilebilirliği anlamında önem arz etmektedir.

Çalışmada, Resmi Gazete'nin 19/12/2005 tarih ve 2005/9986 sayılı nüshasında yayımlanmış olan "Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" madde 24'ün DEA konusunda hükümleri uygulanmıştır.

Ekonomik analizlere ilişkin rakamlar, proje çerçevesinde daha önce hazırlanıp, Bakanlık'a sunulmuş olan Maliyet Analizi Raporu'ndan alınmıştır. Söz konusu raporda, yapılan hesaplamaların detayı sunulmaktadır.

Bu DEA çalışması temel olarak yukarıda sözü edilen proje çalışmaları kapsamında toplanan veri ve yapılan analizlere dayandırılmıştır. Ekonomik analizler aşağıda sıralanan iki başlığa yönelik olarak gerçekleştirilmiştir:

- Yeşilirmak ve Nilüfer Alt Havzaları'nda yer alan endüstriyel ve kentsel atıksu arıtma tesislerinde ihtiyaç duyulacak iyileştirmeler,
- Yayılı kirleticilerin kontrolüne yönelik olarak gerçekleştirilmesi gereken çiftçilere yönelik eğitim faaliyetleri.

Çalışmada; ülkemizde ÇKS bazlı deşarj standartlarının uygulanmasına geçiş hususunda ilgili mevzuata uyum durumunun ve revizyon ihtiyaçlarının gözden geçirilmesi, yasal düzenlemelerin getireceği ek yük/maliyetlerin öngörülmesi, uygulamaya geçiş için ihtiyaçların ve maliyetlerin belirlenmesi hedefine yönelik olarak ilgili kurum ve kuruluşların görüş ve önerilerini almak amacıyla çeşitli paydaş danışma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaları; a) anket çalışmaları ve b) çalıştay başlıkları altında toplamak mümkündür. Anket uygulaması, Yeşilirmak ve Nilüfer Alt Havzaları'nda yer alan kentsel ve endüstriyel AAT'lerde yapılmış ve temel olarak, önerilen yeni deşarj sınırlaması uygulama planının kendileri açısından uygunluğu ve uyum sağlama konusunda kabiliyetleri ya da ne gibi zorluklar yaşayabileceklerine ilişkin bilgi toplanmış ve değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, beklendiği üzere, önerilen uygulamanın çeşitli çevresel ve sosyal faydalar sağlayacağı buna karşılık bir maliyeti olacağı görülmüştür. Sağlanacak başlıca faydalar;

- Su kirliliğinin azalması
- Ülkemizin AB Mevzuatı'na uyum sürecinin desteklenmesi
- Salımı kontrol edilen kirleticilerin yol açtığı sağlık sorunlarının ve ilişkin sağlık harcamalarının azalması
- Yeni istihdam olanaklarının yaratılması

olarak ön görülmüştür.

Tablo 10.2’de sıralanan seçenekler için hesaplanan toplam maliyetler Tablo 10.3’te sunulmaktadır. Görüldüğü gibi, Nilüfer Alt Havzası’nda yer alan endüstriyel AAT’lerin debileri, irdelenen seçeneklerdeki sınır değerlerin üzerinde olduğu için, seçenekler için hesaplanan toplam maliyetler arasında ciddi farklar görülmemektedir. Yeşilırmak Havzası’nda ise Nilüfer Alt Havzası’na göre nispeten küçük debili endüstriyel AAT’ler bulunduğu için, irdelenen seçeneklerin toplam maliyetleri farklılık göstermektedir. Yine aynı şekilde, Nilüfer Alt Havzası’nda yer alan kentsel AAT’lerin kapasitesi 50.000 eşdeğer nüfus üzerinde olduğu için, seçeneklerin toplam maliyetleri birbirinden farklı değildir. Fakat, Yeşilırmak Havzası’nda 50.000 eşdeğer nüfus altında faaliyet gösteren kentsel AAT’ler bulunduğu için, tüm kentsel AAT’lerin kontrolünün hedeflendiği seçeneğin toplam maliyeti, 50.000 eşdeğer nüfus altı kentsel AAT’lerin muaf tutulduğu seçeneklere göre daha fazladır.

Tablo 10.3. İrdelenen Seçenekler ve Toplam Maliyetler

Seçenek No	Noktasal Kaynakların Kontrolü		Yayılı Kaynakların Kontrolü		Kentsel AAT Yaklaşık Maliyet (M €/yıl)	Endüstriyel AAT Yaklaşık Maliyet (M €/yıl)	Toplam Maliyet (M €/yıl)
	Kentsel AAT	Endüstriyel AAT					
Seçenek 0 - Düzenleme Yapmama					-	-	-
Seçenek 1 - Sadece Noktasal Kaynakların Kontrolü							
1.1.	≥50000 E.N.*	Debi ≥250 m³/gün	Yok	Yeşilirmak	4,5-7,5	0,1-1,4	4,6-8,9
				Nilüfer	12,9-20,9	7,5-12,1	20,4-33,0
1.2	≥50000 E.N.	Debi ≥500 m³/gün	Yok	Yeşilirmak	4,5-7,5	0,08-1,3	4,5-8,8
				Nilüfer	12,9-20,9	7,4-12,1	20,3-33,0
Seçenek 2 - Noktasal Kaynakların ve Yayılı Kaynakların Kontrolü							
2.1	≥50000 E.N.	Debi ≥250 m³/gün	Var	Yeşilirmak	4,5-7,5	0,1-1,4	4,6-8,9
				Nilüfer	12,9-20,9	7,4-12,1	20,3-33,0
2.2	≥50000 E.N.	Debi ≥500 m³/gün	Var	Yeşilirmak	4,5-7,5	0,08-1,2	4,5-8,7
				Nilüfer	12,9-20,9	7,4-12,1	20,3-33,0
Seçenek 3 - Tüm Noktasal Kaynakların ve Yayılı Kaynakların Kontrolü							
3.1	Tümü	Tümü	Var	Yeşilirmak	4,7-7,7	0,2-1,5	4,9-9,2
				Nilüfer	12,9-20,9	7,5-12,1	20,4-33,0

* Sadece noktasal kirletici yük bazında hesaplanabilmektedir.

Yukarıdaki bölümde işaret edilen seçeneklere ilişkin yapılan tüm etki değerlendirmeleri, Tablo 10.4’te özetlenen sonuçları vermiş ve Seçenek 2.2’nin tercih edilebileceğini ortaya çıkarmıştır.

Tablo 10.4. Seçeneklerin Karşılaştırılması

Seçenekler	Ekonomik Etkiler				Çevresel Etkiler	Sosyal Etkiler
	Belediyeler	Endüstriler	Kamu	Yayılı Kaynak		
Seçenek 0.1: Düzenleme Yapmama	+	+	+	+++	---	---
Seçenek 1.1: Noktasal Kaynaklar için Debi ve Eşdeğer Nüfus Sınırlaması	-	--	-	++	+	+
Seçenek 1.2: Noktasal Kaynaklar için Debi ve Eşdeğer Nüfus Sınırlaması	-	-	-	++	+	+
Seçenek 2.1: Noktasal Kaynaklar için Debi ve Eşdeğer Nüfus Sınırlaması ve Yayılı Kaynakların Kontrolü	-	--	-	-	+++	+++
Seçenek 2.2: Noktasal Kaynaklar için Debi ve Eşdeğer Nüfus Sınırlaması ve Yayılı Kaynakların Kontrolü	-	-	-	-	+++	+++
Seçenek 3.1: Tüm Noktasal Kaynakların ve Yayılı Kaynakların Kontrolü	---	---	--	-	+++	+++

11 KAYNAKLAR

- Adachi, A., Takagi, S. & Okano, T. (2002). Adsorption and adsorption mechanism of rice bran for chloroform from tap water. *Chemosphere* 46, 87–92.
- Agarwal, S., Tyagi, I., Gupta, V.K., Dehghani, M.H., Bagheri, A., Yetilmezsoy, K., Amrane, A., Heibati, B. & Rodriguez-Couto, S. (2016). Degradation of azinphos-methyl and chlorpyrifos from aqueous solutions by ultrasound treatment. *Journal of Molecular Liquids*, 221, 1237-1242.
- Agency for Toxic Substances and Disease Registry. (2015). Support Document to the 2015 Priority List of Hazardous Substances That Will Be Candidates for Toxicological Profiles.
- Ahmed, M.B., Zhou, J.L., Ngo, H.H., Guo, W., Thomaidis, N.S. & Xu, J. (2017). Progress in the biological and chemical treatment technologies for emerging contaminant removal from wastewater: A critical review. *Journal of Hazardous Materials*, 323, 274-298.
- Aksu, Z. (2005). Application of biosorption for the removal of organic pollutants: a review
- Ali, İ., Asim, M. & Khan, T.A. (2012). Low cost adsorbents for the removal of organic pollutants from wastewater. *Journal of Environmental Management*, 113, 170-183.
- Alister, C., & Kogan, M. (2006). ERI: Environmental risk index. A simple proposal to select agrochemicals for agricultural use. *Crop Protection* 25, (2006), 202–211.
- American Chemistry Council. (2011, August). ACC Prioritization Screening Approach. Retrieved from <https://www.americanchemistry.com/Prioritization-Document/>
- Arnot, J. A., & Mackay, D. (2008). Policies for Chemical Hazard and Risk Priority Setting: Can Persistence, Bioaccumulation, Toxicity, and Quantity Information Be Combined? *Environmental Science & Technology*, 42 (13).
- Banic, N., Abramovic, B., Krstic, J., Sojic, D., Loncarevic, D., Cherkezova-Zheleva, Z. & Guzsany, V. (2011). Photodegradation of thiacloprid using Fe/TiO₂ as a heterogeneous photo-Fenton catalyst. *Applied Catalysis B: Environmental*, 107, 363-371.
- Barosa, M.O., Moreira, N.F.F., Riberio, A.R., Pereira, M.F.R. & Silva, A.M.T. (2016). Occurrence and removal of organic micropollutants: An overview of the watch list of EU Decision 2015/495. *Water Research*, 94, 257-279.

- Bledzka, D., Gryglik, D., Olak, M., Gebicki, J.L. & Miller, J.S. (2010). Degradation of n-butylparaben and 4-tert-octylphenol in H₂O₂/UV system. *Radiation Physics and Chemistry*, 79, 409-416.
- Brinkmann, T., Santonja, G.G., Yukseler, H., Roudier, S., Sancho, L.D., 2016. Best Available Techniques (BAT) Reference Document for Common Waste Water and Waste Gas Treatment/Management Systems in the Chemical Sector Industrial Emissions Directive 2010/75/EU (Integrated Pollution Prevention and Control). JRC Science for Policy Report.
- Bu, Q., Wang, D., Wang, Z. (2013). Review of screening systems for prioritizing chemical substances. *Critical Reviews in Environmental Science and Technology*, 43(10), 1011-1041. <http://dx.doi.org/10.1080/10934529.2011.627030>.
- Bursa İli 2015 Yılı Çevre Durum Raporu (2016). Bursa Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü. <http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Bursa2015.pdf> (21.10.2017)
- Černigoj, U., Štangar, U.L. & Trebše, P. (2007). Degradation of neonicotinoid insecticides by different advanced oxidation processes and studying the effect of ozone on TiO₂ photocatalysis. *Applied Catalysis B: Environmental*, 75, 229-238.
- Chang, Y-P., Ren, C-Y., Qu, J-C. & Chen, X-G. (2012). Preparation and characterization of Fe₃O₄/graphene nanocomposite and investigation of its absorption performance of aniline and p-chloroanilin. *Applied Surface Science*, 261, 504-509.
- Chao, H-P., Lee, C-K., Juang, L-C. & Hsieh, T-Y. (2013). Sorption of organic compounds with different water solubility on octadecyltrichlorosilane-modified titanate nanotubes. *Journal of the Taiwan Institute of Chemical Engineers*, 44, 111-116.
- Chao, H-P., Peng, C-L., Lee, C-K. & Han, Y-L. (2012). A study on sorption of organic compounds with different water solubilities on octadecyltrichlorosilane-modified NaY zeolite. *Journal of the Taiwan Institute of Chemical Engineers*, 43, 195-200.
- CIS – WFD, 2010, Technical Background Document on Identification of Mixing Zones, December 2010
- Crini, G., Saintemarie, A.E., Rocchi, S., Fourmentin, M., Jeanvoine, A., Millon, L. & Morin-Crini, N. (2017). Simultaneous removal of five triazole fungicides from synthetic solutions on activated carbons and cyclodextrin-based adsorbents, *Heliyon*, 3, e00380.
- Cusano, G., Gonzalo, M.R., Farrell, F., Remus, R., Roudier, S., Sancho, L.D., 2017. Best Available Techniques (BAT) Reference Document for the Non-Ferrous Metals Industries Industrial Emissions Directive 2010/75/EU. Integrated Pollution Prevention and control. JRC Science for Policy Report.

- Daginnus, K., Gottardo, S., Payra-Perez, A., Whitehouse, P., Wilkinson, H., Zaldivar, JM. (2011). A model-based prioritisation exercise for the European Water Framework Directive. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 8, 435-455.
- Diao, Z-H., Xu, X.R., Jiang, D., Kong, L-J., Sun, Y.X., Hu, Y.X., Hao, Q.W. & Chen, H. (2016). Bentonite-supported nanoscale zero-valent iron/persulfate system for the simultaneous removal of Cr(VI) and phenol from aqueous solutions. *Chemical Engineering Journal*, 302, 213-222.
- Donnachie, R. L., Johnson, A. C., Moeckel, C., Pereira, M. G., & Sumpter, J. P. (2014). Using risk-ranking of metals to identify which poses the greatest threat to freshwater organisms in the UK. *Environmental Pollution*, 194 (2014), 17-23.
- Dulio, Von der Ohe, P.C. (2013). NORMAN Prioritisation framework for emerging substances. France: NORMAN Association
- El-Hadj, T.B., Dosta, J., Torres, R. & Mata-Alvares J. (2007). PCB and AOX removal in mesophilic and thermophilic sewage sludge digestion. *Biochemical Engineering Journal*, 36, 281-187.
- Environment Agency. (2007). Prioritising chemicals for standard derivation under Annex VIII of the Water Framework Directive.
- EPA. (2014). Survey of Ranking and Scoring Systems. In *Developing the Risk-Screening Environmental Indicators*. USA.
- Ergüven, G. O., Bayhan, H., İkizoğlu, B., Kanat, G., & Demir, G. (2016). Removal rate of herbicide acetonifin with isolated bacteria and fungi. *Applied Ecology and Environmental Research*, 14, 351-365.
- European Commission 2017. Best Available Techniques (BAT) Reference Document in the Food, Drink and Milk Industries. Industrial Emissions 2010/75/EU, Joint Research Centre Directorate B – Growth Innovation Circular Economy and Industrial Leadership Unit, European IPPC Bureau. First Draft.
- European Commission, 2007, Reference Document on Best Available Techniques in the Ceramic Manufacturing Industry.
- Evgenidou, E., Konstantinou, I., Fytianos, K., & Albanis, T. (2006). Study of the removal of dichlorvos and dimethoate in a titanium dioxide mediated photocatalytic process through the examination of intermediates and the reaction mechanism. *Journal of Hazardous Materials*, 137(2), 1056–1064.

- Fan, M., Zhou, N., Li, P., Chen, L., Chen, Y., Shen, S. & Zhu, S. (2017). Anaerobic co-metabolic biodegradation of tetrabromobisphenol-A using a bioelectrochemical system. *Journal of Hazardous Materials*, 321, 791-800.
- Fenoll, J., Garrido, I., Pastor-Belda, M., Campillo, N., Vinas, P., Yanez, M.J., Vela, N. & Navarro, S. (2017). Solar detoxification of water polluted with fungicide residues using ZnO-coated magnetic particles. *Chemical Engineering Journal*, 330, 71-81.
- Frangos, P., Shen, W., Wang, H., Li, X., Yu, G., Deng, S., Huang, J., Wang, B. & Wang, Y. (2016). Improvement of the degradation of pesticide diethylatrazine by combining UV photolysis with electrochemical generation of hydrogen peroxide. *Chemical Engineering Journal*, 291, 215-224.
- Gaoa, J.P., Maguhn, J., Spitzauer, P. & Kettrup, A. (1998). Sorption of pesticides in the sediment of the Teufelsweiher pond (Southern Germany). I: Equilibrium assessments, effect of organic carbon content and pH. *Water Research*, 32, 1662-1672.
- García de Llasera, M.P., León Santiago, M., Loera Flores, E.J., Bernal Toris, D.N. & Covarrubias Herrera, M.R. (2017). Mini-bioreactors with immobilized microalgae for the removal of benzo(a)anthracene and benzo(a)pyrene from water. *Ecological Engineering*, In Press.
- Gimba, C. E., Salihu, A. a, Kagbu, J. a, Itodo, M. T. a U., & Sariyya, a I. (2010). Study of Pesticide (Dichlorvos) Removal from Aqueous Medium By *Arachis Hypogaea* (Groundnut) Shell Using GC/MS. *World Raral Observation*, 2(1), 1–9.
- Golash, N., & Gogate, P. R. (2012). Ultrasonics Sonochemistry Degradation of dichlorvos containing wastewaters using sonochemical reactors. *Ultrasonics - Sonochemistry*, 19(5), 1051–1060.
- Gorito, A.M., Riberio, A.R., Almeida, C.M.R. & Silva, A.M.T. (2017). A review on the application of constructed wetlands for the removal of priority substances and contaminants of emerging concern listed in recently launched EU legislation. *Environmental Pollution*, 227, 428-443.
- Grandclement, C., Seyssiecq, I., Piram, A., Wong-Wah-Chung, P., Vanot, G., Tiliacos, N., Roche, N. & Doumenq, P. (2017). From the conventional biological wastewater treatment to hybrid processes, the evaluation of organic micropollutant removal: A review. *Water Research*, 111, 297-317.
- Gunier, R. B., Harnly, M. E., Reynolds, P., Hertz, A., & Behren, J. V. (2001). Agricultural Pesticide Use in California: Pesticide Prioritization, Use Densities, and Population Distributions for a Childhood Cancer Study. *Environmental Health Perspectives*.

- He, F., Ji, Y., Wang, Y. & Zhang Y. (2017). Preparation of bifunctional hollow mesoporous Fe₀@C@MnFe₂O₄ as Fenton-like catalyst for degradation of Tetrabromobisphenol A. *Journal of the Taiwan Institute of Chemical Engineers*, In Press.
- Huang, L., Jing, H., Cheng, Z. & Dong, W. (2013). Different photodegradation behavior of 4-tert-octylphenol under UV and VUV irradiation in aqueous solution. *Journal of Photochemistry and Photobiology A: Chemistry*, 251, 69-77.
- Institute for Environment and Health. (2004). A screening method for ranking chemicals by their fate and behaviour in the environment and potential toxic effects in humans following non-occupational exposure. Leicester, UK.
- Jelic, A., Di Fabio, S., Vecchiato, G., Cecchi, F. & Fatone F. (2015). Nano-occurrence and removal of PCBs within the Europe's largest petrochemical MBR system. *Water Research*, 83, 329-336.
- Jiang, H. & Adams, C. (2006). Treatability of chloro-s-triazins by conventional drinking water treatment technologies. *Water Research*, 40, 1657-1667.
- Jo, C.H., Dietrich, A.M. & Tanko, J.M. (2011). Simultaneous degradation of disinfection byproducts and earthy-musty odorants by the UV/H₂O₂ advanced oxidation process. *Water Res.* 45, 2507–2516.
- Johnson, A. C., Donnachie, R. L., Sumpter, J. P., Jürgens, M. D., Moeckel, C., & Pereira, M. G. (2017). An alternative approach to risk rank chemicals on the threat they pose to the aquatic environment. *Science of The Total Environment*, 599-600, 1372-1381. doi:10.1016/j.scitotenv.2017.05.039
- Joint Research Centre. (2015). Development of the first Watch List under the Environmental Quality Standards Directive. European Commission.
- Joint Research Centre. (2016). Monitoring-based Exercise: Second Review of the Priority Substances List under the Water Framework Directive. European Commission.
- Juraske, R., Anton, A., Castells, F., Huijbregts, & M.A.J. (2007). PestScreen: A screening approach for scoring and ranking pesticides by their environmental and toxicological concern. *Environment International*, 33 (2007), 886–893.
- Kadri, T., Rouissi, T., Brar, S.K., Cledon, M., Sarma, S. & Verma, M. (2017). Biodegradation of polycyclic aromatic hydrocarbons (PAHs) by fungal enzymes: A review. *Journal of Environmental Sciences*, 51, 52-74.
- Khan, S., He, X., Khan, H.M., Boccelli, D.L. & Dionysiou, D.D. (2017). Kinetics and mechanism of sulfate radical- and hydroxyl radical- induced degradation of highly

- chlorinated pesticide lindane in UV/peroxymonosulfate system. *Chemical Engineering Journal*, 318, 135-142.
- Kiso, Y., Nishimura, Y., Kitao, T., & Nishimura, K. (2000). Rejection properties of non-phenylic pesticides with nanofiltration membranes. *Journal of Membrane Science*, 171(2), 229–237.
- Klein, W., Denzer, S., Herrchen, M., Lepper, P., Müller, M., Sehr, R., Volmer, J. & Storm, A. (1999). *Revised Proposal for a List of Priority Substances in the Context of the Water Framework Directive (COMMPs Procedure)*
- Korkmaz, S. (2011). “Hidrolojide Coğrafi Bilgi Sistemleri Uygulamaları: Nilüfer Çayı Havzası”. TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi.
- Kovalova, L., Siegrist, H., von Gunten, U., Eugster, J., Hagenbuch, M., Wittmer, A., Moser, R., McArdell, C.S. (2013). Elimination of Micropollutants during Post-Treatment of Hospital Wastewater with Powdered Activated Carbon, Ozone, and UV, *Environmental Science and Technology*, 47, 7899-7908.
- Kumar, A., & Xagorarakis, I. (2010). Pharmaceuticals, personal care products and endocrine-disrupting chemicals in U.S. surface and finished drinking waters: A proposed ranking system. *Science of The Total Environment*, 408(23), 5972-5989. doi:10.1016/j.scitotenv.2010.08.048
- Kuzmanović, M., Ginebreda, A., & Barcelo, D. (2014). Risk assessment and prioritization of pollutants in continental Mediterranean waters based on hazard quotients. *CONTRIBUTIONS to SCIENCE* 10, 125-134.
- Kuzmanović, M., Ginebreda, A., Petrović, M., & Barceló, D. (2015). Risk assessment based prioritization of 200 organic micropollutants in 4 Iberian rivers. *Science of the Total Environment*, 503–504 (2015), 289–299.
- Lamichhane, S., Krishna, K.C.B. & Sarukkalige, R. (2016). Polycyclic aromatic hydrocarbons (PAHs) removal by sorption: A review. *Chemosphere*, 148, 336-353.
- Lazarević-Pašti, T., Nastasijević, B. & Vasić, V. (2011). Oxidation of chlorpyrifos, azinphos-methyl and phorate by myeloperoxidase. *Pesticide Biochemistry and Physiology*, 101, 220-226.
- Lerche, D., Matsuzaki, S. Y., Sørensen, P. B., Carlsen, L., & Nielsen, O. J. (2004). Ranking of chemical substances based on the Japanese Pollutant Release and Transfer Register using partial order theory and random linear extensions. *Chemosphere* ,55 (2004), 1005–1025.

- Li, Y., Kemper, J.M., Datuin, G., Akey, A., Mitch, W.A. & Luthy, R.G. (2016). Reductive dehalogenation of disinfection byproducts by an activated carbon-based electrode system. *Water Res.* 98, 354–362.
- Liao, C.H., Wantawin, C., Lu, M.C. & Huang, C.I. (2004). Fe⁰-based system as innovative technology for degrading trichloromethane: redox removal characteristics. *Environ Sci Pollut Res Int.* 11, 254-259.
- Liyan, S., Youcai, Z., Guojian, W., Bing, L., Dongjie, N. & Xiaoli, C. (2007). Biomimetic fat cell (BFC) preparation and for lindane removal from aqueous solution. *Journal of Hazardous Materials*, 146, 289-294.
- Lu, L.C., Wang, C.I & Sye, W.F. (2011). Applications of chitosan beads and porous crab shell powder for the removal of 17 organochlorine pesticides (OCPs) in water solution. *Carbohydrate Polymers*, 83, 1984-1989.
- Malkoske, T., Tang, Y., Xu, W., Yu, S. & Wang, H. (2016). A review of the environmental distribution, fate, and control of tetrabromobisphenol A released from sources. *Science of the Total Environment*, 569-570, 1608-1617.
- Massot, A., Esteve, K., Noilet, P., Meoule, C. Poupot, C. & Mietton-Peuchot, M. (2012). Biodegradation of phytosanitary products in biological wastewater treatment. *Water Research*, 46, 1785-1792.
- Moreira, F.C., Soler, J., Alpendurada, M.F., Boaventura, R.A.R., Brillas, E. & Vilar, V.J.P. (2016). Tertiary treatment of a municipal wastewater toward pharmaceuticals removal by chemical and electrochemical advance oxidation process. *Water Research*, 105, 251-263.
- Murray, K. E., Thomas, S. M., & Bodour, A. A. (2010). Prioritizing research for trace pollutants and emerging contaminants in the freshwater environment. *Environmental Pollution*, 158 (2010). 3462-3471.
- Narita, K., Matsui, Y., Iwao, K., Kamata, M., Matsushita, T., & Shirasaki, N. (2014). Selecting pesticides for inclusion in drinking water quality guidelines on the basis of detection probability and ranking. *Environment International*, 63 (2014), 114–120.
- Neuparth, T., Moreira, S., Santos, M. M., & Reis-Henriques, M. A. (2011). Hazardous and Noxious Substances (HNS) in the marine environment: Prioritizing HNS that pose major risk in a European context. *Marine Pollution Bulletin*, 62 (2011), 21–28.
- Office of Environmental Management of Enclosed Coastal Seas. (2011). Guidance for Introducing the Total Pollutant Load Control System (TPLCS). Ministry of the

- Environment, Japan. Aralık 20, 2016 tarihinde <http://www.env.go.jp/en/water/ecs/pdf/english.pdf> adresinden alındı
- Ormad, M.P., Miguel, N., Claver, A., Matesanz, J.M. & Ovelheiro, J.L. (2008). Pesticides removal in the process of drinking water production, *Chemosphere*, 71, 97-106.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürlüğü. (2015) “Yeşilirmak Havzası Taşkın Yönetim Planı” <http://taskinyonetimi.ormansu.gov.tr/taskinyonetimi/Files/YESILIRMAK%20HAVZASI%20TA%20C5%9EKIN%20YONETIM%20PLANI%20.pdf> (21.10.2017)
- OSPAR Commission. (2000). Briefing Document on the Work of DYNAMEC and the DYNAMEC Mechanism for the Selection and Prioritisation of Hazardous Substances.
- Ölmez, G. (2014). “Yerüstü Su Kaynaklarında Su Kalitesinin İyileştirilmesi için Çevresel Hedeflerin Belirlenmesi”. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi.
- Özcan, A., Şahin, Y. & Oturan M.A. (2013). Complete removal of the insecticide azinphos-methyl from water by the electro-Fenton method – A kinetic and mechanistic study. *Water Research*, 47, 1470-1479.
- Pinto, A.P., Serrano, C., Pires, T., Mestrinho, E., Dias, L., Teixeira, D.M. & Caldeira, A.T. (2012). Degradation of terbuthylazine, difenoconazole and pendimethalin pesticides by selected fungi cultures. *Science of The Total Environment*, 435–436, 402-410.
- Potvin, C.M., Long, Z. & Zhou, H. (2012). Removal of tetrabromobisphenol A by conventional activated sludge, submerged membrane and membrane aerated biofilm reactors. *Chemosphere*, 89, 1183-1188.
- Purnomo, A.S., Mori, T. & Kondo, R. (2010). Involvement of Fenton reaction in DDT degradation by brown-rot fungi. *International Biodeterioration & Biodegradation*, 64, 560-565.
- Rani, M., Shanker, U. & Jassal, V. (2017). Recent strategies for removal and degradation of persistent & toxic organochlorine pesticides using nanoparticle: a review. *Journal of Environmental Management*, 190, 208-222.
- Roy, U., Bhattacharyya, A., Kole, R.K., Chakraborty, S. & Mitra, S.R. (2007). Phototransformation of bifenox in aqueous isopropanol. *Toxicological & Environmental Chemistry*, 86, 45-53.
- Rubio-Clemente, A., Torres-Palma, R.A. & Peuela, G.A. (2014). Removal of polycyclic aromatic hydrocarbons in aqueous environment by chemical treatments: A review. *Science of The Total Environment*, 478, 201-225.

- Sahithya, K., Das, D., & Das, N. (2015). Effective removal of dichlorvos from aqueous solution using biopolymer modified MMT-CuO composites: Equilibrium, kinetic and thermodynamic studies. *Journal of Molecular Liquids*, 211, 821–830.
- Saleh, T.A., Alhooshani, K.R. & Abdelbassit, M.S.A. (2015). Evaluation of AC/ZnO composite for sorption of dichloromethane, trichloromethane and carbon tetrachloride: Kinetics and isotherms. *J. Taiwan Inst. Chem. Eng.* 55, 159–169.
- Shan, H., Kurtz, H.D. & Freedman, D.L. (2010). Evaluation of strategies for anaerobic bioremediation of high concentrations of halomethanes. *Water Res.* 44, 1317–1328.
- Shen, J., Huang, G., An, C., Zhao, S. & Rosendahl S. (2017). Immobilization of tetrabromobisphenol A by pinecone-derived biochars at solid-liquid interface: Synchrotron-assisted analysis and role of inorganic fertilizer ions. *Chemical Engineering Journal*, 321, 346-357.
- Slobodnik, J., Mrafkova, L., Carere, M., Ferrara, F., Pennelli, B., Schüürmann, G., & Von der Ohe, P. C. (2012). Identification of river basin specific pollutants and derivation of environmental quality standards: A case study in the Slovak Republic. *Trends in Analytical Chemistry*, Vol. 41, 2012.
- Sugeng, A. J., Beamer, P. I., Lutz, E. A., & Rosales, C. B. (2013). Hazard-ranking of agricultural pesticides for chronic health effects in Yuma County, Arizona. *Science of the Total Environment*, 463–464 (2013), 35–41.
- Szczepanik, B., Słomkiewicz, P., Garnuszek, M. & Czech, K. (2014). Adsorption of chloroanilines from aqueous solutions on the modified halloysite. *Applied Clay Science*, 101, 260-264.
- Thines, R.K., Mubarak, N.M., Nizamuddin, S., Sahu, J.N., Abdullah E.C. & Ganesan P. (2017). Application potential of carbon nanomaterials in waster and wastewater treatment: A review. *Journal of the Taiwan Institute of Chemical Engineers*, 72, 116-133.
- Tian, H., Chen, J., He, J. & Liu F. (2015). Pd-loaded magnetic mesoporous nanocomposites: A magnetically recoverable catalyst with effective enrichment and high activity for DDT and DDE removal under mild conditions. *Journal of Colloid and Interface Science*, 457, 195-202.
- Titus, Y. M., Bahago, N., Gojeh, M., Wyasu, G., Emmanuel, G. C., & Ntroduction, I. (2016). Adsorption of Dichlorvos in aqueous solution onto Activated Carbon from Canarium Schweinfurthii Seed Shell, 7(2).

- Tsaboula, A., Papadakis, E. N., Vryzas, Z., Kotopoulou, A., Kintzikoglou, K., & Papadopoulou-Mourkidou, E. (2016). Environmental and human risk hierarchy of pesticides: A prioritization method, based on monitoring, hazard assessment and environmental fate. *Environment International*, 91 (2016), 78–93.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi. (2010) “Havza Koruma Eylem Planlarının Hazırlanması Projesi Yeşilirmak Havzası Raporu”.
http://www.cygm.gov.tr/CYGM/Files/Guncelbelgeler/HAVZA_FiNAL/Yesilirmak/Ye%C5%9Fil%C4%B1rmak%20Havzas%C4%B1.pdf (21.10.2017)
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu, Marmara Araştırma Merkezi (2010). “Havza koruma Eylem Planlarının Hazırlanması- Susurluk Havzası”
http://www.cygm.gov.tr/CYGM/Files/Guncelbelgeler/HAVZA_FiNAL/Susurluk/Susurluk-Havzasi.pdf (21.10.2017)
- Von der Ohe, P. C., Dulio, V., Slobodnik, J., De Deckere, E., Kühne, R., Ebert, R., ... Brack, W. (2011). A new risk assessment approach for the prioritization of 500 classical and emerging organic microcontaminants as potential river basin specific pollutants under the European Water Framework Directive. *Science of The Total Environment*, 409(11), 2064-2077. doi:10.1016/j.scitotenv.2011.01.054
- Vymazal, J. & Brezinova, T. (2015). The use of constructed wetlands for removal of pesticides from agricultural runoff and drainage: A review. *Environment International*, 75, 11-20.
- Wahlberg, C., Björlenius B, Paxéus N. (2011). Fluxes of 13 selected pharmaceuticals in the water cycle of Stockholm, Sweden, *Water Sci Technol*. 2011;63(8):1772-80.
- Wahman, D.G., Katz, L.E. & Speitel, G.E. (2011). Performance and biofilm activity of nitrifying biofilters removing trihalomethanes. *Water Research*, 45, 1669–1680.
- Wako, T. (2012). Industrial Wastewater Management in Japan. 20 Aralık 2016 tarihinde <https://www.env.go.jp/en/focus/docs/files/20120801-51.pdf> adresinden alındı.
- Wang, W.N., Li, Y.P., Wu, Q.H., Wang, C. Zang, X.H. & Wang, Z. (2012). Extraction of neonicotinoid insecticides from environmental water samples with magnetic graphene nanoparticles as adsorbent followed by determination with HPLC. *Analytical methods*, 4, 766-772.
- Wu, Y., Yuan, H., Jiang, X., Wei, G., Li, C. & Dong, W. (2012). Photocatalytic degradation of 4-tert-octylphenol in a spiral photoreactor system. *Journal of Environmental Sciences*, 24, 1679-1685.

- Ye., J-S., Yin, H., Qiang, J., Peng, H., Qin, H-M., Zhang, N.& He, B-Y. (2011). Biodegradation of anthracene by *Aspergillus fumigatus*. *Journal of Hazardous Materials*, 185, 174-181.
- Yeasmin, L., MacDougall, S.A. & Wagner, B.D. (2009). UV-A photochemistry of the pesticide azinphos-methyl: Generation of the highly fluorescent intermediate N-methylanthranilic acid. *Journal of Photochemistry and Photobiology A: Chemistry*, 204, 217-223.
- Young-Soo K. & Qing, X.L., (2004). Reduction of nitroaromatic pesticides with zero-valent iron. *Chemosphere*, 54, 255-263.
- Zhang, J., He, S-L., Ren, H-X., Wang, L-P. & Tian, L-J. (2009). Removal of tetrabromobisphenol-A from wastewater by ozonation. *Procedia Earth and Science*, 1, 1263-1267.
- Zhang, L-L., He, D., Chen, J-M., Liu, Y. (2010). Biodegradation of 2-chloroaniline, 3-chloroaniline and 4-chloroaniline by a novel strain *Delftia tsuruhatensis* H1. *Journal of Hazardous Materials*, 179, 875-882.
- Zhang, Y., Johnson, A. C., Su, C., Zhang, M., Jürgens, M. D., Shi, Y., & Lu, Y. (2017). Which persistent organic pollutants in the rivers of the Bohai region of China represent the greatest risk to the local ecosystem? *Chemosphere*, 178 (2017), 11-18.
- Zhang, Y., Tang, Y., Li, S. & Yu, S. (2013). Sorption and removal of tetrabromobisphenol-A by graphene oxide. *Chemical Engineering Journal*, 222, 94-100.
- Zheng, K., Pan, B., Zhang, Q., Han, Y., Zhang W., Pan, B., Xu, Z., Zhang, Q., Du, W. & Zhang, Q. (2007). Enhanced removal of p-chloroaniline from aqueous solutions by a carboxylated polymeric sorbent. *Journal of hazardous materials*, 143, 462-468.
- Zhou, Y., Zhang, L. & Cheng, Z. (2015). Removal of organic pollutants from aqueous solution using agricultural wastes: A review. *Journal of Molecular Liquids*, 212, 739-762.
- Zhu, L., Yu, Y., Xu, X., Tian, Z. & Luo, W. (2011). High-rate biodegradation and metabolic pathways of 4-chloroaniline by aerobic granules. *Process Biochemistry*, 46, 894-899.

EKLER

EK-1. Tablolar

Tablo Ek 1. Yeşilırmak Havzası'nda Bulunan AAT'ler

Tesis Adı	Bulunduğu İl
Amasya	Amasya Merkez
Boraboy	Taşova/Amasya
Demircili	Demircili/Reşadiye/Tokat
Tokat	Tokat
Çaylı	Turhal-Çaylı/Tokat
Erbaa	Erbaa/Tokat
Çorum	Çorum
Konaklı	Çorum Merkez
Alacahöyük	Alaca/Çorum
Mecitözü	Çorum
Refahiye	Erzincan
Kovanlık	Giresun
Kelkit	Gümüşhane
Şiran	Gümüşhane
SASKİ Asarcık Merkez AAT	Samsun
SASKİ Samsun Batı İleri Biyolojik AAT ve DDD	Samsun
SASKİ Ayvacık AAT	Samsun
SASKİ Ağacagüney Mah. Merkez AAT	Samsun
SASKİ Çakmak Barajı AAT	Samsun
SASKİ Esençay Mah.	Samsun
SASKİ Havza Merkez Belediyesi AAT	Samsun
Güzelbeyli	Güzelbeyli/Zile/Tokat
Evrenköy	Evrenköy/Zile/Tokat
Büyükhrıka	Büyükhrıka/Alaca/Çorum
Kazankaya	Kazankaya/Aydıncık/Yozgat
Aydıncık	Aydıncık/Yozgat
Ozan	Ozan/Saraykent/Yozgat
Oluközü	Oluközü/Akdağmadeni/Yozgat
Ağcagüney	Ağcagüney/Çarşamba/Samsun
SASKİ Terme Merkez AAT	Terme/Samsun
SASKİ Terme - Evcı AAT	Terme/Samsun
SASKİ 19 Mayıs Merkez AAT + DDD	Samsun
Karakaya Belediyesi AAT 1	Tokat
Karakaya Belediyesi AAT 2	Tokat
Başçiftlik Belediyesi AAT	Tokat
Tanoba Belediyesi	Tokat
Gökçeli Belediyesi AAT 1	Tokat
Gökçeli Belediyesi AAT 2	Tokat
Gürçeşme Belediyesi AAT	Tokat
Baydarlı Belediyesi AAT	Tokat

Tesis Adı	Bulunduğu İl
Hasanşeyh Belediyesi AAT	Tokat
Belekçahan Belediyesi AAT	Yozgat
Umutlu AAT	Yozgat
Aydıncık Belediyesi AAT	Yozgat
Baydıgın Belediyesi AAT	Yozgat
Beyyurdu AAT	Yozgat
Özükavak AAT	Yozgat

Tablo Ek 2. Nilüfer Alt Havzası'nda bulunan AAT'ler

Tesis Adı	Bulunduğu İl
BUSKİ Doğu	Bursa
BUSKİ Batı	Bursa
Çalı	Bursa
Yeşilçevre	Bursa

Tablo Ek 3. Yeşilırmak Havzası'nda yer alan endüstriyel tesisler listesi

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
1	Adoçim Çimento Beton Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tokat Şubesi	Hazır Beton İmalatı	23-63
2	Adoçim Çimento Beton Sanayi ve Ticaret A.Ş. Artova Şubesi	Beton, alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatı	23-69
3	Ahşha Makina, Kent Mobilyaları Sanayi ve TicaretLtd. Şti.	Haşere ilaçları ve diğer zirai-kimyasal ürünlerin imalatı	20-20
4	Akar Un İnşaat Nakliye Tarım Petrol Ürünleri İmalat ve Pazarlama Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
5	Ak-Can Yem Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Çiftlik Hayvanları için Hazır Yem İmalatı	10-91-01
6	Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. Çorum Şubesi	Hazır Beton İmalatı	23-63
7	Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. Samsun Ladik Şubesi	Çimento imalatı	23-51
8	Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tokat Şubesi	Hazır Beton İmalatı	23-63
9	Akın Pompa Makine Sanayi ve Ticaret Ltd: Şti.	Çelik dökümü	24-52
10	Akiktaş Madencilik İnşaat Taahüt Turizm Tekstil Nakliye ve Otomotiv San. ve Tic. LTD. ŞTİ.		23-75
11	Akkisan Kireç Sanayi ve TicaretLtd. Şti.	Kireç ve alçı imalatı	23-52
12	Akpen Kapı ve Pencere Sistemleri İnşaat Doğrama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Plastik inşaat malzemesi imalatı	22-23-01
13	Aksa Enerji Üretim A.Ş.		
14	Aktan Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
15	Ali Bay Salihoğlu Kum-Çakıl Ocağı		23-63
16	Ali Durmuş Madencilik	Taş Kömürü Madenciliği	05-10-01
17	Altınbaş Petrol ve Tic. A.Ş. Samsun Şubesi		46-71
18	Altınbaşak Un İrmik ve Yem San. ve Tic. A.Ş. Demiryurt Şubesi		10-61
19	Alsın Aliminyum, Plastik, Mermer, Doğrama, Gıda ve Hayvancılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Plastik inşaat malzemesi imalatı	22-23-01
20	Amasya Şeker Fabrikası A.Ş.	Şeker imalatı	10-81
21	Amasya Un Gıda Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
22	Apeas Toprak Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Tokat Erbaa Doğuş Şubesi	Fırınlanmış kilden tuğla, karo ve inşaat malzemeleri imalatı	23-32
23	Arılar Toprak Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Fırınlanmış kilden tuğla, karo ve inşaat	23-32

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
		malzemeleri imalatı	
24	Arsan Döküm Sanayi Ticaret A.Ş.	Demir döküm	24-51
25	Artova Krom Metal Madencilik İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti	Diğer demir dışı metal cevherleri madenciliği	07-29
26	Astek Tekel Ürünleri ve Gıda Pazarlama Sanayi Ticaret Ltd. Şti. Niksar Tokat Şubesi	Alkolsüz içeceklerin imalatı; maden sularının ve diğer şişelenmiş suların üretimi	11-07
27	Aybet Beton Prefabrik Yapı Elemanları San. A.Ş Samsun Şubesi	Çimento imalatı	23-61
28	Aydınoğlu Un Gıda Sanayi ve TicaretA.Ş.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
29	Aygaz A.Ş. Samsun Dolum Tesisi Şubesi		46-71
30	Baki Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	İç ve dış lastik imalatı; lastiğe sırt geçirilmesi ve yeniden işlenmesi	22-11-04
31	Bakraç Süt Ürünleri A.Ş.		
32	Berk Beton Elemanları Turizm İnşaat Sanayi ve TicaretLtd. Şti.	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23-70
33	Beşgöz Araboğulları Unculuk Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
34	Beşgöz Soğuk Hava, Tarım, Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Başka yerde sınıflandırılmamış meyve ve sebzelerin işlenmesi ve saklanması	10-39
35	Betontaş Yapı Elemanları İnşaat Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. 2. Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63
36	BİM Birleşik Mağazalar A.Ş. Çorum Depo	Depolama ve ambarlama, Taşımacılığı destekleyici diğer faaliyetler	52-29
37	Birsan Birlik Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.Zile Şubesi	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
38	Botaş Çarşamba Şube Müdürlüğü		35-22
39	Bozdemir Un Yem Nakliye İnşaat Temizlik Güvenlik Petrol Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61-01
40	Çağlayan Ticaret	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23-70
41	Çak-Sa Hazır Beton Kum Çakıl ve İnşaat Sanayi ve TicaretLtd. Şti. Terme ŞUbe	Hazır beton imalatı	23-63
42	Camadanlar Un. Gıda ve NakliYat Sanayi TicaretLtd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
43	Çarşamba Şeker Fabrikası		

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
44	Celepçiler Örnek Beton ve Taş Parke Sanayi TicaretLtd. Şti. Evci Terme 1.Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63
45	Cengiz Enerji San. ve Tic. A.Ş. Samsun Şubesi		
46	Çevikler Enerji Madencilik Mermer Turizm Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Zara Şubesi	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23-70-01
47	Cimpor Yibitaş Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. Çorum Şubesi (Votorantim Çimento)	Kireç ve alçı imalatı	23-52
48	Cimpor Yibitaş Çimento Sanayi ve TicaretA.Ş. Samsun Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63
49	Çopuroğlu Un Tarım Ürünleri Nakliyat Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
50	Çorum Hitit Un Gıda Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
51	Çorum Şeker Fabrikası	Şeker pancarından şeker üretimi	
52	Deko Plastik Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş	Diğer plastik ürünlerin imalatı	22-29
53	Dem-Ak Madencilik Petrol Nakliye Taahhüt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Sülüklü Şubesi	Linyit madenciliği	05-20
54	Demirgil Un Gıda Hayvancılık Tarım Madencilik Nakliyat İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
55	Dila Tekstil	Tekstil ürünlerinin bitirilmesi	13-30
56	Dimes Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Sebze ve meyve suyu imalatı	10-32
57	DK Doruk Hazır Beton Mad. İnş. Tar. ve Gıda San. Tic. LTD. ŞTİ.		23-63
58	Doğa Su Gıda Maddeleri İnş. Malz. Tarım Hayv. Nak. Turizm İth. İhr. San. Tic. LTD. ŞTİ.		11-07
59	Dörtler Kireç ve Toprak Sanayi TicaretLtd. Şti.	Kireç ve alçı imalatı	23-52
60	Elvan Baharat Gıda İnşaat Pazarlama Sanayi ve TicaretLtd. Şti.	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	10-84
61	Emmioğlu Mermer Madencilik İnşaat Taahhüt İnşaat Malzemeleri Mühendislik Akaryakıt Petrol Ürünleri Turizm İmalat İthalat İhracat Ticaret ve Sanayi A.Ş.		23-70
62	Emmioğlu Mermer Madencilik İnşaat Taahhüt İnşaat Malzemeleri Mühendislik Akaryakıt Petrol Ürünleri Turizm İmalat İthalat İhracat Ticaret ve Sanayi A.Ş.	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23-70
63	Eralp Madencilik Nakliyat Ticaret Sanayi Llted. Şti.	Linyit madenciliği	05-20

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
64	Erbaa Hazır Beton İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Hazır beton imalatı	23-63
65	ERCO Konfeksiyon İnş. Taah. Haf. ve Oto. San. İç ve Dış Tic. Tic. Ltd. Şti.		23-63
66	Es-Kav Değirmen ve Yem Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
67	Eski ÇelteK Kömür İşletmesi	Kömür üretimi	
68	Estaş Kireç Sanayi	Kireç ve alçı imalatı	23-52
69	Etaş Et Ürünleri A.Ş.		
70	Et-Bir Kesimhanesi		
71	Eti Bakır A.Ş. Samsun Şubesi	Bakır üretimi	24-44
72	Fen Yem ve Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	10-91
73	Fırat Un ve Un Mamülleri Tarım Hayvancılık Gıda ve İhtiyaç Maddeleri İnşaat Taahhüt Taşımacılık İmalat İthalat İhracat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61-01
74	Fimar İnşaat Taahhüt Nakliye Mermer Madencilik Petrol Akaryakıt Ürünleri Turizm Otomotiv İthalat İhracat San. Tic. A.Ş.		09-90
75	Florya Entegre Et Gıda Tarım Su Ür. Oto. Mak. Turizm Tekstil Orman Ür. İnş. İhr.ve İth. San. ve Tic. Ltd. Şti.		10-13
76	Gülbahar Un Tarım Ürünleri Hayvancılık Gübre Zirai Aletler San. İç-Dış Tic.ve Naklitedilik A.Ş.		10-61
77	Gülümoğlu Yem Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	10-91
78	Gülşim Un ve İrmik Tic. San. A.Ş.		10-89
79	Güner Kardeşler Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.		10-51
80	Günsan Akaryakıt Otomotiv Nak. Gıda Tur. San. Tic. Ltd. Şti.		
81	Gürmin Enerji Madencilik San. ve Tic. A.Ş. Amasya Şubesi		05-20
82	Gür Un Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
83	Has Beton İnşaat Taahhüt Emlak Otomotiv Taşımacılık Turizm Maden Mühendislik Elektrik Elektronik Tarım ve Hayvancılık Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Akaryakıt Pazarlama İthalat İhracat Ticaret ve Sanayi Ltd.Şti.	Hazır beton imalatı	23-63-00
84	Has Hisar Yem ve Gıda Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	10-91
85	Hasanusta Gıda San. ve Tic. A.Ş. Havza Şubesi		10-63
86	Hasaş İnşaat Taahhüt Nakliyat Sanayi ve Ticaret A.Ş. Alaca	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
	Şubesi (Has Un)		
87	Hayat Kağıt ve Enerji San. Tic. A.Ş	Kağıt ve oluklu mukavva üretimi	17-12
88	Hilal Blok Tuğla Fabrikası Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Fırınlanmış kilden tuğla, karo ve inşaat malzemeleri imalatı	23-32
89	Kalenderoğlu İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti. (Almus Un Fabrikası)	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
90	Kanoğlu Un Gıda Tarım Nakliye İnşaat Sanayi Ticaret Hizmet Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61-01
91	Karademir Kuyumculuk Dondurma Hafriyat İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Dondurma Şubesi	Dondurma imalatı	10-52
92	Karatay Madencilik İnşaat Nakliyat Taahhüt Pazarlama Petrol Ürünleri İthalat İhracat Mühendislik Menkul ve Gayri Menkul Alımı Satımı Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Hazır Beton İmalatı	23-63-00
93	Kardez Su Ürünleri San. Tic. LTD. ŞTİ.		10-20
94	Karsan Kireç Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Kireç ve alçı imalatı	23-52
95	Kastamonu Entegre Ağaç San. ve Tic. A.Ş. Samsun Şubesi		10-21
96	Kaygılar Çakıl Kum Kırma Eleme Tesisi	Hazır beton imalatı	23-63
97	Kayseri Stropor Ambalaj Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş. Samsun Şubesi	Oluklu kağıt ve mukavva imalatı ile kağıt ve mukavvadan yapılan muhafazaların imalatı	17-21
98	Kazova Vasfi Diren Tarım İşl. San. Tic. A.Ş.	Buğday, ayçiçeği, şeker pancarı ve yem bitkileri, meyvecilik ve süt sığırcılığı	
99	Kılıç Alüminyum Levha İmalathanesi	Alüminyum üretimi	24-42
100	Kılınç Kardeşler Gıda Nakliye Hayvancılık İnşaat Turizm Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
101	Kozlu Gıda İmalat Sanayi Ticaret ve Taşımacılık A.Ş.	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	10-91
102	Kurtoğlu Un Yem Gıda Tarım Hayvancılık Tavukçuluk Orman Ürünleri Mobilya İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61-01
103	Ladik Akdağ YatırımTurizim İnşaat San. ve Tic A.Ş.		55-10
104	Makro-Win Yapı Malzemeleri İmalat Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	Plastik inşaat malzemesi imalatı	22-23
105	Mepet Metro Petrol ve Tesisleri San. Tic. A.Ş.	Lokantalar ve seyyar yemek hizmeti faaliyetleri	
106	Meray Yağ Sanayii ve Ticaret A.Ş	Ham Yağ Fabrikası ve Rafineri Ünitesi	10-61
107	Mim Mermer Madencilik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23-70
108	Mizan İnş. Tah. Gıda Trzm. Tar. Orman San. Tic. Ltd. Şti..		23-63

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
109	Murathanoğulları Hazır Beton Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Hazır Beton İmalatı	23-63-00
110	Nesko Maden Tic. ve San. A.Ş. Şebinkarahisar Şubesi	Çinko Kurşun flotasyon tesisi	
111	Nihoruz Gıda Sanayii ve Tic. A.Ş.	Ham Yağ Fabrikası ve Rafineri Ünitesi	10-61
112	Nimsan Sanayi ve Ticaret A.Ş. İlkadım Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63
113	Nimsan Sanayi ve Ticaret A.Ş. Kavak Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63
114	NTF İnşaat Ticaret Ltd. Şti. Kelkit Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63-01
115	Nur Kömür Demir Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Taş Kömürü Madenciliği	05-10-01
116	Nur Un Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
117	Nuryak Yakıt İnşaat Hazır Beton Sanayi İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti. Terme Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63
118	Oğuzlar Gıda San. Paz. Tic. LTD. ŞTİ.		
119	Olmuksan International Paper Sabancı Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş. Çorum Şubesi	Kağıt ve mukavvadan yapılan muhafazaların imalatı	17-21
120	Ömer Akay Un ve Gıda Sanayi Tarım Hayvancılık Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
121	OMV Petrol Ofisi A.Ş. Samsun Terminali		52-20
122	Onur Beton Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Hazır Beton İmalatı	23-63
123	Ösak İnş. İth. İhr. San. ve Tic. A.Ş.		
124	Otat Gıda Sanayi ve Tic. LTD. ŞTİ.		
125	Oyak Beton Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Hazır beton imalatı	23-63
126	Özdemir Antimuan Madenleri A.Ş.	Antimuan madeni ve cevher zenginleştirme	07-29
127	Özen Hafriyat Kum Nakliye İnşaat Mermer Ticaret Sanayi Ltd. Şti.	Hazır beton imalatı	23-63
128	Özgür Gıda Hayvancılık Nakliye Tarım Ürünleri Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
129	Özkuş Hayvancılık Gıda Konfeksiyon İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	10-84
130	Özmaya Sanayi A.Ş.	Kuru maya, ekmek katkı maddeleri ve türev ürünleri üretimi	10-89
131	Özmersan Mermer Makina İthalat İhracat Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23-70-01
132	PAN-ET Hayvan Kesim ve Et Ürünleri	Hayvan Kesim ve Et Ürünleri	10-13
133	Parlar Plastik PVC İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Plastik inşaat malzemesi imalatı	22-23

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
134	Regal Mermer Madencilik Nakliye İnşaat İmalat İthalat İhracat Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	Taş ve mermerin kesilmesi, şekil verilmesi ve bitirilmesi	23-70
135	Sadık Kaplan Un ve Kepek İmalatı	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
136	Şakir Genç Muhtelif Plastik Ev Eşyası İmalatı	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. paketleme malzemelerinin imalatı	22-22
137	Sam Çelik Döküm İşleme Sanayi ve Ticaret A.Ş.		24-52
138	Samsun-Çarşamba Havaalanı Müdürlüğü		52-23
139	Sames Samsun Mezbahane ve Et Entegre Sanayii A.Ş.		
140	Samsun Sagimad Toptancılar Sitesi	Tekstil, zücade ve gıda maddeleri üretimi	96-09
141	Samsun Soğuk Kaplama Kauçuk Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	ç ve dış lastik imalatı; lastiğe sırt geçirilmesi ve yeniden işlenmesi	22-11
142	Saray Petrol Turizm Gıda San. Tic. LTD. ŞTİ.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
143	SD Sarel Plastik ve Ambalaj Madencilik Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. paketleme malzemelerinin imalatı	22-22
144	Sedef Plastik Sanayi	Plastik torba, çanta, poşet, çuval, kutu, damacana, şişe, makara vb. Paketleme malzemelerinin imalatı	22-22
145	Sel-Beton, Yapı Elemanları İnşaat Nakliyat Madencilik Gıda Ürünleri Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	Hazır beton imalatı	23-63
146	Sel-Beton Yapi Elemanları İnşaat Nakliyat Madencilik Gıda Ürünleri Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.	Hazır beton imalatı	23-63
147	Selhas Maden Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Diğer demir dışı metal cevherleri madenciliği	07-29
148	Serra Madencilik İnşaat Beton Santrali Gıda Nakliyat Tarım Ürünleri ve Hayvancılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Hazır Beton İmalatı	23-63
149	Sevil Dekorasyon Mutfak İnşaat ve Malzemeleri Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Plastik tabaka, levha, tüp ve profil imalatı	22-21-01
150	Sipahiler Kolonyaları	Parfümlerin, kozmetiklerin ve kişisel bakım ürünlerinin imalatı	20-42-01
151	Standart Beton Sanayi Nakliye İnşaat Pazarlama Taahhüt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Samsun Şubesi	Hazır beton imalatı	23-63
152	Taşmak Madencilik İnşaat Nakliyat Ticaret Ltd. Şti.	Hazır beton imalatı	23-63

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü*Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi*

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
153	Tat-Alsam Unlu Gıda Mamulleri Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Ekmek, taze pastane ürünleri ve taze kek imalatı	10-71
154	Tataroğlu Un Yem ve Gıda Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61-01
155	Tek Yapı PVC ve İnşaat Dekorasyon Sanayi Ticaret Ltd. Şti.	Plastik inşaat malzemesi imalatı	22-23
156	Teksin Gıda San. ve Tic. A.Ş.		
157	Temiz Et Ürünleri Tic. ve San. LTD. ŞTİ.		10-11
158	Terme Metal San. ve Tic. A.Ş.		25-61
159	Tokat Havaalanı Müdürlüğü		52-23
160	Toros Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş. Samsun Tesisleri	Kimyasal gübre ve azot bileşiklerinin imalatı	20-15-01
161	Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Muammer Tuksavul Turhal Şeker Fabrikası	Şeker İmalatı	10-81
162	Üçler Kireç Sanayi Nakliye Ticaret Ltd. Şti.	Kireç ve alçı imalatı	23-52-01
163	Üçyol Gıda Temizlik Katı Yakıt Hazır Beton Kum Çakıl Akaryakıt Hafriyat Nakliyat İnşaat Proje ve Danışmanlık İthalat İhracat Sanayi Taahhüt Pazarlama Turizm ve Ticaret Ltd. Şti.	Hazır Beton İmalatı	23-63-00
164	Ulupınar Maden Mermer ve İnş. San. ve Tic. LTD. ŞTİ.		23-70
165	Unay Gıda Nakliyecilik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
166	Üncü Baharat	Baharat, sos, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı	10-84
167	Unsan-Un Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Öğütülmüş hububat ve sebze ürünleri imalatı	10-61
168	Usta Un Gıda Motorlu Araçlar Nakliye Turizm San. Tic. A.Ş.		
169	Uygar Belediye Başkanlığı Mezbahanesi		10-11
170	Yaprak 1 Barajı ve HES		42-91
171	Yaprak 2 HES		42-91
172	Yemsel Tavukçuluk Hayvancılık Yem Hammaddeleri San. ve Tic. A.Ş.		10-12
173	Yeni Doğan Kağıt Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Kağıt ve mukavva imalatı	17-12
174	Yeni Teşvikiye Yem Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Çiftlik hayvanları için hazır yem imalatı	10-91
175	YNSO Elektrik İnş. Gıda Trzm. Temizlik hizmetleri Petrol Maden Hazır Beton San. ve Tic. LTD. ŞTİ.	Hazır beton üretimi	23-63
176	Yılancıoğlu Gıda Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti. Hazır Beton Üretim Tesis	Hazır beton imalatı	23-63
177	Yuva Viyol ve Ambalaj San. ve Tic. Ret. LTD. ŞTİ.	Oluklu kağıt ve mukavva imalatı	

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

---

No	Tesis Adı	Faaliyet Konusu	NACE Kodu
178	Zile Taşel İnşaat Taahhüt Nakliye Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. Zile Şubesi	Hazır Beton İmalatı	23-63

Tablo Ek 4. Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan OSB'lerde bulunan tesisler

OSB	Firma Adı
Nilüfer21 Nilüfer OSB	Ambalaj Sektörü
	Baks Bursa Ambal. Kağıt San. Tic. ve Ltd.Şti.
	Bayındır Ambalaj San. ve Tic.A.Ş.
	Bursa Birlik Metal San Ltd Şti
	İnova-Pak Oluklu Muk. Kutu ve Matb. San ve Tic. A.Ş.
	İnterkan Sanayi Malzemeleri Üretim ve Pazarlama A.Ş.
	İntersam Etiket ve Barkodlama Sist. Ltd. Şti.
	Ompak Oluklu Mukavva Kutu ve Amb. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Bilpet Ambalaj Pls. Pvc. Metal ve İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
	Box Ambalaj San.ve Tic.A.Ş.
	Gezerler Group Ambalaj İthalat İhracat San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Elektrik Elektronik
	E.A. Otomasyon Mühendislik Elektrik Elektronik San. Tic. Ltd. Şti.
	Güzel Ufuk Elek. Ltd.Şti.
	vemus Elek San. Tic. Ltd. Şti.
	Quad Plus Tomasyon Hizmetleri Ltd.Şti.
	Barişcan Elektrik Makina ve Donatım Malzemeleri Tic.ve San.Ltd.Şti.
	Alakart Gıda Yemek Ür. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Bah Eğitim Turizm Gıda San.Tic.A.Ş.
	Eğretli Gıda ve Tekstil San.Tic.A.Ş
	İhtisas Makina End. Ürn. San. Ltd. Şti.
	Yörsan Gıda Mamülleri San. Tic. A.Ş.
	İmak Endüstriyel Zeminler Ltd. Şti.
	Emirtrans Sublimasyon ve Dijital Baskı Kağıtları San ve Tic. Aş.
	Sancak Etiket Matbaa Sanayi-Fatih Güven
	Kauçuk
	Kavses Kauçuk San.Tic.Ltd.Şti.
	Türlas Hortum Kauçuk Oto Yedek Parça San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Oks Otnar Kauçuk San. Tic. Ltd. Şti.
	Güvendik Kauçuk San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Altınmakas Boya İnş. Pet. Ürn. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Arti Elektrostatik Toz Boya San.ve Tic .Ltd. Şti.
	Boyamer Boya İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
	Boykimsan Boya San. Tic. Ltd. Şti.
	Duraner Boya Kimy. Mad. Tic.ve San. A.Ş.
	Duraner End. Kim. Mad. Tic. Ltd. Şti.
	Hypred Duraner Kimya Ürünler San. Tic.A.Ş.
	Kluthe Duraner Kimya Ürünler San. Tic. A.Ş.
	M.C.M Boya Kaplama Metal Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Podim Polisaj Disk. Zimp. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	S.G.N Kimya Mak. San.ve Tic. Ltd. Şti.

OSB	Firma Adı
Nilüfer21 Nilüfer OSB	Yağ-Pet Yağcılar Petrol Ürünleri San. ve Tic.A.Ş.
	Bej Plastik Kauçuk Kimya San. ve Tic. A.Ş.
	Ravago Petro Kimya Üretim A.Ş.
	Color Center End. Boyama ve Kaplama San. Tic. Ltd. Şti.
	Filiz Çelik San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Fkt Koltuk Sis.Üretim ve Dağ. San.ve Tic. A.Ş.
	İnova Koltuk Sis.Araç Tas.Oto.San.ve Tic.A.Ş.
	Persa Poliüretan ve Kolt. Sis..San. Tic. Ltd. Şti.
	Tcc-The Chahir Company Büro Koltuk San.Tic.Aş.
	Bim Birleşik Mağazalar A.Ş.
	Borusan Lojistik Dağıtım Dep.Taş.ve Tic. A.Ş.
	Bursa Çelik Makina San.Tic.Ltd
	Ceva Lojistik Ltd .Şti.
	Horoz Lojistik Kargo Hiz.ve Tic. A.Ş.
	İlpaş İlaç Tohum, Fidan A.Ş.
	Kağan Parf.Koz. ve İç Giyim San.Tic.Ltd.Şti.
	Norm Bursa Birleştirme Elem.San.Tic.Ltd.Şti.
	Öztaner Gıda Gıda Ltd. Şti.
	Sombursa Bağlantı Elmanları Tic. ve San. A.Ş.
	Yurtiçi Kargo Servisi A.Ş
	Technomix Endüstriyel Temizlik Lojistik Ltd.Şti.
	Msd Mobilya Tas.Dek.İth.İhr.San.ve Tic. Ltd.Şti.
	Petek Mutfak Bany. Mob. San. Tic. Ltd.Şti.
	Aln Ofis Mobilya Dekorasyon San. Tic. Ltd. Şti.
	Elisse Mobilya İth.İhr.San.ve Tic.A.Ş.
	Morkuaz Mobilya İnş.Ltd.Şti.
	Makina
	A.C.T Makina Ltd.Şti.
	A.E.S. Elektronik Makina San.ve Tic.A.Ş.
	Adam Makina Müh.Meteo.San.Tic.Ltd.Şti.
	Akermak Makina Metal San.Tic.Ltd.Şti.
	Arge-Emre Makina Tasarım San.Tic.Ltd.Şti.
	Arti Kesici Takım ve Makina San.Tic. A.Ş.
	Barida Makina Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
	Beray Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Bilekler İnşaat Makinaları San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Bilim Makina İnş.San.A.Ş.
	Bilim Makina ve Montaj Sanayi Tic.Ltd.Şti.
	Bodycote İstaş Bursa Isıl İşlem San.ve Tic. A.Ş.
	B-Tek Metal İmalat San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Burgem Metal Mak.Geri Dön.San.Tic.Ltd.Şti.
	Cornaglia Turkey Mak. Metal Otomotiv Ltd. Şti.
	Coşkunöz Metal Form Mak.End.Tic A.Ş.
	Efe Makina ve Tekstil San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Ekin Pano Elk.Eln.San.Tic.Ltd.Şti.
	Ekinci İşil İşlem Aş.

OSB	Firma Adı
Nilüfer21 Nilüfer OSB	Etcoma Sanayi Mühendisliği A.Ş.
	F.M.M. Endüstri Mak.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Gümüş Arslan Enerji San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Hasco Metal Diş Ticaret San.A.Ş.
	İleri Teknik Mak.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	İzgi Mühendislik İnş.Taah.San.Tic.Ltd.Şti.
	Ka-Sa Kalip Sanayi Ltd. Şti.
	Korçelik Makine Otomotiv San.Tic.Ltd.Şti.
	M.S.K Motor Kompresör Makina San.Tic.Ltd.Şti.
	Mastaş Isi Cihazları Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Mastaş Makina San.Tic.A.Ş.
	Mhk Kalip Aparat Mak.Oto Yed.Prç.San.Tic.Ltd.Şti
	Michelfelder Lazer Teknik San.Tic.Ltd.Şti.
	Ren-Ka Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Rps Makina Metal İşleme-Halil Hanoğlu
	Rulmak Makina San.Tic.Ltd.Şti.
	Sidelsa Mak Ltd Şti
	Siff Elek.Ltd.Şti.
	Teknoform Makina Ltd. Şti.
	Tunca Kesim Otomasyon Ltd.Şti.
	Tunca Teknik Mak.San.Tic. A.Ş.
	Mg Konveyör Aparat Müh.Mak.Kalip Oto Yed.Ltd.Şti.
	Alseko Makina San.ve Tic.A.Ş.
	Omaksan Ahşap İşleme Mak.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Si-Mut Teknik Servo Motor Tamiri Mak.ve Otom.Sis.San.Tic.Ltd.Şti.
	Emis-Kanatlar Elektrik Makina İmalat San.ve Tic.A.Ş.
	Abdullah Kiliçlar Metal Ltd.Şti.
	Akşen Makina Kalip San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Anka Pres Metal Şek.Otom .Ltd.Şti.
	Arena Döküm Makine Metal San. Tic. Ltd. Şti.
	Befa Metal Kalip Kauçuk San.Tic.Ltd.Şti.
	Bekil Müh.Hav.Sist.İz.Çel.Kons.Mak.İnş.San.Tic.Ltd.Şti.
	Coşkunöz Isi Sistemleri San.ve Tic. A.Ş.
	Dasel Otomotiv Ürn.San.Tic.A.Ş
	Erincik Lazer Kesim Metal ve Plastik İşl.Mak.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Etabal Çelik Servisi San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Expert Metal San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Genç Teknik Metal End.İşç.San.Tic.Ltd.Şti.
	Gökçelik Çelik Eşya San. ve Tic. A.Ş.
	Gürsoylar End.Ürn.San.A.Ş.
	Hakser Lazer Kesim Tic.Ltd.Şti.
	Karakoç Kalip-Metal Form San.ve Tic. A.Ş.
	Kerim Çelik Mamülleri İmalat ve Tic. A.Ş.
	Onalti Metal Otom.Yan.San.Ltd.Şti.
	Orpan Makina Metal Plastik San ve Tic.A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilüfer21 Nilüfer OSB	Pimet Metal Mob.Reklamcilik San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Selçuk Plastik Pvc Yapi ve Cam İn.Ta.Te.Tu.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Senal Metal San.Tic.Ltd.Şti.
	Serkan Kurdoğlu-Kurtoğlu Lazer Kesim
	Solentek Solar Enerji Tekn.ve Metal San.Tic.Aş.
	Svb Kataforez Yüzey Kapl.Metal Pls.Metal ve Tic.Ltd.Şti.
	Ufuk Çimenbiçer Büro Mob.San.Tic.Ltd.Şti.
	Faik Metal Faik Şeker
	Nt Metal Form Kalip Makine ve Otom.San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Rollaktif Profil Metal Mak. San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Y.S.H. Kalip Plastik San. Tic. Ltd. Şti.
	Alpform Kalip Metal San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Ionbond Turkey Yüzey Teknolojileri A.Ş.
	Bezmez Alüminyum San. ve Tic. A.Ş.
	Alcast Metal San.ve Tic.Ltd.Şti.
	vega Plastik Ltd.Şti.
	Öğüt Kalip Otomotiv Ltd.Şti.
	Mgg Makina San.Tic. A.Ş.
	Mekstamp Kalip Metal San.Tic.Ltd.Şti.
	Can Zincir Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	A.İ.R Süspansiyon Sistemleri San.ve Tic. A.Ş.
	Adali Kalip Yed.Par.Pls.Mak.Konf.San.Tic.Ltd.Şti.
	Ağırman Mak.Otm.San.Tic.Ltd.Şti.
	Ak Metal Otomotiv San.Tic.Ltd.Şti.
	Aksantaş Otomotiv Metal San.Tic.Ltd.Şti.
	Aktürk Pls. Vakum Oto Yed .Parç. San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Autoneum Erkurt Otomotiv Yan San.Tic.Aş.
	Ayaz Kauçuk Plastik Kalip San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Aypek Otomotiv San. Tic. ve Paz. Ltd. Şti.
	Aytek Alman Yay Teknik San. Tic. Ltd. Şti.
	Başarır Kalip San. Tic. Ltd. Şti.
	Belka Kauçuk Ürünleri San.ve Tic. A.Ş.
	Ber Otomotiv Yan San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Meyis Oto. Koltuk Komponentleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Bls Birleşik Lastik San.Tic.A.Ş
	Boy Teknik Metal Otomotiv San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Burçak Metal Oto Yan San Ltd.Şti.
	C.P.M Otomotiv Yan San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Contitech Lastik San.ve Tic. A.Ş.
	Çağsev Oto Yan San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Demo Plastik Ürünleri San.Tic. A.Ş
	Derunlas Kauçuk ve Metal Ürünleri San. Tic. Ltd. Şti.
	Despa Otomotiv Yan San. Tic. A.Ş.
	Doga Otomotiv Elk.Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Doğu Pres Otom.Tek. San.A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilüfer21 Nilüfer OSB	E.C.S. Cam Tekstil Pls. Pvc Doğ. Sis. İnş. Ltd. Şti.
	E.C.S. Elektrik Enj. ve Kablo Sis.San. ve Tic. A.Ş.
	E.U.R.O. Cam Yapi Sistemleri San. ve Tic.Ltd. Şti.
	Eg Pres Metal Otomotiv San. Tic. Ltd. Şti.
	Etka-D Otomotiv Plastik Kalip San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Ficosa International Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.
	Fompak Amb.ve Poliüretan San.ve Tic.A.Ş. Bursa Şubesi
	Formak Formkalip Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Gera Mak.Kalip Metal San. ve Tic. A.Ş.
	Gotec-G Otomotiv San. ve Tic.A.Ş.
	Gözaçmazlar Kaporta San-Çetin Gözaçmazlar
	Haksan Hortum Mak.Oto.Pl.San.Tic. A.Ş.
	Haksan Kauçuk Profil San.ve Tic. Ltd.Şti.
	Yıldız Birlik Otomat Mak.Otm.San. ve Tic. Ltd.Şti.
	İzmapar Makina Kalip San.Tic.Ltd.Şti.
	Yariş Otomotiv Makina ve Yedek Parça San.Tic. A.Ş.
	Karsan Otomotiv Sanayi Mamulleri Pazarlama Aş.
	Yamas Yaşar Mak.Kal. Oto Yd.Prç.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Kayasan Otom. Yed. Par. San. Tic. Ltd. Şti.
	Yaykursan Otomatik Yay Sis.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Uzman Kataforez San.Tic.Ltd.Şti.
	Ll Products Otomotiv Limited Şirketi
	M.İnci Otomat Mak. Kauçuk San. Ltd. Şti.
	Martur Sünger ve Koltuk Tesis. San. ve Tic. A.Ş.
	Mervan Otomotiv Mam. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Tunaoglu Otomotiv End.San.A.Ş.
	Tşt Lift Amortisör Ltd.Şti.
	Tolerans Teknik San.Tic.Ltd.Şti
	Mgi Coutier Mak. Yed. Parça ve İml. San. A.Ş.
	Toksan Yedek Parça İmalat Tic. ve San. A.Ş.
	Ti Otomotiv San.ve Tic. Ltd.Şti.
	Münire Yandik - Oto Şen
	Pres Proses Otomotiv Yedek Parça Kalip Makina San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Nevpa Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.
	Star Metal Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Ske Kalip Oto Yan San.Tic.Ltd.Şti.
	Omsan Otomotiv San. Tic. Ltd. Şti.
	Otofar Otom. Yedek Parça San. Tic. Ltd. Şti.
	Özfer Döküm San. Tic. Ltd. Şti.
	Sistemi Comandi Meccanici Otomotiv San.ve Tic. A.Ş.
	Özgür Metal Kalip San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Oas Orhan Otomotiv Kontrol Sistemleri Sanayii A.Ş.
	Serra Serra Otom.Hazir Giyim Teks.Konf.Turzm
	İth.İhr.San.Tic.Ltd.Şti.
	Paye Mak. ve Metal Üretim Tic. Ltd. Şti.
	Serosa Otomotiv Yan San.ve Tic.Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilüfer21 Nilüfer OSB	Selsa Özel Makina San.Ltd.Şti.
	Sazcılar Otomotiv A.Ş.
	Pikosan Saç Plastik Kalip Par. İml. San. Tic. Ltd. Şti.
	Piston Gazli Amor. San. Tic. Ltd.
	Sayar Karuser Ekp.İml.Paz.Otm.San.Tic. Ltd.Şti.
	S.M.G.Otomotiv San. Tic. Ltd. Şti.
	Rimaksan Mak. Met. Otm. Tas. Yaz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	S.F.D. Otomotiv.San.Tic.Ltd.Şti.
	Arkat Alüminyum San.Tic.A.Ş.
	Warmhaus Isıtma ve Soğutma Sistemleri San.Tic.A.Ş.
	Empo Otom. San. Tic. Ltd. Şti.
	Kas Kalip ve Aparat Otomotiv Gıda San. Tic. Ltd. Şti.
	Ons Makine Sanayi ve Ticaret Limited Şirket
	Bursa Poliüretan San ve Tic.Ltd.Şti.
	Somut Aparat Mastar Makina San ve Tic.Ltd.Şti.
	Vatan Pres Otomotiv ve Metal Eşya San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Avera Büküm San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Hs Plastics Gmbh -Türkiye Şubesi
	Sar Teknik Oto Yan San.ve Reklamcılık San.Tic.Ltd.Şti.
	Mundo Kimyevi Maddeler San. ve Tic. A.Ş.
	Lifmatic Amortisör Süspansiyon Sistemleri San.Tic.A.Ş.
	Ld Otomotiv Pres Metal San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Uyar Döküm San.Tic.Ltd.Şti.
	Van Pres Döküm Koromaj San.ve Tic.A.Ş.
	Gerbis Otomotiv San.Tic.A.Ş.
	E.T. Otomotiv Yed. Prç. İth. İhr. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Fom Makina Otomotiv San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Aer Oto Yedek Parça Mak.Tasarım San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Ahmet Turan Aluç - Plastik San. Tic. Ltd. Şti.
	Akinlar Kablo Yan Ür. Pls. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Ay Plastik Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.
	Aypek Amb. End. Tar. Ltd. Şti.
	Bayindir Plastik Enj.Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Erbek Kalip Pls.İnş. Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Ero-Plas Plastik San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Maral Kalip Metal Plastik Yedek Parça Ltd. Şti.
	P.K.S Plastik Kauçuk San. Tic. Ltd. Şti.
	Plaskal Plastik Kalip San Tic.Ltd.Şti.
	Poliner Plastik Ambalaj Geri Dönüşüm Deri San.Tic.A.Ş.
	N.P Plas Plastik İzolasyon End. Ürn. San. Tic. Ltd. Şti.
	Balakan Plastik Enj.Kalip San.ve Tic.A.Ş.
	Hpa Plastik Metal Yedek Parça San.Tic.Ltd.Şti.
	Aldemir Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Bengü Tekstil San.Tic. A.Ş.
	Bezmez Ev Tekstil San.Tic. A.Ş.
	Birce Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilüfer21 Nilüfer OSB	Buş Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Devin Diş Tic. Ltd. Şti.
	E.U.R.O Fiber Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Ertona Tekstil Plastik Kimya San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Filip Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Fisteks Teks.Fan.İplik San.Tic. Ltd. Şti.
	Göktepe Tekstil Ürn. San. Tic. A.Ş.
	Hilsa Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Yeni Tosun Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Tül-san Tekstil Sanayi ve Ticaret A. Ş.
	Tunçkaya Teks. Konf. San. Tic.Ltd. Şti.
	Şeteks Tekstil San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Saygi Tekstil San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Savcan Tekstil A.Ş.
	Refik Çeçener Tekstil San. Tic. A.Ş.
	Metin Şenyurt Konf.Tic.Ltd.Şti
	Meltam Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Levent Tekstil Tic.San.Ltd.Şti
	Nil-Ba Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	velour Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Devin Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Korukçu Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Bezmez Ev Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Atilim Desen Apre Boya Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Poyteks Tekstil Amb.San.ve Tic.Ltd.Şti.-Bursa Şubesi
	S.G.N. Temizlik Ür.Des.Hiz. San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Vario Pack Endüstriyel Tem.San. ve Tic. Ltd. Şti.
Nilüfer22 Bursa OSB	3f Tasarım Konf.Tekstil A.Ş.
	Adoksan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Aes Elektronik Makina San.Tic. A.Ş.
	Afatoğulları Galvaniz Çinko Krom ve Sert Metal Kaplama San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Afşa Metal ve Mühendislik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Aktaş Hava Süspansiyon Sistemleri San.ve Tic.A.Ş.
	Akteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Akteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Alenya Konfeksiyon Turizm Nakliye Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
	Alta Prokap Metal Formlama ve Makine Endüstri ve Ticaret A.Ş.
	Alta Yedek Parça ve Kalıp San. ve Tic. A. Ş.
	Altaş Kalıp Pres Otomotiv Yan San. ve Tic.Ltd.Şti.
	Amarin Gıda Unlu Mamulleri Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Arel Kimya Temizlik ve Hijyen Ür. San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Arobus Araç İmalat San. ve Tic. A.Ş.
	Aypek Otomotiv Plastik San. ve Tic. Ltd. Şti
	Barmak Barutçuoğlu Gıda Makina San. ve Tic. A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilüfer22 Bursa OSB	Bastaş Bursa Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bastaş Bursa Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bastaş Bursa Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Baykal Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Baykal Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Baykal Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Baykal Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bayrak Lastik Sanayi Ticaret A.Ş.
	Bayramoğlu İnşaat Taahhüt Ticaret ve Sanayi A.Ş.
	Belenay Dokuma Ev Tekstil Ür. İnş.San.Tic.Ltd.Şti.
	Beltan Vibracoustic Titreşim Elemanları San. ve Tic. A.Ş.
	Bemis Teknik Elektrik A.Ş.
	Besaş Bursa Ekmek ve Besin San. ve Tic. A.Ş.
	Beyçelik Gestamp Kalıp ve Oto Yan San. ve Tic. A.Ş.
	Beyçelik Gestamp Kalıp ve Oto Yan San. ve Tic. A.Ş.
	Beyçelik Gestamp Kalıp ve Oto Yan San. ve Tic. A.Ş.
	Beyçelik Gestamp Kalıp ve Oto Yan San. ve Tic. A.Ş.
	Bil Plastik Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bis Enerji Elektrik Üretim A.Ş.
	Bis Enerji Elektrik Üretim A.Ş.
	Bomsan Oluklu Mukavva Sanayi Ltd.Şti.
	Borusan Mannesman Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bosch Fren Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bosch Rexroth Otomasyon Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bosch Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bosch Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bosch Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bosen Enerji Elektrik Üretim A.Ş.
	Boyteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bpo B-Plas Plas. Omn. Oto. Plas. ve Metal Yan San. A.Ş.
	Brusa Koltuk ve İç Trim Teknolojileri Sanayi Ticaret A.Ş.
	Btl Makina Otomotiv İnş. San. Tic. ve Ltd. A.Ş.
	Bur-Kut Ambalaj San.ve Tic. Ltd.Şti.
	Burboya Bursa Boya ve Kimya San. ve Tic.A.Ş.
	Burçelik Bursa Çelik Döküm Sanayi A.Ş.
	Burçelik Bursa Çelik Döküm Sanayi A.Ş.
	Bursa Gümrük Müdürlüğü
	Bursa Kaynak Mak.İnş.Yed.Par.ve Met.İşleri Ltd.Şti
	Bursa Nilüfer Atatürk Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi
	Bursa Nilüfer İlçe Emniyet Müdürlüğü Ek Hizmet Binası
	Bursa Uludağ Gümrük ve Ticaret Bölge Müdürlüğü
	Burtom Bursa Tıbbi Organizasyon Merkezleri Ticaret Limited Şirketi
	Bz Jakarlı Dokuma San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Bz Jakarlı Dokuma San. ve Tic. Ltd. Şti.
	C.S.A Metal Kimya Sanayi Ticaret Limited Şirketi

OSB	Firma Adı
Nilüfer22 Bursa OSB	Cac Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Cançelik Elektrik Pano Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Cas Antrepo Nak.Güm.İth.İhr.A.Ş.
	Cas Antrepo Nak.Güm.İth.İhr.A.Ş.
	Cemre Halıcılık Otomotiv Yan Sanayii ve Tekstil Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.
	Coats (Türkiye) İplik Sanayi A.Ş.
	Confetti Tekstil Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş.
	Corex Turkey Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Coşkunöz Holding A.Ş.
	Coşkunöz Holding A.Ş.
	Coşkunöz Kalıp Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Coşkunöz Metal Form Makina Endüstri ve Tic. A.Ş.
	Coşkunöz Metal Form Makina Endüstri ve Tic. A.Ş.
	Coşkunöz Metal Form Makina Endüstri ve Tic. A.Ş.
	Coşkunöz Metal Form Makina Endüstri ve Tic. A.Ş.
	Coşkunöz Metal Form Makina Endüstri ve Tic. A.Ş.
	Çe-Ka Tekstil
	Çelikform Gestamp Otomotiv A.Ş.
	Çemtaş Çelik Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Çetinelektrik Müh.İnş.Turz.Elekt.ve Teks.San.Tic.A.Ş.
	De-Mi Metal Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Delphi Automotive Systems Ltd. Şti.
	Dervişoğulları İplik Dokuma Teks. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Destek Otomotiv Yan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Diniz Adient Controls Oto Donanım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Diniz Holding Anonim Şirketi
	Doğasan Metal Enjeksiyon Döküm
	Makine,Tekstil,Gıda,İnşaat, Oto Yan Sanayi ve Tic.Ltd.Şti.
	Döperteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Durmazlar Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Durmazlar Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Durmazlar Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Durmazlar Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Ebp Otomotiv San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Eks Makina ve Yedek Parça Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Elegant Tekstil Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
	Elele Döşeme Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Elemeği İnşaat İç Mimarlık Mobilya Ticaret ve Anonim Şirketi
	Elsisan Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Emaş Plastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Erdemli Kalıp Tasarım Makina Sanayi Ticaret Limited Şirketi
	Ermaksan Makina San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Ermaksan Makina San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Ermaksan Makina San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Farba Otomotiv Aydınlatma ve Plastik Fabrikaları A.Ş.
	Farba Otomotiv Aydınlatma ve Plastik Fabrikaları A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilüfer22 Bursa OSB	Fe-Ka Otomotiv Mamülleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Fe-Ka Otomotiv Mamülleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Formfleks Yalıtım Ürünleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Fource Koltuk Sistemleri San. ve Tic. A.Ş.
	Gd Robotics Müh.Yaz.Otomasyon Mak.San.Tic.Ltd.Şti.
	Genkim Genel Endüstriyel Kimyevi Mad. San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Gözde Baskı Apre Boya Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Grl Otomotiv Tekstil Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
	Gülcemal Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Güldoğan Mensucat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Haf Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Haksan Hortum Makine Otomotiv Plastik Kimyevi Maddeler San. ve Tic. A.Ş.
	Haksan Otomotiv Mamülleri San. ve Tic. A.Ş.
	Hantaş Dokumacılık Konfeksiyon Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Hantaş Dokumacılık Konfeksiyon Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Harput Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Harput Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. -Kinteks Şubesi
	Imc-N Tekstil San.Tic. Necip Doğrusoy
	Isotek Cnc Takim Tezgahları Sanayi Ticaret Ltd.Şti.
	İdeal Kazan Isı Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	İğrek Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	İğrek Otomotiv Kalip Döküm Metal Kantar Tartım İth.İhr. San. Tic. Ltd.Şti.
	İmortaş Oto Yedek Parça İmalat Org. ve Tic. A.Ş.
	İnoksan Mutfak Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	İnova Geri Dönüşüm Metal-Taş. End.Tem. San.ve Tic.Ltd.Şti.
	İpeker Tekstil Ticaret ve Sanayi A.Ş.
	İpsan Tekstil Sanayi A.Ş.
	İpsan Tekstil Sanayi A.Ş.
	İpsan Tekstil Sanayi A.Ş.
	İr-De Boya Apre Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	İrez Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	İs-Me İzolasyon Havalandırma Taahhüt San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Ja-Ge Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Jacquard Fashion Konfeksiyon Tekstil San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Kaçar Tekstil Turizm Yatırım İnşaat San. ve Tic. A.Ş.
	Kadri Uğur Boya-Emprime Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Kapsan Korozyon Koruma San. ve Tic.Ltd. Şti.
	Karan Makina Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Karmas Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Karsan Otomotiv San.ve Tic.A.Ş.
	Katipler Tekstil San. Tic. A.Ş.
	Kemitaş Kimyasal Endüstri Malzemeleri İml. ve Tic.A.Ş.
	Kemitaş Kimyasal Endüstri Malzemeleri İml. ve Tic.A.Ş.
	Kluthe Duraner Kimyevi Ürünler Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

OSB	Firma Adı
Nilüfer22 Bursa OSB	Kolortek Konsantre Boya Kimyevi Maddeler San. ve Tic. A.Ş.
	Konfida Ambalaj Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Korçim Metal Otomotiv Makine Deri Tekstil İnşaat San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Korteks Mensucat San.ve Tic.A.Ş.
	Korteks Mensucat San.ve Tic.A.Ş.
	Korteks Mensucat San.ve Tic.A.Ş.
	Koza Tekstil Sanayi ve Dış Ticaret Ltd.Şti.
	Kupon Tekstil Turizm Nakliyat ve İnşaat San. Tic. Ltd.Şti.
	Latif Kalip Kauçuk San. ve Tic. Ltd.Şti.
	M. Şahin Tekstil İnşaat Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	M.V.S. Plastik Tekstil Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
	M.Y.K. Yüzey Kaplama ve Kimya Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Magneti Marelli Mako Elektrik Sanayi Ticaret A.Ş.
	Magneti Marelli Mako Elektrik Sanayi Ticaret A.Ş.
	Mais Motorlu Araçlar İmal ve Satış A.Ş. Bursa Şb. Md.
	Marmara Yağ Sanayi Ltd.Şti.
	Marpak Ambalaj Kağıt ve Taşımacılık San.Tic.Ltd.Şti.
	Marsala Dokuma Boya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Martur Sünger Koltuk Tesisleri Tic. San. A.Ş.
	Martur Sünger Koltuk Tesisleri Tic. San. A.Ş.
	Mayda Toz Metal ve Otomotiv Parçaları San.Tic.Ltd.Şti.
	Maysan Mando Otomotiv Parçaları San. ve Tic. A.Ş.
	Maysan Mando Otomotiv Parçaları San. ve Tic. A.Ş.
	Maysan Mando Otomotiv Parçaları San. ve Tic. A.Ş.
	Mcy Metal Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
	Mega Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Mehmet Faik Yilmazipek Tekstil Pazarlama Tic. ve San. A.Ş.
	Mehmet Mazlum Ümit Ümit Örgü İpleri
	Mekaş Yemek San.Tic.Ltd.Şti.
	Meklas Otomotiv İth. İhr. San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Melih Aker Tekstil San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Metalimpeks Geri Dönüşüm ve Taşı. San.ve Tic.A.Ş.
	Metin Coşkun
	Metiş Otomotiv Endüstri Ürünleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Mikrontaş Metal Makina Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Mistaş Makina İmalat Sanayi Ticaret A.Ş.
	Mistaş Makina İmalat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	N.F.M. Mizrak Makina Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
	Nergis Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Nergis Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Nergis Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Nergis Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Nergis Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Neser Kablo Pano Elektrik Taahhüt Mühendislik Servis
	Turizm Taşımacılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
	Nil-Ba Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilüfer22 Bursa OSB	Novetud Otomotiv Yan San. ve Tic. A.Ş:
	Nukon Lazer Makina Metal San. ve Tic.A.Ş.
	Nuri Körüstan Metal Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Nusret Klima Nusret Utaş
	Omsan Lojistik A.Ş.
	Ons Makina Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Orbay Kimya Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Ossamal Mobilya Dekorasyon İnşaat Tic. San.Ltd.Şti.
	Otoplast Otomotiv Yan Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Ototrim Panel Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Ototrim Panel Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Ottoman Boya Apre İnş. Teks. San. ve Tic.A.Ş.
	Oyak Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş.
	Oyak Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş.
	Oyak Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş.
	Oyak Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş.
	Oyak Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş.
	Oyak Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş.
	Oytaş- Yıldız Uluslararası İnş.San. Tic.A.Ş.
	Ömer Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Önerler Makina Çelik Isıl İşlem San.Tic.Ltd.Şti.
	Özdirenç Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Özkiliç Otomotiv Koltuk Sistemleri Sanayi Ticaret Ltd.Şti.
	Pakipek Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Pakkens Yedek Parça ve Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Pakkens Yedek Parça ve Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Paktermo Ölçü Aletleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Panoteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Panoteks Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Parseker Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Pilot Taşıt Koltukları Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Porsi10 Hazır Yemek San. Tic. Ltd. Şti.
	Ppg Industries Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Ppg Industries Kimya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Pressmech Progressive Kalıp ve Metal Form San. Tic. A.Ş.
	Prometal Hafif Metaller Döküm San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Ramsoy Metal Geri Dönüşüm İnş. Nak. San. Tic. Ltd. Şti.
	Reisoğlu İplik ve Mensucat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Reisoğlu Tekstil Sanayi Ticaret ve Pazarlama A.Ş.
	Rekor Dokumacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Retosan Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Rollmech Automotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Rudolf Duraner Kimyevi Maddeler Tic. ve San. A.Ş.
	Rudolf Duraner Kimyevi Maddeler Tic. ve San. A.Ş.
	Rüveyde Dörtçelik İlköğretim Okulu
	S.S. Demir ve Madeni İşler Sanatkarları Küçük Sanayi Sitesi Koop.

OSB	Firma Adı
Nilüfer22 Bursa OSB	Sabo Süspansiyon Sistemleri Makine Sanayi Ticaret A.Ş.
	Sadioğulları Gıda Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
	Safran Tekstil Konfeksiyon Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Sarigözoğlu Hidrolik Mak. ve Kalıp San. ve Tic. A.Ş.
	Savcan Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Saydam Tekstil Sanayi ve Dış Ticaret A.Ş.
	Sayer Yatçılık ve Turizm Tekstil San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Schwegler Solide Carbide Tools Makina Takim San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Selin Mensucat Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Serdem Yedek Parça Turizm Makina Ltd. Şti.
	Sevdehan Plastik Metal Kimya San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Sevdehan Plastik Metal Kimya San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Sevdehan Plastik Metal Kimya San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Siesta Meşelipark (Sanevi Gıda Turizm San.Tic.Ltd.Şti.)
	Sifaş Sentetik İplik Fabrikaları A.Ş.
	Sinta Sanayi İnşaat Taahhüt ve Ticaret A.Ş.
	Sinta Sanayi İnşaat Taahhüt ve Ticaret A.Ş.
	Skt Yedek Parça ve Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Snt Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Sofiteks Tekstil Sanayi ve Ticaret Aş
	Sonel Dekorasyon Boya İnşaat Taahhüt Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi
	Sonoco Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Soydaşlar Tekstil Boya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Soyiç İnş. Nak.Metal Geri Dönüşüm Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Sönmez Filament Sentetik İplik ve Elyaf Sanayi A.Ş.
	Sözdemir Tekstil Boya Apre San. ve Tic. A.Ş.
	Starpark Lunaparkçılık Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Svb Kataforez Yüzey Kaplama San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Şahince Otomotiv San. Tic. A.Ş.
	Şevket Güvenç Tekstil ve Turizm San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Şik Apre Boya Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	T.Garanti Bankası A.Ş. BOSB Şubesi
	T.İş Bankası
	T.K.G Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	T.M.K.K. Teknik Metal Kaplama ve Kataforez Otomotiv San.ve Tic.Ltd.Şti.
	T.Vakıflar Bankası
	Tazer Makine Metal San. Tic. A.Ş.
	Tece Dekor Kağıt Baskı ve Emprenye San. Tic. A.Ş
	Teiaş Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
	Tekkim Kimya Sanayi ve Tic. Ltd.Şti.
	Tekno-Last Teknik. Pro. Last. San. Tic. Ltd. Şti.
	Teknomekanik Madencilik Tekstil Makina San.ve Tic.Ltd.Şt.İ
	Tetiker Metal Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Tredin Oto Donanım Sanayi ve Ticaret A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilüfer22 Bursa OSB	Tse Türk Standartları Enstitüsü
	Tulipa Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Tuna Boya ve Kimya Sanayi Tic. A.Ş.
	Tunmaksan Kalip-Mehmet Tunaoglu
	Tur Transit Lojistik Hizmetleri A.Ş.
	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
	Türkay Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Türkiye Ekonomi Bankası
	Türkün Holding San.Tic.A.Ş.
	Türkün Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Türteks Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Uludağ İhracatçı Birlikleri
	Ulusana Emaye Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Umkar Sünger Poliüretan Tekstil Turizm Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti
	Upk Otomotiv Yan Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Uybosan Haldun Uyuğ
	Üçge Mağaza Ekipmanları Paz. San. ve Tic. A.Ş.
	Ünürteks Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Valeo Otomotiv Sistemleri End.A.Ş.
	Valeo Otomotiv Sistemleri End.A.Ş.
	Vardarlar Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	vemteks Dokumacılık Tekstil İnşaat Sanayi ve Pazarlama Limited Şirketi
	Warmhaus Isıtma ve Soğutma Sistemleri Sanayi Ticaret ve Anonim Şirketi
	Wisco Tailored Blanks Çelik San. ve Tic.Ltd.Şti.
	Yamer Tekstil San. ve Tic. Paz. A.Ş.
	Yapı Kredi Bankası A.Ş.
	Yılmaz Firça Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Yps Otomotiv San. Tic. A.Ş.
	Yps Otomotiv San. Tic. A.Ş.
	Yükseltur Sanayi ve Ticaret Koll.Şti.
	Ziteks İplik Dokuma Tekstil Sanayi ve Tic. Ltd.Şti.
	Zorlu Enerji Elektrik Üretimi A.Ş.
	Zorlu Enerji Elektrik Üretimi A.Ş.
	Zorluteks Tekstil Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Nilüfer25 Demirtaş OSB	A.K.E. Spor Malzemeleri Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	A.N.L. Gıda ve Tem. Mad. ve Mak. Teks.San.ve Tic.Ltd. Şti.
	A.N.Y.Tekstil Sanayi Ticaret Pazarlama A.Ş.
	A.R. Altınlilar Teks. San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Acarer Tekstil San.Tic. Ltd. Şti.
	Acarer Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Acarsoy Tekstil Tic. San. A.Ş.
	Acarsoy Tekstil Tic. ve San. A.Ş.
	Acarsoyly Teks.San.Tic.Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Adal Tekstil Konf.San.Ltd.Şti.
	Adal Tekstil Konf.San.Tic.Ltd.Şti.
	Ahsen Tekstil Sanayi Limited Şirketi
	Ahsen Tekstil Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.
	Akarca Tekstil Konf. San. ve Tic. A.Ş.
	Akdülger Otomotiv Yan Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Ak-İş Boya San.Tic.A.Ş.
	Ak-İzo Yalitim Sistemleri Tic.A.Ş.
	Ak-Taş Tekstil Sanayi ve Diş Ticaret Ltd. Şti.
	Aleya Teks. San. ve Tic. A.Ş.
	Annaçlar Gıda ve Temizlik Mad. Mak. İnş. Ptr. Tur. Teks. San. Tic. A.Ş.
	A-Plas Genel Oto. Mam. San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Arda İplik Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Armo Gıda Mak.Teks.Tic.Ltd.Şti.
	Arsor Teks.Tic.Ltd.Şti.
	Ascan Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Askar Makina San.ve Tic.A.Ş.
	Assahra Makina ve Pls.Levha İml. San. Tic. A.Ş.
	Assan Hanil Oto. San. ve Tic. A.Ş. Demirtaş OSB Şb.
	Atalar Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Aunde Tekn.Teks.San.Tic.A.Ş.
	Aunde Tekn.Teks.San.Tic.A.Ş.
	Aycen Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Aykon Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Aymina Dokuma Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Ay-Pa Gıda Tic.Ltd.Şti.
	Aytürk Boya San.Tic.Ltd.Şti.
	B Plas Bursa Plas.Met.İnş.Tur.San.ve Tic.A.Ş.
	B.T.E.Ev Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Bahateks Teks. San.Tic.Ltd.Şti.
	Barma Diş Tic.A.Ş.
	Barutçu Teks. San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Barutçu Teks. San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Ba-Se Kauçuk Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bati Dokumacilik Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Bati Dokumacilik Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Bcs Bursa Ceket San.Tic.Ltd.Şti.
	Benaş Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Berkay Unlu Mamüller Gıda Ltd.Şti.
	Berru Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Berteks Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Beyçelik Gestamp Kalip San.A.Ş.
	Beztaş Tekstil Ticaret ve Sanayi Ltd.Şti.
	Beztaş Tekstil Ticaret ve Sanayi Ltd.Şti.
	Bhs Haşıl ve Tekstil Ür. Tic. ve San. A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Biksan Bursa İplik San.Ltd.Şti.
	Bilaçlılar Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Bil-Han Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Birel Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Bodo-Prolast Profil Lastik San. Tic. A.Ş.
	Borşah Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bpo B-Plas Plastic Omnium Oto. Plastik ve Metal Yan San. A.Ş.
	Buldağ Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Burfleks Poliüretan Parça Geliştirme San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Bursa Alfa Kimya San.A.Ş.
	Bursa Avize Sanayi-L.Çabukyürür
	Bursa Safran Yemek Üretim Hiz. A.Ş.
	Bursali Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Bursali Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Burteks Boya Apre Teks.San.Ltd.Şti.
	Bürosit Büro Donanımları San. ve Ticaret A.Ş.
	Bürosit Büro Donanımları San. ve Ticaret A.Ş.
	C.E.R.M.Tekstil Tic.San.Ltd.Şti.
	Can-Pa Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Cegi Teks.Konf.Sn.ve Tic.Ltd.Şti.
	Cemeta Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Chassis Brakes International Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.
	Cunateks Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Çağnar Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Çahan Tekstil San. ve Tic.A.Ş.
	Çahan Tekstil San. ve Tic.A.Ş.
	Çahan Tekstil San. ve Tic.A.Ş.
	Ça-Kar Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Çateks İç ve Dış Tic.San.Ltd.Şti.
	Çeçen Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Çetin Şenay-Burkanlar Tekstil
	Çevikel Tekstil San.Ltd.Şti.
	Çilek Mensucat San. Tic. Ltd. Şti.
	Çızaş Çelik ve Zin.San.Tic.A.Ş.
	Çızaş Çelik ve Zin.San.Tic.A.Ş.
	D.E.B.Y Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Değirmencioğlu Çek-Yat San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Demkay Tekstil Tekstil&Konfeksiyon San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Denpa Metal San.Ltd.Şti.
	De-Ra Konfeksiyon İplik Tekstil Ltd. Şti.
	Dergioğulları Yang.Sön.San. Tic.Ltd.Şti.
	Derinşah Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	De-Ti Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Devore Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Dikici Teks. İth. İhr.San.ve Tic.Ltd. Şti.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Dilek Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Dilhan Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Dmr Dijital Kumaş Baskı İplik Konfeksiyon San.Tic. Ltd. Şti.
	E.N.A Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	E.N.A Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	E.S.C. Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Ebuteks Boya Kim.Mad.Ltd.Şti.
	Egesim İplik Konfeksiyon San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Ekart Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Ekart Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Elatek Kauçuk Sanayi Ticaret A.Ş.
	Elegant Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Element Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Ele-Nor Tekstil Konf.Reklam Gıda Ltd.Şti.
	Ella Dizayn Brode San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Elteks Teks. San.Ltd.Şti.
	Emirali Tekstil Konfeksiyon San. Tic. A.Ş.
	Emko Elektronik Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Enfal Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Enstitü İplik Teks.Ltd.Şti.
	Epiriler Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Epsan Plastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Erçelik Mobilya ve Gereçleri Tic. San. A.Ş.
	Erdem Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Ergida San. Tic. A.Ş.
	Ergida San. ve Tic. A.Ş.
	Erkalip Kalip Mak.San.Tic.A.Ş.
	Erkaş Çözü-Burak Dindar
	Erkurt Tekstil ve Yalitim Ürün. San. ve Tic. A.Ş.
	Ermetal Otomotiv ve Eşya San. Tic. A.Ş.
	Ermetal Otomotiv ve Eşya San.Tic.A.Ş.
	Ermetal Otomotiv ve Eşya San.Tic.A.Ş.
	Ermetal Otomotiv ve Eşya San.Tic.A.Ş.
	Esgin Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Eta Yedek Parça İml.San.Ltd.Şti.
	Evimteks Teks.San.Tic.A.Ş.
	Evinoks Servis Ekipmanları Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Evirgen Örme Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Eyşanmob Yatak Mobilya San. ve Tic. Ltd. Şti.
	F.B.N. Tekstil İth. İhr. Paz. San. ve Tic. Ltd.Şti.
	F.S.S. Fren Sistemleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	F.S.S. Fren Sistemleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	F.S.S. Fren Sistemleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	F.S.S. Fren Sistemleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	Femteks Tekstil Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
	Fersam Teks. San.Tic.Ltd.Şti

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Fiber İplik Mens.San.Tic.A.Ş.
	Fice Teks.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Fistaş Diş Tic.Paz.San.Tic. A.Ş.
	Fistaş Fantazi İplik San. ve Tic. A.Ş.
	Fistaş Fantazi İplik San. ve Tic. A.Ş.
	Fistaş Fantazi İplik San. ve Tic. A.Ş.
	Fistaş Fantazi İplik San. ve Tic. A.Ş.
	Flopark Oyun Grupları San. ve Tic. A.Ş.
	Florateks Tekstil Konf. San. Tic. Ltd. Şti.
	Floteks Plastik San.ve Tic.A.Ş.
	Floteks Plastik San.ve Tic.A.Ş.
	G.H.S.Tekstil Sanayi Ticaret A.Ş.
	Gesa Dokuma Örne Teks.San. ve Tic. A.Ş.
	Gıdaş İnşaat Taahhüt Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Gipeçiler Teks.San.Tic. A.Ş.
	Giptaş İplik San. Tic. A.Ş.
	Göksel Tekstil Konfeksiyon İnş. Oto. Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Göksim İplik Tekstil Konfeksiyon San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Gözdeler Otomotiv-Erdal Karadeniz
	Grammer Koltuk Sis.San.Tic.A.Ş.
	Grup Tekstil Sanayi ve Diş Ticaret A.Ş.
	Güleçsoy Turizm Tekstil Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Güleser Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Gülinan Teks San. Tic.Ltd.Şti.
	Gültektel Dokuma ve İplik Tic. ve San. A.Ş.
	Gültektel Dokuma ve İplik Tic. ve San. A.Ş.
	Güngörler Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Günipek Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Gürçetin Teks.San.Tic.A.Ş.
	Gürtekin Tekstil Kumaş İnşaat Taahhüt San. ve Tic. Ltd.Şti.
	H.M.Y Tekstil Turizm Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Hage Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Hande Tekstil Diş Ticaret San.Tic. Ltd. Şti.
	Harmankaya Tekstil Trzm Gıda İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
	Harput Teks. San. ve Tic. A.Ş.
	Hassas Plastik San. Tic. Ltd.Şti.
	Hibaş Tekstil-H.İbrahim Biçer
	Hüner Kriko Yed. Par. San.ve Ltd. Şti.
	Ihlamur Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Isi-Şah End. Rezis.ve Isi Ekip. San. ve Tic. A.Ş.
	Isoteks Tekstil İhracat İthalat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Isringhausen Oto Yan San.Ydk. Parçave Koltuk İsi. San. Tic. A.Ş.
	İşikser Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	İşikser Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	İşiksoy Tekstil İnş. Taah. San. ve Tic. A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	İşiksoy Tekstil İnş. Taah. San. ve Tic. A.Ş.
	İbaş Teks.Gıda San.Tic.A.Ş.
	İçdaş Çelik Enerji Tersane ve Ulaşım San A.Ş.
	İlketap Etiket ve Ambalaj Sanayi Ticaret A.Ş.
	İlko Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	İnkişaf Demirtaş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	İnkişaf Demirtaş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	İpekiş Mensucat Türk A.Ş.
	İpeks Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	İpeks Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	İptaş Teks. San. Tic. A.Ş.
	İzgün Gıda San. Tic.A.Ş.
	Jadidtex Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	K.P.S. Kauçuk Parça Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
	Kadim Kadife Dokuma Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Kafka İplik Büküm Tekstil San. ve Tic.Ltd.Şti.
	Kale Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Kamsan Met.San. ve Tic.Ltd.Şti
	Kapimsan Otomotiv Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Kapimsan Otomotiv Sanayi ve Tic.A.Ş.
	Kaplanlar Soğutma San. ve Tic.A.Ş.
	Kirayteks Tekstil Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	Kirayteks Tekstil Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	Koltuksan Otomotiv San.Tic.A.Ş
	Kotonteks Tekstil San.Ltd.Şti.
	Kotonteks Tekstil San.Ltd.Şti.
	Koza Tekstil Sanayi ve Diş Ticaret Ltd. Şti.
	Kulüp Teknik Kumaşçılık San. ve Tic. A.Ş.
	Kurtsan Paml.Çelik End. Mak.ve Tes.Tic. San. Ltd.Şti.
	Kuruoğlu Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Kuzaltı Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Kuzay Plastik- Menderes Kuzay
	Kuzey Çözgü Haşıl Dokuma San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Küçüklerler Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Küçüklerler Tekstil San.Ltd.Şti.
	Kütahya Porselen A.Ş.
	Len-Za Tek. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Low Profile İstanbul Tekstil Sanayi ve Diş Ticaret A.Ş.
	M.Emin Telekomünikasyon Dokuma Tekstil San. ve Tic. Ltd.Şti.
	M.İ.B Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Maçın Tekstil Oto.San.Ltd.Şti.
	Maitürk Kimya San.Tic.Ltd.Şti.
	Makro Kumaşçılık Konf. Teks. Ltd. Şti.
	Marsteks Döşemelik Kumaş Ltd. Şti.
	Masgteks Teks.San.Tic.Ltd.Şti

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Mayfil Tekstil Sanayi ve Ticaret Paz. A.Ş.
	Medoks Tekstil Tasarım Makina San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Megrel Tekstil San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Mehmet Yeşil ve Ortaklari-Polyhan Tekstil
	Me-Par Nakliyat ve Tic. A.Ş.
	Merdiven Tekstil İth. İhr. San. Tic. Ltd. Şti.
	Mertcan Kadayıfcılık Tatlicik Unlu Mam. San. Ltd. Şti.
	Mesafe Tekstil Mob.Gıda San.Tic.Ltd.Şti.
	Mescan Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Metesan Tekstil Sanayi ve Diş Tic. Ltd. Şti.
	Metkon Endüstriyel Cihaz San. Tic. A.Ş.
	Metromat Matbaacılık Teks.San.Ltd.Şti.
	Meyteks Teks.San.Tic.A.Ş.
	Milangaz Lpg Dağ.San.Tic.A.Ş.
	Mobsit Mob.San.ve Tic.Ltd.Şti
	Modesim Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Moral Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Motif Mensucat Sanayi ve Tic. A.Ş.
	Muzaffer Mert Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Nail Sari-Sari Ankolaj Sanayi
	Nar Brode Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Nara Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Nasırlar Yapi Tekstil San.Ltd.Şti.
	Naysa Plastik San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Nbs Yedek Parça Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Necati Akdeniz Teks.San.Tic.Ltd.Şti
	Neo Plas San.Tic.Ltd.Şti
	Netlog Lojistik Hizmetleri A.Ş.
	Nihat Bursali Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Nil-San Tekstil Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
	No-Pe Tekstil Mob.Dek.San.Tic.Ltd.Şti.
	Nur Sultan Teks. Ltd. Şti.
	Nurel Medikal San.Tic.A.Ş.
	Nurel Tekstil Apre ve Boya San.Tic.A.Ş.
	Nurel Tekstil Apre ve Boya San.Tic.A.Ş.
	Nurel Tekstil Apre ve Boya San.Tic.A.Ş.
	Ny Hisar Tekstil Boya San. ve Tic. A.Ş.
	Obakur Gıda İnşaat Turizm San. ve Tic. A.Ş.
	Ok Ambalaj Plastik San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Okyay Örne Boya Apre San. Tic. Ltd. Şti.
	Okyay Tekstil ve Örne Sanayi Ticaret A.Ş.
	Omsa Otomotiv Aksesuarları San. Tic. A.Ş.
	Omtek Otomotiv Mob.San.ve Tic.A.Ş.
	Omtek Otomotiv Mobilya San. ve Tic. A.Ş.
	Omyap Otomotiv Makine İnşaat San. ve Tic. A.Ş.
	Omyap Turizm Emlak İnş.ve Tic.Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Onem Döşemelik Kumaş Sanayi A.Ş.
	Orven Kauçuk Mak.San.Ltd.Şti.
	Orven Kauçuk Mak.San.Ltd.Şti.
	Orven Kauçuk Mak.San.Ltd.Şti.
	Ozan Boya ve Kimyevi Maddeler Tarım İnşaat San. ve Tic. A.Ş.
	Örcem Tekstil İnş. San. ve Diş Tic. A.Ş.
	Ör-İş Fantazi İplik Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Öz Hüner Gıda Sanayi Ticaret Ltd.Şti
	Öz Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Öz Üç-El Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Öz Üç-El Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Özçimen Tekstil San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Özkonyalı Tekstil Tic. San. Ltd. Şti.
	Özrenk Mensucat San.Tic.Ltd.Şti
	Özüer Petrol Ürünleri Ltd.Şti.
	Özzümrüt İş Elbiseleri San. ve Tic. A.Ş.
	P.M.S. Metal Alüminyum Sanayi ve Tic.A.Ş.
	P.M.S. Metal Alüminyum Sanayi ve Tic.A.Ş.
	P.M.S.Alüminyum Sanayi ve Tic.Ltd.Şti.
	Pakplas Plastik Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Parlamiş Boya İplik ve Teks. San. Tic. A.Ş.
	Parlamiş Teks.San. ve Tic. A.Ş.
	Parlamiş Teks.San. ve Tic. A.Ş.
	Pas Otomotiv Yedek Parça San. Tic. Ltd. Şti.
	Pe-Ga Otomotiv Süs.San.Tic.A.Ş.
	Pehlivansoy Tek. Sa. Tic.A.Ş.
	Pehlivansoy Tek. Sa. Tic.A.Ş.
	Perdemo Teks.Dok.San.Ltd.Şti.
	Plasmot Mob. ve Oto. Plas. San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Plasmot Mob. ve Oto. Plas. San.ve Tic. Ltd. Şti.
	Plistar Plise ve Konfeksiyon San.Ticaret
	Polyteks Tekstil San. Araş. ve Eğitim A.Ş.
	Polyteks Tekstil San. Araş. ve Eğitim A.Ş.
	Prestij Mensucat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Prestij Mensucat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Pro-Kap Lastik Kaplama Loj. Otom. San. ve Tic. A.Ş.
	Promaks Tekstil Konf.San.Tic.Ltd.Şti.
	Prusa Pazarlama Ltd.Şti.
	Prusa Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Prusa Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Rasade Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Rebi Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Revar Metal Hassas Döküm San. ve Ticaret Ltd. Şti.
	Revar Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Revar Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Rüya Pike Ev Teks.San.Ltd.Şti.
	S.D.B. Tekstil Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	S.İ.S. Sayilgan İplik Tekstil Turizm İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.
	S.İ.S. Sayilgan İplik Tekstil Turizm İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.
	S.İ.S. Sayilgan İplik Tekstil Turizm İnşaat Sanayi ve Tic.A.Ş.
	S.Y.K. Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Safaş Tekstil Turizm Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	Sait Nalbur Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Sateks Tekstil Tic. ve San. A.Ş.
	Savranoglullari Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Saymin Ömürlüoğlu San.Tic.A.Ş.
	Scholz Metal Nakliye Geri Dönüşüm San. ve Tic. Ltd.Şti.
	Schwegler Solide Carbide Tools Mak. Tak. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Seçen Tekstil San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Seger Ses Elk.San.A.Ş.
	Selbi Teks. San.Tic.Ltd.Şti.
	Selinay Moda Tasarım Tekstil San.Tic. Ltd. Şti.
	Selvioğlu Teks.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Semiramis Tekstil Gıda Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Seraser Tekstil San. Tic. Ltd. Şti.
	Seray Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Seray Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Serteks İplik Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
	Simsiyah Tekstil Turizm San. Tic. Ltd. Şti.
	Simye Tekstil Konfeksiyon San.Tic.Ltd.Şti.
	Simye Tekstil Konfeksiyon San.Tic.Ltd.Şti.
	Sinterama-Taşdelen Teks.A.Ş.
	Smaç Kauçuk ve Ydk. Parça İml.San.ve Tic. Ltd Şti.
	Smd Tekstil Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
	Sofra Yemek Ürt.Hiz.A.Ş.
	Sonar Otomotiv San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Sonar Otomotiv San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Sonasya Kumaş Sanayi ve Ticaret Ld. Şti.
	Sökücüler Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Sönmez A.S.F. İplik Dokuma ve Boya Sanayi A.Ş.
	Sönmez Flament Sent. İplik ve Elyaf San.A.Ş.
	Sözteks Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Spirmak Mak.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Sunteks Dokuma-Boya-Apre San.A.Ş.
	Sunteks Dokuma-Boya-Apre San.A.Ş.
	Sunteks Dokuma-Boya-Apre San.A.Ş.
	Şahinkul Makina ve Yedek Parça Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Şahinkul Makina ve Yedek Parça Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Şarmen&Karaca Teks.San.Ltd.Şti
	Şelale Kartela Dizayn Matbaa. Hiz.ve Teks.San.Tic.Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Şem Lastik San.ve Tic. A.Ş.
	Şemsac Makina San.ve Tic. Ltd.Şti.
	Şiştteks Tekstil İml.ve Tic.
	Şrk Otom.Yan San.ve Tic.A.Ş.
	Tarkan Yaman-Yaman Mensucat
	Taysan Oto Yan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Taysan Oto Yan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Teknik Güç İnş.Ltd.Şti.
	Teknik Malzeme Ticaret ve San. A.Ş.
	Teknik Malzeme Ticaret ve San. A.Ş.
	Teknik Malzeme Ticaret ve San. A.Ş.
	Teknokast Alüm. ve Metal San.Tic.Ltd.Şti.
	Teksium Teks.Ürn.San.Tic.Ltd.Şti.
	Tektaşlar Tekstil Sanayi ve Diş Tic. Ltd.Şti.
	Tercih Nakliyat Akar. Teks. İnş.Petr.Tur. San. Tic. A.Ş.
	Termoteks Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Terzioğlu Tekstil San.Tic.A.Ş.
	Tezyaparlar Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Tiberina Otom.San.Tic.Ltd.Şti.
	Tines Tekstil İthalat İhracat San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Tofaş Türk Otomobil Fab.A.Ş.
	Topçesan Topbaş Çelik San.A.Ş.
	Topçesan Topbaş Çelik San.A.Ş.
	Trend Teks.San.Tic.Ltd.Şti
	Truva Giyim San.Tic.A.Ş.
	Turkuaz Teks.Diş Ticaret Ltd.Şti.
	Türkseven Tekstil San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Uludağ Halk Ekmek Unlu Mam. Ltd. Şti.
	United İç ve Diş Ticaret A.Ş.
	Usk Teks. San. Tic. Ltd. Şti.
	Usta Grup Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Uzay Yüzey İşlem Kimyasalları Otomasyon San.Tic.Ltd.Şti.
	Ünaş Tekstil San.ve Tic.A.Ş.
	Üni-Teks Tekstil Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Ünspeid Paket Serv.San.ve Tic.A.Ş.
	Valeo Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş. Bursa Merkez Şubesi
	vemteks Dokuma Teks. İnşaat San. ve Paz. Ltd. Şti.
	Vino Kadife Tekstil San. ve Tic.Ltd.Şti.
	Wostech Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.
	Y.K.S. Teks.San.ve Tic.A.Ş.
	Yamer Teks.San.Tic.Ltd.Şti.
	Yaşalar Kalip Yed. Par. San. Ltd. Şti.
	Yedikardeş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Yeni As Metal Rot ve Rotil San. ve Ticaret Ltd. Şti.
	Yeni Form Metal Eşya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Yilmam Tekstil San.Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilufer25 Demirtaş OSB	Yilmar Çelik Tel Yay San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Yilmaz Sünger Kumaş Döş.Malz.San. ve Tic.Ltd.Şti.
	Yilmaz-Teks Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Yilmaz-Teks Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Yilsay Teks.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Yiğitoğlu Kimya A.Ş.
	Yuteks Teks.San. Tic.Ltd.Şti.
	Yücel Mensucat San. Tic. Ltd. Şti.
	Zeki Dilek Tekstil Ticare ve Sanayi Ltd. Şti.
	Zekine Kiliç Moda İp Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Zeno Dijital Baskı Kumaş Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Zeyde Stor Perde Sis. Teks. San. Tic. Ltd. Şti.
	Zimaş Zincir ve Mak.San.A.Ş.
Nilufer24 Hasanaga OSB	Modern Plastik San.ve Tic.-Yücel Vatansever
	Me-Be-Sa Ambalaj Orman Ürn.ve Teks.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	3 S Kalıp Aparat Makina San.Tic.A.Ş.
	5-M Mühendislik Mümessillik Danışmanlık Ltd. Şti.
	Akp Otomotiv San. Tic. Ltd. Şti.
	Akyapak Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş.
	Al-Kor Makina Kalıp San.ve Tic.A.Ş.
	Alfatek Makina Elektronik San. Tic. Ltd. Şti.
	Ardö Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
	Art Ofis Mobilya San. Tic. A.Ş.
	Asaf Makina San.ve Tic.A.Ş.
	Asfur Otomotiv Kalıp Ltd.Şti.
	Atölye Makina San. Tic. A.Ş.
	Bal-Pi Gıda San. Tic. Ltd. Şti.
	Balap Tekstil Otomotiv San. Tic. A.Ş.
	Bamak Yönetim Sist.ve Üretim Destek Hiz.Ltd.Şti.
	Bedayet Karagöz Megamak Emprime Baskı Sistemleri
	Bilge Kauçuk Makina Yedek Parça San. İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.
	Bilim Çelik Yapılar İml.Montaj San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Bodo Plastik Teknolojileri San ve Tic. A.Ş.
	Borus Demir Çelik Madencilik Taşımacılık Tarım San.Tic.Ltd.Şti.
	Bur-San Plastik Orman Ürü.Oto.İth.İhr.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Bursatek Kağıt Amb.İml.İhr.İth.San.ve Tic.A.Ş.
	Cadem A.Ş.
	Can Metal Enjeksiyon Döküm San.Tic.A.Ş.
	Cankar Plastik Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.
	Cansan Alüminyum Profil San.Tic.A.Ş.
	Capri Soğutma ve Mutfak San.Tic.Ltd.Şti.
	Cma Uluslar Arası Nakliyat Tic. San. Ltd. Şti.
	D.L.G.Yangın Söndürme Araçları Yangın Güvenlik Sis.Mak.İnş.Tic.ve San.Ltd.Şti.
	Delphi Automotive Systems Ltd.Şti.
	Demir Kalıp Makina Yedek Parça Ltd.Şti.

OSB	Firma Adı
Nilufer24 Hasanaga OSB	Demir-İş Metal San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Dilmen Şekerleme San. ve Tic. A.Ş.
	Elipsan Elyaf ve İplik San. ve Tic. A.Ş.
	Els Equilibrium Lift System Amortisör Oto.Yedek Parça San.ve Tic.A.Ş.
	Elsi Elektrik Sistemleri ve Tic. Ltd. Şti.
	Emay Metal Kalıp Makine Mühendislik Asansör San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Endüstri Teknik İht.İhr.Üretim San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Erbab Otomat Yedek Parça San. Ltd. Şti.
	Etis Endüstriyel Metal Kaplama Tesisleri San.Tic.Ltd.Şti.
	Ewon Otomotiv San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Eyserambalaj Lojistik Plastik Orman Ürünleri Ltd.Şti.
	Fabio Hava Süspansiyon Sis.ve Yedek Parça San.Tic.A.Ş.
	Freudenberg Sealing Technologies Sanayi ve Tic.A.Ş.
	Gökdağ Oto Yedek Parça San. Tic. Ltd. Şti.
	Hünel Boru San.ve Tic.Ltd.Şti
	Hünel Kalıp San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Hüner Kriko ve Yedek Parça San. Ltd. Şti.
	Indec Endüstriyel Renk Üretimi ve Plastik Boyama Sistemleri San. ve Tic.Ltd.Şti.
	Isıtan Makina San. Tic. Ltd. Şti.
	İp-Ka Plastik İth. İhr. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	İzo-Tek San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Karsan Otomotiv Sanayi ve Tic.A.Ş.
	Kesan Çelik Servis Merkezi
	Kometyay Yay San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Kutluk Döküm Otomotiv Kalıp ve Makine Parçaları San.Tic.Ltd.Şti.
	Madosan Market Donanım Çelik Eşya Tarım Hayvancılık San.ve Tic.A.Ş.
	Majestik Mak. Pey. İnş. Malz. Nak. San. ve Tic. A.Ş.
	Makelport Mak. ve Yed. Par. San. Tic. Ltd. Şti.
	Me-Be-Sa Ambalaj Orman Ürn.ve Teks.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Mehmet Koç Süt ve Süt Ürünleri İml. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Melih Plastik - Kalıp Metal San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Met-Gür Makina San.ve Tic.Ltd. Şti.
	Metekim Kauçuk Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Mha İplik Dokuma Tekstil San.Tic.Ltd.Şti.
	Modern Plastik San.ve Tic.-Yücel Vatansever
	Oldrati Kauçuk San.Tic.Ltd.Şti.
	Orsez Sınai Tıbbi Gaz. Kim. Mad. Tic. San. Ltd. Şti.
	Orsez Yangın Güvenlik Sis.Yapı Oto.End.ve Medikal Gazlar San.Tic.Ltd.Şti
	Otm Plastik San. Tic. Ltd. Şti.
	Özsirt Demir Profil Saç İnşaat Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Özteknik Otomat Ömer Şahabettin Özyürek

OSB	Firma Adı
Nilufer24 Hasanaga OSB	Öztuğ Otomotiv Mam.San.Tic.A.Ş.
	Paye Plastik San. Tic. Ltd. Şti.
	Plast Met Kablo ve Elek. Sis. San. Tic. Ltd. Şti.
	Plast Met Plastik Metal San. İmal. ve Tic. A.Ş.
	Presmetal Otomotiv Yan San. Tic. A.Ş.
	Presmetal Tasarım-Aparat-Kalıp ve Makina San.Ltd.Şti.
	Profil San. Tic. A.Ş.
	Profilsan Ticaret A.Ş (Prs)
	Rasis Raf Sistemleri San.ve Tic.Ltd.Şti.
	S.S. 85 Nolu Hasanağa Taşıyıcılar Kooperatifi
	Salih Kaya Dış Ticaret
	Sazcılar Otomotiv ve Tic.A.Ş.
	Seçkin Onur Gıda A.Ş.
	Seha Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Srt Metal Ambalaj Dış Ticaret Ltd.Şti.
	Şahinler Metal Makina Endüstri A.Ş.
	Tabii Soğuk Hava Depo. Nak. Tar. Ürn. Gıd. San. ve Tic. Ltd. Şti.
	Tita Tekstil Konf.Turz.San.Tic.Ltd.Şti.
	Umg Endüstriyel Boya ve Otomotiv Yan Sanayi Tic.Ltd.Şti.
	Yılmaz Hurda Metal Sanayi Ticaret
	Youngsan Tr Palet Lojistik Isı Soğ.ve Doğalgaz Sist.Elekt.Elekt.Sanayi ve Tic.Ltd.Şti.
Nilufer26 Bursa Deri İhtisas OSB	Ortaklar Geri Dönüşüm Hurda Plastik Metal Nakliye San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Varna Deri San.Tic.A.Ş.
	Mesut Güzeldağ
	Mesut Güzeldağ2
	Fatih Heper-Serdar Heper Adi Ortaklığı
	Civan Geri Dönüşüm İzolasyon Plastik, Metal, İnşaat Taahhüt San.ve Tic.Ltd.Şti.-2
	İskefe Deri San.Tic.A.Ş.
	Şerafettin Polat
	Uğurlu Finisaj Sis.San.Tic.Ltd.Şti.
	Mehmet Işık
	Ali Rıza Algül
	Bahri Bektaş
	Zekeriya Bayrak
	Tanriverdi Dericilik San.Tic.Ltd.Şti.
	Desi Dericilik San.Tic.Ltd.Şti.
	Zafer Uluçay
	Met-Rin Deri Makineleri ve Metal San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Tayfun Üçkardaşlar
	Karakoç Kimya San.Tic.Ltd.Şti.
	Saydersan Sayar Deri San.Tic.A.Ş.
	Lader Deri Turizm İnşaat San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Halil Altuğ Uyguner

OSB	Firma Adı
Nilufer26 Bursa Deri İhtisas OSB	S.S.Deri Sanayicileri Küçük Sanat Kooperatifi
	Mur-Der Deri San.A.Ş.
	Tevfik Sahiller
	Ach İnorganik Kimyasalları San.Tic.Ltd.Şti.
	M.Nedim Aktar
	Ceylan Deri San.Tic.Ltd.Şti.
	Selahattin Gürvadar
	Cengizhan Demir
	Dörteller Dericilik San.Tic.A.Ş.
	Çetin Deri San.ve Tic.A.Ş.
	Mehmet Ali Erçelebi
	Aydemir Deri Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
	Karderson Deri San.Tic.Ltd.Şti.
	İsmail Duman
	Doğa Hayvancılık San.Tic.Ltd.Şti
	Ahmet Mor
	Deha Dericilik San.Tic.Ltd.Şti.
	Derice Deri San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Yahyanur Kimya San.Tic.Ltd.Şti.
	Ada Lastik Kauçuk Makine Plastik Deri Kimya Otomotiv Tekstil Gıda İnşaat Turizm San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Aziz Demirkakan
	Turan Kemahli
	İsmail Kaplan
	Hasan Köse
	İbrahim Aka
	Civan Geri Dönüşüm İzolasyon Plastik Metal İnş.Taah.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Mömin Ciritçi
	Ahmet Bulut
	Bimsan Boya Dericilik Kimya İnş.San.ve Tic.Ltd.Şti.
	Zeki Yiğit
	Aygüler Dericilik San.ve Tic.Ltd.Şti.-2
	Aygüler Dericilik San.ve Tic.Ltd.Şti.
	verimler Deri San.Tic.Ltd.Şti.
	vehbi Can Take
	Talip Karaboğa
	Suphi Milkar
	Serdar Faik Pala
	Ragip Kuruşa
	Mehmet Fatih Kosif
	Hilda Ayda Üçkardeş
	Behçet Çelik
	Hamit Özdemir
	Ersin Özyenice
	Aldatmaz Madeni Yağlar ve Kimyevi Maddeler San.ve Tic.Ltd.Şti.

ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü

Alıcı Ortam Kriterleri Bazında Deşarj Standartlarını Belirleme ve Uygulama Yöntemlerinin Geliştirilmesi

---

OSB	Firma Adı
Nilüfer27 Marmarabirlik	Marmarabirlik
Nilüfer14 Nestle	Nestle Pure Life
Nilüfer11 Yeşim Tekstil	Yeşim Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Nilüfer16 Tofaş Turk Oto	Tofaş Türk Otomobil Fab.A.Ş.
Nilüfer17 Martas	Martas A.Ş.
Nilüfer19 Euas Dogalgaz Santrali	Bursa Doğalgaz Çevrim Santrali

Tablo Ek 5. Nilüfer Alt Havzası'nda yer alan endüstriyel tesisler

No	Tesis Adı	İl	İlçe
1	Aslanoba Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Bursa	Nilüfer
2	Bursa Çimento	Bursa	Kestel
3	Coca-Cola Kestel Şubesi	Bursa	Kestel
4	Erikli Su ve Meşrubat	Bursa	Kestel
5	EÜAŞ Doğalgaz Kombine Çevirim Santrali (End)	Bursa	Osmangazi
6	Hastavuk A.Ş.	Bursa	Nilüfer
7	Martaş Tarımsal Ürünleri Değerlendirme A.Ş.	Bursa	Osmangazi
8	Merko Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Bursa	M.Kemalpaşa
9	Nestle Waters Gıda ve Meşrubat Sanayi Ticaret Anonim Şirketi	Bursa	Kestel
10	Olca Gıda ve Plastik Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.	Bursa	Karacabey
11	Penguen Gıda	Bursa	Nilüfer
12	S.S. Marmara Zeytin Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Marmarabirlik	Bursa	Nilüfer
13	Sirmagrup İçecek Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	Bursa	Orhaneli
14	Sütaş Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Bursa	Osmangazi
15	Tamek Gıda ve Kons. San. Tic. A.Ş	Bursa	Osmangazi
16	Tartaş Gıda Tarım ve Hay. Ür. San. Tic. A.Ş.	Bursa	Osmangazi
17	Tat Konserve San. A.Ş.	Bursa	M.Kemalpaşa
18	Trakya Birlik Karacabey Yağ ve Yem. Fab	Bursa	Karacabey
19	Tunçsan Gıda San. A.Ş.	Bursa	Karacabey
20	Ülker Golf Dondurma Fabrikası	Bursa	Nilüfer

Tablo Ek 6. Yeşilırmak Havzası aday yayılı kirletici listesi

No	Kimyasal adı	CAS No
1	2,4-d; (2,4-diklorofenoksi)asetik asit	94-75-7
2	Asetamiprid	135410-20-7
3	Aldrin	309-00-2
4	Alfa sipermetrin	67375-30-8
5	Atrazin	1912-24-9
6	Azadirachtin	11141-17-6
7	Azinfos-metil	86-50-0
8	Azoksistrobin	131860-33-8
9	Bentazon	25057-89-0
10	Benzoat	
11	Beta- Cyflutrin	68359-37-5
12	Beta –Sipermetrin	65731-84-2
13	Bifenazate	149877-41-8
14	Boskalid	188425-85-6
15	Bromopropilat	18181-80-1
16	Bromoksinil	1689-84-5
17	Butralin	33629-47-9
18	Kadusafos	95465-99-9
19	Kaptan	133-06-2
20	Karbaril	63-25-2
21	Karbendazim	10605-21-7
22	Karbofuran	1563-66-2
23	Karboksin	5234-68-4
24	Klorantraniliprol	500008-45-7
25	Klorfenapir	122453-73-0
26	Kloridazon; pirazon	1698-60-8
27	Klorpirifos	2921-88-2
28	Klorpirifos-etil	
29	Klorsulfuron	64902-72-3
30	Klofentezin	74115-24-5
31	Klopiralid	1702-17-6
32	Klotianidin	210880-92-5
33	Cyflufenamid	180409-60-3
34	Cyfluthrin	68359-37-5
35	Sipermethrin (8 isomers)	52315-07-8
36	Cyprodinil	121552-61-2
37	Cyromazine	66215-27-8
38	Diflufenican	83164-33-4
39	Dimethenamid	87674-68-8
40	Dimetomorf	110488-70-5
41	Diuron	330-54-1
42	Diafenthiuron	80060-09-9
43	Diazinon	333-41-5
44	Diclofop-Methyl	51338-27-3
45	Dicofol	115-32-2
46	Dietofenkarb	87130-20-9
47	Difenokonazol	119446-68-3

No	Kimyasal adı	CAS No
48	Diflubenzuron	35367-38-5
49	Diklorvos	62-73-7
50	Dimetoat	60-51-5
51	Dimetomorf	110488-70-5
52	DNOK	534-52-1
53	Epoxiconazole	135319-73-2
54	Etoprofos	13194-48-4
55	Etoxazole	153233-91-1
56	Fenamifos	22224-92-6
57	Fenarimol	60168-88-9
58	Fenbutatin oksit	13356-08-6
59	Feneksamid	126833-17-8
60	Fenitrotiyon	122-14-5
61	Fenpropatrin	39515-41-8
62	Fenpropimorf	67564-91-4
63	Fluazifop-P-Butil	79241-46-6
64	Fludioksonil	131341-86-1
65	Flusilazol	85509-19-9
66	Flutriafol	76674-21-0
67	Fosetil	15845-66-6
68	Fosetil-Al	39148-24-8
69	Fostiazat	98886-44-3
70	Gamma –Sipermethrin	71697-59-1
71	Hekzakonazol	79983-71-4
72	Hekzitiazoks	78587-05-0
73	Heptaklor	76-44-8
74	Hekzaklorobenzen	118-74-1
75	Imazalil	35554-44-0
76	İmazetapir	81335-77-5
77	Imidacloprid	138261-41-3; 105827-78-9
78	Lenasil	2164-08-1
79	Linuron	330-55-2
80	Lufenuron	103055-07-8
81	Malation	121-75-5
82	Mveipropamid	34726-62-2
83	Mesotrion	104206-82-8
84	Metalaksil	57837-19-1
85	Metalaksil-M	70630-17-0
86	Metam (Potasyum)	137-41-7
87	Metam (Sodyum)	137-42-8
88	Metazaklor	67129-08-2
89	Metoksifenozyd	161050-58-4
90	Metidation	950-37-8
91	Metolaklor	51218-45-2
92	Metomil	16752-77-5
93	Metrafenone	220899-03-6
94	Molinat	2212-67-1
95	Monokrotofos	6923-22-4
96	Miklobutanil	88671-89-0

No	Kimyasal adı	CAS No
97	Nikosulfuron	111991-09-4
98	O, P'-DDT	789-02-6
99	Ometoat	1113-02-6
100	Okzadiazon	19666-30-9
101	Okzadiksil	77732-09-3
102	4,4'-dde; 1,1-dikloro-2,2-bis(4-klorofenil) etin	72-55-9
103	P,P'-DDT	50-29-3
104	Penkonazol	66246-88-6
105	Pendimetalin	40487-42-1
106	Pentaklorobenzen	608-93-5
107	Permetrin	52645-53-1
108	Pirimikarb	23103-98-2
109	Pikloram	1918-02-1
110	Piperonil Bütoksit	51-03-6
111	Piraklorostrobin	175013-18-0
112	Prosimidon	32809-16-8
113	Prometrin	7287-19-6
114	Prometrin	7287-19-6
115	Propamokarb HCL	25606-41-1
116	Propamokarb	24579-73-5
117	Propikonazol	60207-90-1
118	Propizamid	23950-58-5
119	Piridaben	96489-71-3
120	Piriproksifen	95737-68-1
121	Kuinalfos	13593-03-8
122	Kuizalofop-p-etil	100646-51-3
123	Tebukonazol	107534-96-3
124	Tebutiuron	34014-18-1
125	Teflutrin	79538-32-2
126	Terbutrin	886-50-0
127	Tetrasul	2227-13-6
128	Tiofanat-metil	23564-05-8
129	Tiaklopid	111988-49-9
130	Tiyametoksam	153719-23-4
131	Tolklofos-metil	57018-04-9
132	Triasulfuron	82097-50-5
133	Tribenuron-metil	101200-48-0
134	Trifloksistrobin	141517-21-7
135	Triflumizole	99387-89-0
136	Triflumuron	64628-44-0
137	Trifluralin	1582-09-8
138	Triklosan	3380-34-5
139	Trineksapak-etil	95266-40-3
140	Tritosulfuron	142469-14-5
141	Zetasipermethrin	52315-07-8

Tablo Ek 7. Susurluk Havzası aday yayılı kirletici listesi

No	Kimyasal Adı	CAS No
1	Asetamiprid	135410-20-7
2	Asetaklor	34256-82-1
3	Alfa sipermetrin	67375-30-8
4	Atrazin	1912-24-9
5	Azadirachtin a	11141-17-6
6	Azinfos-metil	86-50-0
7	Azoksistrobin	131860-33-8
8	Bentazon	25057-89-0
9	Bifenazate	149877-41-8
10	Boskalid	188425-85-6
11	Bromopropilat	18181-80-1
12	Bromoksinil	1689-84-5
13	Buprofezin	69327-76-0
14	Butralin	33629-47-9
15	Kadusafos	95465-99-9
16	Kaptan	133-06-2
17	Karbaril	63-25-2
18	Karbendazim	10605-21-7
19	Karbofuran	1563-66-2
20	Karboksin; vitavaks	5234-68-4
21	Klorantraniliprol	500008-45-7
22	Klorotalonil	1897-45-6
23	Klorpirifos (Klorpirifos-etil)	2921-88-2
24	Klorpirifos etil	39475-55-3
25	Klorsulfuron	64902-72-3
26	Klorfentezin	74115-24-5
27	Klopiralid	1702-17-6
28	Klotianidin	210880-92-5
29	Siflufenamid	180409-60-3
30	Siflutrin; beta siflutrin	68359-37-5
31	Siprodinil	121552-61-2
32	Siromazin	66215-27-8
33	Deltametrin	52918-63-5
34	Diafenthiuron	80060-09-9
35	Diazinon	333-41-5
36	Dicklorvos	62-73-7
37	Dietofenkarb	87130-20-9
38	Difenokonazol	119446-68-3
39	Diflubenzuron	35367-38-5
40	Dikofol	115-32-2
41	Dimethoate	60-51-5

No	Kimyasal Adı	CAS No
42	Dimetomorf	110488-70-5
43	Diuron	330-54-1
44	Emamectin benzoat	155569-91-8
45	Etalfluralin	55283-68-6
46	Etoprofos	13194-48-4
47	Etofenpyrox	80844-07-1
48	Etoksazol	153233-91-1
49	Fenamifos	22224-92-6
50	Fenarimol	60168-88-9
51	Fenbutatin oksit	13356-08-6
52	Feneksamid	126833-17-8
53	Fenitrothiyon	122-14-5
54	Fenpropatrin	39515-41-8 / 64257-84-7
55	Fluazifop-p-butil	79241-46-6
56	Fludioksonil	131341-86-1
57	Flutolanil	66332-96-5
58	Fosetil al	39148-24-8
59	Fostiazat	98886-44-3
60	Hekzakonazol	79983-71-4
61	Hekzitiazoks	78587-05-0
62	Imazalil	35554-44-0
63	İmazetapir	81335-77-5
64	Imidakloprid	138261-41-3
65	Lufenuron	103055-07-8
66	Malation	121-75-5
67	Mandipropamid	374726-62-2
68	Maneb	12427-38-2
69	Mesotrion	104206-82-8
70	Metalaksil-m	70630-17-0
71	Metalaksil	57837-19-1
72	Metam potasyum	137-41-7
73	Metazaklor	67129-08-2
74	Methidation	950-37-8
75	Metomil	16752-77-5
76	Metoksifenozyd	161050-58-4
77	Metolaklor	51218-45-2
78	Metolaklor-s	87392-12-9
79	Metrafenon	220899-03-6
80	Molinat	2212-67-1
81	Monokrotofos	6923-22-4
82	Miklobutanil	88671-89-0
83	Nikosulfuron	111991-09-4
84	Ometoat	1113-02-6

No	Kimyasal Adı	CAS No
85	Okzadiksil	77732-09-3
86	Paration-metil	298-00-0
87	Penkonazol	66246-88-6
88	Pencycuron	66063-05-6
89	Pendimetalin	40487-42-1
90	Pirimikarb	23103-98-2
91	Prockloraz	67747-09-5
92	Prosimidon	32809-16-8
93	Prometrin	7287-19-6
94	Propamokarb HCL	25606-41-1
95	Propikonazol	60207-90-1
96	Propizamid	23950-58-5
97	Piraklostrobin	175013-18-0
98	Piridaben	96489-71-3
99	Piriproksifen	95737-68-1
100	Kuizalofop-p-etil	100646-51-3
101	Tebukonazol	107534-96-3
102	Teflutrin	79538-32-2
103	Terbutrin	886-50-0
104	Tiaklopid	111988-49-9
105	Tiametokzam	153719-23-4
106	Tiofanat-metil	23564-05-8
107	Tolklofos-metil	57018-04-9
108	Triadimenol	55219-65-3
109	Triasulfuron	82097-50-5
110	Tribenuron-metil	101200-48-0
111	Trifloksistrobin	141517-21-7
112	Triflumizol	99387-89-0
113	Triflumuron	64628-44-0
114	Tritosulfuron	142469-14-5
115	Zeta sipermetrin	52315-07-8

EK-2. Kimyasal Maddelerin Sıralanması ve Önceliklendirilmesi

OSPAR komisyonu⁵ (2000) tarafından tehlikeli maddelerin seçimi ve önceliklendirilmesi için kullanılan DYNAMEC (Dynamic Selection and Prioritisation Mechanism for Hazardous Substances) yaklaşımında, aday kimyasallar; kalıcılık, biyoakümülyasyon, toksisite, endokrin bozuculuk, CMR (kanserojen, mutajen, üreme üzerine etkiler) gibi kriterler göz önüne alınıp seçildikten sonra maruziyet ve etki skorlarına göre sıralanırlar. Avrupa Birliği tarafından geliştirilmiş COMMPS yönetimini temel alan bu yaklaşımda, maruziyet skoru için EURAM (European Risk Ranking Method) modelinin geliştirilmiş versiyonu kullanılır ve elde edilen değer 0-10 arası bir değer olacak şekilde normalize edilir. Etki skoru hesaplanırken sucul canlılara ve insanlara olan direk ve dolaylı etkiler göz önüne alınır. Toplam skor, etki ve maruziyet değerlerinin çarpılması sonucu elde edilir.

Literatürden elde edilen örnek önceliklendirme çalışmaları aşağıdaki bölümlerde verilmiştir.

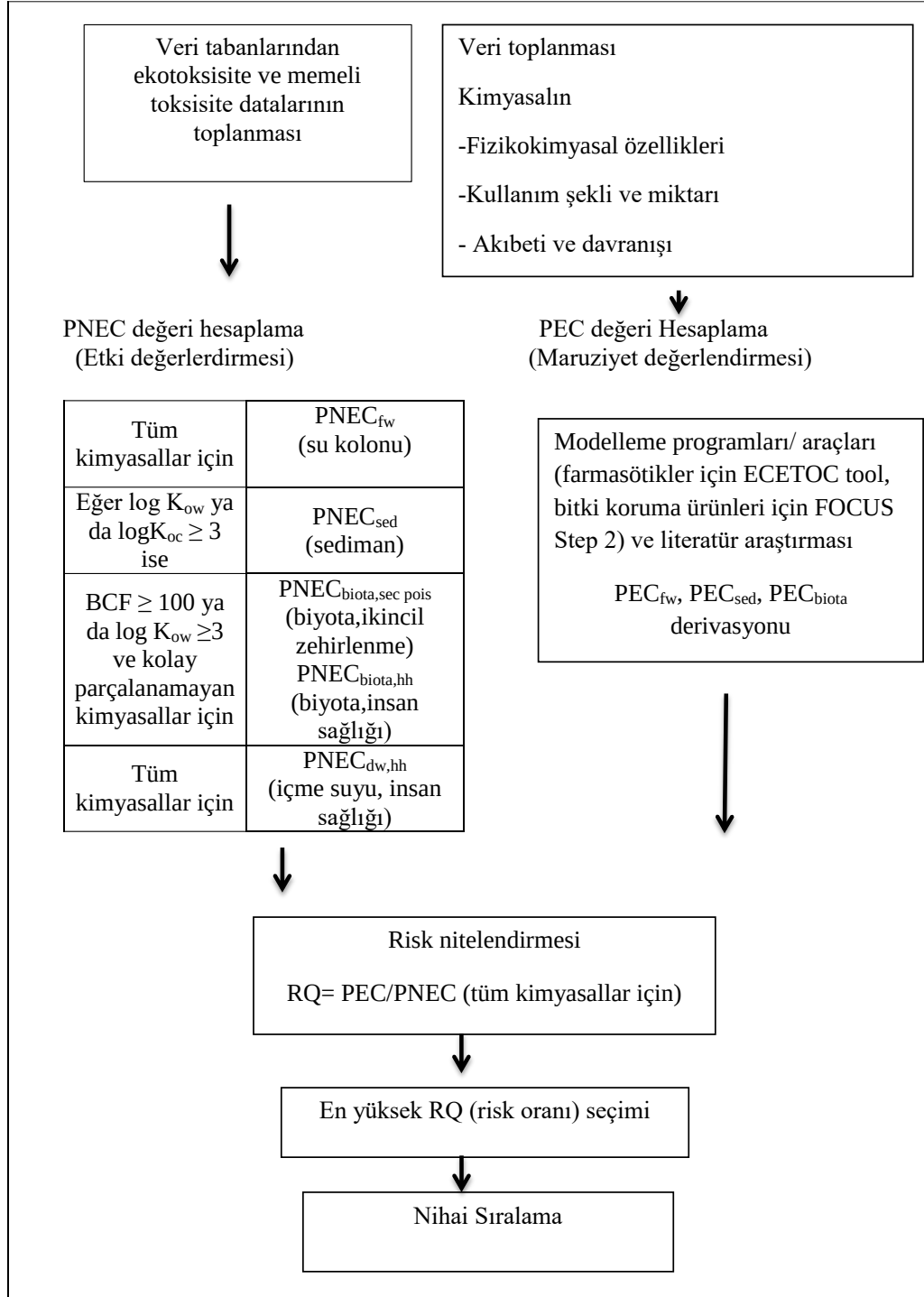
Kimyasalların Önceliklendirilmesi (JRC Örneği)

Çevre Kalite Standardı Direktifi kapsamında, Ortak Araştırma Merkezi (Joint Research Center (JRC), 2015) izleme listesine eklenmesi önerilmek üzere Avrupa Birliği düzeyinde risk teşkil eden kirleticiler için önceliklendirme çalışması yapmıştır. Genel kimyasal envanteri oluşturulurken izleme verisi yetersiz ve sucul ekosisteme ve canlılara risk teşkil ettiği kanıtlanmış kimyasallar çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Ayrıca kimyasalların tayini için kullanılan mevcut analitik yöntemler ve kimyasalın üretimi ya da kullanımının yasaklanma olasılığı göz önünde bulundurulmuştur. Kimyasalları sıralarken izlenen yaklaşımda fizikokimyasal özellikler göz önünde bulundurularak kimyasalın tahmin edilen çevresel konsantrasyon değeri (PEC) hiçbir etkinin olmadığı tahmin edilen konsantrasyon değerine (PNEC) bölünerek her bir kimyasal için farklı kompartmanlarda ve reseptörlerde risk oranı (RQ) elde edilir. Risk oranı su kolonunda tüm kimyasallar için hesaplanır. Oktanol-su ayrılma katsayısı ($\log K_{ow}$) ≥ 3 olan kimyasallar için sediman fazında bir oran bulunur. Biyokonsantrasyon faktörü (BCF) ≥ 100 olan ya da $\log K_{ow} \geq 3$ ve kolay parçalanamayan kimyasallar için ise ikincil zehirlenme ve balıkçılık ürünleri tüketimi kaynaklı insan sağlığını kapsayan biyota fazında bir oran bulunur. Son olarak tüm kimyasallar için içme suyu tüketimi

---

⁵ OSPAR Komisyonu, OSPAR anlaşmasını imzalamış olan 16 ülke (Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İzlanda, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsviçre, İsveç, Birleşik Krallık) ve Avrupa Birliği'nin temsilcilerinden oluşmaktadır. Ospar anlaşması, tehlikeli atıkların Atlas Okyanusu ve Kuzey Denizi'ne deşarjının kontrolünü amaçlamaktadır.

kaynaklı insan sağlığı risk oranı hesaplanıp, her bir kimyasal için en büyük risk oranı değeri alınıp sıralanır. Uygulanan yöntem kısaca Şekil Ek 1’de özetlenmiştir.

Şekil Ek 1. Uygulanan Risk Değerlendirmesi Özeti

Su ortamında $PNEC_{fw}$ değeri (mg/L), ÇKS türetilmesi için hazırlanan 27 nolu teknik doküman baz alınarak mevcut sucul akut toksisite verisi değerlendirme faktörüne bölünerek elde edilir. $PNEC_{sed}$ değeri içinse aşağıdaki formüller kullanılır ve bilinmeyen değerler 27 nolu teknik dokümandan alınır.

$$PNEC_{sed-ww} \text{ (mg/kg)} = (K_{sed-water} / RHO_{sed}) \times PNEC_{fw} \times 1000$$

$$K_{sed-water} = F_{airsed} \times K_{air-water} + F_{watersed} + F_{solidsed} \times (K_{psed} / 1000) \times RHO_{solid} \text{ (} F_{airsed} = 0 \text{ kabul edilir)}$$

$$K_{psed} = F_{oc} \times K_{oc}$$

$$CONV_{sed} = RHO_{sed} / (F_{solidsed} \times RHO_{solid})$$

$$PNEC_{sed} = CONV_{sed} \times PNEC_{sed-ww} \text{ (kuru ağırlık dönüşümü)}$$

$K_{sed-water}$: sediman-su ayrılım katsayısı (m^3/m^3)

RHO_{sed} : yaş sedimanın genel yoğunluğu (kg/m^3)

1000: m^3 - litre dönüşüm faktörü

$F_{watersed}$: sedimandaki su fraksiyonu (m^3/m^3)

$F_{solidsed}$: sedimandaki katı fraksiyonu (m^3/m^3)

K_{psed} : kimyasalın sedimandaki katı ve su arasındaki ayrılım katsayısı (L/kg)

F_{oc} : sediman organik karbon ağırlık fraksiyonu

K_{oc} : kimyasalın organik karbon ve su arası ayrılım katsayısı (L/kg)

Biyota için ikincil zehirlenme değeri hesaplanırken ($PNEC_{biota,sec\ poiss}$, mg/kg) ilgili kimyasalın besinsel ve oral yolla maruz kalma toksisite verileri ($NOAEL$ ve $NOEC_{oral}$) ve ECHA ile 27 nolu rehber dokümanda bulunan değerlendirme faktörleri kullanılır.

Balıkçılık ürünleri tüketimi kaynaklı insan sağlığı etki değeri ($PNEC_{biota,hh}$) ise aşağıda gösterilen formülle hesaplanır ve kimyasalın kabul edilebilir günlük doz değerinin (ADI ya da TDI ya da $NOAEL_{oral}$) değerlendirme faktörüne (mevcutsa) bölünmesiyle elde edilen değer göz önüne alınır.

$$PNEC_{biota,hh} \text{ (}\mu\text{g/kg)} = (0,1 \times TL \times 70) / 0,115$$

0,1 x TL: kimyasalın eşik düzeyi değeri (yüzde 10'u balıkçılık ürünlerinde bulunduğu varsayılır)

70: insan ağırlığı varsayılan değeri

0,115: günlük ortalama balıkçılık ürünleri tüketimi değeri, kg

İçme suyu tüketimi kaynaklı insan sağlığı etki değeri ($PNEC_{dw, hh}$, mg/L) insan bazlı toksisite verileri ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ya da AB içme suyu standartları kullanılarak aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$PNEC_{dw, hh} = (0,1 \times TL_{hh} \times 70) / uptake_{dw}$$

TL_{hh} : genellikle ADI ya da TDI değeri

$uptake_{dw}$: günlük su tüketimi (2 litre)

Tatlı sular için PEC_{fw} değeri (mg/L) için çeşitli modelleme araçlarına ($ECETOC_{tool}$, FOCUS Step 2 gibi) ve literatür araştırmasına başvurulur. Sediman için PEC_{sed} değeri bulunurken, $PNEC_{sed}$ bulunurken izlenen yolun benzeri izlenir.

$$PEC_{sed-ww} = (K_{sed-water} / RHO_{sed}) \times PEC_{fw} \times 1000$$

$$CONV_{sed} = RHO_{sed} / (F_{solidsed} \times RHO_{solid})$$

$$PEC_{sed} = CONV_{sed} \times PEC_{sed-ww}$$

$$K_{sed-water} = F_{airsed} \times K_{air-water} + F_{watersed} + F_{solidsed} \times (K_{psed} / 1000) \times RHO_{solid} \quad (F_{airsed} = 0 \text{ kabul edilir})$$

Biyota için PEC_{biota} değeri ise aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$PEC_{biota} = PEC_{fw} \times BCF \times BMF$$

BCF: kimyasalın biyokonsantrasyon faktörü

BMF: biyomagnifikasyon faktörü (27 nolu teknik dokümandan)

Tsaboula vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada Yunanistan'ın Pinios Havzası belirli kirleticilerini tespit etmek için pestisitlerin izleme verileri, tehlike değerlendirmeleri ile çevresel davranışları ve akıbetleri baz alınarak önceliklendirilmiştir. İlk olarak pestisitler su-sediman çalışmalarından elde edilen doğada yok olma süreleri (DT_{50}) ve tehlike oranları ($HQ = MEC_{max} / \text{en düşük } PNEC$) değerlerine bağlı olarak 7 gruba ayrılmış ve Tablo Ek 8'de özetlenmiştir.

Tablo Ek 8. Pestisitlerin Sınıflandırılması

Devamlı Maruziyet- Uzun dönem toksik etki (DT ₅₀ > 2 gün) PNEC= en düşük NOEC / AF	HQ > 1	Kategori 1	Havza bazlı belirli kirletici adayları
	HQ < 1	Kategori 3	Uzun dönem olası risk az
Akut Maruziyet Kısa dönem toksik etki (DT ₅₀ < 2 gün) PNEC= en düşük L(E)C ₅₀ / AF	HQ > 1	Kategori 5	Havza bazlı belirli kirletici adayları
	HQ < 1	Kategori 6	Kısa dönem olası risk az
LOQ > en düşük PNEC		Kategori 2	-Yetersiz analitik ölçümler (Analitik metotlar geliştirilmeli) -Havza bazlı belirli kirletici adayları
Düşük risk (HQ < 1) fakat insan sağlığına olası etkiler (kanserojen, mutajen, üreme üzerine etkiler ve endokrin bozuculuk)		Kategori 4	-Kategori 3 ve Kategori 6' daki belirtilen özellikleri taşıyan pestisitler kapsar. -Havza bazlı belirli kirletici adayları
LOQ'nun altında tespit edilen pestisitler		Kategori 7	Risk olasılığı az fakat en düşük PNEC değerine göre pestisitler Kategori 2'ye dahil edilebilir.

MEC_{max}: Maksimum ölçülen çevresel konsantrasyon

AF: Değerlendirme faktörü

LOQ: Tayin limiti

NOEC: Hiçbir etkinin görülmediği konsantrasyon

L(E)C₅₀: Populasyonun %50'sini etkileyen ölümcül konsantrasyon

PNEC: Hiçbir etkinin olmadığı tahmin edilen konsantrasyon

Daha sonra her bir kategoride bulunan pestisitler, güvenli eşik değerini (PNEC) aşma sıklığı, aşma derecesi, kirleticinin mekânsal dağılımı ile kirleticinin kalıcılık/ biyoakümülyasyon/toksosite (PBT) ve endokrin bozuculuk özelliklerine göre skorlanmıştır. Aşağıda gösterildiği gibi belirtilen 4 kriterin toplamı çevre risk düzeyi skorunu verir.

Çevre Risk düzeyi skoru = Aşma Sıklığı skoru + Aşma Derecesi skoru + Mekansal dağılım skoru + PBT kriteri skoru

Aşma Sıklığı skoru= n / N (0-1 aralığı)

n: PNEC değeri üzerindeki tespit sayısı

N: İlgili tayin limiti üzerindeki toplam tespit sayısı

Aşma derecesi = $MEC_{max} / \text{en düşük PNEC}$

Aşma derecesi skorları Tablo Ek 9’da verilmiştir.

Sağanak yağış ve sulama zamanlarındaki sucul ekosistemi olumsuz etkileyen maksimum pestisit konsantrasyonunu doğrudan hesaba katmak için MECmax değeri kullanılır.

Tablo Ek 9. Aşma Derecesi Skorları

Aşma derecesi	Aşma derecesi skoru
1-10	0,1
10-100	0,2
100-1000	0,5
>1000	1

Mekansal dağılım= $(s / TS) \times 100$

s: İlgili kirleticinin tayin limitinin üzerinde tespit edilen sabit izleme noktası sayısı

TS: Toplam sabit izleme noktası sayısı

Mekansal dağılım skorları Tablo Ek 10’da verilmiştir.

Tablo Ek 10. Mekansal Dağılım Skorları

Mekansal dağılım	Mekansal dağılım skoru
< % 25	0,1
% 25-50	0,2
% 50-75	0,5
%75-100	1

PBT kriteri skoru= (Su ortamında kalıcılık skoru + Su-sediman ortamında kalıcılık skoru + Biyoakümülyasyon skoru + Toksisite skoru + Endokrin bozuculuk skoru) x 0,2

PBT kriteri skorları Tablo Ek 11’de verilmiştir.

Tablo Ek 11. PBT Kriteri Skorları

Kriter	Sınıflandırma	Skor
Su ortamında kalıcılık (tatlı su çalışmalarından)	DT ₅₀ > 40 gün	1 (kalıcı)
	DT ₅₀ > 60 gün	2 (çok kalıcı)
Su-sediman ortamında kalıcılık (su- sediman çalışmalarından)	DT ₅₀ > 100 gün	1 (yavaş bozunma)
	DT ₅₀ > 365 gün	2 (kararlı)
Biyoakümülyasyon	BCF> 100	1 (eşik değeri)
	BCF> 2000	2 (biyoakümülatif)
Toksisite	Uzun dönem sucul toksisite < 0,01 mg/L	1(sucul ekosistem için toksik ya da insan üzerinde etkileri var) 2 (sucul ekosistem için toksik ve insan üzerinde etkileri var)
	Kısa dönem sucul toksisite < 0,1 mg/L	
	Şüpheli kanserojen ya da kanserojen kategorisi 1A ya da 1B (CLP Yönetmeliği (EC))	
	Mutajen Kategorisi 1A, 1B ya da üreme toksisite kategorisi 1A, 1B,2 ya da devamlı maruz kalma sonucu oluşan belirli hedef organ toksisitesi	
Endokrin Bozuculuk Potansiyeli (IEH ve EC Annex 10 dökümanları)	Kategori 2	1 (olası endokrin bozucu)
	Kategori 1	2 (en az bir çalışmada kanıtlanmış)

Ortak Araştırma Merkezi (Joint Research Center (JRC), 2016), Von der Ohe vd. (2011) tarafından kullanılan yaklaşımı geliştirerek SÇD kapsamında öncelikli kirleticileri yeniden değerlendirmek için yapılan izleme bazlı önceliklendirme çalışmasında kullanmıştır. STE adı verilen yaklaşımda her bir kimyasal için izleme verileri mekansal, zamansal ve boyut (derece) bazında PNEC değerinin aşımına göre değerlendirilir. PNEC değeri, önceliklendirme

yapılacak kompartmana göre tatlı su organizmaları, sedimanda yaşayan organizmalar veya insan sağlığı ile ilgili toksisite verileri baz alınarak hesaplanabilir.

PNEC değerinin mekansal olarak aşılma sıklığı ($F_{mekansal}$) için aşağıdaki formül kullanılır ve 0-1 arası bir skor elde edilir.

$$F_{mekansal} = (EXC_{yüzde95} / \text{izleme noktası sayısı}) \times (EXC_{yüzde95,ülke} / \text{izlenen ülke sayısı})$$

$EXC_{yüzde95}$: ilgili kimyasal için ilgili yerde ölçülen konsantrasyonların yüzde 95'i > PNEC olan izleme noktası sayısı

$EXC_{yüzde95,ülke}$: ilgili kimyasal için ilgili yerde ölçülen konsantrasyonların yüzde 95'i > PNEC olan ülke sayısı

PNEC değerinin zamansal olarak aşılma sıklığı ($F_{zamansal}$) özellikle kesikli emisyon kaynakları için (pestisit, biyosit vb.) belirli zamanlardaki doruk konsantrasyon değerlerini hesaba katmak için aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanır ve 0-1 arası bir skor elde edilir.

$$F_{zamansal} = (\sum EXC_{numune} / \text{o izleme noktasındaki analiz sayısı}) / EXC_{nokta} \text{ sayısı}$$

EXC_{numune} : PNEC değerini aşan izleme noktasındaki numune sayısı

EXC_{nokta} : en az bir kere ölçülen konsantrasyon > PNEC olan toplam izleme noktası sayısı

Fakat yeterli izlemenin ya da yeterli numunenin olmaması durumlarını göz önünde bulundurmak adına iki adımlı doğrulama ve düzeltme adımı uygulanır. Buna göre, ilk adımda PNEC değerinin aşıldığı tüm gözlem noktaları hesaba katılarak bir değer (f_1) bulunur. İkinci adımda PNEC değerinin aşıldığı ve 2 numuneden az ölçüm yapan istasyonlar hariç tutularak bir değer (f_2) bulunur ve eğer $|(f_1 - f_2) / f_1| \leq 0,1$ ise f_1 değeri veya $|(f_1 - f_2) / f_1| > 0,1$ ise f_2 değeri $F_{zamansal}$ olarak belirlenir.

PNEC değerini aşma derecesi (F_{boyut}) hesaplanırken 3 adımlı bir işlem uygulanır. Öncelikle her bir istasyonda her bir kimyasal için ölçülen konsantrasyon değerlerinin yüzde 95'i alınıp PNEC değerine oranlanıp risk oranı ($RQ_{yüzde95,nokta}$) bulunur. Daha sonra eğer izleme noktası sayısı 20'den büyükse her bir noktada bulunan risk oranların 95 persentili ($RQ_{yüzde95}$) alınır ve EXC_{boyut} değeri olarak kabul edilir. Eğer 20'den az izleme noktası varsa hesaplanan maksimum risk oranı EXC_{boyut} değeri olarak kabul edilir.

$$EXC_{boyut} = \text{yüzde 95'i } (RQ_{yüzde95,nokta}) \text{ eğer izleme noktası sayısı } \geq 20$$

$$EXC_{boyut} = \text{maksimum } (RQ_{yüzde95,nokta}) \text{ eğer izleme noktası sayısı } < 20$$

Son olarak bulunan EXC_{boyut} Tablo Ek 12'deki gibi normalize edilerek F_{boyut} skoru bulunur.

Tablo Ek 12. PNEC Değerini Aşma Derecesi (F_{boyut}) Skoru

EXC _{boyut}	F _{boyut} skoru
<1	0
1-2	0,04
2-5	0,07
5-10	0,11
10-20	0,18
20-50	0,28
50-100	0,41
100-500	0,56
500-1000	0,75
>1000	1

Toplam STE skoru ilgili kompartman için (su, sediman, biota) bulunan F_{zamansal}, F_{mekansal} ve F_{boyut} skorlarının toplamına eşittir ve bulunan değer Tablo Ek 13'te gösterildiği gibi risk sınıfına göre risk skoruna dönüştürülür.

$$\text{Toplam skor} = F_{\text{zamansal}} + F_{\text{mekansal}} + F_{\text{boyut}}$$

Tablo Ek 13. Risk Skoru

STE skoru	Risk sınıfı	Risk skoru
$\geq 2,4$ ve ≤ 3	Çok yüksek	1
$\geq 1,8$ ve $\leq 2,4$	Yüksek	2
$\geq 1,2$ ve $\leq 1,8$	Orta	3
$\geq 0,6$ ve $\leq 1,2$	Düşük	4
< 0,6	Çok düşük	5

Kimyasalların Önceliklendirilmesi (Japonya örneği)

Lerche vd. (2004) Japonya Kirlenici Salınım ve Taşınım Kaydı (Japanese Pollutant Release and Transfer Register) verileri doğrultusunda kısmi sıralama teorisi (partial order theory) ve rassal doğrusal uzantılar (random linear extensions) yaklaşımını kullanarak Hasse diyagramı

(WHASSE bilgisayar programı) aracılığıyla kimyasal maddeleri sıralamışlardır. Kimyasal maddelere ait verilerin birbirleriyle karşılaştırılmasını baz olan bu yaklaşımında belirlenen her kriter hesaba katılarak her bir madde için sıralanma sıklığı ve sıralanma olasılığı değerleri hesaplanarak ortalama sıralama değeri bulunur. Değerlendirme kriterleri olarak insan sağlığı ve çevreye olan etkiler göz önüne alınarak üretim / kullanım verileri, emisyon verileri (havaya, suya, toprağa), taşınma / transfer verileri (katı atık sahasına, kanalizasyona) ve toksisite verileri (sücut ekotoksisite, kronik oral toksisite, soluma toksisitesi, kanser, mutajenlik, üreme ve alerji toksisiteleri) seçilmiştir.

Birleşik Krallık Çevre ve Sağlık Enstitüsü (UK IEH, 2004) tarafından geliştirilen metoda göre kimyasallar, doğadaki davranış ve akıbetleri göz önüne alınarak maruziyet ve insan sağlığına olan toksik etkilerine göre puanlanır ve sıralanır. Kimyasalların hava, su, toprak, sediman, askıda katı maddeler ve biota (balık) fazındaki çevresel dağılımları, maruziyet değerleri (soluma, su tüketimi, toprak ve besin tüketimi yoluyla) ile akut ve kronik toksisite değerleri hesaba katılır. Çevresel dağılım bulunurken Mackay Level I modeli kullanılır ve her bir kompartmanda denge fazındaki fugasite kapasitesi ve fugasitesi bulunduktan sonra kimyasalın hava, su, toprak ve balık fazındaki fraksiyonları (fraksiyon_{hava}, fraksiyon_{su}, fraksiyon_{toprak}, fraksiyon_{balık}) hesaplanır ve 0-10 aralığında olacak şekilde normalize edilir. Gerekli formüller Tablo Ek 14 ve Tablo Ek 15’de gösterilmiştir.

Tablo Ek 14. Mackay Level I Modeli

	Model
Fugasite Kapasitesi (Z) (mol/m ³ .Pa) Kimyasalın her bir kompartmana olan eğilimi	$Z_{hava} = 1 / RT$
	$Z_{su} = Z_{hava} / K_{aw} = 1 / H = S / V_p$
	$Z_{toprak} = (Z_{su} \cdot \rho \cdot f_{oc} K_{oc}) / 1000$
	$Z_{sediman} = (Z_{su} \cdot \rho \cdot f_{oc} K_{oc}) / 1000$
	$Z_{askıda\ katı\ madde} = (Z_{su} \cdot \rho \cdot f_{oc} K_{oc}) / 1000$
	$Z_{balık} = (Z_{su} \cdot \rho \cdot L \cdot K_{ow}) / 1000$
Fugasite (f) (Pa)	$f = M / \sum V_i \cdot Z_i$
Kimyasalın ilgili kompartmandan kaçma eğilimi	M: 108/ kimyasalın molekül ağırlığı
İlgili fazda konsantrasyon değeri (C) (mol/m ³)	$C_i = f \cdot Z_i$

ρ : ilgili fazdaki yoğunluğu (kg/m³)

f_{oc} : ilgili fazdaki organik karbonun kütle fraksiyonu

H: Henry sabiti (Pa.m³/ mol)

L: lipit fraksiyonu (0,048)

V: ilgili fazdaki hacim (m³)

S: çözünürlük (m³/ mol)

V_p : buhar basıncı (Pa)

R: ideal gaz sabiti (8.314 J/mol K)

T: Sıcaklık (K)

Tablo Ek 15. Çevresel Kompartmanlar ve Özellikleri

Çevresel Kompartman	Hacim (m ³)	Derinlik (m)	Alan (m ²)	Organik Karbonun Kütle Fraksiyonu (f _{oc})	Yoğunluk (kg/m ³)
Hava	10 ¹⁴	1000	10 ¹¹	-	1,2
Su	2 x 10 ¹¹	20	10 ¹⁰	-	1000
Toprak	9 x 10 ⁹	0,1	90 x 10 ⁹	0,02	2400
Sediman	10 ⁸	0,01	10 ¹⁰	0,04	2400
Askıda Katı Madde	10 ⁶	-	-	0,2	1500
Balık (Biyota)	2 x 10 ⁵	-	-	-	1000

Soluma yoluyla maruziyet değeri (E_{soluma}) için her bir kimyasalın uçuculuk potansiyeli (Henry sabiti - H_c', birimsiz), havadaki kalıcılık (yarı ömür) ve havadaki fraksiyon değerleri sonucu elde edilen skorlar kullanılır. Kriterler ve değerler Tablo Ek 16 ve Tablo Ek 17'de gösterilmiştir.

$$E_{\text{soluma}} = \text{Uçuculuk potansiyeli skoru} \times \text{havadaki kalıcılık skoru} \times \text{fraksiyon hava skoru} \\ (\text{maksimum skor } 150)$$

Tablo Ek 16. Uçuculuk Potansiyeli

Uçuculuk Potansiyeli	Sıralama	Skor
H _c ' > 1x10 ⁻⁴	Yüksek	3
H _c ' = 1x10 ⁻⁴	Orta	2
H _c ' < 1x10 ⁻⁴	Düşük	1

Tablo Ek 17. Havadaki ve Sudaki Kalıcılık

Yarılama ömrü (medyan değeri)	Sıralama	Skor
< 0,042 gün (1 saat)	Düşük (çok kısa ömürlü)	1
0,042-0,42 gün	Düşük (kısa ömürlü)	2
0,42-4 gün	Orta (kısmen kısa ömürlü)	3
4-40 gün	Yüksek (kısmen kalıcı)	4
>40 gün	Yüksek (çok kalıcı)	5

Su tüketimi yoluyla maruziyet değeri (E_{su}) için her bir kimyasalın hava ve organik fazla ilgili ayrılma katsayısı (H_c' ve K_{ow}), sudaki kalıcılık ve sudaki fraksiyon değerlerinden elde edilen skorlar kullanılır.

Kriterler ve değerler Tablo Ek 18’de gösterilmiştir.

$$E_{su} = \text{Suda kalma eğilimi skoru} \times \text{sudaki kalıcılık skoru} \times \text{fraksiyon su skoru (maksimum skor 150)}$$

Tablo Ek 18. Suda Kalma Eğilimi

Suda kalma eğilimi	Sıralama	Skor
$H_c' > 1 \times 10^{-4}$ ve $K_{ow} > 4$	Düşük	1
$H_c' \geq 1 \times 10^{-4}$ ve $2,5 < K_{ow} < 4$	Orta	2
$H_c' < 1 \times 10^{-4}$ ya da $K_{ow} < 2,5$	Yüksek	3

Toprak yoluyla maruziyet değeri (E_{toprak}) için kimyasalın toprakta emilme potansiyeli, kalıcılık ve topraktaki fraksiyon değerlerinden elde edilen skorlar kullanılır. Kriterler ve değerler Tablo Ek 19 ve Tablo Ek 20’de gösterilmiştir.

$$E_{toprak} = \text{Emilme potansiyeli skoru} \times \text{topraktaki kalıcılık skoru} \times \text{fraksiyon toprak skoru (maksimum skor 150)}$$

Tablo Ek 19. Toprakta Emilme Potansiyeli

Emilme Potansiyeli	Sıralama	Skor
$\log K_{ow} > 4$	Yüksek	3

Emilme Potansiyeli	Sıralama	Skor
2,5 <Log Kow< 4	Orta	2
Log Kow< 2,5	Düşük	1

Tablo Ek 20. Topraktaki kalıcılık

Yarılama Ömrü	Sıralama	Skor
< 5 gün	Düşük (çok kısa ömürlü)	1
5-15 gün	Düşük (kısa ömürlü)	2
15-30 gün	Orta (kısmen kısa ömürlü)	3
30-100 gün	Yüksek (kısmen kalıcı)	4
>100 gün	Yüksek (çok kalıcı)	5

Besin zinciri yoluyla maruziyet değeri (E_{besin}) için her bir kimyasalın biyoakümülyasyon potansiyeli ve biyotadaki (balık) fraksiyon değerlerinden elde edilen skorlar kullanılır. Kriterler ve değerler Tablo Ek 21 ve Tablo Ek 22’de gösterilmiştir. Bu iki tablodan elde edilen 2 kriterden (BCF ve K_{ow}) elde edilen ortalama skor kullanılır.

$$E_{\text{besin}} = 3 \times \text{Biyoakümülyasyon potansiyeli skoru} \times \text{fraksiyon balık skoru (maksimum skor 150)}$$

Tablo Ek 21. Biyoakümülyasyon Potansiyeli (BCF)

BCF _{balık}	Biyoakümülyasyon potansiyeli	Skor
<10	Düşük	1
10-100	Düşük	2
100-1000	Orta	3
1000-10000	Orta	4
>10000	Yüksek	5

Tablo Ek 22. Biyoakümülyasyon Potansiyeli (Kow)

Log K _{ow}	Biyoakümülyasyon potansiyeli	Skor
<2	Düşük	1
2-3	Düşük	2
3-4	Orta	3
4-5	Orta	4
>5	Yüksek	5

İnsan sağlığına olan etki için toplam toksisite skoru (TTS) hesaplanırken her bir kimyasalın risk ibareleri göz önüne alınarak Tablo Ek 23'te gösterilen etkilere karşılık gelen maksimum skor hesaba katılır.

$$TTS = 15 \times \text{Tablodaki etki skoru (maksimum skor 150)}$$

Tablo Ek 23. İnsan Sağlığı için Toksisite Kriterleri, Risk İbareleri ve Skorlar

Toksikolojik kanıtlar	Risk ibareleri	Skor
Kanserojen, kalıtsal genetik hasara yol açıcı ya da üreme için toksik olduğu insan için kanıtlanmış ya da hayvanlar için güçlü kanıtlar var	R45, R46, R49, R60 ya da R61	10
Kanserojen, mutajen ya da üreme için toksik (in vivo) olduğu hayvanlar için kanıtlanmış ya da insanda somatik hücre genetik hasarına yol açtığı kanıtlanmış	R40, R62, R63 ya da R64	9
İn vitro test sonucu mutajenlik için pozitif sonuç vermiş ya da in vivo üreme testinde pozitif sonuç vermiş ya da OECD üreme testinde pozitif sonuç vermiş		8
Solunum yollarında duyarlılaşma için kanıt var ya da 90 günlük test sonucu oral toksisitesi ≤ 5 mg/kg vucut ağırlığı/ gün	R42 ya da 48	7
Cilt hassaslaşması için kanıt var ya da 90 günlük test sonucu oral toksisitesi ≤ 50 mg/kg vucut ağırlığı/ gün	R43 ya da R48	6
Birikim etkisi için kanıt var ya da mutajenlik ya da üreme için toksisite verisi yok	R33	5
Cilt, göz ve solunum yolları iritasyonuna dair veri yok		5

Toksikolojik kanıtlar	Risk ibareleri	Skor
İn vivo test sonucu mutajenlik için negatif sonuç vermiş fakat en az bir in vitro testte pozitif sonuç vermiş ya da in vivo üreme testinde negatif sonuç vermiş ya da yinelenen doz toksisitesi verisi yok		4
Fare için oral LD ₅₀ ≤ 25 mg/kg ya da sadece teratojenite testi negatif	R28	3
Fare için oral LD ₅₀ ≤ 200 mg/kg ya da cilt yıpratıcı etkisi var ya da göz hasarına sebep oluyor ya da sadece gen mutasyon testi ya da sadece in vitro kromozomal sapmalar testi ya da sadece doğurganlık testi negatif	R25, R34, R35 ya da R41	2
Solunumu, sindirimi ve cilt teması zararlı ya da fare için LD ₅₀ ≤ 2000 mg/kg (sindirim)	R20, R21, R22	1

Önceliklendirme işlemi için toplam skor, hesaplaması aşağıda gösterilmiştir.

$$\text{Toplam skor} = ((E_{\text{soluma}} + E_{\text{su}} + E_{\text{toprak}} + E_{\text{besin}})/4) + \text{TTS (maksimum skor 300)}$$

Kimyasalların Önceliklendirilmesi (RAIDAR Modeli)

Arnot ve Mackay (2008) bütüncül bir yaklaşım kullanarak Kanada’da yurt içinde kullanılan 200 kimyasal ve Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen 12 kalıcı organik kirleticiyi maruziyet, tehlike ve risk bazında önceliklendirmiştir. RAIDAR (Risk Assessment, Identification and Ranking) modeli kullanılarak her bir kimyasal için maruziyet değerlendirme faktörü (EAF), tehlike değerlendirme faktörü (HAF) ve risk değerlendirme faktörü (RAF) hesaplanmıştır. ve elde edilen değerlere göre kimyasallar sıralanmıştır. Formüller ve modelde kullanılan kriterler aşağıda gösterilmiştir.

$$\text{EAF} = \text{CU/EU} = f(\text{kalıcılık ve biyoakümülyasyon})$$

$$\text{HAF} = \text{CU/CT} = f(\text{kalıcılık, biyoakümülyasyon ve toksisite})$$

$$\text{RAF} = (\text{CU/CT}) (\text{EA/EU}) = f(\text{kalıcılık, biyoakümülyasyon, toksisite ve miktar})$$

CU: Kimyasalın seçilen organizmadaki konsantrasyon değeri (mol/m³) (beslenme ağı biyoakümülyasyon modeli kullanılır)

EU: Seçilen birim emisyon değeri (1 mol/sa)

CT: Kimyasalın ilgili organizmadaki seçilen toksik etki değeri (akut ya da kronik) (mol/m³)

EA: Gerçek emisyon değeri (mol/sa)

Murray vd. (2010) tatlı su ortamında eser miktarda bulunan kirleticilerin (endüstriyel kimyasallar, pestisitler ile farmasötikler ve kişisel bakım ürünlerini kapsayan) önceliklendirilmesine yönelik çalışma yapmışlardır. Kirleticiler, suda bulunma sıklığı ve insan sağlığına olan risk değerleri baz alınarak sıralanmıştır. Bunun için her kirletici için sağlık riski oluşturan tüketim oranı (CRPHR- Consumption rate posing health risk) hesaplanmış ve CRPHR değeri 2 L/gün'den küçük olan kirleticiler yüksek öncelikli olarak belirlenmiştir.

$$CRPHR=(ADI \times 70 \text{ kg})/(C \times 0,001)$$

ADI: Kabul edilebilir günlük doz (mg/kg/gün)

C: kirleticinin suda ölçülen konsantrasyon değeri (µg/L)

70: ortalama birey ağırlığı (kg)

0,001: birim dönüştürme faktörü

Kimyasalların Önceliklendirilmesi (Küresel Uyum Sistemi)

Amerikan Kimya Konseyi (American Chemistry Council (ACC)) tarafından 2011 yılında geliştirilen kimyasalların önceliklendirilmesine ilişkin risk bazlı yaklaşımda iki aşamalı işlem uygulanır. İlk aşamada, tehlike ve maruziyet skoru hesaplanır. Tehlike potansiyeli için çevreye ve insan sağlığına olan etkiler değerlendirilir. Çevresel sıralama ve insan sağlığına etki skorları Küresel Uyum Sistemi (GHS) kriterleri baz alınarak Tablo Ek 24, Tablo Ek 25 ve ve Tablo Ek 26'da özetlendiği gibi hesaplanır.

Tablo Ek 24. Çevresel Sıralama Skoru

GHS Kategorisi	Sıralama	Çevresel sıralama skoru
Akut I ya da Kronik I ya da yetersiz bilgi durumunda	Yüksek	4
Akut II ya da Kronik II	Orta Yüksek	3
Akut III ya da Kronik III/IV ya da hiç biri	Orta	2
Sınıflandırılmamış	Düşük	1

Tablo Ek 25. GHS Sınıflandırma Kriterleri

Sınıflandırma Kategorileri			
Akut Tehlike (balık, eklem bacaklı kabuklular, alg ya da diğer su bitkileri için, mg/L)	Uzun vadeli hasar (3 trofik düzey için)		
	Yeterli kronik veri mevcutsa		Yeterli kronik veri mevcut değilse (balık, eklem bacaklı kabuklular, alg ya da diğer su bitkileri için, mg/L)
	Hızlı parçalanamayan maddeler (balık, eklem bacaklı kabuklular için, mg/L)	Hızlı parçalanabilir maddeler (balık, eklem bacaklı kabuklular için, mg/L)	
Kategori: Akut I $L(E)C_{50} \leq 1$	Kategori: Kronik I NOEC ya da eş değer $ECx \leq 0,1$	Kategori: Kronik I NOEC ya da eş değer $ECx \leq 0,01$	Kategori: Kronik I $L(E)C_{50} \leq 1$ ve hızlı parçalanma yoksa ve/veya $BCF \geq 500$ (ya da $\log KOW \geq 4$)
Kategori: Akut II $1 < L(E)C_{50} \leq 10$	Kategori: Kronik II $0,1 \leq NOEC$ ya da $ECx \leq 1$	Kategori: Kronik II $0,01 \leq NOEC$ ya da $ECx \leq 0,1$	Kategori: Kronik II $1 \leq L(E)C_{50} \leq 10$ ve hızlı parçalanma yoksa ve/veya $BCF \geq 500$ (ya da $\log KOW \geq 4$)
Kategori: Akut III $10 < L(E)C_{50} \leq 100$		Kategori: Kronik III $0,1 \leq NOEC$ ya da $ECx \leq 1$	Kategori: Kronik III $10 \leq L(E)C_{50} \leq 100$ ve hızlı parçalanma yoksa ve/veya $BCF \geq 500$ (ya da $\log KOW \geq 4$)
	Kategori: Kronik IV (NOECs > 1 mg/L olmadığı durumlarda) Akut toksisite ve hızlı parçalanma yok ve $BCF \geq 500$ (ya da $\log KOW \geq 4$)		

Tablo Ek 26. İnsan Sağlığına Etki Skoru

GHS Kategorisi	Sıralama	İnsan sağlığına etki skoru
GHS CMR Cat 1a, 1b; ya da Yinelenen Doz ≤ 10 mg/kg/d (oral); ≤ 20 mg/kg/d (dermal); ≤ 50 ppm/6 hr/d (gaz soluması); $\leq 0,2$ mg/L/6 hr/d (buhar soluması); $\leq 0,02$ mg/L/6 hr/d (toz duman sis soluması) ;ya da yetersiz bilgi durumunda	Yüksek	4
GHS CMR Cat 2; ya da Yinelenen Doz 10-100 mg/kg/d (oral); 20-200 mg/kg/d (dermal); 50-250 ppm/6 hr/d (gaz soluması); 0,2-1 mg/L/6 hr/d (buhar soluması); 0,02-0,2 mg/L/6hr/d (toz duman sis soluması)	Orta Yüksek	3
Kanserojen ve mutajen değil ve üreme/ gelişme üzerine etkisi yok; ya da Yinelenen Doz 100-1000 mg/kg/d (oral); 200-2000 mg/kg/d (dermal); 250-1000 ppm/6 hr/d (gaz soluması); 1 -5 mg/L/6 hr/d (buhar soluması); 0,2-1 mg/L/6hr/d (toz duman sis soluması)	Orta	2
Kanserojen ve mutajen değil ve üreme/ gelişme üzerine etkisi yok; ya da Yinelenen Doz >1000 mg/kg/d (oral); >2000 mg/kg/d (dermal); >1000 ppm/6 hr/d (gaz soluması); >5 mg/L/6 hr/d (buhar soluması); >1 mg/L/6hr/d (toz duman sis soluması)	Düşük	1

Tehlike skoru olarak çevresel sıralama ve insan sağlığına etki skorlarından büyük olanı kabul edilir.

Maruziyet potansiyeli için kimyasalın kullanım şekilleri, üretim miktarları ve kalıcılık ile biyoakümülyasyon özellikleri dikkate alınır. Puanlama kriterleri Tablo Ek 27, Tablo Ek 28 ve Tablo Ek 29’da özetlenmiştir.

Tablo Ek 27. Kullanım Şekli Skoru

Kullanım şekli	Sıralama	Kullanım şekli skoru
Tüketici	Yüksek	4
Ticari	Orta yüksek	3
Endüstriyel	Orta	2
Ara ürün	Düşük	1

Tablo Ek 28. Üretim Miktarı Skoru

Üretim miktarı (Ulusal toplam)	Sıralama	Üretim miktarı skoru
$\geq 100.000.000$ lbs	Yüksek	4
1.000.000 lbs ile 100.000.000 lbs arası	Orta Yüksek	3
≥ 25.000 lbs ve $< 1.000.000$ lbs	Orta	2
< 25.000 lbs	Düşük	1

Tablo Ek 29. Kalıcılık ve Biyoakümülyasyon Skoru

Kalıcılık ve biyoakümülyasyon	Sıralama	Kalıcılık ve biyoakümülyasyon skoru
Kalıcı ve biyoakümülatif	Yüksek	5
Kalıcı ya da biyoakümülatif	Orta	3
Kalıcı ve biyoakümülatif değil	Düşük	1

Kalıcılık özelliği aşağıdaki yöntem izlenerek belirlenir:

Uçucu maddeler (Buhar basıncı > 1000 Pa), eğer hava yarı ömrü 2 günden küçükse kalıcı değildir.

Uçucu olmayanlar (Buhar basıncı < 1000 Pa), eğer:

a)Kolay biyolojik parçalanabilir ise (OECD 301)

b)Doğal biyolojik parçalanabilir ise (OECD 301, 302, 306)

c)İlgili maddeye ilişkin ölçülen veriler ışığında

d)Abiyotik olarak eş değer bozunması 28 günde >20% ise (fotoliz (OECD 316) ve hidroliz (OECD 111) mekanizmaları aracılığıyla) kalıcı değildir.

ya da eğer:

e)Toprakta, yüzey tatlı ve tuzlu su/sediman ortamında dönüşümünün değerlendirilmesi sonucu (OECD 308/309), yarı ömrü 180 günden küçükse kalıcı değildir.

Veri olmaması durumunda BIOWIN modeli kullanılır. (EPIWEB 4)

Biyoakümülyasyon özelliği için eğer;

a) Trofik büyüme faktörü (TMF) <1 ise (alan araştırması),

b) Balık için biyolojik birikim faktörü (BMF) < 1 ise (laboratuvar çalışması),

c)Balık için biyokonsantrasyon faktörü (BCF)< 5000 ise (laboratuvar çalışması),

d)EPIWIN 4 BCFBAF modeli kullanılarak tahmin edilen BCF < 5000 ise biyoakümülyatif değildir.

Maruziyet skoru olarak kullanım şekli, üretim miktarı ile kalıcılık ve biyoakümülyasyon skorlarının kombine edilmiş hali Tablo Ek 30'da gösterildiği gibi kullanılır.

Tablo Ek 30. Maruziyet Skoru

3 kriterin kombine skoru	Sıralama	Maruziyet skoru
11-13	Yüksek	5
9-10	Orta Yüksek	4
7-8	Orta	3
5-6	Orta Düşük	2
3-4	Düşük	1

Genel önceliklendirme skoru, tehlike ve maruziyet skorlarının toplamına eşittir (

Tablo Ek 31).

Tablo Ek 31. Genel Önceliklendirme Skoru

Önceliklendirme Skoru (Tehlike + Maruziyet skoru)		Maruziyet skoru				
		1 (Düşük)	2 (Orta Düşük)	3 (Orta)	4 (Orta Yüksek)	5 (Yüksek)
Tehlike skoru	1 (Düşük)	2	3	4	5	6
	2 (Orta)	3	4	5	6	7
	3 (Orta Yüksek)	4	5	6	7	8
	4 (Yüksek)	5	6	7	8	9

İkinci aşamada ise aynı önceliklendirme grubuna ait kimyasallar kendi içlerinde biyoizleme/çevresel izlemeye, kimyasalın çocuk ürünlerinde kullanımına, kimyasalın çevreye emisyon verilerine ve uluslararası risk yönetim planlarındaki bilgilere göre tekrar sıralanır.

Aşma sıklığı ve aşma derecesi yaklaşımı (Von der Ohe, 2011), Slobodnik vd. (2012) tarafından yapılan Slovak Cumhuriyetinde havza bazlı belirli kirleticilerin tespiti ve çevre kalite standartları belirlenmesi çalışmasında kullanılmıştır. Kimyasalların kullanım ve üretim değerleri, izleme çalışması sonucu elde edilen veriler ve hedef dışı GS-MS (Gaz Kromatografisi- Kütle Spektrometresi) taraması sonucu saptanan yeni kirleticiler göz önüne alınarak bütünüleyici bir yaklaşım uygulanmıştır.

Pestisitlerin Önceliklendirilmesi (Kaliforniya Örneği)

Guiner vd. (2001) PUR (Pestisit Kullanım Raporu) veri tabanını kullanarak Kaliforniya'daki pestisitleri kronik etkileri ve maruziyet potansiyelleri hesaba katarak önceliklendirmişlerdir. Pestisitler toksikolojik özellikleri (olası kanserojenler, daha muhtemel kanserojenler, genotoksik bileşikler ve üreme ya da gelişime etki eden toksik bileşikler olarak) ve kimyasal özellikleri (organoklorlar, organofosfatlar, karbamatlar ve ditiyokarbamatlar olarak) baz alınarak sınıflandırıldıktan sonra, dört kriter kullanılarak puanlandırılmıştır. Kullanılan kriterler ve değerleri Tablo Ek 32'de özetlenmiştir.

Tablo Ek 32. Pestisitlerin Kansere Tehlike Skorları

Skor	Toksisite		Maruziyet	
	Kanser Sınıfı (US EPA)	Kanser tesiri (mg/kg/d) (US EPA)	Uçuculuk akısı (flux rate= Buhar basıncı / (sudaki çözünürlük x toprakta emilme katsayısı))	Saha yarılanma ömrü (gün) (US Tarım Bakanlığı)
10	A	>1	>10 ⁻¹	-
8	B1	>0,1-1	>10 ⁻³ - 10 ⁻¹	-
7	B2	-	-	-
5	C	>0,01-0,1	>10 ⁻⁵ - 10 ⁻³	>100
4	-	-	-	76-100
3	Genotoksik ya da üreme ya da gelişime etki eden toksik bileşikler	0,001-0,01	>10 ⁻⁷ - 10 ⁻⁵	51-75
2	-	-	-	26-50
1	Veri yok	<0,001 ya da veri yok	<10 ⁻⁷ ya da veri yok	<25 ya da veri yok

Belirtilen 4 kriter skoru çarpılıp 500'e bölünerek kanser tehlike faktörü bulunur. Bu faktörün değeri 0,002-10 aralığındadır.

$$\text{Kanser tehlike faktörü} = (\text{Kanser sınıfı skoru} \times \text{Kanser tesiri skoru} \times \text{Akı değeri skoru} \times \text{kalıcılık skoru}) / 500$$

Son olarak, pestisitlerin yıllık ortalama kullanım verileri ve kanser tehlike faktörü hesaba katılarak, tehlike bazlı pestisit kullanım değeri bulunur ve her bir pestisit bu değerler göz önüne alınarak sıralanır.

$$\text{Tehlike Bazlı Pestisit Kullanımı} = \text{Kanser tehlike faktörü} \times \text{Yıllık ortalama pestisit kullanımı}$$

Pestisitlerin Önceliklendirilmesi (Çevresel Risk Endeksi Bazlı)

Alister ve Kogan (2006) kimyasal tarım maddelerini çevresel risk değerlerine göre sıralanmasına yönelik bir çalışma yapmışlardır. Her bir kimyasal için topraktaki kalıcılık (P), sızdırma (L), uçuculuk (V), oktanol-su ayrılma katsayısı (K_{ow}), referans doz (R_{fd}), ölümcül doz (LD₅₀, memeliler, kuşlar, sucul organizmalar ve böcekleri kapsayan hedef dışı organizmalar için) ve kimyasalın uygulanma miktarı/dozu (D) kriterlerini kapsayan Çevresel

Risk Endeksi (ERI) hesaplanmıştır ve bulunan değerlere göre kimyasallar risk bazında karşılaştırılmıştır. Ayrıca, kimyasalların yeraltı ve yerüstü sularda tespit edilme miktarları ile hesaplanan risk endeksi (toksikolojik profili hariç tutularak) arasında iyi bir korelasyon olduğu gözlenmiştir.

$$ERI = (P + L + V + TP) D$$

$$L = \text{LIX endeksi} = \exp(-k \cdot K_{oc})$$

$$TP = K_{ow} + R_{fd} + LD_{50} + AT$$

$$R_{fd} = NOEL / (UF \times MF)$$

TP: kimyasalın toksikolojik profili

k: Kimyasalın birinci derece hız sabiti ($k = 0,693 / DT_{50}$)

Koc: organik karbon emilme katsayısı

AT: hayvan toksikolojisi

NOEL: olumsuz etkinin şiddetinde önemli bir artış gözlenmeyen maruziyet değeri

UF: belirsizlik faktörü

MF: değiştirici faktör (0-10, varsayılan değer 1)

Kriterler Tablo Ek 33 ve Tablo Ek 34'te gösterilmiştir.

Tablo Ek 33. ERI Kriterleri ve Değerleri

Önem Derecesi	Atanan değer	Sıralama Aralıkları				
		Kalıcılık (P) DT ₅₀ , gün	Uygulanma dozu (D) kg ia ha-1	Sızdırma (L) LIX endeksi	Uçuculuk (V) (mm Hg)	Toksikolojik profil (TP)
Düşük	1	≤ 30	≤ 1	≤ 0,09	≤ 10-6	≤ 8
Orta	2	30 ≤ 60	1 ≤ 2	0,09 ≤ 0,25	10-6 ≤ 10-5	8 ≤ 14
Yüksek	3	60 < 90	2 < 3	0,25 < 0,5	10-5 < 10-4	14 < 20
Çok yüksek	4	≥ 90	≥ 3	≥ 0,5	≥ 10-4	≥ 20

Tablo Ek 34. TP Kriterleri ve Değerleri

Önem Derecesi	Atanan değer	Sıralama Aralıkları					
		Log Kow	Rfd (mg/kg/d)	LD ₅₀ (mg/kg) (insan için akut dermal doz)	LD ₅₀ (mg/kg) (yaban ördeği için)	LC ₅₀ (mg/L) (gökkuşağı alabalığı için)	LD ₅₀ (mg/kg) (bal arısı için)
Düşük	1	≤ 1	≥ 0,1	≥ 4000	≥ 5000	≥ 100	≥ 100
Orta	2	1 ≤ 2	0,1 ≥ 0,01	4000 ≥ 400	5000 ≥ 500	100 ≥ 50	100 ≥ 50
Yüksek	3	2 < 3	0,01 > 0,001	400 > 40	500 > 50	50 > 10	50 > 25
Çok yüksek	4	≥ 3	≤ 0,001	≤ 40	≤ 50	≤ 10	≤ 25

Pestisitlerin Önceliklendirilmesi (PestScreen Bazlı Metod)

Juraske vd. (2007) PestScreen adı verilen pestisitleri puanlandırıp sıralanmasına dayalı bir metot geliştirmişlerdir. Geliştirilen metotta pestisitlerin akıbeti (genel kalıcılık ve uzun mesafe taşınım potansiyeli), maruziyeti (insan tarafından alınan miktarı), toksisitesi (balık için LC₅₀, fare ve bal arısı için LD₅₀, insan için kabul edilebilir günlük alım miktarı (ADI) ve uygulanma dozu (kg/ha) kriterleri kullanılmıştır. Genel kalıcılık değerleri ve uzun mesafe taşınım potansiyeli hesaplanırken çoklu ortam akıbet modeli SimpleBox3.0 kullanılmıştır. Alınan miktarın (intake fraction) belirlenmesi için ise USES-LCA 2.0 çoklu ortam akıbet, maruziyet ve etki modeli kullanılmıştır. Kriterler, sıralama aralıkları ve skorları Tablo Ek 35'te gösterilmiştir. Tablodaki hesaplanan değerlere karşılık gelen alt skorlar kullanılarak toplam skor aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$\text{PestSkor} = D \times ((F1+F2) / 2 + E + (T1 + T2 + T3 + T4) / 4)$$

D: uygulanma dozu (kg/ ha)

Son olarak bulunun PestSkor değerlerine göre pestisitler Tablo Ek 36'ya göre sınıflandırılırlar.

Tablo Ek 35. PestScreen Kriterleri ve Değerleri

Önem derecesi	Alt skorlar	Sıralama Aralıkları						
		Genel kalıcılık (gün) (F ₁)	Uzun mesafe Taşınım potansiyeli (-) (F ₂)	Alınan miktar (kg.gün ⁻¹ / kg.gün ⁻¹) (E)	LC ₅₀ (mg/L, balık) (T ₁)	ADI (mg/kg vücut ağırlığı/ gün) (T ₂)	LD ₅₀ (mg/kg vücut ağırlığı, fare) (T ₃)	LD ₅₀ (µg/ arı) (T ₄)
Düşük	1	≤ 44	≤ 10 ⁻⁴	≤ 2 x10 ⁻⁶	≥ 25	≥ 0,05	≥5000	≥100
Orta	2	44≤61	10 ⁻⁴ ≤10 ⁻³	2x10 ⁻⁶ ≤4x10 ⁻⁶	25≥2,5	0,05≥0,01	5000≥1800	100≥20
Yüksek	3	61<106	10 ⁻³ ≤6x10 ⁻³	4x10 ⁻⁶ <10 ⁻⁵	2,5>0,2	0,01>0,005	1800>250	20≥1,5
Çok yüksek	4	≥ 106	≥ 6x10 ⁻³	≥10 ⁻⁵	≤ 0,2	≤0,005	≤ 250	≤ 1,5

Tablo Ek 36. Nihai Etki Sınıflandırması

Önem derecesi	Sınıf	PestSkor
Düşük	I	≤ 2,5
Orta	II	2,5 ≤ 5,9
Yüksek	III	5,9 ≤ 12
Çok yüksek	IV	≥ 12

Pestisitlerin Önceliklendirilmesi (Japonya örneği)

Narita vd. (2014), Japonya’da içme suyu kalitesi yönergelerinde yer alması gereken pestisitleri belirlemek için yaptıkları çalışmada pestisitlerin satış miktarı, kabul edilebilir günlük doz (ADI) değeri odaklı referans konsantrasyon değeri, fizikokimyasal özellikleri ve bölgesel yıllık yağış kriterlerini baz alarak pestisitleri sıralamışlardır. Yapılan kombinasyonlar ve testler sonucu en iyi sonucu aşağıdaki göstergelerin verdiği saptanmıştır.

-Max ((Yayla alanları için pestisit satış miktarı/GV_i) / (bölgesel yağış))_i

(ton/yıl) (µg/L)⁻¹(km³/yıl)⁻¹

-Max((Pirinç tarımı için pestisit satış miktarıx10^(Y+Z-6))/GV_i)/(bölgesel yağış))_i

(ton/yıl)(µg/L)⁻¹(km³/yıl)⁻¹

Max: 10 bölge için belirlenen değerin maksimumu

GV_i: Her bir pestisit referans konsantrasyon değeri (µg/L)

((ADI x vücut ağırlığı (kg) x 0,1) / günlük su tüketimi (2 L/gün))

Y: Toprakta emilme ve bozunma skoru (0-3 arası bir değer) (Tani vd. (2012))

Z: Suda bozunma skoru (0-3 arası) (Tani vd. (2012))

Pestisitlerin Önceliklendirilmesi (Yuma Kontluğu örneği)

Sugeng vd. (2013), daha önce Guiner vd. (2001) tarafından yapılan pestisitleri önceliklendirme çalışmasını geliştirerek Arizona’da bulunan Yuma Kontluğu için uyarlamışlardır. Kanserin yanı sıra endokrin bozukluk ve üreme/gelişme üzerindeki etkiler için de tehlike faktörü hesaplamışlardır. Kanseri ve endokrin bozukluk için tehlike faktörü; sınıf skoru, tesir skoru, akı değeri skoru ve kalıcılık skorunun çarpılıp 1000’e bölünmesiyle bulunurken, üreme/gelişme üzerine etkiler için tehlike skoru; tesir skoru, akı değeri skoru ve kalıcılık skorunun çarpılıp 100’e bölünmesiyle bulunur. Endokrin bozukluk ve üreme gelişme için tesir değeri hesaplanırken, Entegre Risk Bilgilendirme Sistemi (IRIS) ya da resmi US EPA dokümanlarına başvurulur ve referans doz değeri kullanılır. Daha sonra bulunan tehlike faktörü, toplam pestisit kullanım değeriyle çarpılarak her bir kronik etki değeri için sıralama elde edilir. Ayrıca, her bir kronik etki kategorisinde ilk 10’a giren pestisitler için bahsedilen 3 kronik etkiyi kapsayan genel etki sıralaması yapılmıştır. Bunun için, sebep olduğu kronik etki sayısı (kanseri, endokrin bozucu ya da üreme/gelişme üzerine etkiler) her bir kategori göz önüne alınarak hesaplanan ortalama sıralama değerine bölünerek pestisitler derecelendirilir.

Organik Kimyasalların Önceliklendirilmesi (Birleşik krallık örneği)

Birleşik Krallık Çevre Ajansı (UK Environment Agency, 2007), SÇD (Annex VII) kapsamında mevcut yönetmeliklerden, mevzuatlardan, direktiflerden ve çeşitli veri tabanlarından elde ettiği 300 organik kimyasal için önceliklendirme çalışması yapmıştır. Kimyasalların izleme ve kullanma bazlı maruziyet skorları (en yüksek olan skor alınır) ile tehlike skorları hesaplanıp tek bir skor oluşturulmuştur. İzleme bazlı maruziyet skoru kimyasalların su ortamında tespit edilme değerlerinin mevcut PNEC ya da EQS(ES) değerleri ile karşılaştırılması sonucu elde edilir. Kullanma bazlı maruziyet ise kimyasalların kullanım miktarları ve kullanım tipleri değerlendirilerek elde edilir. Tehlike skoru için ise sucul yaşama ve insan sağlığına olan etkiler baz alınarak kimyasalların kalıcılık (P), biyoakümüilyasyon (B) ve toksisite (T) değerleri göz önüne alınır. 1 skoru yüksek önceliği 5 skoru ise en düşük önceliği temsil etmekte olup 1 ya da 2 skorunu alanlar ÇKS belirlenmesi için seçilmiştir. Ayrıca, kimyasalın çevresel kompartmanlarda dağılımını gözlemlemek için fugasite modeli kullanılmıştır (Trent University (Kanada) Fugacity-Based Environmental Equilibrium Partitioning Model Version 3, Level 1 simulation). Kriterler ve skorlar Tablo Ek 37, Tablo Ek 38, Tablo Ek 39 ve Tablo Ek 40’da özetlenmiştir.

Tablo Ek 37. Tehlike Değerlendirmesi Skorları

Kriter	Skor
Sınıflandırılmamış	0
T	1
PT ya da BT ya da (HT)	2
PBT ya da P(HT) ya da B(HT) ya da v(HT)	3
P(HB)(HT) ya da vPvB	4

Tablo Ek 38. PBT Kriterleri Sınıflandırması

Kalıcılık (P)		Biyoakümülyasyon (B)		Toksisite (T)	
Kriter	Sınıf	Kriter	Sınıf	Kriter (mg/L)	Sınıf
- >20 gün (tatlı ya da tuzlu su) - >60 gün (tatlı ya da tuzlu su sedimanı)	P	BCF> 500 ya da log Kow >4	B	- < 1 (akut L(E)C ₅₀ test) - < 0,1 (kronik NOEC test)	T
- >40 gün (tatlı su) ya da >60 gün (tuzlu su) - >120 gün (tatlı su sedimanı) ya da >180 gün (tuzlu su sedimanı)	HP	BCF>2000 ya da log Kow >4,5	HB	- < 0,1 (akut L(E)C ₅₀ test) - < 0,01 (kronik NOEC test) - Şüpheli ya da kanıtlanmış endokrin bozucu kimyasallar	HT
- >60 gün (tatlı ya da tuzlu su) - >180 gün (tatlı ya da tuzlu su sedimanı) - Biyolojik olarak kolay parçalanabilirlik verisi eksikliği	vP	BCF>5000 ya da log Kow >5	vB	- < 0,01 (akut L(E)C ₅₀ test) - < 0,001 (kronik NOEC test)	vHT

Tablo Ek 39. Kullanma ve İzleme Bazlı Maruziyet (en yüksek skor alınır)

Kullanma bazlı Maruziyet*		İzleme bazlı Maruziyet	
Kriter (ton/ yıl)	Skor	Kriter	Skor
0-1	0	Tespit edilememiş	0
1-10	1	Tespit edilmiş	1 (biyota için 2)
10-100	2	Ülke genelinde Tespit edilmiş	2
100-1000	3	>ES ya da PNEC	3
>1000	4	>ES ya da PNEC (ülke genelinde)	4

*Kullanım verilerine karşılık gelen skor, kullanım tipine göre gerekli katsayılarla çarpıldıktan sonra elde edilen skor alınır. Kontrollü sistemler için 0,1 / Endüstriyel dispersiv olmayan kullanım için 0,2 / Dispersiv kullanım (çoğunlukla yayılı kaynaklar) için 0,5 ve Çevrede kullanım için 1 değeri alınır.

Tablo Ek 40. Nihai Risk Sıralaması

	Maruziyet Skoru					
		4	3	2	1	0
Tehlike Skoru	4	1	1	2	3	5
	3	1	2	2	3	5
	2	2	2	3	4	5
	1	3	3	4	4	5
	0	5	5	5	5	5

Organik Kimyasalların Önceliklendirilmesi (İberya örneği)

Kuzmanović vd. (2015), İberya’da bulunan Llobregat, Ebro, Jucar ve Gualdalquivir nehirlerindeki ölçümlerden yola çıkarak 200 organik mikrokirletici için ölçülen konsantrasyon değerlerini ve ekotoksikolojik potansiyellerini ele alarak risk bazlı önceliklendirme çalışması yapmışlardır. Von der Ohe vd. (2011) tarafından geliştirilen yaklaşıma küçük değişiklikler yapılarak sıralama endeksi (RI) yaklaşımı geliştirilmiştir. Bu yaklaşıma göre her bir kirleticinin toksik birim değeri (TU) (alg, *Daphnia sp* ve balık için) ve nehirlerdeki dağılımı (sıralama sıklığı, f_x) göz önüne alınmıştır. Aşağıdaki formüller kullanılarak her bir kirletici için her bir trofik seviye ayrı ayrı değerlendirilerek sıralama endeksi değeri (0-100 arası) hesaplanmıştır ve % 20’den büyük olanlar öncelikli kirletici olarak belirlenmiştir.

$$TU = C_i / C_{i(ref)}$$

C_i : kirleticinin su fazında ölçülen konsantrasyon değeri ($\mu\text{g/L}$)

$C_{i(ref)}$: kirleticinin ekotoksikolojik referans konsantrasyon değeri ($\mu\text{g/L}$, balık için LC_{50} , alg ve *Daphnia sp* için EC_{50})

Elde edilen TU değerine göre kirleticiler için Tablo Ek 41’de gösterildiği gibi 6 sınıf tanımlanarak ağırlık faktörleri belirlenmiştir.

$$f_x (\%) = n_x / N_{toplam}$$

n_x : ilgili sınıfa ait (x) izleme noktası sayısı

N_{toplam} : nehirdeki toplam izleme noktası sayısı

$$\text{Sıralama endeksi} = \sum_{x=1}^6 f_x \cdot w_x = (f_1 \times 1) + (f_2 \times 0,5) + (f_3 \times 0,25) + (f_4 \times 0,125) + (f_5 \times 0,0625) + (f_6 \times 0)$$

Tablo Ek 41. Kirleticilerin Sınıflandırılması ve Ağırlık Faktörleri

Sıralama Sınıfı (x)	Aralık (log TU)	Ağırlık faktörü (wx)
1	>0	1
2	<0, -1>	0,5
3	<-1, -2>	0,25
4	<-2, -3>	0,125
5	<-3, -4>	0,0625
6	<-4	0

Organik Kimyasalların Önceliklendirilmesi (NORMAN Yaklaşımı)

AB SÇD kapsamında, potansiyel havza bazlı belirli kirletici olarak düşünülen organik kimyasalları önceliklendirme konusunda Von der Ohe vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada kimyasallar, etki verileri ve tayin edilebilme limitleri göz önüne alınarak altı kategori altında sınıflandırdıktan sonra (NORMAN yaklaşımı), analizi mümkün kimyasallar grupları için PNEC (hiç bir etkinin olmadığı tahmin edilen konsantrasyon) değerinin aşılma sıklığı ve aşılma derecesi göstergeleri hesaplanarak önceliklendirilir. Her bir kimyasal için maksimum çevresel konsantrasyon (MEC₉₅) değerleri ve standart test organizmalardan (balık, su piresi ve alg) elde edilen en düşük akut (PNEC_{acute}) ya da kronik (PNEC_{chronic}) toksisite değerleri baz alınır. MEC₉₅ hesaplanırken her bir izleme noktasındaki ölçülen değerlerin en büyüğü alınarak, tüm noktaların yüzde 95'ine karşılık gelen değer esas alınır. Ölçülen değerlerin özellikle lipofilik kimyasallar için daha doğru sonuç vermesi açısından sudaki toplam konsantrasyon değerinin aşağıdaki formül kullanılarak çözülmüş konsantrasyon değerine dönüştürülmesi önerilmiştir.

$$C_d = C_t / (f_{oc} * K_{oc} + 1)$$

C_t = kimyasalın sudaki toplam konsantrasyonu

C_d = kimyasalın sudaki çözülmüş konsantrasyonu

f_{oc} =su örneğindeki organik karbon fraksiyonu

K_{oc} = kimyasalın organik karbon ayrılım katsayısı

Maruziyet ve tehlike analizleri sonucunda elde edilen veriler, limit değeri olan en düşük PNEC değerini aşma sıklığı ve aşma derecesi skorlarını bulmada kullanılır. Aşma sıklığı kimyasalın mekansal dağılımından kaynaklı olası etkilerini gösterirken aşma derecesi beklenen etkilerin boyutu hakkında bilgi verir. Aşma derecesi skorları Tablo Ek 42'de verilmiştir.

$$\text{Aşma Sıklığı skoru} = n / N \text{ (0 ile 1 arasında bir değer)}$$

n: MEC_{site}/ en düşük PNEC > 1 olan izleme noktaları sayısı

N: Ölçüm yapılan tüm noktaların sayısı

$$\text{Aşma derecesi} = \text{MEC}_{95} / \text{en düşük PNEC}$$

Tablo Ek 42. Aşma Derecesi Skorları

Aşma derecesi	Skor
10 > >1	0,1
100 > > 10	0,2
1000 > > 100	0,5
>1000	1

Aşma sıklığı ve aşama derecesi skorları toplanarak 0 ile 2 arasında toplam skor elde edilir ve kimyasallar buna göre sıralanıp önceliklendirilir.

Organik Kimyasalların Önceliklendirilmesi (EOCRank Modeli)

Kumar ve Xegorarakı (2010) yüzey suları ve içme sularındaki farmasötikler, kişisel bakım ürünleri ve endokrin bozucu kimyasalları kapsayan yeni çıkan organik kirleticiler için bir sıralama sistemi (EOCRank system) önermişlerdir. Su ortamında bulunma, içme suyu arıtma tesislerinde arıtılma miktarı, ekolojik ve sağlık açısından etkileri olmak üzere 4 farklı kriter kullanılmıştır. Su ortamında bulunma kriteri kimyasalın yaygınlığı ve konsantrasyon derecesi alt başlıklarını, ekolojik etkiler kriteri biyoakümüleyasyon ve ekotoksikolojik değerlerini ve sağlık etkileri kriteri ise etki kategorisi ve gebelik kategorisini kapsamaktadır. Etki kategorisi ise kendi içinde karsinojenite, mutajenisite, üreme bozuklukları, merkezi sinir sistemine etkiler, gelişim üzerine etkiler, bağışıklık ve endokrin sistemi üzerindeki etkiler olmak üzere 7 alt başlığa ayrılarak değerlendirme yapılmıştır. Çok ölçütlü bu sıralama yaklaşımında toplam skor, her bir kimyasal için kriterlerin önem ağırlıkları göz önüne alınarak toplanmasıyla elde edilir ve Tablo Ek 43'te gösterilen fonksiyonlar ve değerler kullanılarak hesaplanır. Yüzey suları için arıtma kriteri, içme suları için ise ekolojik etkiler kriteri skor hesaplanırken göz ardı edilir.

Tablo Ek 43. EOCSRank sistemde önerilen fonksiyonlar ve değerler ($0 \leq U \leq 1$)

Kriterler ve Alt başlıklar	Önem Ağırlık Katsayısı	Fonksiyonlar
1) Su ortamında bulunma	1/3	
a) Yaygınlık	1/2	$U(O1) = (fod/100)$ fod: kimyasalın tayin edilme sıklığı
b) Derecesi	1/2	$U(O2) = (C - C_{min}) / (C_{max} - C_{min})$ C: kimyasalın konsantrasyon değeri C _{min} ve C _{max} : genel kirletici listesindeki minimum ve maksimum konsantrasyon değerleri
2) Arıtma	-Yüzey suları için uygulanabilir değil -1/3 (içme suları için)	$U(T) = 1 - (T/100)$ T: kimyasalın arıtma tesisindeki yüzdelik giderimi
3) Ekolojik Etkiler	-İçme suları için uygulanabilir değil -1/3 (yüzey suları için)	
a) Biyoakümülyasyon	1/2	$\log K_{ow} > 3$ ise $U(E1) = 1$ $\log K_{ow} < 3$ ise $U(E1) = 0$ K _{ow} = oktanol-su ayrılım katsayısı
b) Ekotoksisite	1/2	$U(E2) = 1/3 * (E_{balık} + E_{daphnia} + E_{alg})$ E (her biri için) = $1 - ((LC_{50} - LC_{50-min}) / (LC_{50-max} - LC_{50-min}))$ LC ₅₀ = kimyasalın popülasyonun %50'sini etkileyen öldürücü konsantrasyonu LC _{50-min} ve LC _{50-max} : genel kirletici listesindeki tüm kimyasalların LC ₅₀ değerlerinin minimum ve maksimum

Kriterler ve Alt başlıklar	Önem Ağırlık Katsayısı	Fonksiyonlar	
		olanı (3 test türü içerisindeki)	
4)Sağlık Etkileri	1/3		
Gebelik Kategorisi	1/2	Düşük fetal hasar	U(H1)=0,2
		İnsan için risk teşkil etmiyor fakat hayvanlar için risk durumu olabilir	U(H1)=0,4
		Hayvanlar için risk durumu var fakat insanlar üzerine yeterli çalışma yok	U(H1)=0,6
		İnsanlar üzerinde bazı riskler tespit edilmiş	U(H1)=0,8
		İnsanlar ve hayvanlar için fetal risk taşıdığı kanıtlanmış	U(H1)=1
Etki Kategorisi	1/2		
Karsinojenisite	1/7	U(H2) Etki varsa 1 Yoksa 0	
Mutajenisite	1/7		
Üreme bozuklukları	1/7		
Merkezi sinir sistemi etkileri	1/7		
Gelişim üzerine etkiler	1/7		
Bağıışıklık sistemine etkiler	1/7		
Endokrin sistemine etkiler	1/7		

Toplam skor kısaca verilen fonksiyonlardan elde edilen sayısal değerlerin ağırlık faktörü ile çarpılıp toplanmasıyla elde edilir. Öncelikle alt başlıklardaki skorlar ağırlık önem katsayısı göz önüne alınarak hesaplanır ve temel kriter puanları elde edilir. Daha sonra yüzeysel sular için su ortamında bulunma, ekolojik etkiler ve sağlık etkileri skorları, içme suları için ise su ortamında bulunma, arıtılma miktarı ve sağlık etkileri skorları gerekli ağırlık önem katsayıları ile çarpılarak 3 kriter skoru toplanır. Verilere ulaşılamadığı takdirde, 0 ve 1 arası orta değer olan 0,5 sayısının alınması uygun görülmüştür.

Tehlikeli Maddelerin Önceliklendirilmesi (Deniz Yolu Taşımacılığı için)

Neuparth vd. (2011) Avrupa genelinde deniz yolu taşımacılığında yer alan tehlikeli maddeleri, deniz ortamına dökülmesi sonucu oluşturduğu riske göre önceliklendirme çalışması yapmışlardır. Önceliklendirme yaklaşımında taşınan kimyasalların miktarları ve taşınma sıklıkları (kaza olma olasılığı), Avrupa sularındaki rapor edilen kazalar, kimyasalların fizikokimyasal özellikleri ve deniz canlılarına olan toksik etkileri olmak üzere 4 kriter göz önüne alınmıştır. Belirlenen 100 tehlikeli kimyasal, GESAMP tehlike değerlendirme prosedürüne göre Tablo Ek 44'te gösterildiği gibi derecelendirilmiştir.

Tablo Ek 44. GESAMP Kriterleri ve Dereceler

Derece	Biyoakümülyasyon			Biyolojik Bozunma	Sucul toksisite				Kanserojen etkiler
					Akut toksiste		Kronik toksisite		
	Tanım	Log K _{ow}	BCF		L(E)C ₅₀ (mg/L)	Tanım	NOEC (mg/L)	Tanım	
0	Yok	≤ 1 ya da >ca.7	-	R:kolayca parçalanabilir NR: kolayca parçalanamaz Inor: inorganik	>1000	Toksik değil	>1	Önemsiz	C:kanserojen NC:kanserojen değil ya da veri yok
1	Çok düşük	≥1-<2	≥1-<10		100-1000	Temelde toksik değil	>0,1-≤1	Düşük	
2	Düşük	≥2-<3	≥10-<100		10-100	Düşük	>0,01- ≤0,1	Orta	
3	Orta	≥3-<4	≥100-<500		1-10	Orta	>0,001-≤0,01	Yüksek	
4	Yüksek	≥4-<5	≥500-<4000		0,01-1	Yüksek	≤ 0,001	Çok yüksek	
5	Çok yüksek	≥5-<ca.7	≥4000		<0,01	Çok yüksek			

Her bir kimyasal için belirtilen kriterler gözden geçirildikten sonra aşağıdaki 3 kategoriden herhangi birine ait olan kimyasallar öncelikli olarak belirlenmiştir.

(1) Biyoakümülyasyon derecesi en az 2 olan

Biyolojik olarak kolay parçalanamayan

Akut toksisite derecesi en az 3 olan ve/veya kronik toksisite derecesi en az 2 olan

(2) Biyoakümülyasyon derecesi en az 3 olan

Biyolojik olarak kolay parçalanabilen

Akut toksisite derecesi en az 4 olan ve/veya kronik toksisite derecesi en az 2 olan

(3) Biyoakümülyasyon derecesi en az 2 olan

Biyolojik olarak kolay parçalanabilen

Akut toksisite derecesi en az 3 olan ve/veya kronik toksisite derecesi en az 2 olan

Kaza raporlarında yer alan

Ayrıca, memeliler için uzun dönem kanserojen etki gösteren kimyasalların öncelikli kimyasallar listesine eklenmesi düşünülmüştür.

Tehlikeli Maddelerin Önceliklendirilmesi (ATSDR örneği)

Amerikan Zehirli Maddeler ve Hastalıklar Kayıt Ajansı (ATSDR- Agency for Toxic Substances and Disease Registry, 2015) tarafından, Çevresel Etki, Tazminat ve Sorumluluk Yasası (CERCLA) gereğince tehlikeli maddelerin öncelik listesi belirlenirken 3 kriter baz alınmış ve tehlikeli maddeler puanlandırılıp sıralanmıştır. ATSDR veri tabanı aracılığıyla gerekli bilgiler toplanmıştır. Bu kriterler;

(1) Maddelerin Ulusal Öncelikler Listesi (NPL- National Priorities List) alanlarında ya da tesislerinde bulunma sıklığı

NPL alanlarında en az üç kere gözlemlenmiş maddeler için aşağıdaki formül kullanılarak skor belirlenir:

$$\text{Skor} = (\text{İlgili maddenin bulunma sıklığı} / \text{Maksimum sıklık}) \times 600$$

Maksimum sıklık değeri: 1274 (NPL alanı sayısı)

(2) Toksisite

EPA tarafından belirlenen RQ (Reportable Quantity) değerleri kullanılarak maddelerin tehlike değerleri belirlenir. 5 adet RQ kategorisi olup (1, 10,100, 1000 ve 5000 pounds), tehlikeli maddeler akut toksisite, kronik toksisite, kanserojenlik, sucul toksisite ve reaktiflik/yanıcılık kriterleri göz önüne alınarak sınıflandırılmıştır. RQ değerinin mevcut olmaması durumunda RQ yaklaşımı kullanılarak çeşitli veri tabanlarından elde edilen bilgiler ışığında Toksisite Çevre Skoru (TES-Toxicity Environmental Score) hesaplanır. TES hesaplanırken çeşitli varsayımlar yapılır. Bu varsayımlar;

- Reaktif veya yanıcı maddeler için TES değeri 10 kabul edilir.
- Akut toksisite verisine ulaşılan maddeler için maksimum konsantrasyon verisinin %75'i, TES değeri olarak atanır.
- EPA ya da IARC (Uluslararası Kanser Araştırmaları Ajansı) tarafından belirlenen kanserojen sınıfına bağlı olarak (A,B ya da C sınıfı) TES değeri 1, 10 ya da 100 olarak kabul edilir.
- Radyonüklitler için radyoaktivite birimi (curie) büyüklüğüne göre belirlenen RQ değerleri 0,001, 0,01 ya da 0,1 curie ise TES değeri 1, 1 curie ise TES değeri 10, 10 curie ise TES değeri 100, 100 curie ise TES değeri 1000, 1000 curie se TES değeri 5000 olarak kabul edilir.
- Veri eksikliği durumlarında ise yapısal olarak benzerlik durumuna göre RQ değeri olan maddeler baz alınarak TES değeri belirlenir.

Son olarak elde edilen RQ ya da TES değerine göre tehlikeli maddeler Tablo Ek 45'te gösterildiği gibi puanlanır.

Tablo Ek 45. Toksisite Skoru

RQ ya da TES	Ordinal Sıra	Kümülatif Ordinal Sıra (COR)	(2/3)COR	Toksisite Skoru (2/3)CORx 600
1	0	0	1,0000	600
10	1	1	0,6667	400
100	2	3	0,2963	178
1000	3	6	0,0878	53

RQ ya da TES	Ordinal Sıra	Kümülatif Ordinal Sıra (COR)	(2/3)COR	Toksisite Skoru (2/3)CORx 600
5000	4	10	0,0173	10

(3) İnsan için Maruziyet potansiyeli

Tehlikeli maddelerin çevresel ortamlardaki konsantrasyonları ve maruziyet durumu (statüsü) olmak üzere iki etken için değerler hesaplanır.

- Çevresel ortamlardaki konsantrasyon

Aşağıdaki formüller kullanılarak göreceli kaynak katkısı (SC) değeri ve skoru hesaplanır.

$$SC = ((C_a A_a) + (C_w A_w) + (C_s A_s)) / (RQ \text{ ya da TES})$$

C: İlgili çevresel ortamdaki maksimum konsantrasyon değerlerinin geometrik ortalaması (a:hava (mg/m³), w: su (mg/L), s:toprak (mg/kg))

A: Teorik günlük doz (A_a:15 m³/gün, A_w:1 L/gün, A_s:200 mg/gün)

$$Skor = ((\log SC - \log \text{min SC eşik değeri}) / (\log \text{max SC eşik değeri})) \times 300$$

Min SC eşik değeri: 3,77E⁻⁸

SC Geometrik ortalaması: 2,91E⁻⁴

Max SC eşik değeri: 2,24E⁰

SC değeri minimum eşik değerinin altında ise skor 0, maksimum eşik değerinin üstünde ise skor 300 kabul edilir.

- Maruziyet Statüsü

ATSDR dokümanlarındaki maruz kalma sayısı ve maruziyet yolu verileri netliğine göre tehlikeli maddeler 3 kategori başlığı altında değerlendirilir (Tablo Ek 46)

Tablo Ek 46. Maruziyet Kategorileri

Maruziyet Statüsü	Puan Aralığı
Kategori 1- Kirleticiye maruz kalma	300-200

Kategori 2- Ortama maruz kalma	200-100
Kategori 3- Ortamda potansiyel maruziyet	100-1

Skor = (İlgili madde maruziyet sayısı / Maksimum maruziyet sayısı) x (ilgili kategoride maksimum puan - ilgili kategoride minimum puan) + (ilgili kategoride minimum puan)

Maksimum maruziyet sayısı: 597 (kurşun)

3 kriter için de skorlar ayrı ayrı bulunduktan sonra toplanarak nihai skor elde edilir.

Toplam Skor = NPL sıklığı + Toksisite + İnsan için maruziyet potansiyeli

(maksimum 1800) (600 puan) (600 puan) (300 konsantrasyon+ 300 maruziyet puanı)

Metallerin Önceliklendirilmesi (Tatlı Sularda)

Donnachie vd. (2014) Birleşik Krallık tatlı sularında gözlemlenen metallerin risk bazlı sıralanıp önceliklendirilmesine yönelik çalışma yapmışlardır. Her bir metal için literatürden ve çeşitli veri tabanlarından elde edilen nehir sularındaki konsantrasyon değerleri ($\mu\text{g/L}$) ile test organizmalarına ait tüm akut ve kronik etki değerleri ($\mu\text{g/L}$) derlenerek medyan değerleri belirlendikten sonra oranlanarak elde edilen risk değerine göre metaller sıralanmıştır. Ayrıca tedbir amaçlı olarak her bir metal için derlenen ekotoksikolojik etki verilerinin %5'i alınıp nehir suyu medyan konsantrasyon değerine bölünerek ikinci bir sıralama yapılmıştır. Son olarak, metaller biyokonsantrasyon faktörü (BCF) verileri doğrultusunda üçüncü bir sıralamaya tabi tutulmuştur.